UNIWERSYTET POZNAŃSKI (1919-2019)

Tomasz Jurek
Maciej Łuczak
Izabela Wyszowska

Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w latach 1950-2019

WYDAWNICTWO NAUKOWE UAM

UNIWERSYTET POZNAŃSKI 1919·2019

UAM UMP UPP AWF

AWF
Akademia Wychowania Fizycznego
im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w latach 1950–2019

UNIWERSYTET POZNAŃSKI (1919–2019)

Redaktor serii

Zbigniew Pilarczyk

Komitet Naukowy

Tadeusz Wallas (UAM), Michał Musielak (UMP),
Monika Kozłowska (UPP), Tomasz Jurek (AWF)

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

Tomasz Jurek
Maciej Łuczak
Izabela Wyszowska

Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w latach 1950–2019

WYDAWNICTWO NAUKOWE

POZNAŃ 2019

Recenzent: prof. zw. dr hab. Stanisław Zaborniak

© Tomasz Jurek, Maciej Łuczak, Izabela Wyszowska 2019
© Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2019

Redaktor prowadzący serii: Ewa Dobosz

Projekt okładki i strony tytułowej: Ewa Wąsowska

Redakcja: Małgorzata Szkudlarska
Projekt typograficzny: Elżbieta Rygielska
Łamanie komputerowe: Monika Tyma

ISBN 978-83-232-3463-0

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
61–701 POZNAŃ, UL. ALEKSANDRA FREDRY 10
www.press.amu.edu.pl
Sekretariat: tel. 61 829 46 46, faks 61 829 46 47, e-mail: wydnauk@amu.edu.pl
Dział Promocji i Sprzedaży: tel. 61 829 46 40, e-mail: press@amu.edu.pl
Wydanie I
DRUK I OPRAWA: VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI, SZCZECIN, UL. KS. WITOLDA 7–9

Spis treści

Wstęp 9

Rozdział I. Tradycje Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu do 1950 roku 13

1. Geneza kształcenia uniwersyteckiego w Poznaniu 13
2. Starania o uniwersytet w Poznaniu 16
3. Rozwój organizacyjny Katedry Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego 20
4. Dydaktyczno-wychowawcze aspekty Studium Wychowania Fizycznego 26
5. Aktywność naukowa 34
6. Wojna i okupacja 42
7. Działalność Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w nowej rzeczywistości politycznej (1945–1950) 44
8. Organizacja Studium 45
9. Podstawy materialne 49
10. Działalność dydaktyczna 51
11. Realizacja badań naukowych 54
12. Sport w Studium 56
13. Stowarzyszenia studenckie i pracownicze 58

Rozdział II. Geneza i stan organizacyjny uczelni 61

1. Geneza Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 61
2. Trudne początki nowej uczelni 64
3. Okres stabilizacji i rozwoju 73
4. Akademia Wychowania Fizycznego 79
5. Akademia w dobie III Rzeczypospolitej 86
6. Od kształcenia zawodowego do uczelni akademickiej – próba bilansu 104

Rozdział III. Infrastruktura Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu 111

1. Rozwój infrastruktury do 1945 roku 111
2. Baza materialna w okresie Polski Ludowej 113
3. Obiekty i urządzenia Akademii w latach 1990–2019 125

Rozdział IV. Uczelnia w przestrzeni publicznej 139

Rozdział V. Życie studenckie 153

Rozdział VI. Wydziały Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu 171

1. Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji 171
   a. Struktura i organizacja Wydziału 171
   b. Nauczyciele akademiccy – teoretycy i praktycy 198
   c. Proces dydaktyczny 205
   d. Studium Doskonalenia Kadr inicjatorem kształcenia podyplomowego i kadr trenersko-instruktorskich 223
   e. Badania naukowe 226
   f. Aktywność studentów 237
   g. Wyniki sportowe studentów i absolwentów 242
2. Wydział Turystyki i Rekreacji 246
   a. Geneza i rozwój Wydziału 246
   b. Struktura Wydziału (1974–2018) 260
   c. Nauczyciele akademiccy 267
   d. Proces dydaktyczny – programy nauczania 271
   e. Formy studiów (eksternistyczne, stacjonarne, niestacjonarne, wieczorowe, podyplomowe) 275
   f. Praktyki studenckie 280
   g. Ćwiczenia terenowe 282
   h. Obozy szkoleniowe (letnie, zimowe, wędrowne) 283
   i. Wyjazdy zagraniczne studentów i nauczycieli w ramach wymiany międzynarodowej 284
   j. Badania naukowe 285
   k. Studencki ruch naukowy (sekcje Studenckiego Koła Naukowego) 290
3. Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej 292
   a. Filia poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 292
   b. Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego 303
   c. Instytut Wychowania Fizycznego 310
   d. Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej 315
   e. Wyniki działalności dydaktyczno-naukowej i sportowej gorzowskiej placówki AWF 329

Rozdział VII. Luminarze nauki 341

Stefan Bączyk (1911–2001) – pionier biochemii sportu 341
Jerzy Bogucki (1935–1997) – twórca biometeorologii sportu i turystyki 347
Michał Ćwirko-Godycki (1901–1980) – pionier antropologii wychowania fizycznego 353
Wiktor Dega (1896–1995) – pionier ortopedii i rehabilitacji 359

Zbigniew Drozdowski (1930–2004) – współtwórca antropologii kultury fizycznej 365
Jan Dziedzic (1924–1997) – twórca kultury fizycznej osób niepełnosprawnych . . 371
Jerzy Gaj (1929–2016) – współtwórca historii sportu i turystyki 377
Zdzisław Grot (1903–1984) – współtwórca historii kultury fizycznej. 383
Kazimierz Grottel (1930–2017) – prekursor neurobiologii sportu 389
Aleksander Kabsch – współtwórca biomechaniki 395
Wojciech Lipoński – filolog anglista, historyk kultury i sportu 401
Eugeniusz Piasecki (1872–1947) – twórca nauk o kulturze fizycznej 407
Wanda Rożynek-Łukanowska (1919–2008) – pionier fizjologii sportu. 414
Eugeniusz Wachowski (1932–2000) – pionier teorii sportu 420
Bernard Woltmann (1932–2013) – prekursor polonijnej kultury fizycznej 426

Podsumowanie 433

Bibliografia 437

Indeks osób 455

Spis ilustracji 471

Poznań University of Physical Education from 1950-2019 (Summary) 477

Wstęp

Stuletnie tradycje kształcenia uniwersyteckiego na polu wychowania fizycznego i sportu stawiają poznański ośrodek na czołowym miejscu w skali kraju. Obok Krakowa, gdzie nauczycieli wychowania fizycznego na Uniwersytecie Jagiellońskim kształcono od 1895 r., Poznań stanowił drugą tego typu placówkę w Polsce, a powstała w 1919 r. Katedra Higieny Szkolnej i Teorii Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Poznańskim była pierwszą w Polsce i trzecią tego typu jednostką w Europie, po Uniwersytetach w Gandawie i Kopenhadze, co z szacunkiem i dumą zawsze podkreśla się podczas uroczystości rocznicowych poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego, czerpiącej z tradycji Uniwersytetu Poznańskiego.

Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego jest dumna ze swoich uniwersyteckich korzeni i w roku jubileuszowym 2019 powraca do tych źródeł, które kształtowały jej tożsamość i wyznaczały wysokie standardy akademickie. Już w 2009 r. z okazji jubileuszu 90-lecia Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zapowiedziano godne obchody setnej rocznicy poznańskiego Uniwersytetu. Do udziału w tym wyjątkowym zdarzeniu zaproszono również uczelnie, które wyrosły z Uniwersytetu: Uniwersytet Medyczny, Uniwersytet Przyrodniczy i Akademię Wychowania Fizycznego. Poznańska AWF przyjęła zaproszenie do udziału w obchodach jubileuszu.

Jedną z ważnych form uczczenia 100-lecia szkolnictwa wyższego w Poznaniu stała się publikacja jubileuszowa, zainicjowana przez rektorów wspomnianych wyżej uczelni. Powstał zespół autorski, któremu przewodził prof. Zbigniew Pilarczyk, a w jego skład wchodzili przedstawiciele Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Uniwersytetu Medycznego, Uniwersytetu Przyrodniczego i Akademii Wychowania Fizycznego. Ze strony AWF działaniom jubileuszowym patronował rektor prof. Dariusz Wieliński. W latach 2017–2018 zrodziła się szczegółowa koncepcja serii wydawniczej, w tym opracowań dedykowanych UAM oraz po jednym tomie poświęconym pozostałym trzem uczelniom.

W poznańskiej AWF powstał klimat sprzyjający rocznicowej inicjatywie, co pozwoliło wyłonić zespół autorski w składzie: Tomasz Jurek, Maciej Łuczak

i Izabela Wyszowska, który zgromadził niezbędne źródła i podjął pracę nad tekstem publikacji jubileuszowej. W książce wykorzystano materiały źródłowe przechowywane w Archiwum Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu oraz w Archiwum Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. Cenne są liczne źródła drukowane, kroniki, czasopisma oraz relacje pisemne i ustne. Pomocne okazały się opracowania, w tym druki zwarte, artykuły, maszynopisy oraz materiały internetowe. Działania wydawnicze w powiązaniu z przedstawicielami pozostałych uczelni koordynował prorektor ds. nauki prof. Jan Celichowski. W wyniku dwuletniej pracy przygotowano opracowanie pt. *Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w latach 1950–2019*, które zostało złożone do druku w Wydawnictwie Naukowym UAM.

Wielotomowe wydawnictwo, zawierające książkę poświęconą poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego, trafi do rąk czytelników w okresie jubileuszu uczelni wiosną 2019 r. Niniejszy tom jest trzecią tego typu publikacją – po opracowaniach jubileuszowych pod redakcją Zdzisława Grota z okazji 50-lecia WSWF oraz Jerzego Gaja na okoliczność 75-lecia AWF – ukazującą zarys dziejów WSWF/AWF. Stanowi, jak dotąd, najobszerniejsze studium historyczne obrazujące sto lat tradycji akademickiego kształcenia w zakresie wychowania fizycznego w Poznaniu, aczkolwiek nie aspiruje do roli pełnej monografii uczelni, a jej cenne uzupełnienie stanowią wykazane w przypisach i bibliografii inne publikacje.

W pracy ukazano główne obszary działalności uczelni. Rozdział I przywołuje tradycje AWF w Poznaniu do 1950 r., a zatem działalność Katedry Higieny Szkolnej i Teorii Wychowania Fizycznego oraz Studium Wychowania Fizycznego, którymi kierował legendarny wykładowca prof. Eugeniusz Piasecki – późniejszy patron uczelni. Rozdział II omawia genezę Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu oraz stan organizacyjny uczelni w latach 1950–2019. Rozdział III skupia się na podstawach materialnych działalności naukowej i dydaktycznej Akademii. Rozdział IV poświęcono miejscu uczelni w przestrzeni publicznej, a jednocześnie przybliżono otoczenie AWF w Poznaniu i Gorzowie Wlkp. Rozdział VI przedstawia życie studenckie, które składało się nie tylko z nauki. Obszerną część książki stanowi rozdział VI, w którym dokonano charakterystyki trzech wydziałów Akademii Wychowania Fizycznego: Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji, Turystyki i Rekreacji oraz Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. Ostatni – rozdział VII stanowi pewne *novum*, kreśląc rozwój nauki w WSWF i AWF przez pryzmat dokonań piętnastu luminarzy nauki.

Zespół autorski spotkał się z życzliwością wielu pracowników uczelni oraz rodzin byłych wykładowców. Autorzy składają podziękowanie osobom, które udzieliły cennych informacji i pomogły w powstaniu książki. Do tego grona na-

leżą: Iwona Bączyk, Jan Celichowski, Damian Doleciński, Lechosław B. Dworak, Beata Kaczor, Krystyna Kalkowska, Krzysztof Kasprzak, Stanisław Kowalik, Anna Kowalska, Paulina Kubiak, Maria Laurentowska, Wojciech Lipoński, Jerzy Matynia, Ewa Miciniak, Barbara Mierzejewska-Krzyżowska, Danuta Molik-Michalska, Barbara Nieścieruk-Szafrańska, Wiesław Osiński, Ewa Pazder, Łucja Pilaczyńska-Szcześniak, Tadeusz Rychlewski, Barbara Sobańska, Jerzy Smorawiński, Ryszard Strzelczyk, Agnieszka Szwed-Kowalińska, Róża Wesoła, Dariusz Wieliński, Marlena Wyskok, a także kierownicy katedr, zakładów i pracowni.

Autorzy wyrażają nadzieję, że książka przyczyni się do obiektywnego i możliwie pełnego ukazania 100-letniej tradycji Akademii Wychowania Fizycznego, zapoczątkowanej w murach Wszechnicy Piastowskiej i Uniwersytetu Poznańskiego, kontynuowanej od 1950 r. w ramach samodzielnej uczelni. Liczą także, że ocali od zapomnienia wiele interesujących faktów oraz przypomni zasłużone, często mało już znane postacie, które w latach 1950–2019 odegrały ważną rolę w rozwoju poznańskiej *Alma Mater*. Przeglądając karty książki, czytelnik zetknie się z wiedzą zaczerpniętą ze źródeł pisanych i faktów zachowanych w pamięci świadków wydarzeń. Zaprezentowany przez autorów system wartości będzie zapewne nieco odmienny od oczekiwań poszczególnych osób, budząc może niekiedy kontrowersje. Zamierzeniem ich nie było bowiem gloryfikowanie władz i pracowników uczelni, lecz obiektywny przekaz dziejów Akademii Wychowania Fizycznego. Zapewne w kolejnym wydaniu historii uczelni znajdzie się wiedza wzbogacona o nowe fakty, uzupełniona na podstawie nieznanych jeszcze dzisiaj lub niedostępnych aktualnie źródeł, bądź nieujętych z powodu ograniczeń objętości publikacji.

Rozdział I

Tradycje Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu do 1950 roku

1. Geneza kształcenia uniwersyteckiego w Poznaniu

Jubileusz setnej rocznicy powołania Uniwersytetu Poznańskiego (UP)[1], z którym związana jest opisywana uczelnia, skłania do retrospekcji oraz refleksji nad procesem kształcenia kadr w zakresie kultury fizycznej, rozwojem nauk w tej dziedzinie, a także nad efektami pracy Akademii Wychowania Fizycznego (AWF) w Poznaniu – najpierw jako części Uniwersytetu Poznańskiego, następnie odrębnej jednostki w randze szkoły wyższej, a potem akademii na polu wychowania fizycznego, sportu, rehabilitacji oraz turystyki i rekreacji[2].

Zanim zastanowimy się nad osiągnięciami poznańskiej placówki wychowania fizycznego, warto sięgnąć do początków akademickości samego Poznania. Genezy Uniwersytetu Poznańskiego doszukać się można w 1611 r. Wówczas król Zygmunt III Waza wydał przywilej erygujący uniwersytet w grodzie Przemysła. Brzmiał on następująco „My kolegium poznańskie Towarzystwa Jezusowego podnosimy do godności Akademii i Uniwersytetu na tym prawie przywileju i prerogatywie [uprawnieniach], jakim cieszą się inne akademie i uniwersytety, zwłaszcza zaś Akademia Krakowska od św. pamięci niegdyś Władysława Jagiełły, pradziada naszego ufundowana i ozdobiona: nadajemy to i pozwalamy, i udzie-

[1] Pierwotnie Wszechnica Piastowska; zob. A. Czubiński, *Dzieje Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1918–1939*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1972, s. 91–92.

[2] Nieocenionym kompendium wiedzy na temat początków poznańskiej AWF są prace Zdzisława Grota (*Katedra i Studium Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Poznańskim*) i Ryszarda Wieczorka (*Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1945–1950*) zawarte w publikacji zbiorowej *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1970. Podejmując omawianą problematykę, trudno pominąć te rzetelne opracowania materiału źródłowego, które stanowią również podstawę przedkładanego tekstu, stąd niemała w nim liczba odwołań do obu publikacji.

lamy niniejszym pismem naszym, że także w tej akademii przez nas wzniesionej […]"[3]. Przyznany przywilej oraz następne – Jana Kazimierza z 1650 r. czy Jana III Sobieskiego z 1678 (ten drugi przyznający status uniwersytecki z prawem nadawania stopni doktorskich) – niestety nie zostały zrealizowane. Było to skutkiem protestów rektora i profesury Akademii Krakowskiej, szukających poparcia nawet w Watykanie, np. w 1613 r., gdy papież Paweł V w bulli z 14 XI odrzucił przywilej królewski, pozbawiając Poznań uczelni wyższej[4].

Niemniej w Poznaniu od XVI do XVIII w. działały dwie znane szkoły tego typu: pierwsza – założona przez biskupa poznańskiego Jana Lubrańskiego w 1519 r., zwana Akademią Lubrańskiego, Lubranscianum lub Akademią Poznańską (Academia Posnaniensis), sławna w środkowo-wschodniej części Europy, działała do 1780 r.; druga – powołana przez zakon jezuitów jako Kolegium Jezuickie w 1571 r., także reprezentująca wysoki poziom naukowy, funkcjonowała do 1773 r. Organizatorem Kolegium i pierwszym rektorem był Jakub Wujek z Wągrowca – znawca języków starożytnych, pierwszy tłumacz Pisma Świętego na język polski[5], a darczyńcą biskup poznański Adam Konarski. Na przełomie XVI i XVII w. kształciło się tam ponad tysiąc scholarów (uczniów). Program przewidywał rekreację, sport i turystykę[6] (m.in. grę w piłkę, pływanie, przechadzki, fechtunek), łączące wychowanie fizyczne z umysłowym[7] i moralnym[8]. Jako podstawę nauczania przyjęto teorie pedagogów włoskich i hiszpańskich z XVI w., m.in. Juana Luisa Vievesa propagującego ćwiczenia gimnastyczne na świeżym powietrzu, zabawy, żeglarstwo, a także budowę sal gimnastycznych przy budynkach szkolnych[9]. Po kasacji zakonu jezuitów przez papieża Klemensa XIV 21 VII 1773 r. jego majątki i szkoły oddane zostały Komisji Edukacji Narodowej[10]. Wówczas „młodzież szkoły narodowej – pisze [...] Józef Łukasiewicz – była także ćwiczona w musztrze i obrotach wojskowych. W dni wolne od nauk wychodziła z karabinami i przebrana w mundury płócienne na błonia za kościołem Bożego Ciała i tam pod komendą swego feldfebla, którym był zmarły przed niedaw-

[3] Cyt. za Z. Boras, *Tradycje uniwersyteckie Poznania*, Poznań 2003, s. 70.

[4] Z. Grot, *Czterysta lat walki o Uniwersytet w Poznaniu*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1972, s. 17–18.

[5] Z. Boras, *Tradycje uniwersyteckie Poznania…*, s. 9.

[6] Tamże, s. 9, 18, 70; tegoż, *Szkoła miejska i kolegium jezuickie 1302–1773*, [w:] *Szkoła św. Marii Magdaleny w Poznaniu 1302–2002*, red. G. Łukowski, Poznań 2002, s. 35.

[7] *Dzieje kultury fizycznej (do roku 1918)*, red. Z. Grot i T. Ziółkowska, Monografie AWF w Poznaniu, nr 22, Warszawa-Poznań 1990, s. 58.

[8] D. Żołądź-Strzelczyk, *Akademia Lubransciana (1519–1780). Dzieje szkoły od powstania do czasów Komisji Edukacji Narodowej*, „Kronika Miasta Poznania" 1999, nr 2, s. 141; zob. A. Czubiński, *Dzieje Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1918–1939…*, s. 122 i nn.

[9] Z. Boras, *Tradycje uniwersyteckie Poznania…*, s. 119.

[10] D. Żołądź-Strzelczyk, *Akademia Lubransciana…*, s. 141; A. Czubiński, *Dzieje Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1918–1939…*, s. 122 i nn.

nym czasem nadburmistrz Tecler, uczyła się musztry, bawiąc się przyjemnie i wzmacniając siły swoje fizycznie. Była to rozrywka niewinna, korzystna bardzo dla kraju, a jeszcze korzystniejsza dla młodzieży, bo ją odrywała od zabaw szkodliwych i nieprzyzwoitych"[11].

W późniejszym okresie inicjatorem idei powołania uniwersytetu był ksiądz Józef Rogaliński, rektor Akademii Wielkopolskiej (a w zasadzie Poznańskiej), znakomity fizyk i astronom, twórca tutejszego ośrodka badań fizyczno-matematycznych. Sprowadził on do planowanego w miejsce skasowanego kolegium uniwersytetu 14 nauczycieli różnych specjalności, miał zamiar włączyć do niego wegetującą Akademię Lubrańskiego. Jednak i tym razem projekt zablokowali profesorowie z Krakowa. Sprzeciw tamtejszej Akademii, poparty przez Komisję Edukacji Narodowej, okazał się niestety niekorzystny dla Poznania – i nie tylko, wypada się bowiem zgodzić się z Zygmuntem Borasem, że gdyby Poznań „w początku XVII wieku dorobił się Uniwersytetu, z pewnością wiele na tym zyskałby, a nauka polska miałaby lepsze perspektywy rozwoju, bo rywalizacja na polu naukowym wywierałaby korzystny wpływ"[12]. Koniec końców bogate zbiory zgromadzone przez ks. Rogalińskiego z pomocą królowej Francji, żony Ludwika XV Marii Leszczyńskiej, przekazano do Krakowa.

Dalsze starania poznaniaków o powołanie wyższej uczelni kontynuowano już pod zaborami po zwycięskim zrywie powstańczym społeczeństwa polskiego w Wielkopolsce w 1806 r. i utworzeniu Wielkiego Księstwa Poznańskiego na kongresie wiedeńskim (3 V 1815 r.)[13], wiedziano bowiem, że ważne dla losów miasta są: tradycja, nauka i kultura[14]. Projekty w tej sprawie kierowali do sejmików krajowych działacze – Hieronim Zakrzewski (1827–1830) i Wojciech Lipski (1843 i 1845), wspierani głosami innych Polaków[15]. Wielkopolanie z dbałości o rodzimą kulturę otworzyli wówczas m.in. Bibliotekę Raczyńskich w Poznaniu (1829), Bibliotekę na zamku w Kórniku (niedaleko Poznania) oraz Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk (1857)[16]. Rząd pruski, zważywszy na kłopoty z własnymi uniwersytetami, ulokowanymi w głębi kraju, mimo dużego prestiżu nauki niemieckiej bał się polskiego ośrodka akademickiego[17], choć w Wielkopolsce liczba ludności pruskiej dochodziła do 40%[18]. Po wydarzeniach

[11] Cyt. za Z. Boras, *Tradycje uniwersyteckie Poznania…*, s. 146–147.

[12] Tamże, s. 9.

[13] Z. Grot, *Czterysta lat walki…*, s. 25, 31, 38, 41–44.

[14] L. Trzeciakowski, *Dziewięćdziesięciolecie Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Tradycja i współczesność*, „Kronika Miasta Poznania" 2010, nr 1, s. 45.

[15] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Poznańskim,* [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919-1969*, red. Z. Grot, Poznań 1970, s. 13.

[16] L. Trzeciakowski, *Dziewięćdziesięciolecie Akademii…*, s. 45.

[17] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 13.

[18] L. Trzeciakowski, *Dziewięćdziesięciolecie Akademii…*, s. 45.

marcowych z 1848 r. akcja starań o polski uniwersytet przeniosła się z sejmów prowincjonalnych do sejmu w Berlinie. Wnioski i petycje polskich myślicieli społecznych i politycznych: Augusta Cieszkowskiego (1851–1855), Karola Libelta i Kazimierza Kantaka, oraz Niemca Johanna Metziga, okazały się nieskuteczne. W zaistniałej sytuacji wysunęli oni projekt powołania uniwersytetu dwunarodowego, polsko-niemieckiego. Starania w sejmie pruskim trwały do 1873 r., nie przynosząc pozytywnego rezultatu[19]. Sukcesem było utworzenie w Żabikowie pod Poznaniem wyższej szkoły rolniczej – działającej w latach 1870–1876 (do czasu wrogich rozporządzeń władz pruskich) oraz powołanie na uniwersytetach w Berlinie i we Wrocławiu katedr slawistycznych uwzględniających polonistykę[20].

Dalsze zabiegi o polską uczelnię, które miały miejsce po otwarciu w 1903 r. germanizującej Akademii Królewskiej (bez uprawnień do nadawania stopni naukowych i twórczej atmosfery), zaowocowały m.in. powołaniem w 1913 r. Towarzystwa Wykładów Naukowych zapraszającego uczonych z uniwersytetów polskich z posiadającej autonomię Galicji. Na dwa – przyjęte życzliwie – wykłady w 1913 i 1914 r. przybył ze Lwowa m.in. doc. dr hab. med. Eugeniusz Piasecki[21]. Prelekcje wygłaszali tu także luminarze nauki polskiej, m.in. Michał Bobrzyński, Stanisław Tarnowski czy Wacław Tokarz z Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ). Z czasem omawiane wykłady przekształciły się w kursy uniwersyteckie z seminariami i kolokwiami, słuchacze stawali się studentami, a gdy odpowiadali odpowiednim warunkom i naukę traktowali jako rozszerzenie wykształcenia – studentami nadzwyczajnymi[22].

2. Starania o uniwersytet w Poznaniu

Korzystna sytuacja do utworzenia polskiej uczelni wyższej w Poznaniu nadarzyła się dopiero po klęsce Niemiec na frontach I wojny światowej i podpisaniu rozejmu w Compiègné, który przewidywał wycofanie wojsk niemieckich do granic z 1914 r. O losach ziem zaboru pruskiego, w granicach których leżała Wielkopolska[23], miała zadecydować konferencja pokojowa. W zaistniałej sytuacji Polacy, nie czekając na decyzje komisji międzynarodowej, powołali własne organy władzy i oddziały paramilitarne. Pojawiła się trójwładza: niemiecka administracja, powołane w wyniku rewolucji listopadowej Rady Robotniczo-

[19] Z. Grot, *Czterysta lat walki…*, s. 25, 31, 38, 41-44.
[20] Tenże, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 12–13.
[21] Tenże, *Czterysta lat walki…*, s. 55.
[22] K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947). Życie i dzieło*, Warszawa-Kraków 1988, s. 219.
[23] L. Trzeciakowski, *Dziewięćdziesięciolecie Akademii…*, s. 46.

-Żołnierskie (3-10 XI) w Niemczech i Polskie Rady Ludowe. Wkrótce 27 XII 1918 r. wybuchło zwycięskie Powstanie Wielkopolskie, zakończone 16 II 1919 r.[24]

Pierwsze posiedzenie Komisji Organizacyjnej Uniwersytetu Poznańskiego odbyło się 11 XI 1918 r. Zdecydowano wówczas o podjęciu starań o utworzenie Wydziału Filozoficznego przy poparciu Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej (ówczesnej władzy politycznej, zwierzchniej dla ziem polskich w byłym zaborze pruskim) oraz Międzyuniwersyteckiej Komisji Stabilizacyjnej (reprezentowanej przez ministra oświaty). Prace w tym zakresie prowadzili profesorowie: Heliodor Święcicki, Michał Sobeski i Józef Kostrzewski[25]. Na posiedzeniu Sekcji Medycznej wspomnianej Komisji w Krakowie 5 II 1919 r. zaakceptowano projekt obsady katedr Uniwersytetu Poznańskiego[26], w tym dr. hab. Eugeniusza Piaseckiego (3 XI 1872–17 VII 1947) na stanowisko docenta i kierownika Katedry Wychowania Fizycznego[27]. Wiosną 1919 r. we Wszechnicy Piastowskiej (Uniwersytet Poznański) powołano dwa Wydziały: Filozoficzny (z sekcjami humanistyczną i matematyczno-przyrodniczą) oraz Prawny. Na rektora wybrano Heliodora Święcickiego, dziekanem Wydziału Filozoficznego został Michał Sobeski[28], a kierownikiem Katedry Higieny Szkolnej i Teorii Wychowania Fizycznego Eugeniusz Piasecki, jednocześnie mianowany profesorem nadzwyczajnym (1 IV 1919) na Wydziale Filozoficznym[29].

Eugeniusz Piasecki – lekarz higienista, pedagog, społecznik, pionier skautingu na ziemiach polskich, wybitny teoretyk wychowania fizycznego na skalę europejską, był pierwszym w Polsce doktorem habilitowanym w dziedzinie higieny szkolnej (1909)[30], tworzył zręby systemu wychowania fizycznego, łącząc tradycje rodzime, wnikliwie przetransponowany dorobek ówczesnej nauki

[24] Tamże, s. 47.

[25] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 15–16; tenże, *Czterysta lat walki…*, s. 77.

[26] K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947). Życie i dzieło*, Warszawa-Kraków 1988, s. 220.

[27] Profesor Henryk Jordan oraz E. Piasecki zgłaszali konieczność powołania takich jednostek już podczas IX Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Krakowie w 1900 r. Niemniej próby utworzenia katedry przy istniejącym od 1913 r. Studium Wychowania Fizycznego UJ nie zyskały aprobaty Wiednia, natomiast wprowadzeniu w życie podobnego projektu na Uniwersytecie Lwowskim przeszkodził wybuch I wojny światowej. Mimo to w 1914 r. uruchomiono tam Kurs Naukowy dla kandydatów na nauczycieli gimnastyki. W 1918 r. Eugeniusz Piasecki, będący już wówczas autorytetem w dziedzinie higieny szkolnej i wychowania fizycznego, wysłał list intencyjny do przewodniczącego Komisji Organizacyjnej UP prof. Heliodora Święcickiego postulujący utworzenie Katedry Wychowania Fizycznego, co było równoznaczne z chęcią podjęcia pracy w Poznaniu. Przewodniczący poprosił o opinię lekarza Tadeusza Szulca. Ten prośbę gorąco poparł i zachęcał późniejszego rektora do powołania placówki. Zob. K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki...*, s. 221–222.

[28] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 15–16.

[29] K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki…*, s. 226.

[30] S. Ciechanowski, *Trzydziestolecie pracy Profesora Piaseckiego*. „Wychowanie Fizyczne" XI (1930), z. 1, s. 5–6. Praca habilitacyjna pt. *Zdobycze lat ostatnich w zakresie walki z chorobami zakaźnymi ostrymi w szkole* dotyczyła rozwoju fizycznego i psychicznego ucznia w powiązaniu z problematyką zdrowotno-higieniczną w szkole oraz naukami o wychowaniu fizycznym.

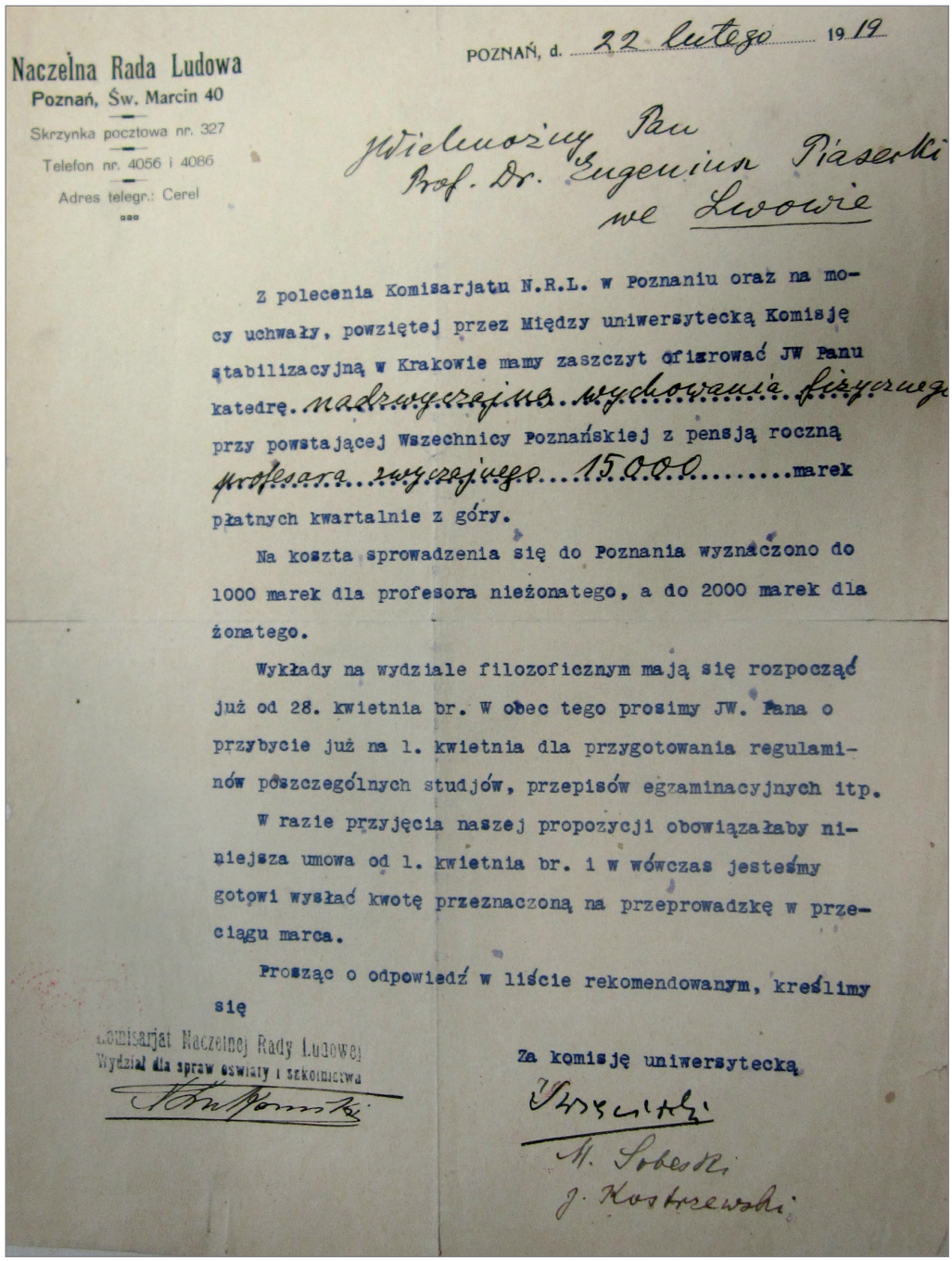

Naczelna Rada Ludowa
Poznań, Św. Marcin 40
Skrzynka pocztowa nr. 327
Telefon nr. 4056 i 4086
Adres telegr.: Cerel

POZNAŃ, d. 22 lutego 1919

Wielmożny Pan
Prof. Dr. Eugeniusz Piasecki
we Lwowie

Z polecenia Komisarjatu N.R.L. w Poznaniu oraz na mocy uchwały, powziętej przez Między uniwersytecką Komisję stabilizacyjną w Krakowie mamy zaszczyt ofiarować JW Panu katedrę. nadzwyczajna wychowania fizycznego przy powstającej Wszechnicy Poznańskiej z pensją roczną profesora zwyczajnego 15.000 marek płatnych kwartalnie z góry.

Na koszta sprowadzenia się do Poznania wyznaczono do 1000 marek dla profesora nieżonatego, a do 2000 marek dla żonatego.

Wykłady na wydziale filozoficznym mają się rozpocząć już od 28. kwietnia br. W obec tego prosimy JW. Pana o przybycie już na 1. kwietnia dla przygotowania regulaminów poszczególnych studjów, przepisów egzaminacyjnych itp.

W razie przyjęcia naszej propozycji obowiązałaby niniejsza umowa od 1. kwietnia br. i w wówczas jesteśmy gotowi wysłać kwotę przeznaczoną na przeprowadzkę w przeciągu marca.

Prosząc o odpowiedź w liście rekomendowanym, kreślimy się

Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej
Wydział dla spraw oświaty i szkolnictwa

Za komisję uniwersytecką
M. Sobeski
J. Kostrzewski

1. Pismo powołujące prof. dr. hab. Eugeniusza Piaseckiego na stanowisko kierownika Katedry Higieny Szkolnej i Teorii Wychowania Fizycznego

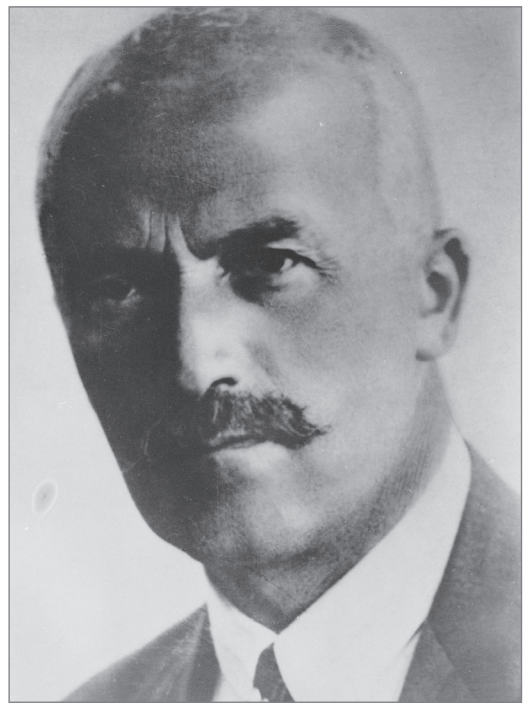

2. Prof. dr hab. Eugeniusz Piasecki

światowej, a także wyniki własnych dociekań i prac badawczych. Wprowadził do programu nauczania gimnastykę szwedzką według wzorów Petera Henryka Linga, którą uważał za znacznie bardziej racjonalną od gimnastyki niemieckiej Friedricha Ludwiga Jahna i Mirosława Tyrsa. Zarysowana przez niego teoria wychowania fizycznego miała charakter interdyscyplinarny, łączący anatomię, fizjologię, higienę i nauki przyrodnicze z pedagogiką, psychologią i socjologią[31]. Wytyczył drogę dla nowej subdyscypliny – fizjologii sportu[32] oraz ścieżki rozwoju współczesnych nauk o kulturze fizycznej[33]. Ze stworzoną przez siebie w Poznaniu jednostką uniwersytecką związany był do końca życia, wciąż doskonaląc swoje dzieło.

Wcześniej tego typu katedry wychowania fizycznego istniały jedynie przy wydziale lekarskim na uniwersytecie w Gandawie w Belgii od 1908 r. (z prawem do promowania licencjatów i doktorów wychowania fizycznego) oraz przy uniwersytecie w Kopenhadze od 1909 r. (z wychowaniem fizycznym jako

[31] L. Trzeciakowski, *Dziewięćdziesięciolecie Akademii…*, s. 48.
[32] S. Ciechanowski, *Trzydziestolecie pracy Profesora Piaseckiego…*, s. 5-6.
[33] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 234–235.

przedmiotem pobocznym)[34]. Jak podaje Zdzisław Grot, obie placówki czerpały wzorce z katedr teorii wychowania fizycznego uniwersytetów amerykańskich, powstałych wcześniej od europejskich[35]. Na ziemiach polskich już w czasach Rzeczypospolitej Krakowskiej (1815–1846) wychowanie fizyczne rozwijano na Uniwersytecie Jagiellońskim (1817–1858, w formie zorganizowanych zajęć w ramach tzw. szkół albo lektoratów z jazdy konnej, tańca, fechtunku, pływania) i na Uniwersytecie Lwowskim (po dokonaniu odpowiednich opłat, w formie lekcji szermierki, jazdy konnej, pływania i tańców), naśladując wzorce uczelni zachodnich oraz przyczyniając się do upowszechnienia wychowania fizycznego wśród mieszkańców dwóch największych galicyjskich miast[36]. W Poznańskiem kultura fizyczna rozwijała się i była popularyzowana – choć w niedużym stopniu – poprzez tworzone od 1884 r. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół", towarzystwa sportowe – zwłaszcza wioślarskie i skauting. Miejscowa inteligencja popierała idee służące zdrowiu, wzbogacające kulturę życia. Niektórzy, np. Tadeusz Szulc, zabierali głos w sprawie kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego, a u progu niepodległości na temat roli Katedry Wychowania Fizycznego w Poznaniu[37].

3. Rozwój organizacyjny Katedry Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego

Utworzenie na Uniwersytecie Katedry Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego w 1919 r. stanowiło wydarzenie bez precedensu w niepodległej Polsce. Organizacyjnie włączono ją do Wydziału Filozoficznego. W jego strukturze funkcjonowała w latach 1919–1922, a następnie do 1939 r. w ramach nowo utworzonego Wydziału Lekarskiego[38].

[34] Tamże, s. 13–14. W 1902 r. w Brukseli powołano Wojskowy Instytut Wychowania Fizycznego realizujący kształcenie kadr dla potrzeb armii metodą Petera Linga. Wojskowy Instytut Gimnastyczny istniał także w Kopenhadze (założony przez Franza Nachtegalla) od 1799 r., a w Sztokholmie funkcjonował Centralny Instytut Gimnastyczny utworzony w 1813 r. przez Petera Henrika Linga.

[35] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego...*, s. 14. Katedry teorii wychowania fizycznego w USA powstały dla celów badawczych, dydaktycznych, prowadzenia ćwiczeń praktycznych, ogólnej kontroli rozwoju fizycznego wszystkich studentów. Miało to wpływać na poprawę stanu zdrowia studentów i ich zainteresowania sportowe.

[36] H. Oszast, *Stan wychowania fizycznego na Uniwersytecie Jagiellońskim w I połowie XIX wieku*, „Roczniki Naukowe WSWF w Krakowie", 1964, t. 2, s. 77–147; taż, *Szkoły jazdy konnej i szermierki w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku*, „Wychowanie Fizyczne i Sport" 1963, nr 4, s. 487–500; taż, *„Szkoła Pływania" na Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku*, „Wychowanie Fizyczne i Sport" 1964, nr 4, s. 517–522; R. Wasztyl, *Wychowanie fizyczne i sport w Krakowie w latach 1773–1890*, Kraków 1993, s. 50–53; tenże, *Pierwsze lwowskie placówki wychowania fizycznego*, „Wychowanie Fizyczne i Sport" 1994, nr 4, s. 84.

[37] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania…*, s. 15.

[38] Tamże, s. 20.

Początkowo własność Katedry i Zakładu stanowiły dwa pokoiki mieszczące się w Collegium Minus. Brakowało odpowiednich warunków do pracy – od odpowiedniej liczby kadry naukowej i dydaktycznej, przez pomieszczenia do ćwiczeń, po pomoce naukowe[39]. Nawiązana bliska współpraca z katedrami Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, np. z Katedrą Psychologii (prof. dr Stefan Błachowski) czy Katedrą Pedagogiki (prof. dr Ludwik Jaxa-Bykowski), a Zakładu Higieny i Wychowania Fizycznego (Wydział Lekarski) z Zakładami: Higieny Ogólnej (prof. dr Paweł Gantkowski), Anatomii (prof. dr Józef Markowski i jego następca prof. dr Stefan Różycki), Antropologii (prof. dr Adam Wrzosek), Fizjologii (prof. dr Ignacy Hoffman, prof. dr Antoni Trzecieski i po nim prof. dr Ludwik Zbyszewski), Ortopedii (prof. dr Ireneusz Wierzejewski), i nieco luźniejsza z innymi, wpłynęła na podniesienie poziomu dydaktycznego. Ponadto Piasecki zjednał sobie przychylność Heliodora Święcickiego i Pawła Gantkowskiego, co sprzyjało rozwojowi jednostki. Wkrótce Zakład przeniesiono do Collegium Maius (wówczas Zamek Cesarski), a wiosną 1921 r. do Collegium Medicum (były Urząd Osadniczy) przy ul. Fredry. Dzięki życzliwości dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego korzystano z boiska sportowego, które znajdowało się między ulicami Bukowską i Grunwaldzką (12 000 m^2) i przylegało do sali gimnastycznej[40]. W ten sposób realizowano zajęcia do lipca 1921 r. Dostateczną liczbę pomieszczeń uzyskano już w maju 1921[41], ale nowy budynek (na terenie Ogrodu Botanicznego, dziś park Wilsona) placówka ostatecznie otrzymała po uroczystym poświęceniu go 31 VII 1921 r.[42] Remont pochłonął dwa i pół miliona marek polskich. Na tamte czasy była to kwota bardzo duża, tym bardziej że państwo polskie zaangażowało się w działania wojenne z Rosją w 1920 r., co miało wpływ na opóźnienie robót remontowo-budowlanych. Proces dydaktyczny realizowano w zaadaptowanych salach dawnej restauracji (i prawie bezużytecznym pawilonie wystawowym)[43].

[39] Tamże.

[40] *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu za pierwsze dziesięciolecie zakładu w niepodległej i wolnej ojczyźnie 1919–1929*, Poznań 1930, s. 9. Podłoga sali gimnastycznej była wykończona parkietem, ponadto w budynku znajdowała się szatnia i umywalnia z dziesięcioma kranami i miednicami. Pokryte żwirem boisko graniczyło z niedużym ogrodem botanicznym.

[41] *Studium Wychowania Fizycznego w Uniwersytecie Poznańskim*, „Wychowanie Fizyczne" 1927, nr 9-10, s. 250.

[42] Już miesiąc przedtem poszczególne pracownie przeprowadzono do nowo przejmowanego budynku. M. Godycki, *Rzut oka na kształcenie w zakresie wychowania fizycznego w Poznaniu*, „Kronika" WSWF w Poznaniu za rok 1956/1957 wyd. 1957, z. 1, s. 8. Z. Grot, *Krótki rys dziejów Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1939*, [w:] *40 lat od Katedry Wychowania Fizycznego UP do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, Poznań 1959, s. 22.

[43] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 23.

3. Budynek Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego

Utworzono w nich sale: gimnastyczną wielką (24 × 12 × 8 m) i mniejszą z szatniami, natryskami i toaletami, salę wykładową (na ok. 100 słuchaczy) oraz salę do ćwiczeń antropometryczno-fizjologicznych (dla 20 studentów), a także pokój służbowy, ciemnię, pracownię fotograficzną i pokój projekcyjny (umieszczone na półpiętrze), podręczne laboratorium chemiczno-mikroskopowe oraz pokój wagowy. Taras służył jako miejsce do realizacji ćwiczeń szermierczych na wolnym powietrzu. Były też trzy boiska[44]: „podręczne" (od wschodu) – przeznaczone do ćwiczeń zastępów żeńskich, większe (od północy) z nawierzchnią pokrytą żwirem i trawiaste – największe (po stronie północno-zachodniej). Przeznaczone one były do realizacji zajęć z gimnastyki i mniejszych gier. Zajęcia z lekkiej atletyki i większych gier ruchowych odbywały się na terenie sportowym „Pogoni", odległym o 5 minut marszu od siedziby Katedry[45]. Budynek został wydzierżawiony od Rady stołecznego miasta Poznania na 20 lat[46]. Jak stwierdził prof. Piasecki: „wszystko to daje zespół warunków jedyny w Polsce, a rzadki w Europie"[47]. Stan biblioteki Katedry obejmował 922 woluminy dzieł i monografii, 123 tomy roczników i czasopism oraz depozyt 378 książek związanych w wychowaniem fizycznym – własność Eugeniusza Piaseckiego[48].

Po kilku latach wzrosło zainteresowanie studiami wychowania fizycznego. W 1927 r. Eugeniusz Piasecki, pragnący zapewnić studentom i pracownikom odpowiednie warunki materialne, pisał, że „po sześciu latach ciągłego rozwo-

[44] *Studium Wychowania Fizycznego w Uniwersytecie Poznańskim*, „Wychowanie Fizyczne" 1920, z. 3–4, s. 98.

[45] Z. Grot, *Krótki rys dziejów Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 18–19.

[46] E. Piasecki, *Studium Wychowania Fizycznego w Uniwersytecie Poznańskim*, „Kurier Poznański" 1925, nr 1, s. 2; Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 24–25.

[47] E. Piasecki, *Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 2.

[48] M. Godycki, *Rzut oka na kształcenie…*, s. 9.

ju, uczelnia nasza formalnie dusi się w tych zbyt ciasnych ramach"[49] i wystąpił do władz uczelni z projektem budowy nowego gmachu z 58 pomieszczeniami (dwiema salami gimnastycznymi, salami do szermierki, boksu i innych dyscyplin, salą wykładową na 200 osób, gabinetami i pracowniami, działem gimnastyki leczniczej i masażu oraz biblioteką) o łącznej powierzchni 3000 m^2, uzyskując akceptację Senatu UP 10 VI 1927 r.[50] Gmina stołecznego miasta Poznania (miasto) zobowiązała się do ofiarowania pod budowę nowego gmachu terenu 4 ha przy ul. Wyspiańskiego w zamian za zwrot budynku i terenów w parku Wilsona do swojej dyspozycji[51]. Koszt projektu obliczano na milion złotych. Mimo ostatecznego zatwierdzenia decyzji o budowie w trakcie konferencji z udziałem prezydenta Poznania Cyryla Ratajskiego i rektora Jana Grochmalskiego, radcy Sylwestra Pajzderskiego i mjra Grocholskiego w poznańskim ratuszu 5 X 1927 r., latem następnego roku z powodu braku funduszów odroczono termin jej rozpoczęcia na czas nieokreślony[52]. Nie zraziło to Eugeniusza Piaseckiego i niebawem zaczął zabiegać o pomieszczenia w Collegium Marcinkowskiego na Górnej Wildzie (dziś ul. 28 Czerwca 1956 r.), gdzie mieściły się trzy zakłady ortopedii, antropologii i historii medycyny UP oraz mieszkania prywatne. Zwyciężyły potrzeby klinik Wydziału Lekarskiego – konkretnie kliniki ortopedii[53].

W 1921 r. E. Piasecki nawiązał bliską współpracę z Centralną Szkołą Wojskową Gimnastyki i Sportów (CSWGiS) – podobnie jak w Kopenhadze, gdzie Katedra Teorii Wychowania Fizycznego tamtejszego uniwersytetu kierowana przez Johannesa Lindharda ściśle współpracowała z Państwowym Instytutem Gimnastycznym. W ślad za tym 12 V 1922 r. Senat UP upoważnił Eugeniusza Piaseckiego do stworzenia projektu organizacyjnego Studium Wychowania Fizycznego. Choć Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wniosku o utworzenie Studium nie zaakceptowało ani wówczas, ani w latach następnych, to Senat UP sprawę popierał niezmiennie na posiedzeniach 1 XII 1922 r., 15 VI 1923 r.[54] oraz 22 II 1924 r., kiedy przedyskutowano ostateczną wersję statutu i przedłożono wniosek o usamodzielnienie Studium. Mimo wciąż nieprzychylnego stanowiska Warszawy, 7 III 1924 r. Bolesław Miklaszewski z ramienia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego podpisał rozporządzenie, które legalizowało i dawało autonomię Studium

[49] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 25.

[50] Tamże, s. 25-26.

[51] *Studium Wychowania Fizycznego w Uniwersytecie Poznańskim*, „Wychowanie Fizyczne" 1927, nr 9–10, s. 250. Miasto zastrzegło sobie, że gdy Studium zostanie przeniesione do nowego budynku, zburzy stary obiekt.

[52] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 26.

[53] Tenże, *Krótki rys dziejów Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 24.

[54] Tenże, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 21–22. Równocześnie podejmując uchwałę z poprawką, aby nie ograniczać struktury Studium tylko do jednej katedry.

Wychowania Fizycznego na Wydziale Lekarskim. Stosowne rozporządzenie informowało, że jego absolwenci mogą otrzymywać tytuł zawodowy magistra wychowania fizycznego, podobnie jak studenci Uniwersytetu w Gandawie i Akademii Ćwiczeń Cielesnych w Berlinie. Utworzono Komisję Studium, w składzie której znaleźli się cenieni profesorowie: Stefan Borowiecki, Józef Browiński, Stefan Dąbrowski, Paweł Gantkowski, Karol Jonscher, Stanisław Kalandyk, Tadeusz Kurkiewicz, Edward Niezabitowski, Stefan Różycki, Ireneusz Wierzejewski, Adam Wrzosek, a z Wydziału Filozoficznego: Stefan Błachowski i Bohdan Nawroczyński oraz Eugeniusz Piasecki i Walerian Sikorski, a także referenci do planów nauki i regulaminów. Uchwałą Komisji czasopismo „Wychowanie Fizyczne" stało się organem Studium.

Wraz ze zmianą w szkolnictwie wyższym w Polsce prof. Bohdan Winiarski przygotował projekt nowego statutu Studium wzorowany na jego poprzedniej wersji. Zakładał magisteriaty i habilitacje z wychowania fizycznego oraz dawał znaczne kompetencje Komisji, w składzie której znaleźli się wszyscy samodzielni pracownicy i dyrekcja jednostki. Dyrektor miał kompetencje dziekana zlecone przez Radę Wydziału Lekarskiego. Projekt przedyskutowała i przyjęła komisja wydziałowa (6 X 1935 r.), a Rada Wydziału Lekarskiego uchwaliła 21 X 1936 r. Jednak komisja senacka jeszcze w maju 1938 r. definitywnie nie zatwierdziła[55].

Piasecki, obok chęci rozwijania infrastruktury materialnej, jasno widział cele naukowe i dydaktyczne. Jako teoretyk osobiście dobierał sobie zespół współpracowników naukowych. Walerianowi Sikorskiemu – najlepszemu wówczas praktykowi wychowania fizycznego w Polsce – zlecił kierowanie zajęciami praktycznymi[56]. Organizowane przez niego kursy dla oficerów i podoficerów we Lwowie i w Poznaniu w 1919 i 1920 r. stanowiły zachętę do zorganizowania w Poznaniu w 1921 r. wspomnianej CSWGiS. Między dowódcą Szkoły – mjrem Walerianem Sikorskim i Eugeniuszem Piaseckim doszło do ścisłej współpracy. Piasecki został kierownikiem naukowym CSWGiS, a Sikorski kierownikiem zajęć praktycznych w Katedrze. Słuchacze CSWGiS oraz stu-

[55] Tamże, s. 22–23.

[56] Tamże, s. 30. Walerian Sikorski urodził się 18 IX 1876 r. w Budkach Nieznanowskich na terenie Małopolski. Wykształcenie ogólne uzyskał we Lwowie, a specjalistyczne w Centralnym Instytucie Gimnastycznym w Sztokholmie. Dał się poznać jako zdolny wychowawca młodzieży i autor wielu artykułów i podręczników z gimnastyki i teorii wychowania fizycznego. Popierał szwedzki system gimnastyczny Lingów i jego reformatorów skandynawskich: Elin Falk, Nielsa Bukha i Elli Bjørksten. W okresie I wojny światowej walczył w szeregach armii austriackiej, na froncie galicyjskim (początkowo w stopniu porucznika, potem kapitana). Po wojnie Ministerstwo Spraw Wojskowych w październiku 1919 r. powierzyło mu kierowanie trzymiesięcznym kursem gimnastyczno-sportowym dla oficerów i podoficerów we Lwowie. Wiosną zorganizował i przeprowadził podobny kurs w Poznaniu (dwa inne odbyły się w Warszawie). Cele kursów zrealizowano, choć Sikorski musiał przekonać wątpiących co do ich celowości.

denci Uniwersytetu odbywali zajęcia wspólnie w Collegium Medicum, a później w budynku i na boiskach w parku Wilsona. Owa współpraca była niezwykle pożyteczna dla obu placówek, w których na ogół pracowali ci sami ludzie – nie zawsze w ramach etatu, częściej godzin zleconych. Powodem takiej sytuacji były ograniczone zasoby finansowe Uniwersytetu – tak było w przypadku Waleriana Sikorskiego, który nie miał stałej umowy o pracę[57]. Liczba zatrudnionych w Studium w pierwszych latach nie przekraczała 10 osób. Wzrosła, gdy wychowanie fizyczne stało się kierunkiem studiów. W latach 1925–1939 studiowało przeciętnie 30 osób. Zatrudnieni w Studium wywodzili się spośród: asystentów, profesorów i wykładowców z Wydziału Filozoficznego (później Humanistycznego) oraz Lekarskiego. Byli wśród nich także instruktorzy (zwani też lektorami) zatrudnieni na godzinach zleconych, prowadzący zajęcia praktyczne, oraz niżsi funkcjonariusze, głównie laboranci. Początkowo etat był tylko jeden, a od 1925 r. – trzy. Wykładowców od 1925 r. było 13, instruktorów w granicach 5–11, a niższych funkcjonariuszy, głównie laborantów, 3.

Ze względu na brak zainteresowania ze strony uniwersytetów młodą kadrą, asystentów w Studium było bardzo mało – aspiracje naukowe były na drugim planie, gdyż główne źródło zarobku stanowiła dla nich praca poza uczelnią. W latach 1921–1924 zatrudniono pierwszą asystentkę. Była nią Irena Piotrowska, która prowadziła zajęcia praktyczne (gimnastykę), ale nie poświęciła się pracy naukowej[58]. Później na etatach asystenckich zatrudniono m.in. mgr. Łucjana Lange – absolwenta Studium (asystenta do 1931 r.) oraz dr. Włodzimierza Missiurę – lekarza specjalizującego się w fizjologii, pracownika Centralnej Szkoły Wojskowej Gimnastyki i Sportów w Poznaniu. Po odejściu Missiury do Warszawy w 1926 r. jego miejsce zajął Wiktor Dega, ortopeda, specjalista gimnastyki leczniczej i masażu, uczeń Ireneusza Wierzejewskiego[59]. W kolejnych latach na stanowisku asystenta zatrudniono Karola Stojanowskiego (1928–1939) – antropologa, ucznia Jana Czekanowskiego, oraz lekarzy (1930–1939): Marię Deżynę, Eligiusza Preislera, Marię Czartoryską i Henrykę Doerferową. Pracy naukowej poświęcili się jedynie Wiktor Dega i Eligiusz Preisler. Natomiast Łucjan Lange wyróżniał się jako pedagog i autor licznych artykułów metodycznych, pełnił też funkcję sekretarza redakcji czasopisma „Wychowanie Fizyczne". Wymienieni oraz inni asystenci i lektorzy mieli możliwość pogłębiania wiedzy w zagranicznych i krajowych ośrodkach naukowych oraz rozwijania działalności piśmienniczej z zakresu metodyki w swoich specjalnościach zawodowych[60] (wyniki swych badań publikowali na łamach „Wychowania Fizycznego").

[57] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 32.
[58] Tamże, s. 33.
[59] Tamże, s. 33–34.
[60] Tamże, s. 34.

W 1925 r. Studium zatrudniało siedmiu lektorów, trzech z nich wywodziło się z CSWGiS (pracowali do 1928 r.). Potem liczba lektorów wahała się w granicach 10-11 osób. Miejsce oficerów z CSWGiS zajęli lektorzy cywilni, wychowankowie Studium[61], wśród których było coraz więcej kobiet. Podyktowane to było wzrostem liczby studentek. Najwybitniejszymi lektorkami i lektorami byli: Aniela Pigoniówna, Zofia Nożyńska, Maria Lanżanka-Kucnerowiczowa, Łucjan Lange, Mieczysław Balcer, Władysław Czarnecki, Bogumił Kazimierowicz, Seweryn Ługowski i Stanisław Zagacki. Spośród nich za granicę wyjeżdżali Aniela Pigoniówna, Zofia Nożyńska i rzadziej Władysław Czarnecki. Podręczniki i artykuły publikowali również, wzbogacając ubogą dotąd rodzimą literaturę fachową, Jan Baran i Rafał Szuszkiewicz oraz już wymieniani: Aniela Pigoniówna, Zofia Nożyńska i Władysław Czarnecki.

W ciągu dwudziestolecia międzywojennego ze Studium współpracowało ok. 20 profesorów z innych wydziałów Uniwersytetu. Wśród nich: Stefan Błachowski – kierownik Katedry Psychologii, przyjaciel Piaseckiego, pedagodzy Bogdan Nawroczyński (1926) i Ludwik Jaxa-Bykowski (1926–1939), chemik Stefan Dąbrowski (1925–1939), fizyk Stanisław Kalandyk (1925–1939), antropolodzy Adam Wrzosek (1925–1939) i Karol Stojanowski (1934–1939). Anatomii nauczał Stefan Różycki (1925–1931), a histologii Tadeusz Kurkiewicz (1925–1931), higieny ogólnej Paweł Gandkowski (1925–1935) i Leon Padlewski (1935–1939), pediatrii Karol Jonscher (1925–1939), gimnastyki leczniczej i masażu Ireneusz Wierzejewski (1925–1929) i Wiktor Dega (1929–1939), fizjologii Leon Zbyszewski (1928–1939)[62]. Naukowcy ci dawali gwarancję realizacji dydaktyki na wysokim poziomie, jednak zatrudnianie ich nie sprzyjało rozwojowi własnej kadry. Na stanowiskach funkcjonariuszy Studium zatrudnieni byli m.in. Michał Wojtkowiak i Maria Wiśniewska, a w charakterze sekretarki pracowała Wanda Skoczyńska.

4. Dydaktyczno-wychowawcze aspekty Studium Wychowania Fizycznego

Zadaniem Studium Wychowania Fizycznego oraz całego Wydziału Filozoficznego było kształcenie kadr dla potrzeb polskiej szkoły, choć na Wydziale uważano, że wychowanie fizyczne jest drugorzędne i zabiera czas, który można przeznaczyć na przedmioty naukowe[63]. Studenci Wydziału Filozoficznego, studiujący jakikolwiek kierunek, mogli wybrać wychowanie fizyczne jako przedmiot poboczny, co dawało dodatkową perspektywę zatrudnienia. Na zajęcia uczęszczać

[61] Tamże, s. 35.
[62] Tamże, s. 36.
[63] Tamże, s. 37.

mogli studenci oraz absolwenci szkół średnich i seminariów nauczycielskich, jeżeli pragnęli przygotować się do pełnienia obowiązków wychowawców fizycznych w szkołach jako nauczyciele pomocniczy.

W pierwszych dwóch latach funkcjonowania studiów wychowania fizycznego program kształcenia przewidywał cykl dwuletni, a od 1922 r. trzyletni – wówczas zaczęto realizować studia pełne (od 1924 r.), które – dzięki pionierskiej inicjatywie Eugeniusza Piaseckiego – kończyły się egzaminem magisterskim, oraz studia uproszczone (od 1925 r.). Organizowano też kursy, np. pięcioletni kurs medycyny szkolnej i sportowej (od 1931 r. przeznaczony dla studentów Wydziału Lekarskiego), kursy wychowania fizycznego (dla ogółu młodzieży akademickiej od 1919 r. – według wzorów amerykańskich), Państwowe Kursy Wychowania Fizycznego (1921–1922, 1925–1927), kursy wychowania fizycznego i muzyki (wspólnie z Konserwatorium Muzycznym w Poznaniu w latach 1924–1939), obozy letnie (poświęcone sportom wodnym i turystyce, głównie górskiej, od 1928 r.) i zimowe (od 1927 r. nastawione na naukę i doskonalenie w narciarstwie i od 1933 r. skupione na łyżwiarstwie), seminaria (od 1922 r. z przewagą referatów sprawozdawczych, a od 1928 r. skoncentrowane na samodzielnych opracowaniach naukowych z fizjologii i antropometrii, teorii wychowania fizycznego oraz antropologii).

Program studiów wychowania fizycznego systematycznie modyfikowano, uzupełniając go nowymi przedmiotami. Początkowo plan dwuletnich studiów przewidywał 15–17 godzin tygodniowo[64]. Od roku akademickiego 1921/1922 zwiększono liczbę zajęć. Doszły wykłady z psychologii oraz fizjologii. Wśród ćwiczeń praktycznych obowiązywały zajęcia gimnastyczne, gry i sporty uprawiane na boisku „Pogoni" oraz wodne na Warcie ze sprzętem Klubu Wioślarskiego. Słuchaczy zwyczajnych było 16, nadzwyczajnych 64.

Model działalności, wypracowany przez Eugeniusza Piaseckiego i Waleriana Sikorskiego w pierwszych latach podczas cyklu dwuletniego, a potem trzyletniego uproszczonego, uprawniał do nauczania gimnastyki w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich jako przedmiotu dodatkowego albo pobocznego, obok któregokolwiek przedmiotu głównego[65]. W 1922 r. Eugeniusz Piasecki opracował nowy program zajęć. W każdym roku realizowano łącznie 420 godzin zajęć. Z tego na pierwszym roku 210 godzin przypadało na ćwi-

[64] Z. Grot, *Krótki rys dziejów Studium Wychowania Fizycznego...*, s. 38. Zajęcia z gimnastyki obejmowały sześć godzin tygodniowo, osobno dla kobiet i mężczyzn. Prowadzili je w roku akademickim 1919/1920 Walerian Sikorski i Julian Wojciechowski w sali Gimnazjum im. K. Marcinkowskiego. Wykłady teoretyczne z higieny szkolnej, zasad wychowania fizycznego, teorii wychowania fizycznego z ogólnym zarysem fizjologii prowadził Eugeniusz Piasecki, a z anatomii i pomocy w nagłych wypadkach Tadeusz Szulc.

[65] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 38.

czenia praktyczne i 210 godzin na ćwiczenia teoretyczne. W drugim i trzecim roku studiów większy akcent kładziono na ćwiczenia praktyczne.

Wśród zajęć teoretycznych na pierwszym roku przeważały przedmioty medyczne, jak anatomia (60 godzin), fizjologia (60 godzin) i higiena ogólna (40 godzin); na drugim przedmioty specjalistyczne, takie jak dzieje wychowania fizycznego (20 godzin), systematyka i metodyka ćwiczeń cielesnych (60 godzin); na trzecim roku dochodziło seminarium (20 godzin). Zajęcia praktyczne dzieliły się na gimnastyczne (90 godzin), gry i sporty (90 godzin), sporty wodne, pływanie, wioślarstwo (30 godzin). Program ten realizowano do 1925 r. Wówczas ukształtowało się trzyletnie studium magisterskie, a na studium uproszczonym pewne zmiany doprowadziły do rozszerzenia toku zajęć. Doszły wykłady z pediatrii, pedagogiki i dydaktyki oraz teorii harcerstwa, a także kurs masażu; z zajęć praktycznych – ćwiczenia harcerskie, szermierka, rytmika i plastyka oraz tańce narodowe. W roku 1926 wprowadzono ćwiczenia lekkoatletyczne dla kobiet, a w 1928 dodano jeszcze antropologię i gimnastykę leczniczą.

W 1931 r. przeprowadzono reformę programu dla studiów uproszczonych. Wynikało to z przeciążenia przedmiotami teoretycznymi i praktycznymi, których zakres nie odbiegał od pełnych studiów magisterskich[66]. Redukcji uległa liczba obozów (do jednego-dwóch latem i jednego zimą). Zrezygnowano z seminariów i samodzielnych prac z wychowania fizycznego. Zmiany te przywróciły sens studiom uproszczonym, które realizowano jedynie w Poznaniu do 1939 r. Słuchacze studiów uproszczonych rekrutowali się głównie z Wydziału Filozoficznego, a od 1925 r. z wyłonionych z niego Wydziałów – Humanistycznego i Matematyczno-Przyrodniczego. Frekwencja na studiach uproszczonych nie była wysoka, wahała się w granicach 20–30 osób. Jedynie w latach 1927/1928 i 1934/1935 przekroczyła liczbę 60 słuchaczy. W roku akademickim 1937/1938 frekwencja wyniosła 93 osoby. Liczbowo przeważały kobiety[67].

Absolwenci pełnych studiów magisterskich, kończących się złożeniem egzaminu w zakresie wychowania fizycznego, posiadali niewątpliwie szerszą wiedzę od swych kolegów ze studiów uproszczonych. Początki tych pierwszych sięgają roku 1922. Eugeniusz Piasecki wyobrażał je sobie w następujący sposób: „Kandydaci mają przejść (z małymi zmianami) pierwsze dwa lata medycyny, uczęszczając równocześnie na praktyczne ćwiczenia gimnastyczne i sportowe, na III zaś roku przechodzą na właściwe studia wszystkich gałęzi wiedzy stosowanej, na której opiera się nowoczesne wychowanie fizyczne. Jest nadzieja, że absolwenci tak zorganizowanego Studium zajmą z pożytkiem miejsca wi-

[66] Tamże, s. 39–40. Z teoretycznych przedmiotów usunięto wówczas antropologię, masaż, gimnastykę leczniczą, ćwiczenia anatomiczne i fizjologiczne, z praktycznych zaś rytmikę i plastykę, tańce narodowe, szermierkę, wioślarkę.

[67] Tamże, s. 41–42.

zytatorów-specjalistów, referentów tego działu u władz rozmaitych, lektorów wychowania fizycznego w szkołach akademickich itp."[68].

Według rozkładu zajęć opracowanego w 1922 r. słuchaczy Wydziału Lekarskiego studiów magisterskich pełnych obowiązywały w dwóch pierwszych latach wykłady z chemii, fizyki, anatomii, fizjologii, chemii fizjologicznej, biologii, antropologii oraz odrobienie w skróconych wymiarach ćwiczeń fizycznych, chemicznych, anatomicznych, histologicznych, fizjologicznych i z chemii fizjologicznej. Natomiast zajęcia związane z wychowaniem fizycznym obowiązywały jeszcze na trzecim roku studiów. Były to masaż, gimnastyka lecznicza i ortopedia[69]. W 1924, a potem w 1931 r. plan ulegał zmianom[70]. W 1931 r. zmniejszono blok wykładów i ćwiczeń z przedmiotów medycznych, a rozszerzono wykłady z teorii wychowania (do trzech trymestrów), systematyki i metodyki ćwiczeń cielesnych oraz psychologii, zwiększono liczbę godzin ćwiczeń antropometrycznych i fizjologii stosowanej, zajęć praktycznych oraz dołączono solfeż. W późniejszych latach zmieniano zakres ćwiczeń praktycznych, w większym stopniu uwzględniając lekką atletykę[71].

Frekwencja wahała się od 21 studentów w roku akademickim 1925/1926 do 60 w roku 1927/1928 i 62 w roku 1938/1939. Przeciętnie liczba studiujących wychowanie fizyczne wynosiła 50-60 osób. Początkowo przeważali mężczyźni, a później kobiety. Na studiach uproszczonych był nieco większy odsetek kobiet. Pierwszych absolwentów z tytułami zawodowymi magistra wypromowano 2 VII 1931 r. Byli to Zofia Walicka-Neymannowa, Tadeusz Baczyński, Władysław Czarnecki. Dalsze promocje organizowano co roku. Do 1939 r. tytuł magistra wychowania fizycznego uzyskało 87 studentów, w tym 47 mężczyzn i 40 kobiet[72].

Obok studiów uproszczonych i magisterskich pełnych realizowano także pięcioletni kurs medycyny szkolnej i sportowej. Przeznaczony był głównie

[68] Tamże, s. 42.

[69] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 42–43. Na pierwszym roku studiów przedmioty fachowe obejmowały propedeutykę wychowania fizycznego oraz wycieczki harcerskie; na drugim dzieje wychowania fizycznego, systematykę i metodykę ćwiczeń cielesnych; na trzecim wykłady z teorii wychowania fizycznego, psychologię, pedagogikę, higienę ogólną i szkolną, ćwiczenia antropometryczne i z fizjologii stosowanej, seminaria wychowania fizycznego i pedagogiczne oraz przedmioty praktyczne (np. pływanie i wioślarka). Ponadto przez cały okres studiów obowiązywały przedmioty praktyczne, gimnastyka, gry i sporty. Plan nie uwzględniał obozów letnich i zimowych, a wiadomo jest, że je realizowano.

[70] Tamże, s. 43. Psychologię zawężoną do psychologii ćwiczeń cielesnych rozszerzono do cyklu rocznego, ale na drugim roku. Teorię harcerstwa dodano na pierwszym roku, a na trzecim roku wykład o właściwościach wieku dziecięcego. Do programu zajęć praktycznych włączono szermierkę dla mężczyzn, a dla kobiet ćwiczenia w rytmice i plastyce oraz tańce narodowe – cieszące się dużym zainteresowaniem. Zalecano języki obce –angielski i skandynawskie.

[71] Tamże, s. 43.

[72] Tamże.

dla studentów Wydziału Lekarskiego pragnących zostać lekarzami szkolnymi i sportowymi. Studenci medycyny musieli dodatkowo uczęszczać na ćwiczenia praktyczne i wykłady teoretyczne z zakresu wychowania fizycznego[73]. W 1932 r. na studia medycyny szkolnej i sportowej przyjęto 21 osób, w tym 15 kobiet i 6 mężczyzn. W następnych latach liczba słuchaczy wzrosła do 60. Studia te cieszyły się popularnością z uwagi na rozwijający się sport[74].

Kolejną inicjatywą Eugeniusza Piaseckiego było masowe wychowanie fizyczne dla ogółu młodzieży akademickiej według wzorców amerykańskich. Projekt tego typu zajęć powstał w jego umyśle jeszcze za czasów lwowskich, ok. 1900 r. Od 1919 r. ćwiczenia te były bezpłatne, w odróżnieniu od ćwiczeń laboratoryjnych. Istniały grupy męskie i żeńskie, kierował nimi Walerian Sikorski[75]. Pomysłem Piaseckiego w 1930 r. zainteresowało się Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z zamiarem stopniowego wprowadzenia wychowania fizycznego do wszystkich szkół wyższych[76]. Początkowo zajęcia ograniczały się do ćwiczeń gimnastycznych, potem je rozszerzono do innych dyscyplin sportowych. Trwały przez jeden rok studiów, zakres teoretyczny kursu obejmował jedynie zasady wychowania fizycznego i higieny szkolnej w wymiarze 30 godzin. Większy nacisk kładziono na ćwiczenia praktyczne (do wyboru). W 1928 r. było 85 ćwiczących, w 1930/1931 – 221, w 1931/1931 – 255, w 1933 r. ponad 300, a w 1934 r. 373[77]. W późniejszych latach liczba studentów uczęszczających na ćwiczenia fizyczne wahała się, wynosząc 300–400 osób[78].

Od 1921 r. placówka realizowała Państwowe Kursy Wychowania Fizycznego, których organizatorem było Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Głównym problemem kursów był dotkliwy brak nauczycieli wychowania fizycznego (ok. 2000)[79]. Skupiono się w nich na przekazaniu naj-

[73] Tamże, s. 44. Na pierwszym roku uczęszczali na psychologię i zasady wychowania fizycznego, na trzecim na teorię wychowania fizycznego i ćwiczenia fizjologii stosowanej, na czwartym na pedagogikę i dydaktykę, gimnastykę leczniczą i masaż, ćwiczenia w poradni sportowej i proseminarium wychowania fizycznego, a na piątym roku na higienę szkolną w postaci wykładów i ćwiczeń.

[74] Tamże.

[75] Tamże, s. 45.

[76] Tamże, s. 46. Nie ma informacji co do frekwencji na tych ćwiczeniach. Była to nowość. Wśród uczestników przeważali kandydaci na nauczycieli, a więc studenci Wydziału Filozoficznego, później Humanistycznego i Matematyczno-Przyrodniczego. W 1937 r. zaczęli też uczęszczać studenci pierwszego roku medycyny.

[77] Tamże. W roku 1925 w planie zajęć były: lekka atletyka, gry, szermierka, pływanie, wioślarstwo, gry harcerskie, rytmika, plastyka i tańce narodowe.

[78] Tamże, s. 46–47. Z każdym rokiem wzrastała liczba ćwiczących. W roku 1934/1935 było 15 grup, w tym 10 gimnastycznych i 5 gier i zabaw. Taki stan utrzymywał się do 1939 r. Na zajęciach przeważały kobiety występujące liczniej na Wydziałach Humanistycznym i Matematyczno-Przyrodniczym. Ćwiczenia prowadzili z nimi B. Domańska, M. Lanżanka-Kucnerowicz, Z. Nożyńska, A. Pigoniówna, Ł. Lange, M. Balcer, S. Ługowski i B. Kaźmierowicz, a wykłady głównie E. Piasecki.

[79] Tamże, s. 47. Utworzono trzy kursy. Jeden w Warszawie w ramach ministerialnego Wydziału Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego pod kierownictwem dr. Władysława Zawadzkiego, drugi

4. Uczestnicy dwuletniego kursu wychowania fizycznego przy Studium Wychowania UP z prof. dr. hab. Eugeniuszem Piaseckim (w środku)

bardziej przydatnej wiedzy metodycznej i praktycznej. W pierwszym kursie uczestniczyło 80 osób (50 mężczyzn i 30 kobiet)[80]. Przerwano je z chwilą zakończenia drugiego kursu. Powodem mogło być nasycenie rynku kadrą lub postulaty Piaseckiego i Ciechanowskiego wydłużenia czasu ich trwania z jednego roku do dwóch lat, kurs dwuletni zrealizowano w latach 1925–1927 i zakończył się on wypromowaniem 15 absolwentów. Kursów tego typu zaniechano z uwagi na zwiększoną frekwencję studentów na właściwych studiach uniwersyteckich (3-letnich) [81].

W 1924 r. Studium Wychowania Fizycznego i Konserwatorium Muzyczne w Poznaniu podjęły się organizacji rocznych wyższych kursów nauczycielskich

pod kierownictwem prof. Stanisława Ciechanowskiego w Krakowie przy Uniwersytecie Jagiellońskim, a trzeci w Poznaniu.

[80] Tamże.

[81] Tamże, s. 48. Przekazywali ją wybitni specjaliści: E. Piasecki (wykłady z teorii wychowania fizycznego i ćwiczeń antropometrycznych, fizjologii stosowanej oraz seminarium), S. Błachowski (psychologia ćwiczeń cielesnych), P. Gantkowski (higiena ogólna), W. Gądzikiewicz (higiena młodzieży), E. Parczewski (anatomia), Lipiński (fizjologia), W. Sikorski (metodyka i systematyka ćwiczeń cielesnych). Zajęcia praktyczne realizowali L. Tomkiewiczówna, F. Szczepanowska, E. Piasecka, J. Baran, Borzęcki, J. Fazanowicz, R. Szuszkiewicz, K. Laskowski, L. Berski, L. Targler i M. Wasilewski.

z wychowania fizycznego i muzyki. Przetrwały one do 1939 r. Uczestniczyło w nich średnio 40–50 osób rocznie, a w latach 1931–1932 i 1937–1939 liczba uczestników przekraczała 60 osób[82].

Według metod gimnastyki szwedzkiej (popularniejszej wśród adeptów wychowania fizycznego w Polsce niż system niemiecki, co wywoływało niezadowolenie działaczy sokolich – zwolenników tego drugiego) przeprowadzano corocznie popisy organizowane na zakończenie roku akademickiego. Urządzano je przy różnych okazjach na poznańskich boiskach. Metody skandynawskie dominowały także na obozach letnich i zimowych. Pierwszy obóz letni zorganizowano od 2 VII do 2 VIII 1928 r. w Wągrowcu[83]. Na obozach zimowych uczono głównie jazdy na nartach. Ogółem odbyło się 10 obozów narciarskich, pierwszy dwutygodniowy – zimą 1928 r. w Zakopanem, a ostatni w 1938 r. Pierwszy kurs łyżwiarski odbył się zimą 1934 r. Kursami narciarskimi kierował przeważnie Walerian Sikorski, w charakterze instruktorów jazdy na łyżwach występowali Łucjan Lange i Maria Lanżanka. Organizowane w ramach obozów wycieczki turystyczne dawały możliwość poznania ciekawych miejsc w kraju oraz piękna polskiego krajobrazu i zabytków.

Seminaria dawały możliwość poznania pracy dydaktycznej i namiastkę pracy naukowej, przyczyniając się do „budowania gmachu wiedzy"[84]. Pierwsze odbyły się w roku akademickim 1922/1923. Profesor Piasecki zainaugurował je 4 XI 1922 r. Na pierwszym wygłosił referat o stanie wychowania fizycznego za granicą. Był to efekt jego ostatnich zagranicznych podróży naukowych. W pierwszym roku trwania seminariów odbyło się 16 posiedzeń z udziałem kilkunastu członków i studentów. Posiedzenia te miały charakter bardziej proseminaryjny niż seminaryjny[85]. Do 1928 r. dominowały referaty sprawozdawcze prezentowane przez pracowników Studium. Z czasem w wygłaszanych referatach rysowała się tematyka naukowa, którą poza prof. Piaseckim (z zakresu fizjologii) zajmował się jego współpracownik dr Włodzimierz Missiuro (w latach 1922–1926), który pomagał profesorowi organizować laboratoria naukowe. Badaniami naukowymi zajmowali się także młodzi instruktorzy i asystenci. Tematyka dotyczyła sprawności szkolnych, metody Elli Bjørksten, amerykańskiego ruchu boiskowego, narciarstwa i badań antropometrycznych.

Od 1928 r. w ruch seminaryjny włączyli się też magistranci[86]. Program seminariów i proseminariów był szeroki. Seminarium prof. Piaseckiego nakiero-

[82] Tamże.

[83] Tamże, s. 49. Kolejne odbywały się także w Wolsztynie i Brasławiu (1932, 1933) na Wileńszczyźnie lub w Tatrach – w Zakopanem albo w Murzasichle (1933, 1936, 1938). Na obozach letnich prowadzono również zajęcia harcerskie i organizowano wycieczki krajoznawcze.

[84] Tamże, s. 50.

[85] Tamże.

[86] Tamże, s. 51.

wane było na teorię wychowania fizycznego, Karola Stojanowskiego – na badania antropologiczne, Ludwika Jaxy-Bykowskiego – na różnorodną tematykę[87]. Do prowadzenia prac specjalistycznych proszono naukowców z Wydziałów Lekarskiego i Humanistycznego albo spoza Uniwersytetu. Pracami o tematyce psychologicznej kierował oczywiście prof. Stefan Błachowski, z higieny szkolnej – prof. Leon Padlewski, z fizjologii – prof. Leon Zbyszewski, a prace z dziedziny medycznej prowadzili prof. Karol Jonscher, doc. Wiktor Dega, dr Feliks Kamiński i dr Franciszek Witaszek. Najliczniejsze seminarium prowadził Piasecki. Zajmował się na nim genezą polskich gier i zabaw ruchowych i ich rodzimych tradycji, badania na materiale źródłowym prowadził z wykorzystaniem opracowanej przez siebie ankiety.

W latach 1932–1933 na podstawie ankiet przygotowane zostały cztery prace magisterskie, dwie o charakterze ogólnym i metodycznym (Bożeny Domańskiej i Magdaleny Zabierzańskiej), dwie – regionalnym (Elżbiety Rysiówny, Felicji Koperskiej). Inicjatywą Poznania w tym zakresie (przygotowania ankiet dotyczących genezy polskich gier i zabaw ruchowych) zainteresowała się Rada Naukowa Wychowania Fizycznego w Warszawie i Uniwersytet Jagielloński. W Poznaniu opracowywano tematykę regionalną poznańską, pomorską, śląską, łódzką, białostocką, wileńską, nowogrodzką[88]. Na podstawie zebranych ankiet i opracowanych prac magisterskich narodziła się monografia naukowa, której zwiastunem był referat wygłoszony przez prof. Piaseckiego w trakcie plenarnego posiedzenia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego w Warszawie pt. „Wychowanie fizyczne na wsi". Warto dodać, że na seminarium E. Piaseckiego powstało w sumie 28 prac magisterskich: 20 na podstawie ankiet oraz 4 z zakresu gier i zabaw, 3 – higieny i 1 – pedagogiki. Zdzisław Grot ocenił seminarium Piaseckiego jako najsprawniejsze w Polsce i „jedno z najpracowitszych w Europie" [89].

[87] J. Patalas, *Społeczno-medyczne aspekty działalności Karola Stojanowskiego (1895–1947) – antropologa, eugenika oraz działacza społeczno-politycznego*, praca doktorska, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Poznań 2010, s. 173; http://www.wbc.poznan.pl/Content/185483/index.pdf. [dostęp: 15 VII 2018].

[88] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego...*, s. 52. W następnych latach na podstawie materiału ankietowego przygotowano jeszcze kilkanaście prac.

[89] Tamże, s. 53. Na seminarium K. Stojanowskiego powstało 10 prac magisterskich w oparciu o badania na żołnierzach, uczniach szkół i studentach. Jedną z najliczniejszych grup seminaryjnych – obok grupy Piaseckiego – była grupa prof. Jaxy-Bykowskiego. W latach 1931–1939 pod jego kierunkiem wypromowano 24 prace magisterskie, 14 dotyczyło psychologii, 1 – antropologii, 1 – fizjologii, 3 – pedagogiki, 5 – zakresu gier i zabaw. Plonem pracy seminaryjnej z wychowania fizycznego było 91 prac magisterskich i wiele prac dyplomowych. Niektóre były publikowane w całości albo we fragmentach na łamach „Wychowania Fizycznego" (Zofii Walickiej-Neymannowej i Tadeusza Baczyńskiego) oraz „Przeglądu Fizjologii Ruchu" (Feliksa Kamińskiego i Stanisława Zakrzewskiego).

5. Grupa absolwentów Studium Wychowania Fizycznego z 1932 r. W pierwszym rzędzie drugi od lewej prof. dr hab. Eugeniusz Piasecki

Wychowankowie Studium pod protektoratem prof. E. Piaseckiego w 1926 r. założyli Koło Wychowawców Fizycznych przy Studium Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Członkowie Koła pielęgnowali nie tylko zawarte przyjaźnie, ale także uprawiali ćwiczenia fizyczne i kultywowali wzorce zachowań nabyte w trakcie studiów. Był to efekt wypracowanych przez kadrę pedagogiczną zasad dydaktyczno-wychowawczych[90].

5. Aktywność naukowa

Działalność naukowa pracowników Uniwersytetu, obok pracy dydaktycznej, stanowi miernik żywotności katedr i zakładów. Wśród ówczesnych naukowców UP reprezentujących najwyższy poziom naukowy wyróżnić należy: Józefa Kostrzewskiego (archeologa), Floriana Znanieckiego (socjologa), Edwarda Taylora (ekonomistę), Stanisława Pawłowskiego (geografa), Józefa Paczoskiego (botanika) oraz Jana Rutkowskiego, Kazimierza Tymienieckiego i Adama Skałkowskiego

[90] Tamże, s. 54.

(historyków). Do tego grona dołączyć należy także Eugeniusza Piaseckiego, Waleriana Sikorskiego, Włodzimierza Missiurę i psychologa Stefana Szumana. W drugiej połowie lat dwudziestych XX w. znani byli także uczeń Ireneusza Wierzejewskiego – Wiktor Dega, ortopeda, aktywny na polu gimnastyki leczniczej[91], a także uczeń szkoły antropologicznej Jana Czekanowskiego – Karol Stojanowski oraz uczeń Eugeniusza Piaseckiego w zakresie fizjologii sportu – Eligiusz Preisler. Dzięki nim poznański ośrodek zasłynął jako realizujący szeroki zakres tematyczny z różnych dziedzin nauki, stroniący od wąskiej specjalizacji.

Piasecki całą twórczość okresu międzywojennego zamknął ok. 50 pracami (nie licząc recenzji, omówień i artykułów sprawozdawczo-informacyjnych). Już w pierwszych latach okresu poznańskiego uwidoczniło się jego zainteresowanie historią kultury fizycznej. W 1920 r. opublikował artykuł pt. *Krytyczny przegląd systemów gimnastycznych*, w którym w sposób bardzo krytyczny ocenił system Heberta oraz podkreślił, że jest przeciwnikiem systemu niemieckiego Jahna i Spiessa, a zwolennikiem systemu Lingów i ich kontynuatorów. Na uwagę zasługuje także artykuł, w którym dokonał syntezy staropolskiej kultury fizycznej. Pojawienie się monografii pt. *Dzieje wychowania fizycznego* (w 1925 r.) wypełniło lukę w zakresie tego typu opracowań w Polsce. Książkę przyjęto życzliwie, przychylną recenzję przygotował wybitny anatomopatolog prof. Stanisław Ciechanowski z UJ[92]. W 1929 r. Piasecki opublikował drugie jej wydanie, rozszerzając wiadomości o wiek XIX i XX oraz o kierunki nowoskandynawskie, czyli zmodernizowane kierunki gimnastyki szwedzkiej[93].

Następna praca prof. Piaseckiego pt. *Zarys teorii wychowania fizycznego* (1931) miała charakter pionierski, poprzedzały ją badania analityczne oraz drobniejsze artykuły i referaty. Kolejną dziedziną, którą zajmował się Piasecki, były zabawy ruchowe. Pisał o nich jeszcze przed przybyciem do Poznania, ale ciągle dostrzegał konieczność monograficznego opracowania tej tematyki i wyrażał żal z powodu braku badań w odniesieniu do genezy pierwiastków rodzimych. Dlatego w 1928 r. stworzył wspomnianą ankietę, pozwalającą przybliżyć w szczegółach genezę zabaw, ich związki z kulturą narodową, wędrówki oraz przemiany pod wpływem środowiska itp. Pierwsze wyniki analizy odpowiedzi ankietowych zawarł w artykule *Zabawy i gry ludowe w Polsce* w zbiorowym dziele *Wiedza o Polsce* z 1932 r. Zaangażował do tego zespół współpracowników nie tylko z ośrodka poznańskiego. W 1938 r. gotowe dzieło złożył w wydawnictwie. Jednak druk przeciągał się, a zbliżająca się wojna udaremniła publikację książki. Sport absorbował kolejną naukową myśl Piaseckiego – przeciwnika rekordomanii, zawodowości i pogoni za zyskami, jako rzeczy szkodliwych, zatruwających nowoczesną kulturę fizyczną. „Żądał celów wychowawczych, kształcących, zalecał nowe

[91] Tamże.
[92] Tamże, s. 55.
[93] Tamże, s. 56–57.

Rocznik I 1920

WYCHOWANIE FIZYCZNE

Miesięcznik, poświęcony higjenie szkolnej i wychowaniu fizycznemu

Komitet redakcyjny

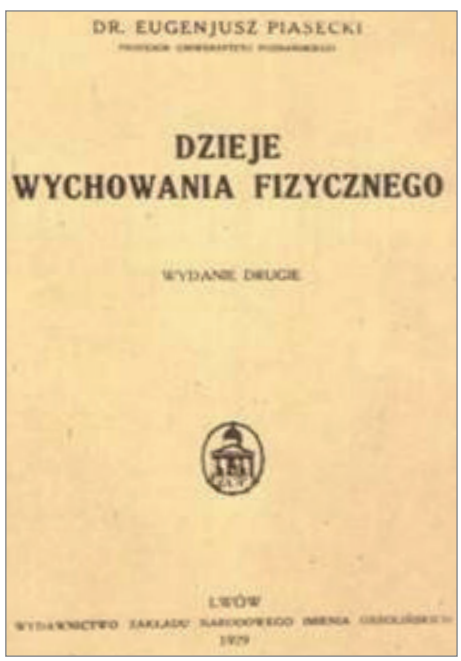
DR. EUGENJUSZ PIASECKI

DZIEJE WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

WYDANIE DRUGIE

LWÓW

1929

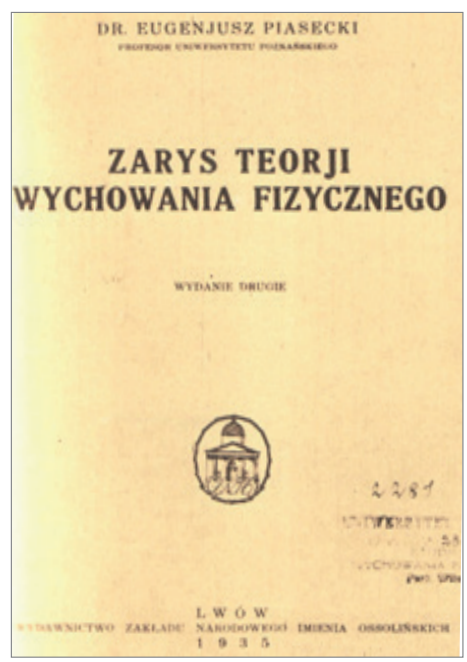
DR. EUGENJUSZ PIASECKI

ZARYS TEORJI WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

WYDANIE DRUGIE

LWÓW

1935

6. Prof. dr hab. Eugeniusz Piasecki od 1920 do 1931 r. pełnił funkcję redaktora miesięcznika „Wychowanie Fizyczne", w kolejnych latach opublikował m.in. *Dzieje wychowania fizycznego* i *Zarys teorii wychowania fizycznego*

badania w tym kierunku". Swoje poglądy przedstawił w referacie wygłoszonym na posiedzeniu Rady Naukowej Wychowania Fizycznego w 1934 r. pt. *Sport a wychowanie fizyczne*. Jego krytyczne uwagi miały z reguły naukowe uzasadnienie[94]. Badania Piaseckiego z zakresu nauk biologicznych i medycznych w okresie poznańskim wyraźnie osłabły, a higieną zajmował się jedynie w trakcie wykładów, choć w 1938 r. opracował hasło do *Encyklopedii wychowania fizycznego* pt. *Higiena szkolna*, które okazało się syntezą przedmiotu. Nie udało mu się jednak pozostawić kontynuatorów w dziedzinie historii wychowania fizycznego, higieny czy harcerstwa. Korzystniej za to przedstawiała się sprawa w zakresie teorii wychowania fizycznego, badań nad zabawami i grami ruchowymi oraz sportem.

Zasługą Piaseckiego było skuteczne zachęcanie do pracy naukowej współpracowników. Owej zachęty nie potrzebował Walerian Sikorski, który jeszcze przed zamieszkaniem w Poznaniu opublikował wiele prac[95] z zakresu gimnastyki, np. książkę *System Linga w zarysie*, komunikując, że jest zwolennikiem gimnastyki szwedzkiej[96]. W okresie poznańskim wiele czasu poświęcał na przygotowywanie artykułów dotyczących dydaktyki. Najczęściej zamieszczał je w „Wychowaniu Fizycznym". Były one wartościowe dla nauczycieli i wychowawców, wzbogacając literaturę polską w zakresie tej tematyki. Pierwsze wydanie jego podręcznika *Gimnastyka. Podręcznik metodyczny dla seminariów i kursów nauczycielskich* (1927)[97], składające się z dwóch części poświęconych metodyce (pierwsza) i systematyce ćwiczeń gimnastycznych (druga), było zbyt obszerne. Drugie wydanie (1928) w ocenie krytyki uchodziło za „doskonałe"[98], choć Zygmunt Wyrobek ponownie apelował o skrócenie książki i inne podzielenie materiału badawczego[99]. Sąd ten był trafny. W 1934 r. pojawiła się część trzecia *Gimnastyki* (*Wychowanie fizyczne w szkole powszechnej*), która również została przyjęta przychylnie.

W „Wychowaniu Fizycznym" publikowali także młodsi adepci wychowania fizycznego, m.in. Mieczysław Balcer, Jan Baran (wydał dwie książki *Lekka atletyka* w 1924 i *Boks* w 1925 r.), Władysław Czarniecki, Łucjan Lange, Zofia Nożyńska, Aniela Pigoniówna[100], Bożena Tucholska-Domańska, Rafał Szuszkiewicz i inni. Cenne były też niepublikowane prace magisterskie. Warto do-

[94] Tamże, s. 59–60.

[95] Tamże, s. 60.

[96] Tamże, s. 61.

[97] W. Sikorski, *Gimnastyka. Podręcznik metodyczny dla seminariów i kursów nauczycielskich*, cz. I: *Metodyka ćwiczeń gimnastycznych*, Lwów-Warszawa-Kraków 1927; tenże, *Gimnastyka. Podręcznik metodyczny dla nauczycieli*, cz. II: *Systematyka ćwiczeń gimnastycznych*, Lwów-Warszawa-Kraków 1930.

[98] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 61.

[99] Tamże, s. 62.

[100] Tamże.

dać, że cały dorobek poznańskiego ośrodka z dziedziny metodyki wychowania fizycznego miał duże znaczenie w skali kraju.

Dziedziny nauk biologicznych i lekarskich w powiązaniu z wychowaniem fizycznym w pierwszych latach funkcjonowania placówki reprezentowali Włodzimierz Missiuro (fizjologia) i Stefan Szuman (psychologia), a w ostatnich latach dwudziestolecia międzywojennego pewien walor związany z wychowaniem fizycznym zaobserwować można w pracach Feliksa Kamińskiego, Marii Stobeckiej, Emanuela Szczygła, Oskara Zawrockiego, Stanisława Zakrzewskiego oraz Eligiusza Preislera. Wnikliwym badaczem na polu gimnastyki leczniczej okazał się Wiktor Dega, który w 1927 r. napisał krótkie, zwarte doniesienie *Uwagi w sprawie skrzywień kręgosłupa*. Pracował nad zagadnieniami wad postawy oraz nieszczęśliwych wypadków. Piasecki usilnie zabiegał o współpracę Degi ze Studium, gdyż doceniał jego wiedzę i walory dydaktyczne[101].

Wysoki poziom naukowy prezentował też Karol Stojanowski, który prawdopodobnie za sprawą Piaseckiego przybył do Poznania[102]. Od 1928 r. kierował w Studium laboratorium antropometrycznym i seminarium magisterskim z antropologii. Badania prowadził w kilku kierunkach, zwłaszcza w dziedzinie antropologii. Główną tematykę jego prac w laboratorium stanowiło wyodrębnienie i opis typów sprawności fizycznej oraz rasowe i konstytucjonalne ich zróżnicowanie, a także wyodrębnianie i opis typów konstytucji cielesnych. Stojanowski szczególnie ostrej krytyce poddał lansowany w Niemczech przez hitleryzm ruch rasowy wykorzystywany w polityce i agitacji. Przewidywał groźbę rasizmu i imperializmu niemieckiego w stosunku do Polski i krajów słowiańskich. Przeciw antynaukowej polityce (i pseudoteoriom) wystąpił w artykule *Niemiecki ruch nordycki w świetle nauki i polityki* opublikowanym w czasopiśmie „Slavia Occidentalis" w 1930 r.[103] Stojanowski dostrzegał i propagował szerokie możliwości zastosowań antropologii w wychowaniu fizycznym, doborze wojskowym i zawodowym, w pedagogice, psychologii i socjologii. Jako jeden z pierwszych podjął w Polsce problemy zróżnicowania sprawności

[101] Tamże, s. 63.

[102] Tamże, s. 63–64. Karol Stojanowski urodził się w 1895 r. w Kobyłowłokach we wschodniej Małopolsce. Przez kilka lat (1922–1926) pracował jako asystent w Zakładzie Prehistorii Uniwersytetu Lwowskiego. Terminował u prof. Jana Czekanowskiego, pod którego kierunkiem napisał rozprawę doktorską z antropologii. Dzięki prof. Piaseckiemu w Poznaniu na Wydziale Humanistycznym, w Zakładzie Anatomii Opisowej kierowanym przez Stefana Różyckiego, otrzymał etat asystenta.

[103] Tamże, s. 64–65. Prowadząc badania z Walicką i Czarnieckim, stwierdził, że typologia według Kretschmera (wyróżniająca typy konstytucjonalne: atletyczny, asteniczny i pykniczny) nie pokrywa się z typami rasowymi, pozostając jednak z nimi w pewnej korelacji. Natomiast w zakresie rasowych i konstytucjonalnych zróżnicowań sprawności fizycznych skonstatował, że rasowe zróżnicowanie sprawności fizycznej niekiedy w szczegółach ulega zamazaniu. Ostrzeżeniem przed zaborczością niemiecką dla Polski i świata była książka *Rasizm przeciw Słowiańszczyźnie* wydana w 1934 r., w której Stojanowski udowodnił, że domniemana wyższość nordyckiego typu rasowego jest nieodpowiedzialną i błędną teorią naukową.

fizycznej, jej morfologicznych i rasowych uwarunkowań[104], przez co należał do prekursorów polskiej antropologii fizycznej[105]. Poza tym prowadził wykłady z teorii harcerstwa oraz napisał kilka mniej znaczących artykułów naukowych na ten temat.

Trwały wkład do nauki polskiej i światowej w zakresie wychowania fizycznego wniosło czasopismo „Wychowanie Fizyczne", wydawane przez Piaseckiego w Poznaniu od 1920 r. Celem periodyku była kontynuacja idei zawieszonego w 1914 r. dwutygodnika „Ruch"[106]. Pismo miało „rozszerzać i pogłębiać wiedzę teoretyczną, jak i praktyczne wyszkolenie lekarzy, nauczycieli, kierowników organizacji ćwiczebnych wszelkiego rodzaju i w ogóle[107] ludzi zajmujących się mniej lub więcej stale higieną szkolną i wychowaniem fizycznym"[108]. „Wychowanie Fizyczne" miało szeroki zakres tematyczny sprowadzający się do „całokształtu higieny wychowawczej, wiedzy o kształceniu cielesnym w domu, szkole i koszarach, a również wiadomości z dziedzin pokrewnych i nauk pomocniczych jak fizjologia, antropometria, higiena ogólna i osobista, epidemiologia, eugenika, psychologia dzieci i młodzieży, pedologia"[109]. Układ czasopisma był następujący – na początku publikowano artykuły (zwarte w formie, wyczerpujące całość zagadnienia), następnie oceny (recenzje) książek i notatki bibliograficzne, streszczenia artykułów z innych czasopism – zwłaszcza zagranicznych, sprawozdania ze zjazdów i posiedzeń oraz działalności towarzystw i szkół, przedruki ważniejszych ustaw i rozporządzeń urzędowych, a na końcu kronikę.

Publikowane w okresie międzywojennym „Wychowanie Fizyczne" należało do najlepiej redagowanych czasopism naukowych w Polsce, zaspokajając potrzeby różnych środowisk związanych z wychowaniem fizycznym i będąc prawdziwą kopalnią źródeł. Eugeniusz Piasecki kierował pismem do 1929 r., mając do pomocy sekretarza – Waleriana Sikorskiego, który zajął jego miejsce, gdy ten zrezygnował z funkcji redaktora naczelnego (wówczas sekretarzem został Łucjan Lange). Już od pierwszego numeru artykuły bądź recenzje zamieszczali w „Wychowaniu Fizycznym" uznani polscy uczeni, m.in.: Józefa Joteyko, Zygmunt Klemensiewicz, Stefan Błachowski, Władysław Osmolski, Stanisław Kopczyński, Tadeusz Jaroszyński, Mieczysław Orłowicz, Tadeusz Szulc. Z każdym rokiem przybywali inni profesorowie, m.in.: Stanisław Ciecha-

[104] https://pl.wikipedia.org/wiki/Karol_Stojanowski [dostęp: 15 V 2018].

[105] J. Patalas, *Społeczno-medyczne aspekty działalności Karola Stojanowskiego...*, s. 177; http://www.wbc.poznan.pl/Content/185483/index.pdf [dostęp: 15 VII 2018].

[106] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 65. Antropologią wojskową zajął się Stojanowski pod koniec lat dwudziestych XX w. Ponadto interesował się od strony naukowej harcerstwem.

[107] Tamże, s. 66.

[108] Tamże, s. 67.

[109] Tamże.

nowski, Leon Padlewski, Stefan Szuman, Ireneusz Wierzejewski. W Poznaniu pismo wydawano do 1931 r., po czym przeniesiono je do Warszawy, powierzając funkcję redaktora naczelnego pułkownikowi dr. Zygmuntowi Gilewiczowi. W okresie poznańskim ukazało się 12 roczników, wnoszących istotny wkład do nauki o wychowaniu fizycznym[110].

Mimo obojętnego stosunku konserwatywnego grona profesorskiego do nauk o wychowaniu fizycznym postawa i osobowość prof. Piaseckiego sprawiły, że z naukowego punktu widzenia zyskały one na znaczeniu. On sam był dwukrotnie delegatem do Senatu, pełnił obowiązki zastępcy przewodniczącego stałej komisji senackiej, przewodniczącego komisji egzaminacyjnej magisterskiej dla wychowania fizycznego oraz kuratora Koła Naukowego Wychowawców Fizycznych i Akademickiego Związku Sportowego[111]. Starał się, by Studium zyskało odpowiedni autorytet w Poznaniu i w Wielkopolsce, którego nie mógł przezwyciężyć nawet „Sokół" – mimo swej aktywności i popularności. Niemniej poznańskie Studium Wychowania Fizycznego w dwudziestoleciu międzywojennym odegrało nader twórczą rolę, wychodząc poza mury Uniwersytetu, na czym zaważył aktywny udział jego kierownika w różnych aspektach życia publicznego. Piasecki działał w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, przez wiele lat prowadził Sekcję Wychowania Fizycznego Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych (TNSW) na okręg poznański, a później pomorski (na zjazdach referaty wygłaszali przeważnie Piasecki i Sikorski, prowadząc pokazy praktyczne – bardzo pożyteczne dla nauczycieli), uczestniczył w wykładach powszechnych UP, wygłaszał liczne odczyty i pisał artykuły dotyczące wychowania fizycznego i sportu w poznańskiej prasie, np. w „Kurierze Poznańskim". Podobnie czynili jego współpracownicy (W. Sikorski, K. Stojanowski, J. Baran i in.). Piasecki działał także na rzecz harcerstwa, ruchu sportowego i abstynenckiego, współpracował z władzami szkolnymi i towarzystwami na rzecz opieki społecznej i zdrowia (w szczególności w Oddziale Polskiego Towarzystwa Higienicznego), a na zjazdach lekarzy i przyrodników polskich reprezentował Studium na obradach sekcji higieny szkolnej i wychowania fizycznego.

W Poznaniu w dniach 10–16 IX 1933 r. odbywały się – XIV Zjazd Lekarzy i Przyrodników Polskich i równocześnie V Wszechsłowiański Kongres Medyków oraz IV Zjazd Lekarzy Słowiańskich, połączone z wystawą prezentującą dorobek nauk medycznych oraz wychowania fizycznego. Aktywna była sekcja higieny szkolnej oraz wychowania fizycznego Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych i jej przewodniczący Eugeniusz Piasecki. Wiktor Dega wygłosił referat pt. *W sprawie zagadnień postawy u dzieci w wieku szkolnym*, a Karol Stoja-

[110] Tamże.
[111] Tamże.

nowski *Ważniejsze wyniki prac antropometrycznych Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego*. Uczestnictwo w wymienionych zjazdach zakończyło się sukcesem Studium i świadczyło o jego wpływie nie tylko w skali lokalnej, ale i krajowej. W sprawach naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych głos Piaseckiego czy Sikorskiego należał do najbardziej kompetentnych. Profesor Piasecki działał w Radzie Naukowej Wychowania Fizycznego. Z jego zdaniem w kwestiach naukowych liczono się aż do lat końcowych sanacji, kiedy ze względów politycznych obywano się już bez jego uwag – jako narodowy demokrata[112] pozostawał w opozycji do sanacji i do ówczesnej polityki sportowej, nie uznając kompetencji ówczesnych ludzi stojących na czele prorządowych organizacji kultury fizycznej[113]. Razem z prof. S. Ciechanowskim i W. Sikorskim odsuwał się od udziału w oficjalnych imprezach rządowych, a nawet w przedsięwzięciach naukowych. Spowodowało to powolną utratę prymatu Poznania w konsultacjach naukowych przy różnych państwowych imprezach sportowych na rzecz Warszawy i tamtejszego Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego. W dziedzinie czysto naukowej dominowało nadal środowisko poznańskie, ponieważ Piasecki znany był niemal we wszystkich naukowych ośrodkach zagranicznych – zwłaszcza w krajach skandynawskich. Publikował (podobnie też Sikorski) w czasopismach skandynawskich („Gymnastikbladet" i „Nordisk Kwinogymnastik"), a koryfeusze skandynawskiej nauki, prof. Emanuel Hansen i K.A. Knudsen (dyrektor Instytutu Gimnastyki w Kopenhadze), byli zarazem jego przyjaciółmi. Bliskie kontakty utrzymywano też z Holandią, Belgią i Francją, a mniej ożywione z Anglią i Ameryką. Redakcje czasopism naukowych, jak „La Medicine Scolaire", zapraszały Piaseckiego do współpracy i konsultacji.

Autorytet poznańskiego Studium Wychowania Fizycznego został potwierdzony w trakcie Międzynarodowego Kongresu Wychowania Fizycznego w Sztokholmie w lipcu 1939 r., gdzie Piasecki wygłosił wykład poświęcony stuleciu zgonu Pehra Linga *Applications des principes de Ling aux jeux et aux sports éducatifs* (Zastosowanie zasad Linga w grach i sportach wychowawczych). Był to ostatni akcent przed wybuchem II wojny światowej[114]. Jak pisał Zdzisław Grot: „Sława naukowa poznańskiego ośrodka promieniowała szeroko na Polskę i świat"[115], był on nie tylko pierwszą, ale także najlepszą placówką tego typu w Polsce międzywojennej, reprezentującą najwyższy poziom naukowo-dydaktyczny. Opinię tę podzielano nie tylko w kraju, ale również za granicą.

[112] Tamże, s. 70.
[113] Tamże, s. 71.
[114] Tamże, s. 72.
[115] Tamże, s. 68.

6. Wojna i okupacja

Krótko przed wybuchem wojny praca Studium Wychowania Fizycznego tuż przed rozpoczęciem nowego roku akademickiego została zdezorganizowana. Jeszcze w sierpniu ostatni maturzyści zgłaszali swój akces na studia. Kierowana przez Wandę Skoczyńską kancelaria załatwiała sprawy, nie spodziewając się w krótkim czasie burzy. W ostatnich dniach sierpnia małą salę gimnastyczną zajął polski sztab wojskowy. Z chwilą rozpoczęcia pierwszych bombardowań gmach przejęła policja, a po niej Spółdzielnia Spożywców. W małej sali gimnastycznej zorganizowano kuchnię, a dużą salę zamieniono na stołówkę. Wkrótce tłum, szukając żywności, wtargnął do budynku i zdemolował go.

W listopadzie 1939 r. Niemcy przejęli budynek, tworząc w nim Wyższy Instytut Ćwiczeń Cielesnych (Hochschulinstitut für Leibesübungen). Także przystań Akademickiego Związku Sportowego nad Wartą oraz przystań Związku Asystentów Uniwersytetu Poznańskiego w Kiekrzu włączyli do Instytutu. Na czele tego ostatniego stał Erwin Wegner, a stanowiska asystentów powierzył dawnym studentom – Erichowi Koszewskiemu, Arturowi Dittmannowi i Schilerowi. Zatrudniono też dwóch Polaków. Michałowi Wojtkowiakowi (pracującemu w Studium od 1920 r.) powierzono funkcję dozorcy (woźnego). W podobnej roli zatrudniono też Stanisława Czerwińskiego. Dzięki nim polski majątek został w dużym stopniu zachowany. Początkowo organizowano w Instytucie zajęcia dla nauczycieli-kursistów. Zajęcia odbywały się w salach gimnastycznych nieopodal Budynku Anatomii, w którym byli zakwaterowani. Następnie budynek służył celom dydaktycznym studentom Reichsuniversität.

Po nalocie brytyjskich bombowców 9 V 1941 r., kiedy jedna z bomb, trafiając w sąsiadujący browar, uszkodziła także górne kondygnacje budynku Instytutu, nastąpiła przerwa w zajęciach. Gmach odbudowano i powiększono, po czym rozpoczęto zajęcia w wymiarze, na jaki pozwalały warunki wojenne[116]. Do ich realizacji Niemcy używali aparatury i sprzętu zgromadzonego przez Polaków przed wojną, wzbogaconego m.in. o poręcze gimnastyczne, drążek, piłki do gier, łódź motorową, ring bokserski, materace (3 sztuki). Urządzono też tor przeszkód na boisku usytuowanym po północnej stronie budynku głównego. Wiele dawnych przyrządów zużyło się, dalszego zniszczenia dokonali złodzieje w czasie walk o Poznań, niemniej część ocalała dzięki wspomnianym dozorcom, a kolejna w Puszczykówku, gdzie Wegner przebywał znaczną część wojny[117].

Z biblioteki Studium Niemcy postanowili zachować książki w obcych językach, polskie przeznaczyli na spalenie, jednak dzięki M. Wojtkowiakowi

[116] Warto dodać, że budynek główny nie uległ zniszczeniu w czasie wojny ani w trakcie walk o wyzwolenie Poznania w 1945 r.

[117] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 72–73.

7. Walerian Sikorski (1876-1939), kierownik zajęć praktycznych Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego

i S. Czerwińskiemu zachowało się 84% polskiego księgozbioru. Michał Wojtkowiak początkowo ukrył książki na strychu. Leżały tam do 9 V 1941 r. Gdy po nalocie bombowym kryjówka została odsłonięta, te, które Niemcy przeznaczyli na spalenie, ukryto w piwnicach i na strychu. Tam uległy zawilgoceniu, jednak przetrwały do końca wojny. Książki z Puszczykówka w większości też ocalały. Przetransportowano je do Poznania. Łącznie straty biblioteczne wyniosły 600 woluminów. Stanowiło to ok. 16% całości księgozbioru[118].

Trudy wojenne spowodowały również uszczerbek na zdrowiu wielu pracowników Studium. Wśród nich był m.in. Feliks Kamiński, pracujący w Studium od 1926 r., a od 1928 r. jako wykładowca anatomii dla studentów wychowania fizycznego, który po kilkuletnich pobytach w hitlerowskich obozach powrócił do Poznania[119]. Również Karol Stojanowski stracił wiele sił witalnych, a po wojnie zamieszkał we Wrocławiu, gdzie zmarł w 1947 r. Profesor Eugeniusz Piasecki z tułaczki wojennej wrócił do Poznania bardzo wyczerpany psy-

[118] Tamże, s. 74.
[119] Tamże.

chicznie i fizycznie, gdyż dokuczała mu skleroza i choroba nerwowa. Wiązało się to także z pogorszeniem stanu zdrowia jego żony oraz utratą syna Stanisława, zamordowanego przez Niemców. Zginął także jego zięć, dr Janusz Zeyland, zastrzelony przez Niemców 5 VIII 1944 r. w Warszawie[120].

7. Działalność Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w nowej rzeczywistości politycznej (1945–1950)

W wyniku działań wojennych Polska była jednym z najbardziej poszkodowanych krajów Europy. Obok zniszczeń materialnych, straty ludzkie wyniosły ok. 22% stanu z roku 1939[121]. Po zakończeniu walk o Poznań przez wojska sowieckie i I Armię Wojska Polskiego, 23 II 1945 r. przystąpiono do odbudowy ogromnych zniszczeń budynków mieszkalnych, obiektów fabrycznych, kulturalnych, oświatowych, urządzeń sportowych i innych części miasta. Już 5 II 1945 r. do Poznania przybył pełnomocnik Rządu Tymczasowego w Lublinie wraz z prof. dr. med. Stefanem Różyckim, delegatem Departamentu Szkół Wyższych Ministerstwa Oświaty, aby wznowić funkcjonowanie szkół wyższych w tym mieście[122]. Zajęcia dydaktyczne na Uniwersytecie Poznańskim rozpoczęły się 23 IV 1945 r.[123] W tym czasie jednak odbudowa tężyzny fizycznej narodu, wychowania fizycznego i sportu była na drugim planie, istotniejsze dla władz państwowych były problemy ekonomiczno-społeczno-polityczne[124].

Nieobecność w Studium Wychowania Fizycznego prof. Eugeniusza Piaseckiego, który nie wrócił jeszcze z tułaczki wojennej, sprawiła, że w połowie marca 1945 r. decyzją Rady Wydziału Lekarskiego i rektora UP postanowiono do czasu jego powrotu powołać na stanowisko kuratora prof. Stefana Różyckiego[125]. Sprawy naukowo-dydaktyczne powierzono dr. Eligiuszowi Preislerowi, mgr. Mieczysławowi Balcerowi kierownictwo dydaktyczne z zakresu wychowania fizycznego, mgr E. Jankowskiej – bibliotekę, W. Skoczyńskiej – sekretariat, M. Wojtkowiako-

[120] https://pl.wikipedia.org/wiki/Janusz_Zeyland; https://iochota.pl/artykul/janusz-zeyland-naukowiec/140007 [dostęp: 19 V 2018].

[121] R. Wieczorek, *Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1945–1950*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919*–1969, Z. Grot, Poznań 1970, s. 76; por., tenże, *Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1945-1950*, [w:] *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1919–1994)*, J. Gaj, Monografie AWF w Poznaniu, nr 312, Poznań 1996, s. 83.

[122] Tenże, *Studium Wychowania Fizycznego…*, 1970, s. 76; por. tenże, *Studium Wychowania Fizycznego…*, 1996, s. 84.

[123] R. Wieczorek, *Studium Wychowania Fizycznego…*, 1970, s. 77.

[124] Tenże, *Studium Wychowania Fizycznego…*, 1970, s. 76; por. tenże, *Studium Wychowania Fizycznego…*, 1996, s. 83.

[125] „Kronika Uniwersytetu Poznańskiego" za lata akademickie 1945–1954/55, s. 314.

wi – obowiązki laboranta, S. Czerwińskiemu – posadę woźnego. Z chwilą wykonania niezbędnych prac z końcem marca 1945 r. uruchomiono zapisy dla kandydatów. Wtedy też zaczęto organizować się i doprowadzać do stanu użyteczności spustoszone pomieszczenia Studium. Stefan Różycki do prac tych upoważnił M. Balcera i E. Preislera. Z Puszczykówka Michał Wojtkowiak i Mieczysław Balcer przywieźli ocalały księgozbiór i materiały naukowe. Pomieszczenia budynku w parku Wilsona i tzw. małą salę gimnastyczną zajęła Okręgowa Komisja Związków Zawodowych, ale wkrótce po opuszczeniu przez nią zajmowanych pokoi Studium stało się jedynym użytkownikiem tego obiektu.

8. Organizacja Studium

Dnia 15 IV 1945 r. w trakcie uroczystej inauguracji roku akademickiego Studium wznowiło działalność dydaktyczną. W obecności wykładowców, lektorów i zaproszonych gości otwarcia dokonał kurator prof. S. Różycki. Ustalono, że pierwszy rok akademicki zostanie skrócony. Trwał od 15 kwietnia do września 1945 r. bez przerwy wakacyjnej. Naukę realizowano na magisterskich studiach 3-letnich, 3-letnim kursie studiów uproszczonych i na kursie medycyny szkolnej i sportowej[126]. W czerwcu 1945 r. prof. Piasecki wrócił do Poznania, włączając się w wir pracy na rzecz uczelni. Mianowano go dyrektorem Studium. Dzięki niemu pracę wznowiła Komisja Senacka do spraw Wychowania Fizycznego Młodzieży Akademickiej[127], która za cel postawiła sobie opracowanie założeń programowych, według których placówka miała realizować zajęcia wychowania fizycznego dla wszystkich studentów UP. Z inicjatywy E. Piaseckiego powołano komisję egzaminacyjną dla prac magisterskich, której sam został przewodniczącym, a jego zastępcą prof. Stefan Dąbrowski, członkami prof. Adam Wrzosek i prof. Ludwik Jaxa-Bykowski. Pierwszymi wypromowanymi po wojnie II wojnie światowej magistrami zostali: Helena Wiluszówna, Karol Hoffmann i Paweł Schmit[128].

Dzięki zaangażowaniu studentów oraz dużemu poświęceniu wykładowców, asystentów i adiunktów możliwe było pomyślne zakończenie pierwszego roku. Trzon kadry nauczającej stanowili profesorowie Wydziałów – Lekarskie-

[126] Archiwum AWF w Poznaniu, *Sprawozdanie z działalności naukowo-dydaktycznej za rok 1944/45. Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego*, s. 1.

[127] Archiwum AWF w Poznaniu, *Sprawozdanie z działalności powojennej Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego. Rok akad. 1945 (1944/45)*, s. 1. Jej przewodniczącym został prof. dr Karol Jonscher, a członkami prof. dr Stefan Dąbrowski, prof. Antoni Gałecki i prof. Eugeniusz Piasecki.

[128] Archiwum AWF w Poznaniu, *Sprawozdanie z działalności powojennej Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego. Rok akad. 1945 (1944/45)*, s. 1. Helena Wiluszówna za pracę *Zabawy i gry ruchowe młodzieży w czasie okupacji na terenie Poznania*, Karol Hoffmann za pracę *Wpływ współzawodnictwa na wynik biegów krótkich w zależności od typów rasowych*, Paweł Schmit za pracę *Właściwości psychiczne lekkoatletów*.

go i Humanistycznego, byli to: Stefan Błachowski – psychologia, Ludwik-Jaxa Bykowski – pedagogika, Stefan Dąbrowski – fizjologia, Witold Gądzikiewicz – higiena, Alfons Krause – chemia, Zygmunt Moczarski – biologia, Eugeniusz Piasecki – zasady wychowania fizycznego, dzieje wychowania fizycznego i seminarium wychowania fizycznego oraz teoria wychowania fizycznego, Adam Wrzosek – antropologia; oraz lektorzy[129].

W nowym roku akademickim 1945/1946 określono strukturę Studium, w której istniała tylko jedna Katedra Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej. W jej ramach utworzono 5 etatów naukowych (profesor, adiunkt, starszy asystent, asystent i młodszy asystent), 3 etaty funkcjonariuszy niższych oraz 24 etaty lektorów dla prowadzących zajęcia dydaktyczne z różnych przedmiotów[130]. Powołano Pracownię Fizjologii Pracy, Higieny Szkolnej i Antropometrii Stosowanej obok funkcjonującej od poprzedniego semestru Poradni Sportowo-Lekarskiej. Dzięki Piaseckiemu Studium szybko nadrobiło straty, stając się w krótkim czasie liczącym ośrodkiem wychowania fizycznego w kraju. Ponownie zawiązano Komitet Redakcyjny miesięcznika „Wychowanie Fizyczne". Funkcję sekretarza powierzono Eligiuszowi Preislerowi[131]. Pracownicy i dyrek-

[129] R. Wieczorek, *Studium Wychowania Fizycznego…*, 1996, s. 86-87.

[130] Tamże, s. 87. Wykaz profesorów, adiunktów, asystentów, lektorów zatrudnionych w Studium na przestrzeni lat 1945–1950: Mieczysław Balcer – ćwiczenia w grach; Antoni Balcerek – metodyka wychowania i systematyka ćwiczeń cielesnych, praktyki lekcyjne; Stefan Błachowski – psychologia ogólna, podstawowe zagadnienia psychologii pedagogicznej, psychologia ćwiczeń cielesnych; Ludwik Bykowski do 1946 r. – pedagogika systematyczna, ze szczególnym uwzględnieniem pedagogiki polskiej, wycieczki pedagogiczne; Izabela Cwojdzińska-Goździkiewiczowa do 1948 r. – fizjologia, patologia i higiena pracy; Jan Czekanowski 1947–1948 – antropologia; Witold Gądzikiewicz – higiena; Mieczysław Gintowt-Dziwiłł od 1947 r. – śpiew chóralny; Michał Godycki – antropologia i biometria; Karol Hoffmann – ćwiczenia gimnastyczne i lekka atletyka; Adam Jankowiak od 1949 r. – higiena szczegółowa; Zdzisław Kołaczkowski od 1948 r. – anatomia, mechanika ruchu; Józef Konarski od 1947 r. – fizyka doświadczalna; Wanda Kowalska – ćwiczenia w grach; Alfons Krause do 1948 r. – chemia organiczna i nieorganiczna; Maria Kucnerowiczowa – lekka atletyka; Łucjan Lange – pływanie, wiosłowanie, walka wręcz i tańce ludowe; Seweryn Ługowski – gimnastyka; Eugeniusz Mietkowski od 1949 r. – ćwiczenia w fizjologii; Jerzy Młodziejowski do 1946 r. – śpiew chóralny; Halina Młokosiewicz – gimnastyka; Leokadia Młynarczyk od 1949 r. – anatomia; Zygmunt Moczarski do 1948 r. – biologia; Zofia Nożyńska – gimnastyka; Wacław Ołtuszewski od 1949 r. – biologia; Eugeniusz Piasecki do 1947 r. – dzieje wychowania fizycznego, teoria wychowania fizycznego, zasady wychowania fizycznego, seminarium wychowania fizycznego; Aniela Pigoniówna – gry, gimnastyka; Eligiusz Preisler do 1947 r. – poradnictwo lekarskie w sporcie; od 1948 r. także antropometria stosowana i fizjologia stosowana, proseminarium wychowania fizycznego, teoria wychowania fizycznego, dzieje wychowania fizycznego, mechanika ruchu; Teodor Rafiński od 1947 r. – anatomia, fizjologia, patologia wieku szkolnego; Stanisława Raszejowa od 1947 r. – chemia; Aleksander Rozmiarek – gimnastyka; Stefan Różycki od 1947 r. – kurator; L. Schechtelówna do 1947 r. – solfeż; Janina Sikorska-Tomaszewska – pomoc w nagłych wypadkach, gimnastyka lecznicza, masaż; Tadeusz Strumiłło – metoda harcerska ze stanowiska psychologii, wycieczki krajoznawcze; Zdobysław Stawczyk – lekka atletyka; Marian Wachowski od 1947 r. – pedagogika; Adam Wrzosek do 1947 r. – antropologia; Stanisław Zagacki – szermierka; Halina Ziemacka – gimnastyka; od 1948 r. – z dziejów wychowania fizycznego i budowa urządzeń sportowych.

[131] Tamże, s. 87.

tor szybko przywrócili poziom naukowy i organizacyjny Studium taki, jak był przed II wojną światową[132].

W kolejnym roku akademickim 1946/1947 Studium działało w znacznie lepszych warunkach niż w poprzednich dwóch latach. W grudniu 1946 r. zorganizowano obchody jubileuszu 50-lecia dyplomu doktorskiego prof. Eugeniusza Piaseckiego z przemówieniami jego współpracowników i uczniów. Uroczyste wręczenie dyplomu przez rektora prof. Stefana Dąbrowskiego odbyło się w czerwcu 1947 r.[133] Niestety wkrótce stan zdrowia Eugeniusza Piaseckiego znacznie się pogorszył. Był to efekt ciężkich przeżyć w okresie okupacji oraz śmierci żony. Kilka tygodni później, tj. 17 VII 1947 r., Profesor zmarł[134]. Po jego śmierci – na wniosek Rady Wydziału Lekarskiego UP – wraz z nowym rokiem akademickim 1947/1948 na kuratora Studium wybrano prof. dr. Edwarda Czarneckiego[135].

Powołano nową komisję dla egzaminów magisterskich, której przewodniczył kurator prof. Edward Czarnecki. Jego zastępcą mianowano prof. Stefana Błachowskiego, a na członków powołano profesorów – Wiktora Degę i Michała Ćwirko-Godyckiego[136]. Wykłady i seminaria z teorii wychowania fizycznego powierzono dr. med. Eligiuszowi Preislerowi. Natomiast kierowanie sprawami administracyjnymi – mgr Halinie Ziemackiej, a rozwiązywanie

[132] Archiwum AWF w Poznaniu, *Sprawozdanie z działalności powojennej Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego. Rok akad. 1945 (1944/45)*, s. 1. Zawiązano Komitet Redakcyjny miesięcznika „Wychowanie Fizyczne". Funkcję sekretarza powierzono dr. Eligiuszowi Preislerowi. Ten ostatni w trakcie konferencji zorganizowanej przez Ministerstwo Zdrowia przedstawił osiągnięcia Studium w zakresie kształcenia lekarzy sportowych. Natomiast Eugeniusza Piaseckiego zaproszono do składu Komitetu Organizacyjnego i zarazem jako członka Państwowej Rady Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. Ponadto Piasecki otrzymał odznaczenie od Międzynarodowej Federacji Gimnastyki Linga za wkład do teorii wychowania fizycznego i wieloletnią popularyzację gimnastyki szwedzkiej w Polsce.

[133] Archiwum AWF w Poznaniu, *Sprawozdanie z działalności naukowo-dydaktycznej Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego za rok 1946/47*, s. 1; Warto dodać, że zniszczona w pożodze wojennej monografia dotycząca tradycyjnych gier i zabaw ruchowych, do której materiał źródłowy gromadził Piasecki przez 25 lat, doczekała się mimo wszystko publikacji po rekonstrukcji na podstawie brulionów z notatkami, ale dopiero w 1959 r., w tomie jubileuszowym wydanym z okazji 40. rocznicy powstania poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. E. Piasecki, *Tradycyjne gry i zabawy ruchowe oraz ich geneza*, [w:] *40 lat od Katedry Wychowania Fizycznego UP do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, Poznań 1959, s. 89–303.

[134] R. Wieczorek, *Studium Wychowania Fizycznego…*, 1996, s. 88.

[135] Tamże, s. 89. Edward Czarnecki w Studium zatrudniony został w 1946 r. jako wykładowca fizjologii dla słuchaczy drugiego roku. Odbyło się to wkrótce po jego przyjeździe do Poznania z Wilna. Wówczas powołano go na stanowisko kierownika Zakładu Fizjologii. Czarnecki opublikował wiele prac przygotowanych na podstawie badań prowadzonych na uniwersytetach w Kijowie od 1919 r. i Stefana Batorego w Wilnie od 1922 r. W Poznaniu wspólnie z Eligiuszem Preislerem przeprowadzał badania wrażliwości skóry pod wpływem bodźców mechanicznych (ekstezjometryczne) i dynamometryczne u narciarzy. Sam zajmował się wpływem ćwiczeń cielesnych na ustrój człowieka.

[136] Tamże, s. 89.

problemów dydaktycznych z zakresu ćwiczeń praktycznych – mgr. Sewerynowi Ługowskiemu[137].

Jubileusz 30-lecia istnienia Studium przypadł w roku akademickim 1948/1949. Zorganizowano wówczas wiele uroczystości podkreślających dorobek i aktualny stan placówki. W trakcie uroczystej akademii przemawiał kurator Edward Czarnecki, a Łucjan Lange (uczeń Piaseckiego) przedstawił *Historię Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego*[138]. W czasie publicznych posiedzeń pracownicy naukowo-dydaktyczni jednostki wygłosili wiele referatów m.in. z teorii wychowania fizycznego, np. dr Eligiusz Preisler zaprezentował studium *Z badań nad przebiegiem prób czynnościowych układu krążenia po zmęczeniu fizycznym*. W połowie listopada 1949 r. miało miejsce rocznicowe posiedzenie, które zakończyło uroczystości jubileuszowe[139].

W roku akademickim 1949/1950 na mocy Uchwały Rady Ministrów wprowadzono zmiany w strukturze szkolnictwa wyższego, a Studium Wychowania Fizycznego wraz z całym Wydziałem Lekarskim wydzielono z Uniwersytetu Poznańskiego i przekształcono w samodzielną uczelnię – Akademię Lekarską, a następnie Akademię Medyczną. Dokonano zmian personalnych, nie ingerując w dydaktykę, które przebiegały bez zakłóceń. Gdy w lutym 1950 r. z funkcji kuratora zrezygnował prof. Czarnecki, opiekę nad Studium przejął na pewien czas dr Preisler[140]. Była to jego kolejna próba ratowania placówki wobec trudności organizacyjnych. Preisler był osobą nad wyraz kompetentną – absolwentem Studium (1932), równocześnie lekarzem (1934), a potem doktorem medycyny (1947), docentem (1955), profesorem nadzwyczajnym (1961) i wreszcie profesorem zwyczajnym (1973)[141]. Z Eugeniuszem Piaseckim podjął współpracę w charakterze młodszego asystenta w 1933 r. Od tego czasu prowadził Poradnię Sportowo-Lekarską wspólnie z dr Marią Deżyną, zajmując się fizjologią wysiłku fizycznego oraz pogłębiając wiedzę z zakresu wychowania fizycznego. Eligiusz Preisler włożył wiele wysiłku w prace administracyjne, organizacyjne i dydaktyczno-naukowe Studium w 1945 r., kiedy prof. Piasecki jeszcze nie wrócił z tułaczki wojennej, a także tuż po jego śmierci oraz w czasie reorga-

[137] Tamże.

[138] Tamże.

[139] Tamże, s. 90. Referaty wygłosili mgr S. Ługowski – *O nowy kierunek w gimnastyce*, mgr W. Kowalska – *Prace prof. dra E. Piaseckiego nad genezą zabaw i gier ludowych*, mgr M. Balcer – *Palant z galeniem a base-ball*.

[140] Tamże.

[141] Wspomnienie po śp. Filistrze K! Surma prof. dr. Eligiuszu Preislerze, http://www.surma.org.pl/docs/Wspomnienie%20o%20sp%20F!%20Prof.%20Eligiuszu%20Preislerze.%20doc.pdf [dostęp: 15 VII 2018]; dorobek naukowy prof. dr. hab. med. Eligiusza Preislera obejmuje ponad 200 publikacji, między innymi z zakresu fizjologii wysiłku fizycznego, fizjologii pracy, mechanizmów adaptacji ustroju człowieka do obciążeń fizycznych, wpływu palenia tytoniu na zdrowie człowieka; http://www.2018.pomorskie.pl/d-Eligiusz_Preisler.Html [dostęp: 15 VII 2018].

nizacji Studium we wspomnianym roku akademickim 1949/1950. Następnym kuratorem jednostki został chirurg, prof. dr Jan Krotoski, który do wybuchu II wojny światowej pracował w charakterze adiunkta w Klinice Chirurgicznej oraz kierował Zakładem Chirurgii Operacyjnej.

Kolejna reorganizacja Studium miała miejsce w połowie lipca 1950 r., kiedy na mocy zarządzenia Rady Ministrów powołano samodzielne wyższe szkoły wychowania fizycznego w Krakowie, Wrocławiu i Poznaniu. Wraz z Akademią Wychowania Fizycznego w Warszawie podporządkowano je Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej[142]. Spowodowało to przerwanie relacji z macierzystym Uniwersytetem Poznańskim i Akademią Medyczną oraz usamodzielnienie Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu[143].

9. Podstawy materialne

Po zakończeniu II wojny światowej okazało się, że majątek Studium Wychowania Fizycznego uległ znacznemu uszczupleniu. Przechowany w Puszczykowie księgozbiór był skromny, a sprzęt Akademickiego Związku Sportowego został rozkradziony. Poważnie ucierpiała też aparatura naukowa i część książek przechowywana na strychu w wilgotnych warunkach oraz innych pomieszczeniach. Sprzęt do ćwiczeń gimnastycznych z sal w parku Wilsona uległ zniszczeniu. Już w marcu 1945 r. przystąpiono do remontu budynku, m.in. okien i drzwi[144], oraz przystani żeglarsko-wioślarskiej AZS na Ratajach.

W kolejnych latach nadal trwały prace remontowo-konserwatorskie, w 1949 r. w gmachu znajdowały się: gabinet kierownika, Poradnia Sportowo-Lekarska, biblioteka i czytelnia, mały pokój laboratoryjny, sala wykładowa, dwie sale gimnastyczne, dwa pokoje instruktorskie, magazyny podręczne i boisko zastępcze do gier małych. Pomieszczenia były za małe, a sale gimnastyczne za ciasne dla rosnącej z roku na rok liczby młodzieży akademickiej, a także wobec upowszechniania wychowania fizycznego na Uniwersytecie. Wynajmowano więc niektóre obiekty i sprzęt od klubów sportowych. Korzystano z urządzeń Wojewódzkiego Ośrodka Wychowania Fizycznego oraz boisk i pływalni Miejskiego Wydziału Wychowania Fizycznego miasta Poznania. Teren przy budynku Studium wystarczał jedynie do prowadzenia zajęć z niektórych gier sportowych. Wykłady odbywały się bardzo często w nieopalanych salach, a przy dwuosobowym stole zasiadało niekiedy 4-6 słuchaczy. Na zajęciach

[142] R. Wieczorek, *Studium Wychowania Fizycznego…*, 1996, s. 91.
[143] Tamże, s. 92.
[144] Tamże.

praktycznych brakowało sprzętu[145], jeden mikroskop przypadał na całą grupę studencką.

Dotacje finansowe uczelni na rzecz Studium nie wystarczały. Występowały też trudności lokalowe. Za to Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego hojnie wspomagał Studium, podobnie jak Ministerstwo Oświaty, przeznaczając subwencje na organizację kursów. W 1945 r. dotacja uniwersytecka na działalność Wydziału Lekarskiego wyniosła 150 000 zł. Z tego Studium Wychowania Fizycznego otrzymało 10 000 zł. Suma ta wystarczała zaledwie na zakup sprzętu sportowego. Większą sumę, bo 327 988 zł, otrzymało Studium od uczelni i Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w 1947 r. Kompletowanie sprzętu było trudne nie tylko ze względu na niedobór funduszy, ale także na brak możliwości zakupu. Krajowa produkcja była znikoma, a import w ogóle nie istniał. W latach 1948–1949 udało się uzupełnić brakujący sprzęt gimnastyczny do gier i lekkiej atletyki do poziomu z okresu międzywojennego. Jednak wobec systematycznego wzrostu liczby studentów w latach 1945–1950 nie zaspokoiło to najważniejszych potrzeb[146].

Systematycznie czyniono starania o uzupełnienie wyposażenia gabinetów. Poszczególne pracownie Studium współdziałały z innymi zakładami naukowymi Uniwersytetu. Tak było w przypadku Poradni Sportowo-Lekarskiej, która ściśle współpracowała z II Kliniką Chorób Wewnętrznych. Umożliwiło to korzystanie z urządzeń technicznych Kliniki. Studenci Studium poddawani byli dwa razy do roku bezpłatnym okresowym badaniom lekarskim. W roku akademickim 1945/1946 uruchomiono stację EKG i pracownię przemiany podstawowej[147]. W latach 1945–1949 biblioteka zlokalizowana była w pomieszczeniach zastępczych w budynku w parku Wilsona, co w powiązaniu ze stale zwiększającym się księgozbiorem spowodowało problem z gromadzeniem[148]. W 1947 r. obok czytelni uruchomiono wypożyczalnię. Dzięki temu wzrosło czytelnictwo zarówno wśród nauczycieli, jak i studentów, trenerów oraz instruktorów[149].

[145] Tamże, s. 95. Warto dodać, że państwo udzielało pomocy finansowej uczelniom, ale czyniło to na miarę swoich możliwości. Dopiero w 1948 r. baza materialna szkolnictwa wyższego uległa poprawie, a sprawy kultury fizycznej zostały ujęte w planach państwowych.

[146] Tamże.

[147] Tamże, s. 94.

[148] Tamże.

[149] Tamże. W styczniu 1946 r. księgozbiór biblioteki obejmował 3200 woluminów, a w 1949 r. – 3933 skatalogowane i zinwentaryzowane oraz 66 pozycji niezarejestrowanych, nadto 1565 egzemplarzy czasopism i 434 przezrocza. Bibliotekę prowadzili nauczyciele Studium całkowicie nieprzygotowani do tej pracy, co powodowało trudności w korzystaniu z księgozbioru. W 1945 r. funkcjonowała czytelnia na 20 miejsc, poza Studium książek nie wypożyczano.

10. Działalność dydaktyczna

Zajęcia dydaktyczne w pierwszych latach powojennych realizowano według planów przedwojennych[150], ale już w 1945 r. wykłady i ćwiczenia rozszerzono o nowe przedmioty, które miały na celu przygotowanie studentów do pracy w szkole oraz do prowadzenia zajęć z załogami zakładów pracy i w organizacjach sportowych. W tym celu wprowadzono zajęcia z zakresu higieny pracy fizycznej, poradnictwa lekarskiego w sporcie i fizjopatologii układu krążenia[151]. W roku akademickim 1945/1946 z inspiracji Ministerstwa Oświaty wprowadzono przyspieszony roczny kurs wychowania fizycznego. Ukończenie takiego kursu dawało kwalifikacje do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego w szkole średniej, a po przepracowaniu roku umożliwiało odbycie rocznych studiów, które uprawniały do przystąpienia do egzaminu magisterskiego[152].

W następnych latach program zajęć realizowanych w toku studiów trzyletnich nie różnił się od tego z roku akademickiego 1945/1946. Kontynuowano studia trzyletnie normalne, uproszczone, kurs medycyny szkolnej i sportowej, wychowanie fizyczne młodzieży akademickiej oraz zajęcia wychowania fizycznego w ramach referatu wychowania fizycznego. Przyspieszone studium roczne działało jedynie w skróconym roku akademickim 1945 oraz w latach 1945/1946 i 1947/1948. Do programów nauczania wprowadzano drobne zmiany ilościowe oraz jakościowe. Przykładowo w roku akademickim 1946/1947 zwiększono liczbę godzin przeznaczonych na lekką atletykę i gry sportowe. W kolejnym roku rozszerzono wymiar godzin z boksu i tańców regionalnych. Do programu anatomii wprowadzono od roku 1945/1946 elementy histologii i embriologii, antropologię rozszerzono o dział antropometrii stosowanej, a gimnastykę żeńską o ćwiczenia estetyczne (obecnie artystyczne).

[150] Tamże.

[151] Tamże, s. 96.

[152] Tamże, s. 96–97. W programie studiów 3-letnich zasadniczych były następujące przedmioty: psychologia ogólna, podstawowe zagadnienia z psychologii pedagogicznej, psychologia ćwiczeń cielesnych, pedagogika systematyczna ze szczególnym uwzględnieniem pedagogiki polskiej, ćwiczenia i wycieczki pedagogiczne, fizjologia, higiena ogólna, chemia nieorganiczna i organiczna, fizyka doświadczalna, biologia, zasady wychowania fizycznego, dzieje wychowania fizycznego, teoria wychowania fizycznego, seminaria wychowania fizycznego, antropologia, ćwiczenia w grach i lekkiej atletyce, metodyka i systematyka ćwiczeń cielesnych, ćwiczenia w prowadzeniu lekcji praktycznych, fizjologia, patologia, higiena pracy, higiena szkolna, anatomia i mechanika ruchu, ćwiczenia gimnastyczne, pływanie, wiosłowanie, walka wręcz dla mężczyzn, tańce narodowe, śpiew chóralny, ćwiczenia w Poradni Sportowo-Lekarskiej, anatomia patologii i fizjologia wieku dziecięcego, pomoc doraźna w nagłych wypadkach, masaż, gimnastyka lecznicza, solfeż, wycieczki krajoznawcze (teoria i praktyka), ćwiczenia szermiercze. Na trzecim roku obowiązywały wykłady i ćwiczenia z przedmiotu będącego podstawą pracy magisterskiej. Ponadto słuchacze odbywali dwa obozy zimowe: narciarski i łyżwiarski oraz dwa obozy wakacyjne letnie. Jeden z obozów letnich miał w programie sporty wodne, gry terenowe, lekką atletykę i zespołowe gry sportowe. Drugi był obozem górskim, organizowanym w Tatrach. Kończył się kolokwium ze znajomości m.in. tras oraz folkloru góralskiego.

Studenci Studium włączeni w organizm Uniwersytetu mieli możliwość korzystania z wykładów i ćwiczeń prowadzonych na różnych wydziałach. Zwłaszcza studenci trzyletniego kursu normalnego kształcący się na pierwszym i drugim roku uczestniczyli we wspólnych zajęciach ze studentami Wydziału Lekarskiego, Matematyczno-Przyrodniczego i Rolniczo-Leśnego. Studenci drugiego roku biologię i antropologię odbywali wspólnie ze słuchaczami Wydziału Lekarskiego, fizjologię ze studentami Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, psychologię i pedagogikę razem z Wydziałem Humanistycznym, a fizykę doświadczalną z Wydziałem Rolniczo-Leśnym. Taka organizacja gwarantowała wysoki poziom wiedzy ogólnej jako podstawy do studiów specjalistycznych, jednak nie pozwalała interpretować przedmiotów ogólnych w kierunku wychowania fizycznego[153].

Proseminaria wychowania fizycznego organizowane dla studentów drugiego roku i seminaria wychowania fizycznego dla trzeciego roku miały charakter obowiązkowy. Były integralnie związane z działalnością dydaktyczną i po części naukową. Początkowo prowadził je Eligiusz Preisler, następnie Eugeniusz Piasecki, a po śmierci Piaseckiego ponownie Preisler. Podczas dwóch lat studiów każdy student w ramach proseminariów zobowiązany był do wygłoszenia sześciu referatów[154] (w tym dwa referaty miały być przygotowane na podstawie czasopism albo książek obcojęzycznych). Po wygłoszonych referatach dyskutowano, a wprowadzeniem do dyskusji był koreferat, ustosunkowujący się do poruszanego problemu. Tematyka referatów dotyczyła aktualnie prowadzonych badań, np. zmian morfologicznych we krwi pod wpływem wysiłku fizycznego, zachowania ciężaru właściwego krwi, badań nad powojennym stanem rozwoju fizycznego młodzieży akademickiej, korelacji między postawą a sprawnością, zagadnień mechaniki i oddechu w trakcie ćwiczeń, badań nad zmęczeniem po różnego rodzaju grach[155]. Frekwencja w czasie seminariów w kolejnych latach akademickich rosła. W pierwszym roku odbyło się tylko 6 posiedzeń z udziałem 12 osób (z uwagi na skrócenie roku akademickiego). W kolejnym roku zorganizowano 24 posiedzenia z udziałem 30 osób. Wygłoszono wówczas 96 referatów. W roku akademickim 1946/1947 odbyło się 30 zebrań, a rok później 46, przy udziale 50 osób na każdym posiedzeniu. W ciągu pięciolecia wygłoszono ponad 400 referatów i prelekcji[156].

Obozy szkoleniowe stanowiły uzupełnienie procesu dydaktycznego. Jedynie w 1945 r. nie odbył się żaden obóz. Potem obozy letnie i zimowe zorganizowano w Wągrowcu w 1946 r. (46 studentów) oraz w Złocieńcu w 1947 i 1949 r. (odpowiednio 80 i 102 uczestników). Kierownikami obozów letnich

[153] Tamże, s. 97.
[154] Tamże.
[155] Tamże, s. 98.
[156] Tamże.

byli M. Balcer, Ł. Lange, S. Ługowski i A. Rozmiarek. Obozy zimowe z narciarstwa organizowano w 1946 r. w Karpaczu (47 osób), w 1947 r. w Karpaczu i Jeleniej Skale (łącznie 103 uczestników). W 1948 r. w ramach akcji szkoleniowej prowadzonej przez Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego zorganizowano obóz zimowy w Krynicy dla 70 osób. Kierownictwo obozów zimowych spoczywało w rękach M. Balcera. Na ostatnim obozie narciarskim przeprowadzono egzamin z udziałem delegata Polskiego Związku Narciarskiego. Trzem uczestnikom nadano stopień instruktora, a ośmiu stopień pomocnika instruktora, 23 – przewodnika, a 33 – narciarza. Kadra na obozach letnich i zimowych rekrutowała się spośród pracowników Studium, z wyjątkiem obozu zimowego w Krynicy, gdzie przebywali dodatkowo instruktorzy Polskiego Związku Narciarskiego[157]. W Poznaniu natomiast organizowano szkolenie z łyżwiarstwa dla średnio 30 studentów pod okiem M. Kucnerowiczowej i Ł. Lange.

Efektem działalności dydaktycznej Studium było wręczenie łącznie 27 dyplomów magisterskich. Najwięcej prac (10) przygotowano w roku akademickim 1948/1949. Warto zaznaczyć, że program nie zobowiązywał słuchaczy do magisterium. Był to ich dobrowolny wybór. Wzrost liczby prac magisterskich przedkładanych przez słuchaczy Studium pozwala wnioskować o zwiększającej się z roku na rok liczbie studentów jednostki.

Tabela 1. Zestawienie liczbowe słuchaczy Studium w latach 1945–1949

Rok akademicki	Studia pełne i uproszczone	Studia przyspieszone roczne	Kurs medycyny szkolnej i sportowej	Razem uczestnicy kursów
1945	47	–	31	78
1945/1946	51	31	36	118
1946/1947	79	38	45	162
1947/1948	116	36	56	208
1948/1949	173	–	91	264

Źródło: R. Wieczorek, *Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1945–1950*, [w:] *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1919–1994)*, red. J. Gaj, Monografie AWF w Poznaniu, nr 312, Poznań 1996, s. 99

W ciągu pięciu lat prawie trzykrotnie zwiększyła się liczba studiujących wychowanie fizyczne. W owym czasie szybko też wzrosła liczba ogółu studentów UP, których objęto powszechnym wychowaniem fizycznym[158].

[157] Tamże.

[158] Tamże, s. 99.

Tabela 2. Zestawienie liczbowe studentów Studium i młodzieży akademickiej objętej wychowaniem fizycznym w latach 1945–1949

Rok akademicki	Studenci Studium	Młodzież uczęszczająca na zajęcia wychowania fizycznego
1945	78	300
1945/1946	118	630
1946/1947	162	1039
1947/1948	208	676
1948/1949	264	1220

Źródło: R. Wieczorek, *Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1945–1950…*, s. 100

Tok studiów opierał się na podstawie regulaminu przedwojennego nauczania. Słuchacze nie byli zobowiązani do przestrzegania terminów składania egzaminów. Dlatego w 1949 r. ok. 90% słuchaczy drugiego i trzeciego roku miało zaległości egzaminacyjne. Wpływ na efektywność nauczania wywierały zapewne trudne warunki materialne oraz brak pomocy naukowych, a szczególnie podręczników i skryptów[159]. Studenci korzystali z książek przedwojennych. Nowych monografii nie drukowano[160]. Kadra dydaktyczna Studium była zbyt szczupła w stosunku do potrzeb, niemniej działalność realizowano wielotorowo (w trybie normalnym, przyspieszonym i uproszczonym), co wskazuje na jej dużą wszechstronność organizacyjną i metodyczną[161].

11. Realizacja badań naukowych

Po II wojnie światowej badania naukowe pracowników Studium oscylowały wokół podobnej problematyki jak w okresie międzywojennym. Eligiusz Preisler i Halina Ziemacka zajmowali się wpływem wysiłku fizycznego na organizm i różnicami rozwojowymi pod względem fizycznym występującymi u młodzieży środowisk wiejskich i miejskich. Profesor Piasecki jako dyrektor wytyczył jednolity kierunek badawczy, który zakładał współpracę wychowania fizycznego z naukami przyrodniczymi i humanistycznymi. Sam nadal prowadził badania nad genezą zabaw i gier[162] ruchowych. Po śmierci Piaseckiego kontynuowano realizowane przez niego badania[163].

[159] Tamże.
[160] Tamże, s. 100.
[161] Tamże.
[162] Tamże.
[163] Tamże, s. 101.

Prowadzono także badania nad stosowaniem i prowadzeniem gimnastyki leczniczo-wyrównawczej, nad stanem i rozwojem fizycznym młodzieży powojennej ze szczególnym uwzględnieniem wad postawy i zachorowań na gruźlicę. Do 1947 r. pod tym kątem przebadano 1000 osób, od których pobrano próbki do analizy. W trakcie kilku posiedzeń naukowych lektorów i asystentów rozważano zagadnienia teorii wychowania fizycznego, sportu, metodyki, psychologii. Dzięki temu zaistniała, przede wszystkim w zakresie metodycznym, możliwość prowadzenia badań eksperymentalnych i zebrania nowego materiału badawczego. Sprzyjały temu zajęcia wychowania fizycznego dla ogółu młodzieży akademickiej oraz usportowienie słuchaczy Studium[164]. W ten sposób opracowano zagadnienie paralelizmu psychologicznego na podstawie szeroko zakrojonych badań, zapoczątkowanych jeszcze w dwudziestoleciu międzywojennym, realizowanych głównie przez Piaseckiego i Błachowskiego, a po śmieci Piaseckiego przez Czarneckiego i Preislera. Analizowano też problem gimnastyki leczniczo-wyrównawczej[165].

Badania kontynuowano także w czasie obozów zimowych. Na przykład Eligiusz Preisler wykonał pomiary czynnościowe układu krążenia, a Halina Ziemacka przeprowadziła analizę wpływu treningu narciarskiego na skład morfologiczny krwi. Problem ten stał się podstawą jej pracy doktorskiej. Podczas podsumowania szkolenia zimowego w 1948 r. z udziałem nauczycieli z okręgu poznańskiego, AWF w Warszawie, Studium WF Uniwersytetu Wrocławskiego, Zarządu Miejskiego, Wydziału Zdrowia oraz licznych absolwentów[166] prof. Czarnecki wygłosił referat pt. *Wpływ fizjologiczny ćwiczeń cielesnych na ustrój człowieka i potrzebę upowszechniania wychowania fizycznego*, a dr Preisler pt. *Fizjologia ćwiczeń przyrządowych w zwisie i podporze*. W części praktycznej studentki i studenci zaprezentowali metodyczne pokazy gier, gimnastyki sportowej i estetycznej kobiet oraz tańce ludowe pod kierunkiem Z. Nożyńskiej, A. Pigoniówny, M. Balcera, S. Ługowskiego i Ł. Lange[167].

Referaty przedstawiane na konferencjach były z reguły publikowane w materiałach metodycznych Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego. Z opublikowanych prac warto wymienić opracowanie E. Piaseckiego *Próba gimnastyki niemowląt dokonana na materiale dzieci zdrowych*, K. Hoffmanna *Lekka atletyka w związkach zawodowych* i Ł. Lange *Nauka pływa-*

[164] Tamże.

[165] J. Pęcherska-Markiewiczowa, *Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1947*, praca magisterska, Poznań 1947, s. 24; R. Wieczorek, *Studium Wychowania Fizycznego…*, 1996, s. 101.

[166] Tamże.

[167] Tamże, s. 103.

nia w szkole[168]. Warto dodać, że Studium w porozumieniu z poznańskim Kuratorium organizowało coroczne konferencje wychowawców fizycznych, w czasie których prezentowano opracowania i prace przygotowywane do druku[169].

12. Sport w Studium

W okresie powojennym omawiana placówka realizowała działalność dwutorowo. Jeden kierunek związany był z Akademickim Związkiem Sportowym jako klubem środowiskowym, a drugi realizowany przez uczelnię w ramach procesu dydaktycznego[170]. Życie sportowe rozwinęło się dopiero w roku akademickim 1945/1946. Zdaniem R. Wieczorka „bez większego znaczenia była wcześniejsza próba (25 IV 1945 r.) młodzieży studiującej zawiązania Akademickiego Koła Sportowego przy Studium i powołania komitetu organizacyjnego, na co w lipcu zgodził się rektor prof. S. Dąbrowski. Ówcześni członkowie zarządu (mgr Witalis Ludwiczak – przewodniczący, mgr M. Balcer – wiceprzewodniczący i mgr M. Tomkowiak – sekretarz) skoncentrowali swój wysiłek przede wszystkim na zabezpieczeniu posiadanego majątku i werbowaniu członków”[171]. Na kuratora AZS na pierwszym posiedzeniu wyborczym wybrano we wrześniu 1945 r. prof. Eugeniusza Piaseckiego. Przewodniczącym nowego zarządu został M. Michalski – student drugiego roku Wydziału Lekarskiego. W latach 1945-1947 władze Związku wybierano czterokrotnie. Wśród nich znajdowali się zasłużeni działacze AZS, jak Witalis Ludwiczak, Karol Hoffmann, oraz studenci Studium i pozostałych wydziałów[172].

Akademicki Związek Sportowy skupiał studentów wszystkich wydziałów i kierunków studiów, w małym stopniu także młodzież pozaakademicką, głównie gimnazjalną. Liczebność działającego przy Studium AZS wahała się od 830 w 1946 r. do 870 w 1948 r. Najwięcej pieniędzy władze AZS przeznaczały na wypłaty dla trenerów i instruktorów oraz na zakup sprzętu sportowego i budowę lub powiększanie bazy szkoleniowej. Subwencje nie przekraczały 20 000 zł, starano się więc pozyskać więcej środków finansowych z „Bratniej Pomocy”

[168] Tamże.

[169] Tamże, s. 102. W roku akademickim 1945/1946 na koniec II trymestru w trakcie dorocznej konferencji referaty wygłosili: M. Balcer, *Gry drobne jako przygotowanie do gier drużynowych,* E. Janowska, *Sporty wodne*, A. Rozmiarek, *Kółka szkolne Ligi Morskiej a program wychowania fizycznego w szkołach*, K. Hoffmann, *Sprawy organizacyjne nauczycieli wychowania fizycznego*, J. Kowalski, *Międzyszkolne Kluby Sportowe*. Przeprowadzono też wiele lekcji prowadzonych różnymi metodami.

[170] Tamże.

[171] Tamże, s. 104.

[172] Tamże.

oraz z organizowanych zabaw tanecznych. „Niektórzy członkowie uznali tę formę działania za podstawową, zapominając o celach, jakie stały przed organizacją sportową”[173].

W gronie sekcji AZS największą żywotność przejawiały sekcje lekkiej atletyki, wioślarska i pływacka. W czerwcu 1946 r. w trakcie I Okręgowych Mistrzostw Lekkoatletycznych zespół Związku zajął drugie miejsce za drużyną poznańskiej „Warty”. Wzrost poziomu lekkoatletów AZS w 1950 r. skutkował wywalczeniem drużynowego tytułu mistrza Polski[174]. W wioślarstwie sekcja Związku nie miała sobie równych w Poznaniu. Zespół sekcji pływackiej w 1947 r. zdobył wicemistrzostwo Polski. Indywidualnie wyróżniali się Józef Rutkowski, reprezentant, mistrz Polski w biegach na dystansach 100 i 200 m w 1946 r., oraz Zdobysław Stawczyk, sprinter, olimpijczyk, wielokrotny reprezentant kraju, mistrz i rekordzista Polski, akademicki mistrz świata w biegu na 200 m. Znaczne osiągnięcia miał też Karol Hoffmann – złoty medalista Mistrzostw Polski w rzucie dyskiem w 1949 r.

Drugi kierunek działalności Studium związany był z ruchem masowym młodzieży akademickiej. W tym zakresie AZS współdziałał z Referatem Wychowania Fizycznego Młodzieży Akademickiej oraz przeprowadzał np. obozy turystyczno-sportowe. Organizowano zajęcia, imprezy oraz szkolenia specjalistyczne w poszczególnych dyscyplinach sportowych. Dorobek Studium prezentowano w trakcie okresowych podsumowań szkolenia, na imprezach wewnętrznych i pozauczelnianych. Między innymi w XI Zlocie Wszechsłowiańskiej Młodzieży w Pradze w lipcu 1948 r. wzięło udział 55 słuchaczy Studium z kuratorem prof. Czarneckim, M. Balcerem i Z. Nożyńską[175]. Tradycją stało się organizowanie przez Studium międzywydziałowych mistrzostw sportowych studentów o nagrodę przechodnią rektora Uniwersytetu Poznańskiego. Była to statua zwycięstwa nagrodzona na konkursie Państwowego Instytutu Sztuk Plastycznych. W zawodach studenci rywalizowali w grach, lekkiej atletyce i w pływaniu.

W pierwszych mistrzostwach zorganizowanych w roku akademickim 1945/1946 przez M. Balcera wzięło udział 150 studentów, słuchaczy Wydziałów: Lekarskiego, Rolno-Leśnego, Prawno-Ekonomicznego i Matematyczno-Przyrodniczego[176]. W kolejnych latach mistrzostwa były ważnym wydarzeniem w życiu Uniwersytetu. Studenci mieli wówczas zawieszone wykłady i ćwiczenia. W czasie zawodów obecni byli rektor i profesorowie. Zwycięskie zespoły oraz medaliści konkurencji indywidualnych otrzymywali dyplomy

[173] Tamże.
[174] Tamże.
[175] Tamże, s. 105.
[176] Tamże, s. 106.

i nagrody. Słuchacze Studium uczestniczyli także czynnie w biegach narodowych i marszach jesiennych. W 1948 r. zdobyli puchar przechodni Okręgowej Komisji Związków Zawodowych za najliczniejszy udział[177].

13. Stowarzyszenia studenckie i pracownicze

Od 1945 r. młodzież akademicka wstępowała do organizacji i stowarzyszeń o różnym charakterze. Reaktywowano wówczas wiele przedwojennych organizacji, takich jak „Juventus Christiana", „Caritas Accademica", „Sodalicja Mariańska". Przeciwny program ideowo-wychowawczy reprezentowały: Akademicki Związek Walki Młodych „Życie", Związek Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej, Akademickie Koło Związku Młodzieży Demokratycznej, Akademickie Koło Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici". Działalność wznowiły także Koło Naukowe i „Bratnia Pomoc".

Prawdopodobnie w Studium nie istniały organizacje osobne, te ogólnouniwersyteckie albo wydziałowe miały tu jedynie swe komórki. Studenci wychowania fizycznego należeli do organizacji istniejących przy Wydziale Lekarskim. Z samodzielnych ugrupowań wymienić należy Koło Wychowawców Fizycznych[178], reaktywowane w październiku 1946 r., a zalegalizowane przez Senat w listopadzie roku 1947. Kuratorem Koła został prof. Eugeniusz Piasecki, a następnie dr Eligiusz Preisler. Skupiało ono 50 członków. Celem działalności było budzenie i rozwijanie życia naukowego oraz pielęgnowanie zasad koleżeńskości wśród członków. W sprawach materialnych współpracowano z „Bratnią Pomocą".

Niektórzy należeli do powołanego w 1947 r. Koła Instruktorów Wyższych Uczelni Wychowania Fizycznego. Miało to miejsce na obozie w Złocieńcu, w czasie którego byli obecni przedstawiciele wszystkich uczelni wychowania fizycznego w Polsce. Studium reprezentował Mieczysław Balcer. Program Koła Wychowawców Fizycznych, jak i Instruktorów Wyższych Uczelni Wychowania Fizycznego w Polsce przewidywał powołanie do życia ogólnopolskiej organizacji skupiającej wszystkich nauczycieli wychowania fizycznego, co jednak nie stało się faktem[179].

Dokonując krótkiego podsumowania, należy zwrócić uwagę, że Eugeniusz Piasecki jako dyrektor Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego rozwinął prężną działalność. Wystarał się o autonomię, wystarczające pomieszczenia, bibliotekę, wyposażenie i odpowiednie pomoce naukowe.

[177] Tamże.

[178] Tamże.

[179] Tamże, s. 107. Przewodniczącym został Marek Sierczyński, sekretarzem Zygmunt Bielczyk (obaj z Warszawy) oraz po jednym przedstawicielu z każdej uczelni jako członku zarządu.

Dzięki niemu i metodykowi Walerianowi Sikorskiemu udało się pozyskać kadrę naukową i dydaktyczną na wysokim poziomie, wywodzącą się z wydziałów UP (m.in. Włodzimierza Missiurę i Stefana Szumana, a także Wiktora Degę, Karola Stojanowskiego oraz ucznia Eugeniusza Piaseckiego w zakresie fizjologii sportu – Eligiusza Preislera). Działalność naukowa Studium w latach 1945–1950 nie była tak rozległa jak ta z okresu międzywojennego. Przyczyną tego były trudności materialne i brak kierownika naukowego placówki, niemniej zakres prac badawczych prowadzonych w tych latach stanowi pokaźny dorobek teoretyczny z zakresu wychowania fizycznego.

Rozdział II

Geneza i stan organizacyjny uczelni

1. Geneza Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego

W ramach Uniwersytetu Poznańskiego do 1950 r. działało Studium Wychowania Fizycznego, którego historię omówiono w rozdziale pierwszym tej publikacji. Od tego roku datuje się rozwój autonomicznej uczelni – Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego, powstałej w oparciu o istniejące wcześniej Studium i korzystającej z jego bogatych tradycji. Do utworzenia samodzielnej uczelni doszło w wyniku kilkuletniego procesu przeobrażeń ustrojowych w Polsce, które zmieniły kształt społeczno-polityczny kraju także w zakresie koncepcji rozwoju szkolnictwa wyższego. Tworzące się państwo o ustroju totalitarnym dążyło do przejęcia kontroli nad wieloma obszarami życia w Polsce. Aby tak się stało, należało dokonać wielu zmian w duchu nowej ideologii i według wzorców czerpanych z ZSRR. Szkolnictwo wyższe zostało poddane przeobrażeniom, które w zasadniczy sposób nastąpiły w 1950 r. Zanim do tego doszło, 28 X 1947 r. został wydany dekret rządowy „O organizacji nauki i szkolnictwa wyższego"[180]. Zawierał on liczne zapisy ograniczające autonomię szkół wyższych na rzecz wzmocnienia władzy państwa nad wyższymi uczelniami. Wprowadzane zmiany uzasadniano nowymi zadaniami szkół wyższych mającymi na celu zwiększenie kształcenia kadr w aspekcie realizowanego planu trzyletniego (1947–1949) oraz zakładanego planu sześcioletniego (1950–1955)[181].

W pierwszej połowie lat pięćdziesiątych planowano wykształcić 150 tys. absolwentów szkół wyższych, w tym także nauczycieli wychowania fizycznego do wszystkich typów szkół: podstawowych, zawodowych i średnich. Innym

[180] Jak podaje Antoni Czubiński: „W szkolnictwie wyższym przewrotu dokonano w latach 1949–1950. Część profesury odsunięto od pracy dydaktycznej. Uniwersytety znacznie osłabiono, wyodrębniając z nich niektóre wydziały i przekształcając je w samodzielne uczelnie: akademie medyczne, wyższe szkoły wychowania fizycznego, wyższe szkoły ekonomiczne, wyższe szkoły rolnicze itp.". A. Czubiński, *Polska i Polacy po II wojnie światowej (1945–1989)*, Poznań 1998, s. 298.

[181] Według założeń tego planu należało rozbudować szkolnictwo podstawowe poprzez szkoły siedmioletnie oraz szkolnictwo techniczne i zawodowe. *Plan sześcioletni. Ustawa o 6-letnim planie rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu na lata 1950–1955*, Warszawa 1950, s. 146–147.

czynnikiem, który wpłynął na decyzję o utworzeniu uczelni wychowania fizycznego, było wprowadzenie do wszystkich szkół wyższych obowiązkowych zajęć z wychowania fizycznego dla studentów I i II roku[182]. Wywołało to bardzo duże zapotrzebowanie na pedagogów z zakresu wychowania fizycznego. Tej grupy nauczycieli szczególnie brakowało z powodu nikłego zasięgu kształcenia w okresie międzywojennym (1500 absolwentów po uniwersyteckich studiach wychowania fizycznego oraz kilkuset absolwentów w ośrodkach pozauniwersyteckich w Poznaniu i w Warszawie)[183]. Niewielu absolwentów, bowiem zaledwie 272 osoby, ukończyło wyższe studia wychowania fizycznego w latach 1946–1950, co nie poprawiło znacząco bardzo trudnej sytuacji kadrowej w szkolnictwie[184].

Najważniejszą rolę w rozwoju kultury fizycznej w Polsce na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX w., w tym również wychowania fizycznego, odegrała uchwała Biura Politycznego Komitetu Centralnego PZPR w sprawie kultury fizycznej i sportu z dnia 28 IX 1949 r. Podjęta uchwała dotyczyła także zadań w zakresie kształcenia kadr i rozwoju bazy materialnej. Zawierała konkretne zapisy, do których realizacji rząd był zobowiązany, dotyczące konieczności rozszerzenia systemu kształcenia kadr fachowych. Taka dyrektywa trafiła do realizacji przez Główny Komitet Kultury Fizycznej, który w dużym stopniu powstał z myślą o realizacji wspomnianej uchwały. Najlepszym krokiem w kierunku wypełnienia postulatów kadrowych stało się utworzenie nowego typu uczelni pedagogicznych o charakterze wychowania fizycznego i sportu. Można zatem stwierdzić, że u podstaw tworzenia szkół wyższych o profilu wychowania fizycznego stał czynnik kadrowy (dotkliwy brak nauczycieli wychowania fizycznego) oraz ideologiczny (utworzenie uczelni według nowych wzorców ustrojowych i osłabienie znaczenia uniwersytetów)[185].

Kluczową rolę w dalszym kształcie szkolnictwa wyższego w Polsce odegrał dekret z dnia 26 V 1950 r. dotyczący organizacji tej sfery życia. Na mocy tego

[182] Uczyniono tak na mocy Rozporządzenia Ministrów Oświaty i Zdrowia z dnia 5 I 1950 r. H. Jabłoński, *O kadrach wychowawców fizycznych w szkolnictwie* (*Przemówienie w dyskusji na II Plenum GKKF*), „Wychowanie Fizyczne" 1950, nr 9, s. 341 i n.

[183] Po zakończeniu II wojny światowej do zawodu powróciło tylko 500 osób, a pracę nauczycielską podjęło zaledwie 180 osób z pełnymi kwalifikacjami. W szkołach podstawowych, gdzie sytuacja była pod tym względem najtrudniejsza, powróciło do pracy tylko kilkudziesięciu kwalifikowanych nauczycieli z ukończonym przed wojną wyższym kursem nauczycielskim, organizowanym przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

[184] Ponadto zmieniła się strategia państwa wobec sportu wyczynowego, który stał się wizytówką kraju na arenie międzynarodowej. Wprowadzono gruntowną reformę kultury fizycznej poprzez jej upowszechnienie na wzór radziecki i utworzenie zrzeszeń oraz kół sportowych. Taki model wymagał znacznie liczniejszej niż dotąd kadry trenerskiej, której dotkliwie brakowało. *Wyższe uczelnie wychowania fizycznego (wybrane dane statystyczne). GKKFiT, Departament Szkolnictwa i Nauki,* Warszawa 1976, s. 170.

[185] „Uchwały i Dokumenty w Sprawie Kultury Fizycznej za Rok 1950", 1951, s. 14.

dokumentu z uniwersytetów wydzielono wydziały lekarskie i farmaceutyczne, przekształcając je w akademie medyczne należące do resortu zdrowia; kierunki artystyczne podniesiono do rangi wyższych szkół artystycznych i muzycznych, kierunki ekonomiczne zostały przekształcone w wyższe szkoły ekonomiczne, a wydziały rolnicze stały się wyższymi szkołami rolniczymi. Wymienione szkoły podlegały poszczególnym merytorycznym resortom lub Ministerstwu Szkolnictwa Wyższego[186]. Reorganizacja osłabiła uniwersytety, natomiast doprowadziła do znaczącego rozwoju szkół wyższych, których liczba w latach 1946–1951 zwiększyła się niemal dwukrotnie z 46 do 83, natomiast liczba studentów w Polsce potroiła się z 56 tys. do 142 tys.[187]

Szybka rozbudowa szkolnictwa wyższego, mająca miejsce w początkach lat pięćdziesiątych, przyniosła Polsce istotne zmiany w strukturze organizacyjnej wyższych uczelni. Wyodrębnione z uniwersytetów wydziały specjalistyczne stały się zaczynem do utworzenia samodzielnych uczelni, między innymi wychowania fizycznego. Wprowadzone zmiany miały podłoże polityczne. U ich podstaw leżała, jak trafnie stwierdza Wiesław Osiński, „potrzeba stworzenia chociażby drobnej przeciwwagi rozintelektualizowanego, kultywującego nawet w najgorszych okresach tradycje niezależności myśli i otwarcia na świat Uniwersytetu"[188]. Władze, wychodząc z założenia, że mniejszymi skupiskami naukowców i studentów można łatwiej kierować, dążyły do podzielenia środowiska akademickiego. Doprowadziło to w Poznaniu do powstania i rozwinięcia oprócz Uniwersytetu trzech nowych uczelni: Akademii Medycznej, Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego i Wyższej Szkoły Rolniczej, o znaczącym dziś dorobku[189].

W roku akademickim 1949/1950 Wydział Lekarski Uniwersytetu w Poznaniu został przekształcony w samodzielną Akademię Medyczną, a działające dotąd przy nim Studium Wychowania Fizycznego zaczęło się przygotowywać

[186] Według Józefa Miąso: „W związku z nasileniem ofensywy ideologicznej w szkolnictwie wprowadzono stopniowo do szkół wyższych naukę marksizmu-leninizmu, odpowiednio zróżnicowaną i dostosowaną do profilu naukowego uczelni". Minister szkolnictwa wyższego Adam Rapacki uzasadniał, że „Celem omawianej ustawy było przekształcenie szkoły wyższej w szkołę typu socjalistycznego, oparcie pracy szkoły wyższej w Polsce na następujących zasadach: po pierwsze, na jedności nauki, nauczania i wychowania na podstawie materializmu dialektycznego, w celu przygotowania kadr socjalistycznej inteligencji i rozwinięcia badań naukowych dla potrzeb socjalistycznego przeobrażenia społeczeństwa; po drugie, na socjalistycznych, zespołowych metodach, stylu i organizacji pracy kadr naukowych i młodzieży". *Historia wychowania, wiek XX*, red. J. Miąso, Warszawa 1980, s. 371; J. Tymowski, *Organizacja szkolnictwa wyższego w Polsce*, Warszawa 1980, s. 65.

[187] Tamże, s. 59.

[188] W. Osiński, *75 lat akademickiego wychowania fizycznego w Poznaniu*, „Kultura Fizyczna" 1994, nr 7/8, s. 2.

[189] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994*, [w:] *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1919–1994)*, red. J. Gaj, Monografie AWF w Poznaniu, nr 312, Poznań 1996, s. 183.

do podobnej reorganizacji. Wkrótce włączono je do nowego resortu – Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i zmieniono w Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego, co spowodowało znaczny brak kadry dydaktyczno-naukowej, zwłaszcza w przedmiotach humanistycznych (np. psychologia, pedagogika) i naukach biomedycznych (biologia, anatomia, fizjologia itp.), oraz bazy lokalowej do zajęć z tych przedmiotów. Dlatego nowo wydzielona uczelnia musiała żyć w ścisłej symbiozie z Uniwersytetem Poznańskim, a także Akademią Medyczną i Wyższą Szkołą Rolniczą. Sytuację placówki w tym trudnym czasie dodatkowo komplikowała dwukrotna zmiana kuratora[190].

2. Trudne początki nowej uczelni

W oparciu o ambitne plany wykształcenia w Polsce w latach 1951–1955 dwóch tysięcy absolwentów wychowania fizycznego wprowadzono radykalne zmiany w kształceniu tej grupy pedagogów[191]. W dniu 5 VII 1950 r. Rada Ministrów stosownym rozporządzeniem przekształciła wszystkie dotychczasowe uniwersyteckie studia wychowania fizycznego w samodzielne wyższe szkoły wychowania fizycznego. Powołano wówczas trzy wyższe szkoły wychowania fizycznego w Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu, które dołączyły do już istniejącej Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Uczelnie podporządkowano Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej, który działał przy Prezesie Rady Ministrów. Komitet otrzymał zadanie kształcenia i doskonalenia kwalifikowanych kadr w zakresie kultury fizycznej. W latach 1951–1955 poszczególne uczelnie otrzymały limity kształcenia kadr, określone na poziomie 1945 absolwentów według następujących założeń: AWF Warszawa – 760, WSWF Wrocław – 500, WSWF Kraków – 370, WSWF Poznań – 315. Aby zwiększyć liczbę kwalifikowanych nauczycieli wychowania fizycznego i wypełnić założony plan absolwentów, powołane uczelnie rozpoczęły aktywną działalność na rzecz kształcenia kadr wychowania fizycznego oraz instruktorów i trenerów sportu[192].

Jak już wspomniano, na Uniwersytecie Poznańskim dokonano wyodrębnienia trzech nowych uczelni: jako pierwszej Akademii Medycznej (początkowo

[190] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973*, [w:] *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1919-1994)*, red. J. Gaj, Monografie AWF w Poznaniu, nr 312, Poznań 1996, s. 116–117.

[191] Ostatecznie studia ukończyło 1748 nauczycieli wychowania fizycznego.

[192] Niezależnie od powołania wyższych szkół wychowania fizycznego od 1950 r. utworzono również 16 liceów pedagogicznych z klasami wychowania fizycznego, a w 1955 r. ograniczono kształcenie w liceach na rzecz tworzenia studium nauczycielskiego. W 1952 r. powołano też trzy technika wychowania fizycznego: w Gdańsku, Katowicach i Szczecinie. O drastycznym niedoborze nauczycieli po studiach wyższych wychowania fizycznego świadczył fakt, że w 1955 r. liczba uczniów przypadających na jednego absolwenta studiów wyższych wynosiła 17 123 w szkołach podstawowych i 212 w liceach.

Akademii Lekarskiej), następnie Wyższej Szkoły Rolniczej oraz Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Nowa uczelnia wychowania fizycznego powstała w oparciu o Studium Wychowania Fizycznego, którego tradycje kształcenia, jak już wspomniano, sięgały 1919 r. Proces tworzenia nowej uczelni postępował w bardzo trudnych warunkach. W roku akademickim 1949/1950 doszło do dwukrotnej zmiany kuratorów Studium WF, co skutkowało brakiem przedstawiciela Studium w Radzie Wydziału Lekarskiego w tak ważnym momencie. Wynikało to także z bardzo skromnego zaplecza materialnego oraz niedostatecznej kadry dydaktyczno-naukowej. Szczególnie brakowało specjalistów z zakresu przedmiotów o profilu społecznym i humanistycznym oraz w naukach biomedycznych. Nowa uczelnia nie posiadała własnej bazy sportowej w postaci specjalistycznych obiektów i urządzeń sportowych. Praktycznie nie istniały także odpowiednie warunki lokalowe do prowadzenia wielu przedmiotów, zwłaszcza przyrodniczych i medycznych[193].

Ostatecznie 5 VII 1950 r. nastąpiło długo oczekiwane przekazanie Studium przez powołaną przez ministra zdrowia Komisję Pracowników Akademii Lekarskiej w Poznaniu w osobach prof. dr. Jana Krotoskiego, prof. dr. Ryszarda Dreszera i dyrektora administracyjnego uczelni – Mariana Radajewskiego. Odbioru dokonali przedstawiciele Głównego Komitetu Kultury Fizycznej: mgr Józef Burbelka[194], sekretarz Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej w Poznaniu, oraz Wacław Labijak, pracownik WKKF. Okazało się, że także sytuacja organizacyjna przejmowanego Studium WF była trudna. Niespodziewana śmierć twórcy i dyrektora Studium prof. dr. Eugeniusza Piaseckiego w 1947 r. wpłynęła negatywnie na działalność tej placówki. Profesor był związany etatowo wyłącznie ze Studium i dzięki doświadczeniu oraz ciężkiej pracy

[193] Zdecydowanie korzystniejsze warunki posiadała Akademia Lekarska, która powstała na bazie istniejącego już wcześniej Wydziału Lekarskiego, posiadającego ugruntowaną pozycję, wysoką renomę, odpowiednią kadrę akademicką oraz stosowne obiekty i urządzenia. Z tego względu tworzenie nowej uczelni medycznej przebiegało w sprzyjających uwarunkowaniach i nie wiązało się z tak licznymi problemami jak w przypadku WSWF.

[194] Józef Burbelka urodził się 28 II 1912 r. w Jaśle. W 1933 r. ukończył szkołę średnią. W latach 1933–1934 odbył służbę wojskową, a następnie studiował (1934/1935–1936/1937) w Studium WF UJ w Krakowie. W latach 1937–1939 pracował jako nauczyciel wychowania fizycznego w Jaśle i Sosnowcu. Uczestniczył jako żołnierz w kampanii wrześniowej i wraz z oddziałem WP przeszedł na Węgry, gdzie został internowany. Przeniesiony do obozu cywilnego, współorganizował tajne nauczanie. W 1944 r. został aresztowany przez gestapo i wywieziony do obozu koncentracyjnego do Mauthausen, gdzie przebywał do 1945 r. Po wyzwoleniu był współorganizatorem Polskiego Gimnazjum w Regensburgu, w którym pracował do 1946 r., a w 1947 r. powrócił do Polski i rozpoczął pracę w Wojewódzkim Urzędzie Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Lublinie jako kierownik Sekcji Wychowania Fizycznego. Następnie został dyrektorem Wojewódzkiego Urzędu Kultury Fizycznej w tym mieście. W 1950 r. został służbowo przeniesiony na stanowisko sekretarza Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej w Poznaniu. Wraz z utworzeniem WSWF objął funkcję dziekana i pełnił ją do 1961 r., a następnie funkcję kierownika Zaocznego Studium dla Pracujących. Przez wiele lat pełnił także funkcję kierownika Zakładu Historii i Organizacji Kultury Fizycznej. Zmarł w 1992 r.

8. Pierwszy rektor WSWF w Poznaniu (1950–1951) prof. dr Jan Krotoski

9. Pierwszy dziekan WSWF i p.o. rektora (1951) mgr Józef Burbelka

odrodził je po wojennym upadku. Jednak, gdy odszedł, brakowało sprawnego i skutecznego kierownictwa, co doprowadziło do pewnych trudności. Do największych problemów należał brak kompletnej dokumentacji studentów oraz zaległości z egzaminami ok. 90% ogółu studentów drugiego i trzeciego roku. Zatem warunki nowej poznańskiej uczelni znacznie odbiegały od tych, jakie posiadała AWF w Warszawie oraz dwie inne powołane wówczas uczelnie wychowania fizycznego w Krakowie i Wrocławiu[195].

Pierwszym rektorem WSWF w Poznaniu został mianowany prof. dr Jan Krotoski[196] – kurator Studium WF od 15 IV 1950 do 31 VIII 1950 r., który obowiązki rektora pełnił niespełna rok – od 15 IX 1950 do 31 V 1951 r. Pierwszym

[195] J. Burbelka, *Wspomnienie z działalności Studium i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w okresie powojennym (1945–1959)*, [w:] *40 lat od Katedry WS do WSWF w Poznaniu*, Poznań 1959, s. 54.

[196] Jan Krotoski (1895–1969). Urodził się w Starym Gostyniu w woj. poznańskim. Gimnazjum ukończył w Nowym Targu w 1913 r. Studia lekarskie rozpoczął w Krakowie w 1913 r., a ukończył w Poznaniu w 1924 r., z czteroletnią przerwą spowodowaną służbą wojskową w czasie I wojny światowej. Następnie podjął działalność naukowo-dydaktyczną na Wydziale Lekarskim UP. W 1931 r. habilitował się z chirurgii. W czasie II wojny światowej był ordynatorem szpitala Wojska Polskiego, a następnie pracował jako chirurg w obozach jenieckich i w Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie. W tym czasie wykładał na Uniwersytecie Tajnym Ziem Zachodnich. W marcu 1945 r. wznowił działalność akademicką na Wydziale Lekarskim UP w Poznaniu i kontynuował ją w powstałej w 1950 r. Akademii Medycznej

dziekanem mianowano mgr. Józefa Burbelkę, przeniesionego z WKKF do pracy w nowo utworzonej uczelni. Przed władzami nowej szkoły wyższej stanęło wiele problemów natury kadrowej, materialnej i organizacyjnej. W okresie zaledwie dwóch miesięcy (rok akademicki 1950/1951 rozpoczynał się 1 września) należało uporać się z naborem studentów na I rok studiów, zgodnie z nowymi, klasowymi zasadami otwarcia wyższych uczelni dla młodzieży pochodzenia robotniczego i chłopskiego. Dużą pomoc okazały wówczas władze Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej, z których to uczelni rekrutowała się większość wykładowców przedmiotów społeczno-humanistycznych i biomedycznych[197]. Bez pomocy kadrowej Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej trudno sobie wyobrazić realizację przedmiotów biomedycznych i społeczno-humanistycznych. Wobec braku własnej bazy WSWF wykładowcy uniwersyteccy korzystali z obiektów swojej uczelni: prof. dr Stefan Błachowski – psychologia, prof. dr Michał Ćwirko-Godycki – antropologia, dr Aleksander Brodniewicz – higiena ogólna, dr Stefan Wołoszyn – pedagogika, dr Andrzej Pilawski – fizyka. Z kolei wykładowcy zatrudnieni w Akademii Medycznej prowadzili zajęcia w murach tej uczelni: prof. dr Edward Czarnecki – fizjologia, prof. dr Wiktor Dega – higiena szkolna, dr Leokadia Młynarczyk – anatomia, Zdzisław Stoltzman i dr Stefan Bączyk – chemia, dr Eligiusz Preisler – medycyna sportu[198].

Pionierski etap formowania się Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu zamknęła pierwsza krajowa narada rektorów, kierowników wychowawczych i administracyjnych wyższych szkół wychowania fizycznego oraz AWF w Warszawie. Doszło do niej w dniu 26 X 1950 r. z inicjatywy GKKF, który nadzorował uczelnie wychowania fizycznego. Dwudniową naradę prowadził dyrektor Centralnego Zarządu Szkolenia Kadr GKKF – Aleksander Gutowski. Poznańską uczelnię w warszawskiej naradzie reprezentowali: rektor prof. dr Jan Krotoski, dziekan mgr Józef Burbelka, mgr Stanisław Wykrętowicz, Feliks Nijakowski i Michał Wojtkowiak. Narada dotyczyła zadań wyższego szkolnictwa wychowania fizycznego, struktury organizacyjnej nowych ośrodków kształcenia kadr wychowania fizycznego i sportu, planów nauczania, zadań w zakresie pracy polityczno-wychowawczej, a także przepisów prawnych regulujących działalność wyższych szkół wychowania fizycznego. Przedstawicielom uczelni podano limity kształcenia w latach 1951–1955, a także przyjęto

jako profesor. Od 15 IV do 1 X 1950 r. był kuratorem Studium WF UP, a od października 1950 r. do maja 1951 r. – rektorem WSWF.

[197] Część wykładowców przeniosła się do nowej uczelni, natomiast pozostała grupa pracowała w wymiarze godzin. Z czasem także inni pracownicy z Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej stopniowo podejmowali pracę etatową w WSWF. Bez tego istotnego wsparcia kadrowego trudno wprost sobie wyobrazić pierwszy okres działalności nowej uczelni.

[198] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 120–121.

projekt rektora WSWF w Poznaniu, aby wyższe szkoły wychowania fizycznego stały się uczelniami jednowydziałowymi, mogącymi łączyć działalność dydaktyczną i naukową. Określono także strukturę nowych uczelni, która w naukach teoretycznych miała opierać się na katedrach, natomiast w działalności dydaktycznej w poszczególnych dyscyplinach sportu miały funkcjonować tzw. działy praktyczne, planowane w przyszłości do przekształcenia w katedry. Podjęto również ważną decyzję o przyznawaniu absolwentom dyplomów kwalifikowanych nauczycieli wychowania fizycznego oraz o możliwości uzyskania przez nich stopnia magistra[199].

Na podstawie postanowień wspomnianej narady, WSWF w Poznaniu przyjęła tymczasową strukturę organizacyjną. Dokonano również obsady poszczególnych stanowisk. Uczelnią kierował rektor prof. dr Jan Krotoski, a dziekanem został mgr Józef Burbelka. Utworzono osiem zakładów zajmujących się sprawami dydaktyczno-naukowymi: Zakład Medycyny Sportowej – kierownik dr Eligiusz Preisler, Zakład Teorii Wychowania Fizycznego – p.o. kierownika dr Halina Ziemacka, Zakład Traumatologii – kierownik prof. dr Jan Krotoski, Zakład Gimnastyki z działami męskim i żeńskim – kierownik mgr Seweryn Ługowski, Zakład Lekkiej Atletyki z działami męskim i żeńskim – p.o. kierownika mgr Karol Hoffmann, Zakład Sportów Bojowych i Turystyki – p.o. kierownika mgr Józef Grus, Zakład Pływania – p.o. kierownika mgr Łucjan Lange i Zakład Zespołowych Gier Sportowych – p.o. kierownika mgr Mieczysław Balcer. W nowej uczelni pracowali wykładowcy działów praktycznych byłego Studium: Maria Chruścicka, mgr Krystyna Dudkowska, mgr Zofia Leszner, Halina Młokosiewicz, Aniela Pigoniówna, Feliks Nijakowski, Zbigniew Noszczyński, Zdobysław Stawczyk, Andrzej Wierzbicki oraz laborant Michał Wojtkowiak[200].

Działalność podjęła także Biblioteka Główna WSWF, która w 1950 r. liczyła 4750 woluminów, a ich liczba systematycznie wzrastała, osiągając w 1956 r. 12 500 pozycji księgozbioru. Powstał etat dla kierownika tej placówki z odpowiednim przygotowaniem, który objęła Cecylia Małachowska. 21 I 1952 r. powołano w WSWF Studium Wojskowe, działające na podstawie Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 IX 1949 r. Uczelnia mogła także, po uzyskaniu zgody przewodniczącego GKKF, powołać Studium Zaoczne dla studentów pracujących[201].

Obok struktury dydaktyczno-naukowej rozwinął się także pion administracyjny, który w 1951 r. skupiał 10 pracowników. Struktura administracyjna obejmowała dyrektora administracyjnego, któremu podlegały trzy działy: kwestura (2 osoby), dział gospodarczy (3 osoby), sekretariat uczelni (3 osoby), stanowi

[199] Archiwum AWF, sygn. II A1. Protokół z krajowej narady rektorów w GKKF z dnia 26 X 1950 r.

[200] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 119–120.

[201] Tamże, s. 123.

10. Rektor WSWF (1951–1956)
prof. dr Feliks Kamiński

11. Rektor WSWF (1956–1965)
prof. dr hab. Michał Ćwirko-Godycki

sko ds. osobowych (1 osoba). Warto nadmienić, że sekretariat spełniał także rolę Rektoratu i Dziekanatu. Gdy w 1956 r. uzyskano pomieszczenia barakowe dla pierwszego domu studenta, uruchomiono wówczas obsługę administracyjną tej placówki. Pierwszym dyrektorem ds. administracyjnych mianowano Wacława Sopolińskiego. Wzrost liczby studentów, pracowników oraz rozbudowa bazy materialnej wywołały zmiany strukturalne oraz rozwój administracyjny uczelni. Początkowy sekretariat szkoły został podzielony na dział nauczania z Dziekanatem, Rektorat, dział żywienia, stanowisko radcy prawnego, stanowisko konserwacji obiektów sportowych, sekretariat Zaocznego Studium dla Pracujących, dział inwestycji, dział kadr oraz sekretariat Studium Kształcenia i Doskonalenia Kadr[202].

W maju 1951 r. niespodziewaną rezygnację z pełnienia funkcji rektora złożył prof. dr J. Krotoski. Powodem nagłej dymisji rektora był brak akceptacji planów inwestycyjnych przez Główny Komitet Kultury Fizycznej. Rektor planował szeroką rozbudowę istniejącego budynku w parku Kasprzaka, a także adaptację i nadbudowę dawnego budynku „Polonii Zagranicznej", który znajdował się

[202] Według danych z 1956 r. ogólna liczba pracowników administracji wynosiła 17 osób. Relacja pisemna dyrektora administracyjnego Stefana Błażejewskiego.

obok parku Kasprzaka (obecnie Thomasa Woodrowa Wilsona). Niestety GKKF odmówił zgody na realizację takiego ambitnego zasięgu prac, co wywołało protest rektora w postaci dymisji. Powstał problem z zarządzaniem uczelnią, który zażegnano dzięki delegowaniu przez GKKF dziekana mgr. J. Burbelki do pełnienia obowiązków rektora. Józef Burbelka pół roku kierował WSWF. Kryzys rektorski został zażegnany dopiero pod koniec roku, gdy na wakujące miejsce rektora GKKF powołał prof. dr. Feliksa Kamińskiego[203].

Nastąpiła pięcioletnia stabilizacja, która dobrze przysłużyła się nowej uczelni. WSWF okrzepła i stopniowo pokonywała liczne problemy, zwłaszcza niedoboru kadry i nader skromnych warunków bazy dydaktycznej. Rektor Kamiński pełnił swoją funkcję do 30 XI 1956 r. i wraz z dziekanem J. Burbelką skutecznie zarządzał WSWF w pierwszym, bardzo trudnym okresie jej rozwoju. Dopiero 1 marca 1956 r. w WSWF utworzono stanowisko prorektora, które objął znany antropolog prof. dr Michał Ćwirko-Godycki i odciążył rektora z części obowiązków. W 1955 r. uczelnia otrzymała trzy powojenne baraki przy ul. Palacza. Dwa baraki posłużyły jako pierwszy dom studenta dla 120 osób. Trzeci służył jako kuchnia i stołówka oraz obiekt administracyjny uczelni. Do nowych pomieszczeń w barakach przeniesiono także Bibliotekę Główną, kwesturę, dział gospodarczy oraz przygotowano kilka mieszkań dla dyrektora administracyjnego oraz nauczycieli akademickich[204].

Pewien przełom w zakresie bazy nastąpił w 1956 r., gdy WSWF otrzymała od miasta 8 baraków przy ul. Grunwaldzkiej. Przeniesiono tam kierownictwo uczelni i administrację, Bibliotekę Główną i Katedrę Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego wraz z zakładami. Ponadto znalazł tam miejsce akademik dla 240 studentów oraz stołówka studencka. Dzięki temu w opuszczonych pomieszczeniach obiektu w (ówczesnym) parku Kasprzaka umieszczono Zakłady: Anatomii, Biomechaniki, Biologii, Antropologii i Biochemii. Nie udało się pozyskać kolejnego obiektu przy ul. Grunwaldzkiej z planowanymi pomieszczeniami dla Zakładu Fizjologii, bowiem barak ten ostatecznie został rozebra-

[203] Feliks Kamiński (1902–1958). Urodził się w Klecinie k. Wrocławia. Studia lekarskie ukończył na Wydziale Lekarskim UP w 1927 r., a dyplom magistra wychowania fizycznego uzyskał w Studium Wychowania Fizycznego UP w 1932 r. W latach 1924–1927 pracował w Katedrze Anatomii Opisowej. W Studium WF wykładał anatomię oraz biomechanikę. W czasie okupacji został aresztowany przez gestapo i jako więzień polityczny przebywał w latach 1944–1945 (do maja 1945) w obozach koncentracyjnych w Dachau oraz Mauthausen-Gusen. Po powrocie do kraju w 1945 r. prowadził lekarską praktykę, pełniąc odpowiedzialne funkcje np. lekarza naczelnego Ubezpieczalni Społecznej oraz pełnomocnika Ministerstwa Zdrowia w sprawach służby zdrowia na województwo poznańskie i miasto Poznań. Wykładał także anatomię dla studentów Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych. W latach 1951–1956 pełnił funkcję rektora WSWF, wykładając także anatomię i biomechanikę. W latach akademickich 1956–1958 pełnił funkcję prorektora. Ogłosił drukiem kilka prac z zakresu anatomii.

[204] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 121, 126, 135; Archiwum AWF, sygn. A 11/2. Dział Nauki i Nauczania, odpis pisma rektora WSWF z dn. 13 grudnia 1952 r. do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, Oddział Kwaterunkowy w Poznaniu.

ny. Uczelnia skupiona w dwóch kampusach przy ul. Grunwaldzkiej i w parku Kasprzaka znacząco poprawiła swoją sytuację lokalową, aczkolwiek uzyskane pomieszczenia traktowano tymczasowo, do momentu planowanej budowy nowej siedziby WSWF. Ostatecznie, chociaż były obiektami prowizorycznymi, służyły uczelni ponad pół wieku[205].

Pionierska, opierająca się na zakładach, struktura uczelni nie utrzymała się długo, bowiem Zarządzeniem nr 180 Prezesa Rady Ministrów od dnia 1 I 1953 r. zaczęła obowiązywać nowa organizacja jednostki[206]. Jako uczelnia jednowydziałowa WSWF miała strukturę katedralną z podziałem na pięć katedr, określoną wraz z obsadą kadrową w podrozdziale dotyczącym Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji. Nowa struktura odzwierciedlała dotychczasowy układ organizacyjny uczelni i skromne możliwości kadrowe, a zarazem była wynikiem silnych nacisków ideologicznych ówczesnych władz państwowych na kształt poszczególnych uczelni, o czym wymownie świadczyło powołanie Katedry Podstaw Marksizmu-Leninizmu oraz Katedry Ekonomii Politycznej, działających do 1 X 1956 r.[207]

W omawianym okresie wytyczone zostały nowe cele i zadania uczelni wychowania fizycznego, które zawierał załącznik nr 4 do Zarządzenia nr 98 Przewodniczącego GKKF z dnia 28 VII 1953 r. Uczelnie o tym profilu, w tym WSWF w Poznaniu, powinny realizować następujące zadania: „przygotowanie pracowników w dziedzinie kultury fizycznej o najwyższym poziomie kwalifikacji zawodowych, przygotowanie pracowników zdolnych do samodzielnego naukowego opracowywania zagadnień przy wykonywaniu swego zawodu, kształcenie pracowników nauki i przygotowanie ich do pracy dydaktycznej oraz badawczo-naukowej, organizowanie i prowadzenie badań naukowych, upowszechnienie nauki i techniki oraz szerzenie naukowego poglądu na świat". Ostatni cel nosił wyraźne znamiona ideologiczne państwa totalitarnego[208].

[205] Decyzję o budowie nowego gmachu WSWF podjął GKKF dopiero 27 IV 1959 r., gwarantując „[...] przystąpienie do opracowania założeń projektowych, uzgodnienia z władzami miasta ostatecznej lokalizacji oraz uzyskanie wyników badań w sprawie warunków hydrologicznych terenu przewidzianego pod budowę". Jednak od wstępnej decyzji Ministerstwa z 1959 r. do momentu podjęcia budowy nowego obiektu upłynęło 7 lat. J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 136–137.

[206] Zarządzenie wydano na podstawie art. 8 ustawy z dnia 15 grudnia 1950 r. o szkolnictwie wyższym i pracownikach nauki oraz § 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 marca 1952 r. w sprawie poddania wyższych szkół wychowania fizycznego przepisom wymienionej ustawy o szkolnictwie wyższym. Archiwum AWF, sygn. A II T/2, k. 150 i n.

[207] Według Zarządzenia Przewodniczącego GKKF katedra stała się podstawową jednostką organizacyjną w pracy dydaktyczno-wychowawczej uczelni, co miało pozytywnie wpływać na badania interdyscyplinarne. Wprowadzona przez GKKF struktura różniła się od propozycji kierownictwa WSWF, która obejmowała 12 katedr.

[208] M. Szymańska, *Dorobek 10-lecia w zakresie szkolenia kadr nauczycielskich wychowania fizycznego*, „Kultura Fizyczna" 1954, nr 10, s. 874.

Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym i jej nowelizacja z 1956 r. przywróciły proces kształcenia młodej kadry, polegający na przechodzeniu wszystkich kolejnych stanowisk od asystenta, starszego asystenta, adiunkta do profesora, likwidując instytucję aspirantury naukowej (polegającej na pracy pod opieką profesora i napisaniu pracy kandydackiej). Ponadto ustawa dała możliwość okresowej weryfikacji kwalifikacji młodych pracowników nauki przez samodzielnych pracowników nauki. Jednym z jej elementów była ocena opublikowanych prac naukowych pod względem wartości i oryginalności – przynajmniej dwóch w ciągu roku. Brano też pod uwagę zdolności dydaktyczne. Dobrą stroną ustawy był brak obowiązku angażowania się w prace wychowawcze z młodzieżą[209].

W pierwszej połowie lat pięćdziesiątych systematycznie wzrastała liczba studentów, a w ślad za tym wykładowców, szczególnie w grupie asystentów, starszych asystentów i adiunktów; w przypadku asystentów wywodzili się oni głównie spośród absolwentów macierzystej uczelni, którzy do 1956 r. kończyli trzyletnie studia zawodowe, a potem już podczas pracy uzyskiwali stopnie magistra wychowania fizycznego. Wśród pracowników z tzw. działów zajęć praktycznych występowała jednak duża rotacja, co nie sprzyjało działalności naukowej, zwłaszcza realizacji prac doktorskich. W szkolnictwie i ruchu sportowym istniało olbrzymie zapotrzebowanie na specjalistów z zakresu wychowania fizycznego, więc część osób odchodziła z uczelni. Nie wzrastała również liczba pracowników samodzielnych, co wynikało z faktu, iż w kraju nie można było habilitować się z zakresu wychowania fizycznego i sportu. Główną bolączką uczelni była zatem, obok skromnej bazy sportowej, wciąż niedostateczna liczba profesorów, docentów (samodzielnych pracowników nauki) oraz doktorów[210].

W latach 1950–1956 znacznie wzrosła liczba nauczycieli akademickich, zwłaszcza w grupie asystentów, starszych asystentów i adiunktów. Nie dotyczyło to jednak grupy samodzielnych pracowników nauki, co niekorzystnie wpływało na rozwój młodej kadry naukowej. Na stanowiskach asystentów zatrudniano przeważnie absolwentów WSWF, którzy w pierwszym albo drugim roku pracy uzyskiwali tytuły zawodowe magistra wychowania fizycznego. Byli i tacy, którzy kończyli drugie kierunki studiów (przeważnie uniwersyteckie). Dla tych awans naukowy nie kończył się na osiągnięciu stopnia doktora wychowania fizycznego (jak w przypadku większości absolwentów WSWF, którzy na AWF w Warszawie mogli się doktoryzować od 1959 r.), ale wyższymi stopniami i tytułem profesora, zwłaszcza po nadaniu AWF w Warszawie uprawnień do habi-

[209] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 1952 r. w sprawie organizacji aspirantury naukowej, s. 252–254.

[210] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 123–124.

litowania doktorów (1966 r.)[211]. Nadmierne obciążenia zajęciami dydaktycznymi pomocniczej kadry naukowej, zwłaszcza w zakresie tzw. zajęć praktycznych w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych, rzutowały na niezadowalające postępy w zakresie zdobywania stopni naukowych i dużą rotację tych pracowników. Mimo to należy stwierdzić, że od 1950 r., kiedy to powstała WSWF w Poznaniu, znacząco rozwinięto dydaktykę, a także działalność badawczą w zakresie nauk wychowania fizycznego, dlatego lata 1950–1955 w dziejach poznańskiej uczelni można określić jako czas „raczkowania".

W drugiej połowie lat pięćdziesiątych XX w. nastąpił skok rozwojowy poznańskiej WSWF. Wpływ na to miały robotnicze i krwawe protesty w czerwcu 1956 r. w Poznaniu, a w konsekwencji poprawa atmosfery politycznej sprzyjającej odnowie życia społecznego, w tym także szkolnictwa wyższego i nauki. W wyniku demokratyzacji wielu dziedzin życia pozytywne zmiany zaszły także w szkolnictwie wyższym. Uczelnie uzyskały częściową autonomię, zwłaszcza w zakresie wyborów władz szczebla rektorskiego i dziekańskiego[212]. Wówczas kilku adiunktów – absolwentów Uniwersytetu im. A. Mickiewicza i Akademii Medycznej uzyskało stopień doktora habilitowanego, a pewna liczba magistrów wychowania fizycznego – doktora.

3. Okres stabilizacji i rozwoju

Demokratyzacja życia w Polsce po przełomie październikowym 1956 r. pozytywnie wpłynęła na atmosferę i organizację wyższych uczelni, w tym także WSWF w Poznaniu. Na podstawie uchwały rządu z 31 VII 1956 r. „O zapewnieniu warunków dla podniesienia jakości pracy szkół wyższych" przywrócono częściową wybieralność rektorów i dziekanów, zwiększono ich samodzielność oraz rozszerzono kompetencje senatu i rad wydziałów. Demokratycznych zmian nie poszerzyła jednak listopadowa uchwała Sejmu z 1958 r., która ograniczyła rolę w zakresie kształcenia i wychowania kadr, natomiast na czołowym miejscu usytuowano działalność badawczo-naukową i kształcenie kadr naukowo-badawczych. Wciąż jednak dominowała ideologia socjalistyczna, pomimo częściowej demokratyzacji organów kolegialnych uczelni, z wyjątkiem praw dotyczących nadawania stopni i tytułów naukowych[213]. W uchwalonej przez Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 5 XI 1958 r. ustawie o szkołach wyższych główny akcent położono na działalność badawczą, kształcenie kadr naukowo-badawczych, a na trzecim miejscu na kształcenie i wychowanie kadr dydaktycznych[214].

[211] Tamże, s. 140.
[212] Tamże, s. 141.
[213] J. Tymowski, *Organizacja szkolnictwa wyższego*…, s. 65 i n.
[214] Ustawa z dnia 5 listopada 1958 r. o szkołach wyższych, Dz.U. z 1958 Nr 68 poz. 336.

Zasadniczym tematem było jednak podkreślanie roli ideologii marksistowsko-leninowskiej w procesie wychowania młodzieży akademickiej. Nadal ministrowie mogli ingerować w życie uczelni, ale po 1956 r. nastąpił proces demokratyzacji jej organów kolegialnych, np. przez przyznanie pełnych praw, poza sprawami związanymi z nadawaniem stopni naukowych i wnioskami związanymi z tytułami naukowymi, przedstawicielom pomocniczych pracowników nauki wchodzących w skład senatu i rad wydziałów[215].

W ocenie Jerzego Gaja dopiero od 1956 r. nastąpił rozwój naukowy poznańskiej WSWF. Stało się to w wyniku wspomnianego przełomu oraz działalności nowego rektora prof. dr. hab. Michała Ćwirko-Godyckiego[216], który pełnił tę funkcję przez trzy kadencje w latach 1956–1965. Prorektorem został były rektor WSWF prof. dr Feliks Kamiński, którego po śmierci (12 IV 1958 r.) zastąpił prof. dr Zdzisław Grot, a w latach 1959–1968 funkcję prorektora pełnił prof. dr Bohdan Kiełczewski. Rektor M. Ćwirko-Godycki nadał uczelni kształt akademicki oraz wytyczył kierunek naukowego i dydaktycznego rozwoju. Uczelnia pozyskała do celów dydaktycznych i studenckich wspomniane wcześniej baraki przy ul. Grunwaldzkiej oraz teren nad jeziorem w Chycinie, gdzie z czasem powstał ośrodek sportowo-wypoczynkowy na obozy letnie dla studentów i wczasy pracowników[217].

Istotnej zmianie nie uległa struktura organizacyjna, która po zniesieniu w 1956 r. dwóch „katedr ideologicznych" obejmowała trzy katedry: Katedrę Nauk Biologicznych, Katedrę Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego oraz Katedrę Sportów. Powołano jedynie nowe zakłady, co wynikało z rozszerzającego się zakresu kształcenia i rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej. W 1960 r. powstał istotny dla dalszego rozwoju uczelni Zakład Turystyki i Obozownictwa, będący zalążkiem przyszłego wydziału. Zajmował się organizacją obozów letnich, sportami wodnymi, rajdami i obozami. W roku akademickim 1962/1963 powołano Zakład Filozofii, a 23 V 1963 r. podzielono Zakład Fizjologii i Chemii na dwa samodzielne zakłady: Zakład Fizjologii i Zakład Chemii. W 1965 r. dokonano podziału Zakładu Anatomii i Biomechaniki oraz Zakładu Biologii i Antropologii, a przy Zakładzie Biologii utworzono Pracownię Biometeorologii Sportu. W tym samym roku przy Katedrze Sportów utworzono Pracownię Ochrony Przyrody. Rok później powołano do życia kolejne zakłady i pracownie: Zakład Radiologii, Zakład Teorii Sportu (w Katedrze Sportu), Pracownię Teorii Wyniku Sportowego (w Zakładzie Antropologii) oraz Pracownię Biofizyki

[215] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 124.

[216] Obszerny biogram prof. M. Ćwirko-Godyckiego znajduje się w rozdziale VII tego tomu pt. „Luminarze nauki".

[217] W 1958 r. na mocy ustawy sejmowej o szkołach wyższych, regulującej uprawnienia obieralnych organów uczelni, w WSWF powołano Senat, składający się z władz uczelni, przedstawicieli Rady Wydziału, kierownika Studium Wojskowego, przedstawicieli pomocniczych pracowników nauki oraz kierownika Biblioteki Głównej.

(w Katedrze Nauk Biologicznych). W 1967 r. przy Katedrze Teorii i Metodyki Gimnastyki utworzono Pracownię Rekreacji Ruchowej, a przy udziale Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki jako odrębną jednostkę powołano Zakład Badań Wychowania Fizycznego i Sportu[218].

Istotny postęp nastąpił w kształceniu studentów zaocznych, któremu nadano dużą rangę. W szkolnictwie, zwłaszcza stopnia podstawowego, wciąż pracowało wielu nauczycieli wychowania fizycznego bez żadnych kwalifikacji. Już w 1952 r. warszawska AWF utworzyła w WSWF w Poznaniu punkt konsultacyjny, który 31 X 1964 r. przeobraził się w Zaoczne Studium dla Pracujących WSWF w Poznaniu, którym kierował mgr Józef Burbelka, z punktem konsultacyjnym w Zielonej Górze. Następne punkty konsultacyjne poznańskiej uczelni powstały w Bydgoszczy (1965) i Koszalinie (1966)[219]. W ten sposób WSWF objęła rekrutacją nie tylko Wielkopolskę, ale również województwa ościenne: bydgoskie, koszalińskie i zielonogórskie. W Studium mogli kształcić się nauczyciele, instruktorzy, trenerzy, byli zawodnicy, działacze społeczni, lekarze sportowi, pracownicy komitetów kultury fizycznej i turystyki, związków, zrzeszeń i klubów sportowych oraz innych organizacji zajmujących się wychowaniem fizycznym i sportem, a także inni pracownicy Ministerstw – Oświaty, Zdrowia i Opieki Społecznej, Obrony Narodowej. Nauka trwała 5 lat (10 semestrów). W 1966 i 1967 r. podobne studia uruchomiono w WSWF w Krakowie i we Wrocławiu[220]. Aby zwiększyć kształcenie kadr w zakresie specjalności sportowych, w 1967 r. utworzono Studium Kształcenia i Doskonalenia Kadr, którym kierował doc. dr Jerzy Matynia. Zadaniem tej placówki było organizowanie kursów trenerskich i instruktorskich w poszczególnych dyscyplinach sportu dla osób pracujących w klubach, związkach i zrzeszeniach sportowych oraz w szkołach[221].

Skomplikowana sytuacja społeczno-polityczna i gospodarcza z końca lat sześćdziesiątych przyczyniła się do zahamowania procesów odnowy życia w kraju, zwłaszcza społeczno-gospodarczego. Doprowadziło to do pewnego obniżenia stopy życiowej społeczeństwa. Wpływ na to miały wydarzenia z 1968 r. w Czechosłowacji oraz rozruchy studenckie w kraju, a także tragiczne w skutkach wydarzenia na Wybrzeżu Gdańskim w grudniu 1970 r.[222] Pogarszające się na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych warunki społeczno-gospodarcze kraju miały konsekwencje także dla szkolnictwa wyższego. Ta kryzysowa sytuacja rzutowała również na działalność uczelni. Po dziesięciu latach wzgląd-

[218] Przemówienia inauguracyjne rektorów i sprawozdania kierowników zakładów. J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 127.

[219] Kierownikami terenowych punktów konsultacyjnych byli: dr Stanisław Jachnik (Poznań), mgr Bolesław Hejduk (Zielona Góra), mgr Józef Szall (Bydgoszcz), mgr Włodzimierz Puczyński (Koszalin).

[220] Zob. szerzej: G. Walicka, *Monografia punktów konsultacyjnych AWF w Warszawie*, Poznań 1978.

[221] Relacja pisemna Jerzego Matyni.

[222] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 129.

nej liberalizacji i stabilizacji samorządność uczelni uległa ograniczeniu na mocy ustawy sejmowej z 20 XII 1968 r. Ograniczono w niej częściową samorządność uczelni wypracowaną w ustawie z 1958 r. Przywrócono między innymi powoływanie rektorów i prorektorów przez ministra, natomiast dziekana przez rektora za zgodą ministra, przy czym minister mógł w uzasadnionych przypadkach odwołać rektora i dziekana przed upływem kadencji. Ograniczeniu uległy także uprawnienia senatu i rad wydziałowych, m.in. poprzez powołanie nowych organów – kolegium rektorskiego i kolegiów dziekańskich, mających wspomagać kierowanie uczelnią lub wydziałem. Upolitycznienie uczelni polegało także na wprowadzeniu w skład kolegium rektorskiego sekretarza komitetu uczelnianego PZPR oraz przewodniczącego zakładowej organizacji związkowej. Cieniem na działalności uczelni położyły się również wydarzenia studenckie z marca 1968 r., które wpłynęły na zaostrzenie kursu władzy wobec szkół wyższych w Polsce. W niektórych wyższych uczelniach przeprowadzano niechlubną czystkę personalną. Zwolnienia niewygodnych dla władzy pracowników miały miejsce przede wszystkim w środowiskach uniwersyteckich (np. na Uniwersytecie Warszawskim). W zamian na mocy nowej ustawy mianowano kilkuset docentów. Uczelni wychowania fizycznego dotyczyły one jednak w niewielkim stopniu, w tym poznańskiej WSWF, gdyż nie doszło w nich do protestów studenckich i pracowniczych, a tym samym do retorsji ze strony władz[223].

Zmiana kierownictwa PZPR na przełomie 1970/1971 r. wywołała zmianę polityki państwa wobec kultury fizycznej, a szkoły wychowania fizycznego znalazły się po raz pierwszy od ich utworzenia w 1950 r. w centrum zainteresowania ówczesnych władz. Wynikało to z faktu, że działalność w zakresie rozwoju wychowania fizycznego i sportu została „uznana za istotny element i jeden z warunków pomyślnej realizacji nowej polityki społeczno-ekonomicznej w naszym kraju, zapoczątkowanej przez KC PZPR w 1971 roku. Z faktem tym wiąże się także wzrost rangi i zadań wyższych szkół wychowania fizycznego"[224]. Wyrazem nowej strategii nadania większego znaczenia uczelniom wychowania fizycznego była propagandowa zmiana ich nazwy, a także zalecana nowa struktura, oparta na nowocześnie brzmiącej nazwie instytutów przedmiotowo-kierunkowych. Wdrożono również kontrowersyjną reformę studiów dziennych i zaocznych, które od roku akademickiego 1970/1971 obejmowały na kierunku nauczycielskim studia dwukierunkowe (np. wychowanie fizyczne z biologią) oraz studia dwustopniowe (3-letnie zawodowe i 2-letnie magisterskie). W wyniku krytyki nowego systemu studiów od roku 1973/1974 ponownie wprowadzono jednolite 4-letnie studia magisterskie[225].

[223] Tamże, s. 130.

[224] *Wyższe szkoły wychowania fizycznego w roku akademickim 1972/1973*, Warszawa 1972, s. 6.

[225] Poszczególne uczelnie uzyskały nazwę AWF w następujących latach: 1938 – Warszawa, 1972 – Kraków, 1973 – Wrocław, 1979 – Katowice, 1981– Gdańsk.

Schemat 1. Struktura organizacyjna Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu w 1967 r.

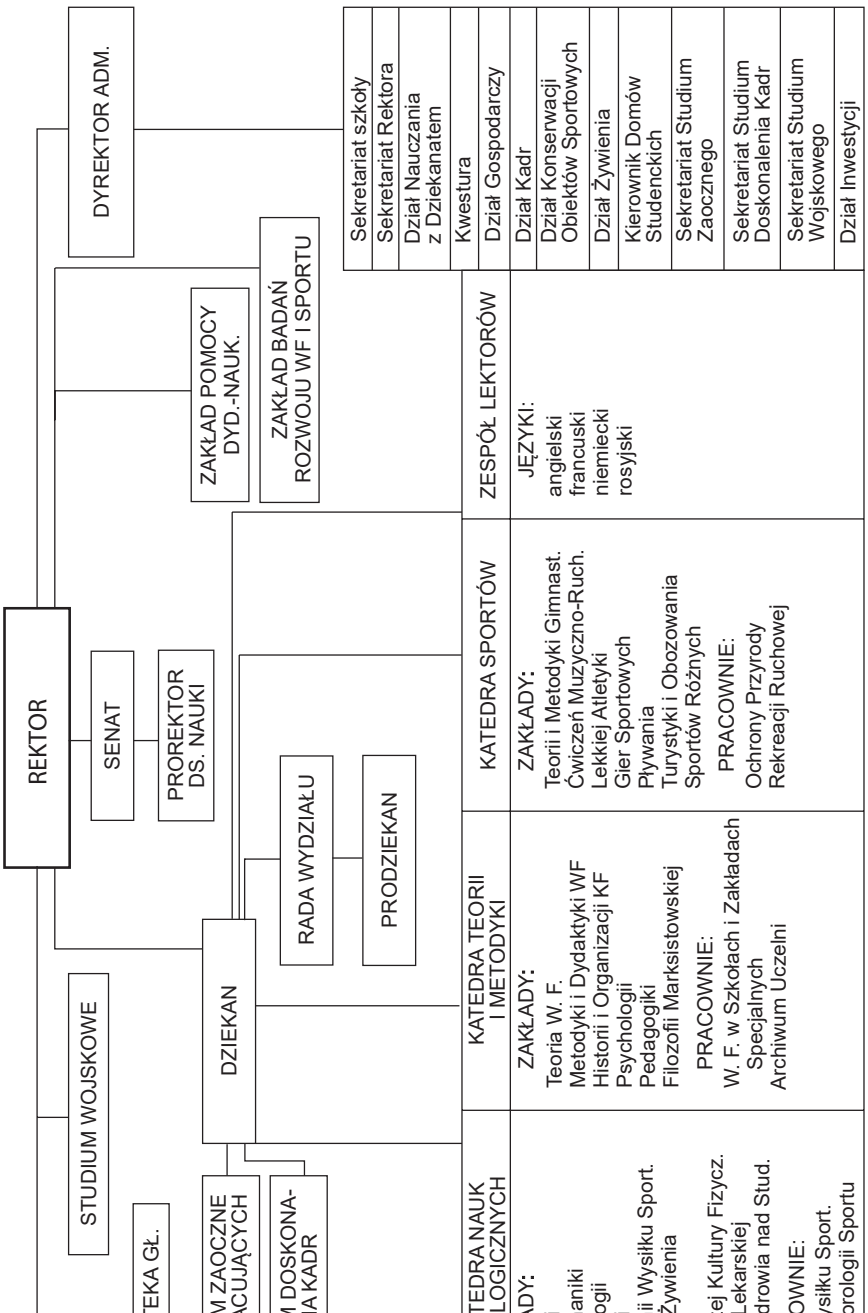

Źródło: Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Schemat organizacyjny Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu w 1967 r., b.p.

Z dniem 1 I 1972 r. w poznańskiej WSWF na ówczesnym jedynym wydziale w miejsce istniejących katedr utworzono cztery instytuty: Instytut Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej (dyrektor – doc. dr Gertruda Olszewska), Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu (dyrektor – doc. dr Jerzy Matynia), Instytut Specjalnego Wychowania Fizycznego i Sportu (dyrektor – doc. dr hab. Jan Dziedzic), Instytut Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej (p.o. dyrektora – dr Bogdan Kosicki). Strukturę instytutów w nowo powołanej Filii Poznańskiej WSWF w Gorzowie Wlkp. wprowadzono 1 I 1972 r. Utworzono wówczas zespoły pracowni dydaktyczno-naukowych, które zostały podporządkowane poszczególnym instytutom poznańskiej WSWF. Szczegółowe informacje na temat stanu organizacyjnego wydziału w omawianym okresie zawarto w podrozdziale dotyczącym Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji[226].

Istotne zmiany zachodziły w Bibliotece Głównej WSWF, która aktywnie rozwijała się od początku istnienia uczelni i odgrywała bardzo ważną rolę w procesie dydaktyczno-naukowym szkoły. Początkowo zatrudniała jedną osobę – mgr Cecylię Małachowską (kierownik Biblioteki w latach 1952–1961), a wraz z poszerzeniem zakresu działalności stopniowo wzrastała także liczba pracowników. W 1961 r. pod kierownictwem mgr Zofii Semrau (1961–1981)[227] skupiała 4 osoby służby bibliotecznej oraz introligatora. W następnym okresie biblioteką kierowały: mgr Renata Prager (1981–2006), mgr Małgorzata Francuz (2006–2017) oraz mgr Aleksandra Staniszewska (od 1 VII 2017). W celu zwiększenia zadań tej jednostki w 1967 r. utworzono Dział Dokumentacji i Informacji Naukowej. Wspierał on badania naukowe poprzez dokumentację piśmiennictwa, a także zajmował się rejestracją publikacji i innych form aktywności pracowników naukowo-dydaktycznych uczelni. Przy Bibliotece Głównej WSWF od 1967 r. działało także archiwum zakładowe, które gromadziło dokumenty kategorii A i B z działalności uczelni, a także akta osobowe pracowników i studentów[228]. W 2004 r. Biblioteka Główna otrzymała bardzo nowoczesny obiekt w kampusie uczelni przy ul. Droga Dębińska. Stale wzrastały zasoby uczelnianej książnicy, które w 2017 r. osiągnęły najwyższy w historii stan, na który złożyło się: 61 854 woluminów książek, 10 136 woluminów czasopism, 682 woluminy prac doktorskich i 103 woluminy materiałów audiowizualnych.

[226] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 130–131.

[227] Od 1974 roku Biblioteką AWF kierowała osoba w randze dyrektora.

[228] Początkowo archiwum znajdowało się w Zakładzie Historii i Organizacji Kultury Fizycznej, a jego zasobami zajmowała się mgr Teresa Ziółkowska i dr Jerzy Gaj. Po zorganizowaniu zbiorów archiwum zostało przekazane do biblioteki. J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 129; zob. szerzej: F. Jaśkowska, Z. Semrau, E. Zbierska-Wilczak, *Biblioteka Główna, Ośrodek Informacji Naukowej i Archiwum Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 156, Poznań 1979.

Czytelnicy posiadali także dostęp do 32 054 książek elektronicznych, 6974 czasopism elektronicznych, 39 baz danych oraz 3 innych zbiorów elektronicznych. W roku jubileuszowym 2018/2019 Biblioteka AWF zatrudniała 8 osób [229].

4. Akademia Wychowania Fizycznego

Pozytywną rolę w rozwoju uczelni w drugiej połowie lat sześćdziesiątych i na początku lat siedemdziesiątych odegrał rektor prof. dr hab. Stefan Bączyk[230], który kierował uczelnią w latach 1965–1975. W tym okresie opracowano i wdrożono do realizacji koncepcję nowego gmachu głównego uczelni, który oddano do użytku w 1973 r. oraz zaawansowano prace nad nowym domem studenta. W latach 1972–1975 powstał ambitny projekt rozwoju uczelni, który obejmował powstanie nowego kampusu szkoły na terenie projektowanej „Dzielnicy Nauki" w północnej części miasta Poznania w rejonie Moraska[231]. Zasługą rektora prof. S. Bączyka było także uzyskanie w 1968 r. uprawnień do doktoryzowania w zakresie wychowania fizycznego[232] oraz powołanie w 1971 r. filii poznańskiej WSWF w Gorzowie Wlkp.[233] Podczas jego kadencji zrodziła się koncepcja utworzenia drugiego wydziału. W tym celu powołał on prof. Jerzego Boguckiego na pełnomocnika ds. utworzenia Wydziału Turystyki i Rekreacji, który powstał w wyniku Zarządzenia nr 39 Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki z dnia 24 VII 1974 r. i rozpoczął kształcenie na kierunku turystyka i rekreacja w roku akademickim 1974/1975[234]. Nowy Wydział składał

[229] Biblioteka oferowała studentom szkolenie z przysposobienia bibliotecznego, bieżące indywidualne i grupowe szkolenia w zakresie korzystania z zasobów elektronicznych, umożliwiała zainteresowanym użytkownikom zdalny dostęp do licencjonowanych zasobów elektronicznych przez serwer Proxy. Posiadała płatne licencje do baz danych bibliograficznych i pełnotekstowych oraz czasopism: Ebsco, Elsevier, Natur, Science, Springer, Willey, Scopus, Web of Science, Sportdiscus, With Full Text, Sport, Package, Hospitality & Tourism Collection, „European Physical Education Review", „Journal of Sports Medicine" and „Physical Fitness", „Journal of Travel Research", „Medical Problems of Performing Artists", „Research Quarterly for Exercise and Sport" oraz inne. Zbiory biblioteki obejmowały następujące dziedziny: wychowanie fizyczne i sport, turystykę i rekreację, medycynę, rehabilitację i fizjoterapię, dietetykę, gerontologię, nauki przyrodnicze, humanistyczne i społeczne w aspekcie kultury fizycznej. Biblioteka Główna AWF w Poznaniu. Stan na 31 XII 2017 r., b.p; Relacja pisemna Justyny Andrzejczak z dnia 23 VII 2018 r.; F. Jaśkowska, Z. Semrau, E. Zbierska-Wilczak, *Biblioteka Główna...*, s. 6.

[230] Biogram prof. dr. hab. Stefana Bączyka znajduje się w rozdziale VII tego tomu pt. „Luminarze nauki".

[231] Do zrealizowania tego planu jednak nie doszło, co wynikało z postępujących trudności w realizacji inwestycji państwowych, w tym również w zakresie szkolnictwa wyższego. Ostatecznie uczelnia rozwijała się w kampusie przy ul. Królowej Jadwigi i Drodze Dębińskiej. W późniejszym okresie Morasko stało się dzielnicą akademicką dla UAM.

[232] Pierwsze obrony prac doktorskich przeprowadzono w 1969 r.

[233] Szerzej na ten temat w podrozdziale poświęconym Zamiejscowemu Wydziałowi Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp.

[234] Szerzej na temat Wydziału Turystyki i Rekreacji w podrozdziale poświęconym temu wydziałowi.

12. Rektor WSWF/AWF (1965–1975)
prof. dr hab. Stefan Bączyk

13. Rektor AWF (1975–1981)
prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski

się z trzech instytutów: Instytutu Środowiskowych Podstaw Turystyki i Rekreacji (Zakłady: Ekologii i Biometeorologii, Humanistycznych Podstaw Turystyki i Rekreacji, Geograficznych Podstaw Turystyki, Zagospodarowania Turystycznego i Rekreacji); Instytutu Ekonomiki Organizacji Turystyki (Zakłady: Organizacji Turystyki, Ekonomicznych Podstaw Turystyki, Metod Ilościowych); Instytutu Teoretycznych Podstaw Programowania i Rekreacji (Zakłady: Teorii Rekreacji, Sportów Rekreacyjnych)[235].

W tym okresie doszło także do zasygnalizowanej wcześniej zmiany nazwy uczelni, która z dniem 9 II 1973 r. przekształciła się z Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Akademię Wychowania Fizycznego. Tego dnia w Sali Białej Prezydium Rady Narodowej Miasta Poznania, na uroczystym posiedzeniu Senatu i Rady Wydziału, z udziałem zaproszonych gości, zastępca przewodniczącego GKKFiT Leszek Bednarski wręczył rektorowi AWF prof. Stefanowi Bączykowi akt przemianowania Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Akademię Wychowania Fizycznego. Uroczysty charakter podkreślał także fakt przyjęcia i zagospodarowania nowego obiektu dydaktyczno-administracyjnego przy ul. Królowej Jadwigi 27/39. W ten sposób AWF w Poznaniu stała się pierwszą w Polsce dwuwydziałową wyższą szkołą wychowania fizycznego,

[235] *Nowa struktura organizacyjna Uczelni*, „Kronika" AWF za rok 1974/1975 wyd. 1976, z. 19, s. 394–398.

co pozytywnie wpłynęło na prestiż poznańskiej uczelni jako jedynej w kraju, która wśród sześciu uczelni sportowych posiadała dwa wydziały[236].

Po długiej i bogatej w osiągnięcia kadencji rektora prof. Stefana Bączyka stery uczelni w 1975 r. przejął nowy rektor prof. Zbigniew Drozdowski – znany antropolog, który wcześniej pełnił funkcję prodziekana, dziekana i prorektora[237]. Jego kadencja zaznaczyła się dbałością o rozwój naukowy uczelni w postaci zwiększenia liczby doktorów habilitowanych i doktorów. Znacząco wzrosła liczba publikacji realizowanych w uczelnianym wydawnictwie, które przeżywało okres aktywnego rozwoju. Dużą wagę przywiązano do jubileuszu 60-lecia uczelni w 1979 r. Rok jubileuszu zapisał się wyjątkową inicjatywą wydawniczą, polegającą na opracowaniu w osobnych publikacjach dorobku poszczególnych jednostek organizacyjnych uczelni (instytutów, katedr, zakładów, pracowni). Z tej okazji w serii Monografie AWF Poznań opublikowano 34 pozycje, ukazujące dorobek uczelni w latach 1919–1979[238]. W ramach jubileuszu, w dniach

[236] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 grudnia 1972 r. w sprawie zmiany nazwy Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Dz.U. z 1972 r. Nr 57 poz. 349. Nazwę uczelni zmieniły także WSWF we Wrocławiu (11 XII 1972 r.) i WSWF w Krakowie (11 I 1973 r.). W późniejszym okresie nazwę AWF uzyskały także WSWF w Gdańsku i Katowicach.

[237] Biogram prof. Z. Drozdowskiego znajduje się w rozdziale VII tego tomu pt. „Luminarze nauki".

[238] Należały do nich: *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w okresie jubileuszu*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 186, Poznań 1979; S. Bączyk, J. Krajewska, *Zakład Biochemii Sportu w 60-leciu Akademickiego Nauczania Wychowania Fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 161, Poznań 1979; Z. Czapski, *Zakład Biologii z Pracownią Ochrony Przyrody w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 174, Poznań 1979; S. Drozdowski, H. Młokosiewicz, *Zakład Gimnastyki w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 166, Poznań 1979; Z. Drozdowski, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu – dzień dzisiejszy*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 184, Poznań 1979; Z. Drozdowski, W. Świergiel, *Wydawnictwa Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1919–1979*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 154, Poznań 1979; Z. Drozdowski, *Zakład Antropologii Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania Wychowania Fizycznego,* Monografie AWF w Poznaniu, nr 157, Poznań 1979; J. Dziedzic, *Zakład Wychowania Fizycznego w szkołach specjalnych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 160, Poznań 1979; L. Erdmann, Z. Kozłowiecka-Tyll, *Instytut Teoretycznych Podstaw i Programowania Rekreacji w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 172, Poznań 1979; E. Fabiś, J. Melcer, T. Olejniczak, *Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 171, Poznań 1979; R. Gałecki, M. Mocek, *Instytut Ekonomiki i Organizacji Turystyki w 60-lecie akademickiego nauczania wychowania fizycznego,* Monografie AWF w Poznaniu, nr 170, Poznań 1979; F. Jaśkowska, Z. Semrau, E. Zbierska-Wilczak, *Biblioteka Główna, Ośrodek Informacji Naukowej i Archiwum Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 156, Poznań 1979; A. Kabsch, L. Dworak, *Zakład Biomechaniki w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 177, Poznań 1979; Z. Kołaczkowski, B. Marecki, *Zakład Anatomii Funkcjonalnej w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego,* Monografie AWF w Poznaniu, nr 167, Poznań 1979; A. Koniarek, J. Nitka, *Zakład Zespołowych Gier Sportowych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 179, Poznań, 1979; B. Kosicki, Ł. Szczęśniak, *Zakład Higieny i Żywienia Sportowców w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 162, Poznań 1979; A. Kraśnicki, *Międzywydziałowe Studium Nauk Społeczno-Politycznych w 60-leciu*

21–24 XI 1979 r., AWF w Poznaniu była gospodarzem I Kongresu Naukowego Kultury Fizycznej i Sportu, na którym przedstawiono końcowe raporty wdrożonych wcześniej badań resortowych oraz oceniono stan badań w dziedzinie kultury fizycznej w Polsce. Warto odnotować, że w czasie kadencji rektora Z. Drozdowskiego ukończono budowę i oddano do użytku nowoczesny dom akademicki przy ul. św. Rocha oraz halę sportową przy ul. Chwiałkowskiego, pawilon dydaktyczny „Berlin" w Poznaniu, budynek hotelowy „Domont" w ośrodku letnim w Chycinie oraz halę sportową z pawilonem dydaktycznym w gorzowskiej Filii uczelni[239].

Przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych zaznaczył się głębokim kryzysem społeczno-politycznym w kraju, który odbił się na działalności uczelni. W 1981 r. w krótkiej fazie demokratyzacji życia publicznego przeprowadzono pierwsze wolne wybory, w wyniku których rektorem uczelni został prof. Aleksander Kabsch[240]. Sprawował on swój urząd w najtrudniejszych jak dotąd warunkach od momentu powstania uczelni. Rektor zainicjował działa-

akademickiego nauczania wychowania fizycznego, Monografie AWF w Poznaniu, nr 176, Poznań 1979; O. Kuźmińska, *Zakład Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 159, Poznań 1979; J. Matynia, I. Pic, *Zakład Sportów Wodnych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 168, Poznań 1979; K. Milanowska, D. Dytz-Świtek, *Zakład Rehabilitacji Ruchowej w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 158, Poznań 1979; Z. Okupniak, *Zakład Sportów Różnych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 180, Poznań 1979; G. Olszewska, *Nauka w Akademii Wychowania Fizycznego w latach 1919–1979,* Monografie AWF w Poznaniu, nr 153, Poznań 1979; G. Olszewska, *Zakład Psychologii Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 175, Poznań 1979; *Plan perspektywicznego rozwoju Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu do Roku 2000,* Monografie AWF w Poznaniu, nr 185, Poznań 1979; W. Rataszewski, *Kierunki i formy kształcenia w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1919–1979*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 152, Poznań 1979; W. Rożynek-Łukanowska, *Zakład Fizjologii Ogólnej i Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 181, Poznań 1979; S. Szczęśniak, A. Gruchot, A. Dyczkowski, J. Swarowski, *Zakłady i studia międzywydziałowe Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w 60-lecie akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 182, Poznań 1979; J. Skarżewska, E. Jackowska, *Zakład Pedagogiki w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 164, Poznań 1979; W. Sroczyński, D. Stachura, *Działalność Filii poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w latach 1971/72–1978/79*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 183, Poznań 1979; Z. Stawczyk, M. Szudrowicz, *Zakład Lekkiej Atletyki w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 173, Poznań 1979; E. Wachowski, R. Wieczorek, *Zakład Teorii Wychowania Fizycznego i Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 178, Poznań 1979; S. Wasilewska-Hładka, *Zakład Medycyny Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego,* Monografie AWF w Poznaniu, nr 165, Poznań 1979; *Wybitni trenerzy i sportowcy poznańskiej Uczelni Wychowania Fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 155, Poznań 1979; T. Ziółkowska, *Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej w 60-leciu Akademickiego Nauczania Wychowania Fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 163, Poznań 1979.

[239] Archiwum AWF. Teczka osobowa Z. Drozdowskiego. Korespondencja 1975–1981, b.p.

[240] Obszerny biogram prof. Aleksandra Kabscha zamieszczono w rozdziale VII tego tomu pt. „Luminarze nauki".

nia na rzecz demokratyzacji życia akademickiego oraz przejrzystości zasad stosowanych w AWF. Opracował plan budowy nowych obiektów, zwłaszcza hali lekkoatletycznej i domu studenta w Gorzowie Wlkp. Podjęto również pierwsze starania w zakresie uzyskania uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego.

Liczne problemy ekonomiczne i negatywne uwarunkowania polityczne nie sprzyjały harmonijnej działalności uczelni. Ograniczono możliwości inwestycyjne i aż do połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. nastąpił zastój w budowie nowych obiektów dla AWF. Nie powiodła się budowa hali lekkoatletycznej w Poznaniu oraz domu studenta w Gorzowie Wlkp. Po wprowadzeniu stanu wojennego pojawiły się silne naciski polityczne na kadrę wykładowców, aby postępowała spolegliwie i pracowała w duchu godnym „socjalistycznej ojczyzny", zgodnie z dyrektywami władzy. Doświadczył tego zwłaszcza dziekan Wydziału Wychowania Fizycznego prof. Eugeniusz Wachowski, który został zmuszony do rezygnacji z pełnionej funkcji pod groźbą militaryzacji uczelni i powołania studentów do służby wojskowej. Wraz z dziekanem E. Wachowskim z funkcji prodziekana ds. studenckich ustąpił w geście solidarności dr Tadeusz Sankowski[241].

Podobna sytuacja dotknęła rektora prof. A. Kabscha, który w 1984 r. został ponownie wybrany na to stanowisko na kadencję 1984–1987. Nie dokonano wówczas wyboru prorektora ds. studenckich, a jedynie funkcję pełnomocnika ds. studenckich objął doc. dr Andrzej Koniarek. Na pograniczu czasowym kadencji prof. A. Kabscha w 1984 r. doszło do utworzenia w Gorzowie Wlkp. trzeciej jednostki podstawowej – Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego, co czyniło poznańską AWF jedyną uczelnią typu wychowania fizycznego w skali kraju dysponującą trzema wydziałami. Jednak druga kadencja rektora „Solidarności" została przerwana. Na podstawie Ustawy z dnia 25 VII 1985 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, art. 6, ust. 2 przewodniczący GKKFiS nie wyraził zgody na dalsze pełnienie funkcji rektora przez prof. A. Kabscha. Funkcja ostatecznie wygasła 30 XI 1985 r., a pełnienie obowiązków rektora powierzono doc. dr. Jerzemu Matyni[242]. Okres do końca kadencji

[241] Archiwum AWF. Teczka personalna prof. E. Wachowskiego. Ankieta osobowa, b.p. Szerzej na temat prof. E. Wachowskiego i sytuacji w uczelni w 1982 r. w biogramie tego uczonego w rozdziale VII tego tomu pt. „Luminarze nauki".

[242] Jerzy Ireneusz Matynia urodził się 30 IV 1931 r. w Bliżynie (woj. świętokrzyskie). W latach 1950–1953 studiował w WSWF w Poznaniu. W 1961 r. uzyskał stopień doktora w AWF w Warszawie. Zdobył również kwalifikacje szkoleniowe w kulturze fizycznej: instruktor narciarstwa –1956, instruktor wykładowca WOPR – 1970, trener pływania pierwszej klasy – 1971, a także ukończył liczne kursy i studia podyplomowe. W latach 1953–1999 był nauczycielem akademickim w WSWF/AWF w Poznaniu na stanowiskach: asystent, starszy asystent, adiunkt, starszy wykładowca, docent etatowy (1969–1992). Pełnił następujące funkcje: kierownik Studium Kształcenia i Doskonalenia Kadr (1967–1972), prodziekan Wydziału Wychowania Fizycznego (1967–1972), dyrektor Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu (1972–1973), dziekan Wydziału Wychowania Fizycznego (1972–1975), kierownik Zakładu Teorii i Metodyki Pływania i Ratownictwa Wodnego (1972–1991), prorektor (1975–1981), kierownik Cen-

14. Rektor AWF (1981–1985)
prof. dr hab. Aleksander Kabsch

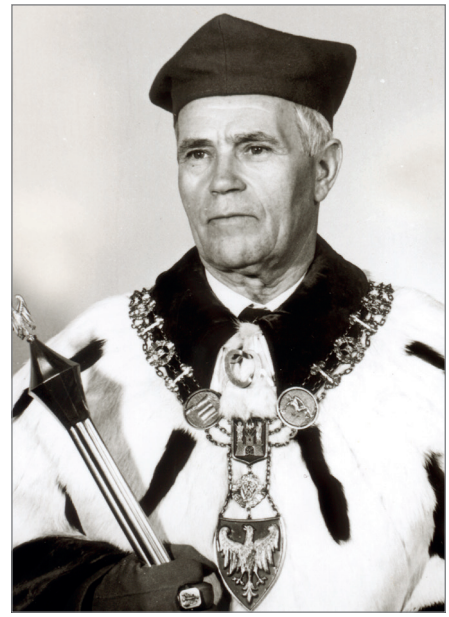

15. P.o. rektora AWF (1985–1987)
doc. dr Jerzy Matynia

upłynął na administrowaniu uczelnią i w małym stopniu przyczynił się do jej rozwoju. Panowała stagnacja i brak postępów, zwłaszcza w zakresie bazy materialnej oraz na polu demokratyzacji uczelni w dobie po stanie wojennym. Wynikało to po części z ogólnej, bardzo trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej kraju oraz restrykcyjnej polityki władz państwowych wobec szkół wyższych w drugiej połowie lat osiemdziesiątych[243]. Nie bez znaczenia był także skromny mandat rektora, pochodzący z nominacji do pełnienia obowiązków, w przeci-

trum Doskonalenia Kadr i Szkolenia (1992–1998). Pracował jako profesor Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Poznaniu (1999–2001), Wyższej Szkoły Handlu i Usług w Poznaniu (2001–2004) oraz Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji w Poznaniu (2005–2013). Był rektorem WSZiB (1999–2001), WSHiU (2001–2004), prorektorem (2005–2010) oraz rektorem (2011–2013) WSPiA. Ogółem opublikował ponad 100 prac naukowych, 9 skryptów i 6 monografii. Był współorganizatorem cyklu sympozjów naukowych „Teoria wysiłku sportowego", „Teoretyczne podstawy treningu sportowego w pływaniu" oraz wielu konferencji metodyczno-szkoleniowych. Wypromował 5 doktorów, ponad 300 magistrów oraz był recenzentem 30 prac doktorskich. Pełnił w Poznaniu liczne funkcje: POSiR – konsultant ds. szkolenia kadr (1961–1972), Rada Kultury Fizycznej przy WRZZ – zastępca przewodniczącego (1972–1982), Wojewódzka Federacja Sportu – konsultant ds. szkolenia kadr (1982–1983), prezes (1984–1991), Wielkopolskie Stowarzyszenie Sportowe – członek zarządu (1992–2002).

[243] W latach 1980–1988 nakłady inwestycyjne na szkolnictwo wyższe w Polsce obniżyły się o 27%. M. Gmytrasiewicz, M. Pastwa, *Szkolnictwo wyższe w warunkach przebudowy polskiej gospodarki*, „Dydaktyka Szkoły Wyższej" 1991, nr 2.

wieństwie do jego poprzednika prof. A. Kabscha, wybranego w demokratycznej formule przez społeczność akademicką.

Tymczasem w kraju próbowano reformować gospodarkę, przy błędnym założeniu, że w ogóle da się to zrobić. Miało to wpływ na cywilizacyjne cofnięcie Polski. Wola do przeprowadzenia reform i w kraju, i na uczelniach kształtowała się powoli[244]. Działania aparatu partyjnego (Biura Politycznego KC PZPR) były nastawione jedynie na efekt propagandowy, a nie na poprawę stanu kultury fizycznej, w tym organizacji i działalności wydziałów uczelni wychowania fizycznego[245]. „Sport zwłaszcza wyczynowy poprzez ewentualne sukcesy mógł odwracać uwagę od problemów wewnętrznych państwa, poprawiać negatywne nastroje społeczeństwa zmęczonego kryzysem […]"[246]. Przejawem dużej aktywności aparatu państwowego w dziedzinie kultury fizycznej były dwukrotne zmiany w zarządzaniu jej modelem organizacyjnym w kraju, jednak nie na uczelniach, a mogło to przecież przynieść efekt w postaci poprawy jej kondycji[247].

Po zakończeniu kadencji p.o. rektora Jerzego Matyni 4 VI 1987 r. przewodniczący GKKFiT mianował na stanowisko rektora AWF prof. Zdobysława Stawczyka[248] – dyrektora Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu. Również ta kadencja nie przyniosła oczekiwanego postępu, co wynikało z zasygnalizowanej wcześniej kryzysowej sytuacji w kraju, zakończonej transformacją ustrojową w 1989 r., a także wypływało z ostrożności rektora w podejmowaniu trudnych

[244] J. Topolski, *Historia Polski od czasów najdawniejszych do 1990 roku*, Warszawa-Kraków 1992, s. 333–334.

[245] L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944–1989*, Studia i Monografie 72, Wrocław 2004, s. 207.

[246] A. Pasko, *Sport wyczynowy w polityce państwa 1944–1989*, Kraków 2012, s. 405.

[247] Tamże, s. 410.

[248] Zdobysław Stawczyk urodził się 1 VI 1923 r. w Częstochowie, gdzie ukończył szkołę podstawową i trzy klasy gimnazjum. Podczas wojny podjął pracę jako robotnik, a w 1941 r. wstąpił do konspiracyjnej organizacji harcerskiej „Szare Szeregi". Po wojnie zdał egzamin do Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego. Jako student wykazywał szczególne zainteresowanie skokami lekkoatletycznymi wzwyż i w dal. Dzięki tytułowi akademickiego mistrza świata w biegu na 200 m, w którym ustanowił dodatkowo rekord kraju (21,1 s), w 1949 r. został najpopularniejszym polskim sportowcem w plebiscycie „Przeglądu Sportowego". Był reprezentantem Polski, potem pełnił funkcję trenera kadry narodowej i olimpijskiej sprinterów. Już jako student trzeciego roku został młodszym asystentem Studium WF, a w 1952 r., po uzyskaniu dyplomu magistra wychowania fizycznego, starszym asystentem. W 1954 r. władze WSWF powierzyły mu funkcję kierownika Zakładu Lekkiej Atletyki, którą pełnił 33 lata. W 1963 r. uzyskał stopień doktora nauk wychowania fizycznego, a w 1972 r. stopień doktora habilitowanego. W 1976 r. otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego nauk wychowania fizycznego. W latach 1969–1984 sprawował funkcję kierownika Katedry, następnie dyrektora Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu, a w latach 1982–1984 funkcję dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego. 1 VI 1991 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego. Profesor zmarł w 2005 r. w Poznaniu. Z. Stawczyk jest autorem i współautorem blisko 160 publikacji naukowych i metodycznych, w tym 20 skryptów i podręczników akademickich. Był promotorem 11 prac doktorskich oraz recenzentem 16 prac habilitacyjnych i dorobku naukowego 13 kandydatów do tytułu profesora. Znaczny jest jego wkład w opracowanie podstaw nauczania i treningu lekkoatletycznego (*Zarys lekkoatletyki*, *Ćwiczenia ogólnorozwojowe, Gry i zabawy lekkoatletyczne*).

16. Rektor AWF (1987–1990)
prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk

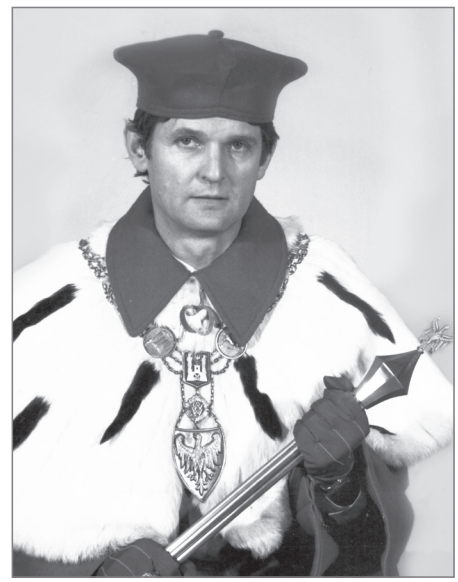

17. Rektor AWF (1990–1996)
prof. dr hab. Wiesław Osiński

decyzji w dobie przełomu Polski Ludowej i Trzeciej RP. Profesor Z. Stawczyk był ostatnim rektorem AWF pochodzącym z mianowania i symbolicznie zamknął czterdziestoletni etap rozwoju uczelni w okresie Polski Ludowej.

5. Akademia w dobie III Rzeczypospolitej

Nowe wybory władz jednoosobowych oraz kolegialnych na kadencję 1990–1993 powróciły do formuły demokratycznej i odbyły się jesienią 1990 r. Po trudnej dekadzie lat osiemdziesiątych wzbudziły w uczelni duże nadzieje. W wyniku demokratycznego głosowania na nowego rektora wybrano prof. Wiesława Osińskiego[249] – kierownika Zakładu Teorii Wychowania Fizycznego, najmłod-

[249] Profesor dr hab. Wiesław Jan Osiński urodził się 13 XII 1948 r. w Poznaniu. Studiował w WSWF w Poznaniu, którą ukończył w 1972 r., i podjął pracę jako nauczyciel akademicki w macierzystej uczelni. W 1978 r. uzyskał doktorat, w roku 1989 habilitację, a w 1996 r. otrzymał tytuł naukowy profesora nauk o kulturze fizycznej. Pełnił funkcję przewodniczącego Kolegium Rektorów Miasta Poznania (1995–1996). W latach 1999–2008 był rektorem Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. J.A. Komenskiego w Lesznie. Wiele lat kierował badaniami sportowców kadry narodowej i olimpijskiej, a także indywidualnymi grantami naukowymi, przyznawanymi przez Komitet Badań Naukowych oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Jest promotorem 12 prac doktorskich oraz opiekunem merytorycznym kilku prac habilitacyjnych. W latach 1993–2009 był głównym organizatorem międzynarodowych (światowych) kongresów naukowych (1993, 2003, 2006, 2009). Współpracował z Uniwersytetem w Kristiansand (Norwegia) oraz UAM i Uniwersytetem Medycznym w Poznaniu w projekcie dofinansowywanym z grantu Norweskiego

szego wiekiem sternika uczelni. Po trzech latach owocnej i rozważnej kadencji kolejne wybory przeprowadzono wiosną 1993 r., w wyniku których rektorem został ponownie prof. Wiesław Osiński. Kadencje rektora Osińskiego przebiegały w trudnym okresie transformacji ustrojowej państwa i licznych przeobrażeń społeczno-gospodarczych w kraju, które rzutowały na działalność szkół wyższych. Pierwsza połowa lat dziewięćdziesiątych zaznaczyła się powrotem do demokratycznych reguł zarządzania uczelnią, podniesienia jej rangi naukowej oraz próbami rozbudowy wciąż skromnej bazy dydaktycznej. W 1992 r. z inicjatywy rektora doszło do przekształcenia ZWWF w Gorzowie Wlkp. w Instytut Wychowania Fizycznego i włączenia go w strukturę poznańskiego Wydziału Wychowania Fizycznego. Dzięki tej fuzji połączono potencjał naukowo-kadrowy dwóch dotychczasowych jednostek, aby skutecznie osiągnąć przez poznański wydział uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego i prowadzenia przewodu profesorskiego. Pozytywna decyzja w tej sprawie zapadła 27 IX 1993 r. i odtąd uczelnia posiadała prestiżowe uprawnienia habilitacyjne i profesorskie. Trwało jednak wyhamowanie inwestycji wskutek obiektywnych trudności, jakie przeżywał resort kultury fizycznej, będących efektem problemów gospodarczych kraju w dobie transformacji ustrojowej. Dzięki staraniom rektora W. Osińskiego uczelnia wzbogaciła się o pawilon i korty przy ul. Droga Dębińska, a także pozyskała w wieczyste użytkowanie obszerny teren oraz cenne obiekty przy ul. Królowej Jadwigi i Rybaki, nieruchomość przy ul. Droga Dębińska w Poznaniu oraz obiekty w Gorzowie Wlkp., a także grunt w Łazach i w Ustroniu Morskim[250].

Na początku lat dziewięćdziesiątych w środowisku akademickim Poznania, głównie na Uniwersytecie, powrócono do idei integracji uczelni akademickich.

Mechanizmu Finansowego: Adopolnor: „Zdrowie i jakość życia młodzieży w zróżnicowanym społecznie i ekonomicznie środowisku". Uczestniczył w pracach licznych towarzystw naukowych. Od 2007 r. pozostaje wiceprezydentem International Association of Sport Kinetics oraz jest członkiem International Council for Physical Activity and Research Fitness, członkiem Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN (trzy kadencje) oraz z wyboru członkiem Komitetu Rehabilitacji, Kultury Fizycznej i Integracji Społecznej PAN (trzecia kadencja). Jest członkiem Sekcji Nauk Medycznych Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów Naukowych. Pełnił funkcję zastępcy redaktora naczelnego czasopisma „Human Movement". Należy do zespołów redakcyjnych czasopism naukowych: „Journal of Human Kinetics", „Antropomotoryka", „Trends in Sports", „Kinesiologia Slovenica", „Journal of Human Sport and Exercise", „Anthropological Review", „Biomedical Human Kinetics", „Health Problems and Civilization", „Central European Journal of Sport Science and Medicine", „Standardy Medyczne. Profilaktyka Zdrowotna". Był powoływany jako ekspert opracowujący materiały na rzecz resortów oświaty oraz kultury fizycznej. Uczestniczył jako członek Międzynarodowego Komitetu Sterującego w Projekcie „Cross-Border Cooperation Between Velikije Luki and Tartu Universities of Common European Education Concept at Regional Level", wspieranego przez Komisję Europejską Unii Europejskiej. Był wykładowcą m.in. na uniwersytetach w Bolonii, Otto von Guericke'a w Magdeburgu oraz Aristotle University of Thessaloniki. W 2015 r. otrzymał tytuł doktora *honoris causa* AWF w Warszawie, a w 2017 r. AWF we Wrocławiu.

[250] W. Osiński, *Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 1993/1994 i perspektywy rozwoju*, [w:] *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1919*–1994), red. J. Gaj, Monografie AWF w Poznaniu, nr 312, Poznań 1996, s. 282–285.

Koncepcję powrotu ówczesnej Akademii Medycznej, Akademii Rolniczej i Akademii Wychowania Fizycznego do struktury Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza lansował przewodniczący Kolegium Rektorów Miasta Poznania prof. dr hab. Jerzy Fedorowski – rektor UAM w latach 1990–1996. Pomimo trwających konsultacji oraz dyskusji w różnych gremiach, wizja poszerzenia Uniwersytetu o wymienione uczelnie okazała się przedwczesna i nie doczekała się wówczas realizacji[251].

W warunkach transformacji ustrojowej, opierając się na ustawie z 12 IX 1990 r. o szkolnictwie wyższym, od 1 X 1991 r. na uczelni zaczął obowiązywać nowy statut oraz wprowadzono skorygowaną strukturę organizacyjną jednostek naukowo-dydaktycznych i administracyjnych. Powrócono do dawnej struktury uczelni, wprowadzając w miejsce instytutów i zakładów nowe jednostki w postaci katedr jako podstawowych składowych naukowo-dydaktycznych poszczególnych wydziałów, a także wchodzące w ich skład zakłady i pracownie (wyjątkowo samodzielne zakłady i pracownie). Głównym założeniem tych zmian była samodzielność niezbędna dla prowadzenia tematów badawczych oraz realizacji dydaktyki. Tym sposobem zmniejszono liczbę jednostek administracyjnych oraz liczbę pracowników zatrudnionych w administracji uczelni[252].

W 1992 r. uczelnia posiadała strukturę trzywydziałową z podziałem na poszczególne katedry, zakłady, pracownie, oddziały i kliniki. Wydział Wychowania Fizycznego składał się z następujących jednostek: Katedra Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego (kierownik – prof. dr hab. Wiesław Osiński), Zakład Teorii Wychowania Fizycznego (kierownik – prof. dr hab. Wiesław Osiński), Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego (kierownik – dr Teresa Olejniczak); Katedra Teorii i Metodyki Sportu (kierownik – prof. dr hab. Eugeniusz Wachowski), Zakład Teorii Sportu (kierownik – prof. dr hab. Eugeniusz Wachowski), Zakład Zespołowych Gier Sportowych (kierownik – dr Stanisław Paterka); Katedra Teorii i Metodyki Sportów Indywidualnych (kierownik – prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk), Zakład Lekkiej Atletyki (kierownik – prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk), Zakład Pływania i Ratownictwa Wodnego (kierownik – dr Krzysztof Pietrusik), Zakład Sportów Różnych i Organizacji Obozów (kierownik – dr Anna Gajdzińska); Katedra Teorii i Metodyki Gimnastyki (kierownik – prof. dr hab. Sławomir Drozdowski), Zakład Gimnastyki (kierownik – prof. dr hab. Sławomir Drozdowski), Zakład Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych (kierownik – dr Olga Kuźmińska); Katedra Anatomii Funkcjonalnej (kierownik – prof. dr hab. Bogusław Marecki); Katedra Antropologii i Biometrii (kierownik – prof. dr hab. Zbigniew Droz-

[251] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 190.

[252] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1991/92, s. 15–16. Projekt, Załącznik do pkt 2 posiedzenia Senatu AWF z 3 XI 1992 r.

dowski); Katedra Biologii i Ochrony Przyrody (kierownik – prof. dr hab. Zdzisław Czapski); Katedra Fizjologii, Biochemii i Higieny (kierownik – prof. dr hab. Tadeusz Rychlewski), Zakład Fizjologii (kierownik – prof. dr hab. Tadeusz Rychlewski), Zakład Higieny (kierownik – dr Łucja Szczęśniak), Zakład Biochemii (kierownik – dr Stanisław Wylegalski); Katedra Biomechaniki i Kinezyterapii (kierownik – prof. dr hab. Aleksander Kabsch), Zakład Biomechaniki (kierownik – prof. dr hab. Lechosław Dworak), Zakład Biomechaniki Klinicznej (kierownik – prof. dr hab. Aleksander Kabsch), Zakład Kinezyterapii (kierownik – dr Teresa Gudzio), Zakład Podstaw Wychowania Zdrowotnego; Katedra Neurobiologii (kierownik – prof. dr hab. Kazimierz Grottel); Katedra Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej (kierownik – doc. dr Gertruda Olszewska), Zakład Pedagogiki (kierownik – dr Bożena Biniakiewicz), Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej (kierownik – dr Teresa Ziółkowska), Zakład Filozofii i Socjologii (kierownik – dr Gabriela Gawlak-Kica), Zakład Psychologii (kierownik – doc. dr Gertruda Olszewska); Katedra Kultury Fizycznej Osób Niepełnosprawnych (kierownik – prof. dr hab. Jan Dziedzic), Katedra Medycyny Sportu (kierownik – prof. dr hab. Jerzy Smorawiński), Zakład Medycyny Sportu (kierownik – prof. dr hab. Jerzy Smorawiński), Oddział Traumatologii Sportu (kierownik – dr Tadeusz Trzaska); Kliniczne Centrum Rehabilitacji, Oddział Rehabilitacji w Dysfunkcji Narządu Ruchu, Zakład Fizykoterapii i Rehabilitacji Uzdrowiskowej (kierownik – prof. dr hab. Gerard Straburzyński), Klinika Chirurgii i Pomocy Doraźnej (kierownik – prof. dr hab. Henryk Karoń).

Wydział Turystyki i Rekreacji składał się z pięciu katedr oraz studium: Katedra Geografii Turyzmu (kierownik – prof. dr hab. Walentyna Deja); Katedra Ekologii Człowieka (kierownik – prof. dr hab. Jerzy Bogucki), Zakład Ochrony Środowiska Przyrodniczego (kierownik – prof. dr hab. Wanda Staniewska-Zątek), Pracownia Krajoznawstwa (kierownik – dr Maria Zamelska); Katedra Pedagogiki Czasu Wolnego i Rekreacji (kierownik – prof. dr hab. Wiesław Siwiński), Zakład Teorii Czasu Wolnego i Rekreacji (kierownik – doc. dr Lech Erdmann), Zakład Pedagogiki Czasu Wolnego (kierownik – prof. dr hab. Wiesław Siwiński); Katedra Ekonomiki i Organizacji Turystyki (kierownik – prof. dr hab. Stefan Bosiacki), Pracownia Statystyki i Informatyki (kierownik – prof. dr hab. Wiesław Wagner), Pracownia Organizacji Praktyk, Obozów i Ćwiczeń Terenowych (kierownik – mgr Franciszek Ziółkowski), Międzywydziałowe Studium Języków Obcych (kierownik – mgr Małgorzata Świca).

Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. obejmował takie jednostki, jak: Katedra Nauk Humanistycznych (kierownik – dr hab. Bogdan J. Kunicki), Zakład Nauk Społecznych (kierownik – dr hab. Bogdan J. Kunicki), Zakład Pedagogiki i Psychologii (kierownik – dr Wojciech Sroczyński); Katedra Historii Kultury Fizycznej (kierownik – prof. dr hab. Jerzy Gaj), Zakład

Badań Polonijnej Kultury Fizycznej (kierownik – prof. dr hab. Bernard Woltmann); Katedra Nauk Fizjologicznych (kierownik – prof. dr hab. Józef Krawczak), Zakład Fizjologii (kierownik – prof. dr hab. Józef Krawczak), Pracownia Biomechaniki (kierownik – dr Stanisław Wołoszyn); Katedra Medycznych Podstaw Kultury Fizycznej (kierownik – dr hab. Kazimierz Szyszka), Zakład Medycyny Wychowania Fizycznego i Sportu (kierownik – dr hab. Kazimierz Szyszka), Pracownia Higieny i Wychowania Zdrowotnego (kierownik – dr Donata Woitas-Ślubowska), Pracownia Biochemii (kierownik – dr Barbara Sobańska); Katedra Nauk Morfologicznych (kierownik – prof. dr hab. Roman Zimny), Zakład Anatomii (kierownik – prof. dr hab. Roman Zimny), Pracownia Biologii i Ochrony Przyrody (kierownik – dr Ludwik Lipnicki), Pracownia Antropologii i Biometrii (kierownik – dr Maria Wójtowicz); Katedra Motoryki (kierownik – prof. dr hab. Włodzimierz Starosta), Zakład Teorii Sportu (kierownik – prof. dr hab. Włodzimierz Starosta), Zakład Pływania (kierownik – dr Irena Nadolska-Ćwikła), Zakład Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych (kierownik – dr Maciej Tybiszewski), Zakład Lekkiej Atletyki (kierownik – dr Tomasz Jurek), Zakład Gier Sportowych (kierownik – dr Michał Kaniowski), Zakład Teorii Wychowania Fizycznego (kierownik – dr hab. Maria Kwilecka), Zakład Metodyki i Organizacji Kultury Fizycznej (kierownik – dr hab. Marek Szczerbiński), Pracownia Turystyki i Sportów Rekreacyjnych (kierownik – dr Adam Wójtowicz), Pracownia Sportów Walki (kierownik – dr Piotr Godlewski); Zespół Dydaktyczny Języków Obcych (kierownik – dr Irena Fedoruk)[253].

Dalsze przekształcenia nastąpiły na mocy uchwały nr 36 Senatu AWF z dnia 23 III 1993 r. Na Wydziale Wychowania Fizycznego powstały trzy Instytuty: Wychowania Fizycznego z siedzibą w Gorzowie Wlkp., Instytut Rehabilitacji i Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu z siedzibą w Poznaniu. W tym samym czasie trwały prace nad nowym statutem uczelni, który został uchwalony 25 V 1993 r.[254]

Wraz z rozwojem uczelni systematycznie wzrastała liczba i rola pracowników niebędących nauczycielami, obsługujących proces naukowo-dydaktyczny. W 1993 r. uczelnia posiadała następujące jednostki i stanowiska administracyjne znajdujące się w pionie dyrektora administracyjnego: zastępca dyrektora administracyjnego, zastępca dyrektora administracyjnego w Gorzowie Wlkp., dział techniczny, dział zaopatrzenia i transportu, ośrodek dydaktyczno-szkoleniowy w Chycinie, sekcja rozwoju i energetyki, stanowisko ds. ciepłowniczych, kwestor, dział administracyjno-gospodarczy, dział ogólnokancelaryjny, dział

[253] Archiwum Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp., Teczka: Zarządzenia AWF Poznań, 1992/1993, Struktura organizacyjna wydziałów Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Stan na dzień 1 XII 1992 r., b.p.

[254] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974-1993/1994…*, s. 190.

aparatury i inwentaryzacji, sekcja księgowości, sekcja socjalna pracowników, stanowisko ds. bhp i ppoż., stanowisko ds. obronnych, stanowisko międzyuczelniane, sekcja rachuby płac i likwidatury, sekcja likwidatury i analizy kosztów, rewident zakładowy. Zastępcy dyrektora w Gorzowie Wlkp. podlegały: służba pracownicza, radca prawny, samodzielna sekcja inwentaryzacji, stanowisko ds. kancelaryjnych, kwestura, dział techniczny, dział gospodarczy, stanowisko ds. bhp i ppoż., stanowisko ds. obrony cywilnej, archiwum. Prorektorowi ds. nauki i współpracy z zagranicą podlegały: biblioteka główna, dział nauki, wydawnictw i współpracy z zagranicą, ośrodek obliczeniowy, zakład pomocy naukowo-dydaktycznych, archiwum. Prorektorowi ds. studenckich podlegały: dział nauczania i spraw studenckich, centrum doskonalenia kadr i szkolenia, zespoły artystyczne, dom studencki, klub studencki „Trops". Rektorowi bezpośrednio podlegały: dział służb pracowniczych, dział organizacyjno-prawny, radca prawny, prorektorzy, natomiast pośrednio wszystkie stanowiska i pracownicy zatrudnieni na uczelni[255].

W latach 1996–2002 rektorem uczelni w okresie dwóch kadencji był prof. Jerzy Smorawiński[256], dotychczasowy prorektor ds. dydaktyki, który funk-

[255] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973*... Struktura organizacyjna AWF w Poznaniu w 1993 r. (schemat organizacyjny).

[256] Profesor dr hab. Jerzy Kazimierz Smorawiński urodził się 28 III 1942 r. w Poznaniu. Kształcił się w rodzinnym mieście, w którym w 1965 r. ukończył studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej. Pracując w poznańskich szpitalach w latach 1971–1975 uzyskał kolejno pierwszy i drugi stopień specjalizacji w zakresie chorób wewnętrznych oraz drugi stopień specjalizacji z zakresu medycyny sportowej. Odtąd jego główne zainteresowania zawodowe i naukowe dotyczyły medycyny sportu. Przebywał na stażu w Jordan Hill College w Glasgow w 1978 r. oraz w Instytucie Medycyny Sportowej w Kolonii (w 1982 i 1984 r.). W latach 1974–2000 był lekarzem kadry narodowej Polski w hokeju na trawie. W latach 1991–2001 był prezesem Polskiego Związku Hokeja na Trawie, a także członkiem władz i merytorycznych komisji Międzynarodowej Federacji Hokeja na Trawie (FIH) oraz Europejskiej Federacji Hokeja na Trawie (EHF). W latach 1975–1999 był kierownikiem Wojewódzkiej Przychodni Sportowo-Lekarskiej w Poznaniu, a w latach 1992–2017 pełnił funkcję przewodniczącego Komisji do Zwalczania Dopingu w Sporcie. W latach 1993–1995 przewodniczył Radzie ds. Kultury Fizycznej przy Prezydencie RP, a w 2001 r. został konsultantem krajowym w zakresie medycyny sportowej. Był stałym przedstawicielem Polski w Grupie Monitorującej Konwencję Antydopingową Rady Europy, gdzie działał w grupach roboczych ds. procedur i edukacji (1991–2005). W 1980 r. uzyskał doktorat w zakresie nauk medycznych na Wydziale Lekarskim AM w Poznaniu, natomiast w 1984 r. podjął pracę w AWF w Poznaniu na stanowisku adiunkta. Rok później został kierownikiem Zakładu Medycyny Sportowej, którym kierował do przejścia na emeryturę w 2017 r. W 1991 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego, a w 1992 został mianowany profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry Medycyny Sportowej. Tytuł profesora nauk medycznych otrzymał w 2001 r. Ogółem opublikował 105 prac naukowych. W 2015 r. otrzymał zaszczytny tytuł doktora *honoris causa* AWF we Wrocławiu. Będąc rektorem, przewodniczył Kolegium Rektorów Miasta Poznania. Prof. J. Smorawiński był aktywnym działaczem społecznym – w latach 1997–2005 zasiadał w Senacie RP jako senator bezpartyjny, popierany przez Polskie Stronnictwo Ludowe. Sprawując mandat senatora, uczestniczył w pracach Komisji Nauki, Edukacji i Sportu oraz Komisji Spraw Unii Europejskiej, a także był członkiem delegacji polskiej do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, wiceprzewodniczącym Grupy Chrześcijańskich Demokratów oraz Komisji Kultury, Edukacji i Sportu.

18. Rektor AWF (1996-2002 i 2008-2016)
prof. dr hab. Jerzy Smorawiński

19. Rektor AWF (2002-2008)
prof. dr hab. Tadeusz Rychlewski

cję tę sprawował jeszcze w dwóch kolejnych kadencjach przypadających na lata 2008–2016. Był najdłużej (ogółem 14 lat) kierującym uczelnią rektorem. W okresie czterech kadencji skupił się na poprawie warunków kształcenia poprzez rozwój wciąż niezadowalającej bazy dydaktyczno-naukowej uczelni, uchodzącej za najskromniejszą wśród uczelni wychowania fizycznego w Polsce. Nastąpił boom inwestycyjny, którego AWF w Poznaniu dotąd nie przeżywała. Ogółem uczelnia przeznaczyła na nowe i modernizowane obiekty 119 mln zł[257].

Podczas dwóch pierwszych kadencji rektora J. Smorawińskiego (1996-2002) zostały wybudowane potrzebne obiekty: rektorat, stadion lekkoatletyczny z boiskiem do gry w hokeja na trawie, kryta pływalnia, a także nowa biblioteka i pawilon dydaktyczny w Gorzowie Wlkp. W okresie dwóch następnych kadencji (2008–2016) powstały: hala sportowa, nowy obiekt główny Wydziału Turystyki i Rekreacji w Poznaniu, budynek dydaktyczny w Chycinie oraz przystań sportów wodnych i budynek dydaktyczny fizjoterapii w Gorzowie Wlkp. Dokonano także wielu remontów i modernizacji innych obiektów AWF, w tym tzw. przyziemia i parteru budynku głównego, hali przy ul. Chwiałkowskiego, domu studenckiego i klubu studenckiego „Trops" w Poznaniu. W ostatniej ka-

[257] Z tej kwoty 110 mln pochodziło ze środków zewnętrznych, natomiast 9 mln stanowiły fundusze własne AWF. Relacja ustna J. Smorawińskiego.

dencji prof. J. Smorawińskiego uczelnia pozbyła się drogą sprzedaży lub zwrotu właścicielom kilku tradycyjnych obiektów: dawnego gmachu głównego w parku Wilsona, siedziby Wydziału TiR przy ul. Rybaki w Poznaniu, drewnianych baraków przy ul. Grunwaldzkiej, a także pawilonu i stadionu lekkoatletycznego, pawilonu i hali sportowej oraz przystani sportów wodnych w Gorzowie Wlkp. Wynikało to z potrzeby ograniczania kosztów kształcenia w dawnych, niezbyt funkcjonalnych i mało ekonomicznych obiektach, zwłaszcza że do dyspozycji studentów oddano nowoczesne obiekty skupione w kampusie głównym uczelni przy ul. Królowej Jadwigi w Poznaniu. Podobna sytuacja wystąpiła w Zamiejscowym Wydziale Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp., gdzie rolę dotychczasowych wysłużonych obiektów w dużym stopniu przejął oddany do użytku w 2015 r. gruntownie zmodernizowany budynek dydaktyczny przy ul. Orląt Lwowskich. Obok znaczącej poprawy bazy materialnej uczelni dużym sukcesem stało się uzyskanie w 2015 r. przez Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji uprawnienia do nadawania stopnia doktora w dziedzinie nauk o zdrowiu[258].

REKTORZY I PROREKTORZY AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W POZNANIU W LATACH 1950–2019

Kadencja 1950–1951

prof. dr Jan Krotoski – rektor (15 IX 1950–31 V 1951)
mgr Józef Burbelka – p.o. rektora (V 1951–XII 1951)

Kadencja 1951–1956

prof. dr Feliks Kamiński – rektor (1 XII 1951–1956)
prof. dr Michał Ćwirko-Godycki – prorektor (1 III 1956–31 VIII 1956)

Kadencja 1956–1965

prof. dr hab. Michał Ćwirko-Godycki – rektor (1956–1959; 1959–1962; 1962–1965)
prof. dr Feliks Kamiński – prorektor (1956–12 IV 1958)
prof. dr Zdzisław Grot – prorektor (12 IV 1958–1959)
prof. nadzw. dr hab. Bohdan Kiełczewski – prorektor (1959–1965)

[258] Podsumowanie kadencji 2008–2016, prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński, Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, b.r.m.w., s. 23–28, 31–36, 43–46.

Kadencja 1965–1975

prof. dr hab. Stefan Bączyk – rektor (1965–1968; 1968–1971; 1972–1975)
prof. nadzw. dr hab. Bohdan Kiełczewski – prorektor (1965–1968)
prof. dr hab. Józef Kołaczkowski – prorektor ds. nauki (1968–1973)
prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski – prorektor ds. studenckich (1969–1970; 1972–1975)
doc. dr Jerzy Matynia – prorektor ds. studenckich (1972–1975)
doc. dr Lech Erdmann – prorektor ds. Filii w Gorzowie Wlkp. (1971–1974)

Kadencja 1975–1981

prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski – rektor (1975–1978; 1978–1981)
doc. dr hab. Gertruda Olszewska – prorektor ds. nauki (1975–1978)
doc. dr Jerzy Matynia – prorektor ds. studenckich (1975–1978)
doc. dr Zdzisław Czapski – prorektor ds. studiów zaocznych (1978–1981)
doc. dr Tadeusz Łobożewicz – prorektor ds. Filii w Gorzowie Wlkp. (1974–1976)
prof. dr hab. Jerzy Gaj – prorektor ds. Filii w Gorzowie Wlkp. (od 1976–1979)

Kadencja 1981–1985

prof. dr hab. Aleksander Kabsch – rektor (1981–1984; 1984–30 XI 1985)
doc. dr hab. Zdzisław Czapski – prorektor ds. nauki (1981–1984)
doc. dr hab. med. Kazimierz Grottel – prorektor ds. nauki (1984–30 XI 1985)
doc. dr Andrzej Koniarek – prorektor ds. studenckich (1981–1984), pełnomocnik ds. studenckich (1984–30 XII 1985)
prof. dr hab. Jerzy Gaj – prorektor ds. Filii w Gorzowie Wlkp. (1981–1984)

Kadencja 1985–1987

doc. dr Jerzy Matynia – p.o. rektora (30 XI 1985–1987)
doc. dr hab. med. Kazimierz Grotell – prorektor ds. nauki (1984–30 XI 1985)
prof. dr hab. Jerzy Gaj (1984–1987) – prorektor ds. Wydziału Zamiejscowego w Gorzowie Wlkp.

Kadencja 1987–1990

prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk – rektor (1987–1990)
prof. dr hab. Wiesław Siwiński – prorektor ds. nauki (1987–1990)

doc. dr Jerzy Matynia – prorektor ds. dydaktyki (1987–1990)
doc. dr hab. Bernard Woltmann – prorektor ds. Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. (1987–1990)

Kadencja 1990–1996

prof. dr hab. Wiesław Osiński – rektor (1990–1993; 1993–1996)
prof. dr hab. Eugeniusz Wachowski – prorektor ds. dydaktyki (1990–4 III 1991)
prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński – prorektor ds. studenckich (3 XII 1991–1996)
dr hab. Wanda Staniewska-Zątek, prof. AWF – prorektor ds. nauki i współpracy z zagranicą (1991–1993)
prof. dr hab. Lechosław B. Dworak – prorektor ds. nauki i współpracy z zagranicą (1993–1996)
prof. dr hab. Bernard Woltmann – prorektor ds. kształcenia zamiejscowego (1993–1996)

Kadencja 1996–2002

prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński – rektor (1996–1999; 1999–2002)
prof. dr hab. med. Tadeusz Rychlewski – prorektor ds. nauki (1999–2001)
prof. dr hab. Bernard Woltmann – prorektor ds. kształcenia zamiejscowego (do 1999)
dr hab. Bogdan J. Kunicki, prof. AWF – prorektor ds. kształcenia zamiejscowego (1999–2002)
dr hab. Stefan Bosiacki, prof. AWF – prorektor ds. studiów

Kadencja 2002-2008

prof. dr hab. Tadeusz Rychlewski – rektor (2002–2005; 2005–2008)
prof. dr hab. Ryszard Strzelczyk – prorektor ds. studiów (2002–2008)
prof. dr hab. Łucja Pilaczyńska-Szcześniak – prorektor ds. nauki (2002–2008)
dr hab. Bogdan J. Kunicki, prof. AWF – prorektor ds. kształcenia zamiejscowego (2002–31 X 2003)

Kadencja 2008-2016

prof. dr hab. Jerzy Smorawiński – rektor (2008–2012; 2012–2016)
dr hab. Dariusz Wieliński – prorektor ds. studenckich (2008–2012)
prof. dr hab. Stanisław Kowalik – prorektor ds. nauki (2008–2016)
dr hab. Andrzej Wieczorek, prof. AWF – prorektor ds. studenckich (2012–2016)
dr hab. Aleksander Barinow-Wojewódzki, prof. AWF – prorektor ds. rozwoju i funduszy strukturalnych AWF (2012–12 V 2013)

Kadencja 2016–2020

dr hab. Dariusz Wieliński, prof. AWF – rektor (od 2016)
prof. dr hab. Jan Celichowski – prorektor ds. nauki (od 2016)
dr hab. Andrzej Wieczorek, prof. AWF – prorektor ds. studiów (od 2016)[259]

Pomiędzy kadencjami rektora prof. Jerzego Smorawińskiego funkcję tę pełnił dwie kadencje w latach 2002–2008 prof. Tadeusz Rychlewski[260], dotychczasowy prorektor ds. nauki. W omawianym okresie zainicjowano i ukończono przebudowę obiektu powojskowego na nowoczesny dom akademicki, zmodernizowano halę sportową i pawilon dydaktyczny oraz podjęto budowę nowej przystani sportów wodnych w Gorzowie Wlkp. Wybudowano także pawilony mieszkalne dla studentów w ośrodku AWF w Chycinie. Z kolei w Poznaniu powstała Biblioteka Główna oraz wybudowano nową halę do gier sportowych. Dzięki wsparciu rektora w Gorzowie Wlkp. doszło do przekształcenia Instytutu Kultury Fizycznej w Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej. Gorzowski wydział otrzymał uprawnienia do nadawania stopnia doktora, które to starania rektor T. Rychlewski aktywnie wspierał. Od 2003 r. wraz z powstaniem ZWKF w kierownictwie uczelni ograniczono liczbę prorektorów do dwóch, rezygnu-

[259] M. Łuczak, E. Kałamacka, J. Chełmecki, R. Szubert, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, W. Moska, M. Żmudzka-Brodnicka, B. Gondek, *Akademie wychowania fizycznego w Polsce. Od przeszłości ku przyszłości*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 446, Poznań 2015, s. 11–85.

[260] Profesor dr hab. Tadeusz Rychlewski urodził się 3 X 1939 r. w Poznaniu. Studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu ukończył w 1964 r. W latach 1960–1963 był stypendystą naukowym w Zakładzie Fizjologii Akademii Medycznej w Poznaniu. Po ukończeniu stażu podyplomowego podjął pracę w powstającym Zakładzie Fizjologii WSWF w Poznaniu. W 1974 r. uzyskał stopień doktora nauk medycznych, a w 1990 doktora habilitowanego nauk medycznych. W 1997 r. otrzymał tytuł profesora nauk medycznych. W latach 1992–1997 pełnił funkcję dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego w AWF w Poznaniu. W latach 1997–2003 był prorektorem ds. nauki, a od 2003–2008 rektorem tej uczelni. Przez wiele lat kierował badaniami naukowymi w Zakładzie Fizjologii AWF oraz Katedrze Fizjologii, Biochemii i Higieny. Opublikował ok. 300 prac naukowych ukierunkowanych na charakterystykę fizjologiczną sportowców różnych dyscyplin sportowych, określenie reakcji na obciążenia treningowe, wyznaczenie progów metabolicznych i prognozowanie obciążeń treningowych. Był lekarzem KS „Lech" w Poznaniu, lekarzem i fizjologiem wioślarzy i wioślarek kadry narodowej PZTW w latach 1974–1980 oraz kadry narodowej piłki nożnej PZPN w okresie 1980–1984. Doświadczenia naukowe wykorzystał w opracowaniu modelu wysiłkowej próby spiroergometrycznej oraz treningu wytrzymałościowego u osób po zawale serca, leczeniu operacyjnym skolioz idiopatycznych, choroby obturacyjnej płuc (POChP), w otyłości oraz cukrzycy. Wykazał, że systematyczny wysiłek dynamiczny nieprowadzący do przekroczenia progu wentylacyjnego poprawia tolerancję wysiłkową. Był promotorem 10 rozpraw doktorskich oraz opiekunem merytorycznym kilku prac habilitacyjnych. Uczestniczył w wielu konferencjach i kongresach naukowych krajowych i zagranicznych, prezentując wyniki własnych badań. Wiele lat pracował w charakterze lekarza w Wojewódzkiej Stacji Pogotowia Ratunkowego w Poznaniu (1969–1988), w Klinice Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Poznaniu (1971–1975) i uzyskał specjalizację w chorobach wewnętrznych. Poza pracą w AWF w Poznaniu prowadził w latach 2003–2017 wykłady z fizjologii w PWSZ w Kaliszu. W 2010 r. został prezesem Oddziału Poznańskiego Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Poznaniu.

jąc z tej funkcji w zakresie kształcenia zamiejscowego, a faktycznie do spraw jednostki AWF w Gorzowie Wlkp.[261]

W wyniku utworzenia Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. istotnej korekcie uległa także struktura uczelni, która od 2003 r. obejmowała trzy wydziały zawierające poszczególne jednostki naukowo-dydaktyczne: Wydział Wychowania Fizycznego w Poznaniu składał się z dwóch instytutów: Instytutu Rehabilitacji oraz Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu. W skład Instytutu Rehabilitacji wchodziły: Katedra Medycyny Sportu i Fizykoterapii (Zakład Medycyny Sportu, Zakład Fizykoterapii Odnowy Biologicznej, Zakład Traumatologii); Katedra Fizjologii, Biochemii i Higieny (Zakład Fizjologii, Zakład Biochemii, Zakład Higieny); Katedra Kultury Fizycznej Osób Niepełnosprawnych (Zakład Neurobiologii); Kliniczne Centrum Rehabilitacji (Zakład Kinezyterapii, Zakład Rehabilitacji Kardiologicznej), a w skład Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu: Katedra Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego (Zakład Teorii i Metodyki i Antropomotoryki, Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego); Katedra Teorii i Metodyki Sportu (Zakład Teorii Sportu, Zakład Zespołowych Gier Sportowych, Zakład Sportów Różnych i Organizacji Obozów, Pracownia Tenisa); Katedra Teorii i Metodyki Gimnastyki (Zakład Gimnastyki, Zakład Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych); Katedra Humanistycznych Podstaw Kultury (Zakład Filozofii i Socjologii, Zakład Psychologii, Zakład Pedagogiki, Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej, Pracownia Olimpizmu i Etnologii Sportu); Katedra Biomechaniki (Zakład Biomechaniki, Zakład Lekkiej Atletyki, Pracownia Biomechaniki Klinicznej); Katedra Anatomii Funkcjonalnej, Katedra Antropologii i Biometrii, Zakład Pływania i Ratownictwa Wodnego, Zakład Biologii i Ochrony Przyrody, Zakład Podstaw Wychowania Zdrowotnego.

Wydział Turystyki i Rekreacji obejmował następujące katedry, zakłady i pracownie: Katedra Geografii i Turyzmu (Zakład Zagospodarowania Turystycznego, Zakład Syntez Krajobrazowych); Katedra Ekologii Człowieka (Zakład Ochrony Środowiska Przyrodniczego, Pracownia Krajoznawstwa); Katedra Pedagogiki Czasu Wolnego i Rekreacji (Zakład Pedagogiki Czasu Wolnego); Katedra Ekonomiki i Organizacji Turystyki (Zakład Polityki Turystycznej, Zakład Ekonomiki Turystyki i Marketingu, Zakład Organizacji i Zarządzania Turystyką); Zakład Żywności i Żywienia; Zakład Informatyki; Zakład Kulturowych Podstaw Turystyki, Pracownia Organizacji Praktyk Obozów i Ćwiczeń Terenowych, Pracownia Statystyki; Międzywydziałowe Studium Języków Obcych.

Struktura Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. zawierała katedry, zakłady i pracownie takie, jak: Katedra Teorii i Metodyki

[261] T. Jurek, *Podsumowanie*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu (1971–2006)*, red. T. Jurek, Monografie AWF w Poznaniu, nr 371, Poznań 2007, s. 113.

Kultury Fizycznej (Zakład Teorii Wychowania Fizycznego, Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego, Pracownia Teorii i Metodyki Sportu, Pracownia Rekreacji i Turystyki); Katedra Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej (Zakład Biologii i Ochrony Przyrody, Zakład Anatomii, Zakład Fizjologii, Pracownia Biomechaniki, Pracownia Antropologii i Biometrii, Pracownia Higieny); Katedra Nauk Humanistycznych (Zakład Filozofii i Socjologii, Zakład Pedagogiki i Psychologii, Pracownia Informatyki i Statystyki); Katedra Medycznych Podstaw Kultury Fizycznej (Zakład Medycyny Sportu i Promocji Zdrowia, Zakład Biochemii); Katedra Historii Kultury Fizycznej i Olimpizmu (Zakład Olimpizmu i Polonijnej Kultury Fizycznej, Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej); Katedra Teorii i Metodyki Sportów (Zakład Gier Sportowych, Zakład Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych, Zakład Lekkoatletyki, Zakład Sportów Pływackich i Ratownictwa Wodnego, Pracownia Sportów Walki); Zespół Dydaktyczny Języków Obcych; Studium Doskonalenia i Kształcenia Kadr.

Ostatnie wybory rektorskie odbyły się wiosną 2016 r., w wyniku których nowym włodarzem uczelni został dr hab. Dariusz Wieliński, prof. AWF[262]. Rektor stanął przed nowymi problemami związanymi z parametryzacją jednostek uczelni[263]. W 2017 r. dwa wydziały utrzymały swoją kategorię B: Wydział

[262] Dariusz Jan Wieliński urodził się 25 X 1964 r. w Środzie Wielkopolskiej. W 1988 r. ukończył studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi z zakresu biologii ogólnej ze specjalnością z antropologii na UAM w Poznaniu i rozpoczął pracę w AWF w Zakładzie Antropologii i Biometrii pod kierunkiem naukowym prof. Z. Drozdowskiego. W 1993 r. doktoryzował się w macierzystej uczelni (promotor – prof. dr hab. Z. Drozdowski). Początkowo pracował na stanowisku asystenta (1988–1993), a następnie na stanowisku adiunkta (1993–2005). Habilitację uzyskał w 2002 r. z zakresu nauk o kulturze fizycznej na podstawie rozprawy *Komponenty ciała człowieka w aspekcie tradycyjnych i najnowszych metod badawczych*. Od 2005 r. pracuje na stanowisku profesora nadzwyczajnego. W latach 2005–2008 był prodziekanem ds. studenckich na Wydziale Wychowania Fizycznego, a w latach 2008–2012 prorektorem ds. studiów. 1 IX 2016 r. został wybrany na rektora AWF w Poznaniu. Prof. D. Wieliński specjalizuje się w zakresie antropologii sportu i biometrii. Jego badania dotyczą znaczenia czynnika morfologicznego w wychowaniu fizycznym i sporcie. W latach 1993–1996 realizował grant indywidualny KBN w zakresie badań komponentów masy ciała człowieka. Ogółem opublikował ponad 100 prac naukowych z dziedziny antropologii sportu, biometrii, statystyki i genetyki. Uczestniczył w licznych międzynarodowych konferencjach naukowych. Pozostaje członkiem Polskiego Towarzystwa Antropologicznego. Był członkiem Komisji Podstawowych Problemów Kultury Fizycznej PAN w Poznaniu (2003–2006, 2015–2018) oraz European Anthropological Association,

[263] 23 VI 2016 r. podczas uroczystego posiedzenia Senatu AWF rektor J. Smorawiński przedstawił sprawozdanie z dwóch ostatnich kadencji (2008–2016) i przekazał rektorowi-elektowi insygnia władzy rektorskiej oraz życzenia rozważnych decyzji i odważnego postępowania w roli włodarza uczelni. Podsumował okres kierowania uczelnią: „Był to przede wszystkim zrównoważony rozwój uczelni, oparty na zdrowych zasadach ekonomicznych. Moja praca, szczególnie w ostatnich ośmiu latach była dla mnie niezwykle wielkim wyzwaniem, ale także powodem do dumy. Zbudowaliśmy uczelnię nowoczesną, ze świetną bazą dydaktyczną, atrakcyjną ofertą dla studentów i dużym potencjałem badawczym". Prof. Stefan Bosiacki stwierdził wówczas: „Dzisiejsze posiedzenie Senatu jest wyjątkowe. Mamy do czynienia ze sprawozdaniem najdłużej urzędującego Rektora w Poznaniu, a myślę, że nawet w Polsce". http://www.awf.poznan.pl/pl/wydarzenia/1937-podsumowanie-kadencji-jego-magnificencji-rektora [dostęp: 17 VII 2018].

Schemat 2. Struktura organizacyjna Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2016/2017

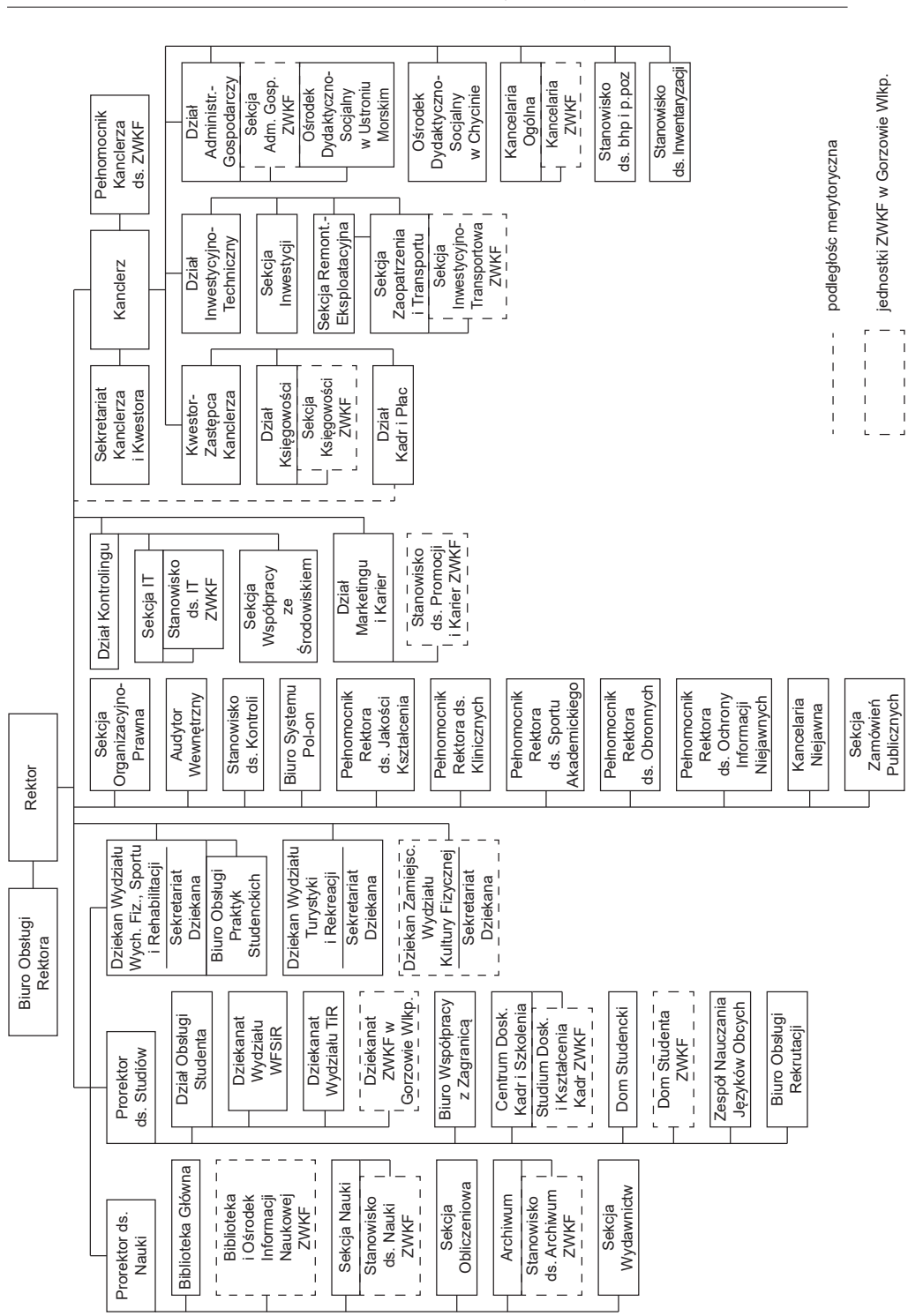

Źródło: Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Schemat organizacyjny Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2016/2017, b.p.

Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji oraz Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp., natomiast Wydział Turystyki i Rekreacji obniżył kategorię z B na C. Następstwem tego była ogólnouczelniana dyskusja nad restrukturyzacją uczelni w celu dostosowania kształtu organizacyjnego AWF do wzrostu efektywności badań naukowych i osiągnięcia dorobku naukowego na miarę kategorii A i A+. Obok rektora prof. D. Wielińskiego w prace nad odrodzeniem naukowym i nowym kształtem uczelni zaangażował się prorektor ds. nauki prof. Jan Celichowski. Utworzono i wdrożono ramy polityki jakości publikacji naukowych. Zmodyfikowano zasady prowadzenia i finansowania działalności naukowej oraz opracowano i wprowadzono nowoczesne kryteria oceny nauczycieli akademickich, a także stworzono czytelną ścieżkę rozwoju naukowego i awansów powiązane z efektami aktywności badawczej. Polityka kadrowa miała w jeszcze większym stopniu uwzględniać efekty naukowe danego wykładowcy. W 2017 r. uczelnia otrzymała prestiżowe logo HR (Human Resources Excellence in Research), jako pierwsza wyższa szkoła sportowa w Polsce[264].

Spośród działań gospodarczych rektor D. Wieliński pozyskał środki w wysokości prawie 18 mln zł i uzyskał wymagane zgody konserwatora zabytków na termomodernizację budynku głównego AWF. Tak potrzebny i długo oczekiwany remont generalny obiektu rozpoczął się w 2018 r. i zgodnie z harmonogramem potrwa do końca jubileuszowego 2019 r. Pomyślnie zakończyły się prace nad przekazaniem miastu Poznań wysłużonej hali sportowej przy ul. Chwiałkowskiego, co nastąpiło w końcu 2017 r. Drogą sprzedaży uczelnia pozbyła się jednego z ostatnich starszych obiektów położonych poza nowoczesnym kampusem przy ul. Królowej Jadwigi, co pozwoliło ograniczyć koszty kształcenia. Problemem dla uczelni były jednak trudne do ograniczenia wysokie wydatki na kształcenie w Zamiejscowym Wydziale Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp., wynikające ze zmniejszającej się liczby studentów, oddalenia od Poznania oraz specyfiki tej niewielkiej jednostki zamiejscowej. Rok 2018 upłynął na przygotowaniach do przystosowania poznańskiej AWF do regulacji prawnych nowej, przełomowej ustawy o szkolnictwie wyższym. Władze uczelni przygotowały kilka wariantów restrukturyzacji szkoły w skali ogólnej oraz na poziomie wydziałów, stopniowo wprowadzonych wraz z nową ustawą w roku akademickim 2018/2019[265].

[264] J. Celichowski, *Działalność naukowo-badawcza w latach 2016–2018*, Poznań 2018, s. 1–7.

[265] Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym została uchwalona przez Sejm w lipcu 2018 r. Dawała dużą autonomię uczelniom w zakresie kształtowania ich struktury, polityki kadrowej, działalności naukowej i dydaktycznej oraz zwiększała uprawnienia senatu i władzę rektora.

20. Rektor AWF (od 2016 r.) dr hab. Dariusz Wieliński, prof. AWF

W sferze dydaktycznej uczelnia okrzepła i w roku akademickim 2018/2019 kształciła na ośmiu kierunkach: wychowanie fizyczne, fizjoterapia, turystyka i rekreacja, sport, dietetyka, animacja osób 50+, neurobiologia, taniec w kulturze fizycznej. Posiadała trzy uprawnienia do doktoryzowania: dwa w zakresie nauk o kulturze fizycznej na Wydziale WFSiR w Poznaniu i ZWKF w Gorzowie Wlkp. oraz jedno w zakresie nauk o zdrowiu na Wydziale WFSiR w Poznaniu. Warto podkreślić, że w roku akademickim 2014/2015 uczelnia wdrożyła w porozumieniu z UAM i Uniwersytetem Przyrodniczym prestiżowe studia międzywydziałowe z zakresu neurobiologii, będąc inicjatorem i organizatorem tej nowoczesnej formy kształcenia. Od roku akademickiego 2018/2019 do grupy uczelni kształcących na kierunku neurobiologia dołączył czwarty partner – Uniwersytet Medyczny w Poznaniu[266].

[266] Relacja pisemna Jana Celichowskiego.

Lata 2016–2019 to ostatni, najkrótszy okres w rozwoju uczelni, która posiadała ukształtowaną strukturę naukowo-dydaktyczną. W 2016 r. na poszczególnych wydziałach działały katedry, zakłady i pracownie. Na Wydziale Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji istniało 12 katedr: Katedra Teoretycznych Podstaw Aktywności Fizycznej (kierownik – prof. dr hab. Wiesław Osiński): Zakład Nauk o Aktywności Fizycznej i Promocji Zdrowia (kierownik – prof. dr hab. Wiesław Osiński), Zakład Dydaktyki Aktywności Fizycznej (kierownik – dr hab. Michał Bronikowski), Zakład Pedagogiki (kierownik – dr hab. Agata Wiza), Zakład Psychologii (kierownik – dr hab. Maciej Tomczak), Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej (kierownik – dr hab. Maciej Łuczak); Katedra Teorii i Metodyki Sportu (kierownik – prof. dr hab. Ryszard Strzelczyk): Zakład Teorii Sportu (kierownik – dr Krzysztof Karpowicz), Zakład Teorii i Metodyki Zespołowych Gier Sportowych (kierownik – dr hab. Andrzej Wieczorek), Zakład Biomechaniki (kierownik – dr hab. Małgorzata Ogurkowska); Katedra Kinezjologii Sportu (kierownik – dr hab. Jacek Zieliński): Zakład Lekkiej Atletyki i Przygotowania Motorycznego (kierownik – dr hab. Krzysztof Kusy), Zakład Antropologii i Biometrii (kierownik – dr hab. Dariusz Wieliński), Zakład Pływania i Ratownictwa Wodnego (kierownik – dr Krystian Wochna), Zakład Sportów Różnych i Organizacji Obozów (kierownik – dr Jarosław Gabryelski), Zakład Tenisa (kierownik – dr Tomasz Garsztka); Katedra Tańca i Gimnastyki (kierownik – dr hab. Piotr Gronek): Zakład Tańca i Fitnessu (kierownik – dr Elżbieta Grodzka-Kubiak), Zakład Gimnastyki (kierownik – dr Roman Celka); Katedra Biomedycznych Podstaw Aktywności Fizycznej (kierownik – prof. dr hab. Maciej Pawlak): Zakład Biochemii (kierownik – prof. dr hab. Maciej Pawlak), Zakład Higieny (kierownik – prof. dr hab. Alicja Nowak), Zakład Żywności i Żywienia (kierownik – prof. dr hab. Wojciech Chalcarz), Zakład Fizjologii (kierownik – prof. dr hab. Maria Laurentowska); Katedra Nauk Biologicznych (kierownik – prof. dr hab. Piotr Krutki): Zakład Neurobiologii (kierownik – prof. dr hab. Jan Celichowski), Zakład Biologii i Ochrony Środowiska (kierownik – dr hab. Hanna Mizgajska-Wiktor), Zakład Anatomii (kierownik – dr hab. Krystyna Cieślik); Katedra Rehabilitacji w Chorobach Wewnętrznych (kierownik – dr hab. Aleksander Barinow-Wojewódzki): Zakład Medycyny Sportu i Traumatologii (kierownik – dr Przemysław Lutomski), Zakład Rehabilitacji Pulmonologicznej i Reumatologicznej (kierownik – dr hab. Aleksander Barinow-Wojewódzki); Katedra Fizykoterapii i Odnowy Biologicznej (kierownik – dr hab. Anna Straburzyńska-Lupa); Katedra Rehabilitacji Kardiologicznej (kierownik – prof. dr hab. Piotr Dylewicz); Katedra Rehabilitacji Narządu Ruchu (kierownik – prof. dr hab. Jacek Lewandowski); Zakład Sportów i Edukacji Obronnej (kierownik – dr hab. Marek Sokołowski).

Wydział Turystyki i Rekreacji posiadał jednostki naukowo-dydaktyczne, takie jak: Katedra Humanistycznych Podstaw Turystyki i Rekreacji (kierow-

nik – dr hab. Marek Kazimierczak): Zakład Kulturowych Podstaw Turystyki (kierownik – dr hab. Karolina Buczkowska-Gołąbek), Pracownia Filozofii i Socjologii; Katedra Rekreacji (kierownik – dr hab. Beata Pluta): Zakład Metodyki i Rekreacji (kierownik – dr hab. Marcin Andrzejewski), Pracownia Sportów Tradycyjnych i Etnologii Sportu; Katedra Ekonomiki Turystyki i Informatyki (kierownik – dr hab. Rafał Prinke): Zakład Ekonomiki Turystyki i Marketingu (kierownik – dr Joanna Śniadek), Zakład Organizacji i Zarządzania Turystyką (kierownik – dr Agnieszka Wartecka-Ważyńska), Zakład Informatyki (kierownik – dr Karolina Ratajczak); Zakład Geoekologii Turystyki i Rekreacji (kierownik – dr Matylda Awedyk).

Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. dysponował następującą strukturą: Katedra Wychowania Fizycznego i Sportu (kierownik – dr hab. Anna Skarpańska-Stejnborn): Zakład Teorii i Metodyki Kultury Fizycznej (kierownik – dr hab. Piotr Żurek), Zakład Gier Sportowych (kierownik – dr Jan Łojewski), Zakład Sportów Indywidualnych (kierownik – dr Alicja Naczk); Katedra Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej (kierownik – prof. dr hab. Tomasz Jurek): Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej (kierownik – prof. dr hab. Leonard Nowak), Zakład Nauk Humanistycznych i Społecznych (kierownik – dr Mariola Radzińska); Katedra Nauk Biomedycznych i Nauk o Zdrowiu (kierownik – dr hab. Barbara Mierzejewska-Krzyżowska): Zakład Nauk Morfologicznych, Biologii i Nauk o Zdrowiu (kierownik – dr hab. Leszek Zguczyński), Zakład Nauk Fizjologicznych (kierownik – dr hab. Mariusz Naczk), Zakład Fizjoterapii (kierownik – dr hab. Sławomir Marszałek), Zakład Rehabilitacji (kierownik – dr Anita Kulik); Pracownia Informatyki i Statystyki (kierownik – dr Jerzy Trzeciak); Centralne Laboratorium Badawcze (kierownik – dr Wojciech Gruszka)[267].

W 2016 r. w ramach Katedry Nauk Biomedycznych i Nauk o Zdrowiu ZWKF w Gorzowie Wlkp. powstał Zakład Dietetyki, co wiązało się z powołaniem na tym wydziale nowego kierunku dietetyka. Inna zmiana zaszła w dotychczasowej Katedrze Kultury Fizycznej Osób Niepełnosprawnych, która w 2017 r. zmieniła nazwę na Katedra Adoptowanej Aktywności Fizycznej, a likwidacji uległy dwa zakłady w dotychczasowej katedrze: Zakład Kultury Fizycznej Osób Niepełnosprawnych oraz Zakład Sportu Osób Niepełnosprawnych[268].

[267] Zarządzenie nr 39/16 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 20 IX 2016 r. w sprawie struktury organizacyjnej Wydziałów uczelni.

[268] Aneks nr 2/2016 z dnia 14 XII 2016 r. do zarządzenia nr 39/16 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 20 IX 2016 r. w sprawie struktury organizacyjnej Wydziałów uczelni; Aneks nr 3/2017 z dnia 16 I 2017 r. do zarządzenia nr 39/16 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 20 IX 2016 r. w sprawie struktury organizacyjnej Wydziałów uczelni.

6. Od kształcenia zawodowego do uczelni akademickiej – próba bilansu

Akademia Wychowania Fizycznego powstała z myślą o kształceniu fachowych kadr w zakresie kultury fizycznej, co wynikało z ogromnego zapotrzebowania na nauczycieli w rozwijającym się szkolnictwie, szczególnie w pierwszym okresie istnienia uczelni po 1950 r. Proces dydaktyczny realizowano w uczelni w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym, na studiach eksternistycznych (lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte XX w.), wieczorowych (w latach 1996-2000), na studiach zaocznych uzupełniających magisterskich, podyplomowych (w latach dziewięćdziesiątych i w XXI w.), a także na studiach doktoranckich (od roku akademickiego 1996/1997). Początkowo uczelnia kształciła w trybie dziennym na 3-letnich studiach, dających kwalifikacje nauczyciela wychowania fizycznego. Od roku akademickiego 1954/1955 realizowano cykl 4-letni, natomiast w ramach punktu konsultacyjnego Zaocznego Studium AWF w Warszawie realizowano studia zaoczne w cyklu 5-letnim. Od 1964 r. takie studia prowadzono we własnym Zaocznym Studium dla Pracujących w Poznaniu oraz jego punktach konsultacyjnych w Zielonej Górze (1964), Bydgoszczy (1965), Koszalinie (1966), a także Filii poznańskiej WSWF w Gorzowie Wlkp. W wyniku zarządzenia nr 18 Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki 23 III 1973 r. przywrócono jednolite 4-letnie studia magisterskie. U podstaw tej decyzji leżało wyrównanie statusu absolwentów uczelni wychowania fizycznego z absolwentami innych szkół wyższych oraz sprofilowanie kształcenia na następujące kierunki: nauczycielski, trenerski i rehabilitacji ruchowej[269].

W latach siedemdziesiątych rozszerzono ofertę studiów o nowe specjalizacje, w tym o rehabilitację ruchową, której nazwę stworzono w celu podkreślenia związku rehabilitacji z kulturą fizyczną[270]. Od 1976 r. prowadzono w ramach 4-letnich studiów magisterskich nowe kierunki: trenerski, rehabilitację ruchową, rekreację ruchową i turystykę, natomiast Studium Doskonalenia Kadr umożliwiało od 1967 r. zdobywanie dodatkowych uprawnień na kursach trenerskich i instruktorskich[271].

[269] Z. Jaworski, K. Buchta, *Rozwój publicznych uczelni wychowania fizycznego w Polsce,* Warszawa 2007, s. 25–26.

[270] Utworzono wówczas dość sztuczną, ale polską nazwę rehabilitacja ruchowa, która w świecie funkcjonowała jako kinezyterapia, czyli leczenie ruchem. J. Nowotny, *Rozwój kształcenia w zakresie rehabilitacji i fizjoterapii*, [w]: *Rehabilitacja polska 1945–2009,* red. J.E. Kiwerski, A. Kwolek, Z. Śliwiński, M. Woźniewski, Wrocław 2009, s. 76.

[271] S. Bączyk, *Dorobek Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1919–1969,* „Kronika Miasta Poznania" 1969, nr 4, s. 46.

Początkowo plany studiów na Wydziale Wychowania Fizycznego w Poznaniu i w zamiejscowej placówce w Gorzowie Wlkp. były do 1990/1991 r. zbieżne, a w latach 1993–1995 prowadzono prace nad ich ujednoliceniem[272]. W 1997 r. nastąpiła także zmiana nazwy kierunku „rehabilitacja ruchowa" na „fizjoterapię". Począwszy od 2000 r. na kierunku fizjoterapia wprowadzono 2-stopniowy system kształcenia, w wyniku którego absolwent otrzymywał tytuł zawodowy licencjata, a po drugim stopniu tytuł zawodowy magistra. Trzeci stopień (studia doktoranckie) ostatecznie nie został wprowadzony[273]. Wraz z wejściem w życie ustawy o szkolnictwie wyższym w 1990 r. zaczęły obowiązywać na wszystkich trzech wydziałach minima programowe i kadrowe, co wpłynęło na politykę kadrową uczelni. W 1998 r. w poznańskiej AWF prowadzono dydaktykę na stacjonarnych studiach magisterskich 4-letnich, na kierunkach wychowanie fizyczne i rehabilitacja ruchowa, stacjonarnych studiach magisterskich 5-letnich na kierunku fizjoterapia, zaocznych studiach magisterskich 5-letnich na kierunku wychowanie fizyczne[274]. Na Wydziale TiR realizowano 4, 5-letnie studia stacjonarne i zaoczne na kierunku turystyka i rekreacja[275].

W wyniku konsultacji prowadzonych na poszczególnych wydziałach oraz na podstawie decyzji Senatu w roku akademickim 2001/2002 na Wydziale Wychowania Fizycznego w Poznaniu i w Instytucie Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. wydłużono czas studiów 4-letnich (realizowanych do roku akademickiego 2003/2004) o jeden semestr do 4,5-letnich, wprowadzając także dwie specjalności – sport osób niepełnosprawnych oraz menedżer sportu. Skrócono natomiast studia 5-letnie do 4,5-letnich na kierunku fizjoterapia, co doprowadziło do wyrównania długości procesu dydaktycznego na tych

[272] J. Płaczek: *Dydaktyka* [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego...*, s. 46. Nastąpiła także zmiana nazwy kierunku „rehabilitacja ruchowa" na „fizjoterapię".

[273] Jak podaje Maciej Łuczak: „Mimo że Rada Główna Szkolnictwa Wyższego w 2002 roku zatwierdziła minima dla kierunku Fizjoterapia dla studiów licencjackich, to jednak nie zostały one wdrożone. Eksperci J. Nowotny i M. Woźniewski [...] przedłożyli Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego standardy dla wszystkich kierunków według nowego jednolitego wzoru dla wszystkich kierunków studiów licencjackich i magisterskich, które po pewnych modyfikacjach wdrożono dopiero po 2007 roku. Dostosowano je do zaleceń Konwencji Bolońskiej. Dzięki temu dyplomy absolwentów Fizjoterapia były uznawane przez Światową Konfederację Fizjoterapii (WCPT) i Europejską Sieć Szkół Wyższych Fizjoterapii (ENPHE). W Polsce studia na I stopniu Fizjoterapii trwały 6 semestrów, a w innych krajach 7 lub 8 semestrów. W ciągu 3 lat studiów polscy studenci musieli zrealizować 2900 godzin dydaktycznych i 900 godzin praktyk. W 2009 roku standardy dla studiów zaocznych zalecały realizować 60% ogółu dydaktyki studiów stacjonarnych". M. Łuczak, E. Kałamacka, J. Chełmecki, R. Szubert, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, W. Moska, M. Żmudzka-Brodnicka, B. Gondek, *Akademie wychowania fizycznego w Polsce. Od przeszłości ku przyszłości*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 446, Poznań 2015, s. 43.

[274] Na studiach zaocznych przyjmowano na trzeci rok absolwentów Studiów Nauczycielskich Wychowania Fizycznego, a na czwarty rok absolwentów Kolegiów Nauczycielskich w Lesznie i Koninie.

[275] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 1999/2000, s. 1.

kierunkach[276]. W roku akademickim 2008/2009 zgodnie z dwustopniowością studiów, punktami ECTS (Europejski System Transferu Punktów), przedmiotami do wyboru i wykładami monograficznymi zwiększono liczbę godzin na studiach niestacjonarnych. W 2010 r. studia na kierunku wychowanie fizyczne I stopnia obejmowały specjalności: instruktor sportu, fitness, turystyka szkolna, a na studiach II stopnia: trener, sport osób niepełnosprawnych, organizacje i zarządzanie sportem, edukacja zdrowotna, menedżerstwo i zarządzanie. Na Wydziale Turystyki i Rekreacji oraz na kierunku turystyka i rekreacja w Gorzowie Wlkp. zajęcia dydaktyczne realizowano na specjalnościach: hotelarstwo, organizacja i obsługa ruchu hotelarskiego, polityka turystyczna oraz rekreacja, a po stworzeniu dwustopniowego programu studiów w 2010 r. na specjalnościach: I stopień – obsługa ruchu turystycznego, rekreacja, hotelarstwo, turystyka kulturowa, dietetyka w turystyce i rekreacji, ekoturystyka; II stopień – animacja czasu wolnego, turystyka zrównoważona, turystyka międzynarodowa[277].

Istotna zmiana w postępowaniu dydaktycznym zaszła od roku akademickiego 2012/2013. Przestały wówczas obowiązywać standardy kształcenia, a na ich miejsce wprowadzono Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (KRK)[278]. W związku w tym nastąpiły ważne zmiany w zakresie wszystkich kierunków studiów realizowanych w poznańskiej AWF. Na wszystkich trzech wydziałach wytyczono efekty kształcenia dla każdego kierunku, poziomu i profilu oraz przygotowano nowe plany studiów. Uwzględniały one zapisy ustawy z dnia 27 VII 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by wprowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki[279].

Dużą uwagę przywiązywano także do kształcenia podyplomowego, którego znaczenie wzrosło w latach dziewięćdziesiątych wraz ze stopniowym nasyceniem rynku pracy absolwentami studiów wychowania fizycznego. Potrzebne okazały się dodatkowe kwalifikacje (m.in instruktorskie i trenerskie), stąd uczelnia wyszła naprzeciw swoim absolwentom oraz innym osobom z kwalifikacjami z zakresu wychowania fizycznego). W uczelni działało Centrum

[276] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2001/2002, s. 2.

[277] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2009/2010, s. 4.

[278] KRK zakładały uzyskanie przez studenta określonych efektów kształcenia w trzech kategoriach: wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Studenci mogli uzyskiwać kwalifikacje na trzech poziomach i w dwóch profilach (praktycznym i ogólnoakademickim). Relacja pisemna dr Edyty Michalak.

[279] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2008/2009, s. 3.

Kształcenia, Doskonalenia Kadr i Szkolenia – w Poznaniu oraz Podyplomowe Studium Doskonalenia i Kształcenia Kadr – w Gorzowie Wlkp.[280] Słuchacze tej formy kształcenia mogli uzyskać liczne dodatkowe uprawnienia z zakresu kultury fizycznej, do których należały: menedżer sportu, menedżer imprez sportowych, fizjoterapia w odnowie biologicznej, organizacja i zarządzanie gospodarką turystyczną i hotelarstwem, formy gimnastyczno-taneczne i fitness, gimnastyka korekcyjno-kompensacyjna, gimnastyka korekcyjna, wychowanie fizyczne dla nauczycieli, trener II klasy[281].

Absolwenci uczelni mogli skorzystać z pomocy w poszukiwaniu miejsc pracy i dokonać indywidualnego wyboru drogi zawodowej. Od 2003 r. w AWF istniało Biuro Karier, które nawiązało współpracę z grupą ponad pół tysiąca pracodawców, głównie w Poznaniu i Wielkopolsce, obejmującą przede wszystkim stowarzyszenia sportowe, centra sportu i rekreacji, hotele, biura podróży, fundacje oraz inne placówki mogące zatrudnić absolwentów AWF. Pracownicy Biura Karier organizowali targi pracy, specjalistyczne konferencje, warsztaty, szkolenia, panele dyskusyjne, wizyty studyjne u pracodawców. Ponadto Biuro Karier prowadziło rejestrację losów absolwentów AWF, aby korygować programy studiów i aktualizować formy kształcenia, dostosowując je do bieżącej sytuacji na rynku pracy[282].

O rozwoju uczelni świadczył stan studentów, którzy zdobywali wiedzę na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych. O ile w pierwszym roku akademickim 1950/1951 liczba żaków poznańskiej WSWF wynosiła zaledwie 183 osoby, o tyle w okresie do 1969 r. wzrosła do 906 osób. W następnym okresie nadal systematycznie powiększała się do 2200 osób w 1988 r., 4862 osób w 2008 r., osiągając stan 3877 w 2014 r. oraz 3344 w 2018 r.[283] Po powołaniu studiów doktoranckich w 1996 r. rozpoczęto kształcenie na tym najwyższym stopniu. Obsługę kształcenia doktorantów przyjęło powołane wówczas Studium Doktoranckie. W 1996 r. studia podjęło 12 osób (5 – trybem stacjonarnym i 7 – zaocznym), a w kolejnych latach na studiach doktoranckich kształcono następującą liczbę osób: 2008 – 82, 2010 – 92, 2012 – 100, 2014 – 87, 2016 –

[280] Studium w Gorzowie Wlkp. założył w 1994 r. i 15 lat prowadził dr hab. Piotr Godlewski. Od 2009 r. jednostką kierowała dr Eleonora Sikora.

[281] Kursy instruktorskie obejmowały natomiast część ogólną szkolenia instruktora sportu oraz części specjalistyczne instruktora sportu w następujących dyscyplinach: lekkoaletyka, narciarstwo alpejskie, pływanie, taniec sportowy, tenis, kulturystyka, piłka siatkowa, piłka nożna, koszykówka, judo, karate, żeglarstwo, część ogólna instruktora rekreacji ruchowej, części specjalistyczne instruktora rekreacji ruchowej, samoobrona, aerobik, jazda konna, wspinaczka skałkowa, snowboard, pływanie, narciarstwo zjazdowe, surfing, odnowa biologiczna, wioślarstwo, koszykówka, siatkówka, kajakarstwo, akrobatyka sportowa, kulturystyka, gimnastyka korekcyjna.

[282] Relacja pisemna Małgorzaty Krzyżanowskiej-Szejner.

[283] R. Wieczorek, *Etapy rozwoju poznańskiej uczelni wychowania fizycznego*, „Roczniki Naukowe AWF w Poznaniu" 1990, z. 39, s. 40.

73, 2018 – 56. Ogółem studia doktoranckie w poznańskiej AWF ukończyło do 2018 r. 199 osób[284]. Uprawnienia do nadawania stopnia doktora posiadały dwa wydziały: Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji (od 1968 r.) oraz Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. (od 2005 r.). W wyniku przeprowadzania postępowań doktorskich doktoraty w skali całej uczelni do 2018 r. uzyskało 609 osób, natomiast stopnie doktora habilitowanego osiągnęły 63 osoby. Przeprowadzono także 22 przewody profesorskie[285].

Trudno wprost wyobrazić sobie działalność uczelni bez kadry naukowo-dydaktycznej, która w latach 1950–2019 stopniowo ewoluowała pod względem liczby zatrudnionych nauczycieli akademickich oraz posiadanych przez nich kwalifikacji. O trudnych początkach w tym zakresie świadczy wspomniany wcześniej fakt zatrudnienia w pierwszym roku akademickim zaledwie jednego samodzielnego pracownika nauki i tylko jednego doktora. Wraz z rozwojem uczelni liczba pracowników naukowo-dydaktycznych stopniowo wzrastała. W dużym stopniu wynikało to z pomocy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza oraz Akademii Medycznej, które wyrażały zgodę na pracę swoich wykładowców, głównie z tytułem profesora i stopniem doktora w poznańskiej uczelni wychowania fizycznego. Dzięki temu pozytywnemu transferowi kadry z poznańskich uczelni oraz podnoszeniu kwalifikacji przez nauczycieli WSWF/AWF liczba pracowników naukowo-dydaktycznych systematycznie rosła i w 1973 r. osiągnęła stan 14 samodzielnych pracowników i 30 doktorów. W następnym okresie trend ten utrzymał się i AWF zatrudniała następującą liczbę wykładowców: 2004 – 44 profesorów i 98 doktorów, 2010 – 62 profesorów i 173 doktorów, 2014 – 59 profesorów i 133 doktorów, 2016 – 73 profesorów i 135 doktorów, 2018 – 69 profesorów i 135 doktorów. Według stanu na dzień 1 VII 2018 r. kadra wykładowców według tytułu i stopni naukowych w AWF w Poznaniu liczyła: profesorowie – 17, doktorzy habilitowani – 52, doktorzy – 135, magistrowie – 48. Ogółem u progu roku akademickiego 2018/2019 w uczelni pracowało 252 nauczycieli akademickich[286].

Obok działalności naukowej i dydaktycznej uczelnia stanowiła placówkę o określonej strukturze z zapleczem organizacyjnym procesu naukowo-dydaktycznego. Ważną rolę pełnili pracownicy, którzy nie byli nauczycielami, a kompetentnie wspomagali bezpośrednio lub pośrednio badania naukowe oraz kształcenie studentów. Od początku istnienia uczelni ukształtowała się określona struktura administracyjno-techniczna, na czele której stali dyrektorzy administracyjni, a potem kanclerze uczelni. Posiadali oni szerokie uprawnienia w odniesieniu do wszystkich pracowników wspomagających dydaktykę i naukę w WSWF/AWF. Blisko współpracowali z rektorami, prorekto-

[284] Relacja pisemna Lidii Świadek; relacja pisemna Krzysztofa Kusego.

[285] Relacja pisemna Małgorzaty Kozłowskiej.

[286] Opracowano na podstawie zestawienia przygotowanego przez Paulinę Kubiak.

rami i dziekanami uczelni, wchodząc w skład Senatu uczelni, Rad Wydziałów oraz Kolegium Rektora. Dyrektorami administracyjnymi uczelni w poszczególnych latach były następujące osoby: Wacław Sopoliński (1950–1952), Stefan Błażejewski (1952–1969), inż. Władysław Przyczynek (1969–1974), mgr Zdzisław Kudła (1974–1990), mgr Włodzimierz Rataszewski (1990–2004), mgr Stefan Kęszycki (2004–2005). Od 2005 r. sferą administracyjną oraz pracownikami niebędącymi nauczycielami kierowali kanclerze. Funkcję tę sprawowali: mgr Stefan Kęszycki (2005–2007), mgr Andrzej Nowakowski (2007–2009) oraz mgr Stanisław Wiesław Kuhnert (2009–2019). Dyrektorzy i kanclerze wnieśli znaczący wkład w rozwój organizacyjny uczelni, szczególnie w zakresie realizacji procesów inwestycyjnych i bieżącej modernizacji bazy dydaktycznej WSWF/AWF. Kanclerz kierował z upoważnienia rektora administracją i gospodarką uczelni oraz podejmował decyzje dotyczące mienia uczelni w zakresie zwykłego zarządu, określone przez przepisy prawa, Statut uczelni oraz Regulamin organizacyjny. Reprezentował szkołę na zewnątrz w zakresie zwykłego zarządu. Organizował, koordynował i kontrolował działalność administracyjną, finansową, techniczną i gospodarczą AWF. Ponadto odpowiadał za realizowanie polityki kadrowej i płacowej uczelni w stosunku do podległych pracowników[287].

Ukazując w ogólnym zarysie historię AWF, warto uwzględnić ważny akademicki i naukowy aspekt jej działalności. Obok odznaczeń przyznawanych przez uczelnię zasłużonym pracownikom oraz osobom z zewnątrz, najwyższym zaszczytem był doktorat *honoris causa*, który od 1975 r. przyznawano wybitnym naukowcom macierzystej uczelni oraz wybitnym osobistościom spoza uczelni. O prestiżu tego wyróżnienia świadczy fakt, że godność doktora *honoris causa* poznańskiej AWF otrzymało tylko sześć osób (w porządku chronologicznym):

[287] Szczegółowe zadania kanclerza obejmowały: podejmowanie działań i decyzji zapewniających zachowanie, właściwe wykorzystanie majątku uczelni oraz jego powiększanie i rozwój, pełnienie funkcji przełożonego służbowego w stosunku do pracowników niebędących nauczycielami akademickimi i niepodlegających innym organom uczelni, określanie zasad dotyczących zarządzania majątkiem uczelni, ustalanie sposobu zabezpieczenia majątku uczelni oraz wyznaczanie jednostek organizacyjnych odpowiadających za realizację określonych w tym zakresie zadań, podejmowanie decyzji o nabyciu, zbyciu lub obciążeniu przez uczelnię składników mienia o wartości wyrażonej w PLN i nieprzekraczającej równowartość 30 tys. euro, przy zastosowaniu kursu ogłoszonego przez NBP w dniu podjęcia decyzji, udział w pracach związanych z opracowywaniem planu rzeczowo-finansowego oraz prognoz wieloletnich zgodnie z wytycznymi Ministerstwa, składanie corocznego sprawozdania z działalności rektorowi. Zadania w zakresie organizacji pracy administracji obejmowały: zadania w zakresie spraw pracowniczych; zadania w zakresie gospodarki mieniem; uczestnictwo w posiedzeniach Senatu uczelni z głosem doradczym; współudział w ustalaniu zasad zarządzania majątkiem uczelni; przygotowywanie sprawozdań rzeczowych i finansowych z zakresu wykonywanych zadań, a w szczególności materiałów do planu budżetu i innych dokumentów wymaganych przez MNiSW; zastępowanie zastępcy kanclerza ds. inwestycyjno-technicznych podczas jego nieobecności; wykonywanie innych zadań zleconych przez rektora. Zakres obowiązków kanclerza Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, s. 1–5.

prof. Michał Ćwirko-Godycki (1975), prof. Wiktor Dega (1979), prof. Gerhard Lukas z Niemiec (1979), Jan Mulak (1995), prof. Zbigniew Drozdowski (2003) i prof. Krystyna Nazar (2009)[288]. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że doktorat *honoris causa* otrzymali także w innych uczelniach zasłużeni luminarze nauki – pracownicy poznańskiej AWF. Profesor Wiesław Osiński jako jedyny uhonorowany został tym wyróżnieniem dwukrotnie: w warszawskiej AWF (2015) oraz we wrocławskiej AWF (2017). Profesor Jerzy Smorawiński został doktorem honorowym AWF we Wrocławiu (2015), a prof. Lechosław Dworak otrzymał doktorat honorowy AWF w Warszawie (2015)[289].

[288] *Doktoraty honoris causa w uczelniach wychowania fizycznego*, Biuletyn nr 11 Sekcji Historii Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, Gorzów Wlkp. 2009, s. 22.

[289] Zasady i tryb postępowania w sprawach o nadanie tytułu doktora *honoris causa* AWF w Poznaniu określała Uchwała Senatu Uczelni Nr 62 z dnia 17 I 1995 r. Zob. też: *Zbigniew Kazimierz Drozdowski – doctor honoris causa Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu*, Poznań 2003.

Rozdział III

Infrastruktura Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

1. Rozwój infrastruktury do 1945 r.

W chwili gdy 7 V 1919 r. nastąpiło otwarcie Uniwersytetu Poznańskiego, Katedra Higieny Szkolnej i Teorii Wychowania Fizycznego mieściła się w dwóch pokoikach w Collegium Minus, następnie przeniesiono ją do Collegium Maius ulokowanego w Zamku Cesarskim[290]. Dzięki życzliwości dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego korzystano ze szkolnej sali gimnastycznej i boiska sportowego. Wiosną 1921 r. placówkę przeniesiono do Collegium Medicum przy ul. Fredry (dawny Urząd Osadniczy)[291]. Warunki lokalowe wciąż jednak były niewystarczające. Dzięki staraniom Eugeniusza Piaseckiego w maju 1921 r.[292] władze uniwersyteckie przyznały Katedrze budynek w ogrodzie botanicznym w parku Wilsona. W zaadaptowanych salach niegdysiejszej restauracji realizowano proces dydaktyczny[293]. Usytuowano tam sale: gimnastyczną wielką (24 × 12 × 8 m) i mniejszą, wykładową, ćwiczeń antropometryczno-fizjologicznych i inne[294], a na przyległym terenie trzy boiska.

---

[290] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1945*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969,* red. Z. Grot, Poznań 1969, s. 12.

[291] M. Godycki, *Rzut oka na kształcenie w zakresie wychowania fizycznego w Poznaniu*, „Kronika" WSWF w Poznaniu za rok 1956/1957 wyd. 1957, z. 1, s. 8.

[292] *Studium Wychowania Fizycznego w Uniwersytecie Poznańskim*, „Wychowanie Fizyczne" 1927, nr 9–10, s. 250.

[293] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1945…*, s. 23.

[294] Tenże, *Krótki rys dziejów Studium Wychowania Fizycznego…* s. 18–19.

Ponadto Katedra mogła korzystać z dwóch stadionów znajdujących się w pobliżu[295]. Po zawarciu umowy kierownictwa Katedry z władzami Centralnej Wojskowej Szkoły Gimnastyki i Sportów w Poznaniu obie placówki udostępniały sobie nawzajem pomieszczenia i sprzęt sportowy, a nawet kadrę naukową i instruktorów[296].

Wzrost zainteresowania studiami wychowania fizycznego zachęcił Eugeniusza Piaseckiego do intensywniejszych starań o powiększenie bazy dydaktycznej. Po przekształceniu Katedry w Studium Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Poznański wystąpił więc w 1927 r. do władz uczelni z propozycją budowy nowego gmachu (z dwiema salami gimnastycznymi, salami do szermierki, boksu i innych dyscyplin, salą wykładową na 200 osób, gabinetami i pracowniami, działem gimnastyki leczniczej i masażu oraz biblioteką) o łącznej powierzchni 3000 m^2. Projekt uzyskał akceptację Senatu Uniwersytetu Poznańskiego 10 VI 1927 r. Gmina stołecznego miasta Poznania zobowiązała się ofiarować 4 ha przy ul. Wyspiańskiego w zamian za zwrot budynku i terenów w parku Wilsona[297]. Mimo ostatecznego zatwierdzenia decyzji o budowie Studium, latem 1928 r. z powodu braku funduszów odroczono termin budowy na czas nieokreślony (z finansowania gmachu wycofały się dyrekcja Powszechnej Wystawy Krajowej oraz Zarząd Miejski i Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego)[298]. W związku z zaistniałą sytuacją kierownik Studium zaczął zabiegać o pomieszczenia w Collegium Marcinkowskiego na Górnej Wildzie (obecnie ul. 28 Czerwca 1956 r.), gdzie mieściły się trzy Zakłady: Ortopedii, Antropologii i Historii Medycyny UP oraz mieszkania prywatne – niestety nieskutecznie[299]. W efekcje do wybuchu II wojny światowej Studium Wychowania Fizycznego UP pozostało w parku Wilsona.

---

[295] E. Piasecki, *Studium Wychowania Fizycznego w Uniwersytecie Poznańskim*, „Kurier Poznański" 1925, nr 1, s. 2. W skrzydle północnym zlokalizowano salę wykładową na ok. 100 słuchaczy i pokój służbowy, ciemnię, pracownię fotograficzną i pokój projekcyjny, podręczne laboratorium chemiczno-mikroskopowe oraz pokój wagowy. W części środkowej i w skrzydle południowym znajdowała się sala gimnastyczna z przylegającymi do niej szatniami, w skrzydle południowym sala gimnastyczna mniejsza dla kobiet. W dwóch szatniach było po 8 kabin z natryskami, a przy nich toalety. Za szatniami na tarasie organizowano ćwiczenia szermiercze na wolnym powietrzu. Za budynkiem znajdowały się boiska: małe (od wschodu), większe z nawierzchnią żwirową (od północy) i największe trawiaste (po stronie północno-zachodniej). Zajęcia z lekkiej atletyki i większych gier ruchowych odbywały się na terenie sportowym „Pogoni". Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 24–25.

[296] E. Piasecki, *Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 2.

[297] *Studium Wychowania Fizycznego w Uniwersytecie Poznańskim*, „Wychowanie Fizyczne" 1927, nr 9–10, s. 250.

[298] *Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Poznańskim*, „Wychowanie Fizyczne" 1928, nr 8, s. 230.

[299] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego…*, s. 27.

2. Baza materialna w okresie Polski Ludowej

Trudności lokalowe uczelni sprzed II wojny światowej nie ominęły jej także w nowej rzeczywistości społeczno-gospodarczej i politycznej po jej zakończeniu. Tym bardziej, że w trakcie wojny Polska poniosła straty materialne, które wyniosły 38% stanu sprzed wybuchu wojny, tzn. 258 mld zł przedwojennych (ok. 40 mld dol.). Kultura fizyczna również potężnie ucierpiała w czasie wojny – obiekty Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie zostały zniszczone, podobnie jak wybudowane w stanie surowym budynki hali sportowej i sali gimnastycznej Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie[300]. W Poznaniu po wojnie brakowało odpowiedniej liczby obiektów dydaktyczno-naukowych i administracyjnych oraz przeznaczonych dla sportów rekreacyjnych. W 1950 r., gdy przekształcono Studium w Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego (WSWF), posiadała ona tylko należący do placówki przed wojną budynek w parku Wilsona, przemianowanym wówczas na park Kasprzaka. Wymagał on jednak gruntownego remontu. W związku z systematycznym wzrostem liczby studentów brakowało miejsca dla nowo powstałych zakładów, sal dydaktycznych, pomieszczeń dla administracji oraz domu akademickiego dla studentów, którzy w 70% mieszkali na stałe poza Poznaniem[301]. Trudna sytuacja materialna poznańskiej WSWF niestety nie została uwzględniona w planie 6-letnim. Za to zaplanowano powiększenie AWF w Warszawie, by stworzyć tam warunki odpowiednie dla 800 studentów, oraz budowę Instytutu Naukowego Kultury Fizycznej przy AWF. Pod koniec lat pięćdziesiątych XX w. wygospodarowano ponadto środki na stworzenie Technikum Wychowania Fizycznego w Gdańsku-Oliwie. Niemniej po 1950 r. nakłady na kulturę fizyczną raczej ulegały zmniejszeniu aż do przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Powodem była trudna sytuacja wewnętrzna kraju oraz trwająca w Europie zimna wojna[302].

Dzięki inicjatywie mgr. Józefa Burbelki (ówczesnego dziekana i sekretarza Wojewódzkiego Komitetu Wydziału Kultury Fizycznej) dla poznańskiej WSWF pozyskano halę sportową i boisko ośrodka sportowego przy ul. Droga

[300] J. Chełmecki, *Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie (1929/1930–2014/2015)*, [w:] M. Łuczak, E. Kałamacka, J. Chełmecki, R. Szubert, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, W. Moska, M. Żmudzka-Brodnicka, B. Gondek, *Akademie wychowania fizycznego w Polsce. Od przeszłości do przyszłości*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 446, Poznań 2015, s. 190; E. Kałamacka, *Z przeszłości Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie*, [w:] M. Łuczak, E. Kałamacka, J. Chełmecki, R. Szubert, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, W. Moska, M. Żmudzka-Brodnicka, B. Gondek, *Akademie wychowania fizycznego w Polsce…*, s. 111.

[301] J. Gaj, *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach akademickich 1950/51–1955/56*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1969, s. 113.

[302] Tenże, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973*, [w:] *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1919–1994)*, red. J. Gaj, Monografie AWF w Poznaniu, nr 312, Poznań 1996, s. 133–134.

Dębińska 8 (należące do WKKF). Pomieszczenia na wykłady wynajęto od Uniwersytetu, Akademii Medycznej, Wyższej Szkoły Rolniczej, Szkoły Podstawowej nr 15 przy ul. Berwińskiego, Palmiarni w parku Kasprzaka, pływalni krytej przy ul. Wronieckiej i w Klinice Chorób Wewnętrznych przy ul. Przybyszewskiego. Obciążało to budżet studenta, który musiał uczęszczać do 10 obiektów dydaktycznych rozproszonych po całym mieście[303]. Zapewne miało to wpływ na wyniki nauczania. Mimo starań rektora prof. dr. Jana Krotoskiego o nadbudowę i poszerzenie budynku w parku Kasprzaka oraz o nadbudowę i adaptację dawnego budynku „Polonii Zagranicznej" (gdzie w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. mieściła się stołówka Akademii Medycznej), uzyskano jedynie kredyt na gruntowny remont i zainstalowanie centralnego ogrzewania. W zaistniałej sytuacji w maju 1951 r. Jan Krotoski zrezygnował z pełnienia swej funkcji. Zabiegi kolejnego rektora, prof. dr. Feliksa Kamińskiego (sprawującego funkcję od 1952 r.), o przejęcie pomieszczeń w budynkach przy ulicach: Matejki 52, Wyspiańskiego 10 i Chełmońskiego 7 oraz krytej ujeżdżalni konnej przy ul. Matejki także zakończyły się fiaskiem. Zapotrzebowanie WSWF na pomieszczenia określono na 26 pokoi, w tym: 12 dla 12 zakładów naukowych, 1 dla Studium Języków Obcych i punktu konsultacyjnego Studium Zaocznego dla Pracujących, 2 dla Studium Wojskowego oraz 1 dla rektora i prorektora, 1 dla dziekana i prodziekana, 1 gabinet lekarski, 3 sale wykładowe oraz kilka pomieszczeń dla uczelnianych organizacji młodzieżowych i dla administracji[304]. Brak reakcji ze strony władz miasta świadczył o nikłym zainteresowaniu problemami, z jakimi borykała się WSWF.

Pewna poprawa w zakresie infrastruktury nastąpiła po 1 I 1955 r. Wówczas pozyskano na własność ośrodek sportowy przy ul. Droga Dębińska (dzierżawiony od 1950 r.)[305], w skład którego wchodziły hala sportowa, sala gimnastyczna (o powierzchni 614 m^2 zbudowana w 1947 r. przez Wojewódzki Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego z baraków poniemieckich przywiezionych ze Złocieńca), barak administracyjny i boiska przy al. Bema 8 (mocno zniszczone)[306]. Od 1955 r. WSWF dysponowała trzema barakami przy

[303] Tenże, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach akademickich 1950/51–1955/56…*, s. 113.

[304] Tamże. s. 114.

[305] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 135.

[306] Tenże, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach akademickich 1950/51–1955/56…*, s. 114–115. Sala gimnastyczna wyposażona była w sprzęt do ćwiczeń gimnastycznych i tablice do gry w koszykówkę. Znajdująca się przy sali gimnastycznej sala wykładowa mogła pomieścić 54 osoby. Zbudowana w 1929 r. – z okazji Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu – hala sportowa, następnie zakupiona przez Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół" – mieściła się przy al. Bema. W czasie II wojny światowej Niemcy mieli w niej stajnię i garaż samochodowy. Poważnie uszkodzona w okresie działań wojennych, po wyzwoleniu została odbudowana przez Wojewódzki Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. Jej wymiary to: 108 m długości, 27 m szerokości i 8 m wysokości. Niestety, system ogrzewania w niej nie działał. Stanowiło to poważne utrudnienie. W hali zbudowano uniwersalną

ul. Palacza 146 z czasów niemieckiej okupacji. Jeden służył jako dom studenta. Mieszkało w nim 120 słuchaczy. Inny wykorzystywano jako kuchnię, stołówkę i salę do zajęć dydaktycznych oraz administrację szkoły. W trzecim baraku mieściły się: Biblioteka Główna, kwestura i dział gospodarczy oraz mieszkanie dla dyrektora administracyjnego WSWF Stefana Błażejewskiego[307].

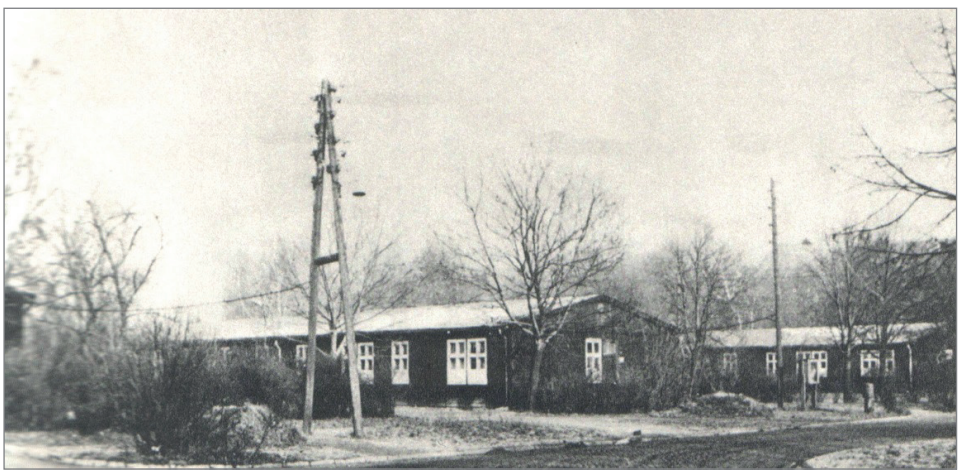

21. Baraki przy ul. Grunwaldzkiej 55

skocznię do skoku wzwyż oraz rzutnię do pchnięcia kulą. Ponadto były w niej 3 szatnie, służące w latach 1950–1953 jako sale wykładowe dla studentów niektórych dyscyplin sportowych. W przyległych do niej pomieszczeniach przechowywano uczelniany sprzęt sportowy. Boisko sportowe było także w nie najlepszym stanie. Zbudowało je Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół" w latach 1921–1922, podobnie jak niektóre urządzenia lekkoatletyczne. Natomiast drewnianą trybunę, za którą znajdowała się strzelnica dla broni małokalibrowej, zbudowano w latach 1924–1925. Z okazji przygotowań do lekkoatletycznych drużynowych mistrzostw Polski w 1948 r. zbudowano przy boisku do gier wielkich skocznie do skoku w dal i wzwyż, koła do rzutów, a także zasiano na płycie trawę oraz odnowiono bieżnię i tor żużlowy. Wówczas stadion ten uważano za jeden z najlepszych w Poznaniu. W 1948 r. wzmocniono trybunę (prowizorycznie), a po kilku latach rozebrano ją ze względu na możliwość zawalenia. Drewno pochodzące z rozbiórki wykorzystano do budowy pomostów na Jeziorze Maltańskim. Do czasu przekazania obiektu Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego stadion był własnością Wojewódzkiego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, a następnie Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej. W latach 1948–1949 wybudowano barak administracyjny, który wielokrotnie przebudowano (w latach 1950–1954). Służył wówczas jako sypialnia dla uczestników kursów instruktorskich i trenerskich. Wymiary baraku – 29,5 m długości i 8,9 m szerokości. Barak posiadał ogółem 8 pomieszczeń o powierzchni od 9 do 40 m^2. Razem z wymienionymi obiektami przejęto dwa małe parterowe budynki gospodarcze (12 × 7 i 7 × 7 m), które przeznaczono na magazyny, oraz jeden parterowy budynek mieszkalny (14,5 × 6,7 m) 3-izbowy, w którym mieszkał personel ośrodka. We wspomnianym baraku przy al. Bema umiejscowiono większość zakładów dydaktyczno-naukowych Katedry Sportów.

[307] Tenże, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 135.

W 1956 r. uczelnia uzyskała osiem baraków przy ul. Grunwaldzkiej 55 (w zamian za trzy przy Palacza). Ulokowano w nich kierownictwo uczelni i administrację, Bibliotekę Główną oraz Katedrę Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego. Cztery baraki przeznaczono na domy studenta na 240 miejsc, a jeden na stołówkę. Zaspokoiło to bieżące potrzeby uczelni. Biblioteka Główna otrzymała cztery pomieszczenia, tj. pracownię dla pracowników biblioteki, duży magazyn, czytelnię dla studentów i introligatornię. Również Katedra Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego wzbogaciła się o kilka obiektów. Natomiast w parku Kasprzaka pomieszczenia otrzymały Zakłady: Anatomii, Biomechaniki, Biologii, Antropologii i Biochemii. W 1959 r. władze uczelni podpisały umowę najmu kolejnego baraku przy ul. Grunwaldzkiej 55, w którym miał się znaleźć Zakład Fizjologii, jednak barak rozebrano, pozostałe wyremontowano i zaadaptowano do potrzeb dydaktycznych i administracyjnych, podobnie jak budynek w parku Kasprzaka i obiekty przy ul. Droga Dębińska. Remonty pochłaniały znaczne środki finansowe[308]. Według Jerzego Gaja, gdyby te same środki przeznaczono na „stopniową rozbudowę substancji trwałej z prawdziwego zdarzenia, służyłaby ona Uczelni wiele dziesiątków lat" [309].

Dlatego ważną sprawą było podjęcie starań o wszczęcie budowy nowego dostatecznie obszernego budynku uczelni, domu studenta i obiektów sportowych. Podjęte przez rektora Jana Krotoskiego próby rozbudowy obiektów Studium w parku Kasprzaka, zdaniem Jerzego Gaja, nie rozwiązałyby wszystkich problemów placówki[310]. Kolejne projekty wiązały się z lokalizacją uczelni w dzielnicy Grunwald (w okolicy obecnej Sali Widowiskowo-Sportowej „Arena"), na terenie Cytadeli i na północnym brzegu Jeziora Maltańskiego, przy pl. Kazimierza oraz al. Bema na terenach zajmowanych przez WSWF. Główną przeszkodą w ich realizacji były wysokie koszty wspomnianych inwestycji[311].

Decyzja o budowie gmachu dydaktyczno-naukowego WSWF zapadła dopiero w marcu 1958 r. w trakcie wizytacji uczelni przez przedstawicieli Głównego Komitetu Kultury Fizycznej (GKKF) oraz wyższych szkół wychowania fizycznego i AWF w Warszawie. Argumentem za podjęciem inwestycji był znaczny rozwój dydaktyczno-naukowy poznańskiej placówki. Wiążącą uchwałę GKKF podjął 27 IV 1959 r. Niosła ona za sobą promesę zapewnienia niezbędnych kredytów, a także uzgodnienie z władzami miasta lokalizacji obiektu i założeń projektowych oraz pozyskanie informacji o warunkach hydrogeologicznych terenu przeznaczonego pod inwestycję. Na mocy kolejnej uchwały

[308] Tenże, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach akademickich 1950/51–1955/56…*, s. 145.

[309] Tenże, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 136.

[310] Tenże, *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1956/57–1967/68*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969…*, s. 146.

[311] Tamże.

Prezydium GKKF 8 V 1958 r. zdecydowało o rozpoczęciu budowy gmachu o kubaturze 20 tys. m^3, przeznaczając na ten cel niezbędne środki finansowe, ale z przyczyn dla uczelni niezależnych zamierzenie to zostało odłożone na kilka następnych lat. Lokalizację uczelni przy zbiegu ulic Marchlewskiego i Bema zatwierdziło Prezydium Rady Narodowej m. Poznania[312]. Na zlecenie uczelni we wrześniu i październiku 1959 r. Polskie Towarzystwo Meteorologiczne i Hydrologiczne Oddział w Poznaniu wykonało wiercenia w miejscu przewidzianego usytuowania gmachu i na ich podstawie wykonało opinię techniczną o warunkach posadowienia budynku (polegającą m.in. na zaliczeniu obiektu do odpowiedniej kategorii geotechnicznej, zaprojektowaniu odwodnień, ustaleniu wzajemnego oddziaływania obiektu i podłoża gruntowego).

Ostatecznie lokalizację na zaproponowanym terenie przyznało Prezydium Rady Narodowej miasta Poznania – Miejska Komisja Planowania Gospodarczego 23 XI 1959 r. W następnym roku (1960) uzgodniono warunki dostaw gazu, energii elektrycznej, podłączenia do kanalizacji, wodociągów oraz linii telefonicznej do budynku. Nieuzgodniony pozostawał problem sieci grzewczej, ponieważ władze miejskie nie udzieliły pozwolenia na wybudowanie kotłowni przy budynku. Wstępny projekt został zatwierdzony na podstawie protokołu nr 80/62 GKKFiT z 3 XI 1962 r. Tego roku GKKFiT podjął niezręczną decyzję anulowania zlecenia dla poznańskiego „Miastoprojektu" na opracowanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej, którego dokonały władze uczelni, i przyznał je „Miastoprojektowi Specjalistycznemu" w Warszawie. Profesorowi dr. Markowi Leykamowi powierzono główny projekt architektoniczny budynku, a prof. dr. Wenczesławowi Poniżowi – projekt konstrukcji stalowej. Niestety prace nad przygotowaniem dokumentacji przeciągnęły się aż do roku 1965. Dopiero 15 I 1966 r. resort zatwierdził ją wraz z łącznym wykazem kosztów budowy w kwocie 35 611 000 zł. Musiało zatem upłynąć aż 8 lat (1958–1966) od wstępnej decyzji resortu do zatwierdzenia przezeń dokumentacji i zbiorczego zestawienia kosztów. Nie wiadomo, czy były to tylko skutki panującej biurokracji, czy ilustracja wybiórczego traktowania uczelni wychowania fizycznego przez GKKFiT. Wydaje się, że jedno i drugie.

Dokumentację z pierwszego etapu inwestycji – nowego gmachu dydaktycznego WSWF – przekazano głównemu wykonawcy, tj. Poznańskiemu Przedsiębiorstwu Budownictwa. Zakład po szczegółowym zapoznaniu się z dokumentacją uznał ją za pełną. Było to podstawą do zawarcia z WSWF z Poznaniu umowy wieloletniej 5 IV 1966 r. Wówczas ustalono koszty pierwszego etapu budowy na 27 000 000 zł. Bank Inwestycyjny pismem z dnia 25 V 1966 r.

[312] Tamże, s. 147.

przyjął zadanie inwestycyjne do finansowania na łączną kwotę 35 282 000 zł[313]. Rozpoczęcie budowy odwlekało się jednak, ponieważ władze państwowe stosownym zarządzeniem postanowiły dokonać weryfikacji dokumentacji budów w całym kraju – będącej w toku opracowania, już opracowanej oraz budów będących w toku realizacji na terenie kraju. Z końcem 1967 r. nastąpiło ostateczne zakończenie prac weryfikacyjnych. Upływ czasu sprawiał, że rosły także koszty wstępne budowy. Miały one wynieść 55 715 600 zł. Długo oczekiwane, uroczyste położenie kamienia węgielnego nastąpiło w październiku 1966 r. Prawdopodobnie nikt z uczestniczących w tej uroczystości nie przypuszczał, że oddanie gmachu do użytku nastąpi dopiero w pierwszym kwartale 1973 r. Trudności nie omijały budowniczych obiektu. Projekt przewidywał, że ostatnią kondygnacją budynku będzie aula w kształcie kopuły umocowanej na konstrukcji linowej. Ostatecznie zrezygnowano z tego przedsięwzięcia, gdyż nie było w kraju przedsiębiorstwa, które mogłoby wówczas wykonać tego typu element architektoniczny. Po zrealizowaniu inwestycji krążyła anegdota, że jest to wiadukt prawdopodobnie przez pomyłkę zbudowany nieco za daleko od rzeki Warty. W trakcie początkowych robót odkryto stare mury pofortyfikacyjne, nieujawnione wcześniej w toku badania gruntu. Spowodowało to dodatkowe komplikacje. Ostatecznie gmach okazał się nie w pełni funkcjonalny (były w nim np. wąskie korytarze, sale bez okien), a zimne w okresie jesienno-zimowym i zbyt ciepłe w okresie letnim, przeszklone na ścianach zewnętrznych pomieszczenia stwarzały złe warunki do pracy. Mimo wad oddanie obiektu poprawiło znacznie sytuację lokalową. Dodatkowo uzyskano 350 pomieszczeń o kubaturze 33 923 m^3. Przeznaczono je dla powstałych w 1972 r. Instytutów: Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej, Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej, Wychowania Fizycznego Specjalnego. Ulokowano tam także Bibliotekę Główną z dwoma czytelniami, Zaoczne Studium dla Pracujących, Studium Doskonalenia Kadr Trenerskich i Ośrodek Informacji Naukowej. Reprezentacyjnym pomieszczeniem była aula, która mogła pomieścić 450 osób. Najniższą kondygnację budynku przeznaczono na prosektorium dla Zakładu Anatomii Funkcjonalnej, niewielką siłownię dla celów treningowo-badawczych Zespołu Dydaktycznego Teorii Sportu, baseny treningowe: wioślarski i kajakowy oraz urządzenia do rehabilitacji. W nowym gmachu zapewniono też miejsce dla komórek administracyjnych. Tym sposobem oddzielono administrację od działu inwestycji i remontów oraz działu gospodarczego i samodzielnej komórki inwentaryzacyjnej, mieszczącej się przy ul. Grunwaldzkiej 55. Stanowiło to pewne utrudnienie w sprawnej pracy administracji szkoły oraz zespołów naukowo-dydaktycznych.

[313] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 137.

22. Nowy budynek dydaktyczny AWF w Poznaniu

Stały rozwój uczelni (szczególnie w latach siedemdziesiątych) sprawił, że zaprojektowany i zrealizowany z opóźnieniem budynek nie zaspokajał już jej potrzeb lokalowych. Nadal brakowało własnych obiektów dla realizacji zajęć z bloku przedmiotowego Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu, utworzonego w 1972 r. Brakowało też miejsc w domu studenta[314]. W tej sytuacji podjęto pod kierownictwem mgr. inż. arch. Henryka Błaszkiewicza starania u władz miasta w celu pozyskania odpowiedniej bazy materialnej do celów dydaktycznych. Przygotowano „Studium rozwoju uczelni". Określono w nim plan zagospodarowania przestrzennego na terenach przyległych do ulic: Droga Dębińska, Marchlewskiego i Bema. Jednym z najważniejszych elementów inwestycyjnych miała być budowa hali[315] i zespołu sal do ćwiczeń dla różnych dyscyplin sportu. Kolejnymi zamierzeniami inwestycyjnymi na dalsze lata były: budynek przystani nad brzegiem Warty i dom studencki na 500 osób ze stołówką i innymi pomieszczeniami dla celów rekreacyjno-sportowych. Jedynie budowę domu studenckiego udało się rozpocząć przed 1973 r.

[314] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 203.

[315] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 138.

Sprawniej realizowano natomiast budowę własnego ośrodka szkoleniowego w Chycinie. O teren pod ten ośrodek uczelnia wzbogaciła się w 1960 r.[316] Dzięki zgromadzeniu odpowiednich środków finansowych władze uczelni w roku akademickim 1965/1966 mogły rozpocząć zagospodarowanie przyznanego terenu, budując studnię, linię wysokiego napięcia i parkan. Pomoc studentów i pracowników w ramach tzw. czynów społecznych skutkowała szybkim wykonaniem wykopów pod przewody i budynek kuchenny oraz zleceniem wykonania budynku. Dzięki temu uczelnia uzyskała w bardzo krótkim czasie ośrodek dla potrzeb dydaktycznych. Zaczęto tam organizować letnie obozy dla studentów, wypoczynek dzieci i młodzieży pracowników, konferencje oraz zjazdy absolwentów.

Ponadto w roku akademickim 1971/1972 kierownictwu uczelni udało się pozyskać teren o powierzchni 1 ha w Darłówku (wtedy woj. koszalińskie) pod budowę ośrodka – Domu Pracy Twórczej dla pracowników nauki. Zlokalizowany został w pobliżu morza. Niestety, brak środków przeszkodził w realizacji tego pomysłu. W tym samym roku pozyskano na okres przejściowy lokalizację pod ośrodek wypoczynkowy w Łazach (również woj. koszalińskie). Był to teren o powierzchni 1200 m^2, także przyległy do morza. Wkrótce zbudowano ogrodzenie i postawiono kilka dwurodzinnych domków typu „Pilawa" (do zamieszkania w okresie letnim), w których organizowano wypoczynek dla pracowników uczelni i ich rodzin. Dużą pomoc w utworzeniu ośrodka w Łazach okazała utworzona z początkiem 1970 r. „brygada remontowo-budowlana" złożona z pracowników uczelni, która wykonywała wiele prac remontowo-adaptacyjnych[317].

W powstałej w 1971 r. Filii poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp. warunki lokalowe nie były lepsze. W latach 70. XX w. dysponowano jednym, ale imponującym wielkością budynkiem dydaktyczno-administracyjnym (ok. 30 tys. m^3) z dwiema salami gimnastycznymi, zaadaptowanym na dom studenta biurowcem i niewielkim, prymitywnie urządzonym ośrodkiem wypoczynkowym w Barlinku. Później gorzowska jednostka przejęła, również w bardzo złym stanie, przystań wodną nad Wartą. W tej sytuacji zachodziła konieczność wynajmowania obiektów przede wszystkim na zajęcia ze studentami w niektórych dyscyplinach sportowych: pływalni miejskiej i pływalni ZKS „Stilon", stadionu KKS „Warta" oraz hali sportowej ZKS „Stilon"[318].

---

[316] Tenże, *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1956/57–1967/68…*, s. 145–146. „Adaptacja baraków kosztem około miliona zł pozwoliła na przeniesienie kierownictwa i administracji uczelni, Biblioteki Głównej i zakładów Katedry Teorii i Metodyki WF z parku Kasprzaka i ulicy Palacza na ulicę Grunwaldzką 55. Poza tym cztery baraki przeznaczono na akademik, w którym zamieszkiwało 240 studentów, a jeden barak wykorzystano na stołówkę studencką".

[317] Tenże, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 139.

[318] Tamże.

23. Budynki Filii poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp.

Sprzyjające warunki do rozwoju inwestycyjnego nie trwały zbyt długo. W związku z organizacją centralnych dożynek w Poznaniu w 1974 r. rozebrano przestarzałe obiekty dydaktyczno-sportowe, będące w użytkowaniu AWF, mieszczące się wokół Stadionu (wówczas) im. 22 Lipca, należącego do Klubu Sportowego „Warta". Decyzja ta znacznie pogorszyła warunki pracy Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu. Funkcjonujące w jego ramach Zakłady: Zespołowych Gier Sportowych, Lekkiej Atletyki oraz Sportów Różnych przeniesiono do Szkoły Podstawowej przy ul. Różanej[319]. Jeszcze tego samego roku Wydział Gospodarki Przestrzennej i Ochrony Środowiska Urzędu Miasta Poznania wyraził zgodę na budowę obiektów dydaktyczno-sportowych i otwartych obiektów na terenie przyległym do budynku centralnego AWF w rejonie ulic Marchlewskiego i Bema.

Narastające od 1975 r. trudności gospodarcze kraju wpłynęły niekorzystnie na realizację zaplanowanych inwestycji. Zresztą nawet w Uchwale Biura Politycznego Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej z kwietnia 1977 r. w sprawie dalszego rozwoju kultury fizycznej na rozwój bazy nie zwrócono szczególnej uwagi[320]. Stan urządzeń i obiektów w stosunku do liczby studentów w Poznaniu, podobnie jak w całym kraju, był daleko niewystarczający[321], lecz alternatywny plan budowy poznańskiej AWF od podstaw w dzielnicy nauki na terenie Moraska przesunięto na późniejsze lata.

Jak stwierdził Jerzy Gaj, w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego wieku poznańska AWF – w przeciwieństwie do innych akademii tego typu – „z racji uruchomienia nowych placówek dydaktycznych nie została włączona w sposób znaczący do planu inwestycyjnego". Mimo to przybyło uczelni sporo obiektów. W 1975 r. władze miejskie przekazały dla nowo powstałego Wydziału Turystyki i Rekreacji budynek dawnego Hotelu Staromiejskiego przy ul. Rybaki 19 o powierzchni 726 m^2. Mieściło się w nim 75 pomieszczeń. Usytuowany był w pobliżu gmachu głównego uczelni[322].

W oddanym do użytku w 1976 r. Domu Studenckim przy ul. św. Rocha 9 mogło zamieszkać maksimum 600 osób. Początkowo służył ponad 500 studiującym w trybie stacjonarnym i ponad 1000 niestacjonarnym, a kilka lat później – kilkutysięcznej rzeszy studentów.

---

[319] *Sprawozdanie dyrektora administracyjnego inż. Władysława Przyczynka*, „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1972/1973 wyd. 1974, z. 17, s. 344–348.

[320] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 203.

[321] J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w XIX i XX wieku*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 289, Poznań 1991, s. 256–257.

[322] Archiwum AWF, Protokoły posiedzeń Rady Wydziału TiR w roku akademickim 1974–1976, sygn. 348, s. 21; J. Gaj, *Tradycje i dorobek Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu*, „Wychowanie Fizyczne i Sport" 1994, nr 3, s. 96.

24. Akademik przy ul. Rocha 9; wnętrze hali sportowej przy ul. Chwiałkowskiego

Kolejną inwestycją była hala sportowa przy ul. Chwiałkowskiego 34. Wybudowano ją w latach 1974–1976. Dzięki temu obiektowi Zakład Zespołowych Gier Sportowych uzyskał właściwe warunki do pracy naukowo-dydaktycznej. W 1978 r. uruchomiono stołówkę studencką mieszczącą się w bezpośrednim sąsiedztwie „akademika", a przy nim salę gimnastyczną (1979 r.) i nowoczesny klub studencki „Trops" (1980 r.) – największy wśród poznańskich klubów uczelnianych – przy ul. św. Rocha 9[323]. Prowadzono w nim działalność kulturalno-rozrywkową. Korzystali z niego zarówno studenci AWF, jak i Politechniki Poznańskiej, której akademiki znajdowały się w pobliżu „Tropsa", oraz młodzież z pobliskich osiedli.

W 1981 r. oddano do użytku wielofunkcyjny budynek typu „Berlin" (funkcjonujący do 5 V 2010 r.) o powierzchni użytkowej 906 m^2 i kubaturze 2996 m^3. Umieszczono w nim m.in. sale dydaktyczne, Zakład Lekkiej Atletyki, Międzywydziałowe Studium Nauk Społeczno-Politycznych i administrację uczelni. Wpłynęło to na poprawę warunków pracy niektórych komórek organizacyjnych Podobnego typu budynek wielofunkcyjny typu DW 700 „Domont" oddano do użytku w 1981 r. w Chycinie na terenie ośrodka szkoleniowego. Obiekt ten w następnych latach został rozbudowany o kolejne urządzenia. Ponadto dla celów dydaktyczno-szkoleniowych, sportowych i rekreacyjnych pozyskano jeszcze w tym samym roku przystań wioślarską nad Wartą i willę Urbaniaka przy ul. Bema 10 oraz rozpoczęto zagospodarowanie Ośrodka Szkoleniowo-Rekreacyjnego dla studentów Wydziału Turystyki i Rekreacji, z przeznaczeniem na realizację praktyk.

Na terenie Filii poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp. pewna poprawa bazy dydaktycznej nastąpiła pod koniec lat 70. Wówczas wybudowana została hala sportowa wraz z budynkiem dydaktycznym w parku Słowiańskim. Było to możliwe dzięki pomocy Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu w Warszawie[324]. Od władz miasta otrzymano stadion do lekkiej atletyki. Równocześnie z pozyskiwaniem nowych obiektów prowadzono prace remontowo-rewitalizacyjne bazy materialnej. Począwszy od 1977 r. przyznawane środki na remonty były jednak niewystarczające[325].

Brak specjalistycznego zaplecza sportowego w 1981 r. skłonił władze uczelni do podjęcia starań o uzyskanie limitów inwestycyjnych na budowę hali

[323] Archiwum AWF, Dział Nauki i Nauczania. Protokoły posiedzenia Rady Wydziału Wychowania Fizycznego 1978, sygn. 83; Protokół nr 8 posiedzenia Rady Wydziału Wychowania Fizycznego AWF w Poznaniu z 21 III 1978 r., s. 17; Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1975/76–1980/81, s. 109.

[324] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 139.

[325] Archiwum AWF Dział Nauki i Nauczania. Protokoły posiedzenia Rady Wydziału Wychowania Fizycznego 1978, sygn. 83; Protokół nr 8 posiedzenia Rady Wydziału Wychowania Fizycznego AWF w Poznaniu z 21 III 1978 r., s. 17; Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1975/76–1980–1980/81, s. 109.

sportowej, basenu pływackiego oraz wspólnego z AWF we Wrocławiu ośrodka sportów zimowych w Zieleńcu. Brakowało też sali wykładowej, w której mogliby się pomieścić studenci poszczególnych roczników. Dział Nauczania zmuszony był podwajać wykłady dla poszczególnych roczników, co w znacznym stopniu powiększało koszty funkcjonowania uczelni. Potrzeb dydaktycznych nie zaspokajały wynajmowane obiekty, których koszty były bardzo wygórowane. Także w Filii brakowało miejsc w domu studenta oraz mieszkań hotelowych dla asystentów, a także pracowni dla samodzielnych pracowników nauki, którzy rozpoczynali pracę w tamtejszych zakładach naukowo-dydaktycznych. Można to tłumaczyć dużym wzrostem liczby studentów i pracowników.

W Polsce w latach 1980–1988 miało miejsce obniżenie nakładów na szkolnictwo wyższe aż o 27,3% według cen z 1980 r. Skutkowało to nieterminowym realizowaniem planów inwestycyjnych w poznańskiej AWF. W tej sytuacji od 1982 r. władze uczelni zaczęły wprowadzać program oszczędnościowy. Przykładowo w Filii dotyczył on zużycia wody, energii elektrycznej, paliw płynnych i rozmów telefonicznych. Podstawę do realizacji tego programu stanowiło Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 IV 1983 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej szkół wyższych.

W grudniu 1983 r. Poznańskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego nr 2 w Poznaniu rozpoczęło realizację budowy hali lekkoatletycznej. Jednak brak dostatecznych środków finansowych skutkował wstrzymaniem inwestycji[326]. W następnych latach rozpoczęto budowę domu studenta w Gorzowie Wlkp. na os. Górczyn, realizowaną przez Gorzowskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego[327].

3. Obiekty i urządzenia Akademii w latach 1990–2019

Po przemianach ustrojowych w kraju w latach 1990–1993 tempo prac budowlanych uległo spowolnieniu, a w niektórych okresach wstrzymaniu. Głównym powodem był brak środków finansowych. Pozytywnego rezultatu nie dały próby znalezienia wspólników dla tych inwestycji lub ich odsprzedania, jak w przypadku domu studenta. Do przekazania zadaszonego szkieletu tego obiektu władzom Gorzowa Wlkp. zmusiła uczelnię katastrofalna sytuacja finansowa AWF i resortu kultury fizycznej. Warto dodać, że główny realizator inwestycji zaprzestał jakichkolwiek prac i opuścił budowę. Kontynuowano natomiast rozbudowę

[326] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 203.

[327] Ocena prac inwestycyjnych realizowanych w 1986 r. i planowanych na 1987 r. Materiały na posiedzenie Kolegium Rektorskiego w dniu 3 II 1987 r.

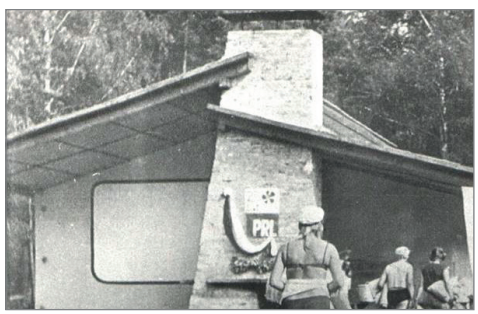

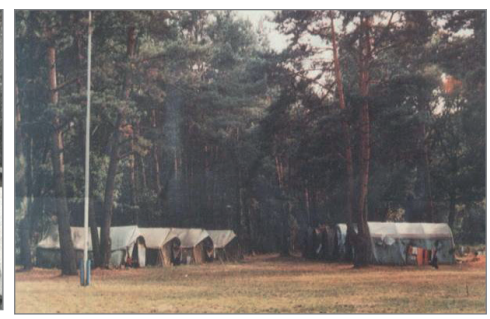

25. Ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy w Chycinie. Budynek stołówki, pole namiotowe, boisko do piłki nożnej oraz boiska sportowe

Ośrodka Szkoleniowego w Chycinie. W latach 80. oddano tam m.in. kompleks obiektów sportowych: boisko do piłki nożnej oraz boisko do gier sportowych i korty tenisowe. Wybudowano także pawilon sanitarno-higieniczny.

Dla potrzeb Wydziału Turystyki i Rekreacji wykupiono parcelę przy ul. Bema 3. W budynku znalazły się pomieszczenia przeznaczone na cele dydaktyczne: laboratoria, pracownie specjalistyczne, pokoje dla dydaktyków, o powierzchni 260 m^2. Zakupiono też od Urzędu Gminy w Ustroniu Morskim dla tego Wydziału obiekty o powierzchni 10 000 m^2, z prawem użytkowania wieczystego. Inwestycja ta w znaczący sposób poprawiła warunki wypoczynku pracowników. Równocześnie systematycznie wyposażano katedry i zakłady m.in. w sprzęt audiowizualny, komputery i specjalistyczną aparaturę naukowo-badawczą.

Starania władz uczelni w latach 1993–1994 zaowocowały pozyskaniem w wieczyste użytkowanie budynków naukowo-dydaktycznych gorzowskiej Filii oraz obiektów AWF w Poznaniu mieszczących się przy ul. Królowej Jadwigi (dawniej ul. Marchlewskiego) 27/39 oraz ul. Rybaki 19, a także gruntu w Łazach i w Ustroniu Morskim (na 40 lat). Na własność pozyskano także nieruchomość znajdującą się przy ul. Droga Dębińska[328].

Dzięki wcześniejszym staraniom rektora Wiesława Osińskiego i kolejnego – Jerzego Smorawińskiego, senatora III RP, od 1999 r. na terenie AWF w Poznaniu oddano do użytku kilka obiektów sportowych: wielofunkcyjny stadion z boiskiem do hokeja na trawie, ze sztuczną nawierzchnią otoczoną bieżnią tartanową, pawilon szatniowo-sanitarny – służący także jako rektorat z salą senacką, mniejszą salą na kilkanaście osób i pomieszczeniami dla administracji (1999 r). Dwa lata później (10 IX 2001 r.)[329] studentom i mieszkańcom miasta udostępniono pływalnię (basen 25-metrowy, 8-torowy) z odnową biologiczną[330], a w 2004 r. nowoczesną Bibliotekę Główną, odpowiadającą standardom europejskim, m.in. z elektronicznym systemem dostępu do zbiorów w postaci tradycyjnej, a także do ponad 30 tys. licencjonowanych zbiorów elektronicznych[331]. W 2007 r. uczelnia wzbogaciła się o nowocześnie wyposażoną halę do gier sportowych.

[328] Sprawozdanie z działalności administracyjnej Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w okresie kadencji 1990–1993. Materiały na Kolegium Rektorskie i Senat. Poznań 30 IV 1993 r. Informacja o stanie prawnym budynków i gruntów użytkowanych przez Akademię Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Sporządziła mgr Danuta Jurkowska. Poznań dn. 26 I 1994 r.

[329] „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1996/1997–1998/1999 wyd. 2003, z. 38, s. 75. Budowę pływalni rozpoczęto w 1998 r.

[330] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2000/2001, s. 14.

[331] http://biblioteka.awf.poznan.pl/index.php?option=content&task=view&id=18&Itemid=5 [dostęp: 15 VII 2018]. Biblioteka dysponuje 34 stanowiskami komputerowymi, bezprzewodowym dostępem do sieci oraz możliwością szkolenia bibliotecznego w formie e–learningu. Powierzchnia biblioteki wynosi 2000 m^2.

6. Rektorat mieścił się w pawilonie szatniowo-sanitarnym, a obok zlokalizowano wielofunkcyjny stadion, pływalnia AWF, nowoczesna biblioteka poznańskiej uczelni, hala do gier sportowych

W latach 2008–2012 w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu na inwestycje i remonty przeznaczono 80 281 000 zł (w tym środki własne uczelni 12 550 000 zł). Aż 84,4% poniesionych nakładów stanowiły środki pozyskane ze źródeł zewnętrznych, Unii Europejskiej, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Sportu i Turystyki. Natomiast w Zamiejscowym Wydziale Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. w latach 2008–2016 wykonano inwestycje i remonty za kwotę ok. 40 802 000 zł, z czego środki uczelniane wynosiły – 5 342 000 zł. Środki pozyskane ze źródeł zewnętrznych stanowiły 87% poniesionych nakładów finansowych.

W 2012 r. w Poznaniu oddano do użytku długo oczekiwany budynek dydaktyczny (6-kondygnacyjny, wybudowany za sumę 36 110 468 zł)[332]. Jego powierzchnia użytkowa wyniosła 5477 m^2, a całkowita 6781 m^2, natomiast kubatura 30 344 m^3. W budynku znalazły się pomieszczenia przeznaczone na sale audytoryjne, salki seminaryjne, sale języków obcych, pracownie komputerowe, laboratoria, pomieszczenia instytutów, zakładów naukowych i biuro obsługi studenta[333]. Ponadto zlokalizowano tu zakłady i pracownie Wydziałów Turystyki i Rekreacji oraz Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji, dwie sale wykładowe (po 160 miejsc każda), klimatyzowane, wyposażone w sprzęt audiowizualny i elektronicznie opuszczane rolety, a także Zakład Żywienia i Żywności, którego studenci uczyli się przygotowywania i właściwego serwowania posiłków i napojów, Zakład Ekonomiki Turystyki i Marketingu, Zakład Organizacji i Zarządzania Turystyką, Zakład Informatyki, Zakład Kulturowych Podstaw Turystyki, Pracownia Filozofii i Socjologii, Zakład Metodyki Rekreacji, Pracownia Sportów Tradycyjnych i Etnologii Sportów, Zakład Geoekologii Turystyki i Rekreacji, Zakład Neurobiologii oraz nowoczesne pomieszczenia zwierzętarni, Zakład Pedagogiki, Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej, Zakład Lekkiej Atletyki i Przygotowania Motorycznego, Zakład Nauk o Aktywności Fizycznej i Promocji Zdrowia, Zakład Dydaktyki Aktywności Fizycznej, Zakład Teorii Sportu, sekretariat dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji, sekretariat dziekana Wydziału Turystyki i Rekreacji, dział marketingu i karier, dział obsługi studenta, biuro obsługi praktyk studenckich oraz pomieszczenia techniczne[334].

Halę sportową (o kubaturze: 36 478 m^3 i powierzchni użytkowej 3 974,78 m^2) – przeznaczoną do rozgrywek w hokeju halowym, piłce ręcznej, koszykowej i siatkowej ze specjalistycznym laboratorium dla gier zespołowych i salami seminaryjnymi, laboratoriami, siłownią oraz pokojami dydaktycznymi i tarasem umoż-

[332] *Kampus w centrum miasta. Rośnie baza dydaktyczna uczelni. Od jubileuszu do jubileuszu 2009–2014*, „AWF Press", 2014, wyd. spec., s. 11.

[333] Podsumowanie kadencji 2008–2016, prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński, Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, b.r.m.w., s. 23.

[334] Sprawozdanie z przebiegu inwestycji i remontów w latach 2008/2014 Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, s. 1–2, 5.

27. Hala do zespołowych gier sportowych

liwiającym obserwację rozgrywek – oddano do użytku w ekspresowym tempie. Budowę rozpoczęto w 2013 r., a obiekt przekazano studentom i pracownikom 19 V 2015 r. Koszt budowy wyniósł ok. 19 849 601,20 zł[335]. Obiekt ten został wyróżniony przez portal Skyscrapercity m.in. w rankingu najpiękniejszych budynków w Polsce. Nominowano go też do nagrody ArchDaily – w kategorii „Building of The Year". Wielofunkcyjna sala sportowa miała wysokość 12 m. Doświetlenie boiska stanowiła ściana wschodnia, poprzez zastosowanie systemu profili szklanych o różnym stopniu przejrzystości. Przy zachodniej krawędzi boiska pomieszczono 228 miejsc dla widzów[336].

Ponadto w grudniu 2009 r. na terenie kampusu uczelni rozpoczęto prace związane z budową nawierzchni boiska do hokeja na trawie wraz z zadaszonymi trybunami, m.in. instalując system nawadniania i elektryczną tablicę wyników za łączną kwotę 5 529 325,28 zł (boisko – 2 719 725, 28 zł, trybuny 2 809 600,00 zł)[337].

Warunki lokalowe i kadrowe Wydziału Turystyki i Rekreacji – jedynego w kraju – dysponującego tylko budynkiem po byłym Hotelu Staromiejskim (z 1920 r.) i budynkiem wielofunkcyjnym (oddanym w marcu 1997 r.)[338] z kortami tenisowymi (1994 r.) przy ul. Droga Dębińska 7, uległy poprawie w 2012 r., po przeprowadzeniu się zakładów naukowo-dydaktycznych Wydziału do wspomnianego nowoczesnego budynku dydaktycznego przy ul. Królowej Jadwigi[339].

Znalazło się w nim miejsce także dla zakładów naukowo-dydaktycznych Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji, funkcjonujących dotychczas przy ul. Grunwaldzkiej 55. Natomiast baraki, w których mieściły się wspomniane zakłady i sale dydaktyczne, przekazano Zarządowi Komunalnych Zasobów Lokalowych, po wcześniejszym wypowiedzeniu ich najmu[340].

Zlokalizowanie budynków dydaktycznych, hal sportowych i biblioteki w jednym miejscu – w centrum miasta – pozwoliło usprawnić realizację procesu dydaktycznego poprzez zmniejszenie czasu traconego na przemieszczanie się

[335] Tamże, s. 1–2, 5. Środki finansowe uzyskano z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej Ministerstwa Sportu i Turystyki – 11 493 635,05 zł oraz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego – 8 310 347,90 zł, wkład własny uczelni wyniósł 45 618,24 zł.

[336] Podsumowanie kadencji 2008–2016, s. 23.

[337] Tamże, s. 24. Inwestycje boiska przeprowadzono ze środków własnych uczelni – 139 025 zł, Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej – 1 947 323,30 zł, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego – 633 376,82 zł, a trybuny zadaszone przy stadionie z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej – 1 902 000,00 zł, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego – 730 000,00 zł, środków własnych uczelni – 177 600,00 zł.

[338] Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1996/1997, s. 15.

[339] Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1998/1999, s. 11; Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1996/1997, s. 15.

[340] Podsumowanie kadencji 2008–2016..., s. 13.

28. Budynek dydaktyczny Wydziału TiR dawny i obecny oraz korty tenisowe

oraz poprawić organizację pracy, zmniejszyć koszty utrzymania infrastruktury i przyspieszyć proces przepływu informacji. Poprawione zostały warunki studiowania i pracy nauczycieli akademickich oraz działu obsługi studenta (łączącego funkcje dziekanatów oraz działu nauczania i spraw studenckich)[341].

W latach 2008–2016 wielokrotnie remontowano budynek główny przy ul. Królowej Jadwigi 27/39, m.in. dokonując przebudowy pomieszczeń na parterze i w piwnicy oraz na piętrze segmentu B. Wykonano też remonty w segmencie C. Zbudowano szyb windowy, zmodernizowano instalację elektryczną, wodociągową, kanalizacyjną i centralnego ogrzewania. Zainstalowano klimatyzację w pomieszczeniu 011 pozostającym w użytkowaniu Zakładu Lekkiej Atletyki[342]. Wymieniono też elewację budynku rektoratu[343]. Szereg remontów wykonano także w domu studenckim przy ul. Rocha 9. Docieplone zostały ściany i stropodach budynku byłej stołówki oraz akademika, odnowiono parter akademika, przebudowano i rozbudowano budynek sali gimnastycznej i telewizyjnej, inne pomieszczenia i ściany szybów windowych[344].

Filia w Gorzowie Wlkp., jak już wcześniej wspomniano, mimo pozyskania imponujących rozmiarów budynku dydaktyczno-administracyjnego przy ul. Estkowskiego z dwiema salami do ćwiczeń – gimnastyczną oraz do sportów walki, biurowca zaadaptowanego na dom studenta, przystani nad Wartą i niewielkiego ośrodka wypoczynkowego dla jej pracowników w Barlinku, a także nowo wybudowanej hali gier zespołowych z częścią dydaktyczną przy ul. Słowiańskiej oraz wzbogacenia się o stadion lekkoatletyczny, w końcu lat 90. wciąż borykała się z trudnościami infrastrukturalnymi. Warunki te polepszyły się znacznie w 2000 r. po oddaniu do użytku pawilonu szatniowo-sanitarnego z salką gimnastyczną i wykładową na stadionie lekkoatletycznym przy ul. Wyszyńskiego[345], a także po pozyskaniu w 2001 r., po

[341] Tamże, s. 13.

[342] Tamże, s. 24.

[343] Tamże, s. 25. Koszt wymiany elewacji to 828 785,71 zł. Operację sfinansowano dzięki środkom uzyskanym z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

[344] Tamże, s. 25. Koszty docieplenia ścian i stropodachu budynku byłej stołówki oraz domu studenckiego – 1 906 222,06 zł, a remontu pomieszczeń parteru – 1 008 920,91 zł, przebudowy i rozbudowy budynku sali gimnastycznej i telewizyjnej – 2 929 427,08 zł, remontu pomieszczeń – 135 639,39 zł, remontu ścian szybów windowych – 51 697,08 zł, instalacji i systemów przeciwpożarowych – 79 950,00 zł.

[345] Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1999/2000, s. 13. Pawilon szatniowo-sanitarny na stadionie lekkoatletycznym przy ul. Wyszyńskiego w Gorzowie Wlkp. miał kubaturę 2300 m^3, powierzchnię użytkową 665 m^2, dwie kondygnacje. Wyposażony był w dwa zespoły szatni z natryskami i sanitariatami oraz magazyny na sprzęt sportowy, pomieszczenia dla kadry trenerskiej, punkt gastronomiczny, siłownię, salkę gimnastyczną i wykładową. Budowę pawilonu na stadionie rozpoczęto w 1995 r. Zob. „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1993/1994–1995/1996 wyd. 1999, z. 37, s. 114.

byłej jednostce wojskowej, hali sportowej i budynku koszarowego (na dom studenta) przy ul. Myśliborskiej, oddanego do użytku w roku 2006[346].

Dwa lata później zmodernizowano i zaadaptowano pomieszczenia w budynku dydaktycznym hali sportowej „Alfa" przy ul. Słowiańskiej 1[347]. Wybudowano nadto przystań wioślarską przy ul. Fabrycznej 3 (w 2010 r.). Dwukondygnacyjny obiekt przystani o kubaturze 13 498 m^3 i powierzchni użytkowej 2 723,57 m^2 miał internat sportowy z 13 pokojami mieszkalnymi 2- i 3-osobowymi z własnymi węzłami sanitarnymi, siłownię, salę ergometrów, saunę, zaplecze szatniowo-sanitarne dla zawodników, salę konferencyjno-wykładową oraz hangary na sprzęt sportowy[348]. Rozpoczęta w 2010 r. modernizacja budynku dydaktycznego fizjoterapii przy ul. Orląt Lwowskich 4–6 została zakończona we wrześniu 2015 r[349]. Znalazły się w nim sale wykładowe, laboratoria, sale seminaryjne, sale ćwiczeń, Zakład Nauk Humanistycznych i Społecznych, Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej, Zakład Fizjoterapii, Zakład Rehabilitacji, Zakład Dietetyki, Zakład Nauk Fizjologicznych, Zakład Nauk Morfologicznych, Biologii, Nauk o Zdrowiu, Zakład Teorii i Metodyki Kultury Fizycznej, Zakład Gier Sportowych, Zakład Sportów Indywidualnych, Pracownia Informatyki i Statystyki, Centralne Laboratorium Badawcze. Przebudowano

[346] Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 2001/2002, s. 13. Halę sportową przy ul. Myśliborskiej AWF Poznań otrzymał na własność od Zarządu Miasta Gorzowa Wlkp. Miała ona zaplecze sanitarne dla zawodników, magazyny sprzętu sportowego, trybunę dla widzów stałą i składaną, a w części budynku dla trenerów pomieszczenia sanitarne, biurowe i pomieszczenia dla AZS. W części budynku koszarowego powstało zaplecze o powierzchni 776,5 m^2 z przeznaczeniem dla trenerów i Klubu Sportowego AZS AWF oraz hotel asystencki. Koszt zadania wyniósł 3 125 000 zł.

[347] Sprawozdanie z przebiegu inwestycji..., s. 8. Prace związane z modernizacją i adaptacją pomieszczeń hali sportowej trwały od 4 XI do 31 XII 2008 r. Zmodernizowano halę sportową, zakładając nowy parkiet i nawierzchnię sportową. Wymieniono okna i drzwi, wykonano malowanie, wyremontowano sanitariaty i szatnie dla studentów i zawodników, zaadaptowano pomieszczenia na siłownię i laboratorium, zmodernizowano ciągi komunikacyjne, wymieniono w części budynku stolarkę okienną i drzwiową, instalacje elektryczne, c.o., wentylację, zainstalowano klimatyzację w laboratoriach. Zakupiono również wyposażenie do siłowni oraz urządzenia badawcze do wyposażenia laboratoriów i samochód pełniący funkcję mobilnego laboratorium. Łączny koszt zadania wyniósł 2 930 446,42 zł, z czego na roboty budowlane wydano 2 016 151,74 zł, a na wyposażenie 914 294,68 zł. Adaptację i modernizację sfinansowało Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

[348] Tamże, s. 8. Inwestycja zrealizowana ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej (67,8% wartości projektu) oraz środków miasta Gorzowa Wlkp. (30% wartości projektu) i środków własnych. Łączny koszt zadania inwestycyjnego wyniósł 10 mln zł. Realizacja rozpoczęła się w styczniu 2008 r., a zakończona została w styczniu 2010 r.

[349] Tamże, s. 8. Powierzchnia użytkowa budynku wynosi 4 771,43 m^2, a kubatura 21 950 m^3; Podsumowanie kadencji..., s. 25. Realizację modernizacji projektu budynku dydaktycznego rozpoczęto w kwietniu 2010 r. Uczelnia zmuszona była jednak odstąpić od umowy z dotychczasowym wykonawcą robót w styczniu 2012 r. Kolejnego wykonawcę wyłoniono na zasadzie nieograniczonego przetargu. Całkowity koszt modernizacji budynku fizjoterapii wyniósł 27 101 458,61 zł. Środki na ten cel pochodziły z Unii Europejskiej – 18 081 114,22 zł, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego – 4 748 905,18 zł oraz wkładu własnego uczelni – 4 351 439,21 zł.

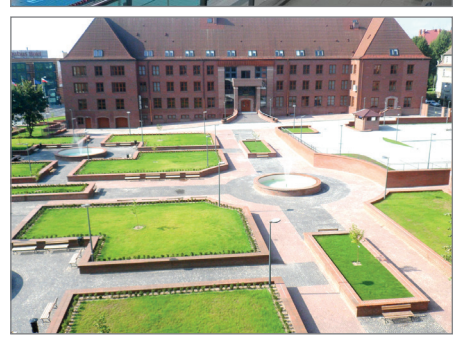

29. Pawilon z salami do zajęć praktycznych przy ul. Wyszyńskiego, hala sportowa oraz dom studencki, basen „Słowianka", przystań wioślarska przy ul. Fabrycznej oraz obiekt dydaktyczny przy ul. Orląt Lwowskich (2016 r.) w Gorzowie Wlkp.

także teren wokół uczelni – powstał nowy parking, tereny zielone i ciągi komunikacyjne. Od października 2010 do września 2011 r. wykonano remont i adaptację pomieszczeń po składzie opału na stołówkę studencką – tym sposobem powstał zespół pomieszczeń o łącznej powierzchni 257,50 m^2 oraz nowe sanitariaty dla studentów[350].

Obok oddania do użytku wielu wspomnianych obiektów dydaktyczno-sportowych, sprzedano budynek (w 2013 r.) w parku Wilsona[351] pochodzący z 1911 r. (funkcjonowały tam Katedry Biomechaniki oraz Teorii i Metodyki Gimnastyki z salą gimnastyczną) oraz oddano tzw. baraki przy ul. Grunwaldzkiej 55 (z lat 1941–1942) wraz z pomieszczeniami dydaktycznymi (i laboratoriami) Zakładów Neurobiologii, Kinezyterapii, Katedry Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej (Zakładów: Pedagogiki oraz Historii i Organizacji Kultury Fizycznej) i części administracji. Pozbyto się też wspomnianego budynku Wydziału Turystyki i Rekreacji, mającego siedzibę w dawnym Hotelu Staromiejskim[352]. Decyzją Senatu AWF z 13 XII 2017 r. sprzedano halę sportową (o powierzchni 1469,3 m^2), mieszczącą się przy ul. Chwiałkowskiego 38, za sumę 1 900 000,00 zł (wraz z pomieszczeniami Zakładu Sportów Nowoczesnych)[353]. W Gorzowie Wlkp. odsprzedano miastu stadion przy ul. Wyszyńskiego i halę przy ul. Słowiańskiej wraz z zapleczem. Warto dodać, że w AWF w latach 2000–2014 zrealizowano 40 inwestycji związanych z budową nowych obiektów lub prac remontowo-renowacyjnych[354], wzbogacając infrastrukturę do realizacji badań naukowych, dydaktycznych i sportowych. W budynku przy ul. Królowej Jadwigi 27/39 przebudowano (od września 2009 do marca 2010 r.) dolny parter na Centrum Treningowe Szermierki, a w kwietniu 2014 r. uruchomiono nowoczesne laboratoria biomechaniczno-kinezjologiczne, analizy ruchu człowieka, biochemii i fizjologii (na piętrze) w tym samym budynku. W tym czasie w ośrodku dydaktyczno-socjalnym w Chycinie od 2001 r. sukcesywnie następowała nieznaczna poprawa warunków wypoczynku. Oddawano dla studentów domki sezonowe (łącznie osiem)[355], które w latach 2008–2016 modernizowano, wykonując naprawę elewacji, stawiając ściany działowe, wykonując

[350] Podsumowanie kadencji 2008–2016..., s. 26. Koszt remontu i adaptacji pomieszczeń wyniósł 769 850,00 zł. Sfinansowany został z Pomocy Materialnej Studentów.

[351] Uchwała Senatu AWF 78/12 z dnia 6 XI 2012 r., akt notarialny z 9 V 2013 r. nr repetytorium A.4787/2013.

[352] *Kampus w centrum miasta…*, s. 11.

[353] Uchwała 66/2017 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 13 XII 2017 r. w sprawie zgody na sprzedaż miastu Poznań nieruchomości położonej w Poznaniu przy ul. Chwiałkowskiego 38, stanowiącej własność Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu.

[354] *Kampus w centrum miasta…*, s. 11.

[355] Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 2002/2003, s. 12.

okładziny ścienne, naprawę podłoża, posadzkę z płytek, wstawiając nową stolarkę wewnętrzną, wykonując prace instalacyjne, wodno-kanalizacyjne i gazowe wraz z przyłączami, elektryczne i centralnego ogrzewania. Od października do grudnia 2010 r. dokonano rozbudowy budynku kuchni[356]. W 2011 r. oddano do użytku budynek szatniowo-szkoleniowo-dydaktyczny wraz z zapleczem (o powierzchni 589 m^2) z szatniami i bazą sanitarną, magazynami podręcznymi sprzętu sportowego, pomieszczeniami dla trenerów i dydaktyków oraz zespołem boisk do gier sportowych, m.in. do piłki nożnej, koszykówki, siatkówki i piłki ręcznej wraz z ogrodzeniem i oświetleniem (w 2013 r.)[357].

Ponadto ze środków własnych uczelni wykonano projekt pod budowę segmentowego budynku zamieszkania zbiorowego za kwotę 55 350,00 zł oraz nowe ujęcie wody – 21 094,50 zł[358], wymieniono sieć wodną na terenie ośrodka oraz budynku Domu Wypoczynkowego „Domont" i wyremontowano jego dach, wymieniono piece grzewcze i bojlery elektryczne w „Domoncie", wyremontowano pomosty pływające, przebudowano domek studencki oraz wykonano termoizolację w domkach nr 4 i 5 wraz z przyłączami instalacji gazu, kanalizacji ściekowej i wody. Na cele magazynowe zaadaptowano budynek sanitariatów. Na polu namiotowym wykonano część sanitarną. Dokonano zakupu sprzętu sportowego: kajaków turystycznych (27 sztuk) i wioseł (30 sztuk), rowerów turystycznych (4 sztuki), żagli do łodzi żaglowych (5 sztuk), desek windsurfingowych (9 sztuk), żagli do deski windsurfingowej (5 sztuk), silnika zaburtowego marki Yamacha 60 KM, silnika zaburtowego do łodzi wiosłowej 60 KM marki Yamacha (1 sztuka), kamizelek asekuracyjnych (52 sztuki), nart wodnych (3 pary), apteczki R–! z zestawem do tlenoterapii, noszy ortopedycznych, piłek do koszykówki (40 sztuk), kasków rowerowych (10 sztuk), namiotów (10 sztuk), sprzętu do ratownictwa wodnego. Kupiono też samochód dostawczy Ford Transit oraz sprzęty wyposażenia pokoi (krzesła, tapczany, poduszki, koce itp.) [359].

W Centrum Rekreacji AWF w Poznaniu na pływalni wykonano prace naprawcze, prace ziemne przy budynku trafostacji, instalację wentylatorów i urządzeń wentylacyjnych oraz zrealizowano, zwłaszcza w latach 2010–2016,

[356] Podsumowanie kadencji 2008–2016..., s. 26. Koszt rozbudowy budynku kuchni, w tym z pracami remontowymi, budowlano-instalacyjnymi oraz z niezbędnymi sieciami i nowym wyposażeniem technologicznym, wyniósł 993 606,83 zł. 24 400,00 zł finansowania pochodziło z budżetu uczelni oraz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Koszt modernizacji domków wyniósł 137 088,59 zł. Roboty zostały sfinansowane z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych.

[357] Sprawozdanie z przebiegu inwestycji..., s. 1–2, 5. Obiekty te zostały sfinansowane ze środków własnych uczelni – 228 300,00 zł, budżetu państwa –1 800 000,00 zł, Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej 1 900 000,00.

[358] Podsumowanie kadencji 2008–2016..., s. 27.

[359] Tamże.

wiele bieżących remontów[360]. Dokonano także modernizacji hali sportowej przy ul. Chwiałkowskiego i zakupów odpowiednich sprzętów niezbędnych do prowadzenia zajęć ze sportów nowoczesnych. Uroczyste otwarcie hali sportowej miało miejsce w maju 2016 r. W związku z uruchomieniem nowego kierunku taniec w kulturze fizycznej na Wydziale Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji wyremontowano pomieszczenia, posadzki oraz ściany w lokalu nr 7, nadto wymieniono nawierzchnię kortów w budynkach AWF przy ul. Droga Dębińska[361].

W 2010 r. opracowano koncepcję utworzenia Centrum Lekkiej Atletyki nad Wartą. W planie znalazły się takie obiekty, jak: arena lekkoatletyczna z bieżnią okólną i rowem z wodą do biegu z przeszkodami, dwie rzutnie do pchnięcia kulą, rzutnia do rzutu dyskiem i młotem oraz oszczepem, skocznie do skoku wzwyż, w dal i trójskoku oraz do skoku o tyczce, a także budynek naukowo-dydaktyczny. Na zabudowę i zagospodarowanie terenu uzyskano zgodę wydaną przez Prezydenta Miasta Poznania 16 VII 2010 r.[362]

Podsumowując, należy stwierdzić, że od 1950 r. stopniowo powiększano infrastrukturę sportowo-dydaktyczną. Z kłopotami lokalowymi uczelnia borykała się zarówno jako Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego, jak i po przekształceniu jej w Akademię. Filia w Gorzowie Wlkp. również nieustannie cierpiała niedostatek. Poprawa nastąpiła dopiero w XXI w., kiedy uczelnia wzbogaciła się o wielofunkcyjny stadion, krytą pływalnię, hale sportowe, budynki dydaktyczne, bibliotekę. Wszystko to przyniosło wyczekiwane latami właściwe warunki do pracy dydaktycznej i naukowej. Obecnie pod względem obiektów sportowych poznańska AWF należy do najlepiej wyposażonych w kraju.

[360] Tamże.
[361] Tamże, s. 28.
[362] Tamże.

Rozdział IV

Uczelnia w przestrzeni publicznej

Od początku swego istnienia poznańska Akademia Wychowania Fizycznego systematycznie rozwijała wszechstronną współpracę z otoczeniem zarówno w obszarze naukowo-badawczym, jak i szkoleniowym, organizacyjnym, w dziedzinie inicjatyw sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych w oparciu o poszerzające się kontakty o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Odegrała niewątpliwie istotną rolę jako instytucja znacząco oddziałująca na otoczenie w zakresie szeroko rozumianej kultury fizycznej. Kierunki współpracy z otoczeniem wyznaczały zmieniające się warunki społeczno-polityczne, rozwój potencjału naukowego i dydaktycznego uczelni oraz zainteresowania badawcze i organizacyjne jednostek strukturalnych, a także poszczególnych pracowników uczelni. Stopniowo poszerzały się pola współpracy merytorycznej i organizacyjnej z innymi uczelniami w kraju i za granicą, szkołami, instytucjami, organizacjami, stowarzyszeniami o zbliżonym profilu zainteresowań. Otwarta na zmiany AWF stopniowo dostosowywała się do nowej rzeczywistości społeczno-gospodarczej i potrzeb z nią związanych po okresie przemian ustrojowych w Polsce.

W latach 1950–1956 współpraca ze środowiskiem w zakresie kadrowym i studenckim wynikała z polityki władz partyjnych i państwowych. Polegała na aktywnym udziale społeczności akademickiej w życiu społeczno-politycznym i gospodarczym regionu i kraju. W realizacji tych celów na czoło wysunęły się organizacje typu Związek Młodzieży Polskiej i Związek Studentów Polskich oraz Akademicki Związek Sportowy, co przejawiało się w realizacji imprez sportowych i kulturalnych z okazji świąt państwowych. Przeprowadzano też szeroko rozumiane „czyny społeczne" – w postaci udziału studentów w pracach rolniczych, akcji żniwnej w ówczesnym województwie poznańskim oraz zalesianiu terenów Tatrzańskiego Parku Narodowego. Pomoc studentów obejmowała także budowę miejskiego stadionu oraz odbudowę boiska uczelnianego WSWF. Współpraca dotyczyła też wspólnych imprez sportowych oraz treningów wraz z Ludowymi Zespołami Sportowymi. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych XX w. pierwotnie bardzo prężnie rozwijająca się współpraca nieco przygasła.

Lata sześćdziesiąte były okresem ponownego wzrostu aktywności na polu współdziałania ze środowiskiem. W ramach praktyk studenci angażowali się w organizację zawodów oraz wycieczek turystycznych dla młodzieży szkolnej. Podczas obozów w Chycinie pomagali w pracach na terenie lasu czy miejscowego PGR-u. Ponadto zapraszali okolicznych mieszkańców do udziału w organizowanych imprezach artystycznych[363].

Młodzież akademicka WSWF miała swój znaczący wkład w prace przy powstawaniu Parku Przyjaźni na Cytadeli w Poznaniu. Włączała się także do pomocy przy budowie gmachów wyższych uczelni poznańskich oraz w prace w Zakładach Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego w Międzychodzie.

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych minionego wieku nastąpiło spore ożywienie uczelni w zakresie kontaktów z otoczeniem. Przyczyniło się do tego m.in. zorganizowanie przy WSWF Zaocznego Studium dla Pracujących (obejmującego zasięgiem rekrutację z pięciu województw: bydgoskiego, gdańskiego, koszalińskiego, zielonogórskiego i poznańskiego)[364] oraz Studium Kształcenia i Doskonalenia Kadr, a także podjęte szerokie badania na rzecz regionalnego sportu. Wielu pracowników uczelni pełniło znaczące funkcje w kulturze fizycznej czy instytucjach sportowych, np. Antoni Balcerek, Józef Burbelka, Jan Dziedzic, Janusz Jackowski, Aleksander Kabsch, Andrzej Koniarek, Bogusław Ryba, Marian Tuliszka, Ryszard Wieczorek oraz Eugeniusz Wachowski i wielu innych. Jak twierdzi Jerzy Gaj – momentem przełomowym w zakresie rozwoju kontaktów uczelni ze środowiskiem było zorganizowanie 14–15 I 1966 r. I Konferencji na temat „Uczelnia – środowisko"[365], w której uczestniczyli przedstawiciele Wojewódzkich Komitetów Kultury Fizycznej i Turystyki z Bydgoszczy, Gdańska, Koszalina, Zielonej Góry i Poznania, a także Kuratoriów Okręgów Szkolnych z Bydgoszczy, Koszalina i Poznania. Na spotkaniu dyskutowano o roli i zadaniach wyższej uczelni wychowania fizycznego w stosunku do środowiska, o doskonaleniu dotychczasowych form współpracy, a także wysunięto wiele konstruktywnych postulatów. Rozpatrywano kwestie pomocy w zakresie dokształcania nauczycieli w ramach studiów zaocznych, wyrównywania deficytu kadr trenerskich w województwach objętych oddziaływaniem WSWF oraz włączania do badań naukowych katedr i zakładów, a także pracowników terenowych[366].

[363] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 179.

[364] „Kronika" WSWF w Poznaniu za rok 1966/1967 wyd. 1966, z. 11, s. 13.

[365] Tamże, s. 13, „Kronika" podaje inne dane, iż konferencja odbyła się w grudniu 1965 r.; „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1975/1976 wyd. 1977, z. 20, s. 16; Po konferencji powołana została Komisja ds. Współpracy ze Środowiskiem.

[366] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 179.

W całokształcie swych działań uczelnia w tym czasie, jak podaje ówczesna „Kronika" AWF, kierowała się zasadą sformułowaną następująco: „Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, kuźnią kadr i myśli teoretycznej w zakresie kultury fizycznej dla regionu swego oddziaływania, dla kraju i realizująca swe zadanie w ścisłym powiązaniu z regionem, przy jego inspiracji, pomocy i przy ścisłym powiązaniu zadań"[367].

W dniu 15 V 1968 r. podpisano z WKKFiT porozumienie o współpracy w ramach kultury, organizowaniu praktyk trenerskich oraz udostępnianiu uczelni obiektów sportowych pozostających w gestii WKKF. Prowadzono także zajęcia na kursach higienistek, organizatorów turystyki oraz kierowników i wychowawczyń przedszkoli. Organizowano też ćwiczenia rekreacyjne, obozy letnie i zimowe dla Spółdzielni Inwalidów i Niewidomych. Przeprowadzano cykle wykładów z zakresu rozwoju fizycznego i psychicznego dzieci w wieku przedszkolnym oraz z teorii tańców ludowych na kursach dla instruktorów zespołów tanecznych. Wykonywano badania naukowe na zlecenie instytucji i klubów w celu określenia cech psychomotorycznych sportowców[368]. Ministerstwo Oświaty, Ministerstwo Zdrowia, Wojewódzka Komisja Związków Zawodowych oraz Polski Związek Lekkiej Atletyki pozyskały od uczelni przygotowane przez jej pracowników programy metodyczno-dydaktyczne.

Ponadto zawarte zostały umowy o współpracy z: Wojewódzką Komisją Związków Zawodowych, Kuratorium Oświaty i Wychowania, Kołobrzeskim Przedsiębiorstwem Turystycznym „Bałtywia"[369], a także Biurem Podróży „Almatur[370]. Umowy te stanowiły swoisty warsztat doświadczalny pozwalający łączyć

[367] „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1977/1978 wyd. 1979, z. 22, cz. 1, s. 527.

[368] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 180.

[369] „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1976/1977 wyd. 1978, z. 21, s. 84. W wyniku podpisanego porozumienia wykonano szkolenia dla pracowników obsługi turystyki KPT „Bałtywia" z zakresu prawa turystycznego oraz organizacji i ekonomii turystyki. Zorganizowano hufiec pracy rocznika zerowego. „Bałtywia" zapewniała pracownikom AWF odpłatne wczasy letnie. Dzięki umowie z „Bałtywią" wprowadzono studia eksperymentalne w Kołobrzegu i Pile, wiele osób rozwinęło na nich swe kwalifikacje zawodowe, T. Bartkowiak, *Wszystko dla zdrowia i sprawności*, „Gazeta Poznańska" 1984, 5 listopada; J. Rymaszewski, *Wspólny front działania*, „Hotelarz" 1977, nr 3; E. Świetlik, *„Bałtywia" gościnna jak zawsze, wywiad z J. Rymaszewskim, dyrektorem Kołobrzeskiego Przedsiębiorstwa Turystycznego*, „Głos Pomorza" 1977, 14 czerwca, nr 132; *Zaproszenie dla prof. J. Boguckiego na uroczystość podpisania porozumienia z „Bałtywią"*, w sali hotelu „Skanpol" w Kołobrzegu, 11 II 1977.

[370] *Porozumienie o współpracy w zakresie turystyki, wypoczynku i rekreacji między AWF w Poznaniu i Biurem Podróży SZSP „Almatur" w Warszawie*, z dnia 18 V 1976 r., s. 1–4, podpisane przez dyrektora „Almaturu" mgr. inż. Jana Cisowskiego i rektora AWF prof. Zbigniewa Drozdowskiego, na mocy umowy: „Przyszli absolwenci Wydziału Turystyki i Rekreacji AWF w Poznaniu będą mieli możliwość uczestniczenia we wszystkich formach działalności turystyczno-rekreacyjnej prowadzonej przez SZSP i BPiT «Almatur», tak w turystyce krajowej, jak i zagranicznej. W szczególności wspólne przedsięwzięcia powinny dotyczyć: zagadnień nauki i dydaktyki obejmujących problematykę studenckiego ruchu turystycznego krajowego i zagranicznego; współorganizacji praktyk robotniczych, kursowych i dyplomowych […], podejmowania wspólnych badań z zakresu studenckiego ruchu turystycznego

działalność badawczą z praktyką społeczną i gospodarczą kraju. Formą doświadczenia, przed wdrożeniem kompleksowego działania w wybranych regionach kraju, były wieloletnie kontakty ze środowiskiem trenerów i nauczycieli wychowania fizycznego. W 1978 r. rektor AWF, prof. Zbigniew Drozdowski, podpisał umowę z dyrektorem Hoteli „Orbis", Ryszardem Wojciechowskim.

Ważną dla uczelni była zagraniczna umowa o współpracy z sekcją sportu działającą na Uniwersytecie im. Marcina Lutra w Halle. Nawiązano też owocne porozumienia z kilkoma poznańskimi uczelniami: Wyższą Szkołą Ekonomiczną, Akademią Medyczną, Politechniką Poznańską, Akademią Rolniczą[371]. W 1975 r. zaczęto współdziałać z Poznańskimi Zakładami Metalurgicznymi „Pomet" oraz klubem sportowym „Włókniarz" w Kaliszu.

W latach siedemdziesiątych miały swój początek kontakty naukowe z Polską Akademią Nauk (w 1974 r. powołano przy poznańskim oddziale PAN Komisję Podstawowych Problemów Kultury Fizycznej), z Poznańskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk, Polskim Towarzystwem Naukowym Kultury Fizycznej (oddział na WSWF powstał w 1968 r.). Ponadto – poza kontynuowaniem wcześniejszych kontaktów z uczelniami poznańskimi – nawiązano relacje z wyższymi szkołami oficerskimi oraz instytutami medycyny pracy, medycyny sportowej, żywienia czy pedagogiki specjalnej. Rozwijały się też kontakty międzynarodowe z zaprzyjaźnionymi uczelniami z Czechosłowacji, ZSRR, Węgier, NRD, RFN (Uniwersytet w Marburgu)[372].

Trwała też współpraca z Domem Weterana w Poznaniu w zakresie rehabilitacji, rekreacji i działalności kulturalnej. Przed świętem 1 Maja tradycją stały się spotkania władz uczelnianych i młodzieży akademickiej z weteranami Powstania Wielkopolskiego. Pracownicy uczelni nadal zajmowali stanowiska we władzach regionalnych związków i stowarzyszeń sportowych. Inną formą działalności uczelni było zawieranie umów i porozumień o współpracy z zakładami pracy w celu umożliwienia studentom odbywania w nich praktyk. Zakłady korzystały z konsultacji w zakresie problemów zdrowia, warunków pracy, wypoczynku itd. W instytucjach kultury fizycznej działali: prof. dr hab. Zbigniew

[…], podejmowania prac z zakresu zagospodarowania turystycznego regionów dla potrzeb turystyki i rekreacji młodzieżowej i studenckiej […]. «Almatur» dążyć będzie do stworzenia studentom warunków pracy w Klubach Turystycznych, Klubie Pilotów, Kole PTTK itp. Dając możliwość uzyskania uprawnień i kwalifikacji praktycznych w różnych dziedzinach turystyki […]"; W.K. Kościański, *Z „Almaturem" na turystyczne szlaki*, „Gazeta Zachodnia" 1977, 17 stycznia.

[371] „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1972/1973 wyd. 1974, z. 17, s. 6; Umowy o współpracy były podpisywane również w późniejszych latach: 1 IV 1999 r. nastąpiło uroczyste podpisanie umowy o współpracy naukowo-dydaktycznej między AWF i UAM podpisane przez rektorów obu uczelni, „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1996/1997–1998/1999 wyd. 2003, z. 38, s. 356–357. W dniu 13 IX 1999 r. miało miejsce integracyjne posiedzenie Kolegium Rektorów m. Poznania, w czasie którego na przewodniczącego wybrano JM Rektora AWF prof. dr. hab. med. J. Smorawińskiego. Spotkanie poświęcone było sprawom Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego (PCSS).

[372] „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1975/1976 wyd. 1977, z. 20, s. 18.

Drozdowski, dr Sławomir Drozdowski, doc. dr Zdobysław Stawczyk, doc. dr Jerzy Matynia, dr Marian Tuliszka, dr Eugeniusz Wachowski, dr Ryszard Wieczorek, mgr Józef Burbelka oraz inni[373]. Odbywały się także spotkania specjalistyczne z trenerami i zawodnikami wioślarstwa, hokeja na trawie, jeździectwa, lekkiej atletyki oraz z wybranymi klubami sportowymi „Górnik", „Lech", „Włókniarz", „Warta", „Zawisza"[374].

Lata osiemdziesiąte XX w. obfitowały w aktywność uczelni na polu organizacji imprez sportowych o randze krajowej i międzynarodowej. AZS AWF Poznań był gospodarzem Międzynarodowych Mistrzostw Polski w piłce siatkowej kobiet. W 1980 r. miała miejsce wizyta reprezentantów uczelni wychowania fizycznego z Moskwy. Odbyło się też specjalne spotkanie pracowników i studentów z uczestnikami Igrzysk Olimpijskich w Moskwie, w tym Bronisławem Malinowskim, Władysławem Kozakiewiczem, Tadeuszem Ślusarskim, Urszulą Kielan, Lucyną Langer, Marianem Woroninem[375].

Kontakty z Kuratoriami Wychowania Fizycznego w Poznaniu i w Lesznie zaowocowały konferencjami szkoleniowymi zorganizowanymi przez AWF. Podjęto współpracę z kilkoma poznańskimi szkołami. Pracownicy uczelni w późniejszym okresie opracowali też programy dla powstających Kolegiów Nauczycielskich w Lesznie i Koninie.

W tym czasie notuje się ożywioną aktywność pracowników w Gorzowskim Towarzystwie Naukowym powstałym w 1976 r. oraz Gorzowskim Towarzystwie Kulturalnym. Z tego kręgu wyszło wiele interesujących inicjatyw, mających na celu integrację środowiska twórczego i ruchu naukowego w Gorzowie Wielkopolskim. Wydawany „Rocznik Gorzowski" okazał się niezwykle wartościowy poznawczo, prezentując dorobek z różnych dziedzin. Nauczyciele AWF zasilili znacząco dwie Komisje: Nauk Społecznych (z przewodniczącym prof. dr. hab. Jerzym Gajem) oraz Kultury Fizycznej i Turystyki (kierowaną przez dr hab. Marią Kwilecką). Prężnie działały Sekcje – Kulturoznawcza i Historyczna, podejmujące badania w obszarze ziemi gorzowskiej i samego miasta Gorzowa Wlkp. Pracownicy angażowali się naukowo także w działalność Komisji Kultury Fizycznej i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego[376]. W 1982 r. powstał w Filii AWF w Gorzowie Wlkp. Zakład Badań Polonijnej Kultury Fizycznej – jedyna taka placówka w Polsce – kierowany przez prof. dr. hab. Bernarda Woltmanna. Jej działania badawcze koncentrowały się wokół tradycji i współczesności polo-

[373] M. Łuczak., *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 241.

[374] Kronika AWF w Poznaniu za rok 1975/1976 wyd. 1977, z. 20, s. 19.

[375] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 243.

[376] R. Turko, *Współpraca ze środowiskiem*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego...*, s. 103–104.

nijnej kultury fizycznej. W tym celu nawiązano kontakty z instytucjami specjalistycznymi w kraju i za granicą (m.in. Instytutem Badań nad Kulturą Polonijną w Monachium, w Londynie: Instytutem Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego, Polskim Towarzystwem Naukowym na Obczyźnie, Instytutem Józefa Piłsudskiego, Polskim Uniwersytetem na Obczyźnie itd.)[377].

W omawianym okresie pracownicy AWF wykazywali dużą aktywność także w pracach PTPN, Komisji Podstawowych Problemów Kultury Fizycznej PAN oraz Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej[378]. Współpraca rozwijała się także ponadto z Ośrodkami Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze oraz w Gorzowie Wlkp., a także Kuratoriami Oświaty i Wychowania Urzędu Wojewódzkiego w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. oraz Poznaniu, Lesznie, Pile i Koszalinie. Efektem były wydane opracowania metodyczne, kursy instruktorskie oraz konsultacje dla instruktorów i trenerów[379].

Studenci, wzorem lat minionych, angażowali się w organizację i realizację zawodów sportowych oraz wycieczek turystycznych dla młodzieży szkolnej. Podczas obozów w Chycinie przygotowywali festyny z udziałem okolicznych mieszkańców, a na obozach zimowych udzielali się na rzecz Karkonoskiego Parku Narodowego, porządkując szlaki turystyczne.

Od lat dziewięćdziesiątych, a zwłaszcza po roku 2000, widoczny jest niezwykle wzmożony progres w kontaktach i współpracy AWF z otoczeniem, przejawiający się na wielu płaszczyznach, zwłaszcza naukowej, dydaktycznej, sportowej czy kulturalnej, co niewątpliwie przyczyniło się do tworzenia korzystnego klimatu wokół uczelni i kształtuje jej pozytywny obraz w świadomości mieszkańców zarówno Poznania, jak i Gorzowa Wlkp. Trudno jednak wymienić wszystkie podjęte działania i inicjatywy, które zrodziły się na przestrzeni ostatnich 20 lat, a które skrupulatnie odnotowane zostały w kolejnych numerach „Kroniki" AWF, „Biuletynów Informacyjnych AWF", a od 2009 r. „AWF Press". Część z nich miała charakter krótkotrwały, jednorazowy, cześć natomiast wymiar wieloletni, mający kontynuację do dziś. Ich różnorodność i ogromna liczba świadczy o niezwykle aktywnych relacjach AWF z uczelniami, szkołami, urzędami, instytucjami, organizacjami, związkami sportowymi, firmami itd., które sukcesywnie nawiązywane były na przestrzeni lat dzięki zaangażowaniu zarówno władz, pracowników, jak i grona studentów AWF.

W początkach lat dziewięćdziesiątych XX w., w wyniku problemów finansowych uczelni, z inspiracji absolwentów Romana Dery, Kazimierza Niewiteckiego oraz Andrzeja Żołądkowskiego, AWF zdecydowała się na utworzenie „Fundacji na rzecz Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu".

[377] Tamże, s. 107.

[378] „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1986/1987 wyd. 1988, z. 31, s. 14.

[379] Tamże, s. 17.

Dnia 29 X 1992 r., na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Warszawie, Fundacja została oficjalnie zarejestrowana[380]. W pierwszym Zarządzie zasiedli prof. Eugeniusz Wachowski – prezes, prof. Jerzy Bogucki – wiceprezes, mgr Roman Dera – drugi wiceprezes, prof. Lechosław Dworak i mgr Włodzimierz Rataszewski – członkowie. Funkcję sekretarza objął mgr inż. Paweł Schmidt. Za cel Fundacji uznano „popieranie i rozwijanie nauk o kulturze fizycznej, turystyce i wychowaniu zdrowotnym. Promowanie sportu dla wszystkich i sportu osób niepełnosprawnych, stymulowanie rozwoju młodych pracowników nauki oraz studentów, a także prawidłowego rozwoju sportowych karier". Później dodano: „Świadczenie pomocy na rzecz wszechstronnego rozwoju Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu", a także „Rozwój bazy dydaktyczno-naukowej oraz promocję Akademii". Pierwotnie działania Fundacji związane były z pozyskiwaniem sponsorów i darczyńców. W ramach współpracy z Fundacją Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza wydawano kalendarz akademicki poznańskich uczelni wyższych, organizowano również imprezy dla osób niepełnosprawnych, takie jak „Mikołajki" i sportowy „Zajączek". Fundacja wspierała studentów sportowców, organizowała i współorganizowała sympozja oraz szkolenia. Na początku 2001 r. Fundacja podpisała porozumienie z rektorem AWF dotyczące prowadzenia kursów i szkoleń, przejęła ponadto administrowanie uczelnianym parkingiem, organizowała naukę pływania dla przedszkolaków. Było to realne dzięki zmianom umożliwiającym prowadzenie działalności gospodarczej. W latach 2001–2004 Fundacja osiągnęła znaczne zyski finansowe, przygotowując imprezy: zjazd absolwentów z okazji 85-lecia AWF czy zawody Olimpiad Specjalnych. Pośredniczyła w przekazywaniu pieniędzy przez studentów na obozy letnie i zimowe. W 2004 r. uczelnia rozwiązała z Fundacją porozumienie o realizacji kursów i szkoleń, ponieważ funkcję tę przejęło powstałe Centrum Doskonalenia Kadr. Od 2008 r. Fundacja zorganizowała kilkanaście autorskich programów społecznych finansowanych ze środków zewnętrznych, jak np. „Trener Osiedlowy AWF"[381], „Trener Senioralny", „Nauka pływania dla dzieci z klas II i III z terenu miasta Poznania", „Skaczę, pływam – zdrowie zdobywam", „Narty, łyżwy dla najmłodszych" czy „Aktywność na dobry początek". Poprzez sklep internetowy prowadzono sprzedaż pamiątek i gadżetów z logo AWF. We współpracy z Samorządem Studenckim Fundacja organizowała coroczne obozy adaptacyjne dla nowo przyjętych studentów – „Adapciak", wybory Miss AWF czy publikację kalendarza akademickiego oraz gazetki studenckiej „AgrAWFka". Finansowała konferencje, prowadziła zbiórki publiczne na określone cele, a także realizowała swój cel statutowy – wspierając finansowo, rzeczowo oraz wizerunkowo Akademię Wychowania Fizyczne-

[380] „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1991/1992–1992/1993 wyd. 1997, z. 36, s. 186.
[381] *Trener osiedlowy AWF*, „AWF Press" 2010, nr 2, s. 17.

go[382]. W 2009 r. przygotowano interesujący projekt o nazwie „Akademia Kobiecej Kreatywności", realizowany pilotażowo przy udziale Fundacji w okresie semestru letniego, w systemie zaocznym. Akademia adresowana była do kobiet 50+ zainteresowanych szeroko rozumianym rozwojem osobistym. W ramach bogatego programu edukacyjno-rekreacyjnego pojawiły się wykłady prowadzone przez pracowników AWF i innych wyższych poznańskich uczelni z zakresu psychologii, kultury i sztuki, etykiety, zdrowia i urody, mody i stylizacji, kuchni świata oraz terapii tańcem, a także prelekcje zaproszonych, znanych gości, w tym: dr Doroty Sumińskiej, dr. Andrzeja Depko czy Jerzego Antkowiaka. Uczestniczki w myśl hasła: „Żyj pełnią życia radośnie i z entuzjazmem" odbyły też zajęcia warsztatowe związane z samoobroną i pierwszą pomocą. Inicjatywa cieszyła się dużym powodzeniem wśród mieszkanek Poznania i niewątpliwie warta byłaby kontynuacji, jak się okazało niejako poprzedziła wprowadzony w roku akademickim 2017/2018 nowy kierunek na Wydziale Turystyki i Rekreacji – animacja osób 50+[383].

Od 2013 r. Fundacja prowadzi także Akademickie Centrum Kultury „Trops", po przeprowadzonym tam remoncie, organizując i nadzorując organizowane imprezy oraz wynajem klubu dla firm czy instytucji zewnętrznych. Uroczystość 20-lecia Fundacji obchodzona była 8 X 2013 r. i zbiegła się z otwarciem Akademickiego Centrum Kultury „Trops" w nowej „szacie". Spotkanie uświetniło przyznanie okolicznościowych nagród honorowych „Przyjaciel Fundacji AWF"[384].

Wieloletnią inicjatywą realizowaną w ramach wzajemnej współpracy przez poznańskie uczelnie, a także systematycznie włączające się instytucje naukowe i kulturalne Poznania, jest Poznański Festiwal Nauki i Sztuki. W dniach 16–17 X 1998 r. odbyła się pierwsza edycja tej imprezy, wówczas jeszcze pod nazwą: „Poznańskie Dni Nauki i Sztuki", podjęta decyzją Kolegium Rektorów m. Poznania. Powołano do jej organizacji Komitet Honorowy z wojewodą poznańskim, prezydentem m. Poznania, rektorami uczelni oraz prezesem PAN. W Komitecie z ramienia AWF zasiadał prof. dr hab. med. Tadeusz Rychlewski, który jednocześnie był jego przewodniczącym. Program „Poznańskich Dni Nauki i Sztuki" obejmował ok. 200 różnych pozycji. Akademia Wychowania Fizycznego zaproponowała wykłady, „drzwi otwarte", sesję plakatową oraz imprezy sportowo-rekreacyjne i kulturalne. Przygotowała stoisko na terenie Międzynarodowych

[382] www. fundacja.awf.poznan.pl; *Statut Fundacji na rzecz Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu* [dostęp: 15 X 2018].

[383] K. Minkiewicz, *Finał akademii Kobiecej Kreatywności,* „AWF Press" 2009, nr 1, s. 32; I. Wyszowska, *Akademia Kobiecej Kreatywności. „Żyj pełnią życia, radośnie i z entuzjazmem"*, „Biuletyn Informacyjny AWF" 2009, nr 1, s. 23.

[384] S. Rakowski, *20 lat jak jeden dzień*. Obchody dwudziestolecia Fundacji na rzecz AWF, „AWF Press" 2013, nr 12, s. 23.

Targów Poznańskich prezentujące osiągnięcia dydaktyczno-naukowe uczelni[385]. II Poznański Festiwal Nauki i Sztuki, który odbył się w dniach 14–17 X 1999 r., otwierał ówczesny przewodniczący Kolegium Rektorów m. Poznania, rektor AWF prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński[386].

Ta znakomita inicjatywa stwarzała okazję do systematycznego ukazywania aktualnego dorobku uczelni poznańskich w zakresie nauki i dydaktyki. Była w związku z tym atrakcyjną formą promocji. Pierwotnie łączyła program na terenie uczelnianych siedzib wraz z ich prezentacją na terenie MTP. Kolejne festiwale odbywały się już poza MTP na terenach uczelni i włączających się instytucji. Ciężar organizacji uroczystych inauguracji i zakończeń festiwali spoczywał co roku na wybranych uczelniach. AWF zorganizowała uroczystość zakończenia wieńczącą Festiwal w 2013 r., po wybudowaniu nowego gmachu dydaktycznego. Warto wspomnieć, że wśród wielu propozycji festiwalowych ze strony AWF właśnie w 2013 r. włączono do XVI Poznańskiego Festiwalu Nauki i Sztuki wewnętrzny Festiwal Nauki i Kultury Studenckiej AWF „FeNiKS", by przy okazji móc zaprezentować dokonania Studenckich Kół Naukowych[387]. W ostatnich latach kolejne edycje poznańskiego festiwalu odbywały się także na dziedzińcu Urzędu Miasta w ramach specjalnego pikniku dla mieszkańców[388].

W 2013 r. Akademia Wychowania Fizycznego po raz pierwszy włączyła się do projektu Komisji Europejskiej pod nazwą „Noc Naukowców". Ideą imprezy było propagowanie zawodu naukowca, przybliżenie do siebie naukowców i społeczności lokalnej, w której działa uczelnia, czyli przysłowiowe burzenie murów. W Poznaniu od siedmiu lat koordynatorem projektu pozostawała Politechnika Poznańska, a partnerami trzy poznańskie jednostki naukowo-badawcze: Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Uniwersytet Przyrodniczy, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe wraz z Instytutem Biochemii Doświadczalnej[389].

Doskonałą formą promocji uczelni był udział w corocznych Targach Pracy i Edukacji, przeznaczonych dla uczniów szkół średnich, studentów i absolwentów szukających ofert edukacyjnych, stażu, praktyk czy zatrudnienia. Znaczące okazało się też uczestnictwo AWF z dorobkiem publikacyjnym w kolejnych

[385] Z. Kopczyński, *Poznańskie Dni Nauki i Sztuki*, „Biuletyn Informacyjny AWF" 1998, nr 2, s. 39–40.

[386] A. Budzyńska-Cicha, *II Poznański Festiwal Nauki i Sztuki*, „Biuletyn Informacyjny AWF" 1999, nr 4, s. 8.

[387] I. Wyszowska, *Festiwal w festiwalu*, „AWF Press" 2013, nr 10, s. 9; taż, *Święto uczelni, ale nie studentów. XIV Poznański Festiwal Nauki i Sztuki 29–31 marca 2011*, „AWF Press" 2011, nr 5, s. 16.

[388] A. Ważydrąg, *Sztuka i nauka „bez granic". Festiwalowe szaleństwo w AWF!*, „AWF Press" 2017, nr 20, s. 4.

[389] M. Dąbrowska, *Jedyna taka noc w Europie. AWF po raz pierwszy w Nocy Naukowców*, „AWF Press" 2013, nr 12, s. 12.

edycjach Poznańskich Dni Książki Naukowej (od 1996 r.)[390] oraz w Krajowych Targach Książki Akademickiej – Atena (od 2001 r.).

Corocznie Wydział Turystyki i Rekreacji AWF w Poznaniu prezentował się w ramach Targów Regionów i Produktów Turystycznych Tour Salon – najważniejszej imprezy tej branży w kraju. Grupa kilkunastu studentów wolontariuszy z AWF obsługiwała też inne stoiska, w tym: Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej, National Geographic oraz własne uczelniane, które zawsze chętnie odwiedzają pracownicy Wydziału TiR[391]. Prężnie działające na uczelni Biuro Karier AWF brało również aktywny udział w targach w celu nawiązania kontaktów z pracodawcami (niejednokrotnie absolwentami AWF) w zakresie pracy stałej, praktyk, staży zarówno w kraju, jak i za granicą[392]. Obecność na targach pozwalała też obserwować zmiany zachodzące na polskim i zagranicznym rynku turystycznym, a studentom zdobyć cenne doświadczenia i nowe umiejętności.

Sportowy charakter uczelni obligował do wspierania ważnych imprez sportowych organizowanych w Poznaniu. Od początku XXI w. wiele się w tym zakresie działo. 15 X 2000 r. AWF znacząco wsparła organizacyjnie pierwszy bieg maratoński „Maraton – Poznań 2000" – imprezę obsługiwało wówczas 170 wolontariuszy – studentów uczelni. W tym samym roku w dniach 11–13 VIII AWF była gospodarzem VI Akademickich Mistrzostw Świata w Wioślarstwie na Malcie. Systematycznie nawiązywano także porozumienia o współpracy ze związkami sportowymi w 2000 r. – z Wielkopolskim Związkiem Piłki Nożnej, a w 2001 r. z Polskim Związkiem Pływackim[393]. Z kolei w 2004 r. w Ostrowie Wielkopolskim utworzono Zamiejscowy Punkt Dydaktyczny AWF Poznań, a w 2005 r. podpisano porozumienie z Komendą Wojewódzką Policji o przeciwdziałaniu narkomanii i terroryzmowi [394].

Współpraca pomiędzy AWF w Poznaniu i Wielkopolskim Stowarzyszeniem Sportowym zawiązała się na mocy porozumienia zawartego 9 V 2006 r.,

[390] I. Sobieraj, *Targi Książki*, „AWF Press" 2013, nr 12, s. 30.

[391] *TiR na Tour Salonie 2013*, „AWF Press" 2013, nr 12, s. 16.

[392] L. Majdecka, *Kariera na 10, rozmowa z Małgorzatą Krzyżanowską-Szejner – kierownikiem Biura Karier AWF*, „AWF Press" 2013, nr 12, s. 12–13. W ramach jubileuszowych podsumowań, w ciągu 10 lat zrealizowano następujące inicjatywy: 500 godzin szkoleń dla studentów; 227 godzin warsztatów w klasach maturalnych, 4176 pozyskanych ofert pracy (nawiązany kontakt z ok. 500 pracodawcami); 140 warsztatów dla studentów i absolwentów (560 godz. – średnio warsztat trwał 4 godz.); 10 edycji Targów Pracy; 28 spotkań i paneli z pracodawcami; 6 spotkań Kawiarenki Pełnej Pasji; 266 godzin warsztatów przeprowadzonych w klasach maturalnych; 47 wycieczek dla młodzieży „Zostań Żakiem"; 11 wycieczek dla przedszkolaków w ramach „Akademii Małego Sportowca"; 62 razy reprezentowanie AWF podczas różnych Targów Edukacyjnych; 3 poradniki wydane na płytach: *Bądź aktywny*, *Zostań Żakiem*, *Poradnik dla studentów kierunku Sport*; 6 edycji szkolenia „Spadochron". Inicjowanie i wspieranie szeregu akcji (pomoc powodzianom AWF dla Bogatyni).

[393] „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1999/2000–2001/2002 wyd. 2009, z. 39, s. 178–187.

[394] „Kronika AWF" w Poznaniu za lata 2002/2003–2004/2005 wyd. 2012, z. 40, s. 229–234.

a jego głównym celem było podjęcie wspólnych działań zmierzających do usprawnienia systemu szkolenia młodzieży uzdolnionej sportowo na terenie Wielkopolski[395].

Rektor AWF, prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński, 8 XI 2012 r. podpisał umowy o współpracy z dyrekcją trzech szkół ponadgimnazjalnych z terenu Wielkopolski. Zainaugurował tym nowy program Działu Promocji AWF: „Insimul – znaczy razem". Program zakładał współpracę uczelni z wiodącymi w swoich regionach szkołami średnimi oraz prezentację nowych metod nauczania stosowanych w Akademii. W pierwszym etapie projektu współpraca obejmowała trzy szkoły: I Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego w Gnieźnie, Zespół Szkół w Opalenicy oraz Liceum Ogólnokształcące im. Powstańców Wielkopolskich w Środzie Wielkopolskiej jako wiodące w swoich regionach, ponadto od lat działające na rzecz promocji wychowania fizycznego i sportu szkolnego. W ramach programu w szkołach zaplanowano wykłady pracowników uczelni oraz lekcje pokazowe dla uczniów. AWF zobowiązał się do objęcia patronatem wydarzeń z życia szkół i w miarę możliwości wspieranie działań promujących w nich sport[396]. W Na bazie współpracy naukowej z firmami zewnętrznymi w 2015 r. podpisano również porozumienie z firmą Volkswagen, na mocy której uczelnia prowadziła badania w zakresie ergonomii[397].

Pracownicy Wydziału Turystyki i Rekreacji zaangażowani byli w działania i projekty realizowane przez różne podmioty gospodarcze i instytucje na terenie miasta Poznania, Wielkopolski, innych regionów Polski oraz poza jej granicami, a także pozostawali aktywnymi członkami stowarzyszeń i gremiów o charakterze naukowym, biznesowym czy społecznym (m.in. Wielkopolskiego Oddziału Stowarzyszenia „Wspólnota Polska", ZHP, Koła Przewodników PTTK im. Marcelego Mottego w Poznaniu, Polskiego Stowarzyszenia Naukowego Animacji, Rekreacji i Turystyki, The Association For International Sport for All i innych, Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Narodowego i in.).

Przy Wydziale powstała Rada Interesariuszy, w jej skład wchodzili przedstawiciele (właściciele lub menedżerowie) podmiotów funkcjonujących w ramach szeroko rozumianej gospodarki turystycznej, organizacji społecznych i stowarzyszeń zawodowych oraz instytucji. Z przedstawicielami Rady konsultowano programy nauczania, praktyk zawodowych oraz problematykę prac dyplomowych, a także ofertę naukowo-badawczą. Konsultacje odbywały się w formie cyklicznych spotkań na Wydziale.

[395] „AWF Press" 2011, nr 3, s. 13.

[396] S. Rakowski, *„Insimul – znaczy razem". Ruszył nowy program współpracy AWF ze szkołami Wielkopolski*, „AWF Press" 2013, nr 10, s. 26.

[397] M. Kuroczycka, *Współpraca z przemysłem. Akademia podpisała porozumienie z Volkswagen Poznań*, „AWF Press" 2015, nr 15, s. 11; J. Smorawiński, *Podsumowanie kadencji 2008-2016,* Poznań 2016, s. 45.

Poza współpracą w ramach Rady Interesariuszy z niektórymi partnerami Wydział podpisał odrębne umowy dotyczące praktyk studenckich (Luboński Ośrodek Sportu i Rekreacji, Chris Turystyka i Rekreacja, Runmageddon Extreme Events, Anna Tomala Rozwój, Harmonia, Sukces, Hotel Rzymski w Poznaniu, Polskie Stowarzyszenie Nordic Walking, firma IHAHO). Na Wydziale organizowano również spotkania i panele dyskusyjne z pracodawcami (także we współpracy z Działem Marketingu AWF) skierowane do studentów poszczególnych specjalności: dla specjalności „obsługa ruchu turystycznego" z przedstawicielami Rainbow Tours, linii lotniczych Enter Air czy Departamentu Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego; dla specjalności „hotelarstwo i gastronomia" z praktykami branży hotelarskiej (Novotel Poznań Centrum, Hotel Mercure Poznań Centrum, Hotel Kolegiacki, Sheraton Poznań Hotel); dla specjalności „turystyka kulturowa z dziennikarstwem" z przedstawicielami Wydawnictwa Miejskiego w Poznaniu, biura podróży Logos Travel, TVP3 – Poznań, Radia Poznań, Radia Afera, Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT (ICHOT); dla specjalności „rekreacja" spotkania z przedstawicielami Lubońskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji, Fundacji Runmageddon, firmy Chris, organizatora campów oraz firmy Kadet. Celem współpracy z otoczeniem było podniesienie jakości kształcenia oraz skuteczne przygotowanie przyszłych pracowników i pracodawców do współpracy i życia zawodowego, a także pełne wykorzystanie potencjału naukowo-badawczego Wydziału[398].

Z kolei w ramach tworzenia koncepcji kształcenia oraz realizacji studiów na kierunku fizjoterapia Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rekreacji aktualnie współpracuje z następującymi interesariuszami zewnętrznymi, takimi jak: Szpital Miejski im. F. Raszei, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej MSW im. prof. Ludwika Bierkowskiego, Centrum Medyczne HCP Szpital im. św. Jana Pawła II, Poznański Ośrodek Reumatologiczny Samodzielny Publiczny Specjalistyczny Zespół Opieki Zdrowotnej, Wielkopolskie Centrum Pulmonologii i Torakochirurgii, Specjalistyczny Zespół Opieki Zdrowotnej nad Matką i Dzieckiem, Stowarzyszenie „Nasze Serce", Rehasport Clinic. Studenci oraz pracownicy Wydziału wspólnie z organizacjami społecznymi i gospodarczymi podejmują działania zorientowane na potrzeby osób niepełnosprawnych. Współpraca prowadzona jest z: Centrum Rehabilitacji Osób ze Stwardnieniem Rozsianym, Stowarzyszeniem Dzieci Autystycznych, Stowarzyszeniem Innowacji Społecznych – Ukryty Potencjał, Generalnym Stowarzyszeniem Sportowym Olimpiady Specjalne Polska, Polskim Związkiem Bocci, Stowarzyszeniem Sportowo-Rehabilitacyjnym „Start", Wielkopolskim Oddziałem Fundacji Aktywnej Rehabilitacji, Fundacją Aktywnej Rehabilitacji

[398] *Raport samooceny, ocena programowa* (profil praktyczny), Załącznik nr 2 do Uchwały Nr 1/2017 Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej z dnia 12 I 2017 r., s. 28–31.

region Wielkopolska, Rehasport Clinic, Komisją Rehabilitacji i Integracji Społecznej PAN o. Poznań. Wspólnie z instytucjami i organizacjami społecznymi realizowano następujące projekty: „Konsorcjum na rzecz Rozwoju Wolontariatu Koleżeńskiego", „Zdrowa Społeczność Olimpiad Specjalnych (Special Olympics Healthy Communities 2016–2019)", „Zdrowi Sportowcy", „Zdrowi rodzice", „Jestem kobietą", „Jestem w formie", „Moje serce", „Latająca Akademia AWF", „Strong Minds". W ramach tej współpracy studenci zdobywają wiedzę, umiejętności oraz kształtują kompetencje społeczne niezwykle istotne w tych aspektach pracy fizjoterapeuty, które są ukierunkowane na potrzeby nie tylko osób niepełnosprawnych[399].

[399] Raport samooceny, ocena programowa (profil ogólnoakademicki – studia II stopnia), Kierunek fizjoterapia, Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji, Poznań 2017; Raport samooceny, ocena programowa (profil praktyczny – studia I stopnia), Kierunek Fizjoterapia, Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji, Poznań 2017.

Rozdział V

Życie studenckie

Po zakończeniu II wojny światowej, już od 1945 r., młodzież akademicka chętnie wstępowała do organizacji i stowarzyszeń. Sukcesywnie wówczas wznawiały swą przedwojenną działalność m.in. „Juventus Christiana", „Caritas Academica", „Sodalicja Mariańska". Odmienny od nich program prezentowały: Akademicki Związek Walki Młodych „Życie", Związek Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej, Akademickie Koło Związku Młodzieży Demokratycznej, Akademickie Koło Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici". Reaktywowały się też Koło Naukowe i „Bratnia Pomoc"[400]. Nie wiadomo jednak, czy funkcjonowały osobne organizacje w ramach Studium. Jak twierdzi Zdzisław Grot: „Studium, jako mniej liczebne w porównaniu z innymi wydziałami Uniwersytetu, skupiało słuchaczy, którzy zapewne należeli do organizacji istniejących przy Wydziale Lekarskim. Zrzeszali się oni także w dość licznych organizacjach regionalnych istniejących na Uniwersytecie"[401]. Jednym z samodzielnych ugrupowań było Koło Wychowawców Fizycznych, reaktywowane w 1946 r., z kuratorem prof. Eugeniuszem Piaseckim na czele, które w kolejnym roku liczyło ok. 50 członków. Jego celem było rozwijanie życia naukowego i pielęgnowanie więzi koleżeńskich. Sprawy bytowe realizowano natomiast we współpracy z „Bratnią Pomocą". Część pracowników i studentów Studium zrzeszona była w Kole Instruktorów Wyższych Uczelni Wychowania Fizycznego, powołanym w 1947 r. podczas letniego obozu w Złocieńcu, będącym zgrupowaniem wszystkich polskich uczelni wychowania fizycznego. Reprezentantem Studium poznańskiego w Zarządzie organizacji został Mieczysław Balcer[402]. Programy Koła Wychowawców Fizycznych, jak i Instruktorów Wyższych Uczelni Wychowania Fizycznego, zmierzały do

[400] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1950,* [w:] *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu,* red. J. Gaj, Poznań 1996, s. 106.

[401] Tamże.

[402] „Wychowanie Fizyczne" 1947, nr 1, s. 5.

powołania ogólnopolskiej organizacji zrzeszającej nauczycieli wychowania fizycznego, czego jednak nie udało się zrealizować[403].

Po 1950 r. dużego znaczenia, z perspektywy ówczesnych władz, nabrała działalność młodzieży akademickiej. Rozpoczął się intensywny proces indoktrynacji różnych środowisk młodzieżowych. Pluralizm organizacyjny zakończył się w 1948 r. w wyniku Kongresu Jedności dotychczasowych organizacji: Związku Walki Młodych, Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego, Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici" i Związku Młodzieży Demokratycznej. W ich miejsce powstał Związek Młodzieży Polskiej (ZMP). Likwidacja pluralizmu nie ominęła również środowisk uniwersyteckich. W ówczesnej Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego powstał Związek Akademicki Młodzieży Polskiej, a na Kongresie Studentów w Warszawie w 1950 r. powołano Zrzeszenie Studentów Polskich (ZSP), mające w założeniach spełniać rolę związków zawodowych oraz wspierać działania z inicjatywy ZMP. W poznańskiej WSWF powołany Komitet Organizacyjny ZSP przeprowadził akcję agitacyjną do organizacji. Rozwój ZMP zbiegł się z momentem usamodzielnienia uczelni i zainteresowaniem władz partyjnych i państwowych kulturą fizyczną. ZG ZMP przeprowadził akcję propagandową w 1950 r. wśród członków tej organizacji dotyczącą wstępowania na studia do wyższych uczelni wychowania fizycznego. Przyjęta wówczas grupa nadawała ton działalności ZMP do 1953 r. W latach 1950–1956 do ZMP należało ok. 70% ogółu studentów. W ZSP skupiała się także przeważająca liczba studentów, ale aktywność tej organizacji osłabiła się w latach 1950–1952[404].

Tymczasem na studia do poznańskiej WSWF przyjęto 25 osób bez matury (20 mężczyzn i 5 kobiet), pod warunkiem uzyskania świadectwa dojrzałości do 1952 r. Z tego przywileju skorzystało jedynie 7 osób. Wspomniana grupa stała się aktywistami ZMP. Frekwencja w Związku na Wydziale WF sięgała 70% młodzieży akademickiej. Początkowo aktywność członków była nieco słabsza (do 1952 r.). Ożywiła się zwłaszcza w latach 1952–1956. Wśród kierownictwa Wydziału WF działalność ZMP spotkała się z życzliwym poparciem, szczególnie w okresie borykania się z trudnościami kadrowymi i lokalowymi. Wówczas pomocni w przeprowadzaniu tzw. godzin wychowawczych okazali się opiekunowie grup studenckich, domów studenckich, kadry naukowo-dydaktycznej współpracującej z organizacjami młodzieżowymi ZMP, ZSP i AZS. Działalność wychowawczą (indoktrynacyjną) prowadzono na wykładach, ćwiczeniach, seminariach, a zwłaszcza na obowiązkowych obozach szkoleniowych letnich i zimowych. Troszczono się przede wszystkim o osiąganie jak najlepszych wy-

[403] Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1950…*, s. 107.

[404] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 172.

ników w nauce. Sytuacja w tym względzie była trudna, gdyż w roku akademickim 1950/1951 aż 90% studentów z II i III rocznika nie miało zaliczonych egzaminów z młodszych lat studiów albo miało oceny niedostateczne. W roku akademickim 1950/1951 studia trzyletnie ukończyło zaledwie 5 osób. Działania wspierające aktywność ZMP na polu poprawy dyscypliny studiów i poprawy wyników nauczania wsparte zostały Zarządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego i Nauki z dnia 7 X 1950 r. w sprawie poprawy wymogów dydaktycznych[405].

Funkcjonowanie organizacji studenckich spotykało się wówczas z poparciem ze strony władz uczelni, które starały się oddziaływać na studentów poprzez opiekunów grup studenckich, domów studenckich oraz kadrę naukową współpracującą z ZMP, ZSP i AZS. Sprzyjały temu zajęcia dydaktyczne, a przede wszystkim letnie i zimowe obozy szkoleniowe czy praktyki lekcyjne. Działania dążyły do podniesienia nie najlepszych wówczas wyników nauczania[406]. Przejawem aktywności polityczno-wychowawczych było organizowanie udziału członków organizacji w uroczystościach i świętach państwowych, a także działalność kulturalno-oświatowa na obozach pod kierunkiem wyznaczonych instruktorów. ZSP w dużej mierze zajmowało się pomocą materialną dla studiujących. Współpracowało z AZS, organizując uczelniane imprezy sportowe oraz kulturalne (znaczny rozwój w tym względzie notuje się w latach 1952–1956).

Po wypadkach czerwcowych 1956 r. oraz październikowych, miał miejsce wstrząs ideowy, wynikający ze stanu napięcia wywołanego stalinizacją życia, kolektywizacją gospodarki planowej i dojściem do władzy nowej ekipy rządzącej po egidą PZPR, który doprowadził do samorozwiązania ZMP i spadku aktywności młodzieży akademickiej. W tej sytuacji powołano nowe organizacje, w tym Związek Młodzieży Socjalistycznej (ZMS), a następnie Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej. Na gruncie WSWF w Poznaniu ZMS powstał dopiero w roku akademickim 1958/1959. Początkowo skupiał jedynie kameralne grono członkowskie, dopiero od 1962 r. ich liczba przekroczyła sto osób, by do 1973 r. osiągnąć stan ok. 200 członków. Początkowo – mimo wysiłków – działalność nie była zbyt efektywna, nieznaczna zmiana nastąpiła po 1962 r., po czym znowu nastąpił regres. Działalność rozwijała się wokół organizacji życia kulturalnego oraz rozwiązywania problemów socjalno-bytowych studentów. ZSP i AZS były w tym okresie najsilniejszymi organizacjami młodzieżowymi. ZSP na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. liczyła ok. 400 członków. Po 1963 r. zajmowano się przede wszystkim działalnością sportową i kulturalną, czego efektem było założenie kilku zespołów artystycznych, w tym:

[405] Tamże, s. 172.
[406] Tamże.

zespołu tanecznego i muzycznego „Tramy", chóru mieszanego, kabaretu „Klops" (którego kierownikiem artystycznym był Zenon Laskowik) i Kabaretu Poszukiwań Literackich (z kierownikiem artystycznym L. Dąbrowskim)[407]. Dzięki powstaniu tych zespołów można było zapewniać oprawę artystyczną podczas świąt państwowych i uczelnianych bez angażowania artystów z zewnątrz[408], ich aktywność i dokonania były szczególnie podkreślane podczas inauguracji roku akademickiego[409]. W 1967 r. zorganizowano I Uczelniany Przegląd Zespołów Artystycznych, kolejne jego edycje odbywały się w następnych latach.

Od 1950 r. Koło Uczelniane AZS rozpoczęło ożywioną działalność dzięki zaangażowaniu studentów, a wśród nich: Andrzeja Koniarka, Czesława Koniecznego, Janusza Jackowskiego, Henryka Truszczyńskiego – tworzących skład pierwszego Zarządu Koła Uczelnianego AZS. W 1951 r. koło liczyło 157 członków, którzy brali czynny udział w wielu imprezach sportowych, odnosząc znaczące sukcesy w piłce ręcznej i lekkiej atletyce. W 1960 r. dotychczasowe Koła Uczelniane AZS uzyskały status Klubów Uczelnianych AZS. Po 1962 r. zaznaczył się szczególny rozwój KS AZS dzięki prezesowi Józefowi Burbelce oraz działaczom: Ryszardowi Wieczorkowi, Andrzejowi Koniarkowi, Jerzemu Żywieckiemu. Po roku 1956 działały w KS AZS następujące sekcje sportowe: siatkówki, piłki ręcznej, okresowo piłki nożnej, pływania, gimnastyki, gimnastyki artystycznej, narciarstwa, strzelectwa[410], których członkowie odnosili wiele sukcesów w mistrzostwach akademickich, w mistrzostwach Polski WSWF w piłce nożnej i innych. W roku akademickim 1965/1966 ustanowiono Medal im. Bronisława Szwarca, przyznawany corocznie studentom kończącym studia za wyróżniające się osiągnięcia sportowe[411].

Decyzją odgórną władz państwowych w 1973 r. dokonała się przymusowa akcja zjednoczeniowa organizacji młodzieżowych. Wywołało to poruszenie w środowisku studenckim. Do Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej włączono Socjalistyczny Związek Studentów Polskich AWF w Poznaniu, utworzony w miejsce Zrzeszenia Studentów Polskich i Związku Młodzieży Socjalistycznej[412]. Celem SZSP była w dużej mierze praca ideowo-wychowawcza ze studentami, zwłaszcza na terenie domu studenckiego. Poszczególne komisje rady uczelnianej SZSP organizowały różnorodne imprezy o charakterze naukowym (obozy naukowe) czy kulturalnym. Studenci brali także udział w budowie Hali Widowiskowo-Sportowej „Arena" i stadionu AZS

[407] „Kronika" WSWF w Poznaniu za rok 1966/1967 wyd. 1966, z. 11, s. 133–134.
[408] Tamże, s. 15.
[409] „Kronika" WSWF w Poznaniu za rok 1969 wyd. 1969, z. 13, s. 12.
[410] Tamże, s. 177.
[411] Tamże, s. 178.
[412] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 245.

30. Studenci AWF budujący akademik przy ul. św. Rocha w 1975 r.

oraz budowie domu studenckiego, a także w pracach na rzecz Wielkopolskiego Parku Narodowego itd. Pod opieką SZSP działały także: zespół tańca ludowego, muzyczny, koło recytatorskie oraz kabarety. Odbywała się też wymiana międzynarodowa o charakterze turystycznym z uczelniami Czechosłowacji, ZSRR, Szwajcarii. Liczba członków SZSP mimo szerokiej działalności poważnie się zmniejszała.

W 1973 r. w Filii AWF w Gorzowie Wlkp. zainaugurowano cykliczną imprezę stwarzającą możliwości zaprezentowania autorskich dokonań artystycznych pod nazwą: Lubuska Wiosna Studencka. Otwarta na zespoły z innych ośrodków akademickich oraz artystów, czy znane, wybitne postacie, była dostępna także dla szerszej publiczności Gorzowa Wlkp. Ta inicjatywa zaowocowała mnóstwem pomysłów. Począwszy od 1973 r. powstały wówczas: Zespół Tańca Nowoczesnego „Metrum" (założony przez Marię Kwilecką), w kolejnym roku natomiast zespół muzyczny „Set" E. Kalicieckiej oraz kabaret „Rehabilitacja", stworzony przez Bogdana J. Kunickiego. W roku akademickim 1974/1975 powołano Uczelnianą Radę Młodzieży oraz jej Podkomisję Artystyczną i Rozrywkową. Rozpoczęło też swą działalność Studenckie Studio Radiowe. W kolejnym roku pojawiła się interesująca inicjatywa w postaci Festiwalu Piosenki Turystycznej oraz balu sportowców z okazji Uczelnianego Dnia Sportu. Ponadto zainicjowały swą działalność „Zespół Żywego Słowa" (1975–1978) oraz kabaret „Kwak". Do 1980 r. następował dalszy rozwój kulturalny gorzowskiego ośrodka

akademickiego. Powstał Zespół Tańca Nowoczesnego „Akcent" pod kierunkiem Barbary Rynkowskiej. We współpracy z Wojewódzkim Domem Kultury w 1978 r. utworzono Zespół Tańca Ludowego „Gorzowiacy"[413] – z pierwszym kierownikiem Izabelą Rożnowską, a następnie Sławomirem Pawlińskim i Bogdanem Puścizną. Na potrzeby Lubuskiej Wiosny Studenckiej w roku 1977/1978 zainicjowano Przegląd Piosenki Studenckiej i Kabaretowej „Kabareton". Nie zabrakło też działań o charakterze filmowym – powstał w tym celu klub „Klik-Klak". Wiele wniósł założony w 1978 r. kabaret „Aloś", kierowany przez Janusza Dreczkę i Stefana Strzałkowskiego[414].

Pierwsza połowa lat 80. z powodów politycznych cechowała się znacznym zastojem w działalności kulturalnej w obydwu ośrodkach – zarówno w Poznaniu, jak i w Gorzowie Wlkp. Kryzys gospodarczy i polityczny przyczynił się do powstania w środowisku akademickim nowych studenckich stowarzyszeń. Od początku roku akademickiego 1980/1981 zaczęły powstawać Komitety Założycielskie Niezależnego Zrzeszenia Studentów (NZS). Organizacja aktywnie włączyła się w nurt życia szkoły wyższej. W marcu 1981 r. w Gorzowie Wlkp. – z inicjatywy przewodniczącego NZS Wojciecha Ziemniaka – odbyła się Krajowa Konferencja NZS uczelni wychowania fizycznego, której zadaniem było wypracowanie wspólnego kierunku działań oraz wymiana doświadczeń[415].

Sytuacja społeczno-gospodarcza w Polsce uległa pogorszeniu. Zajścia w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Radomiu w listopadzie i grudniu 1981 r., gdzie nieformalnie został wybrany rektor, spowodowały protesty studentów, także z uczelni poznańskich. Część studentów AWF w Poznaniu podjęła strajk okupacyjny w wyniku niezadowolenia z prac nad ustawą o uczelniach wyższych. Strajk trwający od 21 XI do 14 XII 1981 r. zahamował proces dydaktyczny, większość zajęć została zawieszona. Po wprowadzeniu stanu wojennego zawieszono całkowicie działalność uczelni oraz wszelkich organizacji studenckich, co dotknęło również AWF w Poznaniu[416].

Nowy etap działań akademickich rozpoczął się dopiero od marca 1982 r. Reaktywowano wówczas także kluby studenckie. Studenci chętnie wstępowali do założonego w marcu 1983 r. Zrzeszenia Studentów Polskich (ZSP) oraz powstałych w grudniu tego roku – Związku Młodzieży Wiejskiej i Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej. SZSP natomiast rozwiązano w grudniu

[413] Bogdan Puścizna jest nadal kierownikiem artystycznym i choreografem, a Sławomir Pawliński – konsultantem i choreografem. W 2018 r. zespół obchodził 40-lecie istnienia, gorzowiacy.jimdo.com/historia/. [dostęp: 12 X 2018].

[414] J. Kuriańska-Wołoszyn, *Działalność pozaprogramowa*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego...*, s. 94–95.

[415] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 245.

[416] Relacja ustna Wojciecha Ziemniaka.

31. Juwenalia w 1978 r.

1982 r. Powstałe organizacje próbowały wskrzeszać ruch studencki w dziedzinie kultury. W ramach działalności w latach 1980–1987 organizowano wyjazdy na obozy pracy do państw socjalistycznych, organizowano obchody świąt państwowych, rocznic historycznych, uroczystości regionalnych. Współorganizowano m.in. Tydzień Studenta oraz Dni Sportu. Za organizację tych inicjatyw odpowiedzialne były powołane w tym celu komisje lub sekcje. W końcu 1989 r. w wyniku transformacji ustrojowej wznowiło też działalność w AWF Niezależne Zrzeszenie Studentów[417]. Warto również wspomnieć, iż Koła PTTK, jako animatorzy wyjazdów turystycznych i szkoleń na organizatora turystyki, nawiązywały współpracę z innymi akademickimi klubami turystycznymi, realizując wspólnie imprezy turystyczno-kulturalne.

Na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych funkcjonował na AWF w Poznaniu zespół „Wiwaty" prowadzony przez dr Olgę Kuźmińską oraz współpracujące z nią Hannę Popielewską i Irenę Jawor. W wyniku stanu wojennego rozwiązano dotychczasowe zespoły działające w poznańskiej AWF. Wiosną 1982 r. do ówczesnego prorektora prof. Andrzeja Koniarka studenci zwrócili się z prośbą o reaktywowanie zespołu na uczelni. Tym razem na czele

[417] Tamże, s. 246–247; M. Łuczak, *Tradycja i współczesność poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego (1919–2014),* [w:] M. Łuczak, E. Kałamacka, J. Chełmecki, R. Szubert, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, W. Moska, M. Żmudzka-Brodnicka, B. Gondek, *Akademie wychowania fizycznego w Polsce…*, s. 58.

zespołu już o nowej nazwie – Zespół Tańca Ludowego AWF „Poznań" stanął Dariusz Majchrowicz, prowadzący go do dziś. Zgodę na nowy, późniejszy człon nazwy zespołu: „Poznań" uzyskano z Urzędu Miasta w 1994 r. Pomysłodawcą nadania zespołowi nazwy miasta, które reprezentuje, był jeden z ówczesnych członków zespołu, późniejszy pracownik Zakładu Tańca i Fitnessu – dr Przemysław Kwarta[418]. W roku akademickim 1989/1990 ZTL AWF „Poznań" liczył 100 członków, w większości studentów i absolwentów AWF. W 2018 r. w jego składzie pozostawało 60 osób (studenci wszystkich poznańskich uczelni, młodzież pracująca i ucząca się), działających pod kierownictwem artystycznym i choreograficznym Dariusza Majchrowicza, które poprzez taniec i śpiew radują publiczność na scenach Polski i świata. Celem działalności i misją zespołu było podtrzymywanie oraz popularyzacja zanikającego folkloru i tradycji ludowych różnych regionów kraju, a także satysfakcja z realizacji tych założeń[419].

Największym przedsięwzięciem zespołu okazała się coroczna organizacja Światowego Przeglądu Folkloru „Integracje", odbywającego się od 2000 r. w sierpniu w Poznaniu. Jego inicjatorem był kierownik zespołu, który pierwotnie od 1984 r. był dyrektorem artystycznym Międzynarodowego Studenckiego Festiwalu Folklorystycznego w Katowicach i Sosnowcu; uzyskane tam doświadczenie i inspiracje przeniósł na grunt poznański[420]. Nieodłącznymi elementami programu festiwalu były: ekumeniczna msza św. w Kościele Wszystkich Świętych na Grobli, przemarsz ul. Półwiejską z pokazami tańca oraz koncert inauguracyjny w parku Wilsona, a także koncert finałowy „Muzyka w Folklorze Świata", który odbywał się corocznie w innym miejscu Poznania. Był on reżyserowanym tematycznym widowiskiem parateatralnym, opierającym się na grze światła, dźwięku, tańca, śpiewu i scenografii. Koncerty odbywały się również w innych miastach Wielkopolski. Od 2017 r. festiwal wydłużył się do 11 dni, co czyni go jednym z najdłuższych na świecie. Impreza stanowiła jedno z głównych letnich wydarzeń w mieście. Udział w niej brało ok. 300 tancerzy z całego świata[421].

W końcu lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku funkcjonowały też: zespół tańca współczesnego, Chór Żeński „Schola Cantorum Posnaniensis (pod kier. J. Gałęskiej-Tritt), Sekcja Tenisa, Akademicki Klub Narciarski i Windsurfingowy „Decha", Studencka Agencja Fotograficzna, Studenckie Studio Radiowe – S-13 oraz słynny klub studencki „Trops", w którym organizowano m.in.

[418] A. Kucharska, *Na 35-lecie Zespołu Tańca Ludowego „Poznań" Akademii Wychowania Fizycznego garść wspomnień i refleksji,* „Przegląd Wielkopolski" 2018, nr 2, s. 59.

[419] www.ztl.awf.poznan.pl [dostęp: 12 X 2018].

[420] A. Kucharska, *Na 35-lecie Zespołu Tańca*, s. 65; M. Dymarczyk-Kuroczycka, *Integracje pełne pasji. Rozmowa z Dariuszem Majchrowiczem, twórcą i dyrektorem artystycznym Światowego Przeglądu Folkloru „Integracje"*, „AWF Press" 2011, nr 6, s. 24.

[421] M. Poprawska, *Muzyka łączy pokolenia. Światowy Przegląd Folkloru „Integracje"*, „AWF Press" 2012, nr 9, s. 19.

32. Zespół Tańca Ludowego AWF „Poznań" w auli AWF z okazji finałowego koncertu na 30-lecie działalności w 2013 r.

konkursy poetyckie czy przeglądy piosenki żeglarskiej[422]. Studencki Klub Taneczny „Astra", działający pod kierownictwem Michała Zduna, prezentował swe dokonania na wielu turniejach w Polsce, m.in. w Warszawie, Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp., Bydgoszczy i Kaliszu. Ponadto „Astra" uczestniczyła w pokazach tanecznych na terenie miasta Poznania. Próby odbywały się w klubie „Trops"[423].

Także Gorzów Wlkp. mógł się pochwalić w tym okresie kontynuacją działalności zespołów, w tym muzyki młodzieżowej, twórczością kabaretową, zespołem tańca nowoczesnego (Studencki Zespół Gimnastyczno-Taneczny „Piruet"), Teatrem Żywego Słowa, Teatrem Młodego Widza, Akademickim Yacht

[422] „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1988/1989 wyd. 1990, z. 33, s. 205–211. Klub „Trops" – Akademickie Centrum Kultury, powstał w latach siedemdziesiątych. Swój pierwszy koncert zagrała w nim grupa Turbo, gościły ponadto zespoły: Armia, Pidżama Porno, Elektryczne Gitary, Earth Crisis, Anarcrust, a także hiphopowcy: Slums Attack, Owal, Mezo, Pan Duże P, Jeden Osiem L, Trzeci Wymiar Ascetoholix, Łona, 52 Dębiec, Pokahontaz, donGURALesko. Regularnie na przełomie wieków odbywały się tutaj ogólnopolskie zloty fanów Depeche Mode. Aktualnie w klubie „Trops" po generalnym remoncie przeprowadzonym w latach 2009–2013 odbywa się nadal wiele studenckich imprez, w tym: Wybory Miss i Mistera AWF, Gala „EuGeniusze", wieczory artystyczne w ramach Festiwalu Nauki i Kultury Studenckiej FeNiKS AWF oraz występy kabaretów, wieczory karaoke, spotkania podróżnicze, działa też szkoła tańca. Klub wynajmowany jest na cele konferencyjne, szkoleniowe, spotkania firmowe itd.; trops.awf.poznan.pl/#trops; [dostęp: 16 X 2018]; L. Majdecka, *Legenda powraca. Otwarcie Centrum Kultury Studenckiej „Trops"*, „AWF Press" 2013, nr 12, s. 22;

Funkcjonowanie „Tropsa" poprzedził założony w 1972 r. przy ul. Grunwaldzkiej 55 klub studencki „Olimpijczyk". „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1971/1972 wyd.1973, z. 16, s. 66.

[423] Kronika AWF w Poznaniu za rok 1988/1989 wyd. 1990, z. 33, s. 210.

Clubem „Conrad", Akademickim Kręgiem Harcerskim „Fikołek", Klubem Studenckim „Bara-Bara", otwartym w 1988 r., w którym realizowano m.in. „Lubuską Wiosnę Studencką", koncerty poezji śpiewanej, bale okolicznościowe, dyskoteki, występy kabaretów, zespołów muzycznych, spotkania świąteczne dla dzieci, półkolonie i wiele innych imprez[424].

Samorządy studenckie reprezentowały młodzież akademicką w zakresie obrony ich interesów w procesie dydaktycznym oraz w kwestii spraw socjalno-bytowych. Terenem ich działalności była uczelnia i domy studenckie, gdzie rady mieszkańców inicjowały działalność kulturalną, turystyczną i sportową. W Gorzowie Wlkp. Rada Samorządu Studenckiego zapoczątkowała w 1989 r. wydawanie biuletynu „Wymyk", rejestrującego najważniejsze wydarzenia z życia studenckiego. W gazetce relacjonowano aktualne wydarzenia zarówno uczelniane, jak i miejskie. Do redakcji należeli: Kaja Kunicka, Andrzej Wiśniowski, a opiekunem merytorycznym był prof. Bogdan J. Kunicki. Do innych inicjatyw wartych wyszczególnienia należały w tym okresie: powstanie galerii „Pod Dziekanami", początki występów nowych zespołów: „Ekskluzywne Szelki" (muzyka hardrockowa) oraz kabaretu „Bibo". W 1988 r. zadebiutował Zespół Tańca Nowoczesnego „Piruet", swój program przedstawił kabaret „Po Prośbie"[425], następnie „Dar Teściowej", „Kufajka", prezentujące swe osiągnięcia podczas „Międzynarodowego Tygodnia Studenta". Pod opieką aktora D. Skibińskiego występował także „Teatr Młodego Widza".

W latach osiemdziesiątych w ośrodku gorzowskim odbywały się pierwsze wybory „Miss Uczelni" poprzedzone wyborem „Miss Rocznika". W różny sposób próbowano także bić rekordy Guinnessa, m.in. w toczeniu beczki z piwem na odległość[426].

W połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. w Gorzowie Wlkp. reaktywowała się agenda ZSP – Studencka Agencja Fotograficzna, wydająca fotogazetki pt. „MTeS–iak" oraz organizująca fotogalerie, wernisaże itd. W grudniu 1989 r. opublikowano pierwszy numer pisma środowiskowego NSZ pt. „Aut". Jako w pełni niezależne pismo studenckie poruszało ono aktualne tematy polityczno-społeczne w Polsce, odnosiło się do problemów studenckich w zakresie spraw ekonomicznych, przedstawiało wydarzenia i zmiany w życiu uczelni. Obok wielu krytycznych artykułów nie brakowało treści o charakterze rozrywkowym, literackim, sprawozdań z odbywanych studenckich imprez. Ostatnie, specjalne wydanie „Autu" miało miejsce w 1992 r.[427].

[424] Tamże, s. 212.

[425] Tamże, s. 29.

[426] J. Kuriańska-Wołoszyn, *Działalność pozaprogramowa…*, s. 96.

[427] W 2002 r. pojawiło się pismo studenckie „Odwyk/Odmyk", wydawane do 2005 r. pod opieką Zakładu Pedagogiki i Psychologii. „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 2002/2003–2004/2005 wyd. 2012, z. 40, s. 204.

W tym samym roku klub studencki „Bara-Bara”[428] zmienił właściciela, co w znacznym stopniu wpłynęło na obniżenie inicjatyw związanych z amatorskim ruchem artystycznym studentów. Z kolei w związku z 20-leciem swej działalności w 1997 r. pełen rozkwit przeżywał zespół „Gorzowiacy”, biorący udział w wielu festiwalach w kraju i za granicą. W latach 1999–2003 działał Studencki Klub Tańca Towarzyskiego „Rapsodia”, prowadzony przez M. Rokitę[429]. Członkowie startowali w turniejach tańca o randze krajowej i międzynarodowej. Od 1999 r. do współpracy przy organizacji Międzynarodowego Tygodnia Studenta włączono studentów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej i Wyższej Szkoły Biznesu. W ramach tej imprezy odbywały się przeglądy z udziałem kabaretów o randze krajowej, takich jak „Ciach” czy „Kabaret Moralnego Niepokoju”.

Samorząd Studencki zarówno w Gorzowie Wlkp., jak i w Poznaniu organizował także takie popularne imprezy akademickie, jak: „Otrzęsiny I roku”, „Dzień Studenta” oraz festyny dla dzieci z okazji Dnia Dziecka i wiele innych. Od 2003 r. coraz szersza społeczność akademicka Gorzowa Wlkp. realizowała „Juwenalia” (Wyższa Szkoła Biznesu, Wyższa Informatyczna Szkoła Zawodowa, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa oraz Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej). Wśród znanych wykonawców występujących podczas tych imprez można wymienić zespoły „Papa Dance”, „Sistars”, kabaret „Jurki”, Grzegorza Halamę i innych. Ciekawym zjawiskiem w gorzowskim ośrodku były ponadto spotkania literackie organizowane od 2004 r. przez Akademickie Forum Artystyczne[430].

Szczególne ożywienie działalności Rady Uczelnianej Samorządu Studenckiego AWF w Poznaniu obserwuje się od przełomu XX/XXI w., a rozwój interesujących inicjatyw trwa niezmiennie do dziś. Samorząd organizował corocznie m.in. obozy adaptacyjne (tzw. adapciaki) dla pierwszego roku w Ośrodku Szkoleniowo-Dydaktycznym w Chycinie. Uczestnikami byli przedstawiciele wszystkich wydziałów AWF z Poznania i Gorzowa Wlkp. W 2011 r. program wydarzenia tradycyjnie łączył elementy integracji, sportu oraz nauki. Uczestnicy pogłębiali wiedzę przydatną do przyszłej adaptacji w murach obranej uczelni. Pierwszego dnia były w programie gry i zabawy, spotkania z opiekunami zastępów oraz zabawa integracyjna w stołówce. Na kolejne dni zaplanowano szkolenia z zakresu znajomości regulaminu studiów i wiedzy o Samorządzie Studenckim. Jak co roku zorganizowany został Zjazd na Majciochach, a ekipa z Red Bulla przeprowadziła panel szkoleniowy ze ślizgu na skimboardzie. Nie

[428] Od 2004 r. klub „Bara-Bara” zmienił nazwę na „Cyber@Cycuś”, funkcjonując z kawiarenką internetową. Wcześniej: KS „Cycek”. „Kronika” AWF w Poznaniu za lata 1999/2000–2001/2002 wyd. 2009, z. 39, s. 153.

[429] Tamże, s. 153.

[430] J. Kuriańska-Wołoszyn, *Działalność pozaprogramowa…*, s. 97.

zabrakło stałych elementów, jak bieg patrolowy, duathlon czy poranne zaprawy, które zaskakująco cieszyły się bardzo dużą frekwencją[431].

Inne przedsięwzięcia podejmowane cyklicznie przez Samorząd to ciesząca się wielkim zainteresowaniem organizacja wyborów Miss i Mistera AWF[432]. Wybory Miss AWF wpisały się już na stałe w kalendarz najciekawszych wydarzeń poznańskiego środowiska studenckiego. Celem wyborów jest wyłonienie najładniejszej studentki Akademii Wychowania Fizycznego oraz zintegrowanie całego środowiska poznańskich studentów. Podobne imprezy organizowane są we wszystkich Akademiach Wychowania Fizycznego w Polsce. Po wyborach w poszczególnych miastach organizowano Wybór Miss Polski AWF. W 2013 r. impreza odbyła się w Poznaniu, gdzie 18 X miał miejsce wielki finał, poprzedzony kilkudniowym zgrupowaniem. Poznańską edycję wyborów, która odbyła się 21 III, wygrała pochodząca z Republiki Konga, Pamela Osseta, studentka II roku studiów turystyki i rekreacji.

Szczególną imprezą, wizytówką poznańskiego AWF-u, jest organizowana od 2007 r. słynna już Gala „EuGeniuszy". To jedyne na gruncie akademickim przedsięwzięcie, w którym odwracają się role – studenci oceniają grono swych nauczycieli, którzy otrzymują statuetki, zdobyte w różnych, corocznie zmienianych kategoriach, świadczących o niezwykłej inwencji organizatorów[433].Wręczane statuetki – EuGeniusze – swoją nazwę zawdzięczają patronowi uczelni – Eugeniuszowi Piaseckiemu, jednak, jak podkreślają studenci, to słowo „geniusze" nadaje tej nazwie znaczącą rolę[434]. Także w 2007 r. zaczęła wychodzić gazetka studencka pod nazwą „AgrAWFka", żywo komentująca uczelniane wydarzenia i różnego typu studenckie problemy.

Systematycznie dzięki zaangażowaniu Samorządu odbywały się wydarzenia o charakterze sportowo-rekreacyjnym – nazywane popularnie „AWFalia odbywające się podczas juwenaliów"[435]. Co roku w maju, zarówno w Pozna-

[431] M. Dobrzański, *Adapciak 2011. W Chycinie odbył się obóz adaptacyjny dla studentów I roku.* „AWF Press" 2011, nr 6, s. 34.

[432] R. Sobkowiak, *Wybory Miss AWF*, „AWF Press" 2010, nr 2, s. 20; tenże, *Wybory Mistera*, „AWF Press" 2010, nr 2, s. 21.

[433] J. Krakowiak, *EuGeniusze rozdane!,* „AWF Press" 2014, nr 13, s. 12; W czwartej już edycji nauczyciele byli nominowani w następujących kategoriach: wykładowca roku, najbardziej ciekawie prowadzone zajęcia, sportowa sylwetka, postrach korytarza, anioł stróż studentów. W poprzednich latach studenci nagradzali w tak nietypowych kategoriach, jak: złote usta, jajcarz roku, obiekt westchnień, słodki głos wydziału, największa kosa wydziału; E. Pawłowska, *Wybrano EuGeniuszy*, „AWF Press" 2011, nr 5, s. 14; W 2013 r. pojawiły się osobliwe kulinarne kategorie, takie jak: „Apetyt rośnie w miarę jedzenia", „Ostry jak chili", „Słodki Ananas", „Bez soli smutna biesiada", „Gorzka czekolada", „Danie szefa kuchni", H. Nowacki, *„Kulinarne" EuGeniusze 2013*, „AWF Press" 2013, nr 10, s. 27. W 2017 r. odbyły się jubileuszowe Złote EuGeniusze z okazji 10-lecia inauguracji Gali w AWF. A. Golan, *Złote EuGeniusze* „AWF Press" 2017, nr 19, s. 26.

[434] E. Pawłowska, *Wybrano EuGeniuszy*, s. 14.

[435] R. Sobkowiak, *AWFalia*, „AWF Press" 2009, nr 1, s. 31; Sportowe zmagania pod nazwą AWFalia w 2012 r. zaplanowano aż w 12 dyscyplinach: pływaniu, lekkoatletyce, bulach, piłce nożnej, streetballu,

niu, jak i w Gorzowie Wlkp., miały miejsce juwenalia – tradycyjne akademickie święto, w Polsce sięgające tradycją XV w. Podczas juwenaliów klucze do bram miasta przejmują z rąk władz studenci i bawią się na zorganizowanych imprezach sportowo-kulturalnych. W dniach 28–30 V 2009 r. dla studentów AWF w Poznaniu miały charakter jubileuszowy, związany z rocznicą 90-lecia uczelni, a więc były wyjątkowe. Ulicami miasta przeszedł tradycyjnie Wielki Pochód Studencki, podczas którego prezentowały się poznańskie szkoły wyższe. O godzinie 18 z pl. Adama Mickiewicza pochód przeszedł al. Niepodległości, ulicami Królowej Jadwigi i Droga Dębińska i prowadził na poznańskie łęgi – miejsce festiwalowego koncertu. Na schodach głównego gmachu ówczesnej Akademii Ekonomicznej (dziś Uniwersytetu) obradowała komisja, której zadaniem było wybranie najlepiej zorganizowanej i prezentującej się uczelni. Poznańska AWF przygotowała wielki i zarazem osobliwy tort urodzinowy z okazji swego okrągłego jubileuszu, bowiem zamiast kremu i bitej śmietany składał się z pomalowanej białą farbą płyty pilśniowej i kilku metrów materiału krawieckiego. Rolę świeczek pełniły plastikowe rurki oklejone kolorową taśmą. Tort stojący na przyczepie wjechał na pl. Adama Mickiewicza razem z innymi pojazdami. Wśród reprezentantów AWF w pochodzie znaleźli się: Radosław Majchrzak – były prezes Lecha Poznań i studentki: Natalia Bocian – mistrzyni świata fitness i Anita Włodarczyk – mistrzyni świata i rekordzistka świata w rzucie młotem, oraz ówczesny trener Anity – Czesław Cybulski. Obecny był także rektor AWF prof. Jerzy Smorawiński w otoczeniu Miss i Wicemiss AWF. Gdy tort znalazł się w pobliżu komisji, orkiestra zagrała *Sto lat*, wówczas z tortu wyleciały wypełnione helem balony. Pokaz spodobał się jurorom i AWF wygrała nagrodę dla najlepiej zorganizowanej uczelni[436].

Natomiast w Poznaniu w 2006 r. zrodziła się interesująca inicjatywa realizowana cyklicznie pod nazwą Festiwalu Nauki i Kultury Studenckiej AWF, określanego popularnie skrótem FeNiKS. Impreza łącząca elementy nauki i kultury była efektem współpracy opiekunów studenckich kół naukowych z pełnomocnikiem rektora ds. studenckiego ruchu naukowego – prof. dr. hab. Stanisławem Kowalikiem. Zainspirował on zarówno grono pracowników, jak i studentów – w tym Samorząd Studencki – do wielu owocnych działań, które przyczyniły się do znacznego rozwoju zainteresowania młodzieży akademickiej badaniami naukowymi, prezentacją ich efektów oraz wzrostem aktywności w dziedzinie

tenisie ziemnym, tenisie stołowym, unihokeju, piłce ręcznej, speedmintonie, siatkówce plażowej, strong AWF (zawody siłaczy). Zawody trwały dwa dni, a całość uświetniały koncerty studenckich zespołów oraz dj-ów. Do tego zorganizowano ogródek piwny i grilla, strefę rekreacyjną, warsztaty Slackline i ADD oraz spotkanie z Piotrem Reissem. 30 V (drugi dzień imprezy), po godz. 21, uczestnikom zaprezentowali się kandydaci konkursu „Mister AWF 2012" w ramach ostatnich atrakcji tej edycji imprezy; R. Sobkowiak, *Studenci opanowali całe miasto – juwenalia i AWFfalia*, „AWF Press" 2012, nr 9, s. 25.

[436] Tenże, *Juwenalia 2009*, „AWF Press" 2009, nr 1, s. 28–29.

twórczości artystycznej. Festiwal stał się swoistą wizytówką uczelni, każda edycja wnosiła nowe pomysły, wymianę doświadczeń, pogłębianie pozytywnych relacji między pracownikami i studentami. Dorobek naukowy i artystyczny prezentowali nie tylko przedstawiciele AWF z Poznania i Gorzowa Wlkp., ale także innych ośrodków akademickich w Polsce. Poza uczelniami wychowania fizycznego sukcesywnie włączały się m.in. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza i Politechnika Poznańska oraz zapraszane do współpracy uczelnie prywatne z całego kraju. Festiwal składał się zwyczajowo z dwóch części: naukowej, odbywającej się najczęściej w auli, i artystycznej (festiwalowej) – w klubie studenckim „Trops" (sporadycznie w innych poznańskich klubach). Każda z nich stanowiła przegląd dorobku członków studenckich kół naukowych. W dotychczasowych festiwalach wzięło udział ok. 350 studentów. Część artystyczna była szczególnie wyczekiwana, bowiem niosła ze sobą moc atrakcji i wrażeń, w tym: pokazy taneczne, prezentacje sztuk walki, występy kabaretowe i teatralne, koncerty muzyczne, a nawet wystawy czy konkursy fotograficzne.

Wśród występujących podczas wieczorów festiwalowych był m.in. założony w 2006 r. zespół kabaretowy „Czołówka Piekła" pod przewodnictwem Łukasza Matuszewskiego, który z powodzeniem, po udanym debiucie, bawił publiczność na wielu scenach nie tylko Poznania, ale i całego kraju[437].

33. Występ kabaretu „Czołówka Piekła" w klubie „Trops" w 2006 r. podczas I Festiwalu FeNiKS

[437] http://paka.pl/2017/07/19/kabaret–czolowka–piekla/ [dostęp: 17 X 2018].

34. Znanym powszechnie absolwentem poznańskiej AWF jest artysta kabaretowy, twórca kabaretu „Tey" – Zenon Laskowik. Na zdjęciu podczas udzielania wywiadu wspomnieniowego Szymonowi Góralczykowi na 90-lecie AWF w 2009 r., w ramach Festiwalu Nauki i Kultury Studenckiej AWF FeNiKS w klubie „Trops"

Dotychczas odbyły się następujące edycje festiwalowe: „Biologiczne, psychologiczne, i społeczno-kulturowe aspekty cielesności ludzkiej" (2006 r.), „Badania nad ruchem w aspekcie biologicznym, psychologicznym i społeczno-kulturowym (2007 r.), „Kultura fizyczna. Tradycja i współczesność (2009 r. – w ramach obchodów jubileuszowych 90-lecia AWF), „Nowe idee w badaniach nad sportem, turystyką, rehabilitacją i wychowaniem fizycznym" (2010 r.), „Kultura fizyczna a rozwój człowieka i społeczeństwa" (2011 r.), „Aktualne badania w zakresie kultury fizycznej" (2013 r. – włączony został wtedy program FeNiKS-a do programu XVI Poznańskiego Festiwalu Nauki i Sztuki), „Postęp cywilizacyjny a kultura fizyczna" (2014 r. – wyjątkowo bez części artystycznej), „Kultura fizyczna i turystyka – od teorii do praktyki" (2015 r.) oraz „Kultura fizyczna a jakość ludzkiego życia" (2017 r.). W związku z jubileuszem 100. rocznicy AWF kolejny festiwal planowany jest na wiosnę 2019 r.

Tradycją podczas każdej inauguracji FeNiKS-ów było wręczanie wyróżnień – statuetek „Przyjaciel Studenckiego Ruchu Naukowego" lub „Przyjaciel Studenckich Kół Naukowych" w postaci wizerunku sowy, jako symbolu mądrości, wytypowanym osobom, które w sposób szczególny wspierały studencki

35. Uczestnicy Festiwalu FeNiKS 2013 r.

ruch naukowy. W latach 2006–2017 wyróżnieni zostali: JM rektor AWF prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński, prorektor ds. nauki prof. dr hab. Stanisław Kowalik, dziekan Wydziału Turystyki i Rekreacji dr hab. Marek Stuczyński, prof. dr hab. Wojciech Chalcarz, osoby z Działu Wydawnictw AWF: Ina Sobieraj, Wiesława Parzy, Ewa Rajchowicz, Iwona Lebiedzińska, a także: Maria Piotr, Róża Wesoła, Magdalena Chmurska-Lewandowska, Maria Koziej, Małgorzata Krzyżanowska-Szejner oraz Władysław Ziarnek i Szymon Góralczyk – absolwent AWF, działacz Samorządu Studenckiego[438].

Obserwuje się coraz wyższy poziom wystąpień studenckich, pojawiające się nowe, interesujące propozycje wzbogacające każdy kolejny FeNiKS. Zaangażowanie opiekunów i studentów rokuje dalszy rozwój tej szczególnej imprezy w przyszłości. Każdy festiwal podsumowywany jest recenzowaną monografią pokonferencyjną, redagowaną przez opiekunów SKN-ów, oraz relacją w piśmie uczelnianym „AWF Press"[439].

[438] P. Rąglewska, I. Wyszowska, *Studencki ruch naukowy w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, [w:] *Postęp cywilizacyjny a kultura fizyczna,* red. I. Wyszowska, P. Rąglewska, Poznań 2016, s. 150–151; dokumentacja festiwali prowadzona jest przez Marię Piotr.

[439] Dawny „Biuletyn Informacyjny AWF" o nazwie zmienionej w drodze konkursu. Na łamach czasopisma publikują także przedstawiciele studentów uczelni i opiekunowie Kół. Relacje z festiwali zamieszczone zostały w następujących artykułach: J. Rebelski, I. Wyszowska, *W rytmie zumby i kosmicznych opowieści. Jubileuszowy V Festiwal Nauki i Kultury Studenckiej AWF „FeNiKS" 2011*, „AWF Press" 2012, nr 7; I. Wyszowska, *Przygoda z FeNiKS-em. IV Festiwal Nauki i Kultury Studenckiej AWF „FeNiKS" 2010,*

Życie studenckie w poznańskiej AWF w zakresie działalności kulturalnej na przestrzeni lat wykazywało zróżnicowaną intensywność w zależności od różnych czynników, w tym sytuacji politycznej w kraju czy finansowej uczelni itd. Jedno należy podkreślić z całkowitym przekonaniem, że inwencji i zaangażowania nigdy studentom nie brakowało. Gdy tylko było to możliwe, dawali temu wyraz poprzez najrozmaitsze formy działalności kulturalnej i naukowej, które z pewnością w jakimś stopniu miały wpływ na ich późniejsze życie zawodowe, a przede wszystkim pozostawiło niezatarte wspomnienia z lat młodości.

„AWF Press" 2011, nr 4; taż, *Festiwal w festiwalu,* „AWF Press" 2013, nr 11; taż, *Postęp a kultura fizyczna. Konferencja Studenckich Kół Naukowych AWF,* „AWF Press" 2014, nr 14; I. Wyszowska, A. Machnik, *Kultura fizyczna i turystyka – od teorii do praktyki. VIII edycja Festiwalu Nauki i Kultury Studenckiej AWF*, „AWF Press" 2015, nr 16; I. Wyszowska, P. Rąglewska, *Festiwale Nauki i Kultury Studenckiej AWF (FeNiKS I i II)*, „Biuletyn Informacyjny AWF" 2007, nr 1.

Rozdział VI

Wydziały Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu

1. Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji

a. Struktura i organizacja Wydziału

W 1949 r. sytuacja Studium Wychowania Fizycznego działającego przy Akademii Lekarskiej w Poznaniu pod względem organizacyjnym nie przedstawiała się korzystnie. Śmierć prof. dr. hab. Eugeniusza Piaseckiego w 1947 r. – wieloletniego dyrektora i promotora działalności naukowej Studium – wpłynęła negatywnie na jego działalność organizacyjno-dydaktyczną. Oprócz wspomnianego deficytu kadry oraz obiektów dydaktycznych, administracyjnych i sportowych, pojawiły się zasygnalizowane wcześniej zaniedbania dotyczące braku dokumentacji studentów kształcących się na II i III roku studiów, co odzwierciedlało ogólną sytuację w polskim szkolnictwie tego okresu. Na szczęście nie brakowało specjalistów z poszczególnych dyscyplin sportu, niemniej warunki do prowadzenia działalności były tu zdecydowanie gorsze niż w Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie.

Jak już wspomniano, reforma szkolnictwa wyższego zapoczątkowana Rozporządzeniem Rady Ministrów z 5 VII 1950 r. przekształciła wszystkie dotychczasowe studia wychowania fizycznego w samodzielne wyższe szkoły wychowania fizycznego. W ten sposób powstały placówki w Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu, dołączając do istniejącej już Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie[440].

[440] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 115. Początkowo tempo kształcenia kadr nie było znaczące, gdyż w latach 1950–1955 wykształcono jedynie 1748 nauczycieli wychowania fizycznego. Liczba ta pokrywała się w zasadzie z planami, które założył GKKF w tym zakresie.

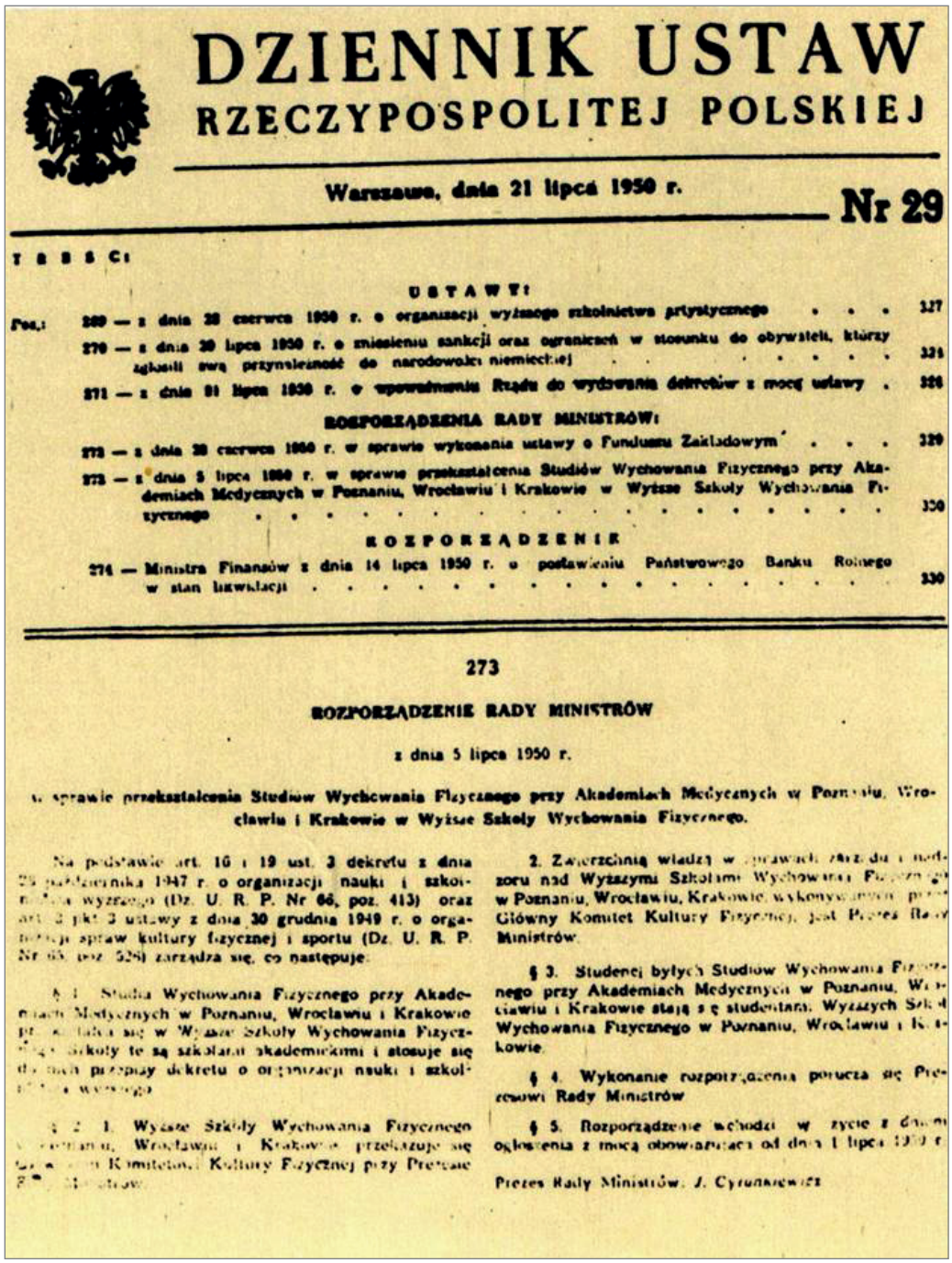

DZIENNIK USTAW
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 21 lipca 1950 r. Nr 29

T R E Ś Ć:

USTAWY:

Poz.:
269 — z dnia 28 czerwca 1950 r. o organizacji wyższego szkolnictwa artystycznego . . . 327
270 — z dnia 29 lipca 1950 r. o zmianie sankcji oraz ograniczeń w stosunku do obywateli, którzy zgłosili swą przynależność do narodowości niemieckiej 328
271 — z dnia 21 lipca 1950 r. o upoważnieniu Rządu do wydawania dekretów z mocą ustawy . 328

ROZPORZĄDZENIA RADY MINISTRÓW:

272 — z dnia 28 czerwca 1950 r. w sprawie wykonania ustawy o Funduszu Zakładowym . . . 329
273 — z dnia 5 lipca 1950 r. w sprawie przekształcenia Studiów Wychowania Fizycznego przy Akademiach Medycznych w Poznaniu, Wrocławiu i Krakowie w Wyższe Szkoły Wychowania Fizycznego 330

ROZPORZĄDZENIE

274 — Ministra Finansów z dnia 14 lipca 1950 r. o postawieniu Państwowego Banku Rolnego w stan likwidacji 330

273

ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

z dnia 5 lipca 1950 r.

w sprawie przekształcenia Studiów Wychowania Fizycznego przy Akademiach Medycznych w Poznaniu, Wrocławiu i Krakowie w Wyższe Szkoły Wychowania Fizycznego.

Na podstawie art. 16 i 19 ust. 3 dekretu z dnia 25 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego (Dz. U. R. P. Nr 66, poz. 413) oraz art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 30 grudnia 1949 r. o organizacji spraw kultury fizycznej i sportu (Dz. U. R. P. Nr 65, poz. 526) zarządza się, co następuje:

§ 1. Studia Wychowania Fizycznego przy Akademiach Medycznych w Poznaniu, Wrocławiu i Krakowie przekształca się w Wyższe Szkoły Wychowania Fizycznego. Szkoły te są szkołami akademickimi i stosuje się do nich przepisy dekretu o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego.

§ 2. 1. Wyższe Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Wrocławiu i Krakowie przekazuje się [illegible] Komitetowi Kultury Fizycznej przy Prezesie Rady Ministrów.

2. Zwierzchnią władzę w sprawach zarządu i nadzoru nad Wyższymi Szkołami Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Wrocławiu, Krakowie wykonywanie przez Główny Komitet Kultury Fizycznej, jest Prezes Rady Ministrów.

§ 3. Studenci byłych Studiów Wychowania Fizycznego przy Akademiach Medycznych w Poznaniu, Wrocławiu i Krakowie stają się studentami Wyższych Szkół Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Wrocławiu i Krakowie.

§ 4. Wykonanie rozporządzenia poruczа się Prezesowi Rady Ministrów.

§ 5. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia z mocą obowiązującą od dnia 1 lipca 1950 r.

Prezes Rady Ministrów: J. Cyrankiewicz

36. Rozporządzenie Rady Ministrów z 5 VII 1950 r. o przekształceniu studiów wychowania fizycznego w wyższe szkoły wychowania fizycznego w Polsce

Rektor prof. dr Jan Krotoski i mgr Józef Burbelka musieli rozwiązać wiele problemów dotyczących m.in. przeprowadzenia naboru na kandydatów na I rok studiów zbliżającego się roku akademickiego[441]. Kłopoty wynikały nie tylko z braku odpowiedniej liczby nauczycieli akademickich, pomieszczeń dydaktycznych i biurowych, ale także środków finansowych na bieżącą działalność. Uporano się z nimi dzięki pomocy kierownictwa ówczesnej Akademii Lekarskiej, zabiegów Józefa Burbelki i jego współpracowników.

Początkowo (1950–1953) WSWF była uczelnią bezwydziałową. Po naradzie rektorów, kierowników wychowawczych i administracyjnych wyższych szkół wychowania fizycznego i AWF (26 X 1950 r.) poświęconej zadaniom wyższego szkolnictwa wychowania fizycznego, jego strukturze, planom nauczania, wyzwaniom w dziedzinie wychowawczo-politycznej oraz sprawie przepisów prawnych dotyczących tych jednostek, zorganizowanej przez Główny Komitet Kultury Fizycznej, ustalono limit kształcenia absolwentów WSWF w Poznaniu w latach 1951–1955 na – 315 (niski wskaźnik wynikał ze wspomnianych, panujących w niej trudnych warunków lokalowych)[442], a w toku dyskusji nad strukturą wyższych szkół wychowania fizycznego zaakceptowano projekt prof. Krotoskiego z Poznania, aby placówki te posiadały tylko jeden wydział oraz prowadziły działalność dydaktyczną i naukową. W nowej strukturze katedry miały być jednostkami organizacyjnymi przeznaczonymi dla przedstawicieli nauk teoretycznych, a tzw. działy praktyczne dla poszczególnych dyscyplin sportowych, z możliwością przekształcenia ich w katedry. Absolwenci uczelni otrzymywaliby uprawnienia kwalifikowanych nauczycieli wychowania fizycznego i możliwość uzyskania tytułu zawodowego magistra[443]. W następstwie, na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 VII 1952 r.[444], wydane zostało Zarządzenie nr 180 Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 XII 1953 r. o utworzeniu wydziałów wychowania fizycznego w Wyższych Szkołach Wychowania Fizycznego, w tym w poznańskiej uczelni[445].

[441] Tamże, s. 119. W myśl nowej polityki na studia przyjęto niewielki procent przedstawicieli młodzieży robotniczo-chłopskiej.

[442] Tamże, s. 119.

[443] Tamże.

[444] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 VII 1952 r. w sprawie poddania wyższych szkół wychowania fizycznego przepisom ustawy z dnia 15 XII 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki. Dz.U. z 1952 r. Nr 34 poz. 242.

[445] Zarządzenie nr 180 Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 XII 1953 r. w sprawie utworzenia wydziałów i katedr w Akademii Wychowania Fizycznego im. Gen. Broni Karola Świerczewskiego w Warszawie i w Wyższych Szkołach Wychowania Fizycznego w Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu. MP 1954, nr A-5, poz. 150; Z. Jaworski, K. Buchta, *Rozwój publicznych uczelni wychowania fizycznego w Polsce*, Warszawa 2007, s. 18.

Obowiązująca od 1 I 1953 r. reorganizacja wyższych szkół wychowania fizycznego, w tym w poznańskiej WSWF[446], czyniła jej strukturę opartą na jednym wydziale z następującymi Katedrami: Podstaw Marksizmu-Leninizmu – kierownik mgr Stanisław Pomykaj, Ekonomii Politycznej – mgr Stanisław Wykrętowicz (obie katedry działały do 1 X 1956 r.), Nauk Biologicznych (z sześcioma Zakładami: Anatomii, Biomechaniki, Fizjologii i Chemii, Higieny, Biologii i Antropologii, Kontroli Lekarskiej, Leczniczej Kultury Fizycznej) – kierownik prof. dr Michał Ćwirko-Godycki; Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego (z pięcioma Zakładami: Teorii Wychowania Fizycznego, Historii i Organizacji Kultury Fizycznej, Pedagogiki, Metodyki Wychowania Fizycznego, Psychologii) – kierownik (zastępca) prof. mgr Józef Burbelka; Sportów (z sześcioma Zakładami: Gimnastyki, Lekkoatletyki, Gier Sportowych, Pływania, Sportów Różnych, Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych i Tańców) – kierownik mgr Karol Hoffmann. W myśl Zarządzenia nr 98 przewodniczącego GKKF z 28 VII 1953 r. podstawową jednostką organizacyjną pracy dydaktycznej szkoły wyższej była katedra. Struktura poznańskiej WSWF nie odbiegała od struktur pozostałych uczelni wychowania fizycznego (z wyjątkiem AWF w Warszawie, gdzie powołano 17 katedr połączonych w trzech zespołach)[447]. Brak samodzielnych pracowników nauki WSWF w Poznaniu powodował, że każda katedra obejmowała kilka pokrewnych przedmiotów, co sprzyjało prowadzeniu badań interdyscyplinarnych i wielu różnych wykładów[448]. W 1954 r. w poznańskiej WSWF utworzono ponadto niestacjonarny punkt konsultacyjny Zaocznego Studium AWF w Warszawie, który dziesięć lat później przekształcono w Zaoczne Studium dla Pracujących.

Po rozwiązaniu Katedr – Podstaw Marksizmu-Leninizmu oraz Ekonomii Politycznej w 1956 r., pozostałe zakłady zgrupowano w trzech Katedrach: Nauk Biologicznych, Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego oraz Sportów. Zgrupowanie wielu dyscyplin wiedzy w ramach trzech katedr było słuszne ze względu na brak samodzielnych pracowników nauki[449]. Niemniej w czasie trwania kadencji dziekana mgr. Józefa Burbelki (1950–1961/1962), który miał do pomocy prodziekana (zastępcę) prof. mgr. Franciszka Laurentowskiego (od 1958/1959)[450], placówka rozwijała się, zwiększając liczbę pracowników

[446] Tamże, s. 122. W roku akademickim 1952/1953 wprowadzono reorganizację WSWF w Poznaniu na podstawie Zrządzenia nr 180 Prezesa Rady Ministrów z mocą obowiązującą od 1 stycznia 1953 r., wydanego na podstawie art. 8 ust. z dnia 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i pracownikach nauki oraz § 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 marca 1952 roku w sprawie poddania wyższych szkół wychowania fizycznego przepisom wymienionej ustawy o szkolnictwie wyższym.

[447] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 122.

[448] Tamże, s. 123. Zasugerowano możliwość powołania na uczelni (po uzyskaniu zgody przewodniczącego GKKF) Studium Zaocznego.

[449] Tamże, s. 127.

[450] R. Wieczorek, *Struktura organizacyjna*, [w:] *Struktura i działalność AWF w Poznaniu w latach 1969–1975,* Monografie AWF w Poznaniu, nr 111, Poznań 1987, s. 18.

naukowo-dydaktycznych oraz stwarzając możliwość podniesienia poziomu przygotowania zawodowego i naukowego zatrudnionych w niej pracowników. Dnia 1 V 1960 r. powołano Zakład Turystyki i Obozownictwa. Jego działalność sprowadzała się do organizacji obozów letnich, sportów wodnych i rajdów oraz sportowych obozów narciarsko-łyżwiarskich i specjalizacji narciarskiej.

Natomiast za kadencji dziekana doc. dr. Stefana Bączyka (pełniącego funkcję od czerwca 1961 do sierpnia 1965 r.) oraz prodziekanów (1962/1963–1968/1969) doc. dr Haliny Szwarcowej, doc. dr. Jana Fibaka, doc. dr Wandy Rożynek-Łukanowskiej[451] z nowym rokiem akademickim 1962/1963 uruchomiono Zakład Filozofii, realizujący wykłady dotyczące głównych zagadnień i kierunków filozofii. Następnie dokonano podziału Zakładu Fizjologii i Chemii na dwa samodzielne zakłady (23 V 1963 r.). W podobny sposób podzielono też Zakłady Anatomii i Biomechaniki oraz Biologii i Antropologii, powołując równocześnie przy Zakładzie Biologii Pracownię Biometeorologii Sportu (1 III 1965 r.). Pracownię Ochrony Przyrody powołano w tym samym czasie (12 III), podlegała ona Katedrze Sportów ze względu na ścisłe powiązanie z turystyką i obozownictwem. Dalsze zakłady oraz pracownie powołano z dniem 1 IX 1966 r. Były to: Zakład Teorii Sportu przy Katedrze Sportów, Pracownia Teorii Wyniku Sportowego przy Zakładzie Antropologii oraz Pracownia Biofizyki przy Katedrze Nauk Biologicznych. Utworzono też Zakład Radiologii. Przy Zakładzie Teorii i Metodyki Gimnastyki powołano Pracownię Rekreacji Ruchowej (10 II 1967 r.). W odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie łączenia badań naukowych z praktyką sportu, z inspiracji GKKFiT oraz WSWF w styczniu 1967 r. rozpoczął działalność Zakład Badań Wychowania Fizycznego i Sportu. Na miejsce wspomnianego już wcześniej niestacjonarnego punktu konsultacyjnego zaocznego Studium AWF w Warszawie w 1964 r. w poznańskiej WSWF powołano natomiast Zaoczne Studium dla Pracujących i punkty konsultacyjne w Zielonej Górze (1964 r.), Bydgoszczy (1965 r.) i w Koszalinie (1966 r.). Działalność tej jednostki miała na celu pozyskanie studentów głównie z województw położonych na północy kraju i z województwa zielonogórskiego[452].

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych XX w. wystąpiły zasygnalizowane w rozdziale II trudności w polityce państwa wobec szkół wyższych, będące wynikiem kryzysu społeczno-gospodarczego, wystąpień studenckich, a w konsekwencji restrykcyjnej ustawy z 1968 r., która dotknęła uczelnię i wydział. Wspomniane zmiany i problemy przypadły na okres, w którym funkcję dziekana pełnił doc. dr Zbigniew Drozdowski (od września 1965 do sierpnia 1969 r.), mając do pomocy prodziekanów urzędujących za kadencji poprzednika (doc. dr Halinę Szwarcową, doc. dr. Jana Fibaka, doc. dr Wandę Rożynek-Łukanowską).

[451] Tamże.

[452] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 127.

Ostatnią z tego grona, doc. dr Wandę Rożynek-Łukanowską[453], wybrano następnie na dziekana (1969/1970–1971/1972), a na prodziekanów – doc. dr. hab. Aleksandra Kabscha i doc. dr. Jerzego Matynię[454]. Dzięki aktywności pani dziekan wzrósł ruch studencki na polu naukowym i kulturalnym, a także wskaźniki wyników nauczania wśród studentów WSWF[455]. Struktura organizacyjna Wydziału i uczelni do 1972 r. utrzymywała się bez większych zmian[456] (schemat 3).

We wprowadzonej z dniem 1 I 1972 r. nowej strukturze uczelni i Wydziału pozbyto się katedr, zastępując je instytutami, a w ramach instytutu przewidziano zakłady, zespoły dydaktyczne i pracownie. Chodziło o nadanie instytutom pewnej autonomii i większej możliwości dynamicznego działania oraz o zgrupowanie pracowników w odpowiednich jednostkach organizacyjnych. W poznańskiej WSWF działały wówczas: Instytut Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej, Instytut Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej, Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu, Instytut Specjalnego Wychowania Fizycznego i Sportu[457].

Obowiązki dyrektora Instytutu Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej pełnił okresowo dr Bogdan Kosicki. W skład Instytutu weszły: Zakład Nauk Morfologicznych (kierownik prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski) z Zespołami Dydaktycznymi: Anatomii Funkcjonalnej, Antropometrii z Biometrią oraz Biologii z Ochroną Przyrody; Zakład Nauk Fizjologicznych (kierownik prof. dr hab. med. Wanda Rożynek-Łukanowska) z Zespołami Dydaktycznymi: Fizjologii Ogólnej i Sportu, Biomechaniki z Biofizyką; Zakład Biochemii Sportu (kierownik prof. dr hab. Stefan Bączyk) z Zespołami Dydaktycznymi: Biochemii Sportu, Higieny Ogólnej i Żywienia Sportowców[458].

W ramach Instytutu Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej (dyrektor doc. dr Gertruda Olszewska) skupione były: Zakład Nauk Społeczno-Politycznych (kierownik st. wykładowca Józef Burbelka) z Zespołami Dydaktycznymi: Historii i Organizacji Kultury Fizycznej, Nauk Społeczno-Politycznych; Zakład Psychologii i Pedagogiki (kierownik doc. dr Gertruda Olszewska) z Zespołami Dydaktycznymi: Psychologii i Pedagogiki; Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego (kierownik starszy wykładowca Franciszek Laurentowski) z Zespołami Dydaktycznymi: Metodyki Wychowania Fizycznego i Praktyk Studenckich[459].

[453] R. Wieczorek, *Struktura organizacyjna…*, s. 18.
[454] Tamże, s. 57.
[455] Tamże, s. 60.
[456] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 128.
[457] Tamże, s. 130.
[458] Tamże.
[459] Tamże.

Schemat 3. Struktura organizacyjna Wydziału WF do 1973 r.

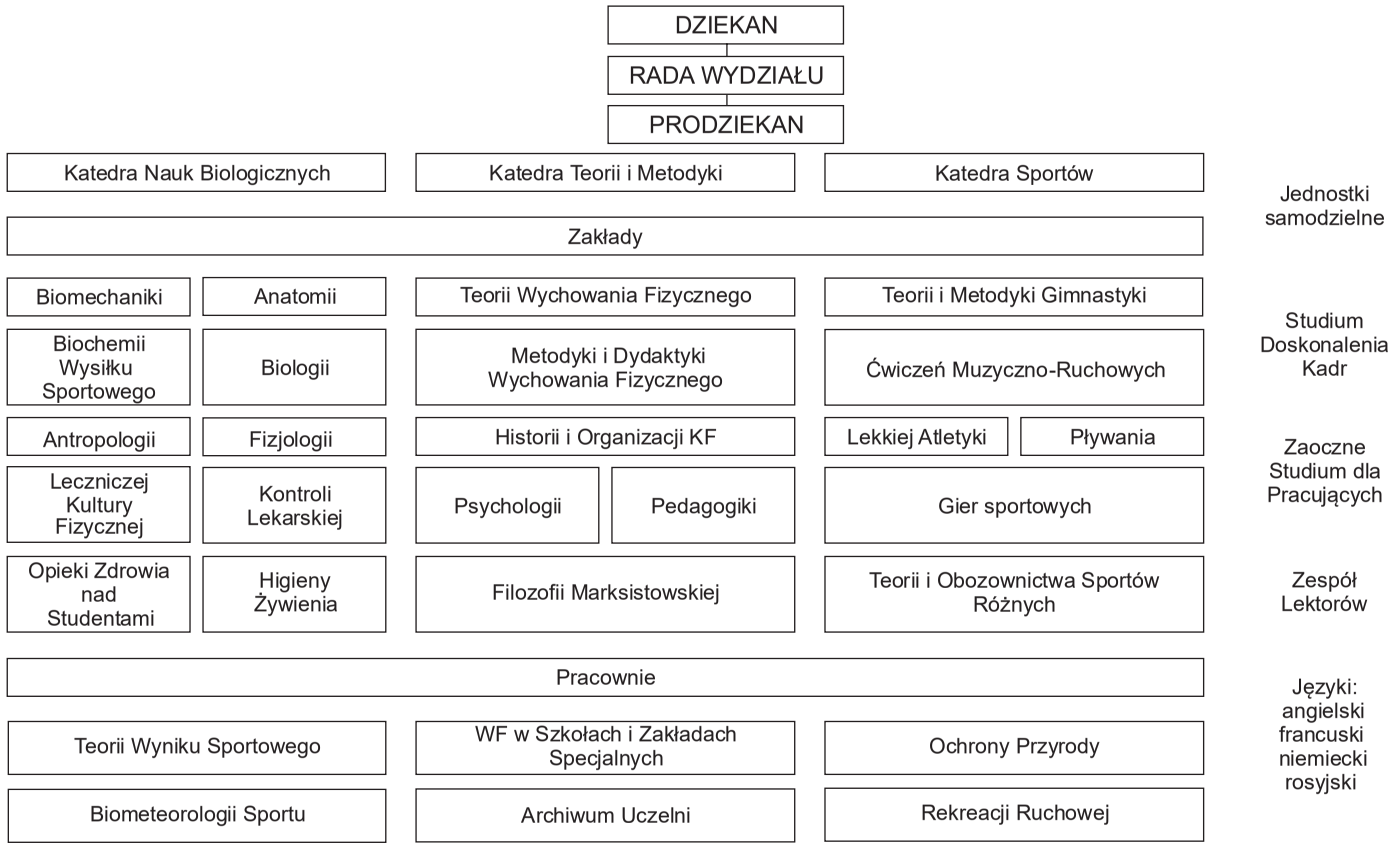

Źródło: J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 128

W skład Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu (dyrektor doc. dr Jerzy Matynia) weszły: Zakład Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych (kierownik starszy wykładowca Halina Młokosiewicz) z Zespołami Dydaktycznymi: Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych; Zakład Lekkiej Atletyki (kierownik doc. dr Zdobysław Stawczyk); Zakład Teorii Wychowania Fizycznego (kierownik doc. dr Eugeniusz Wachowski) z Zespołami Dydaktycznymi: Teorii Wychowania Fizycznego, Teorii Sportu; Zakład Sportów Wodnych (kierownik doc. dr Jerzy Matynia); Zakład Sportów Różnych (kurator dr Andrzej Wojakowski); Zakład Zespołowych Gier Sportowych (kierownik starszy wykładowca mgr Andrzej Koniarek); Zakład Rekreacji Ruchowej (doc. dr hab. inż. Jerzy Bogucki) z Zespołami Dydaktycznymi: Rekreacji Fizycznej, Turystyki i Obozownictwa[460].

Na czele Instytutu Specjalnego Wychowania Fizycznego i Sportu stał dyrektor doc. dr hab. Jan Dziedzic. Działały w nim: Zakład Wychowania Fizycznego w Szkołach Specjalnych (kierownik doc. dr hab. Jan Dziedzic); Zakład Rehabilitacji Ruchowej (kierownik dr hab. med. Kazimiera Milanowska); Zakład Medycyny Sportowej (doc. dr med. Franciszek Jaroszewski) z Zespołami Dydaktycznymi: Kontroli Lekarskiej i Traumatologii Sportu, Radiologii, Opieki Zdrowotnej nad Studentami[461].

Na stanowisko dziekana w nowej kadencji 1972/1973–1974/1975 rektor powołał doc. dr. Jerzego Matynię – kierownika Zakładu Sportów Wodnych (byłego prodziekana), kierownika Studium Doskonalenia Kadr i dyrektora Instytutu WFiS. Funkcję prodziekana ds. sportu akademickiego powierzono starszemu wykładowcy dr. Andrzejowi Koniarkowi, a prodziekana ds. bytowych studentów starszemu wykładowcy Marianowi Tuliszce[462]. W czerwcu 1973 r. desygnowano starszego wykładowcę mgr. Józefa Burbelkę, pierwszego dziekana WSWF, kierownika Zakładu Historii i Organizacji Kultury Fizycznej, na stanowisko prodziekana Zaocznego Studium dla Pracujących (które piastował do 1979 r.), a dr. Andrzeja Wojakowskiego na stanowisko prodziekana ds. doskonalenia kadr. W stosunku do lat ubiegłych we władzach uczelni rozszerzono znacznie liczbę stanowisk[463].

W kolejnych latach struktura instytutowa ulegała niewielkim przeobrażeniom. Miały one ułatwić koncentrację rozproszonej zbytnio problematyki naukowo-badawczej uczelni wokół jednego głównego zadania. Na Wydziale WF zmieniono jedynie nazwę zespołów dydaktycznych[464]. Niemniej rozrastające

[460] Tamże, s. 131.

[461] Tamże.

[462] R. Wieczorek, *Struktura organizacyjna…*, s. 59.

[463] Tamże, s. 60.

[464] R. Wieczorek, *Etapy rozwoju poznańskiej uczelni wychowania fizycznego*, „Roczniki Naukowe" AWF w Poznaniu (1990) wyd. 1991, z. 38, s. 39–40.

się duże aglomeracje potrzebowały nowych kadr z zakresu ruchu turystycznego, dlatego 24 VII 1974 r. przewodniczący GKKFiT Zarządzeniem nr 39 powołał przy Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu Wydział Turystyki i Rekreacji[465]. Tym sposobem uczelnia stała się dwuwydziałowa. Ponadto w jej skład wchodziły międzywydziałowe jednostki organizacyjne oraz Filia w Gorzowie Wlkp. Podobnie jak na Wydziale WF w skład wydziału TiR wchodziły instytuty, a w ich ramach działały zakłady i zespoły pracowni w Filii.

Na nową kadencję, trwającą od 1 IX 1975 r. do 31 VIII 1978 r., rektor powołał na stanowisko dziekana doc. dr. Andrzeja Koniarka, kierownika Zakładu Zespołowych Gier Sportowych. Wówczas działalność zakładów uległa rozszerzeniu, co stało się podstawą do zmiany ich nazw. Na czele Instytutu Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej stała dyrektor doc. dr Gertruda Olszewska, a funkcję wicedyrektora pełnił doc. dr Franciszek Laurentowski[466]. Na stanowisku dyrektora Instytutu Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej był wakat, a wicedyrektorem był starszy wykładowca dr Bogdan Kosicki[467]. Dyrektorem Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu został doc. dr hab. Zdobysław Stawczyk, wicedyrektorem ds. naukowych doc. dr hab. Jerzy Bogucki, a wicedyrektorem ds. dydaktycznych – doc. dr Janusz Jackowski[468].

Dyrektorem Instytutu Specjalnego Wychowania Fizycznego w Szkołach Specjalnych został doc. dr hab. Jan Dziedzic[469]. Istniał też samodzielny Zakład Medycyny Sportowej. W jego skład wchodziły Zespoły Dydaktyczne – Kon-

[465] *Wydział Turystyki i Rekreacji*, „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1974/75 wyd. 1976, z. 19, s. 394–398.

[466] R. Wieczorek, *Struktura organizacyjna…*, s. 63. W skład Instytutu wchodziły: Zakład Nauk Społeczno-Politycznych z Zespołem Dydaktycznym Historii i Organizacji Kultury Fizycznej i Budownictwa Sportowego, Zespół Nauk Społeczno-Politycznych; Zakład Psychologii i Pedagogiki z dwoma Zespołami Dydaktycznymi tj. Psychologii i Pedagogiki; Zakład Metodyki i Praktyk Studenckich z Zespołem Dydaktycznym Metodyki Wychowania Fizycznego i Zespołem Dydaktycznych Praktyk Studenckich.

[467] Tamże, s. 64. W Instytucie Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej działały: Zakład Nauk Morfologicznych z trzema Zespołami Dydaktycznymi: Anatomii Funkcjonalnej, Antropologii z Biometrią, Biologii z Ochroną Przyrody; Zakład Nauk Fizjologicznych z dwoma Zespołami Dydaktycznymi – Biomechaniki z Biofizyką oraz Fizjologii Ogólnej i Sportu; Zakład Biochemii Sportu z dwoma Zespołami – Biochemii Sportu z Neuroendokrynologią oraz Higieny Ogólnej i Żywienia Sportowców.

[468] Tamże, s. 64. W skład Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu wchodziło 7 zakładów: Zakład Teorii Wychowania Fizycznego i Sportu z Zespołem Dydaktycznym Teorii WF i Zespołem Dydaktycznym Teorii Sportu; Zakład Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych z dwoma Zespołami Dydaktycznymi, tj. Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych; Zakład Lekkiej Atletyki; Zakład Zespołowych Gier Sportowych; Zakład Sportów Różnych; Zakład Sportów Wodnych; Zakład Rekreacji Ruchowej z dwoma Zespołami Dydaktycznymi, tj. Obozownictwa, Turystyki z Biometeorologią Sportu oraz Rekreacji Ruchowej.

[469] Tamże, s. 64. Instytut skupiał dwa Zakłady – Rehabilitacji Ruchowej oraz Wychowania Fizycznego w Szkołach Specjalnych.

troli Lekarskiej, Traumatologii, Radiologiczny i Opieki Zdrowia nad Studentami[470]. Innymi samodzielnymi jednostkami na Wydziale były: Zaoczne Studium dla Pracujących, Studium Doskonalenia Kadr Trenerskich, Studium Języków Obcych, Studium Wojskowe, Samodzielny Zakład Medycyny Sportowej, Zakład Pomocy Naukowo-Dydaktycznych z Pracowniami – Fotografii i Filmu oraz Kreślarską, a także Zespół Aparatury Naukowo-Badawczej i Pracownia Obliczeń Matematycznych[471]. Ponadto od połowy lat siedemdziesiątych i w początkach osiemdziesiątych ubiegłego wieku funkcjonowało w Pile Studium Zaoczno-Eksternistyczne Rehabilitacji Ruchowej. Zakończenie organizacji Działu Nauki oraz zorganizowanie Działu Socjalno-Bytowego Studentów pociągnęło za sobą reorganizację pracy Dziekanatu Wydziału WF.

W obrębie czterech instytutów Wydziału WF funkcjonowało 19 zakładów zajmujących się problematyką naukową i dydaktyczną. Poza instytutami, w ramach tzw. integracji poziomej, realizowano dydaktykę przez jednostki międzywydziałowe, takie jak powstałe 1 II 1975 r. Studium Nauk Społeczno-Politycznych czy wspomniane już Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych, Studium Wojskowe, Zakład Organizacji Praktyk Studenckich i Obozów Szkoleniowych. Próby przekształcenia kierunku rehabilitacji ruchowej w studium, a następnie w wydział, nie powiodły się[472].

Nową kadencję – przypadającą na lata 1978/1979–1980/1981 – władze Wydziału i uczelni przepracowały w niezmienionym składzie. Dodano natomiast nowe stanowiska prodziekanów: ds. wychowawczych, ds. kształcenia i doskonalenia kadr oraz ds. sportu. Prodziekanem ds. studiów zaocznych został dr Stefan Jachnik. Drobne korekty nastąpiły na stanowiskach dyrektorów i wicedyrektorów w instytutach, na czele których stali: prof. dr hab. Stefan Bączyk – Instytut Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej; doc. dr hab. Zdobysław Stawczyk – Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu (wicedyrektor ds. naukowych – doc. dr Eugeniusz Wachowski); doc. dr hab. Jan Dziedzic – Instytut Specjalnego Wychowania Fizycznego w Szkołach Specjalnych oraz dr Edmund Fabiś – Instytut Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej (p.o. dyrektora)[473].

W parze z poczynaniami reorganizacyjnymi szło tworzenie „uczelnianego prawa", kodyfikowanie i doskonalenie zarządzeń, regulaminów, zakresów obowiązków dla poszczególnych stanowisk (do stanowisk rektorskich i dziekań-

[470] Tamże, s. 64–65.

[471] Tamże.

[472] *Wydział Turystyki i Rekreacji…*, s. 10.

[473] *Instytuty, Zakłady i Zespoły AWF w roku akademickim 1978/1979, Wydział Wychowania Fizycznego; Instytut Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej; Instytut Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej; Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu; Instytut Wychowania Fizycznego Specjalnego*, „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1978/79 wyd. 1980, z 23, s. 347, 405, 454, 534.

skich włącznie) oraz służb uczelnianych. Opracowywane zarządzenia regulujące rozliczne kwestie uczelnianego życia wyprzedzały decyzje zapadające na poziomie resortu, stając się wzorcem. Taka sytuacja zaistniała np. w przypadkach regulaminu organizacji AWF, zarządzenia w sprawie doskonalenia kadr nauczycieli akademickich czy zarządzenia w sprawie działalności Zakładu Pomocy Naukowo-Dydaktycznych[474].

Wybory na kadencję 1981/1982–1983/1984 przeprowadzono po raz pierwszy w sposób demokratyczny. Wydziałowe Kolegium Elektorów na dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego wybrało doc. dr. Eugeniusza Wachowskiego, kierownika Zakładu Teorii Wychowania Fizycznego i Sportu, którego 1 II 1982 r. zastąpił prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk, kierownik Zakładu Lekkiej Atletyki. Jak już wcześniej wspomniano, bezpośrednią przyczyną rezygnacji doc. Wachowskiego była rozmowa z przedstawicielami Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego, którzy zagrozili mu, że jeżeli nie ustąpi, wszyscy studenci zostaną wcieleni do wojska, a uczelnia będzie zmilitaryzowana. Po rezygnacji dziekana Wachowskiego z funkcji prodziekana ds. studenckich solidarnie ustąpił także dr Tadeusz Sankowski, pracownik Zakładu Psychologii. Skład osobowy pozostałych stanowisk zajmowanych przez nauczycieli akademickich nie uległ zmianie[475].

Funkcje dyrektorów i wicedyrektorów w instytutach od roku akademickiego 1981/1982 pełnili odpowiednio: w Instytucie Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej – prof. dr hab. Stefan Bączyk i dr Andrzej Lisiecki, w Instytucie Wychowania Fizycznego i Sportu – doc. dr Janusz Jackowski i dr Jadwiga Nitka (ds. naukowych) oraz dr Ryszard Wieczorek (ds. dydaktycznych), w Instytucie Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej – doc. dr Gertruda Olszewska i dr Edmund Fabiś[476], poza tym kuratorem Instytutu Specjalnego Wychowania Fizycznego w Szkołach Specjalnych został doc. dr hab. Zdzisław Czapski.

Wprowadzenie stanu wojennego 13 XII 1981 r. spowodowało zmiany w systemie kierowania uczelnią. Odtąd władza spoczywała tylko w ręku rektora,

[474] T. Kania-Gudzio, *Organizacja i przebieg kształcenia na studiach eksperymentalnych zaoczno-eksternistycznych kierunku rehabilitacji ruchowej w Punkcie Konsultacyjnym w Pile*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 204, Poznań 1982; W. Rataszewski, *Kierunki i formy kształcenia w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1919–1979*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 152, Poznań 1979, s. 28–29; Sprawozdanie rektorskie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1984/85, s. 419–420.

[475] *Inauguracja roku akademickiego 1981/82*, „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1981/82 wyd. 1984, z. 26, s. 4. Relacja ustna prof. dr. hab. Eugeniusza Wachowskiego z 14 XII 1995 r.

[476] *Instytuty, Zakłady i Zespoły AWF w roku akademickim 1981/1982; Wydział Wychowania Fizycznego; Instytut Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej; Instytut Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej; Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu; Instytut Wychowania Fizycznego Specjalnego*, „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1981/82 wyd. 1984, z. 26, s. 205, 252, 279, 333.

który z dniem 1 IX 1982 r. powołał nowych prodziekanów na Wydziale Wychowania Fizycznego. Prodziekanem ds. studenckich został doc. dr hab. Sławomir Drozdowski, kierownik Zakładu Gimnastyki, a prodziekanem ds. nauki – doc. dr hab. Bogusław Marecki, pracownik Zakładu Anatomii[477].

Tuż przed wprowadzeniem stanu wojennego, 1 XII 1981 r., na Wydziale WF uruchomiono Zakład Morfologicznych i Czynnościowych Podstaw Ruchu. Jego kierownikiem został doc. dr hab. Kazimierz Grottel. Nie zaniedbywano także rozbudowy innych zakładów o kierunku „medycznym". Przy Zakładzie Medycyny Sportu w roku akademickim 1982/1983 powołano Klinikę Traumatologii Sportu w oparciu o Oddział Chirurgiczny Szpitala Miejskiego. Kierownikiem jej został doc. dr hab. Henryk Karoń.

Celem usprawnienia działalności niektórych jednostek organizacyjnych, Zaoczne Studium dla Pracujących Wydziału Wychowania Fizycznego w 1982 r. przekształcono w Sekcję ds. Studiów Zaocznych Wydziału Wychowania Fizycznego, podległą bezpośrednio dziekanowi, a Dział Nauki przekształcony został w Samodzielną Sekcję Nauki, natomiast Dział Socjalno-Wychowawczy Studentów w Sekcję Socjalno-Bytową Studentów. Jeszcze tego samego roku utworzono Sekcję Organizacji Nauczania, a 1 I 1983 r. w miejsce Międzywydziałowego Zakładu Organizacji Obozów Szkoleniowych powstała Sekcja Organizacji Obozów Szkoleniowych, nad którą nadzór sprawował pełnomocnik ds. organizacji obozów dr Andrzej Wojakowski. Wymienione sekcje tworzyły Dział Nauczania[478].

Zniesienie stanu wojennego w lipcu 1983 r. wytworzyło nową sytuację w polskim szkolnictwie wyższym. W AWF w Poznaniu rozpoczęto prace nad nowelizacją statutu i strukturą funkcjonujących w jej ramach jednostek oraz nad usprawnieniem ich pracy. W złożonej rzeczywistości społeczno-gospodarczej, która dotyczyła także środowiska akademickiego, trwały prace nad ustaleniem wewnętrznej organizacji instytutów. Zarządzeniami nr 12/84 oraz 13/84 z 29 X 1984 r. rektor wprowadził nowy schemat organizacyjny Akademii. Na Wydziale WF w Instytucie Wychowania Fizycznego i Sportu w miejsce Zakładu Sportów Różnych powołano trzy nowe: Zakład Teorii Metodyki Sportów Walki, Zakład Teorii Metodyki Sportów Wodnych oraz Zakład Teorii Metodyki Sportów Zimowych. Potem zmianie uległa jeszcze nazwa Zakładu Teorii Metodyki Sportów Wodnych na Zakład Teorii Metodyki Pływania i Ratownictwa Wodnego. Ponadto, z wyjątkiem Zakładu Teorii Wychowania Fizycznego

[477] *Ważniejsze wydarzenia w życiu uczelni. Powołanie prodziekanów Wydziału Wychowania Fizycznego*, „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1982/1983 wyd. 1984, z. 27, s. 32, 169.

[478] Zarządzenie nr 30/82 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu z dnia 23 grudnia 1982 r. w sprawie zmiany w strukturze organizacyjnej AWF w Poznaniu.

i Sportu, wszystkim zakładom dodano do nazwy sformułowanie „Teorii i Metodyki".

W związku z rozwojem kierunku rehabilitacja zmianie uległa także nazwa Instytutu Specjalnego Wychowania Fizycznego, który – przemianowany na Instytut Rehabilitacji i Specjalnego Wychowania Fizycznego – wzbogacił się o następujące Zakłady: Fizjoterapii, Medycyny Sportu (działającego dawniej samodzielnie), Neurobiologii (w miejsce Zakładu Morfologicznych i Czynnościowych Podstaw Ruchu), Odnowy Biologicznej, Patofizjologii, Biomechaniki Klinicznej. W pozostałych instytutach Wydziału WF nastąpiły jedynie drobne korekty w nazwach zakładów[479]. W roku akademickim 1984/1985 na Wydziale Wychowania Fizycznego, po likwidacji Sekcji Obozów Szkoleniowych, organizacją letnich obozów zajął się Zakład Teorii i Metodyki Sportów Wodnych[480]. Dokonywano zmian w ramach zakładów. Dostosowano także strukturę administracyjną, nadmiernie rozbudowaną w stosunku do aktualnych potrzeb uczelni. Proporcja między nauczycielami akademickimi a pracownikami administracyjnymi i pozostałymi kształtowała się jak 1:1,7.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami w maju 1984 r. dokonano wyboru nowych władz Wydziału WF na lata 1984/1985–1986/1987. Od 1 IX 1984 r. funkcję dziekana pełnił doc. dr hab. Sławomir Drozdowski[481].

Natomiast stanowiska dyrektorów w instytutach piastowali: prof. dr hab. Stefan Bączyk w Instytucie Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej (wicedyrektor dr Andrzej Lisiecki); doc. dr Gertruda Olszewska – Instytut Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej (wicedyrektor dr Edmund Fabiś); prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk – Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu (wicedyrektor ds. nauki doc. dr Eugeniusz Wachowski – do 1 IV 1985 r., wicedyrektor ds. dydaktycznych Marian Tuliszka); prof. dr hab. Jan Dziedzic – Instytut Rehabilitacji i Specjalnego Wychowania Fizycznego (wicedyrektor dr Jan Rybak)[482].

Nowe władze dziekańskie na lata 1987/1988–1989/1990 ukształtowały się następująco: na dziekana Wydziału WF wybrano ponownie doc. dr. hab. Sławomira Drozdowskiego, a prodziekana ds. studiów zaocznych – dr. Janusza Brzozowskiego, kierownika Zakładu Teorii i Metodyki Sportów Walki[483]. Skład osobowy dyrekcji instytutów ukształtował się niemal identycznie: prof. dr hab.

[479] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 188.

[480] Zarządzenie Rektora AWF nr 12/84 z dnia 1 października 1984 r.

[481] *Wybory nowych władz Uczelni*, „Kronika" w Poznaniu AWF za rok 1983/1984 wyd. 1985, z. 28, s. 40.

[482] Kronika AWF w Poznaniu za rok 1984/85 wyd. 1986, z. 29, s. 195, 233, 244, 279.

[483] *Nowe władze Uczelni i Wydziałów*, „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1986/1987 wyd. 1988, z. 31, s. 49–50.

Stefan Bączyk pozostał dyrektorem Instytutu Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej, doc. dr Gertruda Olszewska – Instytutu Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej, prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk (dyrektor) i dr Ryszard Wieczorek (wicedyrektor) – Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu, a prof. dr hab. Jan Dziedzic – Instytutu Rehabilitacji i Specjalnego Wychowania Fizycznego[484].

Nowe władze na kadencję 1990/1991–1992/1993 wybrano jesienią 1990 r. Dziekanem Wydziału został doc. dr hab. med. Tadeusz Rychlewski – kierownik Zakładu Fizjologii Człowieka[485]; prodziekanem ds. nauki została – dr hab. Łucja Pilaczyńska-Szcześniak, prof. AWF, a dr Hanna Mizgajska prodziekanem ds. studenckich (1991–1995). Władze instytutów ukształtowały się identycznie jak w poprzedniej kadencji[486].

Postępował proces istotnych przemian strukturalnych. Jak zaznaczono wcześniej, zgodnie z uchwałą Senatu AWF w Poznaniu z 22 VI 1992 r. połączono Wydziały WF w Poznaniu i zamiejscowy w Gorzowie Wlkp. w jeden Wydział Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, który funkcjonował do 2003 r. Umożliwiło to uczelni m.in. spełnienie wymogów stawianych przez Radę Główną, a dotyczących uprawnień do prowadzenia trzech kierunków studiów oraz uzyskania przez nowo powstały Wydział uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk o kulturze fizycznej i wszczynania postępowania o tytuł profesora, co nastąpiło 27 IX 1993 r.

Po zatwierdzeniu procesu przekształceń przez Zbigniewa Zalewskiego – prezesa Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki – z dniem 1 I 1993 r. uchwałą Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 23 III 1993 r. utworzono trzy instytuty na Wydziale Wychowania Fizycznego: Instytut Wychowania Fizycznego z siedzibą w Gorzowie Wlkp. z 8 Katedrami i Zespołem Dydaktycznym Języków Obcych, Instytut Rehabilitacji, a także Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu z siedzibą w Poznaniu z 12 jednostkami organizacyjnymi oraz z Zakładem Biomechaniki. Wkrótce opracowano nowy statut AWF, który formalnie ustalono 25 V 1993 r. na posiedzeniu Senatu. Strukturę Wydziału z 1993 r. przedstawia schemat 4.

[484] „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1987/1988 wyd. 1989, z. 32, s. 207, 234, 249, 288.

[485] *Nowe władze Uczelni i Wydziałów*, „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1990/1991wyd. 1993, z. 35, s. 41–42.

[486] Tamże, s. 139, 160, 171, 195.

Schemat 4. Struktura organizacyjna Wydziału Wychowania Fizycznego AWF w Poznaniu w 1993 r.

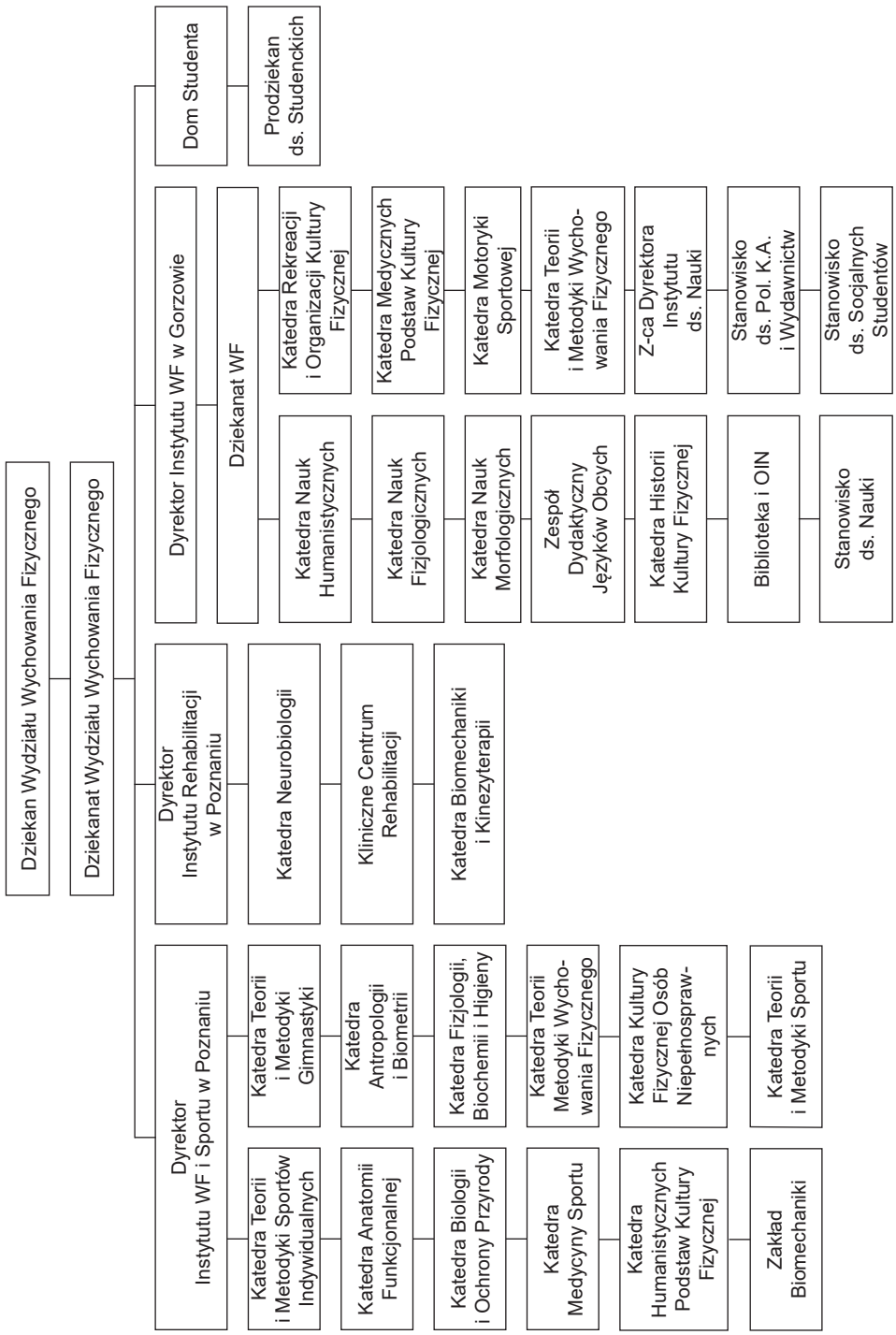

Źródło: M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 193

Struktura Wydziału Wychowania Fizycznego wyglądała następująco: Instytut WF i Sportu w Poznaniu[487], Instytut Rehabilitacji w Poznaniu[488], Instytut WF w Gorzowie Wlkp.[489]

Kolejne wybory władz dziekańskich na kadencję 1993/1994–1995/1996 odbyły się wiosną 1993 r. Obsada stanowisk dziekańskich na Wydziale WF nie uległa zmianie. Na nowego dyrektora Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu wybrano dr. hab. Eugeniusza Wachowskiego, prof. AWF, a jego zastępcą był prof. dr hab. Bogusław Marecki. Dyrektorem Instytutu Rehabilitacji Ruchowej został prof. dr hab. Aleksander Kabsch, natomiast dyrektorem Instytutu Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. została dr hab. Maria Kwilecka prof. AWF, a zastępcą dyrektora ds. nauki prof. dr hab. Kazimierz Szyszka.

Doskonaląc strukturę organizacyjną Wydziału WF, 15 XI 1994 r. zniesiono Katedrę Teorii i Metodyki Sportów Indywidualnych, a Zakłady: Pływania i Ratownictwa Wodnego oraz Sportów Różnych i Organizacji Obozów stały się samodzielnymi jednostkami. Utworzono Katedrę Biomechaniki i Lekkiej Atletyki

[487] Katedra Teorii i Metodyki Sportów Indywidualnych: Zakład Lekkiej Atletyki, Zakład Sportów Różnych, Zakład Pływania i Ratownictwa Wodnego; Katedra Biologii i Ochrony Przyrody: Katedra Medycyny Sportu, Zakład Medycyny Sportu; Katedra Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej: Zakład Filozofii i Socjologii, Zakład Psychologii, Zakład Pedagogiki, Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej; Katedra Teorii i Metodyki Gimnastyki: Zakład Gimnastyki, Zakład Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych; Katedra Antropologii i Biometrii; Katedra Fizjologii, Biochemii i Higieny: Zakład Fizjologii, Zakład Biochemii, Zakład Higieny; Katedra Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego: Zakład Teorii Wychowania Fizycznego, Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego; Katedra Kultury Fizycznej Osób Niepełnosprawnych; Katedra Teorii i Metodyki Sportu: Zakład Teorii Sportu, Zakład Zespołowych Gier Sportowych.

[488] Kliniczne Centrum Rehabilitacji: Zakład Fizykoterapii i Rehabilitacji Uzdrowiskowej, Oddział Traumatologii Sportu, Klinika Chirurgii i Pomocy Doraźnej; Katedra Biomechaniki i Kinezyterapii: Zakład Biomechaniki i Kinezyterapii, Zakład Kinezyterapii, Zakład Podstaw Wychowania Zdrowotnego.

[489] Katedra Nauk Humanistycznych: Zakład Nauk Społecznych, Zakład Pedagogiki i Psychologii; Katedra Nauk Fizjologicznych: Zakład Fizjologii, Pracownia Biomechaniki; Katedra Nauk Morfologicznych: Zakład Anatomii, Pracownia Biologii i Ochrony Przyrody, Pracownia Antropologii i Biometrii; Zespół Dydaktyczny Języków Obcych; Katedra Historii Kultury Fizycznej; Biblioteka i Ośrodek Informacji Naukowej; Stanowisko do spraw Nauki; Katedra Rekreacji i Organizacji Kultury Fizycznej: Zakład Podstaw Organizacji Kultury Fizycznej, Zakład Badań Polonijnej Kultury Fizycznej, Pracownia Rekreacji i Turystyki; Katedra Medycznych Podstaw Kultury Fizycznej: Zakład Medycyny Wychowania Fizycznego i Sportu, Pracownia Higieny i Wychowania Zdrowotnego, Pracownia Korektywy, Pracownia Biochemii; Katedra Motoryki Sportowej: Zakład Teorii i Metodyki Sportu, Zakład Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych, Zakład Lekkoatletyki, Zakład Gier Sportowych, Zakład Pływania, Pracownia Sportów Walki; Katedra Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego: Zakład Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego, Pracownia Metodyki Wychowania Fizycznego.

(której kierownikiem został dr hab. Lechosław B. Dworak, prof. AWF). W jej ramach działały Zakłady – Biomechaniki i Lekkiej Atletyki[490].

Na kolejne kadencje 1996/1997–1998/1999 i 1999/2000–2001/2002 na dziekana wybrano prof. dr. hab. Bogusława Mareckiego, prodziekana ds. nauki – dr. hab. Ryszarda Strzelczyka, prof. AWF, ds. studiów – dr. Jacka Gracza, ds. studenckich – dr. Andrzeja Wieczorka. W Instytucie Rehabilitacji prof. dr. hab. Aleksandra Kabscha od 1 I 1999 r. na stanowisku dyrektora zastąpił dr hab. Piotr Dylewicz, jego zastępcą została dr hab. Łucja Pilaczyńska-Szcześniak, a w Instytucie Wychowania Fizycznego i Sportu na zastępcę dyrektora ds. nauki (na miejsce prof. B. Mareckiego) wybrano dr. hab. Tadeusza Sankowskiego[491], który (8 V 2000 r.) zastąpił na stanowisku dyrektora

[490] „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1993/94 wyd. 1999, z. 37, s. 8. **„**Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu: dyrektor – prof. AWF dr hab. Eugeniusz Wachowski, zastępca dyrektora – prof. dr hab. Bogusław Marecki; Katedra Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego – prof. AWF dr hab. Wiesław Osiński, Zakład Teorii Wychowania Fizycznego – prof. AWF dr hab. Wiesław Osiński, Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego – dr Teresa Olejniczak; Katedra Teorii i Metodyki Sportu – prof. AWF dr hab. Eugeniusz Wachowski, Zakład Teorii Sportu – prof. AWF dr hab. Eugeniusz Wachowski, prof. AWF dr hab. Ryszard Strzelczyk (od 1 IX 1996 r.), Zakład Zespołowych Gier Sportowych – dr Stanisław Paterka, Zakład Biomechaniki – prof. AWF dr hab. Lechosław B. Dworak; Katedra Teorii i Metodyki Sportów Indywidualnych – prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk (do 30 IX 1993 r.), *vacat* (od 30 IX 1993 r. do 15 XI 1994 r.), Zakład Lekkiej Atletyki – prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk (do 30 IX 1993 r.), dr Zygmunt Michalski (od 1 X 1993 r.), Zakład Pływania i Ratownictwa Wodnego – dr Krzysztof Pietrusik, Zakład Sportów Różnych i Organizacji Obozów – mgr Leszek Kostański (do 31 VIII 1995 r.), dr Janusz Brzozowski (od 1 IX 1995 do 31 VIII 1996 r.), mgr Paweł Przybylski (od 1 X 1996 r.); Katedra Teorii i Metodyki Gimnastyki – prof. AWF dr hab. Sławomir Drozdowski, Zakład Gimnastyki – prof. AWF dr hab. Sławomir Drozdowski, Zakład Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych – dr Olga Kuźmińska; Katedra Anatomii Funkcjonalnej – prof. dr hab. Bogusław Marecki; Katedra Antropologii i Biometrii – prof. zw. dr hab. Zbigniew Drozdowski; Katedra Biologii i Ochrony Przyrody – prof. AWF dr hab. Zdzisław Czapski (do 30 IX 1993 r.), dr Hanna Mizgajska (od 1 X 1993 r.); Katedra Fizjologii Biochemii i Higieny – prof. AWF dr hab. Tadeusz Rychlewski, Zakład Biochemii – dr Stanisław Wylegalski, Zakład Higieny – dr Łucja Szcześniak (hab. 17 X 1995 r.); Katedra Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej – *vacat*, dr Teresa Ziółkowska (hab. 22 VI 1993 r.) (od 1 X 1994 r.) Zakład Pedagogiki – dr Bożena Biniakiewicz (hab. 11 VII 1995 r.), Zakład Psychologii – Tadeusz Sankowski (hab. 20 V 1993 r.), Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej – dr Teresa Ziółkowska, Zakład Filozofii i Socjologii – dr Gabriela Gawlak-Kica; Katedra Kultury Fizycznej Osób Niepełnosprawnych – prof. dr hab. Jan Dziedzic (do 31 VIII 1996 r.), (prof. AWF dr hab. Stanisław Kowalik (1 IX 1996 r.); Katedra Medycyny Sportu – prof. AWF dr hab. med. Jerzy Smorawiński, Zakład Medycyny Sportu – prof. AWF dr hab. med. Jerzy Smorawiński. Instytut Rehabilitacji Ruchowej: dyrektor Instytutu: prof. dr hab. Aleksander Kabsch; Katedra Neurobiologii – prof. dr hab. Kazimierz Grottel; Katedra Biomechaniki i Kinezyterapii – prof. dr hab. Aleksander Kabsch, Zakład Kinezyterapii – Teresa Kania-Gudzio, Zakład Podstaw Wychowania Zdrowotnego – prof. AWF dr hab. Andrzej Krawański; Kliniczne Centrum Rehabilitacji, Zakład Fizykoterapii i Rehabilitacji Uzdrowiskowej – prof. dr hab. Gerard Straburzyński, Pracownia Fizykoterapii Klinicznej – dr Anna Straburzyńska-Lupa, Zakład Rehabilitacji Kardiologicznej – prof. AWF dr hab. Piotr Dylewicz, Klinika Chirurgii i Pomocy Doraźnej – prof. dr hab. Henryk Karoń, Oddział Traumatologii Sportu – dr Tadeusz Trzaska, Pracownia Rehabilitacji – dr Wiesław Romanowski".

[491] *Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu; Instytut Rehabilitacji*, „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1996/1997–1998/1999 wyd. 2003, z. 38, s. 9, 11.

prof. dr. hab. Eugeniusza Wachowskiego. Jego zastępcami zostali: ds. nauki – dr hab. Hanna Mizgajska, a ds. sportu dr Stanisław Paterka.

Wiele zmian miało też miejsce na stanowiskach kierowników katedr, zakładów i pracowni w obu instytutach[492]. W Instytucie Wychowania Fizycznego i Sportu w okresie kadencji 1996/1997–1998/1999 istniało 11 katedr z 18 zakładami i dwiema Pracowniami (Sportu Pływackiego – od 1 IX 1998 r. oraz Tenisa – od 4 V 1998 r.). Z tym że od 25 II 1997 r. do Instytutu Rehabilitacji przeniesiono Katedrę Kultury Fizycznej Osób Niepełnosprawnych oraz Katedrę Fizjologii, Higieny i Biochemii. Natomiast Instytut Rehabilitacji od 1997 r. skupiał 5 katedr oraz Kliniczne Centrum Rehabilitacji, 7 zakładów, 2 Pracownie (Fizykoterapii Klinicznej od 25 II 1997 r. oraz Rehabilitacji) i Klinikę Chirurgii i Pomocy Doraźnej[493].

Ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r. wprowadzono trójstopniową strukturę studiów, w którą wpisało się działające na Wydziale WF Studium Doktoranckie. Jego pierwszym kierownikiem była (w latach 1995–2003) dr hab. Teresa Ziółkowska, prof. AWF, a po niej dr hab. Maria Laurentowska (2003–2005), prof. dr hab. Bogusław Marecki (2005–2013) i prof. dr hab. Jacek Gracz (od 1 IX 2013 do 31 VIII 2016 r.), a następnie dr hab. Krzysztof Kusy[494]. W roku akademickim 2001/2002 przy Zakładzie Historii i Organizacji Kultury Fizycznej utworzono Pracownię Olimpizmu i Etnologii Sportu – realizującą badania lingwistyczne nad sportem, a w 2014 r. przekształcono ją w zakład.

W kolejnych dwóch kadencjach 2002/2003–2007/2008 funkcję dziekana pełniła dr hab. Hanna Mizgajska-Wiktor, prof. AWF. Natomiast w latach 2002/2003–2005/2006 na prodziekanów wybrano: dr Krystynę Cieślik – ds. nauki, dr. Roberta Szeklickiego – ds. studenckich, dr. Radosława Muszkietę – ds. studiów, a w latach 2005/2006–2007/2008 dr Krystynę Cieślik – ds. nauki, dr. Dariusza Wielińskiego – ds. studiów i dr. hab. Andrzeja Wieczorka – ds. studenckich. Na dyrektora Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu na lata 2002/2003–2004/2005 wybrany został dr hab. Jacek Gracz, a jego zastępcami byli dr hab. Ewa Ziółkowska-Łajp, prof. AWF, i dr Andrzej Wieczorek. Dr hab. Jacek Gracz w okresie swej kadencji koordynował pracę 8 katedr, 15 zakładów i 3 pracowni[495]. Strukturę organizacyjną Wydziału w roku akademickim 2004/2005 przedstawia schemat 5.

[492] *Kierownictwo Wydziału*, „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1999/2000–2001/2002 wyd. 2009, z. 39, s. 15–17.

[493] *Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu; Instytut Rehabilitacji…*, s. 9–12.

[494] Relacje ustne prof. dr hab. Marii Laurentowskiej i prof. dr. hab. Bogusława Mareckiego z 27 VI 2018 r.; Pismo rektora prof. dr. hab. med. Jerzego Smorawińskiego powołujące prof. dr. hab. Jacka Gracza na kierownika Studium Doktoranckiego na Wydziale Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji AWF im. E. Piaseckiego w Poznaniu, Poznań 31 VIII 2013 r.

[495] „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1999/2000–2001/2002 wyd. 2009, z. 39, s. 53.

Schemat 5. Struktura organizacyjna Wydziału WFSiR w roku akademickim 2004/2005

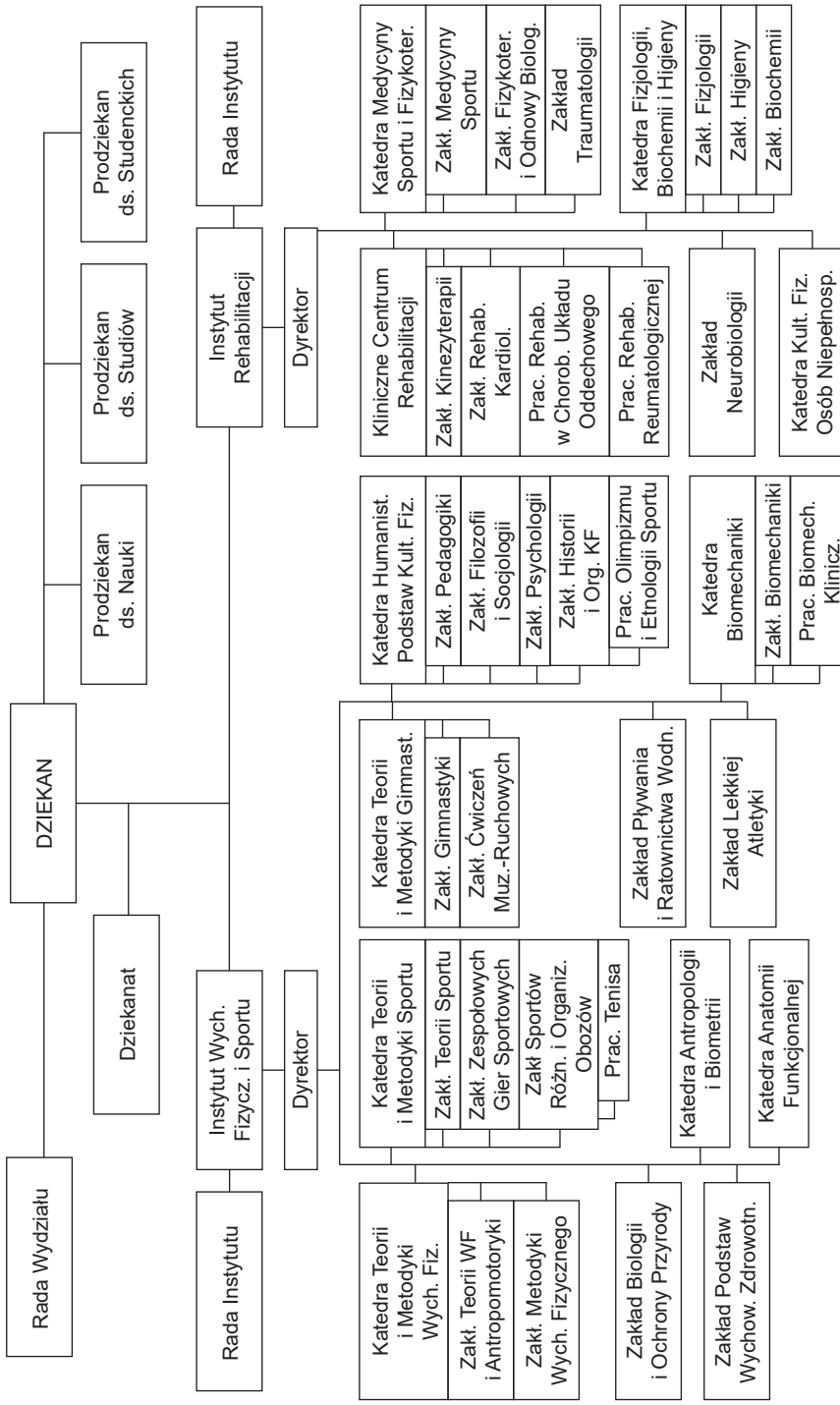

Źródło: „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 2002/2003–2004/2005 wyd. 2012, z. 40, s. 50

W następnej kadencji, aż do rozwiązania Instytutów w 2008 r., funkcję dyrektora Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu pełniła dr hab. Ewa Ziółkowska-Łajp, prof. AWF, a w Instytucie Rehabilitacji prof. dr hab. Piotr Dylewicz z zastępcami ds. nauki – prof. dr. hab. Janem Celichowskim i ds. dydaktyki – dr Teresą Kanią-Gudzio[496]. Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu oraz Instytut Rehabilitacji zostały rozwiązane na podstawie uchwały Nr 6/08 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 14 X 2008 r.[497] i tym sposobem przywrócono katedrom dawną rangę z przyporządkowanymi im zakładami. Wywołało to protesty pracowników, którzy byli zdania, że w trakcie posiedzeń Rad Instytutów można było przedyskutować wiele problemów związanych np. z realizacją przewodów doktorskich czy choćby spraw bieżących i usprawnić funkcjonowanie Rady Wydziału[498].

W latach 2008/2009–2015/2016 funkcję dziekana pełnił dr hab. Jacek Lewandowski (od 2014 r. prof. dr hab.), a prodziekana ds. nauki – dr hab. Maciej Łuczak, prof. AWF. Na innych stanowiskach prodziekani zmieniali się: ds. studiów – dr hab. Maria Laurentowska, prof. AWF, i dr Edyta Michalak; ds. klinicznych – dr hab. Aleksander Barinow-Wojewódzki, prof. AWF; ds. studenckich – dr hab. Andrzej Wieczorek, prof. AWF (2008/2009–2011/2012) i dr Marek Sokołowski (2012/2013–2015/2016).

Na wniosek dziekana WF z dniem 1 IX 2011 r. nastąpiła zmiana nazwy Wydziału Wychowania Fizycznego na Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji. Powodem zmiany była chęć wyeksponowania w nazwie Wydziału kierunków studiów, które realizowano. Ponadto w roku akademickim 2012/2013 Wydział WFSiR obok uprawnień do nadawania stopni i tytułów z zakresu nauk o kulturze fizycznej otrzymał kolejne uprawnienia z zakresu nauk o zdrowiu (29 IV 2013 r.) oraz utworzono nowe kierunki studiów: dietetykę (24 VI 2014 r.), taniec w kulturze fizycznej (17 III 2015 r.) oraz (międzywydziałową) neurobiologię (19 V 2015 r.)[499]. W 2012 r. zlikwidowano Zakład

[496] Raport samooceny kształcenia w ramach kierunku fizjoterapia w Poznaniu w Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego, Poznań 2003, s. 6.

[497] Uchwała Nr 6/08 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 14 października 2008 r. w sprawie rozwiązania Instytutów na Wydziale Wychowania Fizycznego. Instytuty na Wydziale Wychowania Fizycznego rozwiązano w oparciu o § 34 ust. 3 Statutu Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu z dnia 7 listopada 2006 r.

[498] Tamże.

[499] Z. Jaworski, K. Buchta, *Rozwój publicznych uczelni...*, s. 54–55. Przemówienie rektora, „AWF Press" 2013, nr 12, s. 6. Postanowienie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 marca 1958 r. Dz.U. z 1958 r. Nr 15 poz. 65 umożliwiało nadawanie stopni w zakresie nauk o wychowaniu fizycznym. W 1959 r. zostało zmienione. Stopnie naukowe nadawano w zakresie wychowania fizycznego. W 1986 r. nadawano stopnie naukowe w zakresie nauk kultury fizycznej, a od 25 II 1992 r. w zakresie nauk o kulturze fizycznej.

Sportów Różnych i Organizacji Obozów i na jego miejsce utworzono Studium Wychowania Fizycznego, które w 2013 r. zostało przekształcone w Zakład Sportów Nowoczesnych.

Po wyborach władz dziekańskich na lata 2016/2017–2019/2020 na dziekana wybrano prof. dr. hab. Macieja Pawlaka, a funkcję prodziekanów powierzono: dr. hab. Robertowi Szeklickiemu, prof. AWF – ds. nauki, dr hab. Urszuli Czerniak – ds. studiów i dr. Krystianowi Wochnie – ds. studenckich i sportu.

Zarządzeniem nr 2/2018 z dnia 24 I 2018 r. dziekan Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji powołał komisję ds. reorganizacji i podziału Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji. Jej zadaniem było opracowanie struktury nowo tworzonych wydziałów[500]. Struktura Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji uległa zmianie (schemat 6).

Z perspektywy czasu należy stwierdzić, że decyzja o powołaniu wyższych szkół wychowania fizycznego w 1950 r., przekształconych następnie w akademie, wpłynęła stymulująco na rozwój szkolnictwa wyższego, a także na ilość i jakość wykwalifikowanej kadry, która przyczyniła się w znacznym stopniu do intensywniejszej industrializacji kraju. Wzrosła liczba pracowników i studentów, a z czasem przedmiot badań i ich stan rozwinęły się, dając nowe możliwości doktoryzowania w zakresie nauk o kulturze fizycznej i zdrowiu. Wydział nie uległ jednak kompleksowym reorganizacjom. Wpływ na to miała początkowo sytuacja społeczno-polityczna kraju (do czasu transformacji ustrojowej)[501]. Dopiero po 1989 r. i wprowadzeniu Ustawy o szkolnictwie wyższym z 12 IX 1990 r. uczelnie uzyskały większą autonomię, przejawiającą się możliwością tworzenia m.in. statutu. Wydział WF mógł wówczas ustalić zasady przyjęć na studia oraz liczbę studentów, programy kształcenia, a także prowadzić własną politykę zatrudniania pracowników naukowo-dydaktycznych[502].

[500] Zarządzenie nr 2/2018 z dnia 24 I 2018 r. dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji w sprawie reorganizacji i podziału Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji. Oto skład wymienionej wyżej komisji: prof. dr hab. med. Maciej Pawlak, prof. dr hab. Piotr Krutki, dr hab. Piotr Gronek, prof. AWF, dr hab. Tomasz Tasiemski, prof. AWF, dr hab. Jacek Zieliński, prof. AWF, dr hab. Dawid Łochyński.

[501] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 183.

[502] Paweł Bukowski, dr Agnieszka Chłoń-Domińczak, Horacy Dębowski, dr Elżbieta Drogosz-Zabłocka, Agnieszka Dziemianowicz-Bąk, dr Magdalena Dybaś, prof. IFiS PAN dr hab. Michał Federowicz, Dorota Holzer-Żelażewska, Małgorzata Kłobuszewska, dr Agnieszka Kopańska, Magdalena Krawczyk-Radwan, Anna Maliszewska, Wojciech Paczyński, Krzysztof Podwójcic, Marta Rucińska, Monika Siergiejuk, dr Stanisław Sławiński, Wojciech Stęchły, prof. UW dr hab. Urszula Sztanderska, Magdalena Tomasik, Katarzyna Trawińska-Konador, dr Dominika Walczak, dr Anna Wojciuk, dr Gabriela Ziewiec, *Raport o stanie edukacji. Kontynuacja przemian* [w:], M. Dybaś, A. Dziemianowicz-Bąk, M. Krawczyk-Radwan, D. Walczak, *Szkolnictwo wyższe*, Warszawa 2012, s. 123, file:///C:/Users/Maciej1/Downloads/RoSE2011-R3-szkolnictwo-wyzsze.pdf [dostęp: 29 VI 2018].

Schemat 6. Struktura organizacyjna Wydziału WFSiR w 2018 r.

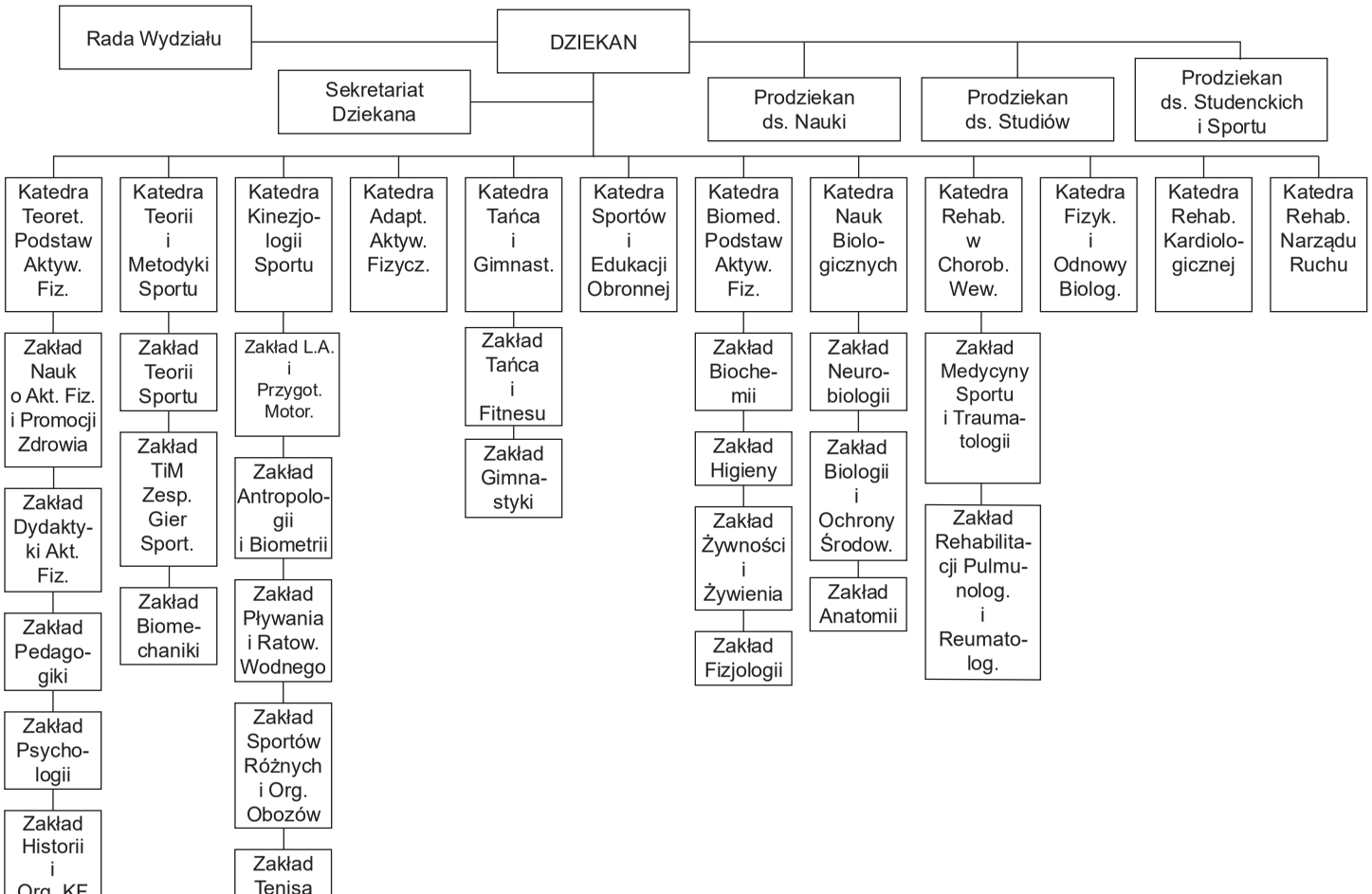

Źródło: http://www.awf.poznan.pl/pl/wfsir–struktura [dostęp: 2 VIII 2018]

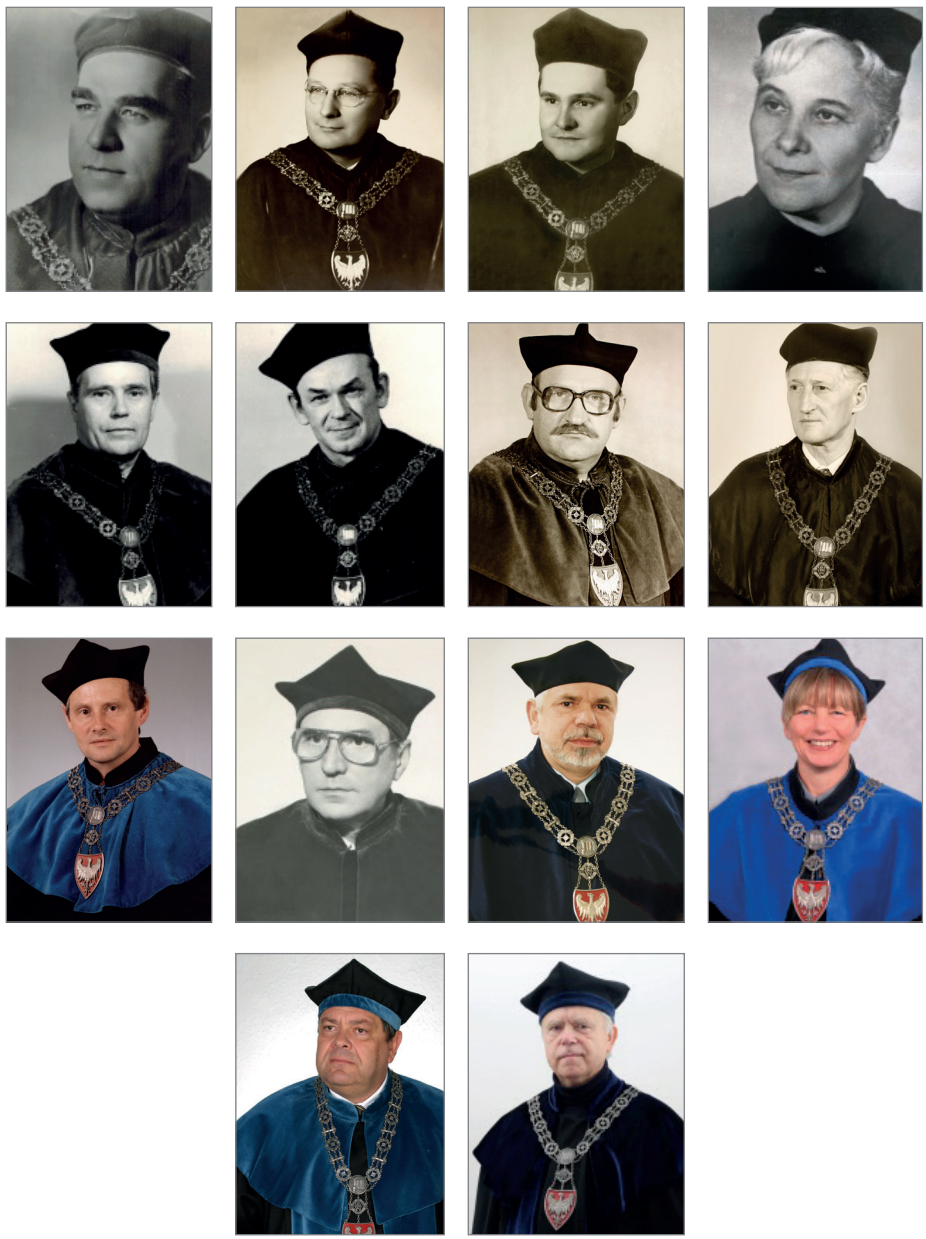

37. Poczet dziekanów Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji. W pierwszym rzędzie od lewej: mgr Józef Burbelka, prof. dr hab. Stefan Bączyk, prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski, prof. dr hab. Wanda Rożynek-Łukanowska; w drugim rzędzie: doc. dr Jerzy Matynia, doc. dr Andrzej Koniarek, prof. dr hab. Eugeniusz Wachowski, prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk, w trzecim rzędzie: prof. dr hab. Sławomir Drozdowski, prof. dr hab. Tadeusz Rychlewski, prof. dr hab. Bogusław Marecki, dr hab. Hanna Mizgajska-Wiktor, prof. AWF; w czwartym rzędzie: prof. dr hab. Jacek Lewandowski, prof. dr hab. Maciej Pawlak

DZIEKANI I PRODZIEKANI WYDZIAŁU WYCHOWANIA FIZYCZNEGO, SPORTU I REHABILITACJI

Kadencja 1950–1961

st. wykładowca mgr Józef Burbelka – dziekan (1 IX 1950–31 V 1961)
mgr Franciszek Laurentowski – prodziekan (został nominowany)

Kadencja 1961–1965

doc. dr Stefan Bączyk – dziekan (1 X 1961)
doc. dr Halina Szwarcowa – prodziekan (1 IX 1961–31 VIII 1965)
doc. dr Zbigniew Drozdowski – prodziekan (1964)

Kadencja 1965/1966–1967/1968

doc. dr Zbigniew Drozdowski – dziekan (1 IX 1965–1 IX 1968)
doc. dr Jan Fibak – prodziekan (1 IX 1965–1 IX 1968)
doc. dr hab. med. Wanda Rożynek-Łukanowska – prodziekan (1968)

Kadencja 1969–1972

doc. dr hab. med. Wanda Rożynek-Łukanowska – dziekan (1969–1972)
doc. dr hab. med. Aleksander Kabsch – prodziekan ds. studenckich
doc. dr Jerzy Matynia – prodziekan (1 IX 1969–1 II 1972)

Kadencja 1972–1975

doc. dr Jerzy Matynia – dziekan (1972–1975)
dr Andrzej Koniarek – prodziekan ds. sportu akademickiego
dr Marian Tuliszka – prodziekan ds. bytowych studentów
mgr Józef Burbelka – prodziekan ds. zaocznych studiów dla pracujących (od VI 1973)
dr Andrzej Wojakowski – prodziekan ds. doskonalenia kadr (od VI 1973)

Kadencja 1975–1978

doc. dr Andrzej Koniarek – dziekan (1975–1978)
dr Andrzej Wojakowski – prodziekan ds. kształcenia i doskonalenia kadr oraz studiów podyplomowych (1975–1978)
dr Marian Tuliszka – prodziekan ds. studenckich (1975–1978)
mgr Józef Burbelka – prodziekan ds. studiów zaocznych (1975–1978)

Kadencja 1978–1981

doc. dr Andrzej Koniarek – dziekan (1978–1980)
doc. dr Eugeniusz Wachowski – dziekan (1980–20 I 1982)
doc. dr Marian Tuliszka – prodziekan ds. sportu (1978–1981)
dr Janusz Brzozowski – prodziekan ds. wychowawczych (1978–1981)
dr Stefan Jachnik – prodziekan ds. zaocznych studiów dla pracujących (1978/1979–1982)
dr Ryszard Wieczorek – prodziekan ds. kształcenia i doskonalenia kadr (1978–1981)
dr Tadeusz Sankowski – prodziekan ds. studenckich (1980–1982)
dr Andrzej Wojakowski – prodziekan ds. dydaktycznych (1979/1980)

Kadencja 1981–1984

doc. dr hab. Zdobysław Stawczyk – dziekan (1 II 1982–1984)
dr Stanisław Wylegalski – prodziekan ds. studiów stacjonarnych (od 1 IX 1982)
doc. dr hab. Sławomir Drozdowski – prodziekan ds. studenckich (1 IX 1982)
doc. dr hab. Bogusław Marecki – prodziekan ds. nauki (1 IX 1982)
dr Stefan Jachnik – prodziekan ds. Zaocznego Studium dla Pracujących

Kadencja 1984–1987

doc. dr hab. Sławomir Drozdowski – dziekan
doc. dr hab. Bogusław Marecki – prodziekan ds. nauki
dr Stanisław Wylegalski – prodziekan ds. studiów stacjonarnych
dr Krzysztof Pietrusik – prodziekan ds. studenckich
dr Stefan Jachnik – prodziekan ds. Zaocznego Studium dla Pracujących

Kadencja 1987–1990

doc. dr hab. Sławomir Drozdowski – dziekan
doc. dr hab. Bogusław Marecki – prodziekan ds. nauki
dr Jadwiga Nitka – prodziekan ds. studiów dziennych
dr Janusz Brzozowski – prodziekan ds. studiów zaocznych

Kadencja 1990-1993

doc. dr hab. med. Tadeusz Rychlewski – dziekan (1990/1991–1992/1993)
dr hab. Łucja Pilaczyńska-Szcześniak, prof. AWF – prodziekan ds. nauki
dr Hanna Mizgajska – prodziekan ds. studenckich

Kadencja 1993–1996

doc. dr hab. med. Tadeusz Rychlewski – dziekan
dr hab. Łucja Pilaczyńska-Szcześniak, prof. AWF – prodziekan ds. nauki
dr Hanna Mizgajska – prodziekan ds. studiów

Kadencja 1996–1999

prof. dr hab. Bogusław Marecki – dziekan
dr hab. Ryszard Strzelczyk, prof. AWF – prodziekan ds. nauki
dr Jacek Gracz – prodziekan ds. studiów
dr Andrzej Wieczorek – prodziekan ds. studenckich

Kadencja 1999-2002

prof. dr hab. Bogusław Marecki – dziekan
dr hab. Ryszard Strzelczyk, prof. AWF – prodziekan ds. nauki
dr Jacek Gracz – prodziekan ds. studiów
dr Andrzej Wieczorek – prodziekan ds. studenckich

Kadencja 2002–2005

dr hab. Hanna Mizgajska-Wiktor – dziekan
dr Krystyna Cieślik – prodziekan ds. nauki
dr Robert Szeklicki – prodziekan ds. studenckich
dr Radosław Muszkieta – prodziekan ds. studiów

Kadencja 2005–2008

dr hab. Hanna Mizgajska-Wiktor – dziekan
dr Krystyna Cieślik – prodziekan ds. nauki
dr Dariusz Wieliński – prodziekan ds. studiów
dr hab. Andrzej Wieczorek – prodziekan ds. studenckich

Kadencja 2008-2012

dr hab. Jacek Lewandowski – dziekan
dr hab. Maciej Łuczak, prof. AWF – prodziekan ds. nauki
dr hab. Maria Laurentowska, prof. AWF – ds. studiów
dr hab. Aleksander Barinow-Wojewódzki, prof. AWF – prodziekan ds. klinicznych
dr hab. Andrzej Wieczorek, prof. AWF – prodziekan ds. studenckich

Kadencja 2012–2016

dr hab. Jacek Lewandowski (od 2014 profesor) – dziekan
dr hab. Maciej Łuczak, prof. AWF – prodziekan ds. nauki
dr Edyta Michalak – prodziekan ds. studiów
dr Marek Sokołowski – prodziekan ds. studenckich

Kadencja 2016–2020

prof. dr hab. med. Maciej Pawlak – dziekan
dr hab. Robert Szeklicki, prof. AWF – prodziekan ds. nauki
dr hab. Urszula Czerniak – prodziekan ds. studiów
dr Krystian Wochna – prodziekan ds. studenckich i sportu[503]

38. W pierwszym rzędzie od lewej dyrektorzy instytutów: doc. dr Gertruda Olszewska – dyr. Instytutu Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej, doc. dr Janusz Jackowski – dyr. Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu, prof. dr hab. Jan Dziedzic – dyr. Instytutu Specjalnego Wychowania Fizycznego w Szkołach Specjalnych, w drugim rzędzie: doc. dr hab. Zdzisław Czapski – kurator Instytutu Specjalnego Wychowania Fizycznego w Szkołach Specjalnych, prof. dr hab. med. Aleksander Kabsch – dyr. Instytutu Rehabilitacji Ruchowej, doc. dr Bogdan Kosicki – kurator Instytutu Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej

[503] „Kronika" WSWF w Poznaniu za rok 1956/1957 wyd. 1957, z. 1, s. 37, 50; „Kronika" AWF w Poznaniu 1957/1958–1999/2000–2001/2002, z. 2–39; Archiwum AWF w Poznaniu, Teczki akt osobowych Franciszka Laurentowskiego, Kazimierza Grotella, Zdzisława Czapskiego, Bohdana Kiełczewskiego.

b. Nauczyciele akademiccy – teoretycy i praktycy

Wkrótce po utworzeniu WSWF w Poznaniu w 1950 r. do pracy zgłosiło się wielu nauczycieli, którzy byli związani ze Studium WF Uniwersytetu Poznańskiego zarówno przed, jak i po II wojnie światowej. Wśród nich byli: dr Eligiusz Preisler, dr Halina Ziemacka, prof. Jan Krotoski, mgr Seweryn Ługowski, mgr Karol Hoffmann, mgr Józef Grus, mgr Mieczysław Balcer. Wymienieni otrzymali nominacje na kierowników bądź p.o. kierownika nowo utworzonych zakładów naukowo-dydaktycznych.

Wykłady profesorskie wznowili prowadzący przed wojną w Studium WF zajęcia np. z anatomii, chemii i fizjologii. Było to ważne w obliczu braków kadrowych i własnych jednostek naukowo-dydaktycznych, katedr lub zakładów. W salach Uniwersytetu wykładali: prof. dr hab. Stefan Błachowski – psychologia, prof. dr Michał Ćwirko-Godycki – antropologia, dr Aleksander Brodniewicz – higiena ogólna, dr Stefan Wołoszyn – pedagogika, dr Andrzej Pilawski – fizyka; w pomieszczeniach Akademii Lekarskiej (później Akademii Medycznej) zajęcia prowadzili: prof. dr Edward Czarnecki – fizjologia, dr Wiktor Dega – higiena szkolna, dr Leokadia Młynarczyk – anatomia, Zdzisław Stolzman i dr Stefan Bączyk – chemia, dr Eligiusz Preisler – medycyna sportu (w Klinice Akademii Medycznej)[504].

Udział w rozwoju naukowym pracowników Wydziału w zakresie nauk przyrodniczych mieli promotorzy, m.in. profesorowie: Michał Ćwirko-Godycki (rektor) oraz Bohdan Kiełczewski, Stefan Bączyk, Józef Kołaczkowski i doc. dr Zbigniew Drozdowski, a w naukach humanistycznych prof. dr Zdzisław Grot, doc. dr Bolesław Hornowski i doc. dr Tadeusz Krajewski. Dzięki osobistym kontaktom nauczycieli akademickich z Wydziałem Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Akademią Medyczną oraz Wyższą Szkołą Rolniczą pracownicy WSWF mogli realizować przewody doktorskie na tych uczelniach.

Absolwenci WSWF, chcąc podwyższyć kwalifikacje zawodowe, zwłaszcza w zakresie prowadzenia przedmiotów teoretycznych, często podejmowali dodatkowe studia, np. z filozofii – Gabriela Gawlak, chemii – Maria Chruścicka, muzyczne – Roman Pawelski czy historyczne – Jerzy Gaj. Godna podkreślenia jest opieka nad młodymi pracownikami Wydziału, sprawowana wówczas przez nauczycieli z poznańskich szkół wyższych, którzy zdobyli już tytuły lub stopnie naukowe i zatrudnili się w WSWF jedynie na pół etatu lub w godzinach zleconych. Niestety, kierownicy niektórych zakładów naukowo-dydaktycznych nie posiadali pełnych kwalifikacji, co stanowiło poważną przeszkodę w organizowaniu prac badawczych i zapewnieniu odpowiedniego wsparcia naukowego.

[504] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 120–121.

Jeszcze w połowie lat siedemdziesiątych XX w. działały zakłady niedysponujące odpowiednią aparaturą oraz pomieszczeniami do pracy. Utrudniało to prowadzenie działalności naukowej[505].

Warunkiem mianowania na stanowisko starszego asystenta były m.in. osiągnięcia w pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej oraz ukończenie kursu pedagogizacji. Początkowo kształcenie pedagogiczne z zakresu szkoły wyższej młodzi pracownicy odbywali w UAM w Poznaniu na organizowanych co roku dwutygodniowych kursach pedagogizacji asystentów. Wspomniane kursy miały nie tylko znaczenie wychowawcze i zawodowe, ale także przyczyniały się do nawiązywania kontaktów koleżeńskich między młodą kadrą zatrudnioną w różnych uczelniach. W latach osiemdziesiątych XX w. program zajęć opracowano na podstawie planu zatwierdzonego 17 VII 1981 r. przez Senat, a także Studium Doskonalenia Pedagogicznego dla młodych nauczycieli akademickich AWF. W czerwcu 1985 r., tym razem w murach AWF, pierwszy kurs ukończyło 70 asystentów rekrutujących się ze środowiska poznańskiego i gorzowskiego, w tym w znacznej większości z Wydziału WF. Po zmodyfikowaniu programów zorganizowano jeszcze dwa kursy, w których uczestniczyło 80 asystentów[506].

Celem poszerzenia kwalifikacji zawodowych i uzupełnienia wykształcenia wielu młodych pracowników nadal podejmowało studia na dodatkowych kierunkach, przeważnie na UAM i AWF, np. studia z zakresu socjologii – Lidia Bomirska, psychologii – Danuta Koziełło, Barbara Ogarzyńska, Jacek Gracz, Tadeusz Sankowski, Małgorzata Walczak, Grzegorz Bręczewski, Maciej Wilski, Maciej Tomczak, Magdalena Król-Zielińska, biologii – Hanna Mizgajska i Wojciech Jarosz, prawa i administracji – Arkadiusz Sawala, dietetyki – Małgorzata Walczak, rehabilitacji – Ewa Ziółkowska-Łajp i Urszula Czerniak, oraz wielu innych[507].

Dużą popularnością cieszyły się seminaria doktorskie prowadzone przez pracowników AWF i innych uczelni. Na Wydziale WF najwięcej doktorów do połowy lat dziewięćdziesiątych wypromowali profesorowie: Zbigniew Drozdowski, Aleksander Kabsch, Wanda Rożynek-Łukanowska, Bernard Woltmann, Zdobysław Stawczyk, Jerzy Bogucki, Kazimiera Milanowska i Jan Dziedzic, a w ostatnich dwóch dekadach Stanisław Kowalik, Wiesław Siwiński, Sławomir Drozdowski, Lechosław B. Dworak, Jacek Gracz, Ewa Ziółkowska-Łajp, Piotr Dylewicz, Jacek Lewandowski, Wiesław Osiński i Ryszard Strzelczyk. Również tradycyjne związki z UAM oraz Wydziałem Lekarskim Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu podtrzymywane były m.in. dzięki realizacji przewodów doktorskich i habilitacyjnych. Do 2018 r. wypromowano na Wydziale WFSiR ponad 500 doktorów z nauk o wychowaniu fizycznym, kulturze fizycznej i od 2013 r. – nauk o zdrowiu.

[505] Tamże.

[506] Informacja w sprawie złożonego pisma przez NSZZ „Solidarność" Akademii Wychowania Fizycznego z dnia 29 XI 1989 r. dotyczącego 1. Rozważania celowości pedagogizacji asystentów […].

[507] Relacje ustne wymienionych w tekście.

Długoletnią tradycję posiadały odbywające się na uczelni i na Wydziale fora naukowe, m.in. w formie seminariów koleżeńskich, w trakcie których przedstawiano stan i wyniki badań własnych oraz zespołowych. Żywym zainteresowaniem cieszyły się także spotkania z doświadczonymi sportowcami, działaczami sportowymi oraz wybitnymi naukowcami z innych dziedzin, np. z prof. dr. hab. Jerzym Topolskim – znakomitym historykiem, prof. dr. hab. Kazimierzem Fidelusem – wysokiej klasy specjalistą z zakresu biomechaniki, prof. dr. hab. Tadeuszem Ulatowskim – znawcą teorii sportu, prof. Robertem Maliną – biegłym antropologiem rozwojowym i kinezjologiem (rozwój sportowy, wzrastanie, dojrzewanie, sprawność) oraz prof. Jerzym Twardokensem (obaj z USA) czy Manuelem Silvą z Portugalii. Dużym zainteresowaniem cieszyły się także wizyty czołowych przedstawicieli różnych środowisk akademickich, organizowane od pierwszej dekady XXI wieku przez prof. dr. hab. Stanisława Kowalika (prorektora ds. nauki w latach 2008–2016).

Stymulującą rolę odgrywały bezsprzecznie staże krajowe i zagraniczne. Przykładowo w roku akademickim 1988/1989 wyjechało 40 pracowników uczelni, w roku akademickim 2011/2012 – 19 nauczycieli z samego tylko Wydziału WFSiR[508]. Po 1990 r. zarysowała się wzmożona fluktuacja kadr wśród asystentów. Istotną przyczyną rezygnacji z pracy były zbyt niskie płace oraz spadek atrakcyjności i popularności zawodu nauczyciela akademickiego[509].

Summa summarum stopniowo sytuacja w zakresie kwalifikacji kadry naukowo-dydaktycznej ulegała poprawie. Mimo to braki, szczególnie z dziedzin biologii i medycyny, skłaniały władze Wydziału WF do ścisłej współpracy z Uniwersytetem, Akademią Medyczną i Akademią Rolniczą. Warto dodać, że w 1950 r. z WSWF i Wydziałem WF etatowo związany był tylko jeden samodzielny pracownik nauki i jeden adiunkt ze stopniem naukowym doktora. W 1956 r. liczba zatrudnionych profesorów etatowych wzrosła do czterech. W 1965 r. adiunktów z doktoratami było 10, a magistrów 24. W 1968 r. na Wydziale WF zatrudnionych było wciąż 4 profesorów oraz 4 docentów etatowych, 19 adiunktów z doktoratami i 36 magistrów; w 1973 r. nadal 4 profesorów, ale już 23 docentów etatowych, 55 adiunktów z doktoratami i 110 magistrów[510]. W miarę rozwoju Wydziału i wzrostu liczby studentów zwiększała się też liczba profesorów zwyczajnych, doktorów habilitowanych i doktorów.

[508] Podsumowanie prac zespołu dziekańskiego w kadencji 2008/2009–2011/2012, Poznań 2012, s. 7.

[509] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 209–210.

[510] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 140–141.

Tabela 3. Liczba zatrudnionych nauczycieli akademickich na WFSiR w latach 1950/1951–2018

Lata	Profesor	Doktor habilitowany	Docent	Doktor	Magister
1950/1951	1			5	29
1951/1952				11	33
1952/1953				21	27
1953/1954				15	21
1973	4			55	110
1974	4	4	7	46	84
1975	4	2	6	43	76
1976	6	3	5	47	83
1980	8	1		70	50
1981	8	2	7	64	49
1982	7	4	0	64	55
1983	7	4	3	66	54
1984	6	5	2	57	67
1985	6	5	2	70	79
2000	7	16	–	58	66
2001	9	16	–	62	60
2002	11	16	–	70	47
2003	13	15	–	74	43
2011	16	23	2	87	40
2012	14	22	2	85	36
2013	12	23	1	84	28
2014	16	30	–	81	30
2015	17	32		79	26
2016	18	30		81	28
2017	18	33		85	32
2018	14	35		83	33

Wykres 1. Stan zatrudnienia nauczycieli akademickich na Wydziale WFSiR w latach 1950/1951–2018

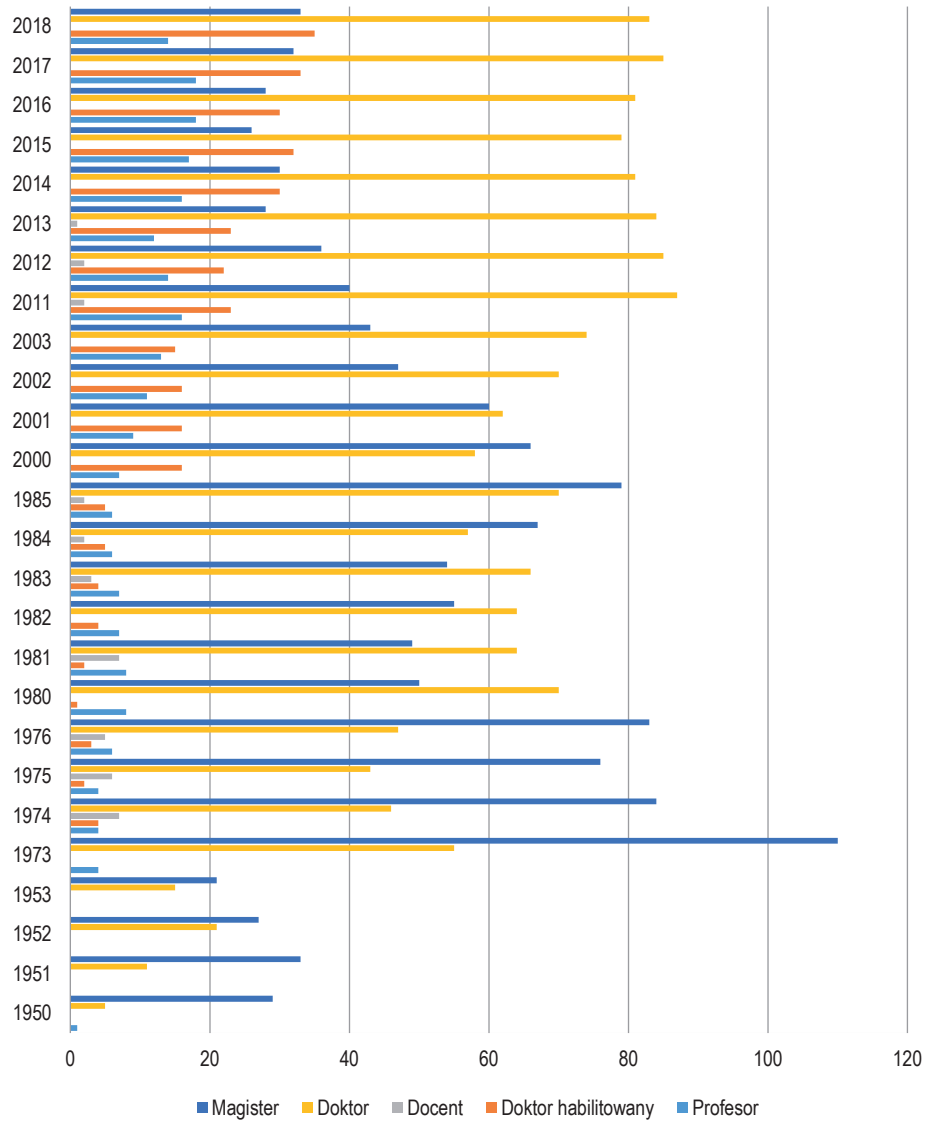

Źródło: Wykres opracowano na podstawie danych zamieszczonych w: J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973...*, s. 140–141; M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994...*, s. 49–50 oraz na podstawie zestawień przygotowanych przez J. Kusik – specjalistę Działu Spraw Pracowniczych (14 I 2011 r.) i P. Kubiak – stany zatrudnienia za lata 2011–2018 – kierownika Działu Kadr i Płac AWF w Poznaniu

Wykres 1 przedstawia tendencje, jakim ulegał stan zatrudnienia na Wydziale. W latach 1980–1989 liczba profesorów zwyczajnych utrzymywała się na tym samym poziomie (8), docentów była podobna liczba, a doktorów habilitowanych wzrosła z 1 do 4, tak samo jak doktorów (o 14 osób) i magistrów (o 10). W latach 1989–1996 liczba profesorów zwyczajnych była wciąż taka sama, liczba doktorów habilitowanych podniosła się aż czterokrotnie (do 16), za to zmniejszyła się liczba doktorów (o 4 osoby do 64) i magistrów (o 23 pracowników). Na takie tempo rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej miała wpływ ustawa z 1990 r., która umożliwiła wieloetatowość i wielozatrudnialność kadry akademickiej (praca dydaktyczna na umowy-zlecenia czy umowy o dzieło). Spowodowało to rozkwit uczelni niepaństwowych i państwowych, tworzenie studiów wieczorowych, zaocznych i podyplomowych oraz gwałtowny wzrost liczby studentów[511].

W latach 1997–2012 na Wydziale podwojona została liczba zatrudnionych profesorów zwyczajnych i prawie podwojona doktorów habilitowanych, o 33 osoby wzrosła liczba doktorów, a prawie dwukrotnie zmniejszyła się liczba zatrudnienia pracowników z tytułem zawodowym magistra. Natomiast do 2017 r. o 4 osoby zwiększyła się liczba osób z tytułem profesora oraz o 11 ze stopniem doktora habilitowanego, liczba doktorów była taka sama, a magistrów zmniejszyła się o 4 osoby. Był to efekt zaangażowania pracowników naukowo-dydaktycznych w pomnażanie dorobku oraz polityki kierownictwa Wydziału i uczelni, wynikającej z ustawy o szkolnictwie wyższym i rozporządzenia o stopniach i tytułach naukowych.

W roku akademickim 1997/1998 zajęcia ze studentami na Wydziale WF prowadziło 143 nauczycieli, w 2000 – 148, w 2002 – 146, w 2004 –145, w 2008 –157, w 2010 – 160[512], w 2012 – 176, 2016 – 157, a w 2017 r. – 168[513]. Ich zaangażowanie dydaktyczne dało efekt w postaci wykształcenia (do 2017 r.) 19 334 absolwentów – magistrów wychowania fizycznego, rehabilitacji, trenerów sportu[514]. Ogółem wypromowano 502 doktorów nauk z dziedziny kultury fizycznej, 12 doktorów nauk o zdrowiu oraz 62 doktorów habilitowanych i 21 profesorów.

Wymienić tu trzeba jedenastu rektorów, którzy wywodzili się z Wydziału WFSiR: prof. dr. Feliksa Kamińskiego (1951–1956), Michała Ćwirko-Godyckiego (1956–1965), Stefana Bączyka (1965–1975), Zbigniewa Drozdowskiego (1975–1981), Aleksandra Kabscha (1981–1985), p.o. rektora doc. dr. Jerzego

[511] M. Dybaś, A. Dziemianowicz-Bąk, M. Krawczyk-Radwan, D. Walczak, *Szkolnictwo wyższe…*, s. 124.

[512] Na podstawie zestawienia przygotowanego przez Jadwigę Kusik.

[513] Podsumowanie prac zespołu dziekańskiego w kadencji 2012/2013–2015/2016.

[514] G. Sopalak, *Studenci i absolwenci gorzowskiego ośrodka AWF w latach 1971–2006*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego...*, s. 126.

Matynię (1985–1987), Zdobysława Stawczyka (1987–1990), Wiesława Osińskiego (1990–1996)[515], Jerzego Smorawińskiego (1996–2002 i 2008–2016), Tadeusza Rychlewskiego (2002–2008) oraz Dariusza Wielińskiego (od 2016).

Wykres 2. Kadra naukowo-dydaktyczna w latach 1950–2018

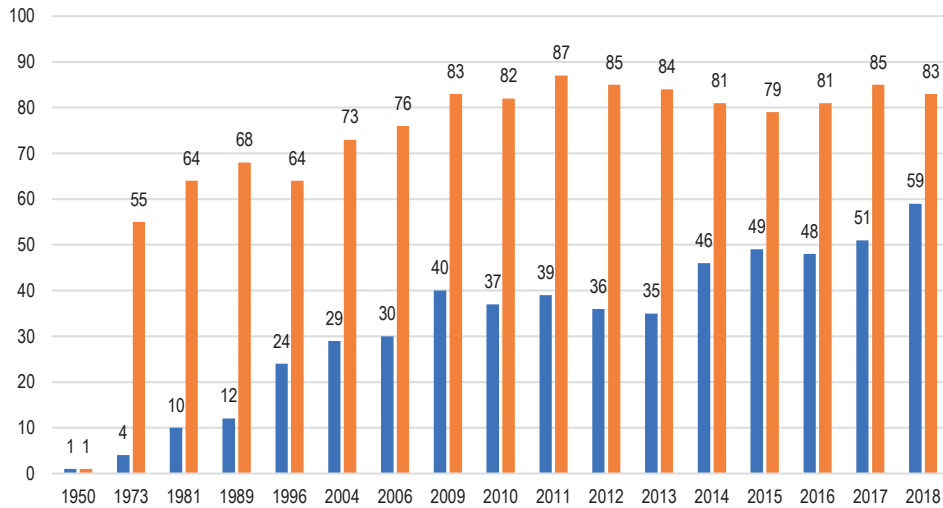

Źródło: Wykres opracowano na podstawie danych zamieszczonych w: J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 140–141; M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 49–50 oraz na podstawie zestawień przygotowanych przez Jadwigę Kusik – specjalistę Działu Spraw Pracowniczych (14 I 2011 r.) i Paulinę Kubiak – stany zatrudnienia za lata 2011–2018 – kierownika Działu Kadr i Płac AWF w Poznaniu

Dzięki nim i ponad 150 nauczycielom oraz tyluż pracownikom na innych stanowiskach, dorobek naukowy Wydziału można zilustrować wieloma monografiami, 54 „Rocznikami Naukowymi", 16 zeszytami obcojęzycznymi „Studies in Physical Culture and Tourism", 8 zeszytami „Trends in Sport Sciences", 40 tomami „Kronik" uczelni, wieloma podręcznikami i skryptami, zeszytami naukowymi i artykułami, które drukowano w kraju i za granicą. Pracownicy Wydziału WFSiR AWF w latach 1981–2014 opublikowali 7437 prac naukowo-dydaktycznych[516], w tym w latach 1985–2017 aż 387 prac z IF o wartości punktowej 9556[517].

[515] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 183-220.

[516] E. Mleczko, *O „Sorbonie" polskich lekkoatletów,* [w:] *Dokąd zmierzasz poznańska Akademio Wychowania Fizycznego?*, red. S. Kowalik, Poznań 2010, s. 51. Według ustaleń Edwarda Mleczko w latach 1981–2008 poznańscy uczeni opublikowali 7977 prac. Dawało to średnioroczną liczbę 295 prac. Wyraźne zmniejszenie liczby opublikowanych prac nastąpiło po 2000 r., gdy drukiem ukazało się 508 publikacji.

[517] Na podstawie zestawienia „Liczba prac i punktów MNiSW za publikacje pracowników ZWKF w Gorzowie Wielkopolskim" w latach 2009–2014 przygot. Zofia Rychta, Gorzów Wlkp., 22 IX 2015 r.

Wykres 3. Liczba prac naukowo-dydaktycznych wydanych przez pracowników WFSiR AWF w Poznaniu w latach 1981–2018

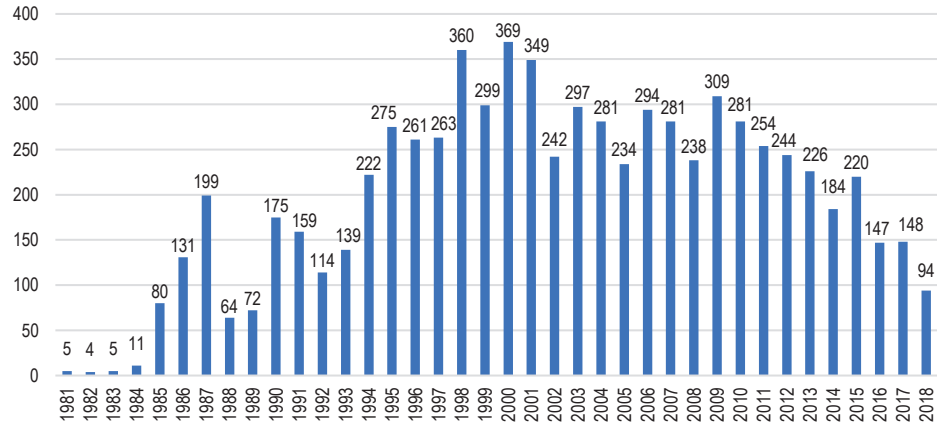

Źródło: Na podstawie danych otrzymanych od pracownic Ośrodka Informacji Naukowej AWF w Poznaniu – K. Kalkowskiej i G. Nowackiej

c. Proces dydaktyczny

Studia stacjonarne

Systematyczne modyfikowanie programów studiów oraz rozszerzanie oferty kształcenia wynikało ze zwiększonego zapotrzebowania na nauczycieli w rozwijającym się szkolnictwie zarówno w okresie międzywojennym, jak i po II wojnie światowej. Wydział Wychowania Fizycznego starał się odpowiadać na zapotrzebowanie rynku pracy, otwierając współcześnie pożądane kierunki i specjalizacje, takie jak rehabilitacja, rekreacja, turystyka i zarządzanie sportem. Dydaktykę realizowano trybem stacjonarnym i niestacjonarnym, na studiach wieczorowych (w latach 1996–2000), eksternistycznych (lata siedemdziesiąte–osiemdziesiąte)[518], zaocznych – uzupełniających magisterskich, podyplomowych (w 1978 r. i w latach dziewięćdziesiątych, a także w XXI w.)[519] oraz doktoranckich (od roku akademickiego 1995/1996)[520].

[518] M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany programowe w latach 1974–2014*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu*, red. S. Bosiacki, M. Stuczyński, Poznań 2015, s. 35. W latach osiemdziesiątych Senat AWF w Poznaniu odwołał realizację kształcenia w formie studiów eksternistycznych. Te ostatnie przeznaczone były dla wieloletnich pracowników. Eksternistyczne grupy powołano w Kołobrzegu w 1976 r. w ramach poznańskiego Wydziału Turystyki i Rekreacji oraz w Pile dzięki nawiązaniu współpracy z Urzędem Wojewódzkim.

[519] Tamże. Przykładowo w 1978 r. zorganizowano na Wydziale TiR Studium Zaoczne Organizacji i Obsługi Ruchu Turystycznego, a w 1992 r. Podyplomowe Studium Organizacji i Zarządzania Gospodarką Turystyczną i Hotelarstwem.

[520] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1995/1996, s. 15.

W latach 1950–1956 plany i programy na Wydziale WF okresowo ulegały przekształceniom. Do 1950 r. program 3-letnich studiów obejmował takie przedmioty, jak: psychologia ogólna, podstawowe zagadnienia z psychologii pedagogicznej, psychologia ćwiczeń cielesnych; pedagogika systematyczna ze szczególnym uwzględnieniem pedagogiki polskiej, ćwiczenia i wycieczki pedagogiczne; fizjologia, higiena ogólna, chemia nieorganiczna i organiczna; fizyka doświadczalna; biologia; zasady wychowania fizycznego, dzieje wychowania fizycznego, teoria wychowania fizycznego, seminarium wychowania fizycznego; antropologia; ćwiczenia w grach i lekkiej atletyce; metodyka i systematyka ćwiczeń cielesnych, ćwiczenia w prowadzeniu lekcji praktycznych; fizjologia, patologia i higiena pracy; higiena szkolna; anatomia i mechanika ruchu; ćwiczenia gimnastyczne; pływanie; wiosłowanie; walka wręcz dla mężczyzn; tańce narodowe; śpiew chóralny; ćwiczenia w Poradni Sportowo-Lekarskiej; anatomia, patologia i fizjologia wieku dziecięcego; pomoc doraźna w nagłych wypadkach, masaż i gimnastyka lecznicza; solfeż; wycieczki krajoznawcze (teoria i praktyka); ćwiczenia szermiercze. Studenci III roku mieli dodatkowo wykłady i ćwiczenia z przedmiotu, z którego przygotowywali pracę magisterską. Ponadto studenci zaliczali dwa kursy zimowe: narciarski i łyżwiarski oraz dwa obozy w okresie wakacji letnich[521]. Warto dodać, że większość przedmiotów mimo modyfikacji programów i ich nazw funkcjonuje do dnia dzisiejszego. Pierwszy „Projekt ramowego planu i programu studiów w zakresie wychowania fizycznego" z kwietnia 1951 r. jednomyślnie zaakceptowała Komisja Wychowania Rady Głównej, złożona z rektorów wyższych szkół wychowania fizycznego. Chodziło w nim o zapewnienie odpowiedniej liczby godzin dla przedmiotów teoretycznych i praktycznych, aby osiągnąć wysoki stopień przygotowania absolwentów lub instruktorów w wybranej dyscyplinie sportu. Jednak mnogość przedmiotów w programie studiów skutkowała dużym obciążeniem studentów – tygodniowo ok. 50 godzin dydaktycznych. Po konfrontacji tego planu z planami i programami studiów realizowanymi w ZSRR zrodził się drugi plan, który rektorzy polskich uczelni wychowania fizycznego zatwierdzili w czerwcu 1952 r. Przewidywał on studia trzyletnie z wysokimi wymogami sprawnościowymi z wielu dyscyplin sportowych[522]. Także ten plan wkrótce uległ modyfikacji. Zwiększono bowiem liczbę godzin z teorii podstawowych dyscyplin sportu, wprowadzono specjalizacje i połączono praktyki pedagogiczne. Cechą tych planów były zbyt wysokie wymagania w zakresie przedmiotów praktycznych, a zubożenie wyposażenia studenta w wiedzę teoretyczną i przygotowanie pedagogiczne do zawodu, dlatego w latach 1953/1954–1955/1956, w trosce o zdrowie studenta i wszech-

[521] R. Wieczorek, *Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1945-1950*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1970, s. 88-89.

[522] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 153.

stronny rozwój, większy akcent położono na pedagogizację, zmniejszając liczbę nauczanych dyscyplin sportowych o te, które nie występowały w programach wychowania fizycznego w szkołach podstawowych i średnich[523].

W latach 1953–1954 na studiach stacjonarnych magisterskich zaczęto przygotowania do realizacji cyklu czteroletniego, co w konsekwencji okazało się słuszną decyzją. Już rok później studenci czwartego roku mieli za zadanie zapoznać się z techniką pisania pracy magisterskiej oraz pogłębić kwalifikacje z zakresu instruktora w wybranej dyscyplinie sportu. Postulaty wydłużenia studiów do pięciu lat zostały odrzucone ze względów ekonomicznych, bo resort GKKF musiałby zwiększyć nakłady finansowe o 20%. W tym czasie studenci w działającym od roku akademickiego 1952/1953 w Poznaniu punkcie konsultacyjnym Zaocznego Studium AWF w Warszawie zdobywali wiedzę według programu studiów trzyletnich, a po wprowadzeniu czteroletnich studiów stacjonarnych czas studiów zaocznych wydłużono do lat pięciu (o czym będzie mowa później)[524].

Jak pisze Jerzy Gaj: „szczegółowe programy przedmiotów teoretycznych, praktycznych i specjalizacji czteroletnich wyższych szkół wychowania fizycznego przekazano uczelniom do realizacji w październiku 1955 r., do tego bowiem roku obowiązywały w wyższych szkołach wychowania fizycznego jednolite dla wszystkich uczelni programy i plany nauczania z początku 1953 r."[525]. Dyskusja nad nowym planem 4-letnich studiów trwała nadal, m.in. w trakcie Ogólnopolskiej Narady Aktywu Sportowego (27–28 II 1957 r.) oraz na forum Sekcji Wychowania Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, gdzie postulowano wydłużenie studiów do pięciu lat[526]. Do programu w roku akademickim 1956/1957 dodano większą liczbę godzin z teorii wychowania fizycznego oraz fizyki, w miejsce podstaw marksizmu-leninizmu wprowadzono materializm dialektyczny i historyczny, a atletykę zaliczono do sportów do wyboru[527]. Dalsze zmiany miały nastąpić w latach sześćdziesiątych XX w. Dyskusje toczono nad ewentualnym wprowadzeniem studiów dwukierunkowych na kierunku nauczycielskim. Drugim przedmiotem nauczania miała być biologia. Argumentem do wprowadzenia zmiany była alternatywa dla nauczyciela, gdyby został wyłączony z prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego z powodu choroby. Ostatecznie nauczanie biologii udało się wprowadzić na krótko u progu lat siedemdziesiątych.

[523] Tamże, s. 154.

[524] J. Gaj, *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1950/51–1955/56,* [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1970, s. 120–121. Utworzony został Zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 września 1952 r. w Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie.

[525] Tamże, s. 120.

[526] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 154.

[527] Tenże, *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1950/51–1955/56…*, s. 120.

Wówczas na Wydziale WF wprowadzono studia dwustopniowe. Pierwszy etap trwał trzy lata. Dodatkowymi przedmiotami były biologia i nauczanie początkowe[528]. Ponadto wprowadzono ukierunkowane studia zawodowe. Problemy natury organizacyjnej i dydaktycznej sprawiały różnorodne programy studiów, realizowane według reformy z 1968 r., która objęła także studia niestacjonarne, gdyż w sposób znaczący wzrosła liczba studiujących trybem zaocznym i eksternistycznym (o czym będzie jeszcze mowa)[529].

Zarządzeniem nr 18 Przewodniczącego GKKFiT z 23 III 1973 r. przywrócono jednolite 4-letnie studia magisterskie. Decyzja ta miała na celu wyrównanie statusu absolwentów uczelni wychowania fizycznego z absolwentami innych szkół wyższych i sprofilowanie jej na następujące kierunki kształcenia: nauczycielski, trenerski i rehabilitacji ruchowej[530]. Tę ostatnią specjalizację, jako nową, utworzono, by umożliwić studentom zdobycie dodatkowych kwalifikacji[531], jej nazwa miała podkreślać związek rehabilitacji z kulturą fizyczną[532]. Niemal równocześnie rozszerzono ofertę studiów w ramach 4-letnich studiów magisterskich w poznańskiej AWF o inne nowe specjalizacje oraz, od 1976 r., o nowe, również wymienione w zarządzeniu kierunki: trenerski, rehabilitację ruchową, rekreację ruchową i turystykę[533]. Początkowo na rehabilitację ruchową przyjmowano po jednej grupie studentów, liczącej ok. 30 osób. W planach przewidywano utworzenie najpierw Studium, a następnie Wydziału Rehabilitacji Ruchowej.

Na kierunku nauczycielskim w ramach eksperymentu w roku 1977/1978 wprowadzono nowy plan studiów umożliwiający zdobycie uprawnień specjalistycznych z zakresu szkolnej kultury fizycznej, polegający na skomasowaniu praktyk w jednym semestrze. Został on jednak po trzech latach wycofany. Natomiast prowadzona od wielu lat na kierunku nauczycielskim specjalizacja turystyki i rekreacji, czy w późniejszym okresie rekreacji i rehabilitacji, zdaniem Anny Mazurkiewicz „nie dawała specjalistów o kompleksowym przygotowaniu do programowania i organizacji wypoczynku w zakładach pracy" i innych organizacjach czy instytucjach[534].

[528] Tenże, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 156.

[529] Tamże.

[530] Z. Jaworski, K. Buchta, *Rozwój publicznych uczelni wychowania fizycznego w Polsce*, s. 25–26.

[531] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 129.

[532] J. Nowotny, *Rozwój kształcenia w zakresie rehabilitacji i fizjoterapii*, [w:] *Rehabilitacja polska 1945–2009*, red. J.E. Kiwerski, A. Kwolek, Z. Śliwiński i M. Woźniewski, Wrocław 2009, s. 76. Tym oto sposobem stworzono sztuczną, ale polską nazwę, która w świecie funkcjonowała jako kinezyterapia, czyli leczenie ruchem. Rehabilitacja jest pojęciem szerszym niż rehabilitacja ruchowa.

[533] S. Bączyk, *Dorobek Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1919–1969*, „Kronika Miasta Poznania" 1969, nr 4, s. 46.

[534] A. Mazurkiewicz, *Ewolucja programów kształcenia kadr dla potrzeb rekreacji i turystyki w AWF w Krakowie*, [w:] *10 lat Wydziału Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie*, red. Z. Kruczek, Wydawnictwo Monograficzne nr 27, Kraków 1986, s. 31.

Wprowadzenie stanu wojennego w grudniu 1981 r. oraz wcześniejszy słuszny strajk studencki niekorzystnie wpłynęły na realizację toku studiów na poznańskim Wydziale WF. Trzech studentów z Gorzowa Wlkp. i z Poznania zostało internowanych. Jednak mimo przerwy spowodowanej strajkiem studentów w pierwszym semestrze oraz przerwy stanowiącej konsekwencję stanu wojennego, dzięki wykorzystaniu wolnych sobót i wydłużeniu roku akademickiego nie ucierpiał na tym proces dydaktyczny. Niezrealizowane programy z łyżwiarstwa i narciarstwa odrobiono w następnym roku akademickim[535].

W latach osiemdziesiątych obok studiów jednolitych czteroletnich uruchomiono na kierunku nauczycielskim studia dwuetapowe. Pierwsze trzy lata studenci studiowali systemem stacjonarnym, a kolejne dwa systemem niestacjonarnym, pracując czynnie jako nauczyciele w szkole. Podjęte decyzje miały na celu obsadzenie wszystkich stanowisk nauczycieli wychowania fizycznego w szkołach podstawowych[536].

39. Budynek mieszkalny kadry nazywany „Domontem" w Chycinie

Po wejściu w życie Ustawy o szkolnictwie wyższym w 1990 r. zaczęły obowiązywać tzw. minima programowe i kadrowe[537]. Od 1991 r. przygotowano nowe plany i programy studiów na Wydziale WF, które uległy znacznej modyfikacji.

[535] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w* Poznaniu *w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 226–227.

[536] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 157.

[537] J. Nowotny, *Rozwój kształcenia w zakresie rehabilitacji i fizjoterapii…*, s. 78.

Plany studiów na Wydziale Wychowania Fizycznego w Poznaniu i w Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego do roku akademickiego 1990/1991 były bardzo podobne, a w latach 1993–1995 czyniono starania, by je ujednolicić[538]. W roku akademickim 1993/1994 na kierunku wychowanie fizyczne funkcjonowały specjalności: nauczycielska i trenerska.

Wprowadzono nowe przedmioty, m.in. podstawy wychowania zdrowotnego i aktywną rehabilitację, a także narciarstwo zjazdowe, realizowane na poznańskim sztucznym stoku „Malta-Ski", oraz zasadę fakultatywności obozów zimowych[539]. Oprócz oferowania nowych przedmiotów i specjalizacji, czyniono starania o uzyskanie uprawnień do nauczania języka angielskiego w szkole jako drugiego przedmiotu. Dokonano też zmiany nazwy kierunku „rehabilitacja ruchowa" na „fizjoterapia" (1997)[540]. W 2000 r. na tym kierunku wprowadzono dwustopniowy system kształcenia. Po pierwszym stopniu absolwent otrzymywał tytuł zawodowy licencjata, a po drugim tytuł zawodowy magistra. Trzeci stopień – studia doktoranckie – nie doczekał się wówczas wprowadzenia[541].

W 1998 r. w Poznaniu realizowano dydaktykę na: czteroletnich stacjonarnych studiach magisterskich o kierunkach wychowanie fizyczne i rehabilitacja ruchowa, pięcioletnich stacjonarnych studiach magisterskich o kierunku fizjoterapia, pięcioletnich zaocznych studiach magisterskich o kierunku wychowanie fizyczne, na które przyjmowano absolwentów Studiów Nauczycielskich Wychowania Fizycznego na III rok i absolwentów Kolegiów m.in. w Lesznie i Koninie

[538] J. Płaczek, *Dydaktyka*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego...*, s. 46.

[539] *Inauguracja roku akademickiego 1995/1996 w AWF w Poznaniu*, „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1993/1994–1995/1996 wyd. 1999, z. 37, s. 59.

[540] J. Nowotny, *Rozwój kształcenia w zakresie rehabilitacji i fizjoterapii…*, s. 77. Zmiana nazwy kierunku dokonana została decyzją Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego w 1995 r., wpisując fizjoterapię na listę kierunków kształcenia. Minima programowe wprowadzono do praktyki w 1996 r. dla jednolitych studiów magisterskich. Ustalony program zbliżał się do standardów światowych, które wytyczała Światowa Konfederacja Fizjoterapii (WCPT).

[541] Tamże, s. 77. Mimo że Rada Główna Szkolnictwa Wyższego w 2002 r. zatwierdziła minima dla kierunku fizjoterapia dla studiów licencjackich, to nie zostały one wdrożone. Eksperci Janusz Nowotny i Marek Woźniewski powołani w 2001 r. przez Departament Nauki i Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Zdrowia przedłożyli do opinii standardy według nowego jednolitego wzoru dla wszystkich kierunków studiów licencjackich i magisterskich, które po pewnych modyfikacjach w Radzie Głównej wdrożono dopiero w 2007 r. Dostosowano je do zaleceń Konwencji Bolońskiej. Dzięki temu dyplomy absolwentów kierunku fizjoterapia były uznawane przez Światową Konfederację Fizjoterapii (WCPT) i Europejską Sieć Szkół Wyższych Fizjoterapii (ENPHE). W Polsce studia na pierwszym stopniu fizjoterapii trwały sześć semestrów, a w innych krajach siedem albo osiem semestrów. W ciągu trzech lat studiów polscy studenci musieli zrealizować 2900 godzin dydaktycznych i 900 godzin praktyk. W 2009 r. standardy dla studiów zaocznych zalecały realizować 60% z zakresu dydaktyki studiów stacjonarnych.

na IV rok[542]. W roku akademickim 1999/2000 studia stacjonarne na kierunku fizjoterapia trwały cztery lata, a niestacjonarne pięć. Na pozostałych kierunkach kształcenia programy były podobne[543].

Na Wydziale Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2001/2002 wydłużono czas studiów czteroletnich (realizowanych do roku akademickiego 2003/2004) o jeden semestr, wprowadzając dwie specjalności – sport osób niepełnosprawnych oraz menedżer sportu. Na kierunku fizjoterapia skrócono z kolei okres studiów pięcioletnich o jeden semestr, wyrównując w ten sposób długość procesu dydaktycznego na poszczególnych kierunkach[544]. Od 2004 r. na Wydziale Wychowania Fizycznego w Poznaniu studenci kształcili się na kierunku wychowanie fizyczne o specjalnościach: nauczycielskiej, trenerskiej oraz nauczycielskiej z menedżerstwem i zarządzaniem sportem.

Po roku 2005 „w planach i programach studiów uwzględniono przepisy prawne zawarte w ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki. Zmiany te dotyczyły m.in. ramowych planów studiów na wszystkich kierunkach"[545]. Celem wspomnianej ustawy było dostosowanie polskiego szkolnictwa wyższego do standardów nauczania w Unii Europejskiej określonych w Deklaracji Bolońskiej[546]. Konsekwencją tego było wprowadzenie w roku akademickim 2008/2009 nowych programów i przedmiotów na kierunkach wychowanie fizyczne i fizjoterapia. Równocześnie zwiększono liczbę godzin na studiach niestacjonarnych. Uwzględniono też dwustopniowość, punkty ECTS oraz przedmioty do wyboru i wykłady monograficzne[547], dostosowując się do współczesnych trendów w rozwoju szkolnictwa wyższego. Proces dydaktyczny (w AWF w Poznaniu i w Gorzowie Wlkp.) na kierunku wychowanie fizyczne

[542] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 1998/1999, s. 1.

[543] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 1999/2000, s. 1.

[544] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2001/2002, s. 2.

[545] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2008/2009, s. 3.

[546] M. Rawińska, *System studiów w Polsce*, http://gazetapraca.pl/gazetapraca/1,95288,6154599,System_studiow_w_Polsce.htmlhttp://gazetapraca.pl/gazetapraca/1,95288,6154599,System_studiow_w_Polsce.html [dostęp: 4 VII 2018].

[547] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2008/2009, s. 3–4.

I stopnia w 2010 r. obejmował specjalności: instruktor sportu, fitness, turystyka szkolna, a II stopnia: trener, sport osób niepełnosprawnych, organizacja i zarządzanie sportem, edukacja zdrowotna, menedżerstwo i zarządzanie oraz w Poznaniu (dodatkowo) na kierunku rehabilitacja ruchowa[548]. Od roku akademickiego 2012/2013 przestały obowiązywać dotychczasowe standardy kształcenia. Na ich miejsce wprowadzono Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Założeniem KRK było uzyskanie przez studenta zakładanych efektów kształcenia w trzech kategoriach: wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Studenci mogli zdobywać kwalifikacje na trzech poziomach i w dwóch profilach (praktycznym i ogólnoakademickim). W związku z tym nastąpiły zmiany w obrębie wszystkich kierunków studiów realizowanych w naszej uczelni. Ustalono efekty kształcenia dla każdego kierunku, poziomu i profilu oraz przygotowano nowe plany studiów[549].

Od 2009 r. na Wydziale Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji prowadzono dydaktykę na kierunkach: wychowanie fizyczne, fizjoterapia, sport, oraz na kilkunastu specjalnościach. Nowością był kierunek sport, finansowany ze środków unijnych. Cztery lata później studenci mieli do wyboru następujące kierunki i specjalności: sport – organizacja i zarządzanie obiektami sportowymi, trenerska; fizjoterapia – fizjoterapia w sporcie, fizjoterapia w chorobach cywilizacyjnych, fizjoterapia uzdrowiskowa, fizjoterapia w geriatrii (studia II stopnia od roku akademickiego 2012/2013); wychowanie fizyczne – gimnastyka korekcyjno-kompensacyjna (studia I stopnia w roku akademickim 2012/2013), gimnastyka korekcyjno-kompensacyjna, dostosowana aktywność ruchowa (studia II stopnia w roku akademickim 2012/2013), wychowanie fizyczne w grupach dyspozycyjnych (od roku akademickiego 2013/2014); dietetyka – dietetyka sportowa, dietoprofilaktyka i dietoterapia (od roku akademickiego 2014/2015)[550]. W roku akademickim 2015/2016 wprowadzono nowe kierunki: taniec w kulturze fizycznej (17 III 2015 r.)[551] oraz (międzywydziałową) neurobiologię (19 V 2015 r.), prowadzoną wspólnie przez: Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Wydział Biologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Wydział Medycyny Weterynaryjnej

[548] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2009/2010, s. 4.

[549] Relacja pisemna dr Edyty Michalak z 11 IX 2015 r.

[550] *Od jubileuszu do jubileuszu 2009–2014*, „AWF Press" 2014, wyd. spec., s. 13.

[551] Uchwała Nr 90/15 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 17 III 2015 r. w sprawie przyjęcia efektów kształcenia dla kierunku taniec w kulturze fizycznej prowadzonych w Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu na studiach pierwszego stopnia o profilu praktycznym.

i Nauk o Zwierzętach Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu[552]. Z dniem 1 X 2017 r. rozpoczęto kształcenie na kierunku fizjoterapia w zakresie jednolitych pięcioletnich studiów wyższych w tym zakresie[553]. W roku akademickim 2016/2017 realizowano zajęcia na następujących kierunkach: wychowanie fizyczne, fizjoterapia, sport, dietetyka, neurobiologia oraz taniec w kulturze fizycznej[554]. Zaprzestano kształcić na uruchomionych w roku akademickim 2016/2017 kierunkach – sport, na studiach niestacjonarnych I stopnia, i dietetyka – II stopnia z powodu braku chętnych.

Wykres 4. Liczba studentów Wydziału WFSiR w latach 1951–2018

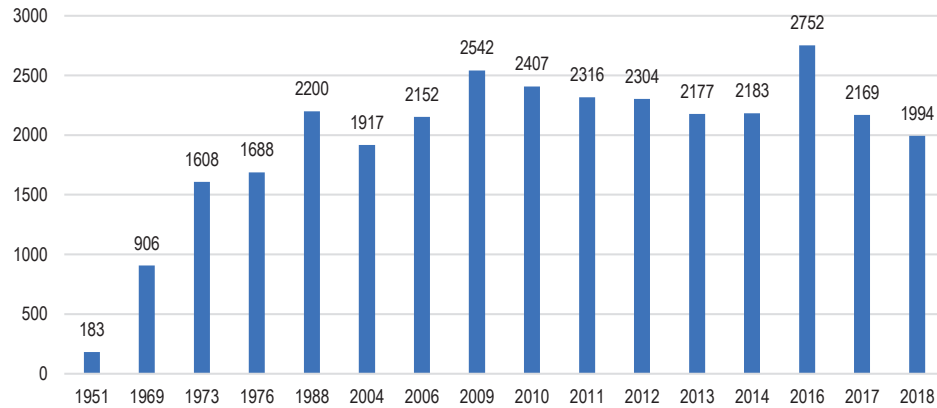

Źródło: W. Rataszewski, *Kierunki i formy kształcenia…*, s. 51, Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu oraz zestawienie przygotowane przez E. Pazder – specjalistę ds. Archiwum AWF w Poznaniu

Ogółem Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu na Wydziale WFSiR od 1950 r. wykształciła ponad 19 tys. absolwentów. W 1951 r. w WSWF studiowało 182 studentów. W kolejnych latach liczba ta systematycznie rosła, osiągając w 1988 r. poziom 2200 osób, by następnie ulec tendencji spadkowej. W tamtych latach na Wydziale WF studiowali także obcokrajowcy, m.in. z Palestyny, Iraku, Kostaryki i USA. Po 2009 r., gdy liczba studentów Wydziału WF osiągnęła stan 2542 osób, zaczął się – utrzymujący się do 2014 r. – spadek. Dwa lata później zanotowano rekordową liczbę 2752 żaków, by w następnym roku zredukowała się ona do 2169. Ta ostatnia zmiana uwarunkowana była

[552] Uchwała Nr 99/15 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 19 V 2015 r. w sprawie utworzenia interdyscyplinarnych, międzywydziałowych studiów II stopnia na kierunku neurobiologia o profilu ogólnoakademickim.

[553] Dokument nr 3 do Uchwały Nr 35/2017 Senatu AWF w Poznaniu z dnia 25 IV 2017 r.

[554] Uchwała Senatu Nr 37 z dnia 23 V 2017 r. w sprawie określenia liczby miejsc na poszczególnych kierunkach studiów stacjonarnych, realizowanych w Akademii w roku akademickim 2017/2018.

wysokimi kosztami kształcenia na Wydziale WFSiR. Adekwatnie do liczby studentów rosła liczba absolwentów. O ile w roku akademickim 1950/1951 wynosiła 39, o tyle w latach 1951–1955 Wydział WF ukończyło 291 osób. W 1957 r. absolwentów nie było w związku z przejściem na 4-letni cykl studiów. Rok później wypromowano 66 osób, następnie w 1959 – 75, w 1960 – 56, w 1961 – 41, w 1962 – 47, w 1963 – 69, w 1964 – 82, w 1965 – 71, w 1966 – 73, w 1967 – 89, a w 1968 r. – 96. Łącznie do 1968 r. mury uczelni opuściło 1095 absolwentów Wydziału WF.

Wykres 5. Liczba studentów studiujących kierunek wychowanie fizyczne w trybie stacjonarnym w latach 1950–2018

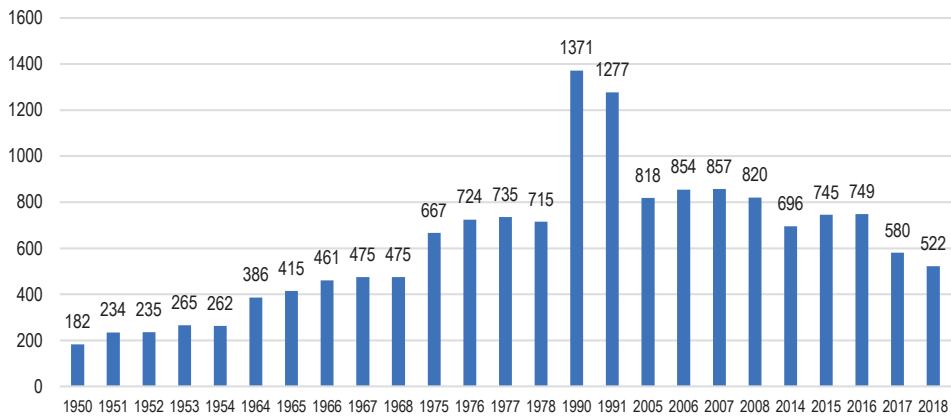

Źródło: W. Rataszewski, *Kierunki i formy kształcenia…*, s. 51; Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu oraz zestawienie przygotowane przez E. Pazder – specjalistę ds. Archiwum AWF w Poznaniu

Na kierunku wychowanie fizyczne liczba studiującej młodzieży systematycznie rosła, osiągając w 1990 r. liczbę 1371 osób. W kolejnych latach zaś stopniowo malała, na co miała wpływ gospodarka rynkowa z okresu transformacji ustrojowej oraz zmniejszona podaż miejsc pracy.

Po wprowadzeniu nowych kierunków liczba studentów kształtowała się następująco: na kierunku sport – początkowo dotowanym ze środków unijnych – liczba studentów w 2010 r. wynosiła 129 osób i rosła, osiągając w 2015 r. 335 osób, a w następnych latach zmalała aż do 297 w 2017 r. Natomiast liczba studiujących dietetykę w 2014 r. wynosiła 127, w 2016 – 275, a w 2017 r. zmniejszyła się do 155 żaków. Kierunek taniec w kulturze fizycznej na początku, tzn. w 2015 r., skupiał 86 studentów, w 2016 – 117, a w 2017 r. – 92, co było konsekwencją wprowadzonych w roku akademickim 2017/2018 limitów liczby studentów na poszczególnych kierunkach studiów.

Wykres 6. Liczba studentów studiujących w trybie stacjonarnym kierunek wychowanie fizyczne, fizjoterapię, sport, dietetykę i taniec w kulturze fizycznej od 2010 do 2018 r.

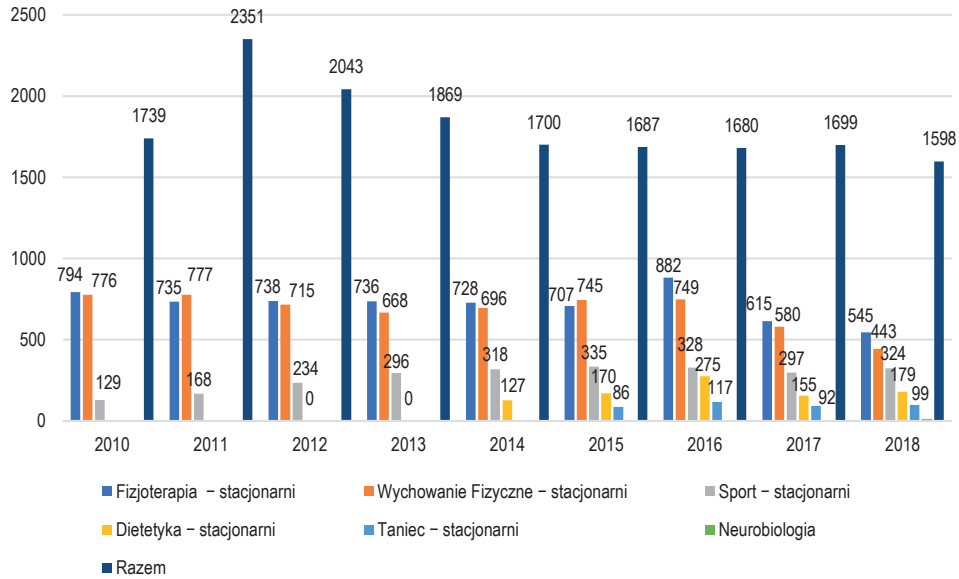

Źródło: Sprawozdania S-10. Przygotowali: A. Szwed-Kowalińska i D. Doleciński

Wykres 7. Liczba absolwentów Wydziału WFSiR w latach 2009–2018

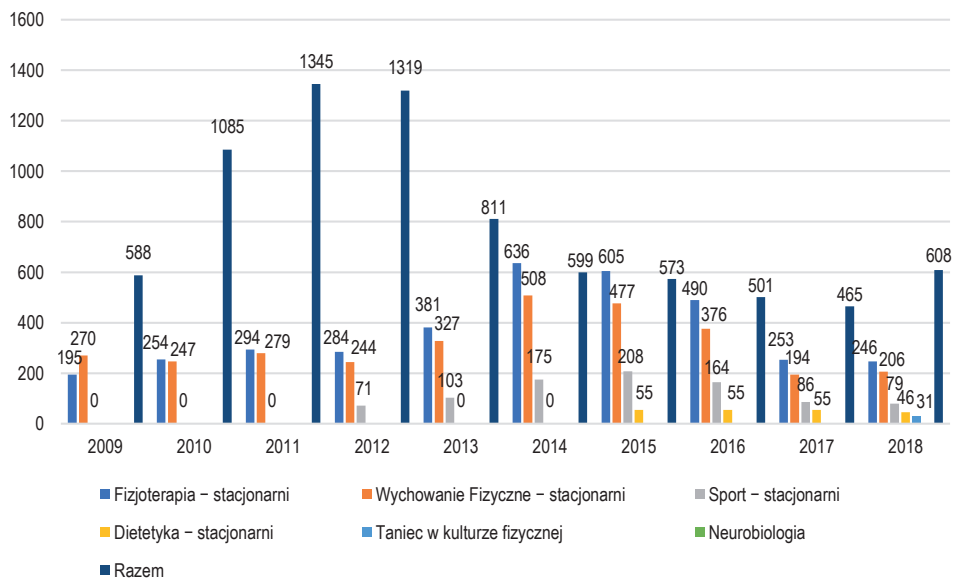

Źródło: Sprawozdania S-10. Przygotowali: A. Szwed-Kowalińska i D. Doleciński

Liczba osób kończących studia na Wydziale WFSiR do 2015 r. rosła, osiągając wielkość 1345, a następnie malała do 1085 w 2016 i 588 w 2017 r. Najwięcej absolwentów kierunków – fizjoterapia (636 osób) oraz wychowanie fizyczne (508 osób) opuściło mury uczelni w 2014 r., natomiast kierunku sport w 2015 r. (208 osób). Stopnie licencjata kierunku dietetyka w latach 2015–2017 otrzymywało po 55 absolwentów.

Studia niestacjonarne

Potrzeba zaspokojenia rynku pracy w szkolnictwie różnego typu sprawiła, że studia zaoczne wprowadzono na początku lat pięćdziesiątych XX w. w poznańskiej WSWF oraz uczelniach w Krakowie, Wrocławiu, a także przy Technikach Wychowania Fizycznego w Gdańsku, Szczecinie, Katowicach (ówcześnie Stalinogród) oraz przy Wojewódzkim Komitecie Kultury Fizycznej i Turystyki w Łodzi. Ich dynamiczny rozwój miał miejsce w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w., a następnie w dziewięćdziesiątych i w pierwszej dekadzie XXI w. Pierwsze Zaoczne Studium dla Pracujących powstało na podstawie Zarządzenia Rady Ministrów z dnia 9 IX 1952 r. przy AWF w Warszawie. Jeden z jego ośmiu punktów konsultacyjnych otwarto przy WSWF w Poznaniu w roku akademickim 1952/1953. Przez pierwsze cztery lata studenci zdobywali wiedzę według programu studiów 3-letnich, a po wprowadzeniu 4-letnich studiów stacjonarnych czas studiów zaocznych wydłużono do pięciu lat[555].

W latach 1952–1956 liczba studentów punktu konsultacyjnego w Poznaniu nie przekraczała 40 osób na jednym roku[556]. Studenci rekrutowali się spośród wyróżniających się nauczycieli i pracowników zatrudnionych w instytucjach kultury fizycznej, głównie z województw: poznańskiego, bydgoskiego i zielonogórskiego. Poznański punkt konsultacyjny należał do jednych z najlepiej pracujących, do czego przyczynił się jego kierownik – starszy wykładowca mgr Józef Burbelka. Świadczyły o tym dobre wyniki w trakcie sesji egzaminacyjnych oraz 90% frekwencja[557].

Zaoczne Studium dla Pracujących w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Poznaniu rozpoczęło działalność 31 X 1964 r. Studiować mogli w nim nauczyciele, instruktorzy, trenerzy, byli zawodnicy, działacze społeczni, lekarze sportowi oraz pracownicy Ministerstwa Oświaty, Zdrowia i Opieki Społecz-

[555] J. Gaj, *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1950/51–1955/56…*, s. 120–121. Utworzony został Zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 września 1952 r. w Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie.

[556] Tamże, s. 125.

[557] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 166.

nej, Ministerstwa Obrony Narodowej, komitetów kultury fizycznej i turystyki, związków, zrzeszeń sportowych i organizacji zajmujących się kulturą fizyczną. Na kierownika Studium wybrano starszego wykładowcę mgr. Józefa Burbelkę, a 5-letni cykl studiów magisterskich obejmował 10 semestrów. Podobnie było w punktach konsultacyjnych w Zielonej Górze (1964), w Bydgoszczy (1965) i w Koszalinie (1966)[558] oraz od 1971 r. w Filii poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp. Ponadto wprowadzono ukierunkowane studia zawodowe. Na studia zaoczne w latach 1964–1968 przyjmowano 103–110 studentów[559].

Program studiów był zbliżony do programów realizowanych na studiach stacjonarnych, który obejmował do 1962 r. grupę przedmiotów: biologicznych – anatomię z biomechaniką, fizjologię, biologię, antropologię, higienę, chemię i biochemię, fizykę, usprawnianie lecznicze i medycynę sportową; humanistycznych – psychologię, pedagogikę, głównie zagadnienia i kierunki filozofii, teorię i metodykę wychowania fizycznego, historię i organizację kultury fizycznej oraz przedmioty specjalistyczne – gimnastykę, lekką atletykę, zespołowe gry sportowe, pływanie, ćwiczenia muzyczno-ruchowe i tańce ludowe, narciarstwo, łyżwiarstwo, turystykę, gry i zabawy ruchowe, gimnastykę artystyczną dla kobiet, a także języki obce[560] – uszczuplono jedynie liczbę godzin z poszczególnych przedmiotów.

W roku 1970/1971 studia zaoczne realizowano według zreformowanego programu na kierunku trenerskim i rekreacja z rehabilitacją ruchową. Dla absolwentów byłych studiów nauczycielskich o kierunku wychowanie fizyczne otwarto półtoraroczne studia uzupełniające do stopnia zawodowego[561]. Na początku lat 80. popularność studiów zaocznych spadła zarówno w Poznaniu, jak i w całym kraju, dopiero od 1985 r. zaczęła ponownie systematycznie rosnąć. Liczba studentów zaocznych AWF w Poznaniu w 1997 r. osiągnęła 1029 osób, a w roku 1999 – 1133 osoby[562].

Dużym zainteresowaniem cieszyły się studia eksternistyczne, zwłaszcza w latach siedemdziesiątych XX w. Dawały one możliwość uzupełnienia wyższego wykształcenia nauczycielom, pracownikom działów socjalnych zakładów pracy itp. *Novum* było umożliwienie kształcenia eksternistycznego studentom mieszkającym poza Poznaniem. Studia te organizowano od 1976 r., m.in. w Pile, gdzie przy współpracy z Urzędem Wojewódzkim uruchomiono rehabilitację ruchową i kierunek turystyka i rekreacja. Jednak decyzją Senatu uczelni w latach

[558] Tenże, *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1956/57–1967/68…*, s. 169, 172.

[559] Tenże, *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1950/51–1955/56…*, s. 170.

[560] Tamże, s. 171.

[561] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973…*, s. 156.

[562] Sprawozdanie S-10. Dane przygotowała mgr Agnieszka Szwed-Kowalińska.

osiemdziesiątych zawieszono rekrutację na studia eksternistyczne. Wykształcenie wyższe uzupełniano jedynie systemem zaocznym[563].

W 1983 r. wydłużono studia na kierunku nauczycielskim do pięciu lat oraz wprowadzono 3-letnie studia trenerskie[564], potem plany i programy studiów zaocznych ulegały nieznacznym tylko modyfikacjom. Mocniejszym przeobrażeniom uległy po 1990 r. w związku z wdrażaniem absolwenta do nowych zadań wynikających z ekonomii gospodarki narodowej i z przejściem na gospodarkę rynkową. Nowe warunki ekonomiczne nie ułatwiały prowadzenia działalności dydaktycznej na Wydziale WF. Powodem było wprowadzenie odpłatności za studia zaoczne i obozy sportowe oraz egzaminy wstępne[565]. W roku akademickim 1995/1996 dydaktykę realizowano na czteroletnich studiach zaocznych na kierunku rehabilitacja ruchowa oraz na pięcioletnich studiach zaocznych na kierunku wychowanie fizyczne, również dla absolwentów studiów nauczycielskich przyjętych na trzeci rok[566].

Od roku akademickiego 1996/1997 rozpoczęto realizację nowego planu na kierunku rehabilitacja ruchowa, zbliżonego do obowiązującego w Unii Europejskiej[567]. W kolejnym roku dydaktykę prowadzono na studiach magisterskich pięcioletnich zaocznych na kierunku wychowanie fizyczne oraz dla absolwentów studiów nauczycielskich wychowania fizycznego realizowano przyjęcia na trzeci rok studiów pięcioletnich, a dla absolwentów kolegiów w Lesznie i Koninie na czwarty rok[568]. W roku akademickim 1999/2000 na kierunku fizjoterapia realizowano studia magisterskie czteroletnie[569], a w kolejnym roku pięcioletnie oraz dodatkowo studia uzupełniające magisterskie dwuletnie dla absolwentów wyższych szkół zawodowych[570].

Pewną trudność sprawiała realizacja procesu dydaktycznego w roku akademickim 2002/2003, w którym prowadzono zajęcia według starego i nowego planu na kierunkach: fizjoterapia – studiów czteroletnich (zajęcia odbywały się według starego i nowego planu), wychowanie fizyczne – studiów pięcioletnich (stary i nowy plan), wychowanie fizyczne – studiów uzupełniających magisterskich

[563] T. Kania-Gudzio, *Organizacja i przebieg kształcenia...*; W. Rataszewski, *Kierunki i formy kształcenia…*, s. 28–29.

[564] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 238.

[565] *Inauguracja roku akademickiego 1993/1994 w AWF w Poznaniu*, „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1993/94 wyd. 1999, z. 37, s. 15.

[566] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 1995/1996, s. 1.

[567] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 1996/1997, s. 1.

[568] Tamże, s. 2.

[569] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 1999/2000, s. 1.

[570] Tamże.

dwuletnich dla absolwentów wyższych szkół zawodowych i dla absolwentów kolegiów nauczycielskich (stary plan), wychowanie fizyczne – studiów uzupełniających magisterskich dwuletnich dla absolwentów wyższych szkół zawodowych po licencjacie (nowy plan). Powyższe zmiany i modyfikacje, wprowadzone zgodnie z Rozporządzeniem MENiS z dnia 18 IV 2002 r. w sprawie określenia standardów nauczania dla poszczególnych kierunków studiów i poziomów kształcenia – § 3[571], miały wpływ na koszty kształcenia. Mając na uwadze oszczędności, skrócono czas trwania obozów letnich i zimowych oraz zmniejszono liczbę godzin ćwiczeń, a zwiększono wykładów z pedagogiki, psychologii i metodyki wychowania fizycznego[572], co miało też pozwolić studentom wszystkich kierunków uzupełnić przygotowanie pedagogiczne w pełnym zakresie. Podobne rozwiązanie wprowadzono na studiach zaocznych i dziennych oraz magisterskich uzupełniających. Dodatkowo na studiach uzupełniających zaproponowano naukę prawidłowej emisji głosu w ramach odrębnego przedmiotu.

W 2004 r. uruchomiono Zamiejscowy Ośrodek Dydaktyczny w Ostrowie Wielkopolskim realizujący studia zaoczne na kierunku wychowanie fizyczne, o czym dyskutowano już podczas jednego z posiedzeń Rady Wydziału w roku akademickim 2003/2004. Funkcję pełnomocnika rektora przez kilka lat pełniła tam dr hab. Krystyna Cieślik[573]. Rok później weszła w życie wspomniana już ustawa z 27 lipca Prawo o szkolnictwie wyższym, zakładająca trójstopniowy podział studiów wyższych, wieńczonych kolejno licencjatem, magisterium i doktoratem.

W roku akademickim 2007/2008 studiowano na kierunku wychowanie fizyczne w zakresie następujących specjalności: nauczycielskiej, trenerskiej, sportu osób niepełnosprawnych oraz organizacji i zarządzania sportem. Prowadzono też jednolite studia 5-letnie oraz uzupełniające na kierunku wychowanie fizyczne, specjalność nauczycielska[574]. Rok później realizowano pięcioletnie jednolite studia magisterskie, trzyletnie studia licencjackie oraz dwuletnie uzupełniające studia magisterskie na kierunkach wychowanie fizyczne i fizjoterapia. Wprowadzono zmianę w programie nauczania języków obcych na I roku na kierunku fizjoterapia (zajęcia prowadzili lektorzy z Wyższej Szkoły Języków Obcych). Ustalono warunki i tryb rekrutacji na kierunek sport oraz złożono wniosek o powołanie tego kierunku do Ministerstwa Nauki

[571] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2002/2003, s. 1–2.

[572] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2004/2005, s. 2.

[573] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2003/2004, s. 8; Relacja ustna dr hab. Krystyny Cieślik, prof. AWF.

[574] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2007/2008, s. 1.

i Szkolnictwa Wyższego. Rady poszczególnych Wydziałów zatwierdziły propozycje zmian w Regulaminie Studiów. Zmodyfikowano programy, szczególnie zwiększające liczbę godzin na studiach niestacjonarnych. W miesiącach wakacyjnych kontynuowano zajęcia prowadzone w czasie tygodniowych sesji zjazdowych. Spowodowało to zmniejszenie kosztów kształcenia, a także odciążenie obiektów dydaktycznych w czasie roku akademickiego. Ponadto realizowano nowe plany studiów, a na studiach II stopnia po raz pierwszy specjalność nauczycielską z edukacją zdrowotną oraz nauczycielską z menedżerstwem i zarządzaniem[575].

Wykres 8. Liczba studentów niestacjonarnych Wydziału WFSiR w latach 1964–2018

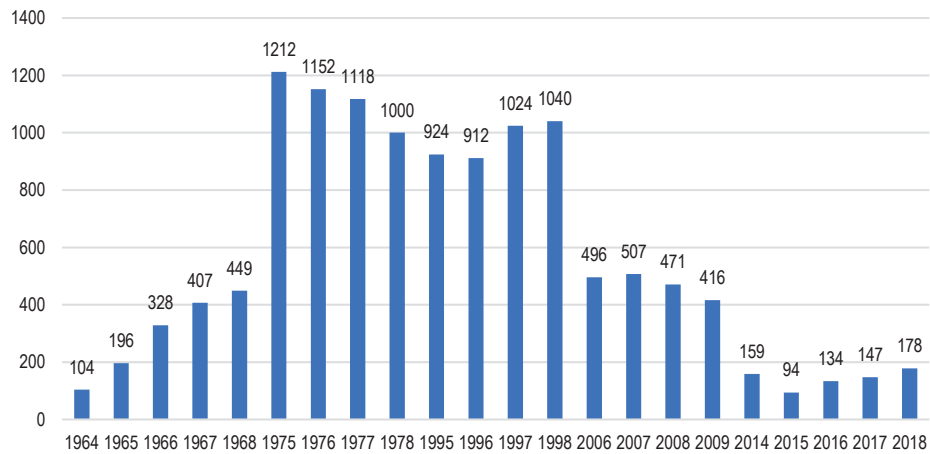

Źródło: W. Rataszewski, *Kierunki i formy kształcenia…*, s. 51, Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu oraz zestawienie przygotowane przez E. Pazder – specjalistę ds. Archiwum AWF w Poznaniu

W latach 1964–1974 liczba studentów realizujących naukę trybem niestacjonarnym systematycznie rosła. O ile w 1964 r. edukację na studiach niestacjonarnych rozpoczęły 104 osoby, o tyle w 1974 r. liczba ta osiągnęła wielkość 1095. W kolejnych latach zarysowała się tendencja spadkowa. Wynikało to z możliwości kształcenia w Filii w Gorzowie Wlkp. i na nowo utworzonym Wydziale Turystyki i Rekreacji oraz z sytuacji społeczno-gospodarczej i politycznej kraju, a także ze względu na spauperyzowanie zawodu nauczyciela i brak możliwości zatrudnienia w zawodzie. Pierwsze absolutorium na studiach zaocznych odbyło się dopiero w 1968 r.

[575] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2008/2009, s. 2–4.

Wykres 9. Liczba absolwentów studiów niestacjonarnych Wydziału WFSiR w latach 2009–2018

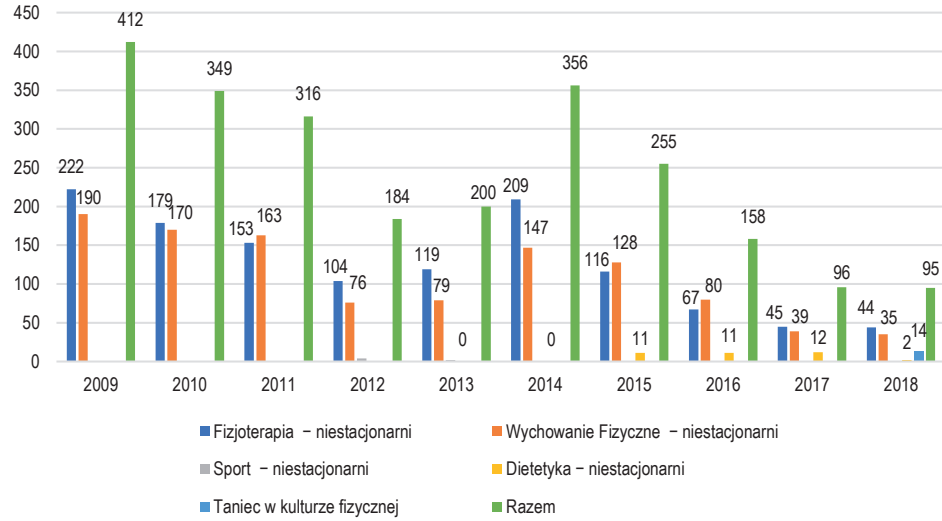

Źródło: Sprawozdania S-10. Przygotowali: A. Szwed-Kowalińska i D. Doleciński

W 2014 r. studnia niestacjonarne ukończyła największa liczba studentów – 356 osób, w tym kierunek fizjoterapia – 209, a wychowanie fizyczne 147 osób. Od 2015 r. liczba absolwentów studiów zaocznych systematycznie malała.

Studia doktoranckie

W 1995 r. na Wydziale WF rozpoczęto prace zmierzające do otwarcia studiów doktoranckich w zakresie nauk o kulturze fizycznej. W roku akademickim 1996/1997 studiowało w systemie stacjonarnym 5, a w zaocznym 7 osób[576]. Początkowo rekrutację prowadzono na 3-letnie studia dzienne i 4-letnie studia zaoczne, a od 2000 r. nowy regulamin studiów doktoranckich przewidywał studia 4-letnie dla obu trybów[577]. W 1996 r. opracowano nowe zasady rekrutacji oraz plan i program nauczania, umożliwiono słuchaczom udział w ogólnopolskich konferencjach naukowych organizowanych początkowo przez prof. dr. hab. Bogusława Mareckiego[578]. W kolejnych latach program nauczania w Studium ulegał tylko niewielkim przeobrażeniom. W trakcie nauki doktoranci zapoznawali się

[576] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 1996/1997, s. 1.

[577] Raport samooceny w ramach kierunku fizjoterapii w Poznaniu w Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego, Poznań 2003, s. 12.

[578] Relacja pisemna prof. dr. hab. Bogusława Mareckiego z 17 VII 2018 r.

z wiedzą i umiejętnościami przede wszystkim związanymi z filozofią i etyką nauki, metodologią pracy naukowej, statystyką i pedagogiką szkoły wyższej w kontekście badań w obszarach sportu, wychowania fizycznego i fizjoterapii. Od 2017 r., po wprowadzeniu nowego programu, duży nacisk położono na praktyczne aspekty uprawiania nauki: korzystanie z baz danych, poznawanie etapów procesu publikacyjnego, projektowanie, finansowanie i zarządzanie badaniami naukowymi, a także sprawne posługiwanie się specjalistycznym językiem angielskim. Ponadto doktoranci mieli możliwość wyboru przedmiotów i kursów w uczelniach poznańskich w ramach Programu Mobilności Studentów i Doktorantów „Most", a od 2013 r. mogą doktoryzować się w dziedzinie nauk o zdrowiu[579].

Tabela 4. Liczba studentów i absolwentów studiów doktoranckich na Wydziale WFSiR w latach 1995–2017

Lp.	Rok	Liczba studentów stacjonarnych	Liczba studentów zaocznych	Ogółem liczba studentów	Liczba absolwentów stacjonarnych	Liczba absolwentów zaocznych	Ogółem liczba absolwentów
1.	1995	0	0	0	0	0	–
2.	1996	5	7	12	0	0	–
3.	1997	5	7	12	0	0	–
4.	1998	0	0	0	0	4	4
5.	1999	0	3	0	0	0	0
6.	2000	0	3	0	0	1	0
7.	2001	0	6	0	0	1	0
8.	2002	21	27	48	0	3	0
9.	2003	24	37	61	0	0	0
10.	2004	35	50	85	0	3	0
11.	2005	38	35	73	1	6	0
12.	2006	47	29	76	11	5	16
13.	2007	52	33	85	5	6	11
14.	2008	51	31	82	11	10	21
15.	2009	53	29	82	9	6	15
16.	2010	57	38	95	11	–	11
17.	2011	66	38	104	10	5	15
18.	2012	75	25	100	11	4	15

[579] Relacja pisemna dr. hab. Krzysztofa Kusego, prof. AWF, z 27 VI 2018 r.

cd. tab. 4

Lp.	Rok	Liczba studentów stacjonarnych	Liczba studentów zaocznych	Ogółem liczba studentów	Liczba absolwentów stacjonarnych	Liczba absolwentów zaocznych	Ogółem liczba absolwentów
19.	2013	78	13	91	15	10	25
20.	2014	80	7	87	15	5	20
21.	2015	73	7	80	16	7	23
22.	2016	68	10	78	11	0	11
23.	2017	56	6	62	12	0	12
Razem		884	441	1313	138	76	199

Źródło: Informacja od L. Świadek – pracownika Studium Doktoranckiego

Wykres 10. Liczba studentów i absolwentów studiów doktoranckich na Wydziale WFSiR w latach 1995–2018

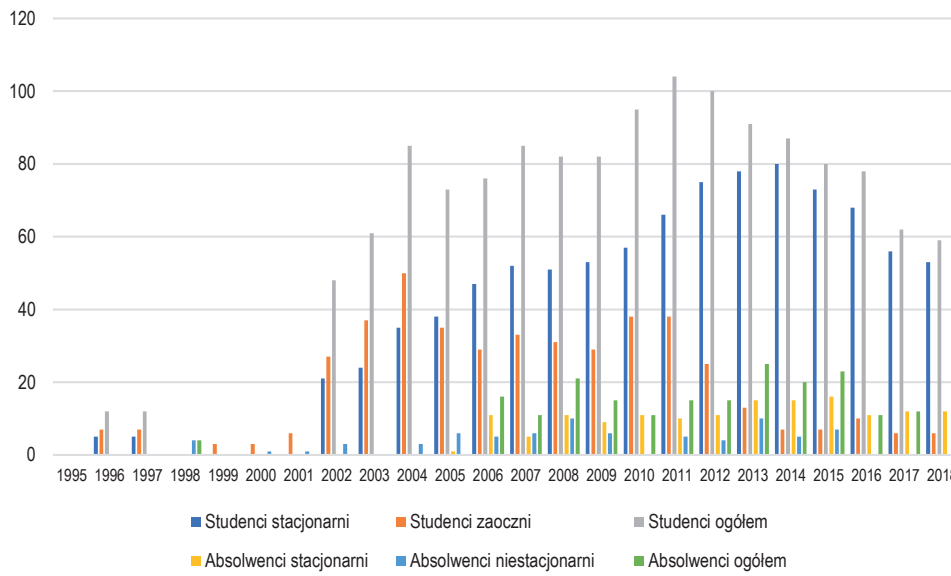

Źródło: Informacja od L. Świadek – pracownika Studium Doktoranckiego

d. Studium Doskonalenia Kadr inicjatorem kształcenia podyplomowego i kadr trenersko-instruktorskich

Powołanie Studium Doskonalenia Kadr należy wiązać z wcześniejszą działalnością m.in. mgr. Antoniego Balcerka (kierownika Zakładu Teorii Wychowania Fizycznego), dr. Franciszka Laurentowskiego i dr. Karola Hoffmanna, którzy

organizując konferencje szkoleniowo-metodyczne dla nauczycieli szkół różnych typów, przyczyniali się do poprawienia poziomu dydaktyki w miejscach pracy. Dlatego w trosce o podniesienie kwalifikacji kadr dla potrzeb kultury fizycznej uruchomiono w 1967 r. Studium Doskonalenia Kadr. Podstawę prawną stanowiło zarządzenie GKKFiT nr 46 z dnia 12 VI 1967 r., zalecające powołanie Studiów Doskonalenia Kadr przy wszystkich uczelniach wychowania fizycznego w kraju. Kierownikiem poznańskiej placówki został dr Jerzy Matynia z Zakładu Pływania. Jej celem była organizacja kursów trenerskich w wybranych dyscyplinach sportu jako odpowiedź na niedobór kadry trenersko-instruktorskiej w całym kraju. Jeszcze przed powołaniem Studium urządzano kursy trenerskie (w boksie, lekkiej atletyce i piłce nożnej) na Wydziale WF w latach 1950–1956 (na zlecenie GKKF). Potem także kurs trenerów II klasy w piłce nożnej (10 V 1966–27 X 1967 r.). Wkrótce wielu jego uczestników uzyskało znaczące rezultaty w pracy szkoleniowej nie tylko w kraju, ale nawet poza jego granicami. Od 1966 r. przeprowadzano też wiele kursów na zlecenie polskich związków sportowych oraz resortu kultury fizycznej w wybranych dyscyplinach sportu, na przykład od 2 XI 1967 r. odbywał się roczny kurs trenerów II klasy w lekkiej atletyce[580]. Organizowano także cykle wykładów popularnonaukowych dla instruktorów i trenerów województwa poznańskiego, seminaria poświęcone np. „Teorii wyniku sportowego", „Roli rytmów biologicznych w wychowaniu fizycznym i sporcie", „Efektywności treningu wioślarskiego", „Efektywności treningu zawodników hokeja na trawie", a także sympozjum „Biometeorologia sportu" czy konferencje, np. „Budowa somatyczna uczestników Igrzysk Olimpijskich w Meksyku"[581]. Jednak po kilku latach funkcjonowania Studium przestało działać. Reaktywowano je 1 VII 1973 r. jako samodzielną jednostkę, która nadal organizowała kursy w zakresie kształcenia i doskonalenia kadry trenerskiej i instruktorskiej dla potrzeb sportu kwalifikowanego. Dobrze układała się współpraca Studium z Resortowym Centrum Metodyczno-Szkoleniowym, polskimi związkami sportowymi i wojewódzkimi federacjami sportu. Realizując zlecenia wymienionych instytucji i innych organizacji, uruchomiono kursy instruktorskie, trenerskie, studia podyplomowe, specjalistyczne kursy, m.in. w zakresie rekreacji fizycznej, tańców ludowych, sportu pożarniczego, aktywnego wypoczynku oraz wielu dyscyplin sportowych. W ramach 2-letnich szkoleń organizowano sesje zjazdowe, oddzielnie dla absolwentów szkół wyższych oraz absolwentów szkół średnich. Niekiedy miały one charakter doskonalenia zawodowego, jak np. w przypadku akrobatyki sportowej i pływania[582]. Kursy instruktorskie organizowano z reguły

[580] J. Gaj, *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1950/51–1955/56…*, s. 172.

[581] Tenże, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/*197*…*, s. 170–171.

[582] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 239–240.

przy współpracy z Wojewódzką Federacją Sportu w Poznaniu. Rzadko urządzano je w terenie. Poznańscy pracownicy Wydziału WF prowadzili zajęcia także na kursach instruktorskich organizowanych przez Wojewódzkie Federacje Sportu w Bydgoszczy, Toruniu, Pile, Lubiniu.

W ramach Studium przeprowadzano także kolokwia na tytuł trenera klasy II oraz trenera klasy mistrzowskiej, a także eksternistyczne na tytuł trenera II klasy, zapewniając wszystkim organizatorom szkolenia programy nauczania na kursach trenerskich i instruktorskich. W latach 1980–1986 na kursach podyplomowych organizowanych przez uczelnię doskonaliło swoje umiejętności 141 nauczycieli wychowania fizycznego i 209 trenerów oraz lekarzy ze specjalnością I i II stopnia w zakresie patobiomechaniki, magistrów rehabilitacji i magistrów wychowania fizycznego specjalizujących się w rehabilitacji. W połowie lat osiemdziesiątych minionego stulecia poczyniono próby wprowadzenia systemu licencyjnego dla wszystkich trenerów. Zostały one jednak zaniechane ze względu na opór środowiska trenerskiego.

W 1993 r. zainaugurowały pracę: Studium Podyplomowe Przygotowania Pedagogicznego w zakresie Wychowania Fizycznego i Studium Podyplomowe Fizykoterapii i Masażu w Rehabilitacji Leczniczej. Organizowano też kursy instruktorów sportu oraz kursy przygotowujące do egzaminów wstępnych na AWF[583]. Ponadto w latach dziewięćdziesiątych XX w. Centrum Doskonalenia Kadr i Szkolenia skupiało się na promocji Wydziału i uczelni poprzez wynajem obiektów sportowych. Jeden z nich – Kompleks Ośrodka Szkoleniowo-Rekreacyjnego AWF przy ul. Droga Dębińska 7 – zaliczano do najładniejszych kompleksów sportowych w Poznaniu. W Ośrodku mieściły się: siłownia, sauna, pokój gościnny, solarium i korty. Korzystały z nich poznańskie zakłady pracy oraz klienci indywidualni. Wielofunkcyjny stadion zlokalizowany w sąsiedztwie poznańskiej uczelni stał się pożądanym obiektem dla szkół, klubów oraz prywatnych przedsiębiorstw[584].

Od roku akademickiego 2008/2009 Centrum Kształcenia, Doskonalenia Kadr i Szkolenia w Poznaniu realizowało nowe kierunki studiów podyplomowych, zatrudniając pracowników naukowo-dydaktycznych Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji w zakresie: menedżera sportu, fizjoterapii w odnowie biologicznej, form gimnastyczno-tanecznych i fitness. Przeprowadzało też egzaminy na studiach podyplomowych. Tytuły: trenera II klasy uzyskało 35 absolwentów (studiów 2–semestralnych), menedżera sportu – 42, fizjoterapii w odnowie biologicznej – 30, podyplomowych kierunków z form gimnastyczno-tanecznych i fitness (3-semestralnych) – 21, gimnastyki korekcyjno-kom-

[583] Tamże, s. 240–241.

[584] „Kronika" AWF w Poznaniu za lata 1996/1997–1998/1999 wyd. 2003, z. 38, s. 70.

pensacyjnej (3-semestralnych) – 30, wychowania fizycznego dla nauczycieli (3-semestralnych) – 20.

Ponadto przeprowadzono kursy instruktorskie i kursy trenera II klasy: część ogólną instruktora sportu, części specjalistyczne instruktora sportu: LA, narciarstwo alpejskie, pływanie, taniec sportowy, tenis, kulturystyka, piłka siatkowa, piłka nożna, żeglarstwo, judo, karate, koszykówka, część ogólną instruktora rekreacji ruchowej (2 kursy), części specjalistyczne instruktora rekreacji ruchowej: samoobrona, aerobik, jazda konna, wspinaczka skałkowa, snowboard, pływanie, narciarstwo zjazdowe, windsurfing[585].

W latach 2008–2016 dużym zainteresowaniem studiów podyplomowych organizowanych przez Centrum Doskonalenia Kadr i Kształcenia cieszyły się: organizacja i zarządzanie sportem, formy taneczno-gimnastyczne i fitness oraz odnowa biologiczna z elementami wellness i fizjoterapii. Łącznie na studiach dwusemestralnych i trzysemestralnych dyplomy otrzymały 1134 osoby (odpowiednio 568 i 566 osób)[586].

e. Badania naukowe

Postęp w nauce na Wydziale WFSiR był możliwy dzięki inwencji i zaangażowaniu pracowników w badania naukowe. W połowie lat pięćdziesiątych zapoczątkowali je profesorowie Uniwersytetu i Akademii Medycznej, m.in. prof. dr hab. Michał Ćwirko-Godycki i jego uczeń prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski. Prowadzone badania w zakresie: antropologii sportu, biochemii wysiłku fizycznego, fizjologicznych aspektów sterowania wynikiem sportowym, rehabilitacji, sportu inwalidów, metodyki wychowania fizycznego, sprzyjały pozyskaniu doktorantów, przygotowaniu dysertacji i po pomyślnych obronach kończyły się promocją doktorów nauk wychowania fizycznego na Wydziale WF. Pierwszych wychowanków WSWF wypromowano w 1968 r.

Systematycznie wzrastała liczba i poziom trudności podejmowanych tematów naukowych. W latach siedemdziesiątych realizowano tzw. problemy rządowe, resortowe, węzłowe, w ramach centralnego programu badań podstawowych i własnych. Pracownicy WSWF i potem AWF pełnili w nich rolę koordynatorów w skali kraju z zakresu np. wykorzystywania czasu wolnego przez społeczeństwo (problem 102), kształtowania zdrowia i sprawności fizycznej (107) oraz sportu wyczynowego (105). I Kongres Naukowy Kultury Fizycznej i Sportu zorganizowany w AWF w 1979 r. umożliwił szeroką dyskusję nad stanem kultury fizycznej

[585] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2008/2009, s. 5–6.

[586] Podsumowanie kadencji 2008–2016, prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński, Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, b.r.m.w., s. 33.

w PRL oraz prezentację dociekań i wyników badań. Czyniono to także w trakcie wielu konferencji krajowych i międzynarodowych. Potrzeby społeczne i zamówienia różnych instytucji stawały się inspiracją do przeprowadzania różnorodnych analiz, np. z zakresu sterowania treningiem sportowym. Opublikowano też wiele syntez, m.in. z najnowszych dziejów kultury fizycznej w Polsce.

Prace awansowe na stopień doktora lub doktora habilitowanego realizowano w ramach badań własnych[587]. W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, zastępując centralne programy badań podstawowych, działalność statutową katedr wydziałów finansowano z zasobów Komitetu Badań Naukowych. Od 1991 r. uczelnia realizowała problemy badawcze związane z: uwarunkowaniami sprawności fizycznej, biomechaniką lokomocji, antropomorfologią i neurobiologią, metabolizmem wysiłkowym, rehabilitacją i medycyną sportu, psychologią sportu, pedagogiką, filozofią i socjologią, dziejami kultury fizycznej w Polsce, etnologią sportu, edukacją olimpijską, czynnikami rozwoju turystyki i rekreacji, stanem sanitarnym terenów rekreacyjnych, środowiskowymi uwarunkowaniami rozwoju turystyki i rekreacji, rynkiem i konsumpcją turystyczną, analizą systemu kształcenia kadr, żywieniem i zdrowiem. Wyniki tych badań miały istotne znaczenie dla zagadnień z dziedziny kultury fizycznej i turystyki[588].

W 2014 r. naukowcy zajmowali się realizacją następujących problemów badawczych: analizą ogólnopolskich badań aktywności fizycznej (AF) Polaków w latach 2010–2014; oceną występowania zjawiska niedowagi u 14-16-letnich dziewcząt i chłopców oraz poziomu ich aktywności fizycznej, uczestnictwa w lekcjach wychowania fizycznego i czasu przeznaczonego na zajęcia sedenteryjne; biospołecznymi uwarunkowaniami aktywności ruchowej człowieka w środowisku wodnym i skutkami uprawiania różnych form ćwiczeń gimnastycznych; wpływem sportowej aktywności fizycznej na wskaźniki rozwoju motorycznego człowieka z uwzględnieniem uwarunkowań społeczno-kulturowych, adaptacją jednostek ruchowych do treningu siły i wytrzymałości; poziomem miokin i witaminy D na tle metabolizmu węglowodanowego oraz wskaźników obrotu kostnego u osób z uszkodzeniem rdzenia kręgowego uprawiających rugby na wózkach; stanem odżywienia oraz preferencjami i nawykami żywieniowymi dzieci i młodzieży szkolnej na terenie Wielkopolski; wpływem treningu o charakterze wytrzymałościowo-siłowym na wskaźniki ryzyka miażdżycy u kobiet z prawidłową masą ciała i otyłych; próbą optymalizacji modelu treningu rehabilitacyjnego u pacjentów po zawale serca ze współistniejącym nadciśnieniem tętniczym; urządzaniem się

[587] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 1995/1996, s. 18. Pierwszymi pracownikami uczelni, którzy otrzymali stopnie doktora habilitowanego, byli dr Łucja Pilaczyńska-Szcześniak i dr Ryszard Strzelczyk (w 1996 r.).

[588] B. Pluta, *Podstawowe kierunki badań naukowych na Wydziale Turystyki i Rekreacji*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji...*, s. 49.

w życiu dorosłych osób ze spektrum autyzmu; użytecznością wewnątrzgatunkowych polimorfizmów DNA w poszukiwaniu markerów sprawności fizycznej oraz w badaniach epidemiologicznych; psychospołecznymi uwarunkowaniami aktywności w kulturze fizycznej; wpływem aktywności fizycznej na styl życia osób uprawiających sporty rekreacyjne; czynnikami określającymi skuteczność obciążeń treningowych lekkoatletów na różnym etapie rozwoju sportowego w kontekście kontroli i sterowania procesem treningu; kulturą fizyczną w Polsce od XIX do początków XXI w.; identyfikacją talentu sportowego jako podłożem sukcesów w sporcie w świetle kryteriów morfologicznych, sprawnościowych, wydolnościowych i społecznych u zawodników uprawiających zespołowe gry sportowe; biomechaniką układu ruchu; przeciążeniami kręgosłupa w wybranych dyscyplinach sportu[589].

W latach 2012–2014 pracownicy Wydziału realizowali wiele projektów badawczych, m.in. we współpracy z Uniwersytetem w Göteborgu, Spinal Cord Research Center w Winnipeg (2012–2015), a także Międzynarodowy Projekt Badawczy pomiędzy Polską Akademią Nauk a Bułgarską Akademią Nauk (2012 r.), uzyskując na nie dofinansowanie z różnych źródeł, np. ze strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na 6 realizowanych projektów badawczych w ramach konkursów: „Akademickie Centrum Kreatywności" i „Sport akademicki II i III edycja"; Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR) w konkursie „Innowacje społeczne" – 2 prace, w ramach Narodowego Centrum Nauki (NCN) – 5 projektów. Korzystano także z dofinansowań ze środków przeznaczanych na granty promotorskie, własne i projekty unijne. Niekiedy środki na ich realizację wynosiły ok. 1 mln zł. Publikacje pracowników uczelni ukazywały się m.in. na łamach prestiżowego kwartalnika „Exercise and Sport Sciences Reviews" (ESSR), trzeciego na świecie czasopisma w kategorii „sport sciences"[590]. Efekty badań wielokrotnie znalazły zastosowanie w przemyśle i handlu oraz w innych dziedzinach gospodarki i medycynie. Przykładem jest nowy projekt realizowany w 2014 r. wspólnie z Politechniką Poznańską i koncernem motoryzacyjnym Volkswagen Polska.

W ostatnich trzech latach na Wydziale WFSiR również realizowano wiele interesujących grantów oraz zadań w ramach badań własnych. Przykładowo priorytetową działalnością naukową pracowników Zakładu Pedagogiki była realizacja grantu Horyzont 2020: „Building social and emotional skills to BOOST mental health resilience in children and young people in Europe" No. Grant Agreement: 755175, wspólnie z partnerami z Norwegii i Hiszpanii[591].

[589] Na podstawie analizy sprawozdań z Badań Statutowych w 2014 r.

[590] Informacje pisemne o finansowaniu projektów badawczych na Wydziale WFSiR przygotowane przez Karolinę Kubiak, samodzielnego referenta ds. nauki AWF w Poznaniu z dnia 12 XI 2015 r.

[591] Relacja pisemna dr hab. Agaty Wizy, prof. nadzw – kierownika Zakładu Pedagogiki z dnia 5 VII 2018 r.

W Zakładzie Psychologii kontynuowano w ostatnich latach nurt badawczy zapoczątkowany przed laty przez prof. dr. hab. Jacka Gracza, dotyczący psychospołecznych uwarunkowań aktywności w kulturze fizycznej. Szczegółowo zajmowano się: psychologicznymi uwarunkowaniami funkcjonowania w sportach walki, psychospołecznymi koncepcjami niepełnosprawności jako wyznacznikami oddziaływań rehabilitacyjnych, psychospołecznymi uwarunkowaniami zachowań zdrowotnych (w szczególności aktywności fizycznej) oraz konstrukcją i adaptacją kwestionariuszy z obszaru psychologii sportu[592].

Tematyka badawcza Zakładu Historii i Organizacji Kultury Fizycznej skierowana była na realizację projektu „Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XX i XXI w." Skoncentrowane wokół tego zagadnienia rozważania miały zasięg zarówno krajowy, jak i regionalny. Z tego zakresu opublikowano kilka monografii poświęconych szermierce w Polsce w latach 1918–1945, akademiom wychowania fizycznego w kraju oraz szermierce i pływaniu w ujęciu regionalnym. Opublikowano także prace w renomowanych czasopismach – „The International Journal of the History of Sport" [593].

Głównymi kierunkami badań podejmowanych przez Zakład Dydaktyki Aktywności Fizycznej były związki aktywności fizycznej (jej poziom i uwarunkowania) z poziomem sprawności fizycznej, motywacją, a także samoświadomością prozdrowotną jako miarą efektywności procesu wychowania fizycznego. W badaniach analizowane były zarówno wątki dotyczące szkolnych lekcji wychowania fizycznego (profile intensywności, relacje pomiędzy nauczycielem a uczniami), jak również aktywności wolnoczasowej (podejmowanej zarówno indywidualnie, jak i w środowisku rodzinnym). Pracownicy Zakładu organizowali Ogólnopolski Konkurs im. Eugeniusza Piaseckiego na najciekawszą lekcję wychowania fizycznego. W ostatnich latach realizowano w Zakładzie kilka międzynarodowych i krajowych grantów naukowych, a pracownicy publikowali w czasopismach z tzw. wskaźnikiem IF (w latach 2012–2017 opublikowali łącznie ok. 20 prac)[594].

Działalność Zakładu Nauk o Aktywności Fizycznej i Promocji Zdrowia koncentrowała się wokół problematyki aktywności i sprawności fizycznej, a w tym w szczególności na stabilności posturalnej osób starszych. W Zakładzie zrealizowano następujące granty badawcze: „Upadki u starszych mężczyzn a parametry równowagi statycznej ciała, cechy somatyczne"; „Gęstość mineralna kości, markery obrotu kostnego, czynniki społeczne oraz poziom aktywności fizycznej"; „Wpływ umiarkowanych wysiłków fizycznych na stabilność posturalną: analiza

[592] Relacja pisemna dr. hab. Macieja Tomczaka, prof. nadzw. – kierownika Zakładu Psychologii z 14 VII 2018 r.

[593] Relacja pisemna dr. hab. Macieja Łuczaka, prof. nadzw. – kierownika Zakładu Historii i Organizacji Kultury Fizycznej z 5 VII 2018 r.

[594] Relacja pisemna dr. hab. Michała Bronikowskiego, prof. nadzw. – kierownika Zakładu Dydaktyki Aktywności Fizycznej z 5 VII 2018 r.

w kontekście ryzyka upadków u starszych mężczyzn"; „Wpływ ukierunkowanego treningu fizycznego na redukcję czynników ryzyka upadków u mężczyzn w wieku powyżej 60 lat". Pracownicy Zakładu uczestniczyli także w realizacji naukowych i wdrożeniowych grantów międzynarodowych: „At the doorstep of adulthood: adolescent health and quality of life in a variety of socio-economic backgrounds"; „Determinants of Diet and Physical Activity"; „Knowledge Hub to integrate and develop infrastructure for research across Europe"; „Self-management of physical and mental fitness of older workers". Efektem działalności naukowej w ciągu ostatnich pięciu lat było opublikowanie kilkudziesięciu prac, w tym 23 w czasopismach indeksowanych (lista A) o łącznej punktacji 39,922 IF (495 punktów MNiSW)[595].

W Zakładzie Teorii Sportu zajmowano się tematem badawczym pt. „Wpływ sportowej aktywności fizycznej na wskaźniki rozwoju motorycznego człowieka z uwzględnieniem uwarunkowań społeczno-kulturowych"; a w jego ramach – modelem zawodnika i treningu w przekroju ontogenezy sportowej na przykładzie wybranych dyscyplin oraz rodzajów działalności wymagających podwyższonego poziomu sprawności fizycznej. Opublikowano trzy monografie związane z tym ostatnim zagadnieniem. Zrealizowano trzy granty MNiSW: „Indywidualizacja szkolenia w zespołowych grach sportowych na podstawie wieloczynnikowej oceny przygotowania motorycznego zawodników z uwzględnieniem aspektów biochemicznych i fizjologicznych" (N RSA1 002651); „Zastosowanie wieloaspektowego treningu koordynacyjnego w doskonaleniu precyzji oraz percepcji wzrokowej wśród szermierzy" (N RSA3 04253); „Kryteria doboru zawodników do osad wieloosobowych w sportach wodnych w ujęciu wieloczynnikowym" (N RSA4 04854). W ramach tematu „Rozwój motoryczny i somatyczny dzieci wiejskich – uwarunkowania społeczno-środowiskowe" powstały 2 monografie, a w ramach tematu „Morfofunkcjonalna charakterystyka sportowców na różnych etapach szkolenia sportowego" 5. Pracownicy Zakładu opublikowali 5 prac z punktacją IF[596].

Tematy badań statutowych w Zakładzie Teorii i Metodyki Zespołowych Gier Sportowych przedstawiały się następująco: „Identyfikacja talentu sportowego jako podłoże sukcesów w sporcie w świetle kryteriów morfologicznych, sprawnościowych, wydolnościowych i społecznych zawodników uprawiających zespołowe gry sportowe" oraz „Badania izokinetyczne piłkarzy nożnych w optymalizacji procesu treningowego na różnych etapach szkolenia"[597].

[595] Relacja pisemna dr. hab. Roberta Szeklickiego, prof. nadzw. – pracownika Zakładu Nauk o Aktywności Fizycznej i Promocji Zdrowia z 5 VII 2018 r.

[596] Relacja pisemna prof. dr. hab. Ryszarda Strzelczyka – kierownika Zakładu Teorii Sportu z dnia 12 VIII 2018 r.

[597] Relacja pisemna dr. hab. Andrzeja Wieczorka, prof. nadzw. – kierownika Zakładu Teorii i Metodyki Zespołowych Gier Sportowych z 23 VII 2018 r.

Zakład Biomechaniki realizował projekt w ramach programu „Rozwój Sportu Akademickiego" (2014–2019) – „Biomechaniczna ocena potencjału motorycznego zawodników akademickich wybranych dyscyplin sportu w rocznym cyklu szkoleniowym: kontekst urazowości i profilaktyki oraz aplikacji" (RSA2 042 52) oraz „Patobiomechaniczna ocena wpływu zmian przeciążeniowych w obrębie narządu ruchu na wynik sportowy w rocznym cyklu szkoleniowym u zawodników uprawiających asymetryczne dyscypliny – kontekst optymalizacji treningu" (N RSA4 06154). Ponadto 4 rozprawy doktorskie były finansowane i realizowane z programu „Rozwój Młodych Pracowników Nauki". W latach 2015–2018 opublikowano 26 artykułów, w tym 10 z listy A, na łączną liczbę 314 punktów MNiSW[598].

Dzięki grantom zdobytym w konkursach MNiSW i NCN, przy Zakładzie Lekkiej Atletyki i Przygotowania Motorycznego powstało Laboratorium Analizy Ruchu Człowieka, dysponujące nowoczesną aparaturą diagnostyczną w zakresie wydolności fizycznej, analizy ruchu, metabolizmu wysiłkowego, elektromiografii, składu ciała i innych aspektów. Oficjalne otwarcie odbyło się 8 XII 2014 r., choć pierwsze badania były prowadzone już pod koniec lipca. Było to jedno z najlepiej wyposażonych laboratoriów tego typu w Polsce. Zaawansowany sprzęt pozwalał nie tylko na pomiary stacjonarne, ale przede wszystkim na monitorowanie wysiłku w rzeczywistych warunkach treningowych i podczas rywalizacji sportowej. Pracownicy Zakładu podjęli współpracę z wybitnymi polskimi trenerami i zawodnikami różnych dyscyplin sportu, mającą na celu wspomaganie treningu i uzyskanie wysokich osiągnięć podczas imprez światowej rangi. Wyniki badań były publikowane w prestiżowych czasopismach o zasięgu światowym. Zakład realizował też granty w ramach NCN i NCBiR[599].

Tematyka badawcza Zakładu Anatomii oscylowała wokół tematu głównego: „Kształtowanie się cech morfologicznych i czynnościowych w ontogenezie człowieka". W ramach tematu głównego prowadzone były następujące zadania: 1. Elektrogoniometria zakresów ruchów w stawach człowieka u osób zdrowych w sporcie i w patologii układu ruchu; 2. Badania pedobarograficzne różnych grup wiekowych, sportowych, zawodowych oraz osób z różnymi schorzeniami występującymi w obrębie układu ruchu; 3. Ujawnianie się efektów interakcji genotyp-środowisko w okresie rozwoju płodowego człowieka; 4. Problem genetycznych uwarunkowań chorób dziedzicznych i nowotworów. Ponadto w 2014 r. zakończono ministerialny projekt badawczy N N303457238 zatytułowany „Określenie stopnia determinacji genetycznej w auksologicznych badaniach prenatalnych – analiza zmienności genetycznej bliźniąt". W latach 2013–2018

[598] Relacja pisemna dr hab. Małgorzaty Ogurkowskiej, prof. nadzw. – kierownika Zakładu Biomechaniki z 17 VII 2018 r.

[599] Relacja pisemna dr. hab. Krzysztofa Kusego, prof. nadzw. – kierownika Zakładu Lekkiej Atletyki i Przygotowania Motorycznego z 6 VII 2018 r.

działalność naukowa Zakładu Anatomii zaowocowała 27 publikacjami, w tym 12 z listy filadelfijskiej (A) o łącznej punktacji 14,096 IF[600].

Zakład Biologii i Ochrony Środowiska zajmował się: wykorzystaniem metod molekularnych najnowszych generacji do określania stopnia skażenia gleby formami inwazyjnymi pasożytów zoonotycznych; wewnątrz- i zewnątrzgatunkowym zróżnicowaniem molekularnych nicieni zoonotycznych; badaniami filogenetycznymi i epidemiologicznymi; rolą drobnych ssaków w rozprzestrzenianiu helmintów pasożytniczych. Realizował pozauczelniane projekty badawcze: „Wykrywanie i identyfikacja nicieni zoonotycznych z nadrodziny *Ascaridoidea* w próbkach środowiskowych – optymalizacja i zwiększenie wydajności obecnych metod i narzędzi" (projekt zakwalifikowany do Programu Wykonawczego na lata 2017–2019 do umowy o współpracy między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a rządem Wspólnoty Francuskiej Belgii i rządem Regionu Walonii oraz do umowy o współpracy między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Komisją Wspólnotową Francuską Regionu Stołecznego Brukseli; realizacja projektu: Zakład Biologii i Ochrony Środowiska AWF Poznań oraz Centre de Technologies Moléculaires Appliquées, Uniwersytet Katolicki w Louvain, Belgia); „Opracowanie metody równoległej detekcji stadiów dyspersyjnych pasożytów zoonotycznych *Toxocara canis*, *T. cati* i *Toxoplasma gondii* w glebie poprzez analizę DNA środowiskowego" (zadanie finansowane przez NCN w ramach programu MINIATURA (2017–2018), nr projektu: 370414[601].

Pracownicy Zakładu Antropologii i Biometrii do roku 2016 kontynuowali linię badań zaprojektowanych jeszcze w latach sześćdziesiątych XX w. przez prof. Zbigniewa Drozdowskiego. Ogólny cel badań sprowadzał się do określenia reakcji morfofunkcjonalnych organizmu człowieka na stan zdrowia, czynniki społeczno-ekonomiczne, środowisko zamieszkania i stopień zurbanizowania tego środowiska oraz aktywność ruchową. Badania miały z reguły charakter transwersalny opierający się na analizie wariancji. Za najcenniejsze z punktu widzenia potrzeb społecznych uznać należy badania związku podejmowanej aktywności fizycznej z poczuciem jakości życia kobiet będących po zabiegu mastektomii oraz badania biologicznych implikacji stylu życia poznańskich elit społecznych. Od roku 2016 Zakład Antropologii i Biometrii – po wejściu w struktury Katedry Kinezjologii Sportu – rozpoczął badania dotyczące związków mikrokrążenia ocenianego metodą FMSF z parametrami charakteryzującymi komponenty masy ciała u zawodników klasy mistrzowskiej reprezentujących różne dyscypliny sportowe. Badania są częścią projektu badawczego pt. „Nowa technika oceny krążenia mikronaczyniowego: Flow Mediated Skin Fluorescen-

[600] Relacja pisemna dr hab. Krystyny Cieślik, prof. nadzw. – kierownika Zakładu Anatomii z 6 VII 2018 r.

[601] Relacja pisemna dr hab. Hanny Mizgajskiej-Wiktor, prof. nadzw. – kierownika Zakładu Biologii i Ochrony Środowiska z 6 VII 2018 r.

ce (FMSF)", realizowanego przez Katedrę Kinezjologii Sportu we współpracy z Międzyresortowym Instytutem Techniki Radiacyjnej Politechniki Łódzkiej[602].

Problematyka badawcza Zakładu Fizjologii związana była z diagnostyką poziomu sprawności fizycznej oraz odpowiedzi metabolicznej organizmu na zastosowanie obciążenia wysiłkowego w różnych dyscyplinach sportu, a także w badaniach klinicznych. Wśród realizowanych tematów badawczych wyróżnić należy: diagnostykę poziomu wydolności organizmu i odpowiedzi metabolicznej na wysiłek w różnych dyscyplinach sportu; kryteria doboru zawodników do osad wieloosobowych w sportach wodnych w ujęciu wieloczynnikowym; patobiomechaniczną ocenę wpływu zmian przeciążeniowych w obrębie narządu ruchu na wynik sportowy w rocznym cyklu szkoleniowym u zawodników uprawiających asymetryczne dyscypliny – kontekst optymalizacji treningu; diagnostykę poziomu sprawności fizycznej oraz metabolicznej odpowiedzi organizmu na zastosowane obciążenie wysiłkowe w badaniach klinicznych; ocenę zmiany stężenia neurotroficznego czynnika pochodzenia mózgowego (BDNF) oraz aktywności 5'AMP (AMPK) jako biomarkera poprawy klinicznej i neurokognitywnej u pacjentów ze schizofrenią poddanych treningowi fizycznemu; zmiany stężenia kortyzolu, iryzyny, neurotroficznego czynnika pochodzenia mózgowego (BDNF), anandamidu (AEA) i 2–arachidonoiloglicerolu (2–AG) pod wpływem wysiłku fizycznego u osób z depresją; wpływ zastosowania oddychania mieszaniną powietrza wzbogaconego w tlen w czasie wysiłku fizycznego u pacjentów z otyłością na poziom tolerancji wysiłkowej, redukcję masy ciała oraz reakcję metaboliczną na zastosowane obciążenie treningowe; ocenę morfofunkcjonalną dzieci z cukrzycą typu I; wykorzystanie testów wysiłkowych w kwalifikacji i ocenie skuteczności rehabilitacji pacjentów po przeszczepie płuc; sezonowe zmiany stężenia witaminy D oraz wskaźników przemiany tkanki kostnej i metabolizmu węglowodanów oraz lipidów w surowicy krwi u kobiet po menopauzie. W latach 2014–2018 pracownicy Zakładu Fizjologii opublikowali 17 prac naukowych na łączną liczbę IF 14,968, co odpowiada 256 pkt MNiSW[603].

Tematy badawcze realizowane przez pracowników Zakładu Higieny dotyczyły wpływu wybranych form aktywności fizycznej oraz czynników środowiskowych na masę kostną, skład ciała, wskaźniki przemiany tkanki kostnej, metabolizm węglowodanów, lipidów i witaminy D, wskaźniki funkcji śródbłonka oraz pro- i antyzapalne indukowane przez miocyty i adipocyty. Ponadto prowadzono badania związane z oceną jakości życia oraz sposobu żywienia wybranych populacji. Efektem podjętych działań jest opublikowanie 12 prac

[602] Relacja pisemna dr hab. Urszuli Czerniak, prof. nadzw. – adiunkt Zakładu Antropologii i Biometrii z 6 VII 2018 r.

[603] Relacja pisemna prof. dr hab. Marii Laurentowskiej – kierownika Zakładu Antropologii i Biometrii z 23 VII 2018 r.

naukowych z listy ministerialnej A, o łącznej liczbie punktów IF 25,738 oraz 300 pkt MNiSW. Ponadto pracownicy Zakładu, we współpracy z innymi jednostkami naukowymi, brali udział w realizacji czterech projektów badawczych, w tym jednego finansowanego przez MNiSW w ramach IV edycji programu „Rozwój Sportu Akademickiego", dwóch finansowanych przez NCN w ramach konkursu OPUS oraz MINIATURA oraz jednego międzynarodowego ze środków Unii Europejskiej w ramach DEDIPAC – Europejskiego Centrum Wiedzy Służącego Integracji i Rozwojowi Infrastruktury Badawczej[604].

Działalność naukowa pracowników Zakładu Biochemii prowadzona była w dwóch obszarach: neurobiochemii oraz biochemii wysiłku sportowego. Pierwszy obejmował problematykę bólu i stanów zapalnych oraz mechanizmów działania przezrdzeniowej stymulacji stałoprądowej (tsDCS) wraz z ich efektami rdzeniowymi, a także wpływ na pobudliwość skórnych i mięśniowych dośrodkowych włókien nerwowych. Te ostatnie badania realizowane były w Laboratorium prof. Elżbiety Jankowskiej w Instytucie Neuronauk i Fizjologii Uniwersytetu w Göteborgu w Szwecji, a obecnie kontynuowane są w Laboratorium Elektrofizjologicznym Zakładu Biochemii. Dalsze badania z tego obszaru prowadzone w jednostce zmierzały do wyjaśnienia efektu placebo w aspekcie wysiłku fizycznego oraz uchwycenia czynników prowadzących do efektów analgetycznych w wyniku stosowania niektórych technik fizjoterapeutycznych.

Badania z zakresu biochemii wysiłku fizycznego obejmowały w tym okresie problematykę gospodarki wodno-elektrolitowej i stanów przemęczenia zawodników gier zespołowych (koszykówka, piłka ręczna, piłka nożna, hokej na trawie, rugby na wózkach) oraz zmian metabolicznych zachodzących w trakcie trwania cykli treningowych zawodników dyscyplin indywidualnych (biegi krótko- i długodystansowe, kajakarstwo, wioślarstwo). Prowadzono także badania biochemiczne oraz z zakresu wspomagania farmakologicznego u zawodników startujących w poznańskich maratonach. Pracownicy Zakładu realizowali lub zakończyli granty krajowe (NCN, RSA) i międzynarodowe (Uniwersytet w Gandawie – Belgia, Würzburgu i Jenie – Niemcy). Wymiernym osiągnięciem Zakładu było opublikowanie od 2015 do połowy 2018 r. 31 prac indeksowanych o łącznym IF 73,656.

W 2016 r. wydano ponadto podręcznik dla studentów *Biochemia… czytasz i rozumiesz*, który otrzymał pierwsze wyróżnienie Rektora Politechniki Warszawskiej dla publikacji akademickiej w dziedzinie nauk technicznych i ścisłych na największych Targach Książki Akademickiej i Naukowej „Aca-

[604] Relacja pisemna prof. dr hab. Alicji Nowak – kierownika Zakładu Higieny z 17 VII 2018 r.

demia" 2017. Wznawiano też wydania niektórych książek, np. *Biologiczne uwarunkowania bólu*[605].

W latach 2015–2018 w Zakładzie Neurobiologii realizowano 6 grantów dotyczących: wpływu przewlekłego przeciążenia mięśnia na cechy motoneuronów i jednostek ruchowych (we współpracy z University of Manitoba), wpływu treningu wytrzymałościowego na bioenergetykę mitochondriów mięśni szkieletowych (wspólnie z AWF Kraków), wpływu treningu wytrzymałościowego na cechy skurczu jednostek ruchowych w relacji do zmian w ekspresji białek mięśniowych, wpływu suplementacji beta-alaniny na cechy skurczu jednostek motorycznych oraz wybrane wskaźniki biochemiczne u młodych i starych szczurów (wspólnie z Zakładem Biochemii), plastyczności jednostek ruchowych pod wpływem treningu siłowego oraz zjawiska przejściowego obniżenia zdolności generowania siły skurczu jednostek ruchowych po spadku częstotliwości pobudzeń. Ponadto realizowano dwa projekty w ramach wymiany akademickiej Polskiej i Bułgarskiej Akademii Nauk (dotyczące modelowania skurczu mięśni szkieletowych) i jeden projekt polsko-belgijski w ramach porozumienia o współpracy naukowej między PAN i Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen (dotyczący efektów suplementacji beta-analiną).

We wskazanym okresie (2015–2018) ukazało się 26 publikacji, dla których łącznie Impact Factor wyniósł 65,553, co odpowiada 725 pkt MNiSW. Tematyka badań dotyczyła przede wszystkim cech skurczu jednostek ruchowych i ich plastyczności pod wpływem zwiększonej aktywności (różnych form treningu, przeciążenia), suplementacji, plastyczności cech neuronów motorycznych wynikającej ze zmienionej aktywności, matematycznego modelowania mięśni i dekompozycji zapisów siły skurczu jednostek ruchowych, różnic międzypłciowych jednostek ruchowych i zmian cech ich skurczu pojawiających się w rozwoju i w procesie starzenia się organizmu. W przeważającej części badania te prowadzone były na modelach zwierzęcych, we współpracy z naukowcami z kilku krajów (Bułgarii, Kanady, Belgii, Szwecji i Włoch). Zaprezentowano także ok. 40 doniesień na międzynarodowych kongresach[606].

W Katedrze Rehabilitacji Narządu Ruchu badania skierowane były na temat „Dolegliwości mięśniowo-szkieletowe u człowieka. Profilaktyka i rehabilitacja", wokół którego zrealizowano wiele podtematów badawczych. W latach 2015–2018 opublikowano 16 artykułów, dla których Impact Factor wyniósł 26,472, łącznie 330 pkt MNiSW.

[605] Relacja pisemna prof. dr hab. n. med. Macieja Pawlaka – kierownika Zakładu Biochemii z 6 VII 2018 r.

[606] Relacja pisemna prof. dr. hab. Jana Celichowskiego – kierownika Zakładu Neurobiologii z 9 VII 2018 r.

W Katedrze Rehabilitacji w Chorobach Wewnętrznych Zakład Medycyny Sportu i Traumatologii realizował grant „Samozarządzanie kondycją fizyczną i psychiczną osób starszych aktywnych zawodowo w latach 2014–2017”[607].

Pracownicy Katedry Fizykoterapii i Odnowy Biologicznej w trakcie 26-letniej działalności opublikowali wiele prac badawczych i poglądowych dotyczących różnych aspektów medycyny fizykalnej, stosowanej w ramach leczenia, rehabilitacji (m.in. mechanizmów działania i skuteczności terapeutycznej) oraz profilaktyki, a także odnowy biologicznej u sportowców. Wydali podręczniki dla studentów, lekarzy i fizjoterapeutów: *Medycyna fizykalna*, *Fizjoterapia*, *Fizjoterapia z elementami klinicznymi* oraz monografię *Fizjologiczne podstawy odnowy biologicznej i wellness w życiu codziennym, pracy i sporcie*. W obszarze zainteresowań znajdują się także ostatnio możliwości wykorzystania badania termowizyjnego u sportowców dla monitorowania fizjologicznych zmian zachodzących podczas wysiłku (punktacja IF za lata 2015–2017 wynosiła 10,791)[608].

Wykres 11. Liczba prac z IF pracowników Wydziału WFSiR w latach 1985–2018

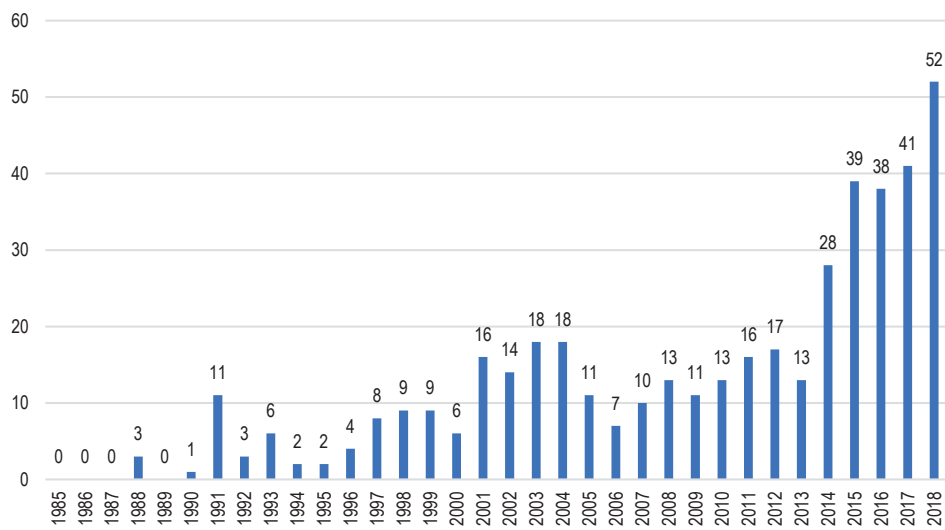

Źródło: Na podstawie danych otrzymanych od pracownic Ośrodka Informacji Naukowej AWF w Poznaniu – K. Kalkowskiej i G. Nowackiej

[607] Relacja pisemna prof. dr. hab. Jacka Lewandowskiego – kierownika Katedry Rehabilitacji Narządu Ruchu z 9 VII 2018 r.

[608] Relacja pisemna dr hab. Anny Straburzyńskiej-Lupy, prof. nadzw. – kierownika Katedry Fizykoterapii i Odnowy Biologicznej z 11 VII 2018 r.

Wykres 12. Liczba punktów MNiSW uzyskanych z prac zamieszczonych na liście filadelfijskiej w latach 1981–2018

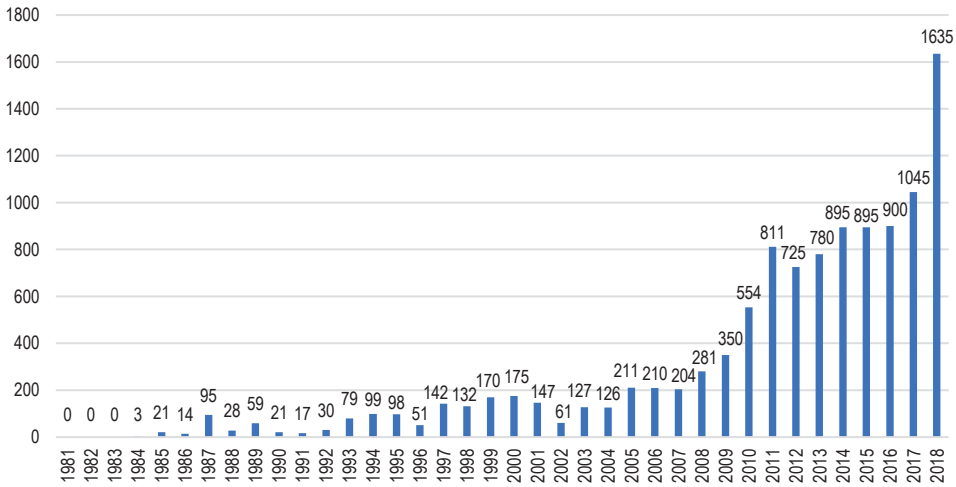

Źródło: Na podstawie danych otrzymanych od pracownic Ośrodka Informacji Naukowej AWF w Poznaniu – K. Kalkowskiej i G. Nowackiej

f. Aktywność studentów

Studencki ruch naukowy

Pierwsze próby studenckiej działalności naukowej miały miejsce w początkach lat pięćdziesiątych. Podejmowali je studenci zachęcani przez pracowników naukowo-dydaktycznych. Działo się to w trakcie seminariów organizowanych przez koła naukowe tworzone przy katedrach, zakładach i pracowniach. Do 1956 r. na Wydziale WF aktywność wykazywało 5 kół naukowych[609]. Ich członkowie przygotowane prace naukowe (nie magisterskie) prezentowali m.in. na konkursach organizowanych (od 1958 r.) pod patronatem Rady Wydziału WSWF i organizacji młodzieżowych. Najlepsze prace prezentowano nie tylko w ramach uczelnianych studenckich sesji naukowych, ale również na ogólnopolskich studenckich przeglądach prac naukowych (m.in. od 1964 r.). Na Wydziale WF najlepsze doniesienia nagradzano srebrnym albo brązowym

[609] J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach 1950/51–1955/56…*, s. 127. W latach 1950–1956 przy zakładach naukowych WSWF funkcjonowały następujące Koła Naukowe: Podstaw Marksizmu-Leninizmu, Anatomii, Antropologii, Pedagogiki, Teorii Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych i Tańców. Na regularnie organizowanych spotkaniach członkowie Koła Antropologicznego opracowali wiele tematów prac, m.in. „zmienność wagi u dzieci na koloniach letnich, ostrość wzroku u dzieci z Kalisza (5 prac), dynamika rozwoju dzieci (6 prac)". Członkowie Koła Pedagogów organizowali odczyty i dyskusje związane z wychowaniem fizycznym.

Medalem im. Jędrzeja Śniadeckiego lub dyplomem[610]. Choć do 1973 r. studencki ruch naukowy objął niewielką liczbę żaków[611], to systematycznie rosła liczba członków Studenckich Kół Naukowych (SKN). Na przykład w roku akademickim 1967/1968 do Konkursu Studenckich Prac Naukowych zgłoszono 88 prac (w tym 63 z Zakładu Antropologii)[612]. W roku akademickim 1975/1976 na Wydziale Wychowania Fizycznego działało 20 kół, skupiających 178 osób. Wyróżniały się Koła – Antropologiczne i Pedagogiczne[613]. Tematyka badawcza kół obejmowała głównie prace własne i w niewielkim stopniu problemy resortowe, węzłowe i międzyuczelniane.

Z chwilą wprowadzenia stanu wojennego w 1981 r. SKN zostały zawieszone. Reaktywowano je dopiero w 1983 r., ale wówczas miał miejsce dotkliwy brak środków finansowych na ich działalność. Rzutowało to na obniżenie motywacji nauczycieli oraz studentów, którzy podejmowali działalność zarobkową w celu podreperowania własnego budżetu. Hamowało to ich aktywność naukową[614]. Regres działalności SKN trwał do roku akademickiego 1995/1996, kiedy to uwidocznił się systematyczny wzrost ich liczby. O ile we wspomnianym 1995/1996 r. było ich 8, to w roku akademickim 2008/2009 działało już 14, skupiając 119 studentów. W 2018 r. funkcjonowała 15 SKN. Warto podkreślić zaangażowanie ich opiekunów, którzy często kosztem własnego czasu wolnego organizowali dla studentów uczelniane i ogólnopolskie sesje naukowe[615]. Wyróżniającymi się kołami były funkcjonujące przy Zakładzie Podstaw Wychowania Zdrowotnego (do 2014 r. pod opieką dr Idy Laudańskiej-Krzemińskiej), a następnie przy Zakładzie Nauk o Aktywności Fizycznej i Promocji Zdrowia oraz Katedrze Adaptowanej Aktywności Fizycznej (pod opieką pełnomocnika rektora AWF ds. studenckiego ruchu naukowego prof. dr. hab. Stanisława Kowalika oraz dr Patrycji Rąglewskiej z Zakładu Fizykoterapii i Odnowy

[610] „Kronika" WSWF w Poznaniu za rok 1966/1967 wyd. 1966, z. 11, s. 15. Na przykład w konkursach studenckich prac naukowych uczestniczyli m.in. Sławomir Drozdowski, który został nagrodzony brązowymi Medalami im. J. Śniadeckiego za prace: *Średnie arytmetyczne wzrostu dzieci w zależności od sposobu ustalania klas wieku* (1961 r.), *Twardość i elastyczność mięśni młodzieży szkół średnich* (1962 r.) oraz srebrnym za *Skład ciała zawodników a uzyskiwane wyniki sportowe* (1963 r.). Pracę wykonał w ramach seminarium w Zakładzie Biologii i Antropologii.

[611] Koła naukowe zorganizowano przy Zakładach: Antropologii, Biologii, Kontroli Lekarskiej, Biochemii, Psychologii oraz Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego.

[612] S. Bączyk, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w roku 1968/69 i perspektywy jej dalszego rozwoju*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969…*, s. 202.

[613] Tamże, s. 202; J. Gaj, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach 1950/51–1955/56…*, s. 127.

[614] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 229.

[615] Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 1995/1996, s. 17, oraz sprawozdania z kolejnych lat. W roku akademickim 1996/1997 na Wydziale WF funkcjonowało 6 kół, w roku akademickim 1997/1998 – 4, w 1999/2000 – 8, w 2001/2002 – 7, w 2004/2005 zrzeszały one 52 członków.

Biologicznej). Ta ostatnia, będąc opiekunem Studenckiego Koła Naukowego Fizjoterapii (od 2002 r.), duże zaangażowanie wykazywała przy organizacji – pod patronatem poznańskiej AWF – konferencji i warsztatów mających na celu pogłębienie wiedzy praktycznej oraz przy organizacji Festiwali „FeNiKS", w których brali udział członkowie SKN (od 2006 r. z udziałem członków z innych uczelni), a także podczas wydarzeń międzynarodowych, np. Międzynarodowej Konferencji SKN „Kliniczne i naukowe aspekty fizjoterapii" w Głuchołazach (w 2003 r. zaprezentowała dwie prace w sesji plakatowej, uzyskując nagrodę za najlepszy poster), oraz II Międzynarodowej Konferencji SKN i Młodych Pracowników Nauki „Styl życia a zdrowie współczesnego człowieka" (Głuchołazy, 2004 r. – dwie prace – sesja wykładowa)[616]. Warto dodać, że pod kierunkiem prof. dr. hab. S. Kowalika studenci reprezentujący wymienione koła naukowe pięciokrotnie uzyskiwali nagrody na studenckich sesjach naukowych: międzynarodowych (Praga – 1994 r.), krajowych (Katowice – 1994 r.) i uczelnianych (Poznań – 1990, 1992 i 1995 r.). W latach 2006–2018 pokłosiem studenckich konferencji było dziewięć monografii pod redakcją pracowników Wydziału WFSiR. Problematyka badawcza kół zarówno na studiach pierwszego, jak i drugiego stopnia odpowiadała obszarom kształcenia.

Systematycznie rozwijano oraz utrzymywano kontakty naukowe i dydaktyczne z wieloma uczelniami zagranicznymi, uczestnicząc także w europejskich programach edukacyjnych TEMPUS, CEEPUS[617], TRACE, Socrates-Erasmus, Erasmus+ (od roku akademickiego 2013/2014 karta European Charter Higher Education)[618]. Korzystali z nich studenci i nauczyciele akademiccy. Ci ostatni działają w wielu krajowych i międzynarodowych stowarzyszeniach i pełnią w nich odpowiedzialne funkcje. Uczelnia była też członkiem międzynarodowych organizacji pozarządowych, przygotowując z pomocą pracowników Wydziału WF prestiżowe konferencje naukowe, np. Międzynarodową Konferencję Sport Kinetics (od początku lat dziewięćdziesiątych).

Pracownicy uczelni urządzali też cykliczne konferencje o wymiarze krajowym, np. „Wychowanie fizyczne i sport w badaniach naukowych"[619], a w ramach współpracy z innymi zagranicznymi ośrodkami akademickimi realizowali zajęcia

[616] Aktualna problematyka badawcza, aktywność naukowa i organizacyjna Studenckich Kół Naukowych AWF w Poznaniu, informacja pisemna przygotowana przez dr Izabelę Wyszowską – opiekunkę SKN w AWF w Poznaniu z 12 XI 2015 r.

[617] CEEPUS – Środkowo-Europejski Program Studiów Uniwersyteckich dotyczył kształcenia studentów w zakresie form pracy z osobami niepełnosprawnymi.

[618] Sprawozdanie Prorektora ds. Studiów AWF Poznań z działalności w roku akademickim 2013/2014, s. 5.

[619] B. Pluta, *Podstawowe kierunki badań…*, s. 49.

dydaktyczne w języku angielskim[620]. W roku akademickim 1999/2000 w ramach programu Socrates-Erasmus do AWF na studia w semestrze letnim przybyło czterech studentów z uczelni partnerskich w Grecji i Finlandii. W ramach tego programu na studia zagraniczne do Grecji, Niemiec, Finlandii i Hiszpanii wyjechało 13 studentów z naszej uczelni[621].

Pracownicy z Wydziału WFSiR, np. w roku akademickim 2009/2010, uczestniczyli jako partnerzy w wielu projektach dydaktycznych: Wydział WFSiR, kierunek wychowanie fizyczne – „HELLP– Health in lifelong learning process", koordynator – Uniwersytet Humboldta w Berlinie, Niemcy (1 nauczyciel + 14 studentów); Wydział WFSiR, kierunek wychowanie fizyczne – „EduSport" the International Summer School (1 nauczyciel + 6 studentów); Project LLP Comenius Regio pt. „Olimpizm a integracja młodych ludzi poprzez edukację" Wydział WFSiR poznańskiej AWF realizował we współpracy z Wydziałem Oświaty Urzędu Miasta Poznania, Stowarzyszeniem Inwalidów „Start" i Zespołem Szkół z Oddziałami Sportowymi nr 1 w Poznaniu[622].

Działalność sportowa

Pewne osiągnięcia zanotowali także studenci Wydziału uprawiający czynnie sport, m.in. w klubie AZS AWF w Poznaniu. Wśród nich warto wymienić: Zdobysława Stawczyka i Eugeniusza Wachowskiego – medalistów akademickich mistrzostw świata w lekkiej atletyce, późniejszych profesorów tytularnych poznańskiej AWF, oraz złotych medalistów olimpijskich w lekkiej atletyce: Bronisława Malinowskiego, Władysława Komara, Tadeusza Ślusarskiego i Władysława Kozakiewicza.

Aktywność wykazywali również studenci, którzy nie należeli do klubów i innych organizacji albo zrzeszeń sportowych. Rokrocznie na Wydziale (wespół z jego kierownictwem) organizowali oni zawody sportowe w różnych dyscyplinach sportu, brali też udział w zawodach międzyuczelnianych, akademickich mistrzostwach Polski, imprezach z okazji świąt państwowych, biegach narodowych, marszach jesiennych i wielu innych.

[620] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 183–220; Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 1997/98, s. 2.

[621] Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1999/2000, s. 10.

[622] Na podstawie opracowania mgr Marzeny Szerment z 9 IX 2014 r.

a

b

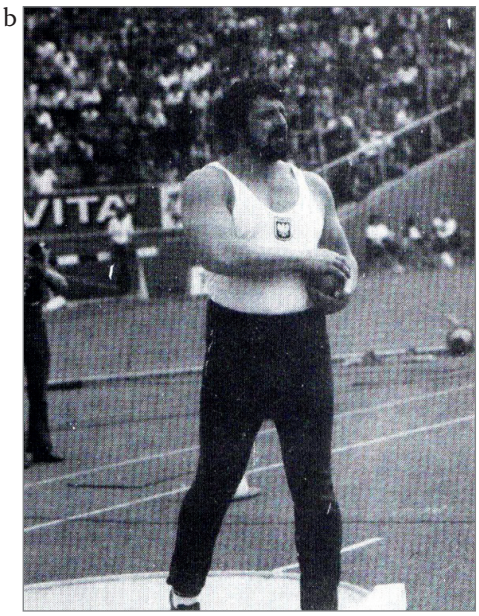

c

40. Bronisław Malinowski (a), Władysław Komar (b), Władysław Kozakiewicz (c), Tadeusz Ślusarski (c)

g. Wyniki sportowe studentów i absolwentów
Sportowcy Wydziału na igrzyskach olimpijskich

Starty w igrzyskach olimpijskich i paraolimpijskich stanowiły dla studentów i absolwentów Wydziału WF swoisty fenomen. Magia igrzysk przyciągała zarówno uczestników, jak i widzów z całego świata, bowiem – jak napisał baron Pierre de Coubertin (1867–1937) – „sport stał się częścią dziedzictwa każdego człowieka i nic nigdy go nie zastąpi”[623]. Wśród absolwentów Wydziału WFSiR Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu było wielu, którzy zdobyli medale olimpijskie i paraolimpijskie, reprezentowali Wydział WF w lekkiej atletyce, piłce nożnej, kajakarstwie i wioślarstwie.

Pierwszy medal olimpijski spośród studentów Wydziału zdobył Kazimierz Zimny, lekkoatleta, absolwent w 1969 r., brązowy medalista olimpijski w Rzymie (1960 r.) w biegu na dystansie 5000 m oraz uczestnik Igrzysk Olimpijskich w Melbourne (1956 r.), późniejszy działacz sportowy i związkowy (Solidarność), trener PZLA, doktor nauk o kulturze fizycznej[624]. Po nim pojawiło się jeszcze wielu, których sylwetki pokrótce należy przybliżyć.

Wiesław Maniak, lekkoatleta, absolwent w 1975 r., wywalczył srebrny medal olimpijski w Tokio (1964 r.) w biegu sztafetowym 4 × 100 m i czwarte miejsce w biegu na 100 m. Uczestnik Igrzysk Olimpijskich w Meksyku (1968 r.)[625].

Władysław Komar, lekkoatleta, absolwent w 1974 r., złoty medalista olimpijski w Monachium (1972 r.), uczestnik Igrzysk Olimpijskich w Tokio (1964 r.) i w Meksyku (1968 r.) w pchnięciu kulą. Najlepszy wynik: 21,19 m. Był wszechstronnie uzdolnionym sportowcem, m.in. rekordzistą Polski w dziesięcioboju (w 1963 r.)[626]. Po zakończeniu kariery występował w filmie, teatrze, kabaretach jako licencjonowany aktor. Uczestniczył w życiu politycznym kraju. Pisywał felietony sportowe do „Przeglądu Tygodniowego”. Wynagrodzenia za publikacje przekazywał na cele charytatywne. Zmarł tragicznie w wypadku drogowym na trasie Międzyzdroje-Szczecin koło Przybiernowa 17 VIII 1998 r.[627]

Ryszard Katus, lekkoatleta, absolwent w 1974 r., brązowy medalista olimpijski w Monachium (1972 r.) w dziesięcioboju i uczestnik Igrzysk Olimpijskich

[623] S. Fundowicz, *Prawo sportowe*, Warszawa 2013, s. 15.

[624] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Kazimierza Zimnego, sygn. 14. Dyplom ukończenia studiów nr 85; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, Wrocław 2004, s. 413, http://www.olimpijski.pl/pl/bio/2344,zimny-kazimierz-franciszek.html [dostęp: 20 VII 2018 r.].

[625] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Wiesława Maniaka, sygn. 13. Dyplom ukończenia studiów nr 883; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku…*, t. 2, s. 524–525.

[626] http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Komar [dostęp: 20 VII 2018].

[627] W. Duński, *Od Paryża 1924 do Sydney 2000. Polscy medaliści olimpijscy i paraolimpijscy. Encyklopedia ilustrowana*, Warszawa 2001, s. 365; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, Wrocław 2004, s. 375–376.

w Montrealu (1976 r.). W młodości uprawiał różne sporty (piłkę ręczną w Warszawiance, koszykówkę w Polonii, akrobatykę w DKS na Targówku)[628].

Bronisław Malinowski, lekkoatleta, absolwent w 1977 r., złoty medalista olimpijski w Moskwie (1980 r.) i srebrny medalista w Montrealu (1976 r.) w biegu na 3000 m z przeszkodami[629]. Zmarł śmiercią tragiczną 27 IX 1981 r. w wypadku samochodowym na moście pod Grudziądzem[630].

Tadeusz Ślusarski, lekkoatleta, absolwent w 1977 r., złoty medalista olimpijski w Montrealu (1976 r.) i srebrny medalista w Moskwie (1980 r.) oraz uczestnik Igrzysk Olimpijskich w Monachium (1972 r.) w skoku o tyczce. Rekordzista Europy: 5,62 m. Najlepszy wynik: 5,70 m. Zginął 17 VIII 1998 r. w wypadku drogowym razem ze swoim przyjacielem Władysławem Komarem[631].

Władysław Kozakiewicz, lekkoatleta, absolwent w 1978 r., złoty medalista olimpijski w Moskwie (1980 r.) oraz uczestnik Igrzysk w Montrealu (1976 r.) w skoku o tyczce[632]. W kraju był dyskwalifikowany przez Polski Związek Lekkiej Atletyki za udział w płatnych mityngach lekkoatletycznych. Był karany za postępowanie niezgodne z ustaleniami Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki, ponieważ zawierał umowy z producentami sprzętu sportowego. W 1985 r. wyjechał na stałe do Niemiec[633]. Po otrzymaniu obywatelstwa niemieckiego kilkakrotnie wystąpił w turniejach lekkoatletycznych w barwach tego kraju. W 1986 r. dwukrotnie ustanawiał rekord RFN, doprowadzając go do poziomu 5,70 m[634]. W Niemczech szkolił tyczkarzy. Po powrocie do kraju zamieszkał w Gdyni. Wstąpił do Akcji Wyborczej „Solidarność" (1988 r.). W latach 1998–2002 był radnym Rady Miasta Gdyni[635]. Do historii przeszedł incydent na olimpiadzie w Moskwie, gdy wobec skandalicznego zachowania kibiców po udanej próbie pobicia rekordu świata sportowiec zgiął rękę w łokciu w powszechnie znanym geście, zwanym odtąd „gestem Kozakiewicza".

Rafał Maciej Piszcz, kajakarz, absolwent w 1984 r., brązowy medalista Igrzysk Olimpijskich w Monachium (1972 r.), trzykrotny olimpijczyk. W 1970 r. ukończył

[628] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Ryszarda Katusa, sygn. 13. Dyplom ukończenia studiów nr 585; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku…*, t. 2, s. 343.

[629] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Bronisława Malinowskiego, sygn. 15. Dyplom ukończenia studiów nr 2305; M. Magdowski, *Życie i działalność Bronisława Malinowskiego (1951–1981)*, praca licencjacka, Konin 2005, s. 23.

[630] B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku…*, t. 2, s. 516.

[631] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Tadeusza Ślusarskiego, sygn. 23. Dyplom ukończenia studiów nr 2721; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku...*, t. 2, s. 286–287.

[632] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Władysława Kozakiewicza, sygn. 12. Dyplom ukończenia studiów Nr 2305; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku...*, t. 1, s. 405; http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Kozakiewicz [dostęp: 20 VII 2018].

[633] W. Duński, *Od Paryża 1924 do Sydney 2000...*, s. 401.

[634] http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Kozakiewicz [dostęp: 15 VII 2018].

[635] B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku…*, t. 1, s. 405; http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Kozakiewicz [dostęp: 20 VII 2018].

studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, uzyskując tytuł zawodowy magistra praw i administracji. W 1973 r. uzyskał uprawnienia radcy prawnego[636]. Działał w PKOl (w Trybunale Arbitrażowym)[637] i jako wiceprezes ds. sportowych w Polskim Związku Kajakowym. Kierował pracami Komisji Sportowej PZK (1981–1985)[638].

Piotr Mowlik, piłkarz nożny, absolwent w 1982 r., srebrny medalista olimpijski w Montrealu (1976 r.) i brązowy medalista Mistrzostw Świata w Barcelonie (1982 r.)[639].

Małgorzata Dłużewska-Wieliczko, wioślarka, absolwentka w 1985 r., srebrna medalistka olimpijska w Moskwie (1980 r.)[640].

Grzegorz Nowak, wioślarz, absolwent w 1977 r., wywalczył brązowy medal olimpijski w Moskwie (1980 r.) w czwórce ze sternikiem[641].

Lucyna Langer-Kałek, lekkoatletka, absolwentka w 1981 r., brązowa medalistka olimpijska w Moskwie (1980 r.) w biegu na 100 m przez płotki, zajęła też 7. miejsce w sztafecie 4 × 100 m[642].

Izabela Dylewska-Światowiak, kajakarka, absolwentka w 1994 r., dwukrotna brązowa medalistka olimpijska w wyścigach na 500 m – w Seulu (1988 r.) i w Barcelonie (1992 r.) – oraz uczestniczka Igrzysk Olimpijskich w Atlancie (1996 r.) w wyścigu na 500 m w dwójkach. Po ukończeniu studiów pracowała jako trenerka. Była radną Sejmiku Województwa Wielkopolskiego. Działała w Polskim Związku Kajakowym i w PKOl[643].

Anna Szymul, lekkoatletka, absolwentka w 2000 r., dwukrotna srebrna medalistka Igrzysk Paraolimpijskich w Sydney (2000 r.) w biegu na 100 i na 400 m, dwukrotna brązowa medalistka w biegu na 400 i 200 m oraz uczestniczka Igrzysk Paraolimpijskich w Atlancie (1996 r.). Uczestniczyła zarówno w letnich, jak

[636] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Rafała Macieja Piszcza, sygn. 257. Dyplom ukończenia studiów nr 5689; http://www.pkol.pl/pl/pages/display/13503; http://www.gloswielkopolski.pl/artykul/656121,poznan-rafal-piszcz-medalista-olimpijski-w-kajakarstwie-z-1972-r-nie-zyje,id,t.html [dostęp: 15 VII 2018].

[637] http://www.pkol.pl/pl/pages/display/13503 [dostęp: 15 VII 2018].

[638] A. Kowalczyk, *Rozwój kajakarstwa wyczynowego w Polsce w latach 1928–1989*, praca doktorska, Gorzów Wlkp., 2010, s. 250, 254, 334, 336, 339, 343, 345, 346, 348, 350, 354–356, 409–411; *Na olimpijskim szlaku*, Warszawa 2009, s. 218.

[639] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Piotra Mowlika, sygn. 22. Dyplom ukończenia studiów nr 4626; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku…*, t. 1, s. 561–562.

[640] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Małgorzaty Dłużewskiej-Wieliczko, sygn. 3615. Dyplom ukończenia studiów nr 5742; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku…*, t. 1, s. 154–155.

[641] AAWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Grzegorza Nowaka, sygn. 93a. Dyplom ukończenia studiów nr 3389; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku…*, t. 2, s. 18–19.

[642] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Lucyny Kałek, sygn. 22. Dyplom ukończenia studiów nr 4541; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku…*, t. 2, s. 468–469.

[643] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Izabeli Dylewskiej-Światowiak, sygn. 7. Dyplom ukończenia studiów nr 8828; *100 lat KS „Posnania" 1907–2007*, red. B. Woltman, M. Łuczak, Poznań 2007, s. 394–395; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku…*, t. 1, s. 170–171.

i zimowych paraolimpiadach w lekkiej atletyce i narciarstwie biegowym (1996, 2000, 2004, 2008, 2010 r.). Jest pierwszą niepełnosprawną absolwentką w historii poznańskiej AWF oraz doktorem nauk o kulturze fizycznej (2007)[644]. Po wyjściu za mąż zamieszkała w Austrii. Tam znalazła nową pasję sportową – biegi narciarskie. Reprezentowała Austrię w zimowych igrzyskach w Vancouver w 2010 r.[645]

Julia Michalska, wioślarka, absolwentka w 2012 r., brązowa medalistka w dwójce podwójnej i 6. w jedynce w Letnich Igrzyskach Olimpijskich w Londynie (2012 r.)[646].

Absolwenci Wydziału WFSiR AWF, uczestnicząc w igrzyskach olimpijskich w latach 1956–2012, łącznie zdobyli 19 medali olimpijskich, w tym 4 złote, 7 srebrnych (w tym 2 igrzysk paraolimpijskich) i 8 brązowych (2 paraolimpijskie). Po 2 medale (złoty i srebrny) wywalczyło 2 olimpijczyków. Również paraolimpijka Anna Szymul uzyskała 3 medale olimpijskie. Najwięcej startów w igrzyskach zaliczyli Władysław Komar i Tadeusz Ślusarski. Najliczniej reprezentowana była lekka atletyka i wioślarstwo. Dzięki sportowcom Wydział WFSiR i uczelnia zyskały nowy i godny uznania wizerunek.

Osiągnięcia w rywalizacji absolwentów-trenerów

Wśród trenerów – absolwentów poznańskiej uczelni – którzy prowadzili w kadrze narodowej zawodników zdobywających medale olimpijskie, należy wymienić: Krzysztofa Kisiela (wychowawcę czterokrotnego złotego medalisty w chodzie sportowym na 20 i 50 km), Aleksandra Wojciechowskiego (opiekuna złotych medalistów z 2008 r. w czwórce podwójnej w wioślarstwie), Michała Brzuchalskiego (trenera srebrnych medalistów z 1992 r. w K-2 na 500 m, trzech brązowych medalistów z 1996 r. w K-2 na 1000 m, oraz w K-1 na 500 m i w 2000 r. K-4 na 1000 m w kajakarstwie), Mariana Drażdżewskiego (wychowawcę srebrnych medalistów z 2008 r., brązowego medalisty z 1980 r. i czwórki ze sternikiem w wioślarstwie), Sławomira Nowaka (opiekuna wielu sportowców, m.in. Wilsona Kipketera, medalisty olimpijskiego – srebrnego z 2000 r. i brązowego z 2004 r., oraz lekkoatletek i lekkoatletów, którzy ustanowili 14 rekordów świata, 15 rekordów Europy, 38 rekordów Polski, zdobyli 9 medali mistrzostw świata i 13 medali mistrzostw Europy), Pawła Kowalskiego (opiekuna brązowych medalistów z 2012 r. w żeglarstwie deskowym), Tomasza Kryka (trenera brązowych

[644] *Debiut na piątych igrzyskach*, 8 I 2010 r.; http://www.paraolympic.pl/index.php?id=4&strona=19 [dostęp: 20 VII 2018].

[645] Relacja pisemna dr Anny Szymul zamieszkałej w Austrii z 15 X 2014 r.

[646] Archiwum AWF w Poznaniu, Teczka akt osobowych Julii Michalskiej, sygn. 15. Dyplom ukończenia studiów nr 2305.

medalistek w K-2 na 500 m w kajakarstwie), Wernera Urbańskiego (opiekuna dwojga srebrnych medalistów z 1992 r. i brązowego medalisty z 1988 r. w pływaniu), a także Marcina Witkowskiego (wychowawcę brązowych medalistek z 2008 r. w czwórce podwójnej w wioślarstwie)[647].

2. Wydział Turystyki i Rekreacji

a. Geneza i rozwój Wydziału

Od 1960 r. w strukturze poznańskiej uczelni wychowania fizycznego funkcjonował Zakład Teorii i Metodyki Turystyki i Obozownictwa, organizujący rajdy oraz studenckie obozy letnie i zimowe, koncentrujący swą działalność wokół dydaktyki. W 1967 r. powstała Pracownia Rekreacji Ruchowej, poszerzająca zainteresowania o nową dziedzinę. Wiązało się to z wprowadzeniem rekreacji ruchowej jako specjalizacji w kształceniu studentów. W latach sześćdziesiątych do programów studiów nauczycielskich wprowadzono zajęcia fakultatywne z rekreacji i turystyki. Wówczas zaczęła dojrzewać potrzeba akademickiego, pełniejszego kształcenia kadr zawodowych dla turystyki i rekreacji, które sprostałyby narastającemu zapotrzebowaniu społecznemu na profesjonalnych specjalistów – organizatorów czasu wolnego. Dlatego też w kręgu związanym z poznańską Akademią Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego pojawiła się w 1972 r. inicjatywa utworzenia w jej ramach Wydziału Turystyki i Rekreacji. Dążenia do powstania Wydziału popierane były przez reprezentantów branży hotelarskiej i turystycznej. I tak od słowa do czynu – w 1974 r. otwarto Wydział Turystyki i Rekreacji – pierwszy taki w Polsce, a nawet w bloku ówczesnych państw socjalistycznych. Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu stała się więc pionierską dwuwydziałową uczelnią tego rodzaju. W następnym roku – w ślad za poznańską – poszły uczelnie wychowania fizycznego w Krakowie i we Wrocławiu, tworząc u siebie podobne wydziały. W akademiach tych kształcono na dwóch specjalizacjach: organizacja i obsługa ruchu turystycznego oraz rekreacja, natomiast w Poznaniu dodatkowo wprowadzono specjalizację z hotelarstwa. Twórcom poznańskiej jednostki udało się ukształtować w pełni nowatorski, pierwszy w Polsce program kształcenia kadr dla gospodarki turystycznej i rekreacji, który stał się swoistym wzorem dla innych ośrodków akademickich tworzących kierunki studiów z zakresu turystyki i rekreacji[648].

[647] Relacje pisemne trenerów: wioślarstwa – Aleksandra Wojciechowskiego, Marcina Witkowskiego, Mariana Drażdżewskiego, kajakarstwa – Tomasza Kryka, pływania – Wernera Urbańskiego, żeglarstwa – Pawła Kowalskiego.

[648] S. Bosiacki (słowo wstępne), [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji...*, s. 4.

Do grona „ojców" założycieli nowego Wydziału Turystyki i Rekreacji w poznańskiej AWF należeli: prof. dr hab. inż. Jerzy Bogucki (pracownik AWF w Poznaniu, wtedy docent)[649], prof. dr hab. Ryszard Gałecki (wówczas docent ówczesnej Akademii Ekonomicznej w Poznaniu)[650] oraz dr Jerzy Żywiecki (wówczas magister, zastępca przewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki w Poznaniu). Ówczesny rektor AWF – prof. dr hab. Stefan Bączyk – zaakceptował pomysł i powołał zespół do spraw organizacji Wydziału Turystyki i Rekreacji, powierzając przewodnictwo prof. Jerzemu Boguckiemu. Efektem starań władz uczelni, władz politycznych i administracyjnych miasta oraz województwa, a także aktywnych działań wspomnianego zespołu, było powstanie Wydziału Turystyki i Rekreacji na mocy Zarządzenia nr 39 Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki (GKKFiT) z dnia 24 lipca 1974 r., podpisanego przez Bolesława Kapitana[651].

Wśród zadań, które stanęły przed nowo powstałym Wydziałem, znalazło się: „kształcenie wysoko kwalifikowanych kadr w zakresie programowania, zarządzania i organizacji obsługi ruchu turystycznego, hotelarstwa i rekreacji, jak również kształcenie nauczycieli turystyki w szkołach turystyczno-hotelarskich". Program studiów o charakterze interdyscyplinarnym objął szeroki zakres wiedzy społeczno-politycznej, organizacyjno-ekonomicznej, przyrodniczej i technicznej[652]. Pierwsze lata studiów zaplanowano jako wspólne dla wszystkich specjalności, na trzecim i czwartym roku wprowadzono przedmioty obejmujące całokształt wiedzy organizacyjnej z jednej z trzech specjalności – organizacji i obsługi ruchu turystycznego, rekreacji czy hotelarstwa. Zaproponowano również dodatkowe

[649] I. Wyszowska, *Sylwetki dziekanów Wydziału Turystyki i Rekreacji*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 20; I. Wyszowska, A. Machnik, *Prof. zw. dr hab. Jerzy Bogucki*, „Przegląd Wielkopolski" 2018, nr 2, s. 40–41; R. Wieczorek, *Etapy rozwoju poznańskiej uczelni wychowania fizycznego*, „Roczniki Naukowe AWF w Poznaniu" 1991, z. 39, s. 39–40.

[650] „Dla Profesora Gałeckiego [istotne – I.W.] było utworzenie i rozwój poznańskiego i wielkopolskiego środowiska naukowego zajmującego się badaniem problemów turystyki. Wymagało to ogromnych wysiłków zmierzających do utworzenia podstaw instytucjonalnych i kadrowych niezbędnych do realizacji założonego celu. Profesor Gałecki podjął się tego gigantycznego wysiłku. Przełomem było utworzenie w 1973 roku Katedry Turystyki przy ówczesnej Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu. Kierował tą Katedrą przez 26 lat. Była to wówczas druga tego typu placówka naukowa w Polsce. […] Dwa lata później współtworzył Wydział Turystyki i Rekreacji przy poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego", G. Gołembski, *Profesor Ryszard Gałecki (1929–2015),* „Turyzm" 2015, nr 25/2, s. 162; S. Bosiacki, *Ryszard Gałecki*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 75.

[651] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 185; D. Żywiecka, *Powstanie i organizacja Wydziału,* [w:] *Dwudziestolecie Wydziału Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu,* red. J. Bogucki, Poznań 1994, s. 11; M. Zamelska, B. Kaczor, A. Machnik, I. Wyszowska, *Powstanie Wydziału Turystyki i Rekreacji i jego ewolucja w latach 1974–2014,* [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 75.

[652] *Wydział Turystyki i Rekreacji*, „Kronika" AWF za rok 1974/75 wyd. 1976, z. 19, s. 394–398; G. Olszewska, *Akademia Wychowania Fizycznego w latach 1971–1975 w służbie kultury fizycznej*, „Kronika Miasta Poznania" 1978, nr 1, s. 41–42.

uprawnienia – kierownika wycieczek szkolnych, przewodnika i pilota wycieczek przyjazdowych i wyjazdowych[653].

Zdaniem założyciela – prof. dr. hab. inż. Jerzego Boguckiego – głównymi przesłankami do powstania Wydziału TiR były: szybki wzrost aktywności turystycznej społeczeństwa, rozwój świadczeń socjalnych zakładów pracy, potrzeba upowszechniania racjonalnych form wykorzystania czasu wolnego społeczeństwa oraz konieczności zaspokojenia potrzeb ludności w zakresie wypoczynku. „[…] już wówczas widoczne były pierwsze przejawy kryzysu ekologicznego i jego wpływu na pogorszenie się jakości życia człowieka. Przeciwdziałać tym niekorzystnym zjawiskom może symboliczna dyrektywa «być» przeciwstawiona powszechnej dyrektywie «mieć». Wyrażam to na odcinku mojej pracy zawodowej i społecznej dążeniem do upowszechnienia różnych form aktywności ruchowej człowieka w środowisku przyrodniczym. W turystyce daję pierwszeństwo działaniom zdrowotno-rekreacyjnym i społeczno-wychowawczym przed ekonomicznymi. W celu kształcenia kadr wynika stąd potrzeba profilu multidyscyplinarnego, możliwego do realizacji właśnie w uczelniach wychowania fizycznego. Koncepcja takiego profilu zakłada równoległość kształcenia specjalistów w innych uczelniach, jak np.: akademiach ekonomicznych – w zakresie ekonomiki turystyki, politechnikach – w zakresie planowania przestrzennego dla turystyki i rekreacji; w akademiach rolniczych – w zakresie zagospodarowania rekreacyjnego lasu i przystosowaniu środowiska przyrodniczego do jego funkcji rekreacyjnej”[654].

Prasa poznańska[655] wykazywała szerokie zainteresowanie i komentowała fakt zaistnienia w środowisku akademickim pionierskiego Wydziału, informowała na bieżąco o celu jego powstania, zasadach rekrutacji oraz przyszłym funkcjonowaniu Wydziału. „Gazeta Poznańska” pisała następująco: „Decyzja ta jest niemal historyczna zarówno w systemie kształcenia kadr dla tak bardzo rozbudowanej gałęzi gospodarki narodowej, jaką jest turystyka, jak również dla samej AWF, która stała się pierwszą w kraju dwuwydziałową uczelnią wychowania fizycznego […]. Już na jesieni bieżącego roku odbędzie się rekrutacja kandydatów na pierwszy semestr studiów zaocznych”[656]. To samo pismo w innym momencie informowało: „Wiadomość o powołaniu przez GKKFiT Wydziału Turystyki i Rekreacji przy poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego wywołała zrozumiałe zainteresowanie dosłownie w całym kraju. Rosnące bowiem zapotrzebowanie gospodarki narodowej na kadry specjalistyczne, a więc perspektywa

[653] J. Grabowski, *Magister turystyki*, „Hotelarz” 1975, nr 5, s. 23.

[654] J. Bogucki, *10 lat Wydziału Turystyki i Rekreacji w Poznaniu*, „Hotelarz” 1985, nr 4, s. 5–6.

[655] *„Gaudeamus” w poznańskiej AWF*, „Gazeta Poznańska” 1974, 5–6 października; *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu rozpoczęła kolejny rok nauczania*, „Głos” 1974, 5 października, s. 2; *Wywiad z rektorem AWF prof. dr. hab. S. Bączykiem*, „Express Poznański” 1974, 4 października – wszystkie wspominają powstanie nowego Wydziału.

[656] „Gazeta Poznańska” 1974, 5 sierpnia.

praktycznie nieograniczonych możliwości pracy po ukończeniu tego kierunku studiów, jak również szansa dla tych, którzy pracują w instytucjach obsługi ruchu turystycznego i hotelarstwie na zdobycie wyższych kwalifikacji sprawiły, że liczba osób zainteresowanych studiami na nowym wydziale nauczania znacznie przekroczy liczbę tych, którzy otrzymują indeksy"[657]. „Wieloletnie starania o kompleksowe szkolenie kadr na poziomie wyższym dla potrzeb turystyki i rekreacji uwieńczone zostały sukcesem […] powołaniem przy poznańskiej AWF drugiego wydziału. Uczelnia poznańska przyjęła na siebie pionierski trud opracowania programów studiów, skompletowania kadry najlepszych nauczycieli akademickich, szeregu prac organizacyjnych związanych z tym pionierskim przedsięwzięciem"[658]. Ówczesny rektor prof. Zbigniew Drozdowski stwierdził, iż „[…] w tej awangardzie uczelnia widzi nie tylko przyszłych doskonałych pracowników instytucji turystycznych i rekreacyjnych, ale zalążek przyszłej własnej kadry asystenckiej AWF"[659].

41. Inauguracyjne posiedzenie Rady Wydziału w dniu 15 X 1974 r., od lewej: dr Jerzy Żywiecki, dr Bogusław Ryba, prof. dr hab. inż. Jerzy Bogucki (przemawia), Jerzy Filipiak i prof. dr hab. Stefan Bączyk

Nowo mianowany, późniejszy długoletni dziekan, doc. dr hab. inż. Jerzy Bogucki przewodniczył inauguracyjnemu posiedzeniu Rady Wydziału 15 X 1974 r. i tak na dobre zaczęła się kilkudziesięcioletnia historia Wydziału.

[657] „Gazeta Poznańska" 1974, 28 października.
[658] „Gazeta Poznańska" 1975, 17 lutego.
[659] Tamże.

Zajęcia studentów zaocznych rozpoczęły się w semestrze letnim w roku akademickim 1974/1975. Uroczystej inauguracji w dniu 14 II 1975 r. przewodniczył dziekan doc. dr hab. inż. Jerzy Bogucki, a wykład inauguracyjny wygłosił prof. dr Zygmunt Filipowicz. Pierwszy zjazd studentów zaocznych na Wydziale miał miejsce już w dniach 14–16 II 1975 r., natomiast pierwszy rok studiów stacjonarnych rozpoczął edukację w październiku 1975 r.[660]

Na pierwszy semestr studiów zaocznych przyjęto kandydatów przede wszystkim spośród osób pracujących zawodowo w hotelarstwie oraz w organizacji i obsłudze ruchu turystycznego. Większość z nich miała już za sobą ponad 10-letni staż zawodowy (wymagany był przynajmniej 3-letni), delegowana była na studia przez zakłady pracy. Jednym z wymogów była też pozytywna opinia wystawiana przez terenowe wydziały kultury fizycznej i turystyki Urzędu Wojewódzkiego, które przesyłały w imieniu kandydatów podania na studia. Termin zgłoszeń upływał 15 XI 1974 r. Postępowanie kwalifikacyjne obejmowało badania lekarskie przed komisją, egzaminy pisemne z trzech przedmiotów: wiedzy społeczno-politycznej, geografii Polski i świata, języka obcego (do wyboru – rosyjski, niemiecki, francuski, angielski). W przypadku niezdania jednego z pisemnych egzaminów możliwy był egzamin ustny z danego przedmiotu. Ostatnim etapem był egzamin sprawnościowy i z umiejętności pływania na 50 m. Egzaminy odbyły się w styczniu 1975 r. Te same zasady obowiązywały na egzaminach studia stacjonarne na rok akademicki 1975/1976[661].

„Jak wielkie jest zainteresowanie tym kierunkiem, świadczy ponad 700 zgłoszeń kandydatów skierowanych na studia przez centralne i terenowe instytucje oraz przedsiębiorstwa turystyczne i hotelarskie z całego kraju. W wyniku postępowania kwalifikacyjnego przyjęto na pierwszy rok studiów zaocznych 60 osób”[662]. Natomiast na pierwszym roku studiów stacjonarnych, po pomyślnie zdanych egzaminach wstępnych, naukę rozpoczęło ponad 140 osób.

Początkową kadrę pracowniczą Wydziału Turystyki i Rekreacji tworzyło grono zaledwie dziewięciu osób: dziekan – prof. dr hab. inż. Jerzy Bogucki, doc. dr Lech Erdmann, mgr Franciszek Ziółkowski, mgr Danuta Żywiecka, mgr Grzegorz Lempka, mgr Janusz Przybylski, mgr Zbigniew Kowal, Ewa Pe-

[660] Rektor AWF – prof. dr hab. Stefan Bączyk; dziekan TiR – doc. dr hab. Jerzy Bogucki; zastępca przewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki w Poznaniu dr Jerzy Żywiecki; wiceprzewodniczący GKKFiT dr Bogusław Ryba; kierownik Wychowania, Nauki i Oświaty KW PZPR w Poznaniu mgr Jerzy Filipiak; Protokoły posiedzeń Rady Wydziału TiR, rok akademicki 1974/75, nr 1, sygn. 348. Dla rocznika „0” wytypowano następujących opiekunów – dr Wandę Zątek oraz opiekunów grup kobiet mgr Danutę Truszkowską i mgr Marię Zamelską, a także opiekunów grup męskich – mgr. Mirosława Laskowskiego i mgr. Romualda Krenia; Protokół nr 1 Rada Wydziału z dnia 14 X 1975 r., s. 49.

[661] *Zainteresowanie studiami turystyki większe niż oczekiwano*, „Gazeta Poznańska” 1974, 28 października.

[662] J. Grabowski, *Magister turystyki*, „Hotelarz. Miesięczny Biuletyn ZPHT” 1975, nr 5, s. 23.

42. Wnętrze budynku Wydziału TiR (w 2012 r.)

rzyńska-Pochowska, mgr Kornelia Hałas[663]. W miarę rozwoju Wydziału szeregi pracowników zasilały osoby z innych uczelni, drugiego Wydziału, a finalnie absolwenci TiR doktoryzowani już na AWF.

Na cele dydaktyczne uczelnia pozyskała z Urzędu Miasta gmach usytuowany stosunkowo blisko budynku głównego, przy ul. Rybaki 19, po byłym hotelu „Staromiejskim" (z 1920 r.), który po remoncie stał się budynkiem dydaktycznym i siedzibą Wydziału Turystyki i Rekreacji na ok. 40 lat (do 2012 r.). Obiekt o powierzchni użytkowej 726 m^2 posiadał 75 pomieszczeń[664].

[663] Kronika Wydziału Turystyki i Rekreacji, rękopis, Wykaz pracowników Wydziału TiR AWF w Poznaniu z dnia 21 XI 1974 r.; „Dzięki osobistym zabiegom [prof. Boguckiego – I.W.] udało się już w pierwszych latach istnienia jednostki nie tylko opracować, innowacyjne na ówczesne czasy, autorskie programy kształcenia, ale zgromadzić znakomitych nauczycieli akademickich, takich choćby, jak profesorowie: H. Błaszyk, W. Deja, L. Erdmann, R. Gałecki, A. Jankowski, W. Siwiński, M. Tyczka, S. Wykrętowicz; doktorzy i magistrowie: J. Bilińska, E. Pawłowska, J. Pajdziewicz-Ożdzińska, R. Pawelski, A. Woźniak, M. Zamelska, F. Ziółkowski, D. Żywiecka, J. Żywiecki", S. Bosiacki (słowo wstępne), [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 4.

[664] Archiwum AWF, Protokoły posiedzeń Rady Wydziału TiR w roku akademickim 1974/1975, sygn. 348; J. Gaj, *Tradycje i dorobek Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu*, „Wychowanie Fizyczne i Sport" 1994, nr 3, s. 96.

43. Sala 07 – jedyna wykładowa na Wydziale TiR (w 2012 r.)

Niestety, nieprzystosowany w pełni budynek, mimo wielu remontów, wskutek długoletniej eksploatacji, na początku XXI w. – z powodu złego stanu technicznego – nie nadawał się już do użytku. Ponadto „Ciasnota, prowizoryczne salki, w których na zajęciach «gnieździ» się piętnastu i więcej studentów, brak pracowni marketingowej, biblioteki i czytelni z prawdziwego zdarzenia oraz ciasne laboratorium do nauki języków obcych – to dziś podstawowe bolączki […]. Gdyby nie bariera lokalowa, można by stwierdzić, że przed Wydziałem Turystyki i Rekreacji poznańskiej AWF rysuje się świetlana przyszłość”[665]. W tej sytuacji władze uczelni i Wydziału podjęły decyzję o wybudowaniu nowego gmachu dydaktycznego przy ul. Królowej Jadwigi 27/39 (za budynkiem głównym AWF). W zamierzeniach – użytkowany od 2012 r. – budynek przeznaczony był na potrzeby Wydziału Turystyki i Rekreacji. Znalazły się w nim także Katedry i Zakłady Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji oraz pomieszczenia administracyjne.

Pierwszymi absolwentami Wydziału w 1976 i 1977 r. byli studenci eksternistyczni i wieloletni praktycy: m.in. Jerzy Grabowski, ówczesny zastępca dyrektora hotelu „Polonez” w Poznaniu, oraz Ligia Iłłakowicz-Grajnert z Przedsiębiorstwa

[665] *Sprzedać się jak najlepiej*, „Przegląd Akademicki” 1994, nr 2, s. 21.

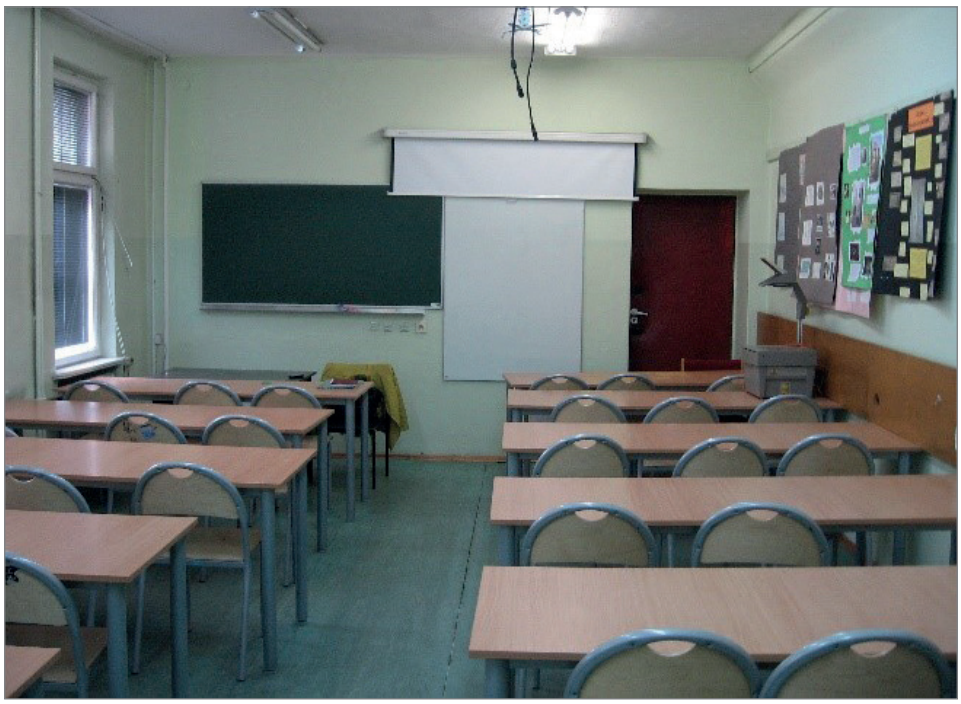

44. Sala ćwiczeniowa 213 na Wydziale TiR (w 2012 r.)

Państwowego „Orbis”[666]. Nie omieszkała o tym wspomnieć „Gazeta Zachodnia”: „Na poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w ramach uroczystości z okazji Dnia Nauczyciela odbyła się promocja pięciu doktorów WF […], uroczystość ta wyróżniała się jeszcze jednym ważnym akcentem, mianowicie wręczeniem pierwszego w kraju i w Europie, a może nawet i na świecie – jak podkreślił rektor AWF, prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski – dyplomu magistra turystyki. Otrzymał go Jerzy Grabowski […]”[667].

Pierwszy rocznik absolwentów Wydziału Turystyki i Rekreacji w liczbie 37 osób opuścił mury uczelni w 1978 r. „Był to rocznik pod wieloma względami eksperymentalny, między innymi studiowali tu ludzie posiadający już pewien staż zawodowy, co pomagało im skonfrontować własne doświadczenia z teoretycznymi rozważaniami”[668]. Eksperyment dla tych studentów wypadł pomyślnie. Kadra naukowa wysoko oceniła poziom prac dyplomowych. Dziekan Wydziału

[666] S. Bosiacki, *Jubileusz TiR. Pierwszy Wydział Turystyki i Rekreacji w Polsce powstał w naszej Uczelni,* „AWF Press”, 2015, nr 16, s. 17; M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994...*, s. 226.

[667] *Magister turystyki*, „Gazeta Zachodnia” 1976, 18 października.

[668] M. Mikołajczyk, *Absolutorium pierwszego rocznika Wydziału Turystyki i Rekreacji AWF*, „Gazeta Poznańska” 1978, 26 września.

zaapelował, by absolwenci nie zrywali więzi z uczelnią, lecz by dzielili się nadal swymi doświadczeniami z opiekunami naukowymi i młodszymi kolegami. Oczekiwał opinii i sugestii na temat przebiegu studiów i tego, co można na przyszłość udoskonalić, zmienić. Czterech absolwentów otrzymało wyróżnienia z rąk rektora prof. dr. hab. Zbigniewa Drozdowskiego. Podczas wręczania dyplomów wymieniano placówki reprezentowane przez absolwentów – w tym czołowe hotele i centra turystyczne w Polsce[669].

W ciągu pierwszej dekady działalności Wydział wykształcił ponad 1000 absolwentów – magistrów turystyki o różnych specjalnościach oraz magistrów rekreacji. Studia realizowane były trybem dziennym, zaocznym i eksternistycznym. Specjalizację hotelarską na Wydziale Turystyki i Rekreacji w latach 1975–1985 ukończyły 233 osoby.

Po reorganizacji administracji państwowej i przejęciu od 1978 r. nadzoru nad uczelniami wychowania fizycznego przez nowo powołany Główny Komitet Kultury Fizycznej i Sportu (GKKFiS) utworzono dwa odrębne kierunki kształcenia – turystyki i rekreacji – ale już bez specjalizacji, przedłużono studia zaoczne do pięciu lat, ograniczono nabór na pierwszy rok studiów dziennych do ok. 40 osób na każdy z kierunków w Poznaniu i Krakowie. Zlikwidowano Wydział Turystyki i Rekreacji we Wrocławiu. Resort Kultury Fizycznej i Sportu nadzorujący Wydział uważał, że rośnie w kraju ranga turystyki jako zjawiska społeczno-gospodarczego. Rozdzielenie problematyki turystyki i rekreacji fizycznej miało sprzyjać kształtowaniu optymalnego profilu kwalifikacji zawodowych absolwenta. Najistotniejsze zmiany dotyczyły planów i programów kształcenia. Były one wynikiem szczegółowych dyskusji w zespole ekspertów oraz spotkań ze studentami i przedstawicielami jednostek turystycznych. Przed ich zatwierdzeniem i wdrożeniem uzyskano również pozytywne stanowisko Głównego Komitetu Turystyki (GKT). Przedmioty nauczania zgrupowane zostały w czterech podstawowych blokach: społeczno-politycznym, podstawowym – obejmującym przedmioty psychologiczno-pedagogiczne i przyrodnicze, kierunkowym, w którym przekazywana była wiedza o zjawiskach turystyki i rekreacji, oraz kształtowane umiejętności praktyczne (połowa godzin realizowanych na uczelni), a także języków obcych (20% zajęć). Proces dydaktyczny obejmował różne formy kształcenia. Składały się na nie zajęcia w siedzibie uczelni (ponad 3 tys. godzin), na praktykach (16 tygodni), na obozach szkoleniowych: letnich, zimowych i wędrownych (9 tygodni) oraz ćwiczeniach terenowych (4 tygodnie). Na kierunku turystyka większy nacisk położono na nauczanie języków obcych oraz wiedzę ekonomiczną i geograficzno-przestrzenną, a na kierunku rekreacja – na umiejętności praktyczne, dotyczące

[669] Tamże.

zajęć ruchowych. Zajęcia dydaktyczne realizowane były przez 70 nauczycieli akademickich (w tym 13 profesorów i docentów różnych specjalności) związanych z nauczanymi przedmiotami, posiadających dorobek naukowy z zakresu wiedzy o turystyce i rekreacji. Przygotowano 16 podręczników i skryptów dla studentów, w tym dotyczących transportu w turystyce, geografii turystycznej, ekologii, zagospodarowania turystycznego, wypoczynku i turystyki w uzdrowiskach, prawa turystycznego, wybranych działów nauki o żywności i żywieniu itd.

W dziesięcioletniej działalności Wydziału systematycznie rozwijały się nowe kierunki aktywności naukowej pracowników (ekologiczne i społeczno-ekonomiczne determinanty uczestnictwa w turystycznych formach rekreacji, analiza sposobów wykorzystania czasu wolnego i rekreacji różnych środowisk społecznych w Polsce, analiza przestrzenna i funkcjonalna bazy wczasowej w Polsce i inne)[670]. W pierwszej dekadzie istnienia Wydziału chętnie studiowali także cudzoziemcy, zwłaszcza z krajów arabskich i afrykańskich[671]. W tej grupie był niezwykle sympatyczny, zaskakujący pracowitością Nigeryjczyk – Patrick Ndubeze Nwangwu. Dyplom magisterski uzyskał w terminie i postanowił dalej rozwijać się naukowo w Polsce[672].

W 1994 r. Wydział Turystyki i Rekreacji uroczyście obchodził jubileusz 20-lecia istnienia, uświetniając go Międzynarodową Konferencją Naukową pt. „Turystyka i rekreacja jako czynnik integracji europejskiej" i publikacją o tym samym tytule oraz okolicznościową monografią dotyczącą historii i aktualnej działalności Wydziału. Patronat honorowy nad obchodami objęli ówczesny wojewoda wielkopolski dr Włodzimierz Łęcki oraz prezes Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki dr Stanisław Stefan Paszczyk. Komitet Organizacyjny obchodów rocznicowych tworzyli: prof. dr. hab. Jerzy Bogucki, dr hab. Krzysztof Kasprzak, prof. AWF, oraz mgr inż. Rafał Kurczewski.

[670] J. Bogucki, *10 lat Wydziału Turystyki i Rekreacji…*, s. 5–7.

[671] Inauguracja roku akademickiego 1975/1976, „Kronika" AWF za rok 1975/76 wyd. 1977, z. 20, s. 10.

[672] W związku z brakiem możliwości doktoryzowania na Wydziale zdecydował się otworzyć przewód doktorski w Instytucie Nauk Politycznych UAM. Pracownik naukowy Instytutu – prof. dr hab. Stanisław Wykrętowicz, współpracujący z Wydziałem TiR, podjął się roli promotora. Tytuł pracy brzmiał: *Polityka Nigerii w rozwoju infrastruktury turystycznej – stan i prognoza*. Autor uzyskał bardzo dobre recenzje profesorów – Andrzeja Kwileckiego z UAM i Kazimierza Podoskiego z Uniwersytetu Gdańskiego. Autoreferat wygłosił z dużą swobodą w języku polskim. Obrona wypadła pomyślnie i doktorant uzyskał stopień naukowy doktora, zatwierdzony przez Radę Wydziału Nauk Społecznych w 1984 r., czyli dwa lata po ukończeniu studiów na Wydziale Turystyki i Rekreacji. 32-letni wówczas Nigeryjczyk – stypendysta był pierwszym w 10-letniej historii Wydziału absolwentem, który uzyskał tytuł doktorski. *Z Nigerii do Poznania po dyplom doktorski*, „Express Poznański" 1984, 11 XII.

45. Prof. dr hab. inż. Jerzy Bogucki (w środku) w gronie współpracowników Katedry Ekologii Człowieka, siedziba Wydziału przy ul. Rybaki 19, 1994 r., od lewej stoją: dr Aleksandra Machnik, dr Marek Nowacki, mgr Sławomir Kania, siedzą: dr Alena Dąbrowska, dr Alicja Woźniak, mgr Barbara Wnuk, dr Maria Zamelska, dr Lena Lembicz, mgr Ewa Miciniak

Niestety, już kilka lat później Wydział poniósł wielką stratę, bowiem po długiej i poważnej chorobie 2 IV 1997 r. zmarł pomysłodawca i założyciel Wydziału prof. Jerzy Bogucki. W dniu 24 VI odbyło się uroczyste posiedzenie Senatu AWF poświęcone pamięci zmarłego. A pięć lat później (5 IV 2002 r.) na ścianie, nad głównymi schodami wejściowymi, w gmachu przy ul. Rybaki 19 wmurowano upamiętniającą go tablicę w kształcie otwartej księgi – projektu artysty prof. Józefa Petruka z Akademii Sztuk Pięknych w Poznaniu. Wydarzeniu towarzyszyła okolicznościowa konferencja, a oficjalnego odsłonięcia dokonał ówczesny dziekan Wydziału dr Leszek Konys. Wśród przybyłych gości wspominających zmarłego była także jego małżonka, prof. Janina Bogucka. Po przeprowadzce do nowego budynku dydaktycznego tablica została przeniesiona i umieszczona na ścianie przy sali wykładowej nr 025/026[673].

[673] I. Wyszowska, *Sylwetki dziekanów Wydziału Turystyki i Rekreacji*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 20; Prager R., *Pamięci Profesora Jerzego Boguckiego,* „Biuletyn Informacyjny AWF" 2002, nr 2.

46. Tablica upamiętniająca prof. dr. hab. inż. Jerzego Boguckiego (proj. J. Petruk)

Mocnym wsparciem dla działalności naukowo-dydaktycznej Wydziału były porozumienia zawarte z różnymi instytucjami, m.in. z Biurem Podróży i Turystyki „Almatur", Kołobrzeskim Przedsiębiorstwem Turystycznym „Bałtywia", Polskim Biurem Podróży „Orbis" w Poznaniu, Urzędem Wojewódzkim w Pile, UMiG Złocieniec, Międzygminnym Związkiem „Puszcza Zielonka", Fundusz Wczasów Pracowniczych i wieloma ośrodkami wczasowo-wypoczynkowymi –głównie wielkopolskich zakładów pracy. Pracownicy Wydziału nawiązywali te kontakty w celu realizacji ćwiczeń terenowych, obozów i praktyk, których efektem były umowy o współpracy z władzami różnych jednostek samorządu terytorialnego, placówkami dziedzictwa kulturowego, przedstawicielami parków narodowych i Lasów Państwowych oraz ośrodków sportu i rekreacji. Wydział współpracował z: Instytutem Turystyki, Departamentem Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego w Poznaniu, Polską Izbą Turystyczną, Wielkopolską Izbą Turystyczną, Polską Organizacją Turystyczną, Wielkopolską Organizacją Turystyczną. Od 1997 r. Wydział TiR pozostawał również członkiem Wielkopolskiej Izby Turystycznej, natomiast Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej od 11 XII 2012 r.[674]

[674] Istotne kontakty nawiązane zostały (i owocują do dziś) z Państwową Służbą Ochrony Zabytków, wojewódzkimi i miejskimi konserwatorami zabytków, pracowniami konserwacji zabytków, Muzeum

W maju 2000 r. dzięki inicjatywie prof. dr. hab. Wiesława Siwińskiego i pracowników Katedry Pedagogiki Czasu Wolnego i Rekreacji powstało Polskie Stowarzyszenie Naukowe Animacji Rekreacji i Turystyki (PSNARiT). Zgodnie ze statutem Stowarzyszenie skupiło się na rozwijaniu i rozpowszechnianiu nauk o kulturze fizycznej i dyscyplin pokrewnych. Od momentu powstania prężnie działało, realizując wiele przedsięwzięć, w tym coroczne konferencje naukowe na temat kultury fizycznej, turystyki, rekreacji, pedagogiki społecznej, żywienia oraz osób uprawiających aktywność fizyczną. Aktywność i kształtowanie więzi międzyuczelnianych przez PSNARiT zostały wyróżnione przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwo Sportu i Turystyki wieloma nagrodami przyznanymi członkom Stowarzyszenia. Do 2015 r. z inicjatywy Stowarzyszenia wydano 635 pozycji. We władzach pozostawali zarówno przedstawiciele Wydziału TiR, jak i WFSiR oraz osoby z innych uczelni[675].

Na początku nowego wieku Wydział nawiązał też współpracę z partnerami zagranicznymi nie tylko w ramach wymiany Tempus i Erasmus. W początkowych latach głównie z uczelniami byłego ZSRR. Później szczególnie bliska relacja zawiązała się z prof. Jürgenem Klimpelem z Hochschule Bremen University of Applied Sciences w Bremie oraz pracownikami Queen Margaret College w Edynburgu. Warto też wspomnieć o wieloletniej współpracy naukowej z Instytutem Ekologii Krajobrazu Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie, która zaowocowała udziałem pracowników obu instytucji w kilku konferencjach o charakterze międzynarodowym oraz szeregiem publikacji naukowych. A od marca 2006 r. do grona pracowników Wydziału w Katedrze Teorii i Metodyki Rekreacji dołączyła prof. Miroslava Přidalova, pracownik naukowy z Wydziału Kultury Fizycznej (Fakulty Tělesné Kultury) Univerzita Palackého w Ołomuńcu. Efektywna współpraca w zakresie nauki i dydaktyki trwała do 2012 r.

W 2008 r. Wydział i jego działalność przybliżone zostały szerszym kręgom odbiorców w ramach znanej serii filmów dokumentalnych o charakterze popularyzacyjnym. Ratajska Telewizja Kablowa zrealizowała film pt. *Turystycznym traktem*, prezentujący początki rozwoju turystyki w Poznaniu, działalności PTTK, Koła Przewodników im. M. Mottego w Poznaniu oraz sylwetki wielu wybitnych wielkopolskich krajoznawców. Podkreślono także znaczenie Wydziału Turystyki i Rekreacji w kształceniu kadr turystycznych w związku z przypadającym wówczas jubileuszem 35-lecia jego istnienia. Wywiadu udzielił ówczesny dziekan – prof. AWF, dr hab. Krzysztof Kasprzak, przedstawiając podstawowe cele dydaktyczne. Podkreślił kompleksowość wykształcenia absolwentów znajdujących zatrudnienie w wielu organizacjach turystycznych, biurach podróży,

Narodowym oraz innymi placówkami muzealnymi i instytucjami upowszechniania kultury itd. D. Żywiecka, *Powstanie i organizacja Wydziału,* [w:] *Dwudziestolecie Wydziału Turystyki i Rekreacji…*, s. 15.

[675] *Wprowadzenie*, [w:] *Polskie Stowarzyszenie Naukowe Animacji Rekreacji i Turystyki 2000–2015. Jego dorobek naukowy i popularyzatorski,* red. W. Siwiński, Poznań 2015, s. 11–13.

administracji rządowej i samorządowej lub podejmujących własną działalność gospodarczą. O pracy w charakterze pilota i przewodnika w kontekście studentów i absolwentów Wydziału wypowiedziała się też mgr Danuta Żywiecka[676].

Kolejna okrągła rocznica była motywacją do wzmożenia aktywności organizacyjno-merytorycznej grona pracowników Wydziału. W związku z jubileuszem 40-lecia kształcenia na Wydziale zaplanowany został bogaty program imprez. Wśród organizowanych wydarzeń znalazła się m.in. Konferencja naukowa nt. „Kształcenie kadr dla gospodarki turystycznej i rekreacji – stan obecny i prognozy na przyszłość". Towarzyszyła jej obszerna publikacja zawierająca artykuły uczestników. Goście konferencji otrzymali też monografię poświęconą historii i aktualnej pozycji akademickiej Wydziału TiR. Do publikacji dołączona została płyta z wykazem absolwentów oraz fotografiami z lat 1974–2015[677].

Na stulecie Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, a tym samym Akademii Wychowania Fizycznego, których początki były wspólne, przygotowany został interesujący, bogaty program obchodów, w których organizację i realizację aktywnie włączyli się także przedstawiciele Wydziału Turystyki i Rekreacji, chcąc tym samym uczcić poprzedników, z nadzieją, by dzieło zapoczątkowane kilkadziesiąt lat temu nadal trwało i nie zostało zapomniane oraz zaprzepaszczone poprzez nieprzemyślane zmiany i decyzje. Misja Wydziału jest zbieżna z uczelnianą, która brzmi następująco: „Misją Wydziału jest kształcenie kadr oraz prowadzenie innowacyjnych badań naukowych dla rozwoju społeczeństwa, wiedzy i informacji oraz tworzenie przyjaznych warunków do studiowania i pracy, pozwalających rozwijać talenty, pasje studentów i pracowników, i gwarantujących rozwój zawodowy w warunkach konkurencyjnego, międzynarodowego rynku pracy"[678].

---

[676] I. Wyszowska, K. Buczkowska, *Danuta Żywiecka* (wspomnienie), [w]: *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 82–83.

[677] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*

[678] Strategiczne kierunki rozwoju Wydziału Turystyki i Rekreacji, wynikające z misji i wizji rozwoju, to: umocnienie pozycji naukowej Wydziału wśród wiodących wydziałów w kraju i Unii Europejskiej kształcących kadry i prowadzących oryginalne, innowacyjne badania naukowe w sferze turystyki i rekreacji; stałe doskonalenie i zapewnienie najwyższej jakości kształcenia na Wydziale; nawiązywanie i umacnianie partnerskich relacji z podmiotami otoczenia społecznego i gospodarczego oraz doskonalenie kultury organizacyjnej i systemu zarządzania Wydziałem. Realizowanie kierunku turystyka i rekreacja w Akademii Wychowania Fizycznego w pełni wpisuje się w ogólnouczelnianą strategię rozwoju. Wyraża się w działaniach edukacyjnych i naukowo-badawczych odpowiadających współczesnym wyzwaniom, zwłaszcza w sferze rozwoju społeczno-ekonomicznego i postępu techniczno-technologicznego. Przedsięwzięcia te skoncentrowane są na kształtowaniu osobowości studentów i absolwentów oraz formowaniu relacji grupowych i międzygrupowych, budujących społeczeństwo i gospodarkę oparte na rzetelnej wiedzy. Absolwenci TiR są wszechstronnie przygotowanymi specjalistami, posiadającymi wiedzę, umiejętności i kompetencje pozwalające na tworzenie oferty turystyczno-rekreacyjnej dla osób w każdym wieku, obejmującej usługi m.in. w zakresie opieki, organizacji i programowania czasu wolnego oraz edukacji. Znajdują oni zatrudnienie w sektorze publicznym (np. w instytucjach systemu opieki społecznej, rynku pracy) i prywatnym (np. turystyka, rekreacja, opieka, edukacja, kultura, Ra-

b. Struktura Wydziału (1974–2018)

Pierwsza struktura organizacyjna Wydziału TiR AWF w Poznaniu została ustalona na mocy Zarządzenia nr 64 Przewodniczącego GKKFiT z dnia 10 XII 1974 r. Wydział tworzyły wówczas trzy instytuty, które podzielono następnie na mniejsze struktury organizacyjne (zakłady) o sprofilowanych zadaniach i celach. Zmiany te wprowadzono w latach 1983–1984.

Instytut Środowiskowych Podstaw Turystyki i Rekreacji (kierowany początkowo przez doc. dr. hab. Jerzego Boguckiego, potem przez doc. dr hab. Walentynę Deję) podzielono w dalszej kolejności na cztery zakłady:
- Zakład Ekologii i Biometeorologii
- Zakład Humanistycznych Podstaw Turystyki i Rekreacji
- Zakład Geograficznych Podstaw Turystyki
- Zakład Zagospodarowania Turystycznego i Rekreacyjnego.

Instytut Ekonomiki i Organizacji Turystyki (kierowany przez doc. dr. hab. Ryszarda Gałeckiego) zyskał trzy zakłady:
- Zakład Organizacji Turystyki
- Zakład Ekonomicznych Podstaw Turystyki
- Zakład Metod Ilościowych.

Instytut Teoretycznych Podstaw i Programowania Rekreacji (kierowany przez doc. dr. Lecha Erdmanna) podzielono na dwa zakłady:
- Zakład Teorii i Metodyki Rekreacji,
- Zakład Sportów Rekreacyjnych[679].

W 1984 r. Zarządzeniem Rektora AWF nr 12/84 z dniem 1 X w **Instytucie Środowiskowych Podstaw Turystyki i Rekreacji** powstały dwa zakłady:
- Zakład Geografii Turyzmu – kierowany przez doc. dr hab. Walentynę Deję,
- Zakład Ekologii Człowieka – kierowany przez prof. dr. hab. Jerzego Boguckiego.

W ramach przekształceń w Instytucie Środowiskowych Podstaw Turystyki i Rekreacji w miejsce Pracowni Praktyk i Zajęć Terenowych Instytutu Środowiskowych Podstaw Turystyki i Rekreacji powołano z dniem 1 X 1984 r. podległą dziekanowi Wydziału Turystyki i Rekreacji jednostkę organizacyjną o nazwie:

port samooceny, ocena programowa (profil ogólnoakademicki), Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 1/2017 Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej z dnia 12 I 2017 r.

[679] Kronika Wydziału Turystyki i Rekreacji, rękopis; G. Olszewska, *Akademia Wychowania Fizycznego w latach 1971–1975 w służbie kultury fizycznej*, „Kronika Miasta Poznania" 1978, nr 1, aneks, s. 47.

Pracownia Organizacji Praktyk, Obozów i Ćwiczeń Terenowych, której kierownikiem był starszy wykładowca mgr Franciszek Ziółkowski, a następnie dr Stanisław Krajewski, natomiast na stanowisko ds. organizacji praktyk powołano mgr Danutę Teresiak.

Instytut Ekonomiki i Organizacji Turystyki zyskał dwa zakłady:
- Zakład Ekonomiki Turystyki – kierowany przez dr Jolantę Pajdziewicz,
- Zakład Organizacji Turystyki – kierowany przez doc. dr. hab. Henryka Błaszyka.

Z dniem 6 III 1984 r. powołano **Wydziałowe Studium Pedagogizacji** pod kierunkiem doc. dr. hab. Wiesława Siwińskiego. Wśród wielu działań Studium podjęto się także doskonalenia pedagogicznego nauczycieli AWF.

W okresie ponad 40 lat funkcjonowania struktura Wydziału TiR ulegała wielokrotnym przekształceniom. W latach osiemdziesiątych zmodyfikowano nazwy zakładów, a w początkach lat dziewięćdziesiątych (Zarządzenie Rektora z dnia 6 IX 1991 i późniejsze aneksy z 1992 i 1993 r.) zlikwidowano instytuty i zakłady, tworząc na ich miejsce cztery katedry, w skład których weszły mniejsze jednostki – zakłady i pracownie.

Powstały więc cztery Katedry:

Katedra Geografii Turyzmu
- Zakład Zagospodarowania Turystycznego
- Zakład Syntez Krajobrazowych

Katedra Ekologii Człowieka
- Zakład Ochrony Środowiska Przyrodniczego
- Pracownia Krajoznawstwa

Katedra Pedagogiki Czasu Wolnego i Rekreacji
- Zakład Teorii Czasu Wolnego i Rekreacji
- Zakład Pedagogiki Czasu Wolnego

Katedra Ekonomiki i Organizacji Turystyki
- Zakład Polityki Turystycznej
- Pracownia Statystyki i Informatyki (od 1 IX 1992 r.)[680].

[680] M. Zamelska, B. Kaczor, A. Machnik, I. Wyszowska, *Powstanie Wydziału Turystyki i Rekreacji i jego ewolucja w latach 1974–2014,* [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 7–15. W latach 1999–2002 w ramach Katedry Ekonomiki i Organizacji Turystyki funkcjonowały: Zakład Organizacji i Zarządzania Turystyką; Zakład Polityki Turystycznej; Zakład Informatyki; Pracownia Statystyki, „Kronika" AWF lata 1999/2000–2001/2002 wyd. 2009, z. 39, s. 26; D. Żywiecka, *Powstanie i organizacja Wydziału,* [w:] *Dwudziestolecie Wydziału Turystyki i Rekreacji…*, s. 18.

Od 1 IX 1990 r. nauka języków obcych na Wydziale realizowana była w ramach Międzywydziałowego Studium Języków Obcych. W związku z wprowadzeniem programu Tempus 1 II 1994 r. powstała Wydziałowa Pracownia Żywności i Żywienia pod kierunkiem prof. dr. hab. Wojciecha Chalcarza. Przygotowano dla niej pomieszczenia na parterze willi przy ul. Droga Dębińska 7.

Pracownia Statystyki i Informatyki w 1996 r. stała się Zakładem Informatyki, którego kierownikiem został dr Leszek Konys, oraz Zakładem Statystyki z kierownikiem prof. dr. hab. Wiesławem Wagnerem. W 2003 r. wyodrębniono Zakład Kulturowych Podstaw Turystyki, na czele którego stanął dr hab. Marek Kazimierczak. Zespół stworzyli pracownicy m.in. z Katedry Geografii Turyzmu, reprezentujący takie dziedziny naukowe, jak: filozofia, socjologia, historia i historia sztuki, kulturoznawstwo i nauki o kulturze fizycznej[681].

W związku z przeniesieniem Wydziału do nowej siedziby przy ul. Królowej Jadwigi 27/39 w 2012 r. ewoluowała także struktura organizacyjna Wydziału Turystyki i Rekreacji i prezentowała się wówczas następująco:

Katedra Geoekologii Turystyki i Rekreacji
- Zakład Geografii Turystyki i Krajobrazu
- Zakład Ekologii i Ochrony Środowiska

Katedra Rekreacji
- Zakład Metodyki Rekreacji,
- Zakład Tańca i Fitnessu,
- Pracownia Sportów Tradycyjnych i Etnologii Sportu

Katedra Ekonomiki i Organizacji Turystyki
- Zakład Ekonomiki Turystyki i Marketingu,
- Zakład Organizacji i Zarządzania Turystyką,
- Zakład Informatyki,
- Zakład Kulturowych Podstaw Turystyki
- Pracownia Filozofii i Socjologii.

[681] I. Wyszowska, *Gaudium in litteris est! 10 lat Zakładu Kulturowych Podstaw Turystyki Wydziału Turystyki i Rekreacji,* „AWF Press" 2013, nr 10, s. 22–24. Wśród pracowników były pierwotnie: mgr D. Żywiecka (zm. w 2014 r.), dr A. Woźniak, dr I. Wyszowska (obecnie). Następnie dołączyły dr K. Buczkowska-Gołąbek (obecnie), dr J. Poczta (obecnie), dr E. Malchrowicz-Mośko (obecnie), przez krótki czas dr A. Bezmienow, prof. dr hab. M. Marcinkowski, dr P. Geise. Po utworzeniu Pracowni Filozofii i Socjologii dołączył dr hab. T. Sahaj (obecnie) oraz dr R. Florkowski.

Na Wydziale, do końca roku akademickiego 2013/2014, funkcjonował Zakład Żywienia i Żywności, kierowany przez prof. zw. dr. hab. Wojciecha Chalcarza. Z racji wprowadzenia kierunku dietetyka na Wydziale Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji, jednostka została tam przeniesiona.

Obecnie, po kolejnej korekcie, struktura Wydziału Turystyki i Rekreacji przed rozpoczęciem roku akademickiego 2018/2019 prezentuje się następująco:

Katedra Ekonomiki Turystyki i Informatyki (kierownik Katedry dr hab. Rafał Prinke; Magdalena Grupa – sekretariat)
- Zakład Ekonomiki Turystyki i Marketingu (dr Joanna Śniadek – p.o. kierownika Zakładu, dr Bernadeta Hołderna-Mielcarek, mgr Elżbieta Pawłowska)
- Zakład Organizacji i Zarządzania Turystyką (dr Agnieszka Warteckа-Ważyńska – p.o. kierownika Zakładu, dr Jowita Górka)
- Zakład Informatyki (dr Karolina Ratajczak – p.o. kierownika Zakładu, dr hab. Rafał Prinke, mgr Andrzej Wołoszyn)

Katedra Humanistycznych Podstaw Turystyki i Rekreacji (kierownik Katedry dr hab. Marek Kazimierczak, prof. AWF; Jolanta Żeligowska – specjalista naukowo-techniczny)
- Zakład Kulturowych Podstaw Turystyki (dr hab. Karolina Buczkowska-Gołąbek – kierownik Zakładu, dr Joanna Poczta, dr Ewa Malchrowicz-Mośko, dr Izabela Wyszowska)
- Pracownia Filozofii i Socjologii (dr hab. Tomasz Sahaj, dr Robert Florkowski)

Katedra Rekreacji (kierownik Katedry dr hab. Beata Pluta, prof. AWF; mgr Arleta Stepczyńska – specjalista inżynieryjno-techniczny)
- Zakład Metodyki Rekreacji (dr hab. Marcin Andrzejewski – kierownik Zakładu, dr hab. Beata Pluta, prof. AWF; dr hab. Magdalena Krzykała, dr Małgorzata Woźniewicz-Dobrzyńska, dr Karolina Podciechowska)
- Pracownia Sportów Tradycyjnych i Etnologii Sportu (dr hab. Małgorzata Bronikowska, prof. AWF)
- Zakład Geoekologii Turystyki i Rekreacji (dr Matylda Awedyk – p.o. kierownika Zakładu, dr Beata Kaczor, dr Adrian Lubowiecki-Vikuk, mgr Ewa Miciniak – specjalista naukowo-techniczny)[682].

[682] Dane z dnia 1 X 2018 r.

DZIEKANI I PRODZIEKANI WYDZIAŁU TURYSTYKI I REKREACJI AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W POZNANIU W LATACH 1974–2020

Kadencja 1974–1978

prof. zw. dr hab. inż. Jerzy Bogucki – dziekan
dr Janina Bilińska – prodziekan ds. studiów stacjonarnych (od XII 1977)

Kadencja 1978–1981

prof. zw. dr hab. inż. Jerzy Bogucki – dziekan
dr Janina Bilińska – prodziekan ds. studiów stacjonarnych
dr Roman Pawelski – prodziekan ds. studiów zaocznych (od II 1979)

Kadencja 1981–1984

prof. zw. dr hab. inż. Jerzy Bogucki – dziekan
dr Janina Bilińska – prodziekan ds. studiów stacjonarnych
dr Roman Pawelski – prodziekan ds. studiów zaocznych

Kadencja 1984–1987

prof. zw. dr hab. inż. Jerzy Bogucki – dziekan
dr Janina Bilińska – prodziekan ds. studiów stacjonarnych
prof. zw. dr hab. Walentyna Deja – prodziekan ds. studiów zaocznych

Kadencja 1987–1990

dr hab. Henryk Błaszyk, prof. AWF – dziekan
prof. zw. dr hab. inż. Jerzy Bogucki – prodziekan ds. studiów stacjonarnych
prof. zw. dr hab. Walentyna Deja – prodziekan ds. studiów zaocznych

Kadencja 1990–1993

dr hab. Stefan Bosiacki, prof. AWF – dziekan
dr Maria Zamelska – prodziekan
st. wykładowca mgr Franciszek Ziółkowski – prodziekan ds. studenckich

Kadencja 1993–1996[683]

dr hab. Stefan Bosiacki, prof. AWF – dziekan
st. wykładowca mgr Franciszek Ziółkowski – prodziekan ds. studenckich
dr hab. Janusz Grell, prof. AWF – prodziekan ds. studiów zaocznych

Kadencja 1996–1999

dr hab. Krzysztof Kasprzak, prof. AWF – dziekan
dr Leszek Konys – prodziekan ds. studiów stacjonarnych
dr Maria Zamelska – prodziekan ds. studiów zaocznych
dr hab. Janusz Grell, prof. AWF – prodziekan ds. rozwoju Wydziału TiR

Kadencja 1999–2002

dr Leszek Konys – dziekan
dr Maria Zamelska – prodziekan ds. studiów
dr Agata Wiza – prodziekan ds. studiów zaocznych i wieczorowych
dr Tatiana Manasterska – prodziekan ds. rozwoju Wydziału TiR

Kadencja 2002–2005

dr Leszek Konys – dziekan
dr Agata Wiza – prodziekan ds. studiów
dr Iwona Miedzińska – prodziekan ds. studiów zaocznych
dr hab. Marek Stuczyński – prodziekan ds. rozwoju Wydziału TiR

Kadencja 2005–2008

dr hab. Marek Stuczyński – dziekan
dr Iwona Kiełbasiewicz-Drozdowska – prodziekan ds. studiów
dr hab. Marek Kazimierczak, prof. AWF – prodziekan ds. studiów zaocznych
dr Rafał Prinke – prodziekan ds. Rozwoju Wydziału TiR

Kadencja 2008–2012

dr hab. Krzysztof Kasprzak, prof. AWF – dziekan
dr Karolina Ratajczak – prodziekan ds. studenckich
dr Małgorzata Woźniewicz-Dobrzyńska – prodziekan ds. studiów
dr Andrzej Wartecki – prodziekan ds. rozwoju

[683] D. Żywiecka, *Powstanie i organizacja Wydziału,* [w:] *Dwudziestolecie Wydziału Turystyki i Rekreacji…*, s. 18.

Kadencja 2012–2016

dr hab. Marek Stuczyński – dziekan
dr hab. Beata Pluta, prof. AWF – prodziekan ds. nauki i rozwoju
dr Joanna Śniadek – prodziekan ds. studenckich
dr Rafał Prinke – prodziekan ds. studiów

Kadencja 2016–2020

dr hab. Beata Pluta, prof. AWF – dziekan
dr hab. Karolina Buczkowska-Gołąbek – prodziekan ds. studiów
dr Joanna Śniadek – prodziekan ds. studenckich[684].

W latach 1974–1992 kierownikiem dziekanatu Wydziału TiR była mgr Kornelia Hałas (początkowo zatrudniona w dziekanacie Wydziału Wychowania Fizycznego), czuwała ona nad całokształtem spraw administracyjnych Wydziału, organizowała proces dydaktyczny studiów zaocznych i dziennych, prowadziła pierwsze rekrutacje na Wydział TiR w 1975 r.[685], a po jej przejściu na emeryturę obowiązki te przejęła Róża Wesoła – pełniąc tę funkcję do 2012 r. Obecnie – po reorganizacji struktury uczelni – funkcję dziekanatów przejął uczelniany Dział Obsługi Studenta (DOS).

W minionych latach pracownicy Wydziału Turystyki i Rekreacji cieszący się uznaniem i poparciem środowiska byli również wybierani przez społeczność akademicką na stanowiska prorektorów uczelni, w tym gronie znaleźli się:

– prof. zw. dr hab. Wiesław Siwiński – prorektor ds. nauki (1987–1991),
– dr hab. Wanda Staniewska-Zątek, prof. AWF – prorektor ds. nauki (1991–1993),
– dr hab. Stefan Bosiacki, prof. AWF – prorektor ds. studiów (1996–2002)[686].

W kadencji 2016–2020 pierwszy raz w dziejach Wydziału władzę objęły same kobiety. Dziekanem została dr hab. Beata Pluta, prof. AWF, prodziekanem ds. studiów – dr hab. Karolina Buczkowska-Gołąbek, a funkcję prodziekana

[684] Postacie dziekanów: prof. J. Boguckiego, prof. H. Błaszyka, prof. S. Bosiackiego, dr. L. Konysa, prof. K. Kasprzaka oraz prof. M. Stuczyńskiego szeroko omówione zostały w: I. Wyszowska, *Sylwetki dziekanów Wydziału Turystyki i Rekreacji,* [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacjii...*, s. 19–29.

[685] R. Wesoła, *Kornelia Hałas* [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 76.

[686] Szerzej omówione sylwetki ww. prorektorów w: *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 23–24; 78-79; „Kronika" AWF za lata 1999/2000–2001/2002 wyd. 2009, z. 39, s. 11.

47. W pierwszym rzędzie od lewej: prof. dr hab. inż. Jerzy Bogucki, prof. dr hab. Henryk Błaszyk, dr hab. Stefan Bosiacki, prof. AWF, dr Leszek Konys; w drugim rzędzie: dr hab. Krzysztof Kasprzak, prof. AWF, dr hab. Marek Stuczyński, dr hab. Beata Pluta, prof. AWF

ds. studenckich, już drugą kadencję, pełni dr Joanna Śniadek[687]. Są one absolwentkami AWF (panie prodziekan – Wydziału Turystyki i Rekreacji), co także jest sytuacją jak dotychczas wyjątkową[688].

c. Nauczyciele akademiccy

W początkach funkcjonowania Wydziału TiR na pełnych etatach zatrudnionych było jedynie troje profesorów i docentów: prof dr hab. inż. Jerzy Bogucki, prof. dr hab. Walentyna Deja oraz doc. dr Lech Erdmann. Niemal wszystkie przedmioty objęte planem studiów były wykładane przez samodzielnych pracowników na-

[687] Na temat nowych władz: *Dziekani, Prodziekani, kadencja 2016–2020*, „AWF Press" 2016, nr 17, s. 14–15.

[688] W wywiadzie dla uczelnianej gazety AWF Press pani dziekan słusznie podkreśliła „[…] wydział z ponad czterdziestoletnią tradycją powinien dalej funkcjonować w strukturze Uczelni. Żeby tak było, niezwykle ważne są dobre, partnerskie relacje z władzami rektorskimi i pomoc w zakresie realizacji celów, które nakreśliłam i które mam nadzieję są spójne z celami całej Uczelni, bo silna Uczelnia to także silny wydział". *Nowe kierunki na Wydziale TiR – rozmowa z dziekan Wydziału Turystyki i Rekreacji – dr hab. prof. AWF Beatą Plutą*, „AWF Press" 2016, nr 17, s. 12.

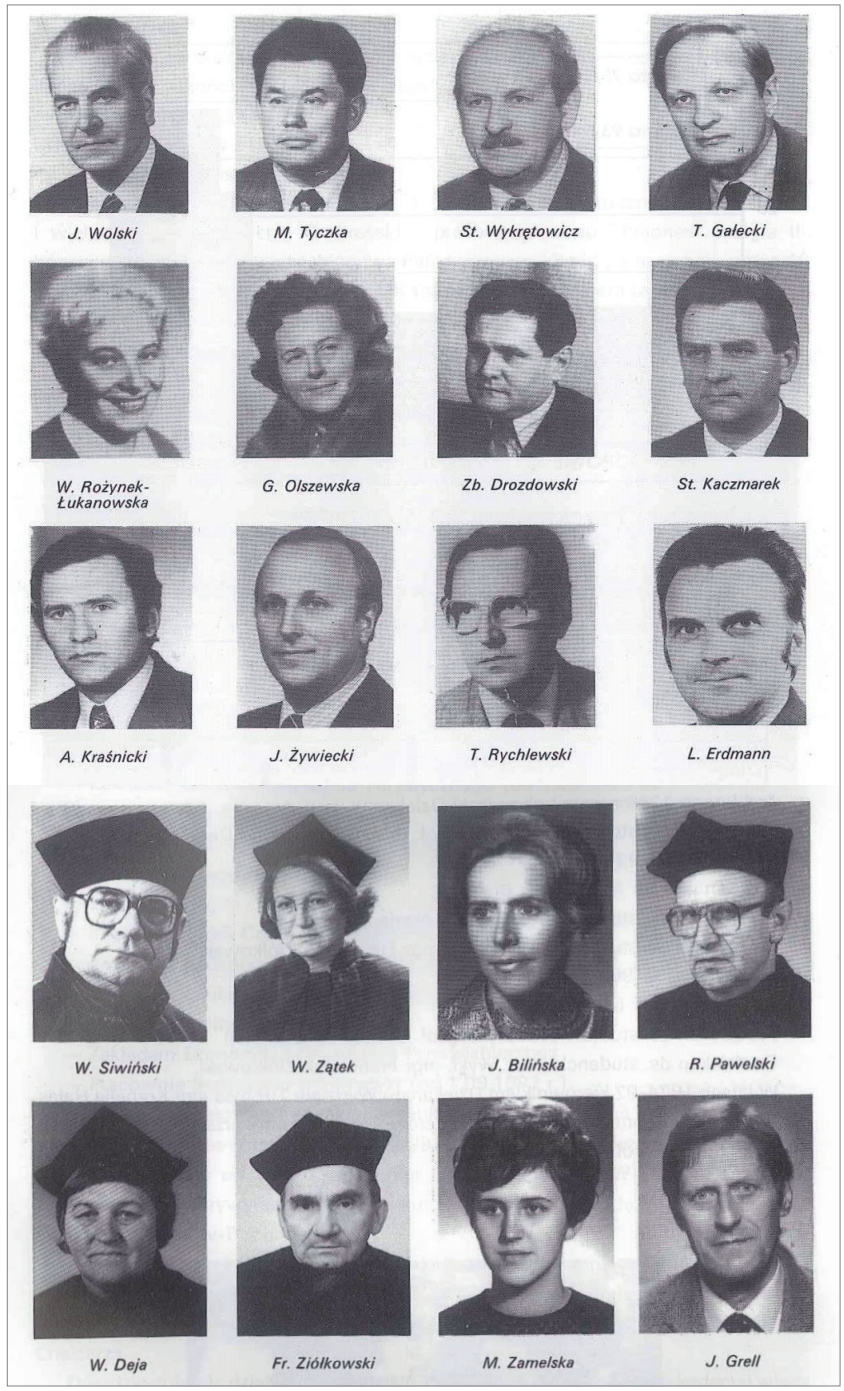

48. Kadra nauczająca na Wydziale TIR

ukowych. Dlatego niezbędnym okazało się wsparcie procesu dydaktycznego także o nauczycieli akademickich z Wydziału Wychowania Fizycznego: prof. dr. hab. Zbigniewa Drozdowskiego, doc. dr Gertrudy Olszewskiej, prof. dr hab. Wandy Rożynek-Łukanowskiej oraz z kilku innych poznańskich uczelni i instytutów naukowych. Przede wszystkim z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, z którego kadrę zasilili: prof. dr hab. Tadeusz Bartkowski, prof. dr hab. Mieczysław Tyczka, prof. dr hab. Stanisław Wykrętowicz. Z Akademii Ekonomicznej natomiast dołączyli: prof. dr hab. Ryszard Gałecki, prof. dr hab. Józef Garczarczyk, a z Instytutu Turystyki: prof. dr hab. Zygmunt Filipowicz, doc. dr hab. Lech Andrzej Dębski, doc. dr hab. Jerzy Wolski oraz z Instytutu Kształtowania Środowiska: doc. dr hab. Alojzy Jankowski. Niezwykle istotna była także pomoc w prowadzeniu zajęć przez specjalistów i praktyków zatrudnionych w różnych placówkach turystycznych, w tym dr. Jerzego Żywieckiego, mgr Ireny Andrzejewskiej, mgr. Andrzeja Buczyńskiego, a także hotelarskich m.in. mgr. Jerzego Grabowskiego[689].

49. W pierwszym rzędzie od lewej: mgr Franciszek Ziółkowski, prof. dr hab. Jan Sikora, dr Alicja Woźniak, mgr Danuta Żywiecka; w drugim rzędzie od prawej prof. dr hab. Wiesław Wagner, prof. dr hab. Maciej Pietrzak

Młodzi pracownicy nauki, asystenci i adiunkci rekrutowani byli pierwotnie także spośród absolwentów różnych uczelni, w tym z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Akademii Rolniczej, Akademii Ekonomicznej, Politechniki Poznańskiej i – poza absolwentami Wydziału Wychowania Fizycznego – przez wiele lat tworzyli oni zespół nauczycieli akademickich Wydziału. Niestety brak możliwości doktoryzowania się na Akademii Wychowania Fizycznego powodował częstą rotację młodej kadry. Brak szans na awans naukowy kadry nauczycieli akademickich był istotnym problemem dla rozwoju Wydziału. Pierwsze tytuły doktorskie uzyskane przez absolwentów Turystyki i Rekreacji na Wydziale

[689] J. Bogucki, W. Zątek, *Realizacja procesu dydaktycznego – programy i formy*, s. 34; M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany*, s. 34.

50. Pracownicy Wydziału Turystyki i Rekreacji w roku jubileuszowym 40-lecia Wydziału (2015 r.) przed wejściem do nowego budynku dydaktycznego

Wychowania Fizycznego (dr Joanna Śniadek, dr Marek Nowacki, dr Małgorzata Woźniewicz-Dobrzyńska, dr Karolina Ratajczak, dr Jowita Górka, dr Katarzyna Majchrzak, dr Karolina Buczkowska, dr Agnieszka Wartecka-Ważyńska, dr Aleksandra Karpińska, dr Joanna Poczta, dr Beata Kaczor, dr Olga Smoleńska)[690] otworzyły możliwość kształtowania własnej kadry naukowej. Grono naukowo-dydaktyczne w 2018 r. w dużym stopniu tworzyli pracownicy – częstokroć absolwenci, których kariera zawodowa od początku była związana z Wydziałem, a trzy z nich (do kwietnia 2015 r.) uzyskały stopień doktora habilitowanego: Beata Pluta, Agata Wiza (obecnie WWFiR), Karolina Buczkowska-Gołąbek[691].

Kadra dydaktyczna, z powodów obiektywnych, stale ewoluowała. W roku akademickim 2016/2017 przedstawiała się następująco: nauczycieli naukowo-dydaktycznych było 17, w tym: 10 doktorów habilitowanych, 7 doktorów; 10 osób było na etatach dydaktycznych, w tym: 8 doktorów i 2 magistrów. Nauczyciele akademiccy Wydziału TiR to przede wszystkim osoby zaliczane do minimum kadrowego, posiadające udokumentowany publikacjami dorobek w obszarze dyscyplin naukowych, mieszczących się w ramach nauk wymaganych dla kierunku, prezentujące szeroką gamę zainteresowań naukowych, kwalifikacje dydaktyczne kadry oraz zdobyte doświadczenie zawodowe poza uczelnią. Byli także członkami wielu instytucji eksperckich, posiadali liczne uprawnienia szkoleniowe – instruktorskie i trenerskie, które w różnym stopniu były wykorzystywane w ich bieżącej działalności dydaktycznej i naukowej. Prowadzili też kursy specjalistyczne o zasięgu krajowym i międzynarodowym, wchodzili w skład komisji egzaminacyjnych i konkursowych[692].

[690] *Księga Dyplomów (1976-2018)* – prace doktorskie obronione w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu; M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany…*, s. 34–35.

[691] M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany…*, s. 35.

[692] *Raport samooceny…*, s. 27-28.

d. Proces dydaktyczny – programy nauczania

W momencie utworzenia Wydziału rozpoczął się proces kształcenia na podstawie „Tymczasowych ramowych programów 4-letnich studiów magisterskich" opracowanych przez prof. J. Boguckiego i mgr D. Żywiecką. Opublikowane zostały przez GKKFiT w Warszawie, w 1976 r. program wdrożono w Krakowie i Wrocławiu. Program obowiązywał w latach 1974–1980[693].

Do 1980 r. dydaktyka obejmowała jeden kierunek i trzy specjalności – obsługę ruchu turystycznego, hotelarstwo i rekreację. Wszyscy absolwenci otrzymywali tytuł magistra turystyki. Po 1980 r. wprowadzone nowe odrębne programy dla dwóch kierunków dawały możliwość uzyskania tytułu magistra turystyki lub magistra rekreacji. Zlikwidowano jednocześnie specjalność hotelarską. Rosnące wówczas znaczenie turystyki w kontekście społeczno-gospodarczym zaakcentowano wyodrębnieniem kierunku turystyka[694].

Istotną korektę programu zainspirowali sami studenci na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. Ówczesny dziekan, dr hab. Stefan Bosiacki, prof. AWF, powołał wówczas zespół do stworzenia nowych programów pod kierownictwem prodziekan dr Marii Zamelskiej[695]. Program interdyscyplinarny, realizowany w następnych latach, obejmował aktualne i ważne problemy związane z rozwojem turystyki i rekreacji. Był on oparty przede wszystkim na bloku przedmiotów do wyboru[696]. Aby w pełni wprowadzić założenia nowego programu, przygotowano Program TEMPUS-JEP pt. „Poznański projekt modernizacji uniwersyteckiego kształcenia kadr dla turystyki i hotelarstwa w Polsce", a jego koordynację powierzono Wydziałowi Turystyki i Rekreacji poznańskiej AWF. Poznański Wydział Turystyki i Rekreacji, a także Wydział Wychowania Fizycznego i Turystyki AWF w Krakowie, były jedynymi specjalistycznymi kierunkami akademickimi przygotowującymi kadry z wyższym wykształceniem dla potrzeb turystyki w Polsce (na uczelniach ekonomicznych nie było jeszcze wówczas kształcenia na kierunku turystyka i rekreacja lub gospodarka turystyczna)[697].

[693] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 224.

[694] J. Bogucki, W. Ząteк, *Realizacja procesu dydaktycznego – programy i formy…*, s. 31–54.

[695] Tamże, s. 33.

[696] M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany…*, s. 34–35.

[697] Umiejętności absolwentów Wydziału Turystyki i Rekreacji obejmowały: organizację, programowanie i prowadzenie imprez turystycznych i rekreacyjnych; prowadzenie biura turystycznego lub hotelu; pracę w jednostkach administracji państwowej szczebla gminnego, regionalnego i centralnego; organizację nowoczesnej pracy biurowej; znajomość minimum dwóch języków obcych; programowanie i prowadzenie zajęć rekreacyjnych; wykorzystywanie wiedzy biologiczno-medycznej w procesie odnowy sił człowieka oraz profilaktyce chorób cywilizacyjnych oraz planowanie działalności usługowo-rekreacyjnej z wykorzystaniem wiedzy z zakresu przedmiotów ekonomicznych (przedsiębiorczość, marketing, zarządzanie), K. Majchrzak, *Współpraca międzynarodowa. Realizacja projektu TEMPUS-JEP_3271. Poznański projekt modernizacji uniwersyteckiego kształcenia kadr dla turystyki i hotelarstwa w Polsce na Wydziale Turystyki i Rekreacji*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 67–68.

W ramach Programu TEMPUS-JEP, w 1993 r. wprowadzone zostały cztery specjalności: polityka turystyczna, organizacja i obsługa ruchu turystycznego, hotelarstwo oraz rekreacja. Studia realizowane były w trybie stacjonarnym i zaocznym, trwały 4,5 roku i miały charakter dwuetapowy – 3-letnie studia zawodowe i 1,5-roczne studia magisterskie. Obowiązywały następujące przedmioty: obligatoryjne – obejmujące bloki przedmiotów podstawowych i kierunkowych (przyrodniczych, humanistycznych, prawno-ekonomicznych) oraz metody i techniki badawcze; przedmioty do wyboru – obejmujące problematykę z zakresu wybranej specjalności; ćwiczenia terenowe (w wymiarze 296 godzin); praktyki (cztery tygodnie); obozy (w wymiarze 206 godzin dla specjalności polityka turystyczna, hotelarstwo i rekreacja oraz 286 godzin dla organizacji i obsługi ruchu turystycznego); języki obce oraz wychowanie fizyczne. Nowy program zakładał także indywidualny tok studiów, w ramach którego student musiał zaliczyć określoną minimalną liczbę przedmiotów, choć mógł także uczestniczyć we wszystkich zajęciach. Każdemu studentowi przydzielano indywidualnie opiekuna (tutora)[698].

Program wdrożony w 1993 r., realizowany był do roku 2000 na studiach stacjonarnych, wieczorowych (od 1996 r.) i niestacjonarnych, w których po raz ostatni wszyscy studenci, kończąc 3-letnie studia zawodowe, uzyskiwali tytuł licencjacki. W tym roku Rada Wydziału TiR uchwaliła możliwość wyboru studiowania w systemie 4,5-letnich, jednolitych studiów magisterskich (trybem studiów stacjonarnych i niestacjonarnych), bez obowiązku uzyskiwania dyplomu licencjackiego (ostatni studenci taki dyplom uzyskali w 2011 r.) lub w systemie dwuetapowym z prawem zdawania egzaminu dyplomowego 3-letnich studiów zawodowych (ostatni studenci taki dyplom uzyskali w 2009 r.). Program ten podlegał wielu modyfikacjom, pojawiały się kolejne przedmioty do wyboru odpowiadające aktualnym trendom w gospodarce turystycznej, zmieniała się kolejność realizacji przedmiotów ujętych w programie podstawowym, jak również treść i zakres tematyczny wykładanych przedmiotów[699].

W nawiązaniu do europejskiego systemu kształcenia w ramach programu Erasmus wprowadzono w Polsce Program Mobilności Studentów MOST, zapoczątkowany porozumieniem rektorów dwunastu uczelni podpisanym 13 XII

[698] Ustawa o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997 r. (tekst jednolity z 2001 r., Dz.U. Nr 555 poz. 578) oraz Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2001 r. w sprawie przewodników turystycznych i pilotów wycieczek (Dz.U. Nr 72 poz. 752) pozwoliły Wydziałowi na złożenie wniosku do ówczesnego wojewody wielkopolskiego o możliwość zrealizowania w toku studiów programu szkolenia pilotów i przewodników wycieczek. Kierownikiem szkoleń pilotów wycieczek w toku studiów została dr Tatiana Manasterska, a kierownictwo szkolenia kandydatów na przewodnika miejskiego z uprawnieniami na miasto Poznań objęła dr Maria Zamelska. Na mocy decyzji wojewody wielkopolskiego Wydział TiR uzyskał też prawo organizowania egzaminu wewnętrznego kończącego realizację kursu. Po raz pierwszy studenci turystyki i rekreacji mogli odbywać kurs szkolenia pilockiego i przewodnickiego w ramach studiów.

[699] Tamże.

1999 r. Porozumienie o współpracy przy realizacji Programu Mobilności Studentów AWF, nazwane MOST AWF, zostało zawarte 6 V 2010 r. Do 2012 r. jednostką koordynacyjną tego programu była AWFiS w Gdańsku, a następnie ówczesny prodziekan ds. studenckich i sportu AWF Poznań dr Marek Sokołowski. Ideą Programu MOST AWF było stworzenie możliwości studiowania na różnych uczelniach AWF w Polsce przez jeden semestr, w ramach którego student realizuje indywidualny plan lub tok studiów, bądź też program nauczania.

Z inicjatywy dziekana TIR, dr. hab. Marka Stuczyńskiego, po wejściu ustawy z dnia 27 VII 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, zespół pracowników Wydziału pod kierunkiem ówczesnych prodziekanów: ds. studiów zaocznych dr. hab. Marka Kazimierczaka, prof. AWF, oraz ds. rozwoju Wydziału TiR dr. Rafała Prinke, opracował projekt programu kształcenia na kierunku turystyka i rekreacja dla studiów pierwszego i drugiego stopnia, zgodnie ze standardami obowiązującymi w polskim szkolnictwie wyższym (Rozporządzenie MNSW z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia […], załącznik nr 108). Program ten uruchomiony został w roku akademickim 2007/2008. W dziedzinie turystyki i rekreacji w nowym systemie kształcenia akademickiego wprowadzono obowiązkowo dwa stopnie studiów:

– pierwszy (licencjacki), trwający sześć semestrów, w ramach których studenta obowiązuje uzyskanie 180 pkt ECTS (European Credit Transfer System),
– drugi (magisterski), trwający cztery semestry, w ramach których student powinien uzyskać 120 pkt ECTS.

Absolwent kończący studia licencjackie zyskiwał wiedzę ogólną z kręgu nauk przyrodniczych, społecznych i ekonomicznych. Był przygotowany do podejmowania działań w zakresie turystyki i rekreacji. W latach 2007–2014 Wydział oferował następujące specjalności: obsługa ruchu turystycznego, rekreacja, hotelarstwo, ekoturystyka (poszerzona następnie o agroturystykę), turystyka kulturowa (poszerzona o dziennikarstwo), dietetyka. A od roku akademickiego 2014/2015 oferta została zmodyfikowana i obejmowała specjalności: obsługa ruchu turystycznego, rekreacja, hotelarstwo i gastronomia, turystyka kulturowa z dziennikarstwem[700]. W latach 2012–2014 funkcjonowała również specjalność gastronomia hotelowa[701]. W roku akademickim 2015/2016 Wydział włączył do procesu kształcenia nową specjalność – turystykę sportową[702].

[700] M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany…* s. 34–35.

[701] Tamże.

[702] Program specjalności o profilu zorientowanym interdyscyplinarnie i aplikacyjnie odnosił się do społeczno-gospodarczo-kulturalnego wymiaru zjawiska, a przede wszystkim akcent stawia na społeczno-kulturowy wymiar turystyki sportowej. U podstaw programu specjalności leży rozumienie (model) turystyki sportowej, gdzie z jednej strony usytuowany jest aktywny turysta sportowy, uprawiający sport na poziomie zawodowym lub amatorskim, a z drugiej bierny turysta sportowy, uczestniczący jedynie w widowisku sportowym lub też zwiedzający atrakcje sportowe (w tym: muzea sportu), występujący wówczas także jako turysta kulturowy.

Najistotniejszym osiągnięciem Wydziału w 2016 r. było pozyskanie dwóch grantów z Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w łącznej kwocie 1 414 199,35 zł na realizację dwóch projektów: wprowadzenia nowego kierunku studiów animacja osób 50+ oraz nowoczesnego programu przygotowania studentów Wydziału Turystyki i Rekreacji AWF w Poznaniu do wejścia na rynek pracy w ramach Programu Operacyjnego Wiedza – Edukacja – Rozwój 2014–2020 pt. „Strefa Rozwoju Kompetencji".

Nowy kierunek studiów animacja osób 50+ przewidziany został dla poziomu kształcenia pierwszego stopnia studiów stacjonarnych (licencjackich) o profilu praktycznym. Celem nadrzędnym projektu było kształcenie studentów – którzy stanowili kadrę specjalistów z zakresu animacji, organizacji czasu oraz wsparcia rozwoju społecznego, kulturalnego i fizycznego osób z grupy wiekowej powyżej 50. roku życia. W tym celu nawiązane zostały kontakty z wieloma instytucjami (Wielkopolską Organizacją Turystyczną, Towarzystwem Krzewienia Kultury Fizycznej w Poznaniu, Fundacją „Aktywni", Centrum Turystyki Kulturowej „Trakt", Urzędami Miasta Poznania i Konina, Urzędem Marszałkowskim w Poznaniu, Lokalną Organizacją Turystyczną w Koninie, Centrum Zdrowia i Relaksu Verano w Kołobrzegu). Współpracę zawiązano także z organizacjami pozarządowymi i pożytku publicznego, w tym Centrum Inicjatyw Senioralnych w Poznaniu, Towarzystwem „Uniwersytet Trzeciego Wieku" itp.[703]. Realizowano program II roku nowego kierunku w ramach jednej z dwóch specjalności: animator aktywności fizycznej seniorów[704].

Na wyróżnienie zasługuje realizowany na Wydziale TiR w okresie od 1 XII 2016 do 30 XI 2018 r. drugi ze wspomnianych wyżej projektów pt. „Strefa rozwoju kompetencji. Nowoczesny program przygotowywania studentów Wydziału TiR AWF w Poznaniu do wejścia na rynek pracy". Studenci ostatnich lat (I i II stopień, łącznie 200 osób) brali udział w certyfikowanych szkoleniach i warsztatach podnoszących ich kompetencje zawodowe, informatyczne i komunikacyjne. Rodzaje i tematyka kursów oraz warsztatów zawodowych wskazana została przez pracodawców z branży, m.in. członków Rady Interesariuszy[705].

Wysoką jakość realizacji procesu dydaktycznego potwierdza nagroda przyznana przez środowisko branżowe w 2016 i 2017 r. Wydziałowi w prestiżowym rankingu szkół wyższych „Wiadomości Turystycznych". Wydział Turystyki i Re-

[703] Wniosek o utworzenie kierunku studiów zgodnie z art. 11 ust. 2-3 – Prawo o szkolnictwie wyższym, 2016, s. 1–14.

[704] Druga specjalność – animator aktywności społeczno-kulturalnej seniorów, nie została uruchomiona w roku akademickim 2018–2019 z uwagi na zbyt małą grupę zainteresowanych.

[705] Przy Wydziale TiR AWF działa Rada Interesariuszy, w jej skład wchodzą przedstawiciele podmiotów z szeroko rozumianej gospodarki turystycznej, organizacji społecznych i stowarzyszeń zawodowych oraz instytucji. Z przedstawicielami Rady konsultowane są programy nauczania, praktyk zawodowych, a także problematyka prac dyplomowych oraz oferta naukowo-badawcza. *Raport samooceny…*, s. 30–31.

kreacji AWF zajął pierwsze miejsce wśród uczelni najlepiej przygotowujących do pracy w branży turystycznej. Poznańska Akademia Wychowania Fizycznego zdobyła najwyższą punktację wśród uczelni wyższych o profilu mieszanym, czyli łączącym praktykę z wiedzą ogólnoakademicką[706].

e. Formy studiów (eksternistyczne, stacjonarne, niestacjonarne, wieczorowe, podyplomowe)

Na przestrzeni ponad 40 lat na Wydziale TiR studia prowadzone były w kilku formach. Podstawową stanowią niezmiennie studia stacjonarne i niestacjonarne[707]. Dość specyficzną formą były studia eksternistyczne, które w latach siedemdziesiątych XX w. adresowano przede wszystkim do doświadczonych pracowników biur podróży, hoteli, działów socjalnych zakładów pracy itp. Eksternistyczne grupy zorganizowano też w Kołobrzegu (1976 r.) w ramach współpracy Wydziału z Kołobrzeskim Przedsiębiorstwem Turystycznym „Bałtywia" oraz w Pile przy współpracy z Urzędem Wojewódzkim[708]. Niestety w latach osiemdziesiątych XX w. decyzją Senatu uczelni nastąpiło zawieszenie rekrutacji na ten typ studiów, natomiast dodatkowo w latach 1996–2000 uruchomiono studia wieczorowe.

Szczególnie ważną formę studiów na Wydziale stanowiły studia podyplomowe. Już w 1978 r. powstało pierwsze Podyplomowe Studium Zaoczne Organizacji i Obsługi Ruchu Turystycznego. Następne pojawiły się dopiero w latach dziewięćdziesiątych XX w.: w 1992 r. było to Podyplomowe Studium Organizacji i Zarządzania Gospodarką Turystyczną i Hotelarstwem, pod opieką profesorów Stanisława Wykrętowicza i Janusza Grella, a następnie prof. Stefana Bosiackiego z Katedry Ekonomiki i Organizacji Turystyki (odbyło się 18 edycji studiów), a od 1993 r. Podyplomowe Studium Planowania Przestrzennego w Samorządowej Gospodarce Miast i Gmin, przy współpracy Wydziału z Fundacją Rozwoju Samorządności Terenowej – działające pod kierunkiem profesorów Reginy Pawuły z Politechniki Poznańskiej i Stefana Bosiackiego. Z kolei w 2014 r. zdecydowano się poszerzyć ofertę edukacyjną studiów podyplomowych na Wydziale, wprowadzając propozycję studiów Menedżer Usług Rekreacyjnych, których kierownikiem naukowym był dr hab. Stefan Bosiacki, prof. AWF, a organizacyjnym – mgr Konrad Tuszewski.

W Ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki zrealizowano projekt Kapitał Ludzki nr POKL.04.01.01–00–251/09 Menedżer Turystyki i Rekrea-

[706] Tamże.

[707] W latach 2016–2018 nie zostały uruchomione z przyczyn obiektywnych (zob. tabela absolwentów).

[708] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 238.

51. Absolutorium Wydziału TiR, aula AWF, 2009 r., rektor prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński, dziekan dr hab. Krzysztof Kasprzak, prof. AWF, prodziekan ds. studenckich dr Karolina Ratajczak, prodziekan ds. studiów dr Małgorzata Woźniewicz-Dobrzyńska, prodziekan ds. rozwoju dr Andrzej Wartecki oraz pracownicy Wydziału TiR

cji. Głównym celem projektu było wzmocnienie potencjału dydaktycznego uczelni poprzez rozszerzenie oferty kształcenia o nową specjalność menedżer turystyki i rekreacji oraz przygotowanie absolwentów na potrzeby rynku pracy i specjalistów posiadających kwalifikacje w warunkach ekonomicznych współczesnego świata. Kierownikiem projektu był dr Andrzej Wartecki. Projekt obejmował bezpłatne studia drugiego stopnia – stacjonarne i niestacjonarne w latach 2009–2011 na kierunku turystyka i rekreacja, specjalność: menedżer turystyki i rekreacji.

Rozwój zawodowy studentów wspierało Centrum Doskonalenia Kadr AWF, organizujące kształcenie doskonalące oraz podyplomowe. W ofercie były studia podyplomowe i kursy m.in.: Organizacja i zarządzanie sportem (studia podyplomowe), Formy taneczno-gimnastyczne i fitness (studia podyplomowe), Przygotowanie pedagogiczne dla studentów i absolwentów AWF (studia podyplomowe), Trener personalny (studia podyplomowe), Instruktor sportu (kurs, różne dyscypliny), Instruktor rekreacji ruchowej (kurs, różne formy), Pierwsza pomoc (kurs), Wychowawca kolonijny (kurs) i Ratownik wodny (kurs). Studenci Wydziału TiR mogli zdobywać uprawnienia z zakresu różnych form rekreacji ruchowej również w ramach przedmiotów ruchowych. Do końca roku 2013 Wydział posiadał uprawnienia do przeprowadzania kursu pilotów wycieczek w ramach studiów na specjalności obsługa ruchu turystycznego.

Wyróżniający się studenci studiów II stopnia (SUM-u) mają możliwość kontynuowania edukacji na studiach doktoranckich III stopnia na Wydziale Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji. Wszyscy doktoranci zobowiązani są do prowadzenia określonych zajęć dydaktycznych, niektórzy z nich pozostają na

uczelni w charakterze nauczyciela akademickiego (w trakcie realizacji doktoratu lub zaraz po obronie). Od samego początku istnienia Wydziału studia, cieszyły się ogromną popularnością. Do egzaminów wstępnych przystępowało corocznie ok. 1000 kandydatów (7–10 osób na jedno miejsce)[709].

Tabela 5. Absolwenci studiów stacjonarnych TiR (1979–2018)

Rok	Absolwenci stacjonarni (łącznie)	4,5-letnie	5-letnie	SUM	Licencjat	Eksterniści	SUM–Unijne
1979	91					8	
1980	109					30	
1981	100					24	
1982	93					41	
1983	71					13	
1984	43					15	
1985	49					16	
1986	47						
1987	51						
1988	38						
1989	64						
1990	101						
1991	64						
1992	90						
1993	65						
1994	94						
1995	119						
1996	121						
1997	0						
1998	93				1		
1999	89						

[709] M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany...*, s. 35; Do przeprowadzenia rekrutacji opartej na zasadzie kolejności zgłoszeń Wydział został zobligowany Uchwałą nr 95/15 Senatu AWF z dnia 19 V 2015 r., która ustaliła taką procedurę kwalifikacyjną na rok akademicki 2016/2017 na wszystkich wydziałach i wszystkich kierunkach prowadzonych przez uczelnię. Sprawa ta była przedmiotem dyskusji na posiedzeniach Rady Wydziału TiR, a jej członkowie negatywnie oceniali tę decyzję. Niemniej warto podkreślić, że liczba osób składających dokumenty na Wydział TiR w rekrutacji na rok 2016/2017 nie przekraczała limitu dostępnych miejsc, w związku z czym nie doszło do sytuacji, aby kandydaci stali w całonocnych kolejkach. Rekrutacja na rok akademicki 2017/2018 i 2018/2019 odbyła się na zasadzie postępowania konkursowego.

cd. tab. 5

Rok	Absolwenci stacjonarni (łącznie)	4,5-letnie	5-letnie	SUM	Licencjat	Eksterniści	SUM–Unijne
2000	121						
2001	100				1		
2002	168						
2003	125				1		
2004	121				4		
2005	113				1		
2006	130						
2007	130				3		
2008	148	111		34	3		
2009	176	113		58	5		
2010	335		108	56	171		
2011	371		146	61	128		36
2012	284			141	134		
2013	275			144	131		
2014	255			145	110		
2015	228			103	125		
2016	251			121	130		
2017	191			109	82		
2018	158			68	90		

Źródło: E. Pazder (Archiwum AWF) oraz R. Wesoła (Wydział TiR)

Tabela 6. Absolwenci studiów niestacjonarnych TiR (1978–2018)

Rok	Absolwenci niestacjonarni (łącznie)	4,5-letnie	5-letnie	SUM	Licencjat	Eksterniści	SUM–Unijne
1978	40						
1979	80						
1980	62						
1981	57						
1982	33						
1983	19						
1984	24						
1985	21						

cd. tab. 6

Rok	Absolwenci niestacjonarni (łącznie)	4,5-letnie	5-letnie	SUM	Licencjat	Eksterniści	SUM–Unijne
1986	1					7	
1987	11					10	
1988	14					15	
1989	29					1	
1990	29						
1991	25					13	
1992	36						
1993	43						
1994	–						
1995	43					2	
1996	48					1	
1997	39					2	
1998	44						
1999	63						
2000	73						
2001	51						
2002	101				1		
2003	103				3		
2004	45			36			
2005	38			100	2		
2006	55			92	3		
2007	43			95	1		
2008	93	36		56	1		
2009	94	46		48			
2010	164	35		101	27		
2011	211			92	36		42
2012	77			50			
2013	109			73	36		
2014	59			48	11		
2015	31			25	6		
2016	–			–	–		
2017	–			–	–		
2018	–			–	–		

Źródło: E. Pazder (Archiwum AWF) oraz R. Wesoła (Wydział TiR AWF)

f. Praktyki studenckie

Praktyki stanowiły dopełnienie i jednocześnie integralną część procesu dydaktycznego na Wydziale TiR. Początkowo obowiązywały czterotygodniowe praktyki robotnicze przed pierwszym rokiem studiów (do 1988 r.), dwutygodniowe zawodowe (dwutygodniowe do 1978 r., a od 1979 r. czterotygodniowe) po II roku studiów oraz dyplomowe – realizowane przez cztery tygodnie po III roku studiów[710], a od 1980 r. na Wydziale realizowane były trzy typy praktyk: organizacyjno-programowe – po drugim roku studiów, zawodowe – po 5. i 7. semestrze i dyplomowe – po 6. semestrze przez cztery tygodnie. Na kierunku turystyka mogły się odbywać w: biurach i przedsiębiorstwach turystycznych, na koloniach, obozach stałych i wędrownych, ośrodkach wypoczynkowych, na wycieczkach krajoznawczych, a na kierunku rekreacja studenci praktykowali w: zakładach pracy (działy socjalne), ośrodkach wypoczynkowych, rekreacyjno-sportowych, ogniskach TKKF, spółdzielniach i osiedlach mieszkaniowych jako animatorzy czasu wolnego[711].

Nowy sposób odbywania praktyk pojawił się wraz z wprowadzeniem zmian w programach w 1993 r., w myśl których po II roku praktyka zawodowa miała być przeprowadzana w placówkach uczelnianych (Zespole Dydaktyczno-Usługowym Pracowni Organizacji Praktyk, Obozów i Ćwiczeń Terenowych) oraz za granicą. Pojawiła się też tzw. praktyka asystencka, organizowana po III roku, w zależności od obranej specjalności student doskonalił się przy boku dyrektora hotelu lub biura podróży itd. Na praktykę dyplomową studenta delegował promotor[712].

Aby usprawnić organizację praktyk studenckich, w 1979 r. powołano Pracownię Praktyk Studenckich i Zajęć Terenowych przy ówczesnym Instytucie Środowiskowych Podstaw Turystyki i Rekreacji pod kierownictwem mgr Marii Kierzyńskiej. Jak wcześniej powiedziano, w 1984 r. wyodrębniono oddzielną Pracownię Organizacji Praktyk, Obozów i Ćwiczeń Terenowych, która podlegała dziekanowi Wydziału, z kierownikiem mgr. Franciszkiem Ziółkowskim (do 1996 r.), a następnie dr. Stanisławem Krajewskim (do 2006 r.). Organizacja praktyk odbywała się w tej Pracowni do 2000 r., czyli do momentu, gdy w Pracowni Krajoznawstwa została zatrudniona mgr Małgorzata Krzyżanowska-Szejner na stanowisku specjalisty ds. organizacji praktyk, ćwiczeń terenowych

[710] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 231–232. Uczelnia organizowała praktyki robotnicze, studenci Wydziału TiR odbywali je m.in. w Kołobrzeskim Przedsiębiorstwie Turystycznym „Bałtywia", Pilskim Przedsiębiorstwie Budowlanym – Oddział w Wałczu, Zakładzie Przemysłowo-Warzywnym w Międzychodzie, Międzynarodowym Hotelu Studenckim „Almatur". W latach osiemdziesiątych wyjeżdżano też na praktyki do krajów socjalistycznych. Całkowite zniesienie SPR nastąpiło w 1989 r., a umożliwiło udział w Ochotniczych Hufcach Pracy.

[711] Tamże, s. 232.

[712] Tamże.

i turystyki alternatywnej, która jako absolwentka turystyki i rekreacji przy organizacji praktyk współpracowała z absolwentami Wydziału pracującymi w gospodarce turystycznej. Obok praktyk zawodowych organizowane były także praktyki dyplomowe. Opiekunami merytorycznymi byli pracownicy naukowo-dydaktyczni Wydziału. W 2003 r. podjęto decyzję o zmianie struktury organizacyjnej, tworząc Biuro Promocji Zawodowej Studentów i Absolwentów (Biuro Karier) pod kierunkiem mgr Małgorzaty Krzyżanowskiej-Szejner, które przejęło również zadanie organizacji praktyk[713]. Od 2008 r. funkcję opiekuna praktyk studenckich sprawowała mgr Ewa Miciniak, pracownik Katedry Geoekologii Turystyki i Rekreacji Wydziału TiR, nadzór merytoryczny pełnili natomiast kierownicy specjalności.

Obowiązkowe praktyki studenckie realizowano po II roku studiów licencjackich w wymiarze 160 godzin. Organizatorzy praktyk nawiązywali również kontakty i zawierali porozumienia z przedsiębiorstwami, instytucjami czy organizatorami turystyki, na mocy których studenci pomagali w organizacji i obsłudze bieżących wydarzeń, np. obsługa EURO 2012, otwarcie Bramy Poznania (w porozumieniu z Centrum Turystyki Kulturowej „Trakt"), obsługa imprez sportowych i rekreacyjnych (w porozumieniu z Lubońskim Ośrodkiem Sportu i Rekreacji), Tour Salon, Cavaliada. Ponadto studenci korzystali z ofert firm zrzeszonych w Wielkopolskiej Izbie Turystycznej. Praktyki realizowano także w obiektach uczelnianych, były to ośrodki dydaktyczno-wypoczynkowe w Ustroniu Morskim i w Chycinie[714].

W roku akademickim 2015/2016 po raz ostatni obowiązkowe praktyki zawodowe realizowane były przez studentów II roku studiów pierwszego stopnia w wymiarze co najmniej 160 godzin. Nowelizacja ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym narzuciła obowiązek wprowadzenia do programu kształcenia co naj-

[713] Biuro Karier powstało 15 I 2003 r. na drodze pozyskanego grantu Ministerstwa Gospodarki Pracy i Polityki Społecznej. Twórczynią i kierownikiem została Małgorzata Krzyżanowska-Szejner, absolwentka Wydziału Turystyki i Rekreacji. Misją Biura było wspieranie studentów i absolwentów w zdobywaniu doświadczeń zawodowych, przygotowanie ich do wejścia na rynek pracy. Corocznie Biuro pozyskiwało kilkaset ofert pracy stałej, wakacyjnej, miejsc praktyk i staży dla studentów Wydziału Turystyki i Rekreacji, a także pozostałych kierunków w AWF. Promowało wolontariat jako formę zdobywania doświadczenia i umiejętności praktycznych. Prowadziło bazę ofert pracy oraz rekrutację dla firm poszukujących pracowników. Organizowało spotkania z pracodawcami, prezentacje firm, panele dyskusyjne, targi pracy. Prowadziło szkolenia, warsztaty dla studentów i absolwentów. Dzięki współpracy z wieloma instytucjami, organizacjami i pracodawcami studenci rozwijali dodatkowe umiejętności i kompetencje, które zwiększały ich szanse na zdobycie dobrej pracy po zakończeniu studiów. Biuro Karier działało do 2016 r. M. Krzyżanowska-Szejner, *Biuro Karier*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 36; L. Majdecka, *Kariera na 10*, „AWF Press", 2013, nr 12, s. 12–13. Zespół Biura Karier stanowiły: Agnieszka Ciereszko, Katarzyna Ambroszczyk, Natalia Patyk. Aktualnie po zmianach jego zadania kontynuuje Dział Marketingu i Karier.

[714] J. Bogucki, W. Zątek, *Realizacja procesu dydaktycznego – programy i formy kształcenia*, [w:] *Dwudziestolecie Wydziału Turystyki i Rekreacji…*, s. 41–42; M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany…*, s. 34–35.

mniej trzymiesięcznych praktyk zawodowych (441 godzin, 63 dni robocze). Zmianie uległy plany studiów, w wyniku których student miał obowiązek rozpocząć praktykę nie wcześniej niż po wyborze specjalności [715].

g. Ćwiczenia terenowe

Istotną formą kształcenia, wzbogacającą treści teoretyczne, były szczególnie cenione przez studentów ćwiczenia terenowe. W pierwszych latach istnienia Wydziału ćwiczenia te miały najczęściej charakter objazdów autokarowych po różnych regionach kraju. Program ćwiczeń przygotowywany był przez nauczycieli prowadzących poszczególne przedmioty. W 1993 r. do nowego programu wprowadzono dodatkowo zintegrowane ćwiczenia terenowe w wymiarze 200 godzin na III, IV i V roku studiów, w ramach specjalności: polityka turystyczna, organizacja i obsługa ruchu turystycznego, hotelarstwo oraz rekreacja.

Ćwiczenia terenowe z geografii turystycznej prowadzone były przez pracowników Katedry Geoekologii Turystyki i Rekreacji: prof. dr. hab. Macieja Pietrzaka, dr Iwonę Miedzińską, dr. Jarosława Styperka, dr Marię Zamelską oraz dr Matyldę Awedyk i dr Beatę Kaczor. Tematyka tych ćwiczeń wiązała się z obszarem Wielkopolskiego Parku Narodowego jako zaplecza turystyczno-rekreacyjnego aglomeracji poznańskiej oraz uwarunkowań przyrodniczo-antropogenicznych struktury i specyfiki Terytorialnego Systemu Rekreacyjnego miasta Poznania z uwzględnieniem Poznańskiego Przełomu Warty.

Ćwiczenia z przedmiotu historia kultury i sztuki (HKS) organizowane i prowadzone były przez lata przez pracowników Zakładu Kulturowych Podstaw Turystyki (wcześniej Katedry Geografii Turyzmu). Do 2013 r. główną ich organizatorką była mgr Danuta Żywiecka, do której dołączyła dr Izabela Wyszowska, a następnie dr hab. Karolina Buczkowska-Gołąbek. Prowadzące ćwiczenia mogły liczyć na aktywne wsparcie doktorantów w roli opiekunów grup studentów stacjonarnych i zaocznych: mgr Pauliny Koralewskiej-Zakrzewskiej, mgr Pauliny Górskiej, mgr Ewy Malchrowicz-Mośko, mgr Marty Kamel, mgr. Marka Piasty, mgr Agaty Dąbrowskiej, mgr. Macieja Młodzika, mgr Marleny Wyskok. Ponadto pomocą służyli pracownicy Zakładu, w tym: dr Alicja Woźniak i dr Alicja Bezmienow.

Ćwiczenia z przedmiotów ekologia i krajoznawstwo organizowane i przeprowadzane są przez pracowników Katedry Geoekologii Turystyki i Rekreacji: dr. hab. Marka Stuczyńskiego, dr Marię Zamelską, dr Aleksandrę Machnik, dr Olgę Smoleńską, dr. hab. Marka Nowackiego, dr Beatę Kaczor. Celem tych ćwiczeń jest opracowanie koncepcji turystyki przyjaznej środowisku na obszarze

[715] *Raport samooceny*, s. 12–13.

chronionym, głównie parków krajobrazowych. Ćwiczenia terenowe z hotelarstwa przeprowadzają pracownicy Katedry Ekonomiki i Organizacji Turystyki (dr Joanna Kosmaczewska, mgr Elżbieta Pawłowska). Celem tych zajęć jest poznanie funkcjonowania wybranych obiektów hotelarskich. Aktualnie ćwiczenia terenowe realizowano jako osobny przedmiot jedynie na III roku studiów licencjackich. Natomiast ćwiczenia dla studentów specjalności rekreacja aktywizują w zakresie współorganizacji oraz uczestnictwa w zajęciach z tzw. rekreacji ekstremalnej na obszarach górskich (wspinaczka skałkowa, praca na linach itp.)[716].

h. Obozy szkoleniowe (letnie, zimowe, wędrowne)

Zgodnie z programem studiów dla Wydziału TiR wszystkich studentów obowiązywał udział i zaliczenie po I roku studiów (od 1994 r. po II roku) 21-dniowego (od 1994 r.18-dniowego) obozu letniego w uczelnianym ośrodku w Chycinie (dla studentów zaocznych 14-dniowego), 14-dniowego obozu zimowego (odbywającego się w: Karpaczu, Zieleńcu, Szklarskiej Porębie, a od 1992 r. w schronisku Strzecha Akademicka w Karkonoszach, w Beskidzie Żywieckim w Zwardoniu, a w 2015 r. we Włoszech) oraz obozu wędrownego. Obozy letnie organizowano w ośrodku szkoleniowo-dydaktycznym w Chycinie. Obóz letni był 10-dniowy, a zimowy 7-dniowy. Obóz letni przygotowywał studentów do organizowania i prowadzenia różnych form letnich zajęć sportowo-rekreacyjnych. Do 2006 r. organizacją obozu letniego zajmowała się Pracownia Organizacji Praktyk, Obozów i Ćwiczeń Terenowych, która podlegała dziekanowi Wydziału, a jej kierownikiem był mgr Franciszek Ziółkowski (do 1996 r.), a następnie dr Stanisław Krajewski. W 2006 r. organizację obozu letniego i zimowego przejęli pracownicy Katedry Rekreacji, w której utworzono Pracownię Sportów Rekreacyjnych. Kierownictwo obozów letnich w Chycinie przejęła dr Krystyna Garstka (do 2008 r.), a w latach 2008–2012 funkcję tę pełnił dr hab. Marcin Andrzejewski. Od 2012 r. planowaniem, przygotowaniem i realizacją zarówno obozów letnich, jak i zimowych zajmowała się Katedra Rekreacji pod kierownictwem dr hab. Beaty Pluty. Obozy zimowe koncentrowały się na nauce lub doskonaleniu techniki jazdy na nartach zjazdowych, biegowych i snowboardzie oraz zapoznaniu studentów ze specjalności rekreacja z różnymi formami rekreacji w warunkach zimowych[717].

Obozy wędrowne obowiązywały studentów stacjonarnych jedynie w wymiarze 10-14 dni. Odbywały się w górach (przede wszystkim w Tatrach, Bieszczadach, ale także w górach Riła w Bułgarii, Karpatach Wschodnich w Rumunii, Sudetach Wschodnich w Czechach) na rzekach i jeziorach (np. na Brdzie, Obrze,

[716] J. Bogucki, W. Zątek, *Realizacja procesu dydaktycznego – programy i formy…*, s. 43; M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany…*, s. 37–39.

[717] M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany…*, s. 43.

Drawie, Wielkich Jeziorach Mazurskich) oraz na szlakach rowerowych w różnych regionach Polski[718].

Do 1984 r., podobnie jak w przypadku praktyk, organizacją i koordynacją wszystkich obozów zajmował się mgr Franciszek Ziółkowski, a następnie kierowana przez niego Pracownia Organizacji Praktyk, Obozów i Ćwiczeń Terenowych. Program studiów od początku uwzględniał także obóz krajoznawczy, którego celem było przeprowadzenie inwentaryzacji krajoznawczej gmin wielkopolskich. W latach 1984–1993 studenci dokonali inwentaryzacji 15 gmin, niejednokrotnie przy współudziale i wsparciu finansowym samorządów lokalnych, które widziały potencjał i szansę rozwoju turystyki na terenie swoich gmin. Obozy organizowane były przez Pracownię Krajoznawczą Katedry Ekologii Człowieka, kierowaną przez dr Marię Zamelską[719].

Nowy program studiów w 1993 r. nie uwzględniał już zarówno obozów krajoznawczych, jak i obozów wędrownych. W zamian pojawił się dla specjalności turystycznych przedmiot turystyka alternatywna, później podzielony na dwa odrębne: turystykę kwalifikowaną lub turystykę alternatywną-kulturową, a dla specjalności rekreacja wprowadzono uprawnienia specjalnościowe. Turystykę alternatywną-kulturową realizowali pracownicy Zakładu Kulturowych Podstaw Turystyki (dawniej mgr Danuta Żywiecka, obecnie: dr hab. Karolina Buczkowska-Gołąbek i dr Izabela Wyszowska) [720].

i. Wyjazdy zagraniczne studentów i nauczycieli w ramach wymiany międzynarodowej

Wymianę międzynarodową w ramach programu Unii Europejskiej o nazwie Socrates-Erasmus (druga edycja) zapoczątkowano w roku akademickim 2000/2001 (odbyły się wtedy pierwsze wyjazdy studentów Wydziału do Francji, Hiszpanii, Niemiec i Szwecji) i trwała ona do 2006 r. Pierwsi studenci zagraniczni w ramach programu pojawili się na Wydziale w roku akademickim 2001/2002 i byli nimi goście z Finlandii[721]. Program obejmował lata 2007–2013. Od 2014/2015 r. AWF uczestniczył w programie Erasmus+, zaplanowanym do roku 2020. Wcześniej studenci mogli być tylko jednorazowo beneficjentami programu w ciągu realizowanych studiów, a obecnie mogą uczestniczyć w nim kilka razy. Aktualnie możliwe są wyjazdy zagraniczne do 31 krajów Europy[722].

[718] M. Łuczak, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994…*, s. 234.

[719] J. Bogucki, W. Ząteк, *Realizacja procesu dydaktycznego – programy i formy...*, s. 45–46; M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany…*, s. 43.

[720] M. Zamelska, B. Kaczor, *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany…*; informacje aktualne pozyskano od wykładowców.

[721] K. Buczkowska, *Wymiana międzynarodowa Erasmus*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 69.

[722] Tamże.

Wyjazdy i przyjazdy zawsze były powiązane z zainteresowaniami studentów i nauczycieli, ale także z liczbą przyznawanych uczelni grantów w poszczególnych latach. W ramach praktyk zagranicznych ze stypendium Erasmus skorzystało kilkanaście osób (w biurach podróży, hotelach, informacjach turystycznych itd.) w Austrii, Hiszpanii, Finlandii, Grecji, Niemczech i Danii. Studenci zagraniczni posiadali szansę poznania licznych atrakcji turystycznych Poznania, Wielkopolski oraz innych regionów Polski, w ramach ćwiczeń terenowych i wyjazdów kulturoznawczych pod opieką dr hab. Karoliny Buczkowskiej-Gołąbek. Studentami uczestniczącymi w programie Erasmus zajmowali się powoływani przez rektora AWF koordynatorzy wydziałowi: dr Tatiana Manasterska (2000–2002), dr Rafał T. Prinke (2001–2008), dr Robert Florkowski (2003–2008), dr hab. Marek Stuczyński (2002–2005), dr hab. Karolina Buczkowska-Gołąbek (2008–2014), w 2014 – zastępowała ją dr Matylda Awedyk[723]. Od roku 2016 funkcję koordynatora sprawuje dr Joanna Poczta.

Istniała też możliwość odbycia jednosemestralnych studiów w ramach umowy z Gerlev Physical Education & Sports Academy (podpisana dla kierunku wychowania fizycznego i sportu) – cel programu edukacyjnego związany był z ofertą wielu praktycznych czy tematycznych kursów: Dance, Surf, Basketball, Crossfit, MoveOut, Parkour, Martial Arts. W latach 2007–2013 z oferty tej skorzystało 15 studentów Wydziału Turystyki i Rekreacji. Liczba studentów TiR korzystających z wyjazdów w ramach programu Erasmus w latach 2005–2018 wynosiła 446[724].

Poza wymianą w ramach programu Erasmus+, w latach 2015–2017 nauczyciele Wydziału Turystyki i Rekreacji uczestniczyli w międzynarodowej wymianie naukowej i dydaktycznej, wyjeżdżając w roku akademickim 2015/2016 (po jednej osobie na każdy wyjazd) do Rzymu, Aten, Puy Saint Vincent, Berlina, Amsterdamu, Belgradu, Lizbony, Londynu. W roku akademickim 2016/2017 dwie osoby odwiedziły Dżakartę i Ateny, po jednej osobie: Brukselę, Rzym, Lavarone, Padwę, Johannesburg, Katmandu i Erfurt[725].

j. Badania naukowe

W początkowej fazie funkcjonowania Wydziału TiR działalność naukowa pracowników koncentrowała się wokół próby zdefiniowania podstaw metodologicznych w zakresie prowadzenia badań w turystyce i rekreacji[726]. Istotne znaczenie w tych działaniach badawczych miało następujące grono naukowe: prof. dr hab.

[723] Tamże, s. 70–71.

[724] Brak danych w Biurze Współpracy z Zagranicą za lata: 1999–2004.

[725] *Raport samooceny…*, s. 35.

[726] T. Bartkowski, *O definicjach i zakresach pojęć rekreacji, turyzmu i turystyki*, Monografie AWF, nr 90, Poznań 1970; J. Bogucki, *Pojęcie „turystyka" i „rekreacja"*, Monografie AWF, nr 90, Poznań 1976.

Jerzy Bogucki, prof. dr hab. Walentyna Deja, prof. dr hab. Gertruda Olszewska, prof. dr hab. Wiesław Siwiński, prof. dr hab. Stanisław Wykrętowicz, dr Alicja Woźniak, doc. dr Lech Erdmann, dr Jerzy Żywiecki. Interesująca ich problematyka znalazła odzwierciedlenie w projektach badawczych realizowanych na Wydziale[727]. O ówczesnej roli Wydziału w nauce w zakresie turystyki i rekreacji w skali ogólnokrajowej świadczy jego znaczący udział w kongresach naukowych (I Kongres Naukowy Kultury Fizycznej i Sportu w Poznaniu w 1979 r., na którym przedstawiono referat programowy wraz z ośrodkiem warszawskim, wskazując na społeczne i biomedyczne aspekty rekreacji fizycznej; podobnie znaczący udział notuje się na: Sejmiku Kultury Fizycznej w Warszawie w 1981 r. oraz na II Kongresie Naukowym Kultury Fizycznej w Gdańsku w 1986 r.)[728].

W latach 1980–1985 pracownicy Wydziału włączyli się w realizację programu węzłowego „Optymalizacja systemu kultury fizycznej jako podstawy kształtowania zdrowia i sprawności fizycznej". Badaniami kierowali: prof. J. Bogucki, doc. dr L. Erdmann, następnie prof. G. Olszewska. Celem poznawczym grupy tematycznej „Ekologiczne i społeczno-ekonomiczne determinanty uczestnictwa w turystycznych formach rekreacji jako czynników warunkujących zdrowie społeczeństwa" było ukazanie zespołu czynników obiektywnych i subiektywnych, stanowiących stymulatory i bariery rozwoju turystyki. W ramach tego problemu realizowane były trzy zagadnienia: „Wpływ środowiska przyrodniczego na zróżnicowanie turystycznych form rekreacji (kierownik prof. Walentyna Deja); „Społeczno-ekonomiczne czynniki uczestnictwa w turystycznych formach rekreacji (kier. prof. S. Wykrętowicz) oraz „Psychologiczne determinanty uczestnictwa w turystycznych formach rekreacji (kier. prof. G. Olszewska). W latach 1982–1985 pod kierunkiem prof. J. Boguckiego prowadzono na Wydziale także pracę nad wydaniem informatora na temat bazy wczasowej w Polsce (wyd. 1986) przez Centralny Ośrodek Informacji Turystycznej w Warszawie[729].

W drugiej połowie lat osiemdziesiątch część pracowników włączyła się w realizację badań „Kultura fizyczna w kształtowaniu sposobu życia, zdrowia i sprawności fizycznej". Jedną z dziesięciu grup tematycznych wchodzących w skład programu powierzono do realizacji AWF w Poznaniu – „Biospołeczne i ekologiczne uwarunkowania aktywności ruchowej ludzi w wieku produkcyjnym", kierował nią prof. J. Bogucki. W ramach tej grupy wyszczególniono tematy: „Rekreacja fizyczna osób dorosłych w Polsce" – pod kierunkiem doc. dr. L. Erdmanna; „Ekologiczne warunki aktywności ruchowej ludzi dorosłych" – kierowany przez prof. W. Deję oraz „Ekonomiczne i psychospołeczne uwarunkowania

[727] B. Pluta, *Podstawowe kierunki badań naukowych na Wydziale Turystyki i Rekreacji*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji…*, s. 48.

[728] J. Bogucki, *Podstawowe kierunki badań naukowych i ich formy organizacyjne*, [w:] *Dwudziestolecie Wydziału Turystyki i Rekreacji…*, s. 55.

[729] Tamże, s. 56–59.

aktywności ruchowej ludzi w wieku produkcyjnym" – prowadzony przez prof. S. Wykrętowicza[730].

W okresie 1992–1995 realizowany był projekt TEMPUS-JEP-03271 z funduszy Unii Europejskiej pt. „Poznański projekt modernizacji uniwersyteckiego kształcenia kadr dla turystyki i hotelarstwa w Polsce". W związku z nim nawiązano współpracę z: Queen Margaret College, Department of Hospitality Studies w Edynburgu oraz Universidad Nacional de Education a Distancia w Madrycie. Koordynatorem projektu ze strony Wydziału był jego ówczesny dziekan dr hab. Stefan Bosiacki, prof. AWF, zaś jego kontraktorem ze strony szkockiej – prof. Hector MacLean.

52. Wizyta w Queen Margaret College, pierwszy od lewej: prof. dr hab. Wiesław Osiński, w środku prof. dr hab. Stefan Bosiacki oraz ostatni z prawej dr hab. Rafał Prinke

Miejsce centralnych programów badań podstawowych w latach dziewięćdziesiątych XX w. zajęło finansowanie działalności statutowej katedr Wydziału ze środków Komitetu Badań Naukowych. Statutowa działalność naukowa Wydziału w tym okresie prowadzona była w obrębie sześciu wieloletnich tematów badawczych: „Środowiskowe uwarunkowania rozwoju turystyki i rekreacji na wybranych obszarach (regiony, gminy)". Badania przeprowadzane od wielu lat pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Jerzego Boguckiego w całości wchodziły w za-

[730] Tamże, s. 60–61.

kres ekologii człowieka. W ramach badań realizowane były zadania szczegółowe dotyczące: modeli migracji wypoczynkowych w Polsce, społeczno-kulturowych przemian w turystyce, zmian biocenotycznych w szacie roślinnej Polski, specyficznych cech bioklimatu; „Modele zachowań konsumpcyjnych różnych środowisk w czasie wolnym ze szczególnym uwzględnieniem sportu, turystyki i rekreacji" (kierownikami tematu byli prof. zw. dr hab. Wiesław Siwiński oraz doc. dr Lech Erdmann). Kolejne: „Rynek i konsumpcja turystyczna w Polsce w warunkach przekształceń społeczno-gospodarczych", realizowane w sposób ciągły od 1976 r. przez zespół pracowników Katedry Ekonomiki i Organizacji Turystyki pod kierownictwem naukowym dr. hab. Stefana Bosiackiego, prof. AWF. Projekt badawczy: „Analiza systemu kształcenia kadr dla potrzeb kultury fizycznej i turystyki", realizowany pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Wiesława Siwińskiego, miał na celu ocenę systemu kształcenia kadr turystyczno-rekreacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem determinant społeczno-ekonomicznych. Projekt „Turystyka jako czynnik miastotwórczy", realizowany w Katedrze Geografii Turyzmu pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Walentyny Dejowej, dążył do określenia znaczenia turystyki w procesach urbanizacyjnych. Z kolei projekt pt. „Koncepcja sterowania i zarządzania gospodarką turystyczną na szczeblu samorządów terytorialnych" stanowił kontynuację tematów realizowanych w latach osiemdziesiątych XX w. w Centralnych Programach Badań Podstawowych. Badania zaliczone do nauk o zarządzaniu prowadził zespół pracowników Katedry Ekonomiki i Organizacji Turystyki pod kierownictwem naukowym dr. hab. Janusza Grella, prof. AWF.

W następnych latach (od początku XXI w.) działalność naukowo-badawczą realizowano głównie w oparciu o środki finansowe pozyskane z Komitetu Badań Naukowych oraz do 2010 r. ze środków na tzw. badania własne. W tym czasie przeprowadzono następujące tematy badawcze: „Sposób żywienia i stan wiedzy grup ludności o żywieniu i żywności" (z kierownikiem tematu prof. zw. dr. hab. Wojciechem Chalcarzem). Następnie „Modele zachowań konsumpcyjnych różnych środowisk w czasie wolnym ze szczególnym uwzględnieniem sportu, turystyki i rekreacji" – pod kierownictwem prof. zw. dr. hab. Wiesława Siwińskiego. Kolejny temat „Turystyka jako źródło inspiracji i podtrzymania tożsamości kulturowej" realizowany był pod kierownictwem dr. hab. Marka Kazimierczaka, prof. AWF. „Polityczno-prawne i ekonomiczno-społeczne aspekty bezpieczeństwa ruchu turystycznego" – z kierownikiem tematu dr. hab. Januszem Grellem, prof. AWF. „Badania i analiza zmian preferencji i zachowań konsumenckich na rynku turystycznym" – pod kierownictwem dr. hab. Stefana Bosiackiego, prof. AWF. Tematem „Informatyzacja gospodarki turystycznej" – kierował dr Leszek Konys. „Przyrodnicze i regionalne aspekty turystyki" (kierownik tematu dr hab. Marek Stuczyński). Natomiast ostatni temat badawczy „Planowanie kra-

jobrazu regionalnego" realizowany był pod kierownictwem dr. hab. Krzysztofa Kasprzaka, prof. AWF[731].

Wydział Turystyki i Rekreacji w latach 2000–2003 koordynował moduł: „Wellness in leisure and tourism" dla europejskiego programu studiów magisterskich „CDA Euromaster – Applied European Leisure Studies". Projekt zrealizowano w ramach grantu Komisji Europejskiej przyznanego konsorcjum uczelni wyższych w składzie: Hochschule Bremen – University of Applied Sciences (Niemcy) – koordynator grantu, University of Gent (Belgia), University of Duisburg (Niemcy), University of Bielefeld (Niemcy), University of Greifswald (Niemcy), AWF w Poznaniu; AWF w Gdańsku, Fachhochschule Hildesheim-Holzminden (Niemcy), Humanities Polytechnic – Tornio Unit (Finlandia), Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (Holandia), Hogeschool van Utrecht (Holandia), Fachhochschul-Studiengang für Sozialarbeit, Salzburg (Austria), Fachhochschule Bad Gleichenberg (Austria).

Natomiast w 2003 r. Wydział rozpoczął współpracę w ramach realizacji projektu systemowego rozwoju turystyki w aspekcie regionalnym. Koordynatorem projektu finansowanego przez DAAD i dysponentem funduszy była Hochschule Bremen-University of Applied Sciences. Przedmiot współpracy stanowiły m.in. projekty badawcze i wspólne prace magisterskie realizowane przez studentów polskich i niemieckich. Od 2004 r. Wydział Turystyki i Rekreacji AWF brał udział w finansowanym przez Komisję Europejską projekcie badawczym nr 107562–5.1.XL–UK–01–2003–R1 pt. „Non-Formal Education Framework Through Outdoor Activities". Zadaniem międzynarodowego zespołu, który realizował projekt, było zbudowanie sieci tematycznej i stworzenie Europejskiego Szkoleniowego Centrum Doskonałości w Brathay w Wielkiej Brytanii, które było elementem struktury organizacyjnej The European Institute of Outdoor Adventure Education and Experiential Learning w Marburgu. W tym samym roku pracownicy Wydziału uczestniczyli w przygotowaniu ekspertyzy dla MENiS w zakresie sportu dzieci, młodzieży, sportu olimpijskiego oraz sportu osób niepełnosprawnych nt. „Wychowanie do czasu wolnego – stan i pożądane ukierunkowanie programów oddziaływania na sposoby korzystania z czasu wolnego i styl życia społeczeństwa" (Symbol ekspertyzy – MENiS 4/1/1)[732].

Kolejne lata w historii Wydziału 2012–2015 w ramach działalności statutowej zaowocowały następującymi tematami badawczymi: „Ekonomiczne problemy rozwoju turystyki, rekreacji i sportu w Polsce" – kierownikiem tematu był dr hab. Stefan Bosiacki. Kolejny temat: „Sposób żywienia, preferencje pokarmowe, stan odżywiania, wiedza żywieniowa, aktywność i sprawność fizyczna wybranych grup ludności" kierowany był przez prof. zw. dr. hab. Wojciecha

[731] B. Pluta, *Podstawowe kierunki badań naukowych…*, s. 50.
[732] Tamże, s. 51.

Chalcarza. Celem kolejnego tematu badawczego „Przestrzeń turystyczna – charakter, czynniki i determinanty rozwoju", pod kierownictwem dr Matyldy Awedyk, była identyfikacja oraz klasyfikacja kluczowych czynników egzogenicznych i endogenicznych mających wpływ na atrakcyjność turystyczną kierunków geograficznych, zidentyfikowanie obecnych i przyszłych procesów decydujących o polskiej turystyce wyjazdowej. Temat badawczy „Turystyka kulturowa jako źródło inspiracji i podtrzymania tożsamości kulturowej" pod kierunkiem dr. hab. Marka Kazimierczaka, prof. AWF, zakładał ocenę fenomenu turystyki sportowej w kontekście modelu i wzorców jakości życia turysty. Tematem „Humanistyczne i psychospołeczne aspekty turystyki i rekreacji w kontekście społeczeństwa informacyjnego" kierował dr Rafał Prinke. Problematykę badawczą stanowiło globalne społeczeństwo informacyjne ujmowane historycznie. Temat „Uwarunkowania rozwoju turystyki na obszarach o cennych walorach przyrodniczych i antropogenicznych", którym kierował dr hab. Marek Stuczyński, zakładał w badaniach określenie wpływu nowych trendów w turystyce zdrowotnej na rozwój miejscowości uzdrowiskowej. Temat: „Badania społecznych uwarunkowań w dziedzinie rekreacji, sportu i turystyki różnych grup środowiskowych", pod kierownictwem dr hab. Beaty Pluty, przewidywał do realizacji zadania badawcze obejmujące monitoring zmian w zachowaniach rekreacyjno-turystycznych Polaków z uwzględnieniem wpływu środków masowego przekazu oraz konsumpcyjnego stylu życia. Doktor hab. Tomasz Sahaj kierował tematem „Podróże przygodowe, turystyka i rekreacja w przestrzeni kulturowo-społecznej i antropologiczno-sportowej"[733].

Od 2009 r. prowadzono badania w ramach międzynarodowego programu Grupy Projektów Badawczych nad Turystyką Kulturową (The Cultural Tourism Research Project Group), działającej w ramach Europejskiego Stowarzyszenia Edukacji w zakresie Turystyki i Czasu Wolnego (The European Association for Tourism and Leisure Education) ATLAS[734].

k. Studencki ruch naukowy (sekcje Studenckiego Koła Naukowego)

Ruch naukowy studentów AWF sięga swą genezą lat pięćdziesiątych XX w., ujęty w ramy organizacyjne Studenckiego Koła Naukowego (SKN) obejmował studentów całej uczelni. W latach 1976–1982 najprężniej działającym na Wydziale było koło przy Zakładzie Geografii Turyzmu, którego pierwszym opiekunem była prof. dr hab. Walentyna Deja, a kolejnymi opiekunami byli m.in. dr Maria Zamelska, mgr Jan Staszczuk, dr Marek Mocek oraz mgr Danuta Żywiecka.

[733] Tamże, s. 53.

[734] *Raport samooceny…*, 9–10.

W ramach działalności koła naukowego studenci realizowali różne tematy, które prowadzone były także przez inne osoby m.in. doc. Lecha Erdmanna, dr Alicję Woźniak, prof. dr hab. Wandę Zątek czy dr Marlenę Lembicz. Opiekunem studenckiego ruchu naukowego w skali uczelni była w latach osiemdziesiątych dr Alicja Woźniak[735]. Corocznie studenci prezentowali swoje prace podczas ogólnopolskich studenckich sesji naukowych[736].

Na Wydziale TiR studencki ruch naukowy rozwinął następujące Sekcje: Historii Kultury i Sztuki, Ekologii (przyrodników), Informatyki, Geograficzno-Krajoznawcze, Statystyki w Turystyce i Rekreacji, Żywienia Człowieka i Animacji Czasu Wolnego. W 1992 r. powstała Sekcja Historii Kultury i Sztuki. Pierwszymi jej opiekunkami były mgr Danuta Żywiecka i mgr Maja Szablikowska-Manyś, a od 1998 r. prowadzi ją nadal dr Izabela Wyszowska przez pewien czas we współpracy z dr Ewą Malchrowicz-Mośko. Sekcja brała udział w międzyuczelnianym corocznym Poznańskim Festiwalu Nauki i Sztuki, organizując warsztaty pod opieką dr Izabeli Wyszowskiej, a od 2006 r. w Festiwalu Nauki i Kultury Studenckiej AWF (FeNiKS)[737].

Studenckie Koło Ekologii (od 1996 r. Studenckie Koło Przyrodników) prowadzone było pierwotnie przez dr Marlenę Lembicz, a następnie dr Aleksandrę Machnik i dr. Rafała Kurczewskiego (do 2013 r.). Sekcja Przyrodnicza Studenckiego Koła Naukowego powstała z inicjatywy studentów ówczesnego II roku studiów magisterskich. W grupie studentów założycieli znaleźli się: Monika Mielech, Maciej Kasperczak, Sławomir Kużaj i Przemysław Myślicki. Sekcja uczestniczyła w licznych konferencjach, a w 1998 r. jej członkowie zdobyli nagrodę na konferencji we Wrocławiu[738].

Kolejna sekcja – Geograficzno-Krajoznawcza Studenckiego Koła Naukowego, powstała w 2002 r. Jej opiekunami były od początku dr Iwona Miedzińska i dr Beata Kaczor. W ramach działalności sekcji organizowano cykliczne warsztaty badawcze, których tematem przewodnim są „Uwarunkowania rozwoju turystyki na obszarach chronionych". Uzupełnieniem są zainicjowane przez sekcję cykliczne spotkania połączone z pokazami slajdów z różnych części świata. Brała także udział w przygotowaniu i organizacji koncertów piosenki górskiej

[735] J. Bogucki, W. Zątek, *Realizacja procesu dydaktycznego – programy i formy…*, s. 50.

[736] P. Rąglewska, I. Wyszowska, *Studencki ruch naukowy w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, [w:] *Postęp cywilizacyjny a kultura fizyczna,* red. I. Wyszowska, P. Rąglewska, Poznań 2016, s. 150; M. Zamelska, B. Kaczor*, Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany…*, s. 44.

[737] P. Rąglewska, I. Wyszowska, *Studencki ruch naukowy...*, s. 155, 171–173; Zloty „Orle Gniazdo" organizowane są co dwa lata przez Wielkopolski Oddział Stowarzyszenia Wspólnota Polska, więcej na ten temat m.in. I. Wyszowska, *„Tu Polska się zaczęła" VIII Światowy Zlot Młodzieży Polonijnej „Orle Gniazdo" 2011*, „AWF Press" 2011, nr 6, s. 27; taż, *„Orle Gniazdo" 2013 AWF na IX Światowym Zlocie Młodzieży Polonijnej*, „AWF Press" 2013, nr 12, s. 26.

[738] P. Rąglewska, I. Wyszowska, *Studencki ruch naukowy...*, s. 174–175.

w ramach projektu „W górach jest wszystko, co kocham" (w latach 2006–2011). Od 2012 r. współorganizowała coroczny Festiwal „Na Szage"[739].

Następną, która działała na Wydziale (do 2014 r.), była Sekcja Żywienia Człowieka, powstała w 2004 r. z inicjatywy prof. dr. hab. Wojciecha Chalcarza. Jej celem była zarówno edukacja żywieniowa studentów, jak i konsolidacja ich zainteresowań naukowych w zakresie żywienia człowieka. Członkowie sekcji czynnie uczestniczyli w kolejnych edycjach Festiwalu Nauki i Kultury Studenckiej AWF FeNiKS oraz Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Żywienie – Ruch – Zdrowie". Tradycją Sekcji Żywienia stały się spotkania z kuchniami i zwyczajami żywieniowymi z różnych stron świata (Turcji, Szwecji, Portugalii, Hiszpanii, Irlandii).

W Katedrze Ekonomiki i Organizacji Turystyki w 2005 r. powstała inicjatywa stworzenia Studenckiego Koła Naukowego Statystyki w Turystyce i Rekreacji (działało do roku 2011) pod kierownictwem mgr. Marcina Kruka. Jego główna problematyka badawcza obejmowała informatyczne techniki gromadzenia danych wykorzystywane w działalności turystycznej. W tej samej Katedrze dr Andrzej Wartecki wraz ze studentami powołał Koło Organizacji i Zarządzania „Menago", działające do 2012 r.[740]

W 2015 r. założona została kolejna sekcja SKN Animacji Czasu Wolnego przy Katedrze Rekreacji, której opiekunem została dr hab. Beata Pluta. Główne cele działalności koncentrowały się wokół rozwijania życia naukowego wśród studentów i doktorantów, głównie specjalności rekreacja oraz animacja czasu wolnego, nawiązywanie współpracy z innymi ośrodkami naukowymi, popularyzacja wiedzy w zakresie nowoczesnych form rekreacji, prozdrowotnego i aktywnego stylu życia[741].

3. Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej

a. Filia poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych XX w. w Gorzowie Wielkopolskim podjęto dyskusję nad rozwojem szkolnictwa wyższego. Dotąd w tym powiatowym mieście w województwie zielonogórskim istniało Studium Nauczycielskie im. Ewarysta Estkowskiego, które powstało w 1958 r. i w cyklu dwuletnim kształciło nauczycieli m.in. na Wydziale Wychowania Fizycznego z Biologią. W tym czasie w drugim ośrodku województwa zielonogórskiego – Zielonej Górze istniały dwie

[739] B. Kaczor, A. Golan, *Na szage po raz piąty*, „AWF Press" 2016, nr 17, s. 25.

[740] Dawniejszą Sekcją Informatyki kierował niegdyś prof. Wiesław Wagner.

[741] P. Rąglewska, I. Wyszowska, *Studencki ruch naukowy*…, s. 155–156 oraz 171–177; aktualizacja danych związanych z działalnością poszczególnych kół na podstawie informacji pozyskanych od opiekunów.

samodzielne uczelnie: Wyższa Szkoła Inżynierska, powołana w 1965 r., oraz Wyższa Szkoła Nauczycielska, utworzona w 1969 r. W zaistniałej sytuacji władze województwa, miasta Gorzowa Wlkp. oraz lokalne środowisko twórcze zabiegały o powołanie placówki szkolnictwa wyższego. Początkowo nie określono charakteru nowej uczelni. Najwięcej zwolenników zyskała propozycja utworzenia uczelni o profilu pedagogicznym. Na ziemi gorzowskiej brakowało nauczycieli różnych specjalności, zatem projekt powołania uczelni pedagogicznej wydawał się najbardziej racjonalny. W tym celu podjęto wstępne rozmowy z kilkoma najbliżej położonymi uczelniami, aby w Gorzowie Wlkp. – ośrodku o istotnym potencjale kulturowym, gospodarczym i demograficznym, porównywalnym z Zieloną Górą, powołać ich zamiejscową placówkę[742].

Przychylny stosunek do tej idei uzyskano w kierownictwie Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Rektor WSWF prof. Stefan Bączyk utworzył w 1970 r. zespół specjalistów, który pod przewodnictwem prof. Zbigniewa Drozdowskiego określił kształt przyszłej filii, ustalając jej wewnętrzną strukturę. Profesor Zbigniew Drozdowski, prorektor ds. studenckich, został pełnomocnikiem rektora ds. utworzenia filii[743]. Ponadto rektor powołał władze nowej placówki oraz poczynił pierwsze starania w celu zatrudnienia nauczycieli akademickich. Filia miała powstać na fundamencie likwidowanego w wyniku reformy szkolnictwa wyższego gorzowskiego Studium Nauczycielskiego. Powstająca uczelnia opierała się na tradycji WSWF w Poznaniu oraz SN w Gorzowie Wlkp.[744] Duży wpływ na powstanie filii poznańskiej uczelni miała determinacja jej rektora prof. dr. hab. Stefana Bączyka, który osobiście zaangażował się w proces tworzenia zamiejscowej jednostki[745]. Prowadzone w Głównym Komitecie Kultury Fizycznej i Turystyki rozmowy doprowadziły do wydania przez przewodniczącego GKKFiT Włodzimierza Reczka Zarządzenia nr 27 z dnia 24 IV 1971 r. o powołaniu w Gorzowie Wlkp. filii poznańskiej WSWF[746]. Rektor S. Bączyk, po zasięgnięciu opinii przewodniczącego GKKFiT,

[742] W 1971 r. Gorzów Wlkp. liczył 76 216 mieszkańców i stanowił centrum północnej części regionu lubuskiego. D.A. Rymar, *Społeczno-polityczne aspekty rozwoju Gorzowa w warunkach województwa zielonogórskiego w latach 1950–1975*, [w:] *Z dziejów Gorzowa Wielkopolskiego (1945–2007)*, red. T. Jurek, H. Szczegóła, Gorzów Wielkopolski 2009, s. 121; J. Gaj, B. Woltmann, *Rozwój i dorobek Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Gorzowie*, [w:] *Gorzowski ośrodek Poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w latach 1971–1986*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 242, Poznań, 1986, s. 5–6.

[743] Szczegółowe informacje o prof. dr. hab. Z. Drozdowskim znajdują się w rozdziale VII tego tomu pt. „Luminarze nauki".

[744] W tym okresie podjęto także próbę utworzenia uczelni wychowania fizycznego w Szczecinie, lecz zakończyła się ona niepowodzeniem.

[745] Informacja o prof. dr. hab. Stefanie Bączyku znajduje się w rozdziale VII tego tomu pt. „Luminarze nauki".

[746] Zarządzenie nr 27 Przewodniczącego GKKFiT z dnia 24 IV 1971 r. Dziennik Urzędowy GKKFiT, nr 3, poz. 8.

pełnomocnika ds. utworzenia filii oraz dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego, prof. dr hab. Wandy Rożynek-Łukanowskiej[747], powołał na prorektora Filii doc. dr. Lecha Erdmanna[748].

53. Widok ogólny – kompleks dydaktyczny Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp.

Początki Filii były trudne. Brakowało zwłaszcza kwalifikowanej kadry naukowo-dydaktycznej. W Gorzowie Wlkp. nie było wówczas doktorów z zakresu wychowania fizycznego. Z tego powodu Filia opierała się na działalności poznańskich wykładowców z macierzystej uczelni. Początkowo w Filii pracowało tylko 25 nauczycieli akademickich, w tym zaledwie 5 doktorów[749]. Pierwszym zatrudnionym pedagogiem (od 15 VIII 1971 r.), który przejmował majątek po

[747] Informacja o prof. dr hab. Wandzie Rożynek-Łukanowskiej znajduje się w rozdziale VII tego tomu pt. „Luminarze nauki".

[748] Równolegle w południowej części województwa lubuskiego powstały dwie samodzielne uczelnie: Wyższa Szkoła Nauczycielska i Wyższa Szkoła Inżynierska (od 2001 r. wspólny Uniwersytet Zielonogórski). Lubuska droga do uniwersytetu, jak nazwano akademickie aspiracje Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry, zakończyła się powodzeniem na południu regionu. Dopiero w drugiej połowie lat 90., po ćwierćwieczu samotnego działania, do placówki AWF dołączyły nowe gorzowskie uczelnie.

[749] Należeli do nich: mgr Stanisław Czekała, dr Lech Erdmann, mgr Adam Gębka, mgr Lidia Gębka, mgr Eugenia Kaliciecka, mgr Aleksandra Kędzierzawska, mgr Stanisław Krajewski, mgr Galina Kruszczyńska, dr Maria Kwilecka, mgr Irena Maciejewska, mgr Zygmunt Maciejewski, mgr Adam Natanek, mgr Ryszard Nieścieruk, mgr Barbara Nieścieruk-Szafrańska, mgr Maria Niewiadomska, mgr Jerzy Niewiadomski, mgr Eugeniusz Piątkowski, mgr Danuta Stachura, dr Kazimierz Stachura, mgr Alina Śmiecińska, mgr Zdzisław Świątnicki, mgr Halina Tywoniuk-Budek, dr Bernard Woltmann, dr Lucjan Zwoliński, mgr Józefat Zywert.

SN, był dr Bernard Woltmann[750]. Uroczysta inauguracja roku akademickiego w Filii WSWF odbyła się 28 X 1971 r. W przemówieniu inauguracyjnym rektor prof. dr hab. Stefan Bączyk stwierdził, iż „Filia powstała w mieście, które tworzy doskonałe zaplecze dla naboru kandydatów na studia wychowania fizycznego, którzy po ukończeniu uczelni zasilą tak potrzebną województwu i sąsiadom kadrę nauczycieli wychowania fizycznego"[751].

W pierwszym roku działalności Filii obok prorektora ds. Filii, który kierował całokształtem jej funkcjonowania i wchodził w skład Kolegium Rektora WSWF w Poznaniu, wprowadzono także organ doradczy i opiniotwórczy prorektora w postaci Kolegium Filii. Utworzono także stanowisko prodziekana ds. Filii, którym został dr Bernard Woltmann. Jego zadaniem było planowanie i kontrolowanie realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego i naukowego. Strukturę dydaktyczną Filii wzorowano na macierzystej uczelni, lecz ze względu na jej rangę utworzono zespoły pracowni i poszczególne pracownie, stanowiące pod względem organizacyjnym części składowe poznańskich instytutów. W Filii od nowego roku akademickiego 1971/1972 powołano trzy zespoły pracowni oraz jedenaście samodzielnych pracowni:

Zespół Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej
- Pracownia Fizjologii Człowieka
- Pracownia Anatomii Czynnościowej

Zespół Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej
- Pracownia Psychologii
- Pracownia Pedagogiki i Nauczania Początkowego
- Pracownia Nauk Społeczno-Politycznych

Zespół Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego
- Pracownia Metodyki Wychowania Fizycznego
- Pracownia Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych i Tańców
- Pracownia Teorii i Metodyki Lekkiej Atletyki
- Pracownia Teorii i Metodyki Zespołowych Gier Sportowych
- Pracownia Teorii i Metodyki Pływania i Ratownictwa Wodnego
- Pracownia Teorii i Metodyki Turystyki i Obozownictwa

Autonomicznie działała Pracownia Języków Obcych. W pionie administracyjnym zastępcy dyrektora administracyjnego wyodrębniono następujące jednostki: rektorat, sekretariat, bibliotekę, dział kadr, księgowość, dział nauczania

[750] Relacja pisemna B. Woltmanna. Sylwetka prof. B. Woltmanna została ukazana w rozdziale VII tego tomu pt. „Luminarze nauki".

[751] Inauguracja działalności roku akademickiego 1971/1972 Filii w Gorzowie Wlkp., „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1971/1972 wyd. 1973, z. 16, s. 28.

54. Absolutorium w Filii WSWF w 1978 r.

i dziekanat, stołówkę studencką, dział gospodarczy[752]. Powołano także zastępcę dyrektora administracyjnego WSWF do zarządzania administracją i gospodarką w gorzowskiej placówce. Pierwszym szefem administracyjnym Filii został Zygmunt Brzeziński (1971–1974), a następnie funkcję tę pełnili: Marian Mielcarek (1974–1976), Krzysztof Kozłowski (1976–1978), Witalis Mańszewski (1978–1992), Franciszek Molski (1992–2005), Przemysław Stasiak (2006) oraz Wiesław S. Kuhnert (2006–2009), który administracją gorzowskiej placówki AWF kierował w randze zastępcy kanclerza[753].

W następnych latach struktura Filii ulegała licznym modyfikacjom, adekwatnym do aktualnych potrzeb, odzwierciedlającym zachodzące zmiany w szkolnictwie wyższym w Polsce. Ponadto na kształt struktury zamiejscowej placówki w Gorzowie Wlkp. wpływały względy kadrowe, w tym zwłaszcza wzrost liczby i kwalifikacji zatrudnionych nauczycieli. W kolejnych latach akademickich 1972/1973–1973/1974 do już istniejących pracowni dołączyły

[752] W. Sroczyński, D. Stachura, *Działalność Filii Poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. w latach 1971/72–1978/79*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 183, Poznań 1979, s. 7–8.

[753] Wraz z przeniesieniem W. Kuhnerta do Poznania w 2009 r. zniesiono stanowisko zastępcy kanclerza w Gorzowie Wlkp. Relacja ustna W. Kuhnerta, F. Molskiego, J. Znoja.

kolejne: Pracownia Antropologii, Pracownia Higieny, Pracownia Biochemii Sportu, Pracownia Biomechaniki, Pracownia Biologii, Pracownia Historii i Organizacji Kultury Fizycznej, Pracownia Rehabilitacji. W Zespole Pracowni Wychowania Fizycznego i Sportu w 1975 r. utworzono Pracownię Sportów Różnych, a w 1976 r. powołano Pracownię Teorii i Metodyki Sportu. W roku akademickim 1977/1978 powstała Pracownia Medycyny (w Zespole Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej)[754].

Inne zmiany strukturalne dotyczyły powołania w roku akademickim 1973/1974 Studium Wojskowego Filii. Powołano również Ośrodek Informacji Naukowej, a w 1977 r. utworzono Pracownię Pomocy Dydaktyczno-Naukowych. W ramach działań zarządczych opracowano Regulamin i Plan Rozwoju Filii do 1985 r. W roku akademickim 1978/1979 w ramach Filii istniały następujące komórki organizacyjne: Rektorat Filii, Dziekanat, Sekretariat Filii, Samodzielna Sekcja ds. Pracowniczych, Samodzielna Sekcja Inwentaryzacji, Kwestura, Dział Inwestycyjno-Techniczny, Dział Administracyjno-Gospodarczy, Ośrodek Informacji Naukowej, Biblioteka Główna Filii, Dom Studenta. Wszystkie jednostki administracyjne i dydaktyczne Filii działały w ścisłym powiązaniu ze swoimi odpowiednikami w macierzystej uczelni[755]. Pełną strukturę organizacyjną pionu dydaktycznego ukazuje poniższe zestawienie.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA FILII POZNAŃSKIEJ AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W GORZOWIE WLKP. W LATACH 1971–1984

Zespół Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej

KIEROWNICTWO

- prof. dr hab. med. Zdzisław Kołaczkowski (WSWF–AWF) Poznań – kurator (1971–1976)
- doc. dr Lucjan Agapow (Filia Gorzów Wlkp.) – (od 11 X 1976)
  - Pracownia Fizjologii Człowieka (1971/1972)
    prof. dr hab. Wanda Rożynek-Łukanowska (WSWF–AWF Poznań) – kierownik (kurator)
  - Pracownia Anatomii Czynnościowej (1971/1972)
    dr Danuta Stachura – kierownik

[754] W. Sroczyński, D. Stachura, *Działalność Filii Poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego…*, s. 8–9.

[755] Taką strukturę organizacyjną pionu administracyjnego zatwierdzono na posiedzeniu Kolegium Prorektora Filii w listopadzie 1978 r.

– Pracownia Antropologii (1972/1973)
prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski – kierownik (kurator)
– Pracownia Biomechaniki (1972/1973)
prof. dr hab. Aleksander Kabsch – kierownik (kurator)
– Pracownia Biochemii Sportu (1972/1973)
prof. dr hab. Stefan Bączyk – kurator
– Pracownia Higieny (1972/1973)
dr Helena Urbańska – kierownik
Tadeusz Łobożewicz – kierownik
– Pracownia Biologii (1973/1974)
doc. Lucjan Agapow – kierownik
– Pracownia Rehabilitacji (1974/1975)
doc. dr hab. Kazimiera Milanowska – kierownik (kurator)
– Pracownia Medycyny Sportu (1977/1978)
doc. dr hab. Witold Kraśnik – kierownik (kurator)

Zespół Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej

KIEROWNICTWO
- doc. dr Adam Natanek (1974–1976)
- doc. dr Arkadiusz Ogrodowczyk (od 1977)
  – Pracownia Psychologii (1971/1972)
  doc. dr Gertruda Olszewska – kierownik (kurator)
  – Pracownia Nauk Społeczno-Politycznych (1971/1972)
  doc. dr Adam Natanek – kierownik
  doc. dr Arkadiusz Ogrodowczyk – kierownik
  – Pracownia Pedagogiki i Nauczania Początkowego (1971/1972)
  dr Wojciech Sroczyński – kierownik
  – Pracownia Historii i Organizacji Kultury Fizycznej (1974/1975)
  doc. dr Bernard Woltmann – kierownik
  – Pracownia Badań Polonijnej Kultury Fizycznej (1 IX 1982/1983)
  doc. dr hab. Bernard Woltmann – kierownik

Zespół Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego (od 1974 Zespół Wychowania Fizycznego i Sportu)

KIEROWNICTWO
- doc. dr Bernard Woltmann (1973–1977)
- doc. dr Maria Kwilecka (od 1977)
  – Pracownia Metodyki Wychowania Fizycznego (1971/1972) (później: Pracownia Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego)
  dr Bernard Woltmann (1971/1972) – kierownik
  dr Włodzimierz Puczyński

– Pracownia Gimnastyki, Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych i Tańców (1971/1972)
  dr Maria Niewiadomska – kierownik gimnastyki
  doc. dr Maria Kwilecka – kierownik ćwiczeń muzyczno-ruchowych i tańców
– Pracownia Teorii i Metodyki Lekkiej Atletyki (1971/1972)
  prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk – kierownik (kurator)
– Pracownia Teorii i Metodyki Zespołowych Gier Sportowych (1971/1972)
  doc. dr Andrzej Koniarek – kierownik (kurator)
  dr Lucjan Zwoliński – kierownik
– Pracownia Teorii i Metodyki Pływania i Ratownictwa Wodnego (1971/1972)
  doc. dr Jerzy Matynia – kierownik (kurator)
– Pracownia Teorii i Metodyki Turystyki i Obozownictwa (1971/1972) (później: Pracownia Turystyki i Rekreacji 1978/1979)
  dr Józefat Zywert – kierownik
  doc. dr Wanda Łobożewicz – kierownik
– Pracownia Sportów Różnych (1975/1976)
  dr Ryszard Kobenza – kierownik
– Pracownia Teorii i Metodyki Sportu (1976/1977)
  doc. dr Euganiusz Wachowski – kierownik (kurator)

Zespół Lektorów Języków Obcych (1972/1973)
mgr Aleksandra Kędzierzawska – kierownik

Studium Wojskowe (1973/1974)
ppłk Aleksander Tarasiewicz – kierownik

Studium Zaoczne (1 I 1973)
doc. dr Adam Natanek – kierownik (od 1974)

Pracownia Pomocy Dydaktyczno-Naukowych (1977/1978)
dr Stanisław Wołoszyn – kierownik[756]

Głównym celem działalności gorzowskiej placówki AWF była realizacja procesu dydaktycznego, dążącego do wykształcenia i wypromowania nauczycieli wychowania fizycznego dla szkolnictwa oraz kadry trenersko-instruktorskiej dla organizacji sportowych. Początkowo proces ten realizowano na studiach stacjo-

[756] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu (1971–2006)*, red. T. Jurek, Monografie AWF w Poznaniu, nr 371, Poznań 2007, s. 9–10.

55. Prodziekani dr Wojciech Sroczyński i doc. dr Bernard Woltmann z pracownicami Dziekanatu Filii

narnych: 3-letnich zawodowych w zakresie wychowania fizycznego z nauczaniem początkowym (w roku akademickim 1971/1972), 3-letnich zawodowych wychowania fizycznego (w roku akademickim 1972/1973) oraz 4-letnich studiach zaocznych dla pracujących (w latach 1973/1974–1981/1982). Przyjmowano wówczas na II rok studiów absolwentów 2-letnich studiów nauczycielskich o kierunku wychowanie fizyczne (na II rok nauki), a także absolwentów studiów nauczycielskich o innych kierunkach oraz absolwentów liceów pedagogicznych (na I rok studiów)[757]. W wyniku reformy studiów wychowania fizycznego z 1973 r. dwa pierwsze roczniki studiów (I stopnia) po wyrównaniu różnic programowych ukończyły pełne studia akademickie. W 1982 r. studia zaoczne, z uwagi na brak kandydatów, na krótko zanikły, a w roku akademickim 1984/1985 utworzono nową formę kształcenia o charakterze mieszanym – 5-letnie studia dwuetapowe (2 lata studiów stacjonarnych i 3 lata studiów zaocznych)[758].

[757] L. Nowak, *Rozwój organizacyjny gorzowskiego ośrodka AWF w latach 1971–1996*, [w:] *Gorzowski ośrodek akademicki w latach 1971–1996*, red. B.J. Kunicki, B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1996, s. 14.

[758] B. Woltmann, *Filia poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. w latach 1971–1976*, „Przegląd Lubuski" 1976, nr 3–4, s. 86–87.

56. Inauguracja roku akademickiego 1979/1980. W środku rektor prof. Zbigniew Drozdowski

Istotny wkład w dzieło organizacji i rozwoju gorzowskiej Filii WSWF/AWF wnieśli prorektorzy ds. Filii. Jak już wspomniano, pierwszym był doc. dr Lech Erdmann z AWF w Poznaniu, który kierował gorzowską jednostką do 1974 r. W latach 1974–1976 jego obowiązki przejął doc. dr Tadeusz Łobożewicz z AWF w Warszawie, który niespodziewanie powrócił do stolicy i nie dokończył kadencji. Od 1976 r. prorektorem był prof. dr hab. Jerzy Gaj[759], który przybył z WSWF w Gdańsku, gdzie piastował funkcję prorektora i kierował gorzowską Filią do końca jej istnienia w 1984 r.[760] Ważną rolę pełnili także prodziekani, odpowiedzialni przede wszystkim za proces dydaktyczno-naukowy. W tym gronie jako pierwszy działał doc. dr Bernard Woltmann, a od 1 IX 1974 r. rektor utworzył stanowisko prodziekana ds. studenckich Filii, które objął dr Włodzimierz Puczyński (1974–1977)[761], natomiast w 1979 r. utworzono stanowisko prodziekana ds. nauki w Filii,

[759] Obszerniejsze informacje na temat prof. J. Gaja znajdują się w rozdziale VII tego tomu pt. „Luminarze nauki".

[760] Relacja pisemna J. Gaja.

[761] Następnie funkcję prodziekana ds. studenckich pełnili kolejno: dr Wojciech Sroczyński (1977–1980), dr Adam Wójtowicz (1980–1982), dr Józefat Zywert (1982–1984), L. Nowak, *Rozwój organizacyjny…*, s. 12.

które jako pierwszy pełnił doc. dr Lucjan Agapow (1979–1982)[762]. Wykaz prorektorów i prodziekanów w gorzowskiej Filii w latach 1971–1984 zawiera poniższe zestawienie.

WŁADZE FILII POZNAŃSKIEJ AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W GORZOWIE WLKP. W LATACH 1971–1984

- **Prorektorzy ds. Filii poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. w latach 1971–1984**

doc. dr Lech Erdman	1971–1974
doc. dr Tadeusz Łobożewicz	1974–30 IV 1976
prof. dr hab. Jerzy Gaj	1 V 1976–1984

- **Prodziekani Filii poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. w latach 1971–1984**

- **Prodziekani ds. Filii**

doc. dr hab. Bernard Woltmann	1971–1982
doc. dr hab. Maria Kwilecka	1982–1984

- **Prodziekani ds. studenckich**

dr Włodzimierz Puczyński	1974–1977
dr Wojciech Sroczyński	1977–1980
dr Adam Wójtowicz	1980–1982
dr Józefat Zywert	1982–1984

- **Prodziekani ds. nauki**

doc. dr hab. Lucjan Agapow	1979–1982
doc. dr hab. Bernard Woltmann	1982–1984[763]

Realizacja procesu dydaktycznego wymagała odpowiedniej bazy materialnej, w tym obiektu dydaktycznego oraz obiektów i urządzeń sportowych, co wynikało ze specyfiki kierunku studiów z zakresu wychowania fizycznego. Do 2010 r. był to jedyny kierunek prowadzony w gorzowskiej placówce AWF Poznań. Początkowo Filia AWF dysponowała obiektami po wygaszonym Studium Nauczycielskim przy ul. Estkowskiego. Należał do nich kompleks dydaktyczny, składający się z obszernego budynku szkolnego, sali gimnastycznej,

[762] Funkcję prodziekana ds. nauki pełnił potem doc. dr hab. Bernard Woltmann (1982–1984). Tamże.
[763] Tamże, s. 8.

sali sportów walki oraz domu studenta, w którym na parterze znajdowały się pomieszczenia dydaktyczne i administracyjne. Na dziedzińcu było położone asfaltowe boisko do piłki ręcznej. Filia dysponowała również starą poniemiecką, drewnianą przystanią przy rzece Warcie, znajdującą się w bardzo złym stanie technicznym, a także wykorzystywała inne obiekty na terenie miasta Gorzowa Wlkp. Należały do nich m.in.: sztuczne lodowisko „Lodostil", stadion lekkoatletyczny klubu „Stilon", następnie klubu „Warta", hala sportowa klubu „Stilon", sale szkolne oraz tereny w Parku Słowiańskim i na pobliskim poligonie. W 1979 r. oddano do użytku halę sportową AWF wraz z małą salą, prowizoryczną bieżnią i siłownią oraz pawilonem dydaktycznym w Parku Słowiańskim. Sytuację w zakresie obiektów sportowo-dydaktycznych Filii można ocenić jako dostateczną, aczkolwiek z każdym rokiem ulegała ona poprawie. Pozytywnym przełomem pod tym względem było oddanie do użytku w końcu lat siedemdziesiątych XX w. kompleksu sportowego w Parku Słowiańskim. Studenci korzystali także z obiektów zamiejscowych w ośrodku dydaktyczno-sportowym w Chycinie oraz wynajmowanych obiektów podczas obozów zimowych w górach[764].

b. Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego

W 1981 r. pojawiły się pierwsze zwiastuny dotyczące podniesienia rangi gorzowskiej jednostki w postaci opracowania koncepcji akademickiego wydziału zamiejscowego. Założenia strukturalno-organizacyjne oraz naukowo-dydaktyczne nowej jednostki opracował doc. dr hab. Bernard Woltmann. Od 1983 r. kierownictwo gorzowskiej Filii AWF (prof. Jerzy Gaj, doc. Bernard Woltmann) prowadziło rozmowy z rektorem AWF prof. dr. hab. Aleksandrem Kabschem, na temat możliwości przekształcenia Filii w jednostkę podstawową uczelni, czyli wydział, bowiem, jak uzasadniali, w Gorzowie Wlkp. zaistniały warunki do utworzenia samodzielnego wydziału. W wyniku tych rozmów, przychylności rektora oraz pozytywnej decyzji Senatu AWF w Poznaniu z dniem 23 XI 1984 r. doszło do przekształcenia Filii w Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp.[765] Ośrodek gorzowski spełniał wszystkie formalne wymogi warunkujące jego przekształcenie, spośród których

[764] Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp., Wykaz obiektów sportowo-dydaktycznych Filii 1971–1984, s. 2–11, 14.

[765] Dnia 27 XI 1984 r. odbyło się nadzwyczajne posiedzenie Senatu AWF w Poznaniu w sprawie Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp., na którym przewodniczący GKKFiS wręczył rektorowi AWF Poznań akt powołania ZWWF w Gorzowie Wlkp. Doc. dr hab. Bernard Woltmann otrzymał łańcuch dziekański na kadencję 1984–1987. Powołano także prodziekanów ds. nauki, dydaktyki i spraw studenckich. Zarządzenie nr 29 Przewodniczącego GKKFiS z dnia 23 XI 1984 r.

57. Inauguracja roku akademickiego 1984/1985 w Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego

najważniejsze były kryteria kadrowe, dorobek naukowy oraz odpowiednia baza naukowo-dydaktyczna, dzięki czemu uzyskał on uprawnienia przysługujące podstawowym jednostkom organizacyjnym (dydaktyczno-naukowym) szkoły wyższej. Utworzenie samodzielnego wydziału przyczyniło się do szybkiego rozwoju placówki we wszystkich sferach jej działalności, zwłaszcza w zakresie nauki i kwalifikacji nauczycieli akademickich, a jednocześnie znacząco podniosło jego prestiż na ziemi gorzowskiej[766].

W wyniku przekształcenia dokonano także zmiany nazwy stanowiska prorektora ds. Filii na prorektora ds. kształcenia zamiejscowego, którym na kadencję 1984–1987 został dotychczasowy prorektor ds. Filii prof. dr hab. Jerzy Gaj. Jednocześnie, co było nowatorskim rozwiązaniem, Wydziałem kierował dziekan wraz z zespołem trzech prodziekanów (ds. dydaktyki, nauki, spraw studenckich). Taka sytuacja podwójnej zwierzchności (prorektor – dziekan) nie wpłynęła negatywnie na działalność Wydziału w latach 1984–1990, bowiem prorektorzy (prof. J. Gaj, doc. B. Woltmann) skupiali się na współpracy z macierzystą uczelnią i sprawach zewnętrznych w Gorzowie Wlkp., natomiast dziekani (doc. B. Woltmann, doc. B. Kunicki) bezpośrednio nadzorowali proces naukowo-dydaktyczny na Wydziale. Nie bez znaczenia okazała się także wyro-

[766] *Analiza działalności Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej za lata 1989–2003*, Gorzów Wlkp. 2004, s. 2.

sła z wieloletniej współpracy wzajemna lojalność i życzliwość poszczególnych prorektorów i dziekanów[767].

W 1990 r. doszło do pierwszych wolnych wyborów dziekana ZWWF, którym został znany fizjolog dr Artur Jaskólski, popierany przez wydziałowe środowisko NSZZ „Solidarność". W atmosferze trwającej transformacji ustrojowej i demokratyzacji, która wkroczyła na polskie uczelnie, wobec nowych władz dziekańskich pojawiły się duże oczekiwania. Jednak po dwóch latach kadencji dziekan niespodziewanie przerwał pełnienie funkcji i wyjechał do USA[768]. W zaistniałej sytuacji nie dokonano wyboru nowego szefa Wydziału, a obowiązki dziekana ZWWF pełnił do końca kadencji 1990–1993 prodziekan ds. studenckich dr Zdzisław Adach, którego wspierała prodziekan ds. nauki dr Maria Wójtowicz. Warto zauważyć, że po raz pierwszy od powstania gorzowskiej placówki AWF w omawianej kadencji nie powołano prorektora w Gorzowie Wlkp.[769]

WŁADZE ZAMIEJSCOWEGO WYDZIAŁU WYCHOWANIA FIZYCZNEGO POZNAŃSKIEJ AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W GORZOWIE WLKP. W LATACH 1984–1993

- **Prorektorzy ds. Wydziału Zamiejscowego**

prof. dr hab. Jerzy Gaj	1984–1987
doc. dr hab. Bernard Woltmann	1987–1990

- **Dziekani Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego**

doc. dr hab. Bernard Woltmann	1984–1987
doc. dr hab. Bogdan Kunicki	1987–1990
doc. dr hab. Maria Kwilecka	1990
dr Artur Jaskólski	1990–1992
dr Zdzisław Adach (p.o.)	1992–1993

- **Prodziekani ds. nauki**

doc. dr hab. Maria Kwilecka	1984–1990
dr Stanisław Wołoszyn	1990
dr Maria Wójtowicz	1990–1993

- **Prodziekani ds. dydaktyki**

dr Włodzimierz Puczyński	1984–1990
doc. dr hab. Lucjan Agapow	1990
dr Ryszard Panfil	1990

[767] Relacja pisemna B. Woltmanna.

[768] Do Gorzowa Wlkp. A. Jaskólski powrócił w latach 1997–1999, a następnie podjął pracę w AWF we Wrocławiu.

[769] Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp., Sprawozdanie dziekana z kadencji 1990–1993, s. 1–4.

- **Prodziekani ds. studenckich**

dr Józefat Zywert	1984–1990
dr Zdzisław Adach	1990–1993[770]

W związku z powołaniem Wydziału znaczącemu przekształceniu uległa także struktura nowej jednostki, która uwzględniała charakter gorzowskiej placówki. W myśl zarządzeń rektora, prof. dr. hab. Aleksandra Kabscha, przekształcono zespoły pracowni w instytuty nawiązujące do struktury Wydziału Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Ukonstytuowała się także Rada Wydziału, która posiadała stosowne uprawnienia, znacząco zwiększające autonomię gorzowskiej jednostki. Struktura ZWWF obejmowała następujące składowe, zapisane w statucie AWF z 1986 r.:

Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu
- Zakład Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego i Sportu
- Pracownia Teorii Wychowania Fizycznego
- Pracownia Metodyki Wychowania Fizycznego
- Pracownia Teorii i Metodyki Sportu
- Zakład Teorii i Metodyki, Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych
- Pracownia Teorii i Metodyki Gimnastyki
- Pracownia Teorii i Metodyki Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych
- Zakład Teorii i Metodyki Gier Sportowych
- Zakład Teorii i Metodyki Lekkiej Atletyki
- Zakład Teorii i Metodyki Pływania i Ratownictwa Wodnego
- Zakład Teorii i Metodyki Sportów Różnych, Rekreacji i Turystyki
- Pracownia Teorii i Metodyki Sportów Różnych
- Pracownia Turystyki i Rekreacji
- Pracownia Organizacji i Programowania Obozów

Instytut Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej
- Zakład Nauk Społecznych
- Pracownia Nauk Społeczno-Politycznych
- Pracownia Filozofii i Socjologii
- Zakład Pedagogiki
- Zakład Psychologii
- Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej
- Zakład Języków Obcych
- Samodzielna Pracownia Badań Polonijnej Kultury Fizycznej

[770] L. Nowak; *Rozwój organizacyjny…*, s. 15.

Instytut Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej
- Zakład Morfologicznych Podstaw Kultury Fizycznej
- Pracownia Biologii i Ochrony Przyrody
- Pracownia Antropologii
- Pracownia Anatomii Funkcjonalnej
- Zakład Czynnościowych Podstaw Kultury Fizycznej
- Pracownia Biochemii
- Pracownia Fizjologii Ogólnej i Sportu
- Pracownia Biomechaniki
- Zakład Medycznych Podstaw Kultury Fizycznej
- Pracownia Higieny i Żywienia Sportowców
- Pracownia Medycyny Wychowania Fizycznego i Sportu
- Pracownia Rehabilitacji Ruchowej

Studium Kształcenia i Doskonalenia Kadr Kultury Fizycznej

Studium Wojskowe

Dziekanat Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego

Biblioteka Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego

Samodzielna Pracownia Pomocy Naukowo-Dydaktycznych

Administracja Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego[771].

W okresie dziesięcioletniej działalności Wydziału doszło do kilku przekształceń, wynikających z bieżącej sytuacji oraz rozwoju poszczególnych jednostek. Istotne zmiany zaszły po wprowadzeniu ustawy z dnia 12 IX 1990 r. o szkolnictwie wyższym, która zaczęła obowiązywać od 1 X 1991 r. Powstał nowy statut oraz struktura organizacyjna jednostek naukowo-dydaktycznych i administracyjnych uczelni. W miejsce istniejących instytutów i zakładów powołano katedry jako podstawowe jednostki naukowo-dydaktyczne Wydziału. W związku z transformacją społeczno-gospodarczą i zmianą ustrojową państwa uczelnie, a wraz z nimi wydziały, uzyskały większą autonomię, w tym możliwość wolnych wyborów na poziomie rektorskim i dziekańskim. Istotna reorganizacja nastąpiła w pionie dydaktycznym, który na gorzowskim Wydziale obejmował 6 katedr, 13 zakładów, 7 pracowni oraz Zespół Dydaktyczny Języków Obcych.

[771] Statut Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Poznań 1986, s. 41–42.

Katedra Nauk Humanistycznych (kierownik – dr hab. Bogdan J. Kunicki)
- Zakład Nauk Społecznych (kierownik – dr hab. Bogdan J. Kunicki)
- Zakład Pedagogiki i Psychologii (kierownik – dr Wojciech Sroczyński)

Katedra Historii Kultury Fizycznej (kierownik – prof. Jerzy Gaj)
- Zakład Badań Polonijnej Kultury Fizycznej (kierownik – prof. Bernard Woltmann)

Katedra Nauk Fizjologicznych (kierownik – prof. Józef Krawczak)
- Zakład Fizjologii (kierownik – prof. Józef Krawczak)
- Pracownia Biomechaniki (kierownik – dr Stanisław Wołoszyn)

Katedra Medycznych Podstaw Kultury Fizycznej (kierownik – prof. Kazimierz Szyszka)
- Zakład Medycyny Wychowania Fizycznego i Sportu (kierownik – prof. Kazimierz Szyszka)
- Pracownia Higieny i Wychowania Zdrowotnego (kierownik – dr Donata Woitas-Ślubowska)
- Pracownia Biochemii (kierownik – dr Barbara Sobańska)

Katedra Nauk Morfologicznych (kierownik – dr hab. Roman Zimny)
- Zakład Anatomii (kierownik – dr hab. Roman Zimny)
- Pracownia Biologii i Ochrony Przyrody (kierownik – dr Ludwik Lipnicki)
- Pracownia Antropologii i Biometrii (kierownik – dr Maria Wójtowicz)

Katedra Motoryki (kierownik – prof. Włodzimierz Starosta)
- Zakład Teorii Sportu (kierownik – prof. Włodzimierz Starosta)
- Zakład Pływania (kierownik – dr Irena Nadolska-Ćwikła)
- Zakład Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych (kierownik – dr Maciej Tybiszewski)
- Zakład Lekkiej Atletyki (kierownik – dr Tomasz Jurek)
- Zakład Gier Sportowych (kierownik – dr Michał Kaniowski)
- Zakład Teorii Wychowania Fizycznego (kierownik – dr hab. Maria Kwilecka)
- Zakład Metodyki i Organizacji Kultury Fizycznej (kierownik – prof. Marek Szczerbiński)
- Pracownia Turystyki i Sportów Rekreacyjnych (kierownik – dr Adam Wójtowicz)
- Pracownia Sportów Walki (kierownik – dr Piotr Godlewski)

Zespół Dydaktyczny Języków Obcych (kierownik – dr Irena Fedoruk)[772].

[772] Nowy rok akademicki 1990/1991 rozpoczął się nietypowo, ponieważ ze względu na opóźnienie we wprowadzeniu nowej ustawy o szkolnictwie wyższym kadencja władz uczelni (w tym Wydziału) została przedłużona o trzy miesiące – do 30 XI 1990 r.

Wzrost liczby studentów na gorzowskim Wydziale wywołał pożądane skutki w postaci zwiększenia kadry naukowo-dydaktycznej. W 1971 r. w Filii studia podjęło 108 żaków, natomiast w momencie przekształcenia Filii w Wydział naukę pobierało 756 słuchaczy, a w ostatnim roku działalności Wydziału liczba studentów w gorzowskiej placówce AWF przekroczyła 1000 osób. Stopniowo wzrastała także liczba wykładowców oraz zwiększały się ich kompetencje. W chwili powołania ZWWF w Gorzowie Wlkp. zatrudniał on 93 nauczycieli akademickich, w tym 84 na pełnym etacie, a według tytułów i stopni naukowych: 1 profesora, 7 doktorów habilitowanych, 41 doktorów oraz 45 magistrów. Według dziedzin nauki 69,4% ogółu wykładowców reprezentowało nauki o wychowaniu fizycznym. W następnym okresie liczba pracowników powoli, ale stale wzrastała, osiągając w 1993 r., a zatem w momencie kolejnego przekształcenia placówki w Gorzowie Wlkp., stan 85 nauczycieli akademickich. Wraz z powołaniem Instytutu Wychowania Fizycznego i powiększającą się liczbą studentów zwiększeniu uległa także liczba nauczycieli akademickich. Wśród przyjętych do pracy dominowali absolwenci gorzowskiego Wydziału, co wynikało z tożsamego i jedynego kierunku kształcenia. Maksymalny stan kadry dydaktycznej wynoszący 94 wykładowców został osiągnięty w latach 2001–2003[773].

[773] Według stanu na dzień 1 I 2001 r. w Instytucie Wychowania Fizycznego zatrudnione były następujące osoby (w porządku alfabetycznym): dr Jolanta Adach, dr Zdzisław Adach, prof. dr hab. Lucjan Agapow, dr Michał Bajdziński, mgr Grażyna Biczysko, dr Ryszard Botwina, mgr Zuzanna Brożek, mgr Wioletta Brzenczek, mgr Ewa Brzezińska, mgr Iwona Dębczyńska-Wróbel, mgr Janusz Doś, dr Irena Fedoruk, mgr Justyna Forjasz, prof. dr hab. Jerzy Gaj, dr Piotr Gajewski, mgr Krzysztof Garbolewski, dr Lidia Gębka, dr Danuta Godlewska, dr Piotr Godlewski, mgr Tomasz Gornow, mgr Magdalena Górska-Doś, mgr Lubomir Grochocki, mgr Marta Hołownia, mgr Marek Januszonek, prof. dr hab. Anna Jaskólska, prof. dr hab. Artur Jaskólski, mgr Tomasz Jędrzejczak, dr Tomasz Jurek, dr Michał Kaniowski, dr Małgorzata Kitowska, dr Mirosław Kluk, mgr Bronisława Kochanowska-Gniazdowska, mgr Henryk Kos, mgr Małgorzata Kuchnio, dr hab. Bogdan J. Kunicki, mgr Damian Kurczewski, mgr Joanna Kuriańska-Wołoszyn, dr hab. Maria Kwilecka, dr Krzysztof Kwilecki, dr Ireneusz Lenart, dr hab. Ludwik Lipnicki, mgr Anna Łochińska-Stawikowska, dr Jan Łojewski, mgr Dariusz Maciejewski, dr Barbara Mierzejewska-Krzyżowska, mgr Dariusz Molski, mgr Tomasz Musiałowski, mgr Mariusz Naczk, mgr Jarosław Nadobnik, dr Irena Nadolska-Ćwikła, mgr Dariusz Niemczyn, dr Barbara Nieścieruk-Szafrańska, dr hab. Leonard Nowak, dr Maria Nowak, dr Anna Ostrowska, dr Rafał Pakuła, mgr Małgorzata Pawlina, mgr Przemysław Pieczyński, mgr Robert Piekarski, dr Janusz Płaczek, dr Mariola Radzińska, mgr Marek Rokita, dr Tadeusz Rynkiewicz, mgr Barbara Rynkowska, mgr Anna Sadzik, dr Eleonora Sikora, mgr Anna Skarpańska-Stejnborn, mgr Anna Smagina, dr Barbara Sobańska, dr Grażyna Sopalak, prof. dr hab. Włodzimierz Starosta, dr hab. Aleksander Stuła, dr Zbigniew Szafkowski, dr hab. Marek Szczerbiński, dr Elżbieta Szumska, prof. dr hab. Kazimierz Szyszka, mgr Marzena Tomczak, dr Jerzy Trzeciak, dr Ryszard Turko, mgr Małgorzata Twardowska, dr Maciej Tybiszewski, mgr Renata Urban, mgr Krzysztof Wasilkiewicz, dr Aniela Wierzbicka, dr Donata Woitas-Ślubowska, prof. dr hab. Bernard Woltmann, mgr Arkadiusz Wołoszyn, mgr Piotr Wójciak, dr Adam Wójtowicz, dr Maria Wójtowicz, dr Agnieszka Zembroń-Łacny, dr Leszek Zguczyński, mgr Rafał Zwoliński, mgr Piotr Żurek.

Tabela 7. Rozwój kadry naukowo-dydaktycznej w latach 1993–2003 (z podziałem na stanowiska)

Stanowisko – stopień	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Profesor zwyczajny	3	3	3	3	3	3	3	4	2	2	3
Profesor nadzwyczajny	5	5	5	5	4	6	7	8	9	8	9
Adiunkt	18	16	16	21	21	22	25	23	19	23	24
Asystent	38	39	47	45	31	32	25	30	31	28	28
Starszy wykładowca	16	17	17	19	19	20	20	19	22	22	23
Wykładowca	4	5	5	3	1	1	1	2	2	5	5
Inni nauczyciele	1	1	1	3	5	3	9	6	2	2	2
Ogółem	85	86	94	99	84	87	90	92	87	90	94
W tym: dr dr hab.	31 8	30 8	30 8	35 8	35 8	37 10	40 12	39 13	39 11	43 11	44 13

Źródło: *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego…*, s. 32

c. Instytut Wychowania Fizycznego

Istotne zmiany w strukturze organizacyjnej uczelni zaszły w roku akademickim 1992/1993, gdy uchwałą Senatu AWF z 22 VI 1992 r. Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. połączono z Wydziałem Wychowania Fizycznego w Poznaniu w jedną jednostkę pod tą nazwą. W następstwie tej fuzji gorzowska placówka AWF uległa przekształceniu w Instytut Wychowania Fizycznego, który od 1 IX 2002 r. przyjął nazwę – Instytut Kultury Fizycznej. Przeobrażenie dotychczasowego Wydziału w Instytut wynikało z faktu, iż Wydział Wychowania Fizycznego AWF w Poznaniu ubiegał się o uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego i dokonał wzmocnienia kadry naukowej. Osiągnięto to w dużym stopniu poprzez likwidację ZWWF i włączenie części gorzowskiej uczelni już jako Instytutu do poznańskiego Wydziału[774]. W ten sposób z dniem 23 III 1993 r. na Wydziale Wychowania Fizycznego utworzono trzy instytuty, a wśród nich Instytut Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. Wraz z powyższymi zmianami doszło do reorganizacji wewnętrznej struktury nowej placówki, która została podzielona na osiem katedr

[774] Wydział Wychowania Fizycznego AWF w Poznaniu uzyskał uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego. Relacja pisemna B. Kunickiego i B. Woltmanna.

i Zespół Dydaktyczny Języków Obcych. Reorganizacja uczelni na poziomie Instytutu w Gorzowie Wlkp. przebiegła bardzo sprawnie i nie była odczuwalna. Rektor prof. Wiesław Osiński pozytywnie odniósł się do przywrócenia funkcji prorektora ds. kształcenia zamiejscowego, którym w wyniku wyborów w 1993 r. został prof. Bernard Woltmann[775].

W ślad za powołaniem Instytutu odbyły się także wybory do jego władz na kadencję 1993–1996. Jednocześnie z Wydziałem, co zrozumiałe, przestała istnieć funkcja dziekana, natomiast na znaczeniu zyskała funkcja dyrektora Instytutu. Prorektorem ds. kształcenia zamiejscowego Instytutu Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp., jak podano powyżej, został prof. dr hab. Bernard Woltmann, a funkcję dyrektora Instytutu powierzono dr hab. Marii Kwileckiej. W 1999 r., po zakończeniu dwukadencyjnej misji prorektora przez prof. B. Woltmanna, jego miejsce zajął dr hab. Bogdan Kunicki, pełniący tę funkcję do 2003 r. Władze IWF (IKF) w Gorzowie Wlkp. w latach 2002–2003 przedstawia zestawienie na s. 314–315. Okres ten zapisał się pozytywnymi zmianami w postaci bardzo pożądanej przebudowy dotychczasowych pomieszczeń stołówki studenckiej. Doszło także do kilku zmian w strukturze organizacyjnej gorzowskiej jednostki, która w 2002 r. składała się z sześciu katedr oraz dwóch jednostek ogólnowydziałowych, prezentowanych w poniższym zestawieniu:

Katedra Teorii i Metodyki Kultury Fizycznej (kierownik – dr hab. Maria Kwilecka)
- Zakład Teorii Wychowania Fizycznego (kierownik – dr Krzysztof Kwilecki)
- Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego (kierownik – dr Janusz Płaczek)
- Pracownia Teorii i Metodyki Sportu (kierownik – dr Michał Bajdziński)
- Pracownia Rekreacji i Turystyki (kierownik – dr Adam Wójtowicz)

Katedra Teorii i Metodyki Sportu (kierownik – dr hab. Aleksander Stuła)
- Zakład Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych (kierownik – dr Maciej Tybiszewski)
- Zakład Lekkiej Atletyki (kierownik – dr Tomasz Jurek)
- Zakład Gier Sportowych (kierownik – dr hab. Aleksander Stuła)
- Zakład Sportów Pływackich i Ratownictwa Wodnego (kierownik – dr Irena Nadolska-Ćwikła)
- Pracownia Sportów Walki (kierownik – dr Piotr Godlewski)

[775] Zaistniałe zmiany regulował nowy Statut AWF, uchwalony na posiedzeniu Senatu 25 V 1993 r.

Katedra Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej (kierownik – prof. Lucjan Agapow)
- Zakład Biologii i Ochrony Przyrody (kierownik prof. Ludwik Lipnicki)
- Zakład Anatomii (kierownik – dr hab. Bernard Zajadacz)
- Zakład Fizjologii (kierownik – dr Zdzisław Adach)
- Pracownia Antropologii i Biometrii (kierownik – dr Maria Wójtowicz)
- Pracownia Biomechaniki (vacat)
- Pracownia Higieny (kierownik – dr Donata Woitas-Ślubowska)

Katedra Medycznych Podstaw Kultury Fizycznej (kierownik – prof. Kazimierz Szyszka)
- Zakład Medycyny Sportowej i Promocji Zdrowia (kierownik – dr Piotr Gajewski)
- Zakład Biochemii (kierownik – dr Barbara Sobańska)

Katedra Historii Kultury Fizycznej i Olimpizmu (kierownik – prof. Bernard Woltmann)
- Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej (kierownik – dr hab. Leonard Nowak)
- Zakład Olimpizmu i Polonijnej Kultury Fizycznej (kierownik – prof. Bernard Woltmann)

Katedra Nauk Humanistycznych (kierownik – dr hab. Bogdan Kunicki)
- Zakład Filozofii i Socjologii (kierownik – dr Ryszard Turko)
- Zakład Pedagogiki i Psychologii (kierownik – dr Mariola Radzińska)
- Pracownia Informatyki i Statystyki (kierownik – mgr Jarosław Nadobnik)

Zespół Dydaktyczny Języków Obcych (kierownik – dr Irena Fedoruk)

Studium Kształcenia i Doskonalenia Kadr (kierownik – dr Piotr Godlewski)[776].

W Instytucie prowadzono kształcenie na jednym kierunku (wychowanie fizyczne), obejmujące od roku akademickiego 2001/2002 4,5-letnie studia stacjonarne magisterskie o specjalności: nauczycielska, trenerska, sport osób niepełnosprawnych, menedżerska oraz 5-letnie studia niestacjonarne magisterskie (specjalność nauczycielska, trenerska), 3-letnie studia magisterskie dla absolwentów studium nauczycielskiego oraz (od roku akademickiego 2002/2003) 2-letnie studia uzupełniające magisterskie (SUM) dla absolwentów zawodowych studiów licencjackich w zakresie wychowania fizycznego. Pełnię swoich możliwości

[776] Materiał do wniosku o przekształcenie Instytutu Kultury Fizycznej AWF Poznań w Gorzowie Wlkp.w Wydział Kultury Fizycznej. Gorzów Wielkopolski 2002, załącznik 1, b.p.

Schemat 7. Struktura organizacyjna Instytutu Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp.

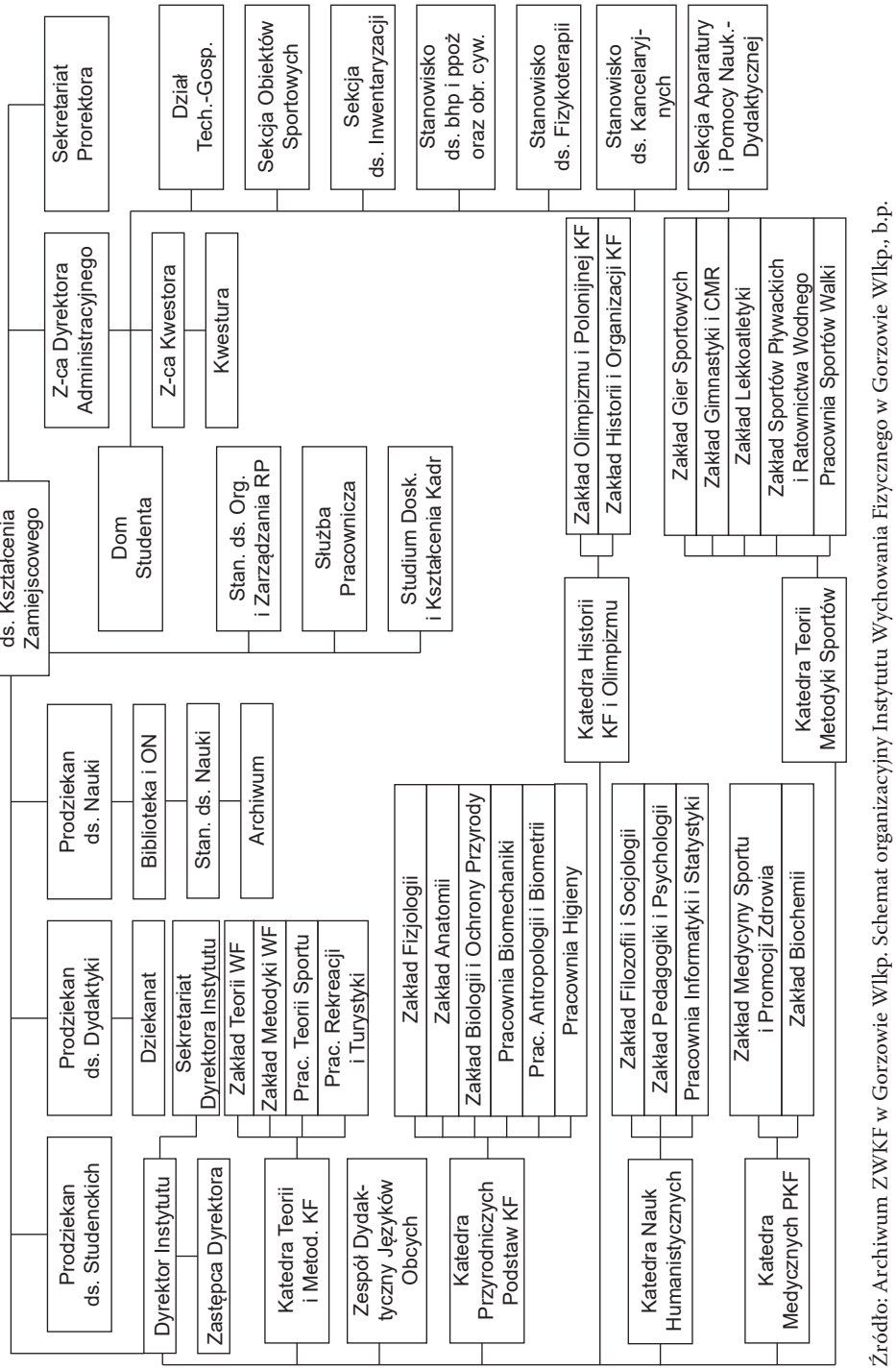

Źródło: Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Schemat organizacyjny Instytutu Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp., b.p.

rozwinęło wówczas Podyplomowe Studium Doskonalenia i Kształcenia Kadr prowadzące studia podyplomowe trenerskie z zakresu: piłki nożnej, piłki ręcznej, piłki siatkowej, koszykówki, lekkoatletyki, a także studia podyplomowe z zakresu wychowania fizycznego, gimnastyki korekcyjnej i menedżera sportu[777].

Stopniowej, chociaż wolnej, poprawie podlegała baza dydaktyczna Instytutu. Brakowało zwłaszcza obiektu lekkoatletycznego, a wobec wzrastającej liczby studentów część zakładów oraz zajęć dydaktycznych ulokowano w domu studenta, co było rozwiązaniem prowizorycznym. W 1988 r. uczelnia otrzymała skromne 4-torowe boisko lekkoatletyczne przy ul. Kardynała Wyszyńskiego, przy którym w 2000 r. powstał niewielki pawilon dydaktyczny z salką oraz siłownią. W tym samym czasie do użytku oddano także zmodernizowaną halę sportową „beta" przy ul. Słowiańskiej, pozyskaną wcześniej od samorządu miasta Gorzowa Wlkp. Trafną okazała się koncepcja prorektora Bogdana Kunickiego, polegająca na sprzedaży klubu studenckiego „Bara Bara", z której środki przeznaczono na przebudowę dotychczasowej wysłużonej stołówki studenckiej na nowoczesną czytelnię, magazyny i zaplecze wydziałowej biblioteki. Dzięki funkcjonowaniu dwóch własnych hal sportowych, wielofunkcyjnego stadionu z pawilonem oraz nowoczesnej biblioteki wyraźnie podniósł się komfort studiowania[778].

WŁADZE INSTYTUTU WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W LATACH 1993–2002, NASTĘPNIE INSTYTUTU KULTURY FIZYCZNEJ POZNAŃSKIEJ AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W GORZOWIE WLKP. W LATACH 2002–2003

- **Prorektorzy ds. kształcenia zamiejscowego**

prof. dr hab. Bernard Woltmann	1993–1999
dr hab. Bogdan J. Kunicki	1999–31 X 2003

- **Prodziekani ds. nauki**

dr hab. Kazimierz Szyszka	1993–1996
dr Tomasz Jurek	1996–1999
dr hab. Leonard Nowak	1999–31 X 2003

[777] W roku akademickim 2002/2003 w Instytucie Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. studiowały 1382 osoby, w tym 686 na studiach stacjonarnych i 696 na studiach niestacjonarnych. Tamże, s. 15–17.

[778] Pewną bolączką okazała się odległość pomiędzy niektórymi obiektami AWF położonymi w różnych miejscach na terenie miasta, którą studenci musieli codziennie pokonywać. Tylko obiekt główny i dom studenta znajdowały się obok siebie. Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp., Analiza stanu obiektów Instytutu Wychowania Fizycznego w latach 2000–2002, b.p.

- **Prodziekani ds. studiów (dydaktyki)**
  dr hab. Maria Kwilecka 1993–1999
  dr Michał Kaniowski 1999–31 X 2003

- **Prodziekani ds. studenckich**
  dr Tomasz Jurek 1993–1996
  dr Michał Kaniowski 1996–1997
  dr Janusz Płaczek 1997–31 X 2003

- **Dyrektorzy Instytutu**
  dr hab. Maria Kwilecka 1993–1999
  prof. zw. dr hab. Bernard Woltmann 1999–31 X 2003

- **Zastępcy dyrektora Instytutu**
  dr hab. Kazimierz Szyszka 1993–1996
  dr Barbara Sobańska 1996–1999
  dr Tomasz Jurek 1999–31 X 2003[779]

d. Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej

W 2003 r. doszły do skutku starania prorektora dr. hab. Bogdana Kunickiego i dyrektora Instytutu prof. Bernarda Woltmanna na rzecz przekształcenia dotychczasowego Instytutu w Wydział, którym sprzyjało gorzowskie środowisko akademickie AWF. Także rektor uczelni prof. Tadeusz Rychlewski przyjął w tej sprawie postawę aprobującą. Ostatecznie dnia 27 VIII 2003 r. ukazało się Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu o utworzeniu Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. W wyniku tego ważnego kroku zaszły nie tylko zmiany strukturalne. Decyzją rektora prof. Tadeusza Rychlewskiego, zaaprobowaną podczas wyborów przez kolegium elektorów, a następnie przez Senat AWF w Poznaniu, zniesiono we władzach uczelni funkcję prorektora ds. kształcenia zamiejscowego, który kierował gorzowską placówką. Odtąd wydziałem, zgodnie z akademicką tradycją, zarządzał tylko dziekan. Stanowisko w tej sprawie zostało podtrzymane przez kolejnych włodarzy uczelni[780].

Powstanie Wydziału oznaczało jego nowy kształt organizacyjny, wynikający z dotychczasowych doświadczeń naukowo-dydaktycznych oraz nowych

[779] L. Nowak, *Podstawy rozwoju uczelni*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego…*, s. 31

[780] Zarządzenie nr 14 Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 VIII 2003 r. w sprawie utworzenia Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z siedzibą w Gorzowie Wlkp.

koncepcji zarządzania podstawową jednostką. Struktura Wydziału składała się z 6 katedr, 15 zakładów, 7 pracowni, zespołu języków obcych oraz studium podyplomowego, obejmując następujące jednostki naukowo-dydaktyczne:

Katedra Teorii Metodyki Kultury Fizycznej (kierownik – dr hab. Maria Kwilecka)
- Zakład Teorii Wychowania Fizycznego (kierownik – dr Krzysztof Kwilecki)
- Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego (kierownik – dr Janusz Płaczek)
- Pracownia Teorii i Metodyki Sportu (kierownik – dr Michał Bajdziński)
- Pracownia Rekreacji i Turystyki (kierownik – dr Adam Wójtowicz)

Katedra Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej (kierownik – prof. Lucjan Agapow)
- Zakład Anatomii (kierownik – dr hab. Bernard Zajadacz)
- Zakład Biologii i Ochrony Przyrody (kierownik – dr hab. Ludwik Lipnicki)
- Zakład Fizjologii (kierownik – dr hab. Zdzisław Adach)
- Pracownia Biomechaniki (kierownik – dr Henryk Kos)
- Pracownia Antropologii i Biometrii (kierownik – dr Maria Wójtowicz)
- Pracownia Higieny (kierownik – dr Donata Woitas-Ślubowska)

Katedra Nauk Humanistycznych (kierownik – dr hab. Bogdan J. Kunicki)
- Zakład Filozofii i Socjologii (kierownik – dr Ryszard Turko)
- Zakład Pedagogiki i Psychologii (kierownik – dr Mariola Radzińska)
- Pracownia Informatyki i Statystyki (kierownik – mgr Jarosław Nadobnik)

Katedra Medycznych Podstaw Kultury Fizycznej (kierownik – prof. Kazimierz Szyszka)
- Zakład Medycyny Sportu i Promocji Zdrowia (kierownik – dr Piotr Gajewski)
- Zakład Biochemii (kierownik – dr Barbara Sobańska)

Katedra Historii Kultury Fizycznej i Olimpizmu (kierownik – dr hab. Leonard Nowak)
- Zakład Olimpizmu i Polonijnej Kultury Fizycznej (kierownik – prof. Bernard Woltmann)
- Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej (kierownik – dr hab. Leonard Nowak)

Katedra Teorii i Metodyki Sportów (kierownik – dr hab. Aleksander Stuła)
- Zakład Gier Sportowych (kierownik – dr hab. Aleksander Stuła)
- Zakład Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych (kierownik – dr Maciej Tybiszewski)

– Zakład Lekkoatletyki (kierownik – dr hab. Tomasz Jurek)
– Zakład Sportów Pływackich i Ratownictwa Wodnego (kierownik – Irena Nadolska-Ćwikła)
– Pracownia Sportów Walki (kierownik – dr Piotr Godlewski)

Zespół Dydaktyczny Języków Obcych (kierownik – dr Irena Fedoruk)

Studium Doskonalenia i Kształcenia Kadr (kierownik – dr Piotr Godlewski)[781].

W pionie dziekana znajdowały się następujące jednostki i stanowiska: dziekanat, dom studenta, stanowisko ds. organizacji i zarządzania, sekcja służby pracowniczej, Studium Doskonalenia i Kształcenia Kadr. W pionie prodziekana ds. nauki znajdowała się biblioteka i ośrodek informacji naukowej oraz archiwum. Zastępca dyrektora administracyjnego sprawował nadzór nad następującymi jednostkami i stanowiskami: dział techniczno-gospodarczy, sekcja obiektów sportowych, sekcja ds. inwentaryzacji, stanowisko ds. bhp, ppoż. i obrony cywilnej, stanowisko ds. fizykoterapii, stanowisko ds. kancelaryjnych, sekcja aparatury i pomocy naukowo-dydaktycznych, zastępca kwestora, kwestura[782].

Struktura ZWKF stopniowo ewoluowała, przyjmując nowy kształt, powstały głównie z przekształcenia dotychczasowych pracowni w zakłady oraz przystosowania zakładów do aktualnych form kształcenia. W roku akademickim 2011/2012 na Wydziale znajdowało się 6 katedr, 15 zakładów i 4 pracownie oraz zespół języków obcych i studium podyplomowe.

Katedra Teorii i Metodyki Kultury Fizycznej
– Zakład Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego
– Zakład Teorii i Metodyki Sportu
– Zakład Sportów Różnych, Turystyki i Marketingu

Katedra Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej
– Zakład Biologii i Ochrony Przyrody
– Zakład Anatomii i Antropologii
– Zakład Fizjologii
– Pracownia Biomechaniki
– Pracownia Higieny

Katedra Nauk Humanistycznych
– Zakład Filozofii i Socjologii
– Zakład Pedagogiki i Psychologii

[781] *Analiza działalności Zamiejscowego Wydziału…*, s. 35.
[782] Zarządzenie nr 16/04 Dziekana ZWKF w Gorzowie Wlkp. z dn. 17 XII 2004.

Katedra Medycznych Podstaw Kultury Fizycznej
- Zakład Medycyny Sportu i Promocji Zdrowia
- Pracownia Biochemii

Katedra Historii Kultury Fizycznej i Olimpizmu
- Zakład Olimpizmu i Polonijnej Kultury Fizycznej
- Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej

Katedra Teorii i Metodyki Sportów
- Zakład Gier Sportowych
- Zakład Gimnastyki i Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych
- Zakład Lekkoatletyki
- Zakład Sportów Wodnych

Zespół Dydaktyczny Języków Obcych

Studium Doskonalenia i Kształcenia Kadr

Pracownia Informatyki i Statystyki.

Pierwszy okres istnienia Wydziału zaznaczył się znaczącą poprawą warunków kształcenia osiągniętą dzięki rozbudowie bazy dydaktycznej i socjalnej studentów. Dziekan dr hab. Tomasz Jurek, przy życzliwym wsparciu rektora prof. T. Rychlewskiego oraz przy współpracy z kanclerzem W. Kuhnertem, największy nacisk położył na unowocześnienie i rozwój bazy dydaktycznej. Poprawa warunków socjalno-bytowych studentów nastąpiła w 2006 r., gdy gorzowska placówka wzbogaciła się o nowy dom akademicki przy ul. Myśliborskiej, który zastąpił przestarzały obiekt przy ul. Orląt Lwowskich. Po pożarze starej drewnianej przystani w lutym 2006 r. dokonano jej odbudowy i w 2009 r. całkowicie nowy, wybudowany od podstaw obiekt służył studentom oraz gorzowskim kajakarzom i wioślarzom. Gruntownej modernizacji poddano także halę sportową „alfa" w Parku Słowiańskim (2008–2009). W budynku głównym wykonano remont pomieszczeń po byłej kotłowni, które przeznaczono na bufet studencki. Proces rewitalizacji obiektów w Gorzowie Wielkopolskim zakończył się w 2015 r., gdy do użytku oddano zmodernizowany w latach 2010–2015 dawny dom studencki przy ul. Orląt Lwowskich. Znalazły się w nim nowoczesne sale dydaktyczne, pomieszczenia katedr i zakładów oraz wydziałowe laboratorium badawcze. Ogółem na gorzowskim Wydziale AWF w latach 2003–2015 wybudowano od podstaw i zmodernizowano obiekty sportowo-dydaktyczne o wartości ponad 46 mln zł[783].

[783] Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp., Dokumentacja techniczna bazy dydaktycznej Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej (2003–2016) – plany, analizy, kosztorysy, b.p.

Schemat 8. Struktura organizacyjna Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z siedzibą w Gorzowie Wlkp.

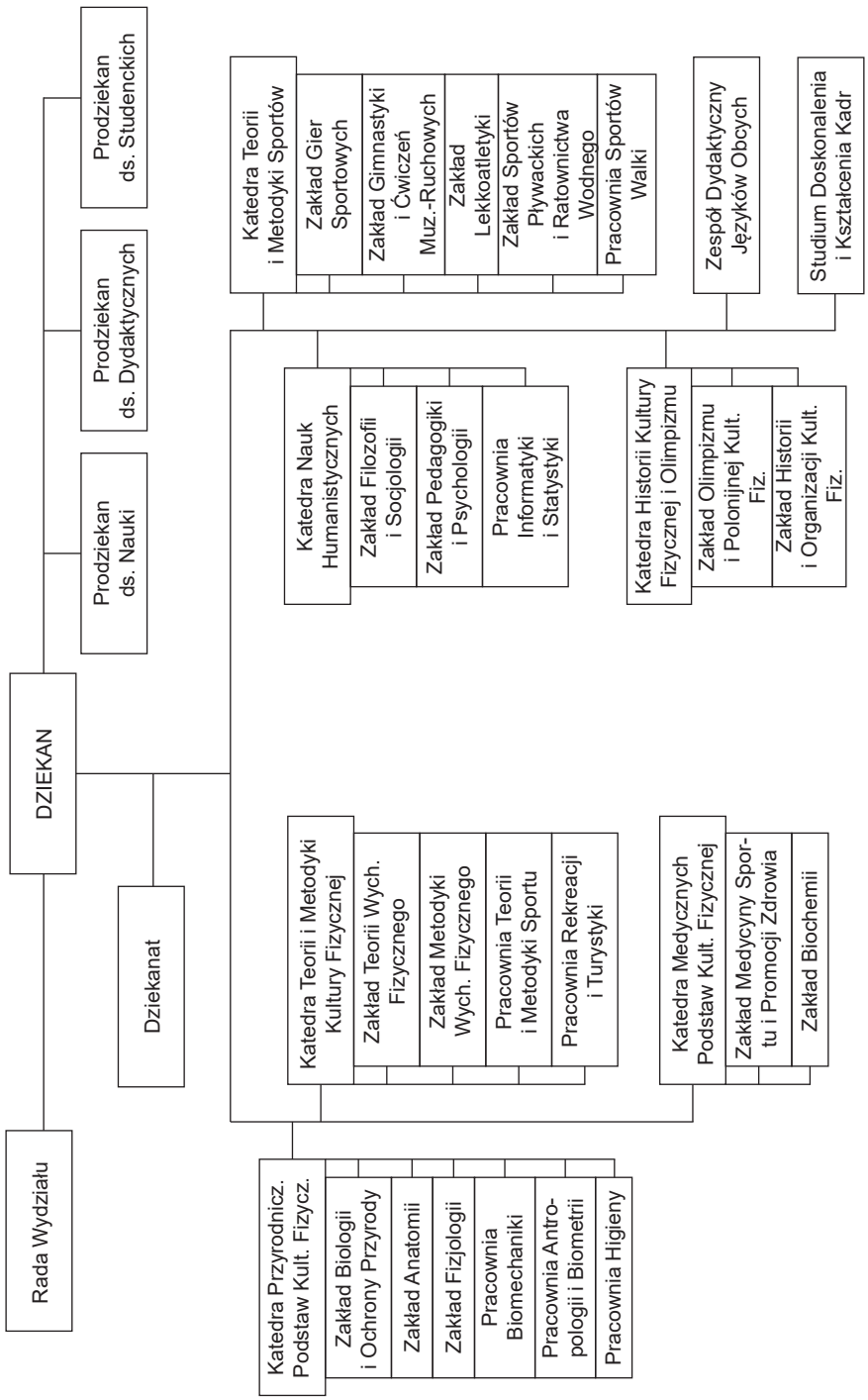

Źródło: Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Schemat organizacyjny Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej AWF im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Rok akademicki 2003/2004, b.p.

W roku akademickim 2008/2009 nastąpiła likwidacja Katedry Medycznych Podstaw Kultury Fizycznej wraz z Zakładem Medycyny Sportu i Promocji Zdrowia oraz Pracownią Biochemii. W Katedrze Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej zniesiono Pracownię Higieny. W miejsce zlikwidowanych jednostek utworzono Zakład Medycyny Sportu i Biochemii, natomiast w Katedrze Teorii i Metodyki Sportów utworzono Zakład Fizjoterapii i Odnowy Biologicznej. Powołano także Wydziałowe Laboratorium Badawcze. W roku akademickim 2009/2010 Pracownię Biomechaniki przekształcono w Zakład Biomechaniki, w Katedrze Nauk Humanistycznych utworzono Zakład Turystyki i Rekreacji, w Katedrze Teorii i Metodyki Kultury Fizycznej zniesiono Zakład Sportów Różnych, Turystyki i Marketingu. W roku akademickim 2010/2011 podległą dziekanowi ZWKF Bibliotekę i Ośrodek Informacji Naukowej przeniesiono do pionu prorektora ds. nauki. Podległe dziekanowi ZWKF stanowisko ds. karier i promocji ZWKF przeniesiono do pionu rektora jako integralną część Działu Promocji. Podobnie uczyniono z podległym dziekanowi ZWKF Studium Doskonalenia i Kształcenia Kadr, które przeniesiono jako jednostkę administracyjną do pionu prorektora ds. studiów, stanowiącą odtąd integralną część Centrum Doskonalenia Kadr i Szkolenia. W pionie kanclerza zniesiono w ZWKF Sekcję Zamówień i Zaopatrzenia i Programów Europejskich, powołując w to miejsce stanowisko ds. programów europejskich. Zniesiono także w ZWKF Sekcję Pomocy Naukowo-Dydaktycznych[784].

W 2012 r. doszło do zmiany dziekana w związku z zakończeniem kadencji przez dr. hab. Tomasza Jurka. Nowym szefem ZWKF został dr hab. Zdzisław Adach, który wraz z zespołem dziekańskim zaproponował nową strukturę organizacyjną, odpowiadającą aktualnej sytuacji naukowo-dydaktycznej na Wydziale. Zmiany wynikały z faktu wdrożenia dwóch nowych kierunków kształcenia – turystyki i rekreacji oraz fizjoterapii. Nowa struktura obejmowała tylko 3 katedry i 11 zakładów oraz nowe laboratorium badawcze, co ukazano w poniższym zestawieniu.

Katedra Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej i Turystyki
- Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej
- Zakład Nauk Humanistycznych i Społecznych
- Zakład Turystyki i Rekreacji

Katedra Nauk Biomedycznych i Nauk o Zdrowiu
- Zakład Nauk Morfologicznych, Biologii i Nauk o Zdrowiu
- Zakład Nauk Fizjologicznych
- Zakład Fizjoterapii

[784] Sprawozdanie rektora z działalności uczelni w latach 2008–2012, s. 1–6.

– Zakład Rehabilitacji
– Zakład Dietetyki

Katedra Wychowania Fizycznego i Sportu
– Zakład Teorii i Metodyki Kultury Fizycznej
– Zakład Gier Sportowych
– Zakład Sportów Indywidualnych

Wydziałowe Laboratorium Badawcze

Kształcenie specjalistów z zakresu turystyki i rekreacji trwało jednak krótko. W 2014 r. na wniosek rektora prof. Jerzego Smorawińskiego Senat uczelni podjął decyzję o likwidacji Zakładu Turystyki i Rekreacji. Fakt ten był motywowany zmniejszającą się liczbą kandydatów na studia i planowanym zamknięciem kształcenia na kierunku turystyka i rekreacja, co ostatecznie nastąpiło w 2015 r. W ten sposób wygaszono jeden z trzech prowadzonych na Wydziale kierunków kształcenia. Konsekwencją tego kroku było poważne ograniczenie zatrudnienia wśród specjalistów z zakresu turystyki i rekreacji[785]. W tym samym roku, przed zakończeniem kadencji, nastąpiła zmiana na stanowisku dziekana Wydziału, prodziekana ds. nauki i prodziekana ds. dydaktyki. W wyniku nagłych rezygnacji zgłoszonych przez prof. Zdzisława Adacha, dr hab. Annę Skarpańską-Stejnborn oraz dr hab. Donatę Woitas-Ślubowską zarządzono wybory. Nowym dziekanem został dr hab. Leszek Zguczyński, funkcję prodziekana ds. nauki objęła dr hab. Barbara Mierzejewska-Krzyżowska, zaś prodziekanem ds. dydaktyki został dr Piotr Grochowski[786].

[785] Do 2016 r. liczba pracowników naukowo-dydaktycznych zmniejszyła się w porównaniu do 2006 r. o połowę i według danych na dzień 31 VIII 2016 r. obejmowała ona 49 osób. Byli to: dr Jolanta Adach, dr hab. Zdzisław Adach, dr Piotr Basta, dr Ryszard Botwina, dr Wioletta Brzenczek-Owczarzak, dr Małgorzata Chochowska, dr Janusz Doś, dr Stanisław Faliszewski, dr hab. Ewa Gajewska, mgr Maciej Górecki, dr Magdalena Górska-Doś, dr Piotr Grochowski, dr Tomasz Jędrzejczak, prof. dr hab. Tomasz Jurek, dr Anna Kasperska, dr Maciej Kochański, dr Ryszard Kopański, dr Anita Kulik, dr Monika Kuczma, dr Ewa Latour, dr Jan Łojewski, mgr Dariusz Maciejewski, dr hab. Sławomir Marszałek, dr hab. Barbara Mierzejewska-Krzyżowska, dr Alicja Naczk, dr hab. Mariusz Naczk, dr Dariusz Niemczyn, prof. dr hab. Leonard Nowak, dr Joanna Ostapiuk-Karolczuk, dr Przemysław Pieczyński, dr Janusz Płaczek, mgr Bogdan Puścizna, dr Mariola Radzińska, dr Eleonora Sikora, dr hab. Anna Skarpańska-Stejnborn, prof. dr hab. Anatol Skrypko, dr Grażyna Sopalak, dr Jacek Stasiak, dr Agata Stapf-Skiba, dr Włodzimierz Stronczyński, prof. dr hab. Wanda Stryła, dr Marzena Tomczak, dr Jerzy Trzeciak, dr Piotr Wójciak, dr Izabela Zaleska-Posmyk, dr hab. Leszek Zguczyński, mgr Tomasz Zieliński, dr Piotr Żurek.

[786] Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp., Protokół z wyborów w 2015 r.

Schemat 9. Struktura organizacyjna Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. w roku akademickim 2016/2017

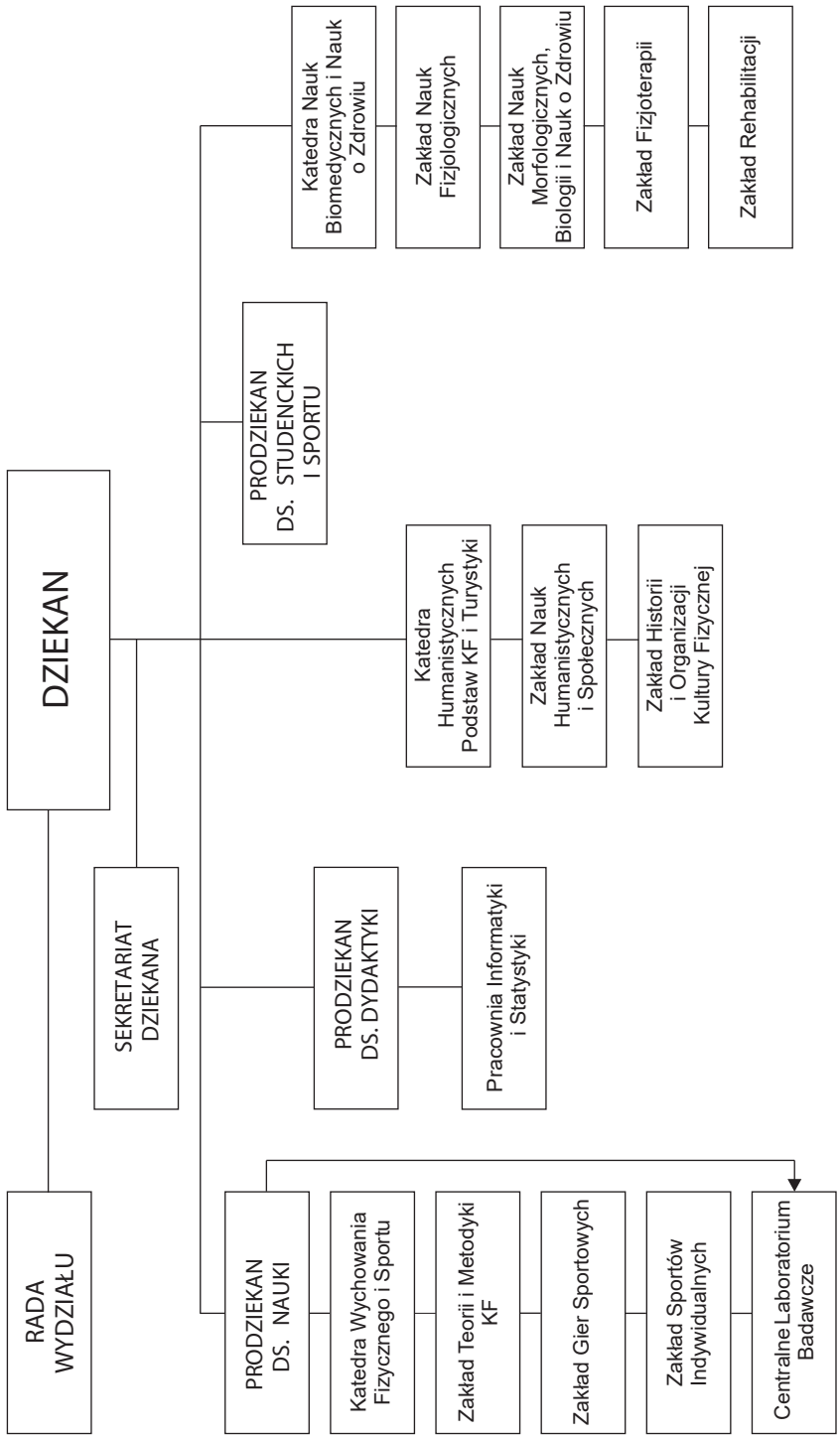

Źródło: Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Schemat organizacyjny Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w roku akademickim 2016/2017, b.p.

WŁADZE ZAMIEJSCOWEGO WYDZIAŁU KULTURY FIZYCZNEJ POZNAŃSKIEJ AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W GORZOWIE WLKP. W LATACH 2003–2019

- **Dziekani**

dr hab. Tomasz Jurek	2003–2012
dr hab. Zdzisław Adach	2012–2015
dr hab. Leszek Zguczyński	2015–2019

- **Prodziekani ds. nauki**

dr hab. Leonard Nowak	2003–2005
dr hab. Zdzisław Adach	2005–2012
dr hab. Anna Skarpańska-Stejnborn	2012–2015
dr hab. Barbara Mierzejewska-Krzyżowska	2015–2019

- **Prodziekani ds. dydaktyki**

dr Janusz Płaczek	2003–2005
dr Piotr Grochowski	2005–2008
dr Janusz Doś	2008–2012
dr hab. Donata Woitas-Ślubowska	2012–2015
dr Piotr Grochowski	2015–2019

- **Prodziekani ds. studenckich**

dr Piotr Grochowski	2003–2005
dr Jan Łojewski	2005–2008
dr Mariola Radzińska	2008–2012
dr Piotr Basta	2012–2019

- **Prodziekani ds. fizjoterapii**

dr Janusz Doś	2012–2013[787]

Bardzo ważną rolę w procesie kształcenia oraz rozwoju nauki odgrywała Biblioteka wydziałowa, która podjęła działalność wraz z powstaniem Filii. Została przejęta po Studium Nauczycielskim, a następnie była stopniowo wzbogacana przez poznańską uczelnię. Biblioteka Filii (potem Instytutu i Wydziału) gromadziła literaturę fachową z zakresu wychowania fizycznego i sportu oraz nauk społecznych, humanistycznych i przyrodniczych w aspekcie kultury fizycznej. W 2000 r. Biblioteka została znacząco rozbudowana, obejmując pomieszczenia nowej czytelni na 32 miejsca oraz nowoczesne magazyny na parterze główne-

[787] Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Wykaz władz zamiejscowej placówki AWF Poznań w Gorzowie Wlkp. w latach 2003–2019, b.p.

58. Uroczystość 35-lecia ZWKF, od lewej – prodziekani: doc. dr Jan Łojewski, dr Piotr Grochowski, dr hab. Zdzisław Adach, prof. AWF, dziekan prof. dr hab. Tomasz Jurek, rektor prof. dr hab. med. Tadeusz Rychlewski, prorektorzy gorzowskiej placówki: doc. dr Lech Erdmann, prof. dr hab. Jerzy Gaj, prof. dr hab. Bernard Woltmann, prof. dr hab. Artur Jaskólski, dr hab. Bogdan Kunicki, prof. AWF

go budynku, natomiast w 2001 r. zakupiono zintegrowany system biblioteczny SOWA, który pozwolił na komputeryzację usług informacyjnych. Dzięki temu Biblioteka umożliwiała dostęp do elektronicznych źródeł informacji naukowej (czasopisma elektroniczne, bazy elektroniczne, e-książki)[788]. Ponadto na pierwszym piętrze oddano do użytku w 2010 r. salę dostępu do baz danych, wyposażoną w 6 stanowisk komputerowych. Biblioteka rozwijała się i każdego roku powiększała swój księgozbiór z 14 032 woluminów księgozbioru podstawowego w 1971 r. oraz 626 woluminów czasopism w 1971 r., poprzez 38 680 woluminów księgozbioru i 2976 woluminów czasopism w 1996 r., do 42 740 woluminów księgozbioru i 3357 woluminów czasopism w 2018 r[789].

Z myślą o studentach kierunku fizjoterapia w styczniu 2008 r. w murach Wydziału znalazł swoje miejsce Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej, dysponujący w 2018 r. księgozbiorem wielkości 4834 tytułów opracowań oraz 1682 tytułami czasopism. Większość stanowiły prace o tematyce medycznej. Oddział GBL udostępniał literaturę z zakresu medycyny i dziedzin pokrewnych praktykom medycyny, pracownikom naukowym oraz studentom medycyny i ZWKF. Sporządzał zestawienia tematyczne na podstawie posiadanych baz kompute-

[788] Czytelnicy mogli korzystać z zasobów następujących baz danych: Academic Search Complete, Health Source Consumer Edition, Hospitality & Tourism Complete, GreenFile, Medline, SportDiscus with Full Text.

[789] L. Nowak, *Podstawy rozwoju uczelni…*, s. 33; Relacja pisemna Jolanty Biernackiej.

59. Inauguracja roku akademickiego 2016/2017 w ZWKF. W środku rektor dr hab. Dariusz Wieliński, prof. AWF, po jego lewej stronie prorektor dr hab. Andrzej Wieczorek, prof. AWF, po prawej stronie rektora dziekan dr hab. Leszek Zguczyński, prodziekan dr hab. Barbara Mierzejewska-Krzyżowska

rowych oraz zajmował się wypożyczeniami międzybibliotecznymi w zakresie książek i czasopism[790]. Dodatkowym źródłem uzupełniania zbiorów Biblioteki wydziałowej i lekarskiej były wydawnictwa pochodzące z tzw. wymiany bibliotecznej bibliotek o zbliżonym profilu. W strukturze Biblioteki wydziałowej działał ośrodek informacji naukowej, który tworzył bazy publikacji pracowników naukowych ZWKF, kartoteki prac magisterskich i doktorskich, dokonywał analizy bibliometrycznej publikacji naukowych pracowników ZWKF, tworzył zestawienia tematyczne oraz zamawiał materiały z innych bibliotek na podstawie dezyderatów złożonych przez czytelników[791].

Wraz z utrwalaniem się coraz wyższej pozycji naukowo-dydaktycznej gorzowskiego Wydziału wzrastały aspiracje związane z uzyskaniem uprawnień do nadawania stopnia naukowego. Po utworzeniu po raz drugi w 2003 r. Wydziału dziekan dr hab. Tomasz Jurek podjął działania na rzecz zdobycia uprawnień do nadawania stopnia doktora w zakresie nauk o kulturze fizycznej, w których czynnie uczestniczył prof. Bernard Woltmann oraz kierownik dziekanatu mgr Krystyna Lisowska[792]. Ostatecznie decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2005 r.

[790] Biblioteka Lekarska na terenie ZWKF posiadała także dostęp do pełnotekstowych wersji czasopism zagranicznych w bazach: ABE, Blackwell-Synergy, DynaMed, EIFL-EBSCO, Ovid, Karger, ProQuest, Springer Link, Medline PubMed oraz innych.

[791] Relacja pisemna Elżbiety Frankowskiej; relacja pisemna J. Biernackiej.

[792] Funkcję kierownika dziekanatu w gorzowskiej jednostce AWF kolejno pełniły: Irena Dobkowicz, Teresa Toczyska, Halina Osipczuk, Krystyna Lisowska i Bogusława Adamska.

Tabela 8. Kadra naukowo-dydaktyczna w ZWKF w latach 2003–2018

Rok	Kadra naukowo-dydaktyczna wg tytułu i stopnia naukowego					
	prof.	dr hab.	sam. prac. ogółem	dr	mgr	Ogółem
2003	4	10	14	39	40	93
2006	5	12	17	50	27	94
2010	4	10	14	51	13	78
2016	4	7	11	33	5	49
2018	3	10	13	32	7	52

Źródło: Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Kadra naukowo-dydaktyczna w ZWKF w latach 2003-2018, b.p.

Wydział otrzymał wnioskowane uprawnienia. W 2006 r. odbyły się dwie pierwsze promocje doktorskie, a do końca 2018 r. stopnie doktora nauk o kulturze fizycznej w ZWKF w Gorzowie Wielkopolskim uzyskało 60 osób. Należały do nich kolejno: Grzegorz Bieńczyk – *Turystyka kwalifikowana w działalności Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w latach 1950-1990* (13 VI 2006), Aleksy Chmiel – *Turystyka w Polsce Ludowej 1944–1989* (30 VI 2006), Grzegorz Wieczorek – *Życie i działalność sportowa w kraju i na obczyźnie generała Kazimierza Glabisza (1893–1981)* (3 VII 2007), Zbigniew Barabasz – *Kultura fizyczna studentów w dobie transformacji ustrojowej po 1989 r. w uniwersytetach w Polsce* (25 X 2007), Paweł Świder – *Kultura fizyczna na terenie województwa krośnieńskiego w latach 1975–1998* (5 X 2007), Iwona Tabaczek-Bejster – *Działalność programowa i sportowa wodnych służb ratowniczych w Polsce w latach 1945–1989* (19 XI 2007), Arkadiusz Wołoszyn – *Kryteria oceny przydatności zbiorników wodnych dla potrzeb żeglarstwa śródlądowego – ich weryfikacja i zastosowanie w ocenach wybranych jezior Pojezierza Dobiegniewskiego* (17 III 2008), Bogdan Dębowski – *Turystyka w Polsce w latach 1989–2004* (29 V 2008), Karolina Podciechowska – *Okresy sensytywne w rozwoju motorycznych zdolności koordynacyjnych u siedmio-, jedenastoletnich gimnastyczek artystycznych i dziewcząt nietrenujących* (19 V 2008), Mariusz Naczk – *Narastanie siły i relaksacja w mięśniach zginaczach oraz prostownikach stawów łokciowego i kolanowego podczas dowolnych skurczów izometrycznych u młodych mężczyzn* (14 VII 2008), Zuzanna Brożek – *Wzory zachowań rekreacyjnych nauczycieli w profilaktyce wypalenia zawodowego* (6 XI 2008), Paweł Lenik – *Koszykówka w Polsce w latach 1973–2004* (17 XI 2008), Jarosław Nadobnik – *Ocena walorów turystycznych i rekreacyjnych gminy Dobiegniew* (14 I 2009), Marta Niewczas – *Kultura fizyczna studentów w dobie transformacji systemowej po 1989 r. w państwowych wyższych szkołach technicznych w Polsce* (9 III 2009), Justyna Lenik – *Rozwój lekkoatletyki na Podkarpaciu w latach 1894–2004* (27 IV 2009), Robert Stępniak – *Triathlon w Polsce w latach 1984–2004*

(8 VI 2009), Rafał Kołodziej – *Działalność Polskiego Związku Narciarskiego w latach 1919–1989* (15 X 2009), Aneta Rejman – *Rozwój sportu szkolnego na Rzeszowszczyźnie w latach 1944–1989* (21 XII 2009), Zbigniew Wójcik – *Sport jeździecki na Warmii i Mazurach w latach 1945–1975* (17 V 2010), Iwona Pezdan-Śliż – *Kultura fizyczna w województwie rzeszowskim w latach 1975–1998* (9 VII 2010), Artur Kowalczyk – *Rozwój kajakarstwa wyczynowego w Polsce w latach 1928–1989* (1 X 2010), Marta Przydział – *Rozwój turystyki na Rzeszowszczyźnie w latach 1945–1989* (8 X 2010), Łukasz Szmyd – *Rozwój turystyki w regionie świętokrzyskim w latach 1945–1989* (19 X 2010), Piotr Górski – *Rozwój bargingu turystycznego w Europie oraz jego początki w Polsce* (28 XI 2011), Piotr Wójciak – *Wpływ ćwiczeń rozciągających mięśnie stawu biodrowego na postawę ciała dzieci w wieku 10–12 lat* (4 VII 2011), Halina Hanusz – *Akademicki Związek Sportowy w latach 1945–1989* (5 VII 2011), Marcin Obodyński – *Kultura fizyczna studentów w dobie transformacji systemowej po 1989 r. w wyższych szkołach medycznych w Polsce* (11 VII 2011), Mateusz Rynkiewicz – *Asymetria techniki wiosłowania, jej wybrane uwarunkowania i zmienność u wysoko zaawansowanych zawodników kajakarstwa* (16 XI 2011), Arkadiusz Janiak – *Rozwój lekkoatletyki na ziemi kaliskiej w latach 1919–2008* (5 XII 2011), Jan Paweł Piotrowski – *Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze w latach 1950–1989* (22 V 2012), Daniel Bakota – *Kultura fizyczna w województwie częstochowskim w latach 1975–1998* (26 VI 2012), Barbara Grańska – *Kultura fizyczna mniejszości polskiej w Nadrenii-Westfalii w latach 1899–1939* (26 VI 2012), Agnieszka Połaniecka – *Kultura fizyczna w województwie słupskim w latach 1975–1998* (26 VI 2012), Izabela Zaleska-Posmyk – *Wpływ wysiłku o narastającej intensywności na poziom wybranych zdolności motorycznych u mężczyzn* (21 V 2013), Piotr Czaczka – *Sport na wsi opolskiej w latach 1945–1989* (25 VI 2013), Robert Krasowski – *Sport szkolny na Sądecczyźnie w latach 1945–1989* (25 VI 2013), Artur Kita – *Geneza i rozwój piłki nożnej kobiet w Polsce do 2010 r.* (27 VII 2013), Alicja Naczk – *Wpływ treningu inercyjnego na właściwości siłowo-szybkościowe mięśni kończyn górnych i dolnych* (29 X 2013), Anna Bezulska – *Korelacja czucia głębokiego u dwóch pokoleń mężczyzn* (29 X 2013), Agata Rzeszutko-Polak – *Turystyka w polskiej części Roztocza w latach 1945–2004* (28 I 2014), Jerzy Zygalski – *Proces zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego strefy nadmorskiej Ziem Odzyskanych w latach 1945–1956* (29 IV 2014), Arkadiusz Płomiński – *Kultura fizyczna w województwie sieradzkim w latach 1975–1998* (21 X 2014), Jacek Kulpiński – *Kultura fizyczna w województwie bielskim 1975–1998* (17 XII 2014), Marzena Alicja Tomiak – *Rozwój turystyki w Trójmieście w latach 1945–1989* (17 XII 2014), Tomasz Grzybowski – *Rozwój piłki siatkowej w Polsce w latach 1945–1989* (17 II 2015), Artur Płonka – *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1945–1989* (24 XI 2015), Magdalena Kunysz-Rozborska – *Kultura fizyczna studentów wyższych szkół pedagogicznych i akademii rolniczych w dobie transformacji systemowej w Polsce w latach 1989–2008* (16 XII 2015), Iwona Duda-Bobko –

60. Kadra profesorska podczas inauguracji roku akademickiego

Turystyka w ukraińskiej części Roztocza w latach 1945–2012 (23 III 2016), Dawid Krystek – *Kultura fizyczna w województwie leszczyńskim w latach 1975–1998* (17 V 2016), Karolina Przednowek – *Lekkoatletyka w Polsce w latach 1969–1989* (19 VII 2016), Maciej Grabianowski – *Efektywność akcji ofensywnych koszykarzy lewo- i praworęcznych światowej elity w świetle symetrii i asymetrii techniki* (14 XII 2016), Adrianna Gardzińska – *Rozwój turystyki na Podhalu w latach 1945–1989* (26 IV 2017), Magdalena Gruszka – *Kultura fizyczna studentów Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych w dobie transformacji ustrojowej w Polsce w latach 1989–2009* (19 IX 2017), Katarzyna Sochacka – *Lekkoatletyka w Polsce w latach 1989–2012* (19 IX 2017), Marta Nitka – *Kultura fizyczna w żywieckim okręgu „Sokoła" w latach 1893–1947* (12 XII 2017), Dariusz Karpiński – *Dzieje i zawartość polskiej pracy o tematyce bokserskiej (1956–2006)* (12 XII 2017), Joanna Piech – *Kultura fizyczna w wybranych państwowych wyższych szkołach w Polsce w okresie transformacji ustrojowej po 1989 r.* (13 II 2018), Michał Skalik – *Zespołowe gry sportowe kobiet w Polsce w latach 1945–1989* (13 II 2018), Małgorzata Skrzęta – *Turystyka na Rzeszowszczyźnie w latach 1989–2014* (10 VII 2018), Marek Kruk – *Szkolny Związek Sportowy w Polsce w latach 1957–1989* (20 IX 2018), Katarzyna Szeremeta – *Sprawność funkcjonalna osób uczestniczących w zajęciach Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce południowo-wschodniej* (20 XI 2018)[793].

[793] Rejestr prac doktorskich w Zamiejscowym Wydziale Kultury Fizycznej w latach 2005–2018, b.p.

Promocje doktorskie w gorzowskim Wydziale odbiły się szerokim echem w regionie lubuskim, bowiem uczelnia w Gorzowie Wlkp. była jedyną – obok Uniwersytetu Zielonogórskiego – wyższą szkołą w województwie lubuskim, która posiadała w latach 2005–2019 uprawnienia do nadawania stopnia doktora.

Zgodnie z zapisami ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp., podobnie jak inne zamiejscowe wydziały w Polsce, uległ przekształceniu w Filię poznańskiej AWF i z dniem 30 IX 2018 r. zakończył 15-letnią działalność. W roku akademickim 2018/2019 w myśl ustawy zostały jeszcze zachowane uprawnienia do nadawania stopnia doktora oraz obradowała Rada Wydziału[794].

e. Wyniki działalności dydaktyczno-naukowej i sportowej gorzowskiej placówki AWF

Początkowo w gorzowskiej placówce AWF kształcono w ramach 3-letnich studiów zawodowych wychowania fizycznego z nauczaniem początkowym, a nabór w 1971 r. nastąpił w Poznaniu. Od 1972 r. rekrutacja studentów przebiegała w Gorzowie Wlkp.[795] Słuchacze Filii (potem Wydziału i Instytutu) rekrutowali się głównie z Gorzowa Wlkp. oraz regionu gorzowskiego, a także z regionów ościennych, głównie Pomorza i Wielkopolski[796]. Od 1973 r. Filia kształciła w ramach 4-letnich pełnych studiów magisterskich, co pozwalało nadawać absolwentom tytuł zawodowy magistra wychowania fizycznego[797]. Taki model 4-letnich studiów magisterskich funkcjonował do roku akademickiego 2003/2004, gdy absolwenci otrzymywali tytuł zawodowy magistra ze specjalnością nauczycielską.

W roku akademickim 2001/2002 wprowadzono 4,5-letnie studia magisterskie na kierunku wychowanie fizyczne. Nowość stanowił wybór specjalności po ukończeniu III roku. Studenci mogli wybierać następujące specjalności: nauczycielską, trenerską, menedżerską, sport osób niepełnosprawnych, rekreację i turystykę szkolną, dziennikarstwo sportowe i komunikację społeczną. Poza tym mogli ukończyć studia po trzech latach ze stopniem zawodowym nauczy-

[794] Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r., Dz.U. z 30.08.2018 r. Nr 168 poz. 1668.

[795] B. Kunicki, *Instytut Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. (1971–2001)*, Gorzów Wlkp. 2001, s. 62.

[796] Najwięcej studentów wywodziło się z istniejącego w latach 1975–1998 województwa gorzowskiego.

[797] Takie studia wprowadzono na podstawie decyzji przewodniczącego GKKFiT z 16 VI 1973 r. Pierwsi absolwenci studiów magisterskich otrzymali dyplomy magistrów wychowania fizycznego w 1975 r. B. Woltmann, *Filia uczelni w Gorzowie Wlkp*., [w:] *Struktura i działalność AWF w Poznaniu w latach 1969–1975*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 111, Poznań 1978, s. 170–171.

ciela licencjata, a potem kontynuować naukę na dwuletnich studiach zaocznych magisterskich. Równolegle prowadzono także studia niestacjonarne w ramach powołanego z dniem 1 I 1973 r. Zaocznego Studium dla Pracujących, którym początkowo kierował dr Adam Natanek, a następnie dr Włodzimierz Puczyński.

Tabela 9. Studenci i absolwenci gorzowskiego ośrodka AWF w latach 1971–2018

Rok akad.	Studenci (ogółem)	Studenci studiów		Absolwenci studiów		Absolwenci ogółem
		stacjonarnych	niestacjonarnych	stacjonarnych	niestacjonarnych	
1971/1972	108	108	–	–	–	–
1972/1973	236	236	–	–	–	–
1973/1974	559	559	–	–	–	–
1974/1975	737	456	281	56	–	56
1975/1976	911	489	422	89	126	215
1976/1977	851	507	344	93	123	216
1977/1978	786	550	236	88	63	151
1978/1979	722	556	166	94	62	156
1979/1980	672	573	99	125	42	167
1980/1981	588	533	55	89	33	122
1981/1982	646	623	23	94	16	110
1982/1983	618	618	–	105	–	105
1983/1984	629	629	–	78	–	78
1984/1985	756	671	85	106	–	106
1985/1986	828	689	139	107	–	107
1986/1987	854	672	182	124	–	124
1987/1988	907	680	227	121	–	121
1988/1989	977	675	302	132	46	178
1989/1990	996	687	309	114	36	150
1990/1991	1034	796	238	132	71	203
1991/1992	948	734	214	122	48	170
1992/1993	1000	746	254	135	42	177
1993/1994	1150	749	401	138	79	217
1994/1995	1151	723	428	161	87	248
1995/1996	1074	663	411	134	108	242
1996/1997	1059	665	394	141	138	279
1997/1998	1044	649	395	127	35	162
1998/1999	1179	670	509	141	62	203
1999/2000	1274	661	613	144	48	192

cd. tab. 9

Rok akad.	Studenci (ogółem)	Studenci studiów		Absolwenci studiów		Absolwenci ogółem
		stacjonarnych	niestacjonarnych	stacjonarnych	niestacjonarnych	
2000/2001	1339	644	695	117	91	208
2001/2002	1398	660	738	133	119	252
2002/2003	1437	694	743	131	133	264
2003/2004	1428	703	725	145	123	268
2004/2005	1423	698	725	2	178	180
2005/2006	1482	848	634	117	135	252
2006/2007	1414	851	563	145	129	274
2007/2008	1156	783	373	104	101	205
2008/2009	1089	744	345	119	44	163
2009/2010	1118	808	310	258	82	340
2010/2011	1109	816	293	214	74	288
2011/2012	1015	800	215	212	91	303
2012/2013	918	750	168	256	43	299
2013/2014	773	642	131	159	44	203
2014/2015	695	586	109	159	46	205
2015/2016	601	531	70	137	31	168
2016/2017	625	594	31	128	26	154
2017/2018	670	666	4	96	0	96

Źródło: *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego…*, s. 125–126; Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Wykazy studentów i absolwentów ZWKF w Gorzowie Wlkp. w latach 2007–2018, b.p.

Najlepsi absolwenci gorzowskiego ośrodka AWF otrzymywali dyplom ukończenia studiów z wyróżnieniem, a od 2002 r. kończyli studia ze średnią ocen powyżej 4,50[798].

[798] 1975: Irena Nitka; 1978: Elżbieta Kajzer-Rafalska; 1982: Ireneusz Lenart; 1983: Andrzej Górski; 1986: Romuald Modrzyk; 1989: Krzysztof Maścianica, Janusz Zalewski; 1995: Wiesław Bukartyk, Anna Łoś, Anita Rutkowska, Tomasz Grzybowski, Piotr Klejny; 2001: Michał Bończak; 2003: Małgorzata Możejko, Sławomir Lipiński; 2004: Aleksandra Lorenc; 2006: Renata Kuprel, Monika Nadkierniczna, Sylwia Sobótka; 2007: Katarzyna Nowicka, Grzegorz Kapała, Marcin Pawlik, Tomasz Wawrzyniak, Grzegorz Pawlak; 2008: Maciej Dudalski, Marcin Chwalencicki, Aldona Pocętek, Michał Skrzyński, Maria Kupisz; 2009: Kamila Nowak, Bartłomiej Gołdyka, Natalia Niewolna, Agnieszka Iwachów, Grzegorz Raczkowiak; 2010: Janina Szydłowska, Katarzyna Aszemberg, Magdalena Pawełka, Michał Wiercioch, Anna Szczepańska, Katarzyna Ferlińska, Elżbieta Łażewska, Piotr Okuniewski, Ewa Ziomkowska; 2011: Agata Michalska; 2012: Aleksandra Żylewicz, Daniel Cejba, Magdalena Jankowska, Michał Górczyński; 2013: Anita Łysiak, Anita Putek, Bartosz Kubiak, Beata Niewiadomska, Karolina Łazarska, Katarzyna Januchowska, Magdalena Olechnowska, Otylia Babicz, Marta Dondajewska, Ewelina Jersak, Angelika Kulisch, Agnieszka Maluszczak, Justyna Mazurek, Barbara Morawiń, Maria Suchecka, Agnieszka Trawkowska; 2014: Beata Wysocka, Izabela Migacz, Jacek Jackowski, Joanna Banach, Joanna Guszpit, Joanna

Po ponadczterdziestoletniej działalności gorzowski Wydział stał się dojrzałą jednostką poznańskiej AWF w Gorzowie Wielkopolskim. Na początku roku akademickiego 2018/2019 prowadził studia na trzech kierunkach: wychowania fizycznego, fizjoterapii i dietetyki. Studia na kierunku wychowanie fizyczne obejmowały dwa etapy. Po pierwszym roku student wybierał jeden z dwóch modułów: grupy dyspozycyjne oraz instruktorski. Moduł instruktorski obejmował specjalność nauczycielską ze specjalnością instruktorską. Absolwenci uzyskiwali kwalifikacje instruktorskie w dwóch wybranych dyscyplinach sportu, np. akrobatyce sportowej, fitness, gimnastyce, grach zespołowych, lekkiej atletyce, pływaniu, tenisie. Drugi moduł obejmował specjalność nauczycielską z wychowaniem fizycznym w grupach dyspozycyjnych. Absolwenci tego modułu nabywali kwalifikacje instruktora z wybranej dyscypliny sportu oraz przygotowanie do procesu rekrutacji w służbach mundurowych. Na dwuletnich studiach drugiego stopnia studenci mogli wybierać jeden z czterech modułów: trener osobisty, trener sportu, menedżer sportu oraz instruktor sportu. Trener osobisty obejmował specjalność nauczycielską z trenerem osobistym. Absolwenci nabywali kwalifikacje instruktora kulturystyki i otrzymywali dyplom trenera osobistego. Moduł trenera sportu pozwalał uzyskać specjalność nauczycielsko-trenerską. Absolwenci tego modułu nabywali kwalifikacje trenera wybranej dyscypliny sportu. Uzyskiwali kompetencje w zakresie programowania, planowania i koordynowania pracy szkoleniowej w sporcie kwalifikowanym. Moduł menedżera sportu dawał możliwość uzyskania przez absolwentów specjalności nauczycielskiej z menedżerem sportu. Studenci nabywali kwalifikacje instruktora wybranej dyscypliny sportu oraz kwalifikacje do zarządzania instytucjami sportowymi w zakresie marketingu, negocjacji i *public relations*. Moduł instruktora sportu dawał absolwentowi możliwość uzyskania specjalności nauczycielskiej ze specjalizacją instruktorską. Absolwenci uzyskiwali kwalifikacje instruktorskie

Skowronek, Joanna Suchecka, Katarzyna Posadzy, Michał Bara, Natalia Flis, Paula Strobiń, Paulina Hojka, Paulina Morman, Renata Graczyk, Tomasz Tacław, Małgorzata Goszczyk, Michał Górczyński, Paulina Jagiełka, Adam Wąwoźny, Anna Królikowska, Tomasz Piszczygłowa; 2015: Aleksandra Glensk, Izabela Migacz, Katarzyna Mazur, Katarzyna Wróblewska, Justyna Pawlik, Maria Suchecka, Michał Górczyński, Patrycja Lipa, Katarzyna Ausserhuber, Grzegorz Bajko, Klaudia Sobczak; 2016: Adrianna Zyśk, Agnieszka Czernicka, Armanda Rzadkiewicz, Ewelina Pawlak, Ewelina Torbińska, Jacek Jacewicz, Jacek Jackowski, Jacek Skrzyński, Joanna Adamkowska, Joanna Suchecka, Karolina Kucharska, Katarzyna Dawidowicz, Katarzyna Gończewska, Magda Poznańska, Malwina Muszyńska, Michalina Wieczorek, Mirosław Dębiec, Natalia Dominiczuk, Sebastian Musiał, Tomasz Brzana; 2017: Patryk Bojsa, Julia Bańdziak, Barbara Kuprowska, Klaudia Zielińska, Oliwia Śliwiana, Katarzyna Januszewska, Klaudia Czarnodolska, Karolina Rębas, Michał Staniucha, Barbara Dwużnik, Klaudia Paszke, Daria Krzyżańska, Aleksandra Baran, Kinga Chudzik, Paweł Dziakowicz; 2018: Edyta Kafka, Karolina Kwiatkowska, Pamela Bogdańska, Katarzyna Czernicka, Joanna Dąbrowska, Natalia Dominiczuk, Magdalena Janusz, Ewa Ratajczak, Agata Smolak, Martyna Rutkowska, Małgorzata Winiarczyk, Magdalena Dąbek. Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp., Rejestr wyróżnionych studentów 1975–2018, b.p.

w dwóch wybranych dyscyplinach sportu (m.in. akrobatyce sportowej, gimnastyce, grach sportowych, lekkiej atletyce, pływaniu i tenisie)[799].

Studia na kierunku fizjoterapia obejmowały studia jednolite pięcioletnie magisterskie oraz wygasające studia drugiego stopnia dwuletnie magisterskie. Studenci odbywali zajęcia w nowoczesnym obiekcie, który powstał w 2015 r. i posiadał specjalistyczne gabinety do zajęć klinicznych (m.in laseroterapii, magnetoterapii, krioterapii, termoterapii). Korzystali także z obiektów gorzowskiej służby zdrowia (szpitali, przychodni), gdzie odbywali praktyki. Studenci nabywali kompetencje kształtowania, podtrzymywania oraz odtwarzania sprawności i wydolności osób w różnym wieku, obniżonej lub utraconej wskutek chorób lub urazów. Absolwenci uzyskiwali także uprawnienia do badania, oceniania, diagnozy funkcjonalnej, programowania postępowania, a także przeprowadzania powtórnej oceny pacjenta na potrzeby prowadzonego procesu terapeutycznego, zgodnie z ustawą z dnia 25 IX 2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty[800].

Trzeci kierunek obejmował dietetykę, która składała się z dwóch modułów do wyboru: żywienie w sporcie wysoko kwalifikowanym oraz prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie dietetyki. Pierwszy moduł (żywienie w sporcie wysoko kwalifikowanym) kształcił dietetyków do koordynowania i planowania żywienia sportowców różnych dyscyplin oraz pracy w klubach, stowarzyszeniach i ośrodkach sportowych. Drugi moduł przygotowywał specjalistów do prowadzenia małych firm cateringowych lub usług gastronomicznych oraz indywidualnego poradnictwa dietetycznego.

Studenci wszystkich kierunków uczestniczyli w ramach wymiany międzynarodowej w programie Erasmus+. Studenci studiowali i odbywali praktyki w Bułgarii, Czechach, Danii, Francji, Grecji, Niemczech, Portugalii i Rumunii. Z kolei pracownicy ZWKF prowadzili zajęcia fakultatywne w języku angielskim ze studentami zagranicznymi z Grecji, Hiszpanii, Niemiec, Portugalii, Turcji i Włoch[801].

W gorzowskiej placówce AWF Poznań obok procesu dydaktycznego realizowano także badania naukowe związane z profilem studiów i akademickim charakterem uczelni. Przyczyniały się one do promocji kadry naukowej, głównie doktorów, doktorów habilitowanych i profesorów oraz podnosiły renomę naukową Wydziału. Główną rolę w badaniach naukowych odgrywali przedsta-

[799] Absolwenci tego kierunku podejmowali pracę w klubach sportowych, w studiach fitness, domach seniora, sanatoriach, wydziałach kultury fizycznej urzędów rządowych i samorządowych, służbach mundurowych (np. policji i wojsku), ośrodkach sportu i rekreacji w charakterze instruktorów, trenerów i menedżerów oraz we wszystkich typach szkół jako nauczyciele wychowania fizycznego. *Informator 2018*. Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp., s. 6–8.

[800] Dz.U. z 30.11.2015 r. Nr 233 poz. 1994. Absolwenci tego kierunku pracowali w następujących placówkach: szpitalach, przychodniach, gabinetach prywatnych, domach pomocy społecznej oraz innych.

[801] *Informator 2018…*, s. 11.

wiciele nauk społecznych i humanistycznych. Profesorowie Jerzy Gaj i Bernard Woltmann byli w latach siedemdziesiątych twórcami znanej w całym kraju gorzowskiej szkoły historii kultury fizycznej. W następnym okresie badania historyczne kontynuowali samodzielni pracownicy nauki: Marek Szczerbiński, Leonard Nowak, Tomasz Jurek, Piotr Godlewski i Renata Urban, a okresowo Diethelm Blecking i Leonard Szymański. W związku ze znaczącymi efektami badań nad dziejami wychowania fizycznego, sportu i turystyki gorzowski ośrodek przez wiele lat uważano za najsilniejszy w skali kraju. Interesujące badania socjologiczne dotyczące potencjału miasta średniej wielkości, środowisk twórczych oraz antycznej kultury fizycznej prowadził dr hab. Bogdan Kunicki. Obok badań społeczno-humanistycznych szeroko rozwinęły się także badania biologiczne i medyczne. Doktor hab. Roman Zimny zapoczątkował na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. badania eksperymentalne nad hodologią ośrodków nerwowych w organizmie, które potem pod kierunkiem neurobiologa prof. Jana Celichowskiego kontynuowali dr hab. Leszek Zguczyński i dr hab. Barbara Mierzejewska-Krzyżowska. Biorytmami organizmu ludzkiego, szczególnie w odniesieniu do kobiet, zajmowała się prof. Maria Kwilecka. Wydolność człowieka, zwłaszcza w aspekcie wysiłku fizycznego osób trenujących i nietrenujących, była tematem badań grupy fizjologów: prof. Leonarda Krawczaka, prof. Anny Jaskólskiej, prof. Artura Jaskólskiego oraz dr. hab. Zdzisława Adacha i dr. hab. Mariusza Naczka. Wartościowe badania nad fauną i florą w zachodniej i północnej części Polski prowadził zespół biologów kierowany przez prof. Lucjana Agapowa, a następnie przez botaników – dr. hab. Ludwika Lipnickiego i dr. Piotra Grochowskiego. Badania te przyczyniły się do powstania dwóch parków narodowych oraz kilku rezerwatów przyrody. Badania biochemiczne w zakresie wysiłku fizycznego prowadził początkowo prof. Kazimierz Szyszka, dr hab. Agnieszka Zembroń-Łacny, dr hab. Anna Skarpańska-Stejnborn oraz dr Barbara Sobańska. Badania realizowano przy współpracy z gorzowskim środowiskiem medycznym. Początek badań z zakresu teorii i metodyki sportu oraz antropomotoryki są związane z prof. Eugeniuszem Wachowskim. W następnym okresie kontynuował je prof. Włodzimierz Starosta, prof. Anatol Skrypko oraz dr hab. Tadeusz Rynkiewicz i dr hab. Piotr Żurek[802].

[802] Ze względu na charakter placówki dydaktycznej bardzo istotne było aplikowanie efektów badań do działalności dydaktycznej. Istotnym efektem badań nad historią turystyki było zakończenie przez prof. J. Gaja prac nad nowoczesnym podręcznikiem historii turystyki pt. *Zarys historii turystyki w Polsce w XIX i XX wieku*. Wydarzeniem wydawniczym na skalę krajową stało się opracowanie i wydanie w 1999 r. przez zespół gorzowskich historyków sportu pod kierunkiem prof. J. Gaja i prof. B. Woltmanna nowoczesnego podręcznika historii sportu pt. *Zarys historii sportu w Polsce w (1867–1996).* Prof. Zdzisław Adach wspólnie z prof. Anną Jaskólską i prof. Arturem Jaskólskim są współautorami obszernego podręcznika z zakresu fizjologii sportu pt. *Podstawy fizjologii wysiłku fizycznego z zarysem fizjologii człowieka*. Wśród opracowań podręcznikowych można wymienić ponadto pracę prof. W. Sta-

Warto dodać, że prof. Włodzimierz Starosta przez wiele lat był prezydentem Światowego Stowarzyszenia Antropometrii (International Association of Sport Kinetics (IASK), a prof. Bernard Woltmann przedstawicielem Polski we władzach Międzynarodowego Stowarzyszenia Historii Wychowania Fizycznego i Sportu (International Society for the History of Physical Education – ISHPES). Naukową wizytówką poznańskiej placówki AWF w Gorzowie Wlkp. była Ogólnopolska konferencja naukowa „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce", która odbywała się w latach 1986–2015 w letnim ośrodku uczelni w podgorzowskiej Chycinie i doczekała się piętnastu edycji[803].

61. Uczestnicy jubileuszowej XV Ogólnopolskiej konferencji w Chycinie w 2015 r.

W gorzowskiej placówce AWF rozwinęło się życie sportowe, a studenci uprawiali wiele dyscyplin sportu. W niektórych osiągnęli poziom międzynarodowy. Sport był traktowany jako uzupełnienie procesu dydaktycznego. Przy Wydziale działał od 1972 r. klub sportowy AZS AWF, w którym w latach 1971–2018 ogółem działało 15 sekcji: aikido, akrobatyki sportowej, gimnastyki, judo, kajakowa, koszykówki kobiet i mężczyzn, lekkoatletyki, piłki ręcznej kobiet i mężczyzn, piłki siatkowej kobiet i mężczyzn, wioślarska, zapasów i kulturystyki. W latach 1972–2019 największe sukcesy w kraju i za granicą odnosili

rosty pt. *Uczymy się jeździć na łyżwach* oraz podręcznik z zakresu biologii autorstwa prof. L. Agapowa pt. *Podstawy biologii.*

[803] P. Godlewski, *Rozwój nauki*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego…*, s. 56–86.

wioślarze, kajakarze, lekkoatleci, judocy i piłkarze ręczni. Sportową wizytówką klubu i Wydziału był wioślarz Tomasz Kucharski, który jako jeden z nielicznych polskich sportowców zdobył dwa złote medale olimpijskie podczas igrzysk w Sydney (2000 r.) oraz Atenach (2004 r.). Złoty medal olimpijski uzyskał również wioślarz Michał Jeliński (Pekin – 2008 r.). Złote medale olimpijskie zdobyli także studenci – zapaśnicy, reprezentujący inne kluby: Andrzej Wroński (zapasy – 1988, 1996 r.), Ryszard Wolny (1996 r.), Włodzimierz Zawadzki (1996 r.); srebrny medal Jacek Fafiński (1996 r.) oraz brązowy – Józef Tracz (1996 r.). Dwa brązowe medale olimpijskie zdobyła w kajakarstwie studentka Karolina Naja (Londyn – 2012, Rio de Janeiro – 2016 r.). Uczestnikami igrzysk olimpijskich byli również członkowie klubu AZS-AWF: Maria Gontowicz – judo, Piotr Basta, Karol Łazar, Zbigniew Schodowski – wioślarstwo, Dariusz Trafas – lekkoatletyka, Paweł Kaczmarek, Łukasz Woszczyński – kajakarstwo, Ireneusz Żurawicz – bobsleje, a także studenci reprezentujący inne kluby: Małgorzata Czajczyńska, Rafał Głażewski, Joanna Skowroń – kajakarstwo, Marek Garmulewicz, Dariusz Jabłoński – zapasy, Krzysztof Lipiński – saneczkarstwo, Jadwiga Wilejto – łucznictwo. W igrzyskach paraolimpijskich startował ich multimedalista Mirosław Pych – lekkoatletyka, który w latach 1992–2008 zdobył 9 medali, w tym 5 złotych, oraz Maciej Lepiato – dwukrotny złoty medalista w skoku wzwyż podczas igrzysk paraolimpijskich w Londynie i Rio de Janeiro[804]. W najwyższej klasie rozgrywek klub oraz Wydział reprezentowała drużyna piłki ręcznej (trener – Michał Kaniowski). Należy także wymienić alpinistę Tadeusza Kudelskiego, zdobywcę wielu najwyższych szczytów, w tym Mount Everestu, z którego nie zdołał powrócić w 1999 r. Prestiżowym osiągnięciem sportowym był awans wykładowców Wydziału na funkcję trenera kadry narodowej. Dokonali tego: Piotr Basta (wioślarstwo), Michał Kaniowski (piłka ręczna), Zbigniew Lewkowicz (sport osób niepełnosprawnych), Jan Łojewski (siatkówka), Dariusz Maciejewski (koszykówka), Ireneusz Madej i Dariusz Niemczyn (lekkoatletyka). Liczba sekcji klubu stopniowo malała, zdecydowanie podnosił się natomiast poziom sportowy, który swoje apogeum osiągnął w latach 2000–2018. W roku akademickim 2018/2019 klub wydziałowy AZS-AWF posiadał następujące sekcje: aikido, akrobatyki, judo, kajakarstwa, lekkoatletyki, sumo i wioślarską[805].

[804] *Ruch olimpijski na ziemi gorzowskiej*, red. B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 2007, s. 91–135.

[805] T. Jurek, *Podsumowanie*, [w:] *35 lat działalności…*, s. 115–116; B.J. Kunicki, *Instytut Wychowania Fizycznego w Gorzowie (1971–2001)*, Gorzów Wlkp. 2001, s. 23–27.

62. Dwukrotny złoty medalista olimpijski Tomasz Kucharski z władzami Wydziału

63. Tadeusz Kudelski – zdobywca Mount Everest

Podsumowując 48 lat działalności ZWKF w Gorzowie Wlkp., można stwierdzić, że ze skromnej Filii gorzowska jednostka AWF stopniowo przekształciła się w Wydział z dwoma uprawnieniami do studiów magisterskich oraz uprawnieniem do nadawania stopnia doktora. Gorzowska placówka AWF z powodzeniem działała w mieście o nikłych tradycjach akademickich. Początkowo była jedyną uczelnią wyższą w powiatowym Gorzowie Wlkp.

W rozwoju Wydziału możemy wyróżnić okresy kolejnych zmian strukturalnych, wyznaczających jego etapy. Pierwszy obejmuje lata 1971–1984, gdy w ramach Filii stworzono podstawy organizacyjne, kadrowe i bazowe do badań naukowych i procesu nauczania. Uczelnia otrzymała obszerny obiekt dydaktyczny, dom akademicki, przystań, halę gier sportowych. Bezcenna okazała się wówczas pomoc poznańskiej Akademii, skąd na wykłady i seminaria regularnie przybywała grupa pracowników: profesorów, docentów i doktorów, których w Gorzowie Wlkp. dotkliwie brakowało[806].

Drugi etap rozwoju zamykają lata 1984–1992, gdy w Gorzowie Wlkp. istniał tzw. pierwszy Wydział, który wzbogacił się o stadion lekkoatletyczny i pawilon. W jego murach studiowało już ponad 1000 słuchaczy. Przeprowadzono ambitną reformę programu kształcenia, reaktywowano studia niestacjonarne oraz wdrożono zawodowe studia trenerskie.

Trzeci etap zamyka się w latach 1992–2003, w okresie działalności Instytutu Wychowania Fizycznego (Instytutu Kultury Fizycznej), który powrócił do Wydziału Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Gorzowskie ambicje zostały wówczas podporządkowane aspiracjom macierzystej uczelni w zakresie uzyskania praw do habilitowania i otwierania przewodów profesorskich.

Najnowszy okres rozwoju ZWKF obejmuje lata 2003–2018, gdy gorzowską jednostkę ponownie podniesiono do rangi Wydziału, który osiągnął najliczniejszy stan kadry profesorskiej (18 osób), a w 2005 r. uzyskał uprawnienia do nadawania stopnia doktora (ogółem wypromowano 60 doktorów), a także posiadał cztery kierunki studiów. Studenci otrzymali kilka nowych obiektów dydaktycznych: budynek dydaktyczny, przystań nad Wartą, dom akademicki. Ogółem w latach 1971–2019 indeksy gorzowskiego Wydziału uzyskało blisko 15 tys. studentów, spośród których studia ukończyło 8377 absolwentów[807].

Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej utrzymywał partnerskie kontakty w projektach naukowych i edukacyjnych. W ramach międzynarodowej współpracy dydaktycznej Wydział współpracował z Uniwersytetem im. Alberta Ludwika we Fryburgu (Niemcy), Uniwersytetem Karola w Pradze (Czechy), Uniwersyte-

[806] Wielu rozpoczynających wówczas pracę nauczycieli akademickich (głównie asystentów) otrzymało mieszkania z zasobów miasta. Było to możliwe dzięki porozumieniu władz poznańskiej AWF z władzami miasta Gorzowa Wlkp. oraz Gorzowską Spółdzielnią Mieszkaniową. Relacja ustna J. Znoja.

[807] Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp., Teczki osobowe studentów. Sprawozdanie Dziekanatu z lat 1971–2018.

tem im. Marka Blocha w Strasburgu (Francja). W ramach współpracy naukowej ZWKF utrzymywał kontakty z Instytutem Polskim i Muzeum im. Generała Sikorskiego oraz Polskim Uniwersytetem na Obczyźnie w Londynie, Uniwersytetem Lille III, uniwersytetami we Fryburgu, Greifswaldzie, Magdeburgu, Poczdamie, Kopenhadze, Instytutem Badań nad Kulturą Polonijną w Monachium, Polskim Instytutem Naukowym w Nowym Jorku, Centralnym Archiwum Polonii w Orchard Lake, Instytutem Biografistyki Polonijnej w Vaudricourt oraz innymi.

Dokonując podsumowania niemal pięciu dekad działalności Wydziału, warto przytoczyć inne wymierne osiągnięcia. Nastąpił wzrost kadry naukowo-dydaktycznej z 5 doktorów i 20 magistrów do 17 profesorów i doktorów habilitowanych oraz 50 doktorów. Ogółem pracownicy gorzowskiej placówki AWF byli autorami 4,5 tys. publikacji, w tym ponad 200 książek. Uczestniczyli w ponad 400 konferencjach w kraju oraz 110 konferencjach za granicą. Studenci-sportowcy i członkowie wydziałowego klubu AZS-AWF zdobyli ogółem 11 medali olimpijskich, w tym 7 złotych, oraz 11 medali paraolimpijskich, w tym 7 złotych, co stawia gorzowską placówkę AWF wśród najlepszych wydziałów w skali kraju, zaś Tomasza Kucharskiego – dwukrotnego mistrza olimpijskiego, dwukrotnego mistrza i trzykrotnego wicemistrza świata w wioślarstwie czyni najbardziej utytułowanym sportowcem w historii Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu[808].

[808] T. Jurek, P. Pieczyński, *45-lecie Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. (1971–2016),* Gorzów Wlkp. 2016, s. 144.

Rozdział VII

Luminarze nauki

Stefan Bączyk (1911–2001) – pionier biochemii sportu

Stefan Bączyk urodził się 18 VIII 1911 r. w Langendreer w Westfalii (Niemcy) w rodzinie polskich emigrantów. Ojciec Franciszek był górnikiem, natomiast matka Józefa, z d. Dolata, zgodnie z panującą tradycją zajmowała się rodziną i domem. Stefan Bączyk miał starszą siostrę Helenę. W domu panowała patriotyczna atmosfera, więc dzieci uczyły się języka polskiego i śpiewały polskie pieśni. Wraz z odzyskaniem niepodległości w 1918 r. rodzina Bączyków przyjechała do Poznania. Tutaj Stefan Bączyk ukończył szkołę powszechną, kształcił się w IV Szkole Wydziałowej, a następnie wstąpił do Korpusu Kadetów w Rawiczu, gdzie w 1932 r. uzyskał maturę o profilu matematyczno-przyrodniczym. Następnie odbył obowiązkową służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim, po czym podjął studia w dziedzinie chemii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego, które ukończył w 1939 r. Uzyskał absolutorium, lecz pracy magisterskiej pisanej pod kierunkiem wybitnego chemika prof. Jerzego Suszki, nie zdążył obronić. Nastała wojna i okupacja niemiecka.

Wybuch wojny na osiem lat przekreślił plany zawodowe Profesora. Stefan Bączyk w randze podporucznika 14. Wielkopolskiego Pułku Artylerii Lekkiej w marcu 1939 r. został wcielony do wojska i walczył w kampanii wrześniowej. Po klęsce wojny obronnej 1939 r., w dniu 29 września ranny trafił do niewoli i został internowany w niemieckich obozach jenieckich, początkowo w Oflagu VII B Eichstädt, a potem w Oflagu VII A Murnau, gdzie przebywał do 29 IV 1945 r. Podczas internowania dokształcał się w zakresie chemii oraz języ-

ka angielskiego i niemieckiego. Tłumaczył również na język polski podręczniki do chemii. Po wyzwoleniu obozu przez armię amerykańską krótko pracował jako tłumacz. Tęsknił za krajem, do którego powrócił w 1946 r., i osiadł w rodzinnym Poznaniu, gdzie na tym samym Uniwersytecie Poznańskim obronił, przerwaną z powodu działań wojennych, pracę magisterską. Dopiero wówczas mógł podjąć działalność zawodową, którą z powagą zawsze traktował jako służbę.

Jego droga naukowa związana była z Poznaniem, z czego Profesor był zawsze dumny. Dnia 1 I 1947 r. podjął pracę naukową w Katedrze Chemii Ogólnej na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie pracował 35 lat, aż do 1982 r., osiągając kolejne szczeble kariery naukowej. Wykształcił wiele roczników lekarzy, stomatologów i farmaceutów. Doktoryzował się w 1950 r. z chemii węgla brunatnego na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza. Stopień doktora habilitowanego uzyskał w 1960 r. na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym tegoż uniwersytetu, a od 1961 r. został zatrudniony na stanowisku docenta w Katedrze Chemii Ogólnej. W 1966 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, zaś po dziewięciu latach tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1962–1981 piastował stanowisko kierownika Katedry i Zakładu Chemii Ogólnej w poznańskiej Akademii Medycznej.

W 1954 r. rektor ówczesnej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego powierzył Profesorowi utworzenie Zakładu Chemii, który wkrótce został przemianowany na Zakład Biochemii Sportu i należał do najdynamiczniej rozwijających się jednostek naukowo-dydaktycznych w całej uczelni. W latach 1961–1965 Profesor pełnił funkcję dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego, zaś w latach 1965–1975 zaszczytną funkcję rektora Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Warto wspomnieć, że prof. S. Bączyk okazał się bardzo twórczym rektorem Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu, bowiem w 1973 r. przekształcił tę uczelnię w Akademię Wychowania Fizycznego oraz przyczynił się do utworzenia w 1971 r. Filii poznańskiej WSWF, a potem AWF w Gorzowie Wlkp. Doprowadził do utworzenia w poznańskiej AWF w 1974 r. pierwszego na uczelniach wychowania fizycznego Wydziału Turystyki i Rekreacji. W okresie Jego dziesięcioletniej kadencji (drugiej co do długości w historii AWF) został oddany do użytku nowy budynek uczelni przy ul. Królowej Jadwigi oraz dom akademicki przy ul. Serafitek. Fakt ten sprawił, że o rektorze mówiono, iż „rozpoczynał kierowanie uczelnią drewnianą, a zostawił murowaną".

Działalność naukowa prof. Bączyka była nierozerwalnie związana z charakterem uczelni, w których pracował. Problematyka badawcza realizowana w Katedrze Chemii Ogólnej na Akademii Medycznej obejmowała metodykę oznaczania witamin (C, B_1, B_6, B_{15}, H, PP, D, E) w materiale biologicznym, kinetykę ich rozkładu, interakcję z innymi związkami oraz badanie poziomu mikroelementów w ustroju człowieka. Między innymi zmodyfikował metodę

potencjometrycznego oznaczania witaminy C poprzez zastosowanie elektrody platynowo-rtęciowej, zaproponował także do oznaczenia tego związku metodę kondukto-chromatograficzną.

Znaczącym osiągnięciem Profesora było zwiększenie czułości i selektywności metody oznaczania witaminy B_1 przez zastosowanie techniki spektrofluorymetrycznej, opartej na potrójnych związkach kompleksowych tiaminy z jonami: trójjodortęciowym, trójjodokadmowym, trójrodanocynkowym oraz dwuamosrebrowym. O prężnej działalności naukowej Katedry kierowanej przez prof. Bączyka może świadczyć fakt, że opracowane metody oznaczania witamin wykorzystano w badaniach kinetycznych. Obejmowały one określanie typów równania kinetycznego reakcji rozkładu witamin i ich funkcji termodynamicznych charakteryzujących ten rozkład oraz interakcje z innymi związkami. Szczególną pozycję zajmowały badania zawartości mikroelementów w tkankach zębowych i kamieniu nazębnym, prowadzone we współpracy ze stomatologią przemysłową. Do tych oznaczeń zastosowano atomową spektroskopię absorpcyjną. Profesor wydoktoryzował pięciu swoich współpracowników. Osiągnięcia prof. S. Bączyka i zespołu przez niego kierowanego są daleko większe, jednak nie sposób je przedstawić z uwagi na ograniczony rozmiar tego opracowania.

Równie bogata jest problematyka badawcza, którą prof. S. Bączyk realizował w Akademii Wychowania Fizycznego. W retrospektywnej ocenie prof. Łucji Pilaczyńskiej-Szcześniak badania prof. Bączyka oraz jego uczniów obejmowały: charakterystykę biochemiczną poszczególnych obciążeń treningowych; biochemiczną ocenę przygotowania organizmu do zwiększonego wysiłku fizycznego; wykrywanie stanów patologicznych wynikających ze zmęczenia fizjologicznego i przetrenowania oraz poszukiwanie metod w celu zapobiegania tym ujemnym zjawiskom. Badania Profesora można generalnie podzielić na dwa wyraźne nurty. Pierwszy dotyczył biochemicznych aspektów adaptacji organizmu do zwiększonego wysiłku fizycznego, a drugi obejmował udział witamin oraz składników mineralnych w metabolizmie wysiłkowym.

Profesor Lech Torliński – lekarz, kierownik Katedry Chemii i Biochemii Klinicznej oraz Zakładu Biochemii Klinicznej i Medycyny Laboratoryjnej, tak zwięźle ocenił działalność naukową prof. S. Bączyka: „Z pionierskich badań Profesora należy wspomnieć biochemiczne wskaźniki przetrenowania. [...] Wyjaśnia wpływ hormonów na sprawność fizyczną, wpływ witamin, a szczególnie witaminy B_{15}, na wydolność i odnowę biologiczną oraz [...] rozpoczyna bardzo liczne badania nad znaczeniem mikroelementów dla zdrowia człowieka". Szeroko zakrojone, wieloletnie badania zespołu prof. S. Bączyka dotyczyły także zaburzeń równowagi kwasowo-zasadowej ustroju w warunkach wysiłku fizycznego, metabolitów przemiany białkowej (kwas moczowy, mocznik, kwasy sjalowe) oraz lipidowej (wolne kwasy tłuszczowe, ciała ketonowe). Prowadzono je – w ramach

Programu Resortowego – u zawodników lekkiej atletyki biegających na średnich i długich dystansach.

Na szczególne podkreślenie zasługują badania, którymi kierował Profesor, nad rolą i udziałem witamin rozpuszczalnych w wodzie (B_1, B_{15}, C) w kształtowaniu zdolności wysiłkowych. Dla tych celów została opracowana metoda równoczesnego oznaczania kwasu dehydro- i L-askorbinowego techniką spektrofotometryczną, która cieszyła się dużym uznaniem w środowisku akademickim i sportowym. Profesor wraz ze swoimi współpracownikami wykazał, że witamina C zawarta w produktach naturalnych ma większą wartość biologiczną niż produkt syntetyczny, o czym świadczy ilość wydalanej witaminy przy tych samych dawkach wysyceniowych. Ponadto, że podawanie witamin syntetycznych w ilościach przewyższających faktyczne zapotrzebowanie prowadzi do nasilenia ich katabolizmu w wyniku syntezy enzymów przyspieszających ich inaktywację. Powyższe prace i badania w ówczesnych czasach miały charakter pionierski i były prezentowane na konferencjach naukowych w kraju i za granicą.

Jak stwierdził prof. Krzysztof A. Sobiech, który nazywał Profesora nestorem biochemii sportu w Polsce: „w poznańskim ośrodku dzięki Profesorowi S. Bączykowi został zapoczątkowany nowy kierunek naukowy – biochemia wysiłku fizycznego, a także wytyczono ważny szlak badań naukowych, dotyczących odżywiania w sporcie. […] Zasłynął jednak jako jeden z twórców współczesnej biochemii sportu, określanej także jako biochemia wysiłku sportowego. Wprowadził te pojęcia oraz wiele innych do słownika badań nad wydolnością i motorycznością człowieka w XX wieku". Wielotorowa działalność naukowa prof. S. Bączyka rozwijała się dzięki licznym kontaktom z zagranicznymi i polskimi instytucjami naukowymi. Profesor oraz jego zespół badawczy współpracował między innymi z uniwersytetami i instytutami kultury fizycznej w Belfaście, Bratysławie, Budapeszcie, Pradze, Mińsku, Halle, Lipsku, Marburgu, Petersburgu. Krajowymi partnerami poznańskich biochemików były następujące instytucje: Instytut Sportu, Wojskowy Instytut Medycyny Lotniczej, Instytut Medycyny Pracy (Warszawa), Akademia Medyczna w Poznaniu i Szczecinie oraz Akademia Ekonomiczna w Poznaniu.

Sam Profesor tak charakteryzował w 1971 r. na łamach czasopisma „Sport Wyczynowy" genezę i istotę biochemii sportu: „Rok 1927, to znaczy rok, w którym opublikowane zostały pierwsze prace na temat biochemicznej charakterystyki mięśni wytrenowanych (A.W. Pałładin, G. Embden), uważa się za początek wykształcenia się nowej dyscypliny biochemicznej, a mianowicie biochemii sportu. Biochemia sportu postawiła jako naczelne zadanie wyjaśnić, w jaki sposób energia chemiczna organizmu przekształca się w energię mechaniczną. [...] Dalszym zadaniem naukowym biochemii jest przebadanie i wyjaśnienie procesów przemiany materii w organizmie w różnych warunkach, w tym również

podczas wysiłku. [...] Biochemię należy traktować jako nieodłączną część teorii wychowania fizycznego i sportu, gdyż znając szczegółowo przebiegające procesy biochemiczne podczas danego wysiłku w czasie treningu, możemy korzystając z praw biochemicznych doskonalić metody prowadzenia treningu w sporcie, przyczyniając się nie tylko do prawidłowego dysponowania organizmem, lecz również do uzyskiwania lepszych wyników. [...] W sporcie kwalifikowanym w przyszłości będzie musiało istnieć ścisłe porozumienie pomiędzy trenerem i biochemikiem". Po latach trudno odmówić poznańskiemu uczonemu racji i trafnej diagnozy współczesnego sportu.

Do momentu przejścia prof. Bączyka na emeryturę w 1982 r. jego zespół opublikował ponad 200 oryginalnych prac naukowych, w tym ponad 50 w renomowanych czasopismach zagranicznych. Profesor brał czynny udział w konferencjach i zjazdach założonej w 1964 r. Federacji Europejskich Towarzystw Biochemicznych (Federation of European Biochemical Societies). Wzorem tej międzynarodowej organizacji Profesor zainicjował regularnie odbywające się krajowe sympozja z zakresu biochemii oraz biochemii sportu, organizowane od 1968 r. i będące najważniejszym w skali kraju forum dokonań naukowych w tej dziedzinie. Godnym podkreślenia jest fakt, iż prof. S. Bączyk jako wybitny znawca nauk przyrodniczych w zakresie biochemii za całokształt osiągnięć został w 1973 r. uhonorowany godnością doktora *honoris causa* Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu im. Marcina Lutra w Halle i Wittenberdze.

W działalności naukowej Profesor wiele czasu poświęcał swoim uczniom i współpracownikom. Od 1960 r. prowadził regularnie seminaria doktoranckie z zakresu biochemii sportu. Spośród ich uczestników 10 osób w poznańskiej AWF uzyskało stopień doktora (Maria Chróścicka-Jedlińska, Łucja Pilaczyńska-Szcześniak, Barbara Sobańska, Magdalena Tasiemska-Knapik, Janusz Brzozowski, Wiesław Deptuła, Tadeusz Dylewski, Krzysztof Linkowski, Jerzy Szober, Stanisław Wylegalski). Zyskał opinię wymagającego, systematycznego i zdyscyplinowanego, ale zarazem bardzo życzliwego i pomocnego opiekuna naukowego. Dla podopiecznych zawsze był wzorem i mistrzem. Doktor Barbara Sobańska stwierdziła, że „był nie tylko autorytetem naukowym, ale także człowiekiem o wielkim sercu, pełnym empatii i ciepła".

W dniu 18 IX 1986 r. odbyła się w Poznaniu okolicznościowa konferencja naukowa z okazji jubileuszu 40-lecia pracy naukowej oraz 75-lecia urodzin prof. S. Bączyka. Dostojny jubilat w podsumowaniu powiedział wówczas: „Nauki przyrodnicze mówią zawsze prawdę i postępują zgodnie z prawami przyrody, których nie sposób naruszyć. [...] Praca na stanowisku nauczyciela akademickiego […] mimo olbrzymiego obciążenia dydaktycznego dawała mi zadowolenie i radość, a wspaniałe stosunki międzyludzkie pozwoliły mi przetrwać wiele sytuacji życiowych". Na uroczystość przybyło wielu współpracowników Profesora, do których na przestrzeni trzech dekad pracy w AWF oraz w Akademii

Medycznej należeli wszyscy doktoranci, a także współpracujący profesorowie z polskich i zagranicznych uczelni.

W ocenie prof. Łucji Pilaczyńskiej-Szcześniak, kontynuatorki poznańskiej szkoły biochemii sportu zapoczątkowanej przez prof. Stefana Bączyka, pionierski i unikatowy charakter jego badań polegał na tym, że jako pierwszy w kraju zapoczątkował badania określające wpływ aktywności fizycznej na ustrój człowieka, jego homeostazę i procesy adaptacyjne. Niech wyrazem jego nader serdecznego stosunku do współpracowników będą słowa prof. Ł. Pilaczyńskiej-Szcześniak: „Pan Profesor był szczególną osobą w życiu każdego z jego uczniów. Osobiście zawdzięczam Profesorowi swoją drogę zawodową. Przyjął mnie do pracy, jako biologa w Katedrze Chemii, następnie zabrał do Akademii Wychowania Fizycznego, w której miałam przyjemność przejść przez wszystkie szczeble kariery naukowej. W mojej wdzięcznej pamięci pozostanie nie tylko jako naukowiec, ale jako Człowiek wielkiego serca i umysłu".

Profesor Stefan Bączyk czuł się spełniony także w życiu rodzinnym. W 1947 r. ożenił się z Janiną Cieślińską. Z tego związku urodziła się jedyna córka Iwona Bączyk – ceniony poznański lekarz – gastroenterolog dziecięcy. Po latach Iwona Bączyk tak wspomina ojca: „Miałam szczęście mieć wspaniałego Ojca. Był człowiekiem niezłomnych wartości, które towarzyszyły Jemu na wszystkich etapach życia. Postawa życiowa, otwartość, mądrość Ojca spotykały się z szerokim uznaniem otoczenia. Jako córka dostrzegałam z podziwem Jego niezwykłe zaangażowanie w relacjach ze współpracownikami, nacechowane troską i życzliwością. Szczególnie bliska była Ojcu edukacja młodych ludzi, których często motywował do podejmowania wyboru drogi zawodowej. Pomimo swoich licznych obowiązków miał również zainteresowania pozazawodowe. Kochał przyrodę, hodował pszczoły, pielęgnował ogród, uprawiał turystykę. Cechowała Go ogromna pasja poznawcza. Ojciec pozostał dla mnie wzorem życiowym".

Profesor dr hab. Stefan Bączyk zmarł 17 I 2001 r., w wieku 89 lat. Spoczął na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu, pożegnany przez rodzinę, liczne grono współpracowników, uczniów i przyjaciół oraz delegacje Akademii Medycznej i Akademii Wychowania Fizycznego – uczelni, którym oddał większość swojego pracowitego życia. Podczas pożegnania padły słowa: „Szczególna pozycja, jaką zajmował w społeczności akademickiej, wynikała nie tylko z Jego nieprzeciętnej pozycji znakomitego uczonego, nauczyciela i organizatora życia uniwersyteckiego. Profesor był przede wszystkim wybitną jednostką, człowiekiem, o którym mówimy, że jego człowieczeństwo pisze się z dużej litery. Wszyscy będziemy pamiętać Jego nacechowany ogromną kulturą i życzliwością sposób bycia. Należał do najlepszych nauczycieli, bo nauczał najlepiej, jak to możliwe – przez dawanie całym swym postępowaniem przykładu całkowitego zaangażowania".

Jerzy Bogucki (1935–1997) – twórca biometeorologii sportu i turystyki

Jerzy Andrzej Bogucki urodził się 2 X 1935 r. w Środzie Wielkopolskiej w rodzinie nauczycielskiej Władysława i Agnieszki z d. Grześkowiak. Podczas wojny rodzina podzieliła los wielu innych Wielkopolan i została wysiedlona do miejscowości Błaziny, a następnie Pakosław w województwie kieleckim. Tam Jerzy Bogucki uczęszczał do szkoły podstawowej. Po wojnie rodzina przyjechała do Kostrzyna Wielkopolskiego, gdzie ojciec był dyrektorem miejscowej szkoły. Tam J. Bogucki w 1948 r. ukończył szkołę podstawową. Następnie rodzina Boguckich przeniosła się do Poznania, w którym Jerzy Andrzej ukończył w 1952 r. Liceum im. Karola Marcinkowskiego. W latach 1952–1957 studiował na Wydziale Leśnym w Wyższej Szkole Rolniczej w Poznaniu. Edukację akademicką ukończył z wyróżnieniem, uzyskując tytuł magistra inżyniera leśnictwa ze specjalnością ochrony lasu.

Swoją karierę zawodową związał z Akademią Wychowania Fizycznego w Poznaniu (wcześniejszą Wyższą Szkołą Wychowania Fizycznego), podejmując w 1957 r. pracę na stanowisku asystenta w Zakładzie Biologii i Antropologii. Specjalizował się wówczas w dziedzinie biometeorologii. Po pięciu latach przygotował i obronił pracę doktorską *Pomiary przewodnictwa elektrycznego powietrza w Poznaniu w 1961 r. z uwzględnieniem wpływu czynników meteorologicznych*, uzyskując stopień doktora nauk leśnych na Wydziale Leśnym Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. W wyniku aktywnej działalności naukowej w 1968 r. przedstawił rozprawę habilitacyjną *Nowa typologia pogody dla analizy biometeorologicznych podstaw rytmów biologicznych*, na podstawie której otrzymał stopień docenta nauk przyrodniczych w Instytucie Biologii Stosowanej Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Tytuł naukowy profesora nauk przyrodniczych w zakresie ekologii oraz stanowisko profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1979 r. W 1991 r., po uzyskaniu tytułu profesora zwyczajnego, został zatrudniony na tym stanowisku, na którym pozostawał aż do śmierci w 1997 r.

Do 1974 r. pozostawał pracownikiem Wydziału Wychowania Fizycznego, gdzie zorganizował pierwszą na polskich uczelniach Pracownię Biometeorologii Sportu. W latach 1968–1970 kierował Zakładem Biologii, a w okresie kolejnych

czterech lat (1970–1974) Zakładem Teorii i Metodyki Turystyki i Obozownictwa. Jako wicedyrektor Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu (1972–1974) koordynował jego działalność naukową. Po uzyskaniu habilitacji regularnie prowadził seminarium doktorskie. Ogółem wypromował 15 doktorów (w porządku chronologicznym): Lucjan Adamczewski – 1971, Jan Olejnik – 1971, Włodzimierz Puczyński – 1971, Halina Kulgawczuk – 1972, Ludwika Goworowicz – 1973, Bohdan Pakszys – 1973, Zofia Zahaczewska – 1973, Jan Borguński – 1974, Tadeusz Gawliński – 1974, Eugeniusz Słojka – 1974, Henryk Tajkiewicz – 1975, Mirosław Boruszczak – 1976, Jerzy Żywiecki – 1976, Jerzy Borankiewicz – 1979, Elżbieta Rostkowska – 1980 r., a także był promotorem kilkuset prac magisterskich z zakresu wychowania fizycznego oraz turystyki i rekreacji.

Profesor J. Bogucki w 1974 r. został mianowany przez rektora AWF prof. Stefana Bączyka pełnomocnikiem ds. organizacji Wydziału Turystyki i Rekreacji. Jako współtwórca Wydziału był autorem koncepcji kształcenia, w tym planów studiów, ramowych programów kształcenia i innych kluczowych dokumentów niezbędnych do podjęcia działalności przez nową jednostkę uczelni. Warto podkreślić, że poznański Wydział był pierwszym, w ramach uczelni wychowania fizycznego w Polsce, Wydziałem Turystyki i Rekreacji. Profesor został jego wieloletnim dziekanem, a w latach 1987–1990 jego prodziekanem. W latach 1975–1980 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Środowiskowych Podstaw Turystyki i Rekreacji. W 1984 r. utworzył Zakład Ekologii Człowieka, który po reorganizacji struktur uczelni w 1991 r. został pod jego kierownictwem przekształcony i podniesiony do rangi Katedry Ekologii Człowieka, pierwszej tego typu jednostki pośród polskich uczelni wychowania fizycznego i sportu.

W swych badaniach naukowych wyspecjalizował się w zagadnieniach ekologii człowieka, związanych z potencjalnymi możliwościami wykorzystania środowiska przyrodniczego dla kultury fizycznej i turystyki. Na początku swej pracy badawczej rozwijał problematykę biometeorologii sportu, a następnie rekreacyjnego użytkowania lasów. Zorganizował kilka ogólnopolskich sympozjów z zakresu biometeorologii sportu. Był inicjatorem i koordynatorem badań w ramach problemu resortowego 110-02 i 110-04 zleconego AWF przez Instytut Turystyki. Obejmował on analizę dotychczasowych metod ochrony przyrodniczych walorów turystycznych, badania nad ekologicznymi podstawami ochrony przyrodniczych walorów turystycznych oraz ekologiczne uwarunkowania rekreacji na obszarach zurbanizowanych.

Ponadto dzięki Profesorowi w ramach innego problemu 102-05 na Wydziale prowadzono badania z zakresu prawnych aspektów czasu wolnego, rekreacji i wypoczynku. W latach 1980–1990 koordynował badania w skali krajowej, dotyczące ekologicznych i społeczno-ekonomicznych wyznaczników uczestnictwa w turystycznych formach rekreacji. Interesował się problematyką biometeoro-

logii w zakresie turystyki i rekreacji, której poświęcił swoją ostatnią publikację pt. *Biometeorologia turystyki i rekreacji*, wydaną jako podręcznik w 1999 r.

Wyniki swoich badań systematycznie publikował i jako autor lub współautor oraz redaktor w latach 1959–1999 wydał 136 publikacji, w tym kilkanaście książek. Pierwszą pracę pt. *Wpływ ciśnienia atmosferycznego i temperatury powietrza na ciśnienie tętnicze krwi i częstotliwość tętna na podstawie badań prowadzonych na obozie letnim w Sierakowie Wlkp. w 1948 r.* opublikował w 1959 r. Do najważniejszych opracowań Profesora należały: *Nowa typologia pogody dla analizy biometeorologicznych podstaw rytmów biologicznych. Praca referowana na posiedzeniu naukowym Komisji Biologicznych Podstaw Kultury Fizycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w dniu 21 maja 1967* (1967), *Respiratory and pulse rate and blood presure indices as parameters of acclimatization in students* (1967), *Zarys biometeorologii sportu* (1972), *Wybrane zagadnienia z ekologii* (1978), *Instytut Środowiskowych Podstaw Turystyki i Rekreacji w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego i nauk o turystyce* (1979), *Przewodnik po studiach na Wydziale Turystyki i Rekreacji AWF w Poznaniu* (1979), *Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju turystycznych form rekreacji* (1984 – red.), *Przydatność środowiska leśnego dla turystycznych form rekreacji* (1985 – red.), *Wstęp do użytkowania rekreacyjnego lasu. Wybrane zagadnienia z ekologii i sozologii dla studentów Wydziału Turystyki i Rekreacji AWF w Poznaniu* (1988), *Rekreacyjne użytkowanie lasów* (1989), *Kopiec Wolności w Poznaniu jako symbol niepodległości* (1992).

Profesor Jerzy Bogucki swą aktywność organizacyjną i naukową rozwijał także poza uczelnią, czego przykładem może być członkostwo i udział w pracach licznych instytucji, m.in. Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Kadr Naukowych (1983–1987), Resortowej Komisji Nauki Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki, Sekcji Uczelni Wychowania Fizycznego Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego (od 1992), Rady Naukowej Instytutu Turystyki w Warszawie (1974–1986), Rady Naukowej Koszalińskiego Ośrodka Naukowo-Badawczego (1979–1989). Jego działalność obejmowała ponadto członkostwo w komitetach PAN: Człowiek i Środowisko (1978–1981) i Nauk o Kulturze Fizycznej (1978–1993), a także przewodniczenie Komisji Biologicznych Podstaw Kultury Fizycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1981–1986) oraz Komisji Podstawowych Problemów Kultury Fizycznej Oddziału Poznańskiego PAN (1981–1986). Był wieloletnim członkiem Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, Polskiego Towarzystwa Geofizycznego oraz Międzynarodowego Towarzystwa Biometeorologicznego. Przewodniczył Sekcji Biometeorologii Polskiego Towarzystwa Balneologii Bioklimatologii i Medycyny Fizykalnej. Warto podkreślić, że Profesor był twórcą Sekcji Biometeorologicznej, afiliowanej przy Międzynarodowym Towarzystwie Biometeorologicznym (ISB).

Profesor Jerzy Bogucki nie tylko naukowo i dydaktycznie angażował się w pracę na rzecz rozwoju turystyki. Kilkakrotnie był wybierany na prezesa Zarządu Wojewódzkiego PTTK (1975–1985). Zorganizował od podstaw Komitet Wydawniczy kwartalnika turystyczno-krajoznawczego „Wielkopolska", ukazującego się pod jego redakcją w latach 1983–1990. Profesor cenił czynny wypoczynek, uprawiał turystykę wodną, motorową i narciarstwo. Lubił spędzać wolne chwile na łonie natury, a w szczególności na swej działce rekreacyjnej. Zaangażował się ponadto w odbudowę Kopca Wolności nad Jeziorem Maltańskim w kontekście tradycji patriotycznej, a także z myślą o wypoczynku i rekreacji mieszkańców miasta Poznania.

Działalność zawodowa i społeczna prof. Boguckiego jako pierwszego dziekana Wydziału Turystyki i Rekreacji została wielokrotnie doceniona i uhonorowana najwyższymi odznaczeniami państwowymi: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1980 r., Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1989 r., Zasłużony Nauczyciel PRL-u w 1987 r. oraz szeregiem nagród i wyróżnień resortowych – Złotą Odznaką „Zasłużony Działacz Turystyki" w 1976 r., Złotą Honorową Odznaką PTTK w 1980 r. oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej w 1983 r. Za osiągnięcia naukowe oraz dydaktyczne w latach 1979, 1983, 1986 i 1989 wyróżniono go nagrodą zespołową GKKFiT. W 1989 r. za całokształt pracy zawodowej otrzymał Indywidualną Nagrodę I Stopnia Przewodniczącego Komitetu ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej.

Profesor Jerzy Bogucki chętnie jest wspominany przez swoich współpracowników. Stefan Bosiacki, zmarły w 2017 r. dziekan Wydziału Turystyki i Rekreacji, tak ukazał postać Profesora: „W lipcu 1974 r. powołano do życia na poznańskim AWF pierwszy w Polsce wydział kształcący na kierunku: turystyka i rekreacja. Inicjatywa zrodziła się w gronie trzech osób: profesorów Jerzego Boguckiego i Ryszarda Gałeckiego oraz dr. Jerzego Żywieckiego. Przy aktywnym wsparciu ówczesnego rektora uczelni, prof. Stefana Bączyka, oraz władz administracyjnych i politycznych udało się w pełni zrealizować zamysł powołania Wydziału. Bez wątpienia największą rolę w dynamicznym rozwoju Wydziału odegrał wieloletni jego dziekan prof. zw. dr hab. Jerzy Bogucki. To dzięki jego wysiłkom udało się stworzyć wiodącą jednostkę akademicką, kształcącą kadry dla gospodarki turystycznej. To także Profesor zgromadził wokół siebie znakomitych nauczycieli akademickich, takich choćby jak profesorowie: Walentyna Deja, Wanda Staniewska-Zątek, H. Błoszyk, R. Gałecki, Lech Erdmann, Wiesław Siwiński, Stanisław Wykrętowicz; doktorzy i magistrowie: J. Bilińska, E. Pawłowska, J. Pajdziewicz-Ożdzińska, M. Zamelska, D. Żywiecka, R. Pawelski, F. Ziółkowski, J. Żywiecki".

Trafną charakterystykę J. Boguckiego zamieściły współautorki ostatniej książki powstałej pod redakcją naukową Profesora pt. *Biometeorologia turystyki i rekreacji*, która ukazała się już po jego śmierci w 1999 r. Alena Dąbrowska i Barbara Wnuk napisały: „W momencie ukazania się tego podręcznika nie żyje

jego pomysłodawca, główny autor i redaktor naukowy całości prof. zw. dr hab. Jerzy Bogucki. Podręcznik jest dziełem Jego pracowitego i twórczego życia. To On był autorem koncepcji, nadał też ostateczny kształt temu dziełu. Mimo długotrwałej i ciężkiej choroby do końca czuwał nad przygotowaniem ostatecznej wersji tekstu. Zdążył ją jeszcze zaakceptować, niestety wydrukowanego dzieła, któremu poświęcił tak wiele czasu, nie dane było Mu ujrzeć. Zmarł w wieku 61 lat […], ale to, czego dokonał w swoim życiu, pozostało, wpisując Go na stałe w historię nauki, Uczelni i Wydziału.

Profesor Jerzy Bogucki był wybitnym uczonym, z wykształcenia przyrodnikiem; ukończył Wydział Leśny Wyższej Szkoły Rolniczej (obecnie Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu). W ciągu długoletniej pracy naukowo-dydaktycznej opublikował ponad 120 prac, w tym 6 pozycji książkowych. Jako dyscyplinę naukową wybrał ekologię człowieka z ukierunkowaniem na biometeorologię. Specjalizował się w zakresie tych zagadnień, które wiążą się z potencjalnymi możliwościami wykorzystania środowiska przyrodniczego w wychowaniu zdrowotnym, w sporcie i wypoczynku. Doprowadził do wyodrębnienia samodzielnej dyscypliny wiedzy – biometeorologii sportu, której pojęcie wprowadził do encyklopedii sportu. Podręcznik *Biometeorologia turystyki i rekreacji* jest kontynuacją jego zainteresowań, w którym dokonał podsumowania współczesnych tendencji i osiągnięć obowiązujących w tej dziedzinie.

W swych badaniach podjął te problemy kultury fizycznej i turystyki, w których możliwe jest wykorzystanie optymalnych warunków pogodowych i klimatycznych oraz pór doby i roku dla utrzymania zdrowia i odnowy sił człowieka. Zwracał szczególną uwagę na organizację czasu wolnego i wypoczynku. Podjął próbę ukazania znaczenia warunków pogodowych dla modyfikacji długookresowych rytmów biologicznych człowieka. Badał także znaczenie elektryczności atmosferycznej, a szczególnie przewodnictwa elektrycznego powietrza, wraz ze wskazaniem roli warunków meteorologicznych modyfikujących ten czynnik oraz podjął próbę zbadania zmienności mikroklimatu wybranych obiektów sportowo-rekreacyjnych i uchwycenia wpływu średnich wysokości na wybrane parametry ustroju człowieka. Wysokie kwalifikacje w zakresie ekologii pozwoliły Profesorowi prowadzić badania, które umożliwiły określenie wyznacznika wypoczynku w środowisku leśnym oraz przedstawienie biospołecznych podstaw użytkowania rekreacyjnego lasu.

Na początku lat siedemdziesiątych XX w. prof. J. Bogucki rozpoczął pracę nad organizacją pierwszego w kraju Wydziału Turystyki i Rekreacji w AWF. Przedstawił projekt nowoczesnych planów i programów kształcenia kadr zawodowych na poziomie akademickim, które po zatwierdzeniu przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki zostały wdrożone do realizacji najpierw w AWF w Poznaniu, a następnie w Krakowie i Wrocławiu. Jako długoletni dziekan Wydziału TiR (1974–1990) kładł duży nacisk na przygotowanie studentów

do pracy w środowisku przyrodniczym. Prowadził wykłady z ekologii i sozologii, ekologii człowieka, podstaw wiedzy o turystyce, biometeorologii, turystyki i biometeorologii rekreacji.

Był świetnym organizatorem i animatorem życia akademickiego. Człowiekiem otwartym, o niepospolitych zdolnościach pedagogicznych, a jednocześnie pogodnym, o dużym osobistym uroku i olbrzymiej kulturze, pełnym optymizmu i wiary w człowieka. Profesor był prawdziwym przyjacielem studentów. Przywiązywał ogromną wagę do przekazywania wiedzy na możliwie najwyższym poziomie merytorycznym, a równocześnie w sposób jasny i przystępny. Był uczonym, który zawsze kojarzyć się nam będzie z wyjątkową konsekwencją w działaniach naukowych i dydaktycznych. Praca naukowa, której poświęcił całe swoje życie, była dla Niego sposobem widzenia świata i ludzi. Umiejętność racjonalnej analizy otaczających nas zjawisk łączył z gotowością angażowania się w sprawy często trudne w celu rozwiązywania problemów i obrony uznanych przez siebie wartości".

Profesor Jerzy Bogucki, trapiony od lat chorobą, zmarł dnia 2 IV 1997 r. i pochowany został 5 kwietnia na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu. Był człowiekiem niezwykle twórczym, wielkiego umysłu i serca. Rozwój Wydziału Turystyki i Rekreacji był dziełem jego życia i jego osobistym sukcesem. Pozostał we wdzięcznej pamięci pracowników i absolwentów Wydziału. Dnia 5 V 2002 r., w dawnej siedzibie Wydziału Turystyki i Rekreacji przy ul. Rybaki 19, odbyła się uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej ku czci Profesora Boguckiego. Po zmianie siedziby Wydziału została ona umieszczona na ścianie przy sali wykładowej nr 25/26 w nowym budynku Wydziału Turystyki i Rekreacji (otwartym w 2012 r.), by kolejne pokolenia studentów miały świadomość, kim był twórca Wydziału, na którym podjęli swą akademicką edukację.

Michał Ćwirko-Godycki (1901–1980) – pionier antropologii wychowania fizycznego

Profesor dr hab. Michał Ćwirko-Godycki urodził się 15 II 1901 r. w Mińsku Litewskim w rodzinie Hipolita – urzędnika państwowego i Antoniny ze Stefanowiczów. W rodzinnym mieście ukończył w 1919 r. gimnazjum o profilu humanistycznym. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, a następnie w 1920 r. podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, które zwieńczył jako doktor wszech nauk lekarskich w 1926 r. Bardzo wcześnie włączył się w nurt działalności naukowej, przejawiając wybitny talent badacza. Jego pierwszym mentorem był organizator Wydziału Lekarskiego prof. Adam Wrzosek. W 1923 r., jeszcze podczas studiów, został asystentem Zakładu Antropologii i nawet odbył praktykę zawodową w Danii. W 1924 r. uczestniczył w zjeździe Międzynarodowego Instytutu Antropologii w Pradze, a następnie w kolejnych zjazdach, odbywających się co trzy lata (Amsterdam, Coimbra, Porto, Paryż, Bukareszt, Bruksela).

Dnia 12 XI 1925 r. M. Ćwirko-Godycki brał udział w utworzeniu Polskiego Towarzystwa Antropologicznego, a także w powołaniu do życia „Przeglądu Antropologicznego", ukazującego się od 1926 r., w którym pełnił funkcję zastępcy sekretarza i skarbnika. Był także członkiem założonego w 1925 r. Towarzystwa Historii Medycyny i Nauk Przyrodniczych, pełniąc rolę skarbnika, sekretarza oraz zastępcy przewodniczącego. W 1926 r. został członkiem Komisji Antropologicznej Polskiej Akademii Umiejętności. Następnie odbył dwuletnie studia w Szkole Antropologicznej w Paryżu. W roku akademickim 1929/1930 był na stażu i przygotowując pracę habilitacyjną, pracował w Laboratorium Antropologicznym Szkoły Studiów Wyższych w Paryżu. Do 1939 r. odbył jeszcze kilka innych podróży naukowych: Włochy – 1927, Hiszpania – 1928, Belgia i Szwajcaria – 1936.

Habilitował się w 1931 r. na podstawie monografii pt. *Słowianie południowi, studium antropologiczne ze szczególnym uwzględnieniem typów morfologicznych* na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego i tam też pracował jako docent antropologii do wybuchu wojny. Obok antropologii jego pasją pozostawała historia medycyny, którą z zamiłowaniem uprawiał do końca życia. W latach

1930–1945 był administratorem Archiwum Historii i Filozofii Medycyny, a w latach 1935–1937 oprócz antropologii wykładał również historię medycyny i był egzaminatorem tego przedmiotu. W 1947 r. podjął nawet, niestety nieudaną, próbę uzyskania stopnia doktora habilitowanego z tej dziedziny.

Po wybuchu wojny otrzymał powołanie do służby wojskowej jako lekarz, a następnie podzielił los wielu Wielkopolan i został wysiedlony przez władze niemieckie na teren Generalnego Gubernatorstwa do Krakowa. Podjął tam pracę jako lekarz w Ubezpieczalni Społecznej, pełniąc funkcję kierownika Domu Zdrowia w Skawinie oraz brał udział w podziemnym nauczaniu akademickim, działając w Tajnym Uniwersytecie Ziem Zachodnich. W miarę skromnych możliwości odbywał wycieczki archeologiczne i dokształcał się, czytając wszystkie książki naukowe, które „wpadły mu w ręce".

Po wojnie szybko powrócił do Poznania i kontynuował pracę naukową w Katedrze Antropologii Uniwersytetu Poznańskiego, początkowo jako adiunkt, a od września 1945 r. jako profesor tytularny. W 1955 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1962 r. profesora zwyczajnego. W 1966 r. został kierownikiem Katedry Antropologii UAM, która jednak w 1969 r. uległa rozwiązaniu. Profesor M. Ćwirko-Godycki był promotorem 28 prac doktorskich, w tym 11 związanych z ówczesną WSWF. Pod jego kierunkiem doktoraty z antropologii na Uniwersytecie przygotowali: Zbigniew Drozdowski, Barbara Falkiewicz, Jan Strzałko, Maria Danuta Kaliszewska-Drozdowska, Franciszek Rożnowski, natomiast habilitacje uzyskali: Zbigniew Drozdowski, Maria Danuta Kaliszewska-Drozdowska, Zdzisław Kołaczkowski, Andrzej Malinowski, Elżbieta Promińska, Zdobysław Stawczyk, Jan Strzałko. Chociaż Profesor bezpośrednio nie zajmował się badaniami z zakresu antropologii sportu, to jednak inspirował swoich podopiecznych do badań w tym zakresie i nie ograniczał w pomysłach, co po latach wspominał prof. Z. Drozdowski.

Profesor M. Ćwirko-Godycki tak wypowiadał się o powiązaniach antropologii z kulturą fizyczną: „Jeżeli rozpatrzymy programy nauk o wychowaniu fizycznym od czasu powstania tego rodzaju nauczania, to spostrzeżemy, że antropologia, obok anatomii, zajmuje poczesne miejsce w licznych programach. U nas wprowadził ją Piasecki w 1921 r., kiedy to po raz pierwszy w Polsce wychowanie fizyczne znalazło reprezentację wśród innych katedr uniwersyteckich [...]. W dobie obecnej antropologia na studiach wychowania fizycznego ma do spełnienia dwa zadania: jedno – to poszerzenie ogólnego wykształcenia w zakresie znajomości człowieka, jako istoty zajmującej określone stanowisko w świecie żyjącym, utrwalenie światopoglądu naukowego na otaczający nas świat i toczące się w nim zjawiska, a drugie to przygotowanie studenta do pracy zawodowej z pełną znajomością zmienności w budowie człowieka, ze zrozumieniem procesów rozwojowych i wpływów na nie czynników środowiskowych, w różnych okresach ludzkiego życia, wyrobienie trafności osądów co do związków zachodzących między struk-

turą morfologiczną a wydolnością funkcjonalną organizmu, szczególnie wobec obciążenia go wysiłkiem fizycznym".

Profesor był wszechstronnym nauczycielem akademickim, o czym świadczy liczba wykładanych przedmiotów na poszczególnych kierunkach: antropologia – na medycynie, biologii, wychowaniu fizycznym; historia medycyny – na medycynie; higiena – na pedagogice, wychowaniu fizycznym; anatomia – na biologii, antropologii; embriologia i immunologia – na antropologii; patologia ogólna i osteopatologia – na antropologii. Mając doświadczenie i ugruntowany potencjał naukowo-dydaktyczny, był autorem wielokrotnie wznawianych podręczników akademickich: *Zarys antropometrii* (1933, 1952, 1956), *Ćwiczenia antropometryczno-biometryczne* (1952, 1953), *Antropologia dla studiujących wychowanie fizyczne* (1955) i wspólnie ze Z. Drozdowskim (1967, 1972, 1976), *Schematy do ćwiczeń anatomicznych* (1951, 1963, 1967, 1972), *Higiena w zakresie studiów wychowania fizycznego* (1965, 1968), *Seminarium magisterskie* (1967). Ogółem opublikował 164 pozycje naukowe, w tym wspomniane podręczniki i liczne artykuły naukowe z kilku obszarów badawczych.

Od początku swojej działalności naukowej szczególnie interesował się rozwojem dziecka. Głównie z tego powodu podjął pracę na stanowisku wizytatora higieny szkolnej w Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego, gdzie pracował z przerwą wojenną do 1953 r. Intensywnie dokonywał obserwacji rozwoju fizycznego poznańskich dzieci (podczas II wojny światowej cenny materiał uległ zniszczeniu). Badania, które prowadził w latach trzydziestych oraz w latach 1947–1953, dotyczyły kilkudziesięciu cech antropologicznych i fizjologicznych dużych grup dzieci (ponad 160 tys. dzieci w wieku 16–17 lat) z całej Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej.

Niezależnie od tego prowadził z inspiracji swojego mistrza, prof. Adama Wrzoska, szeroko zakrojone archeologiczne badania wykopaliskowe. W latach 1925–1929 brał udział z prof. Wrzoskiem i dr Aleksandrą Karpińską w badaniach cmentarnych z okresu kultury łużyckiej w Laskach, ogłaszając 31 prac z prahistorii. W latach 1932–1935 eksplorował z prof. A. Wrzoskiem i prof. Zygmuntem Zakrzewskim wczesnopiastowskie cmentarzysko na Ostrowie Lednickim, publikując wyniki badań u schyłku życia. Przyczynił się do nawiązania bliższej współpracy antropologii z archeologią, do poszerzenia badań archeologicznych dzięki wykazaniu możliwości naukowego wykorzystania kostnej zawartości pradziejowych grobów całopalnych.

Od 1924 r. prof. M. Ćwirko-Godycki był członkiem Międzynarodowego Instytutu Antropologii, a od 1926 r. Towarzystwa Antropologicznego w Paryżu. W 1926 r. został wybrany na członka Komisji Antropologicznej PAU. W 1949 r. był współzałożycielem, a od 1961 r. przewodniczącym Komisji Medycyny i Nauk Matematyczno-Przyrodniczych PTPN. Pracował aktywnie w Towarzystwie Antropologicznym, pełniąc między innymi funkcję jego prezesa (1948–1951). Był

członkiem licznych innych towarzystw naukowych: Towarzystwa Antropologicznego w Paryżu, Czesko-Słowackiego Towarzystwa Antropologicznego, Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny, Polskiego Towarzystwa Antropologicznego, Komisji Standaryzacji Metod Antropometrycznych UISAE, Komitetu Antropologicznego PAN (1954–1965), wiceprzewodniczącym Komisji Antropometrii przy Prezydium PAN. W latach 1956–1977 był redaktorem naczelnym „Przeglądu Antropologicznego". W WSWF redagował „Roczniki Naukowe". Odbył wiele podróży naukowych do krajów zachodniej Europy i innych. Dwukrotnie brał udział (na przełomie 1958/1959 i w 1962 r.) w arabsko-polskiej ekspedycji antropologicznej w Egipcie, zorganizowanej przez PAN.

Równolegle prof. M. Ćwirko-Godycki podjął działalność naukowo-dydaktyczną w Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie wykładał antropologię (wprowadzoną do programu kształcenia przez prof. Adama Wrzoska i prof. Eugeniusza Piaseckiego już w 1921 r.) od roku akademickiego 1947/1948, a następnie od 1950 r. w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego także higienę. W Studium wchodził w skład komisji dla egzaminów magisterskich, której przewodniczył kurator prof. Edward Czarnecki. Od roku akademickiego 1952/1953 był kierownikiem Katedry Nauk Biologicznych, w skład której wchodziło sześć Zakładów: Anatomii i Biomechaniki, Fizjologii i Chemii, Higieny, Biologii i Antropologii, Kontroli Lekarskiej, Leczniczej Kultury Fizycznej. Po likwidacji struktury katedralnej WSWF od roku akademickiego 1955/1956 został mianowany kierownikiem Zakładu Biologii i Antropologii. Od 1 I 1956 r. krótko sprawował funkcję prorektora ds. nauki. Najbliżej M. Ćwirko-Godycki współpracował wówczas z najbardziej utalentowanym swoim uczniem, szybko wspinającym się po szczeblach awansu naukowego, Zbigniewem Drozdowskim, który w następnych latach godnie zastąpił swojego mistrza na niwie naukowej, w uczelnianych strukturach antropologii i w pełnieniu funkcji rektora.

W latach 1956–1965 przez trzy kadencje prof. Michał Ćwirko-Godycki pełnił zaszczytną funkcję rektora WSWF, trzecią pod względem długości w historii uczelni. Świadek zachodzących wówczas wydarzeń i zarazem historyk prof. Jerzy Gaj pozytywnie podsumował ten okres, pisząc: „Można z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że w sprzyjających uwarunkowaniach zewnętrznych o jakościowych zmianach poznańskiej WSWF, które dokonały się na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w., szczególnie w płaszczyźnie naukowej, a w konsekwencji także w rozwoju naukowym dużej części nauczycieli akademickich, zadecydowała wybitna indywidualność, jaką był Profesor M. Ćwirko-Godycki, który od roku akademickiego 1956/1957 został wybrany rektorem WSWF i wsparty dużym zaangażowaniem ówczesnego dziekana, zastępcy profesora, mgr J. Burbelki i grona młodszych stażem nauczycieli akademickich. Potrafił on w ciągu trzech kadencji rektorskich nadać poznańskiej WSWF kształt akademickiej uczelni. [...] Szczególne zasługi w organizatorskiej

działalności w zakresie nauki, tj. wytyczaniu jej głównych kierunków, organizowaniu niezbędnych warsztatów naukowych, ruchu wydawniczego uczelni i kształceniu kadr naukowych ma grupa samodzielnych pracowników nauki poznańskiego Uniwersytetu i Akademii Medycznej oraz innych uczelni wyższych z Profesorem dr. hab. Michałem Ćwirko-Godyckim na czele, która związała się z nowo utworzoną WSWF".

Profesor Zbigniew Drozdowski sformułował wspólną z Michałem Ćwirko-Godyckim koncepcję antropologii sportu, którą propagował: „Przyjęliśmy, że antropologia sportowa jest działem antropologii, który zajmuje się badaniem zmian strukturalnych i funkcjonalnych, zachodzących w organizmie ludzkim w czasie oraz pod wpływem systematycznie uprawianych ćwiczeń fizycznych, a prowadzących do wykształcenia typu sportowego [...]". Takie „etapowe" rozumienie antropologii sportowej przyjmowaliśmy w konstruowaniu naszych planów badawczych i zadań okresowych oraz wieloletnich. Wynikało ono z przytaczanych zadań i prac, których inspiratorem był M. Ćwirko-Godycki. Wynikiem naturalnego procesu rozwoju przyjętych koncepcji był istotny postęp informacji w zakresie kwestii ujmowanych mianem antropologii sportowej oraz uzyskiwanych rozwiązań. Pozwoliło to przyjąć, że „antropologia sportowa jest działem antropologii, zajmującym się badaniami zmian morfofunkcjonalnych (a także biorytmicznego charakteru tego procesu) zachodzących w ludzkim organizmie w czasie i pod wpływem wykonywania (uprawiania) różnych form aktywności ruchowej, o różnym stopniu jej intensywności, a występujących zarówno w czasie ćwiczeń fizycznych i sportowego treningu, jak też czynności zawodowych; zmiany te prowadzą do ukształtowania się określonego typu sportowego, czy zawodowego, będącego biologiczną odpowiedzią organizmu na stosowane bodźce ruchowe [...]. Takie rozszerzone rozumienie antropologii sportowej jest wynikiem postępu prac uczniów M. Ćwirko-Godyckiego oraz ich następców i silnie koresponduje ze współczesnym rozumieniem celów i zadań kultury fizycznej".

Dowodem uznania dla jego dorobku naukowego oraz aktem wdzięczności za dokonania na rzecz AWF w Poznaniu stało się nadanie prof. Michałowi Ćwirko-Godyckiemu najwyższej godności tej uczelni – tytułu doktora *honoris causa* w 1975 r. Profesor Z. Drozdowski tak podsumował wkład M. Ćwirko-Godyckiego do nauk o kulturze fizycznej: „Podsumowując charakterystykę M. Ćwirko-Godyckiego jako twórcy zastosowań antropologii w wychowaniu fizycznym i sporcie możemy więc stwierdzić, że jego rola w procesie kształtowania nowego działa antropologii i jego rozbudowy w Polsce była zasadnicza. Inspirował nowe kwestie badawcze, rozwijał kształcenie kadr naukowych, uprawiających tę problematykę i przenoszących ją także do innych działów kultury fizycznej. Inicjowane przez niego badania naukowe – po odejściu w stan spoczynku – nie obumierały, a rozwijały się nadal, przekształcając samą antropologię sportową, lecz stając się także ważną składową teoretycznych podstaw współczesnej kultury fizycznej. Powstał

także proces zwrotny – na rozwoju zastosowań antropologicznych w kulturze fizycznej zyskała sama antropologia, także jej inne działy, do których płynęły inspiracje nowych koncepcji i problemów badawczych. Wpisał się M. Ćwirko-Godycki nie tylko do historii nauk o kulturze fizycznej, antropologii sportowej, lecz stał się propagatorem nowych idei w badaniu przeszłości i uwarunkowań obecnego stanu, wyznaczających naszą przyszłość".

Profesor Michał Ćwirko-Godycki zakończył pracę w WSWF w 1968 r., natomiast w stan spoczynku na UAM przeszedł 1 X 1971 r. Nadal jednak odwiedzał uniwersytecki matecznik, z którym był związany przez ponad pół wieku. Wybitny antropolog zmarł niespodziewanie 20 IX 1980 r. Został pożegnany na wspólnym żałobnym posiedzeniu Senatu UAM oraz AWF w dniu 25 IX 1980 r. i spoczął na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu, godnie pożegnany przez bliskich, współpracowników i uczniów.

Podczas posiedzenia Senatu UAM i AWF uczeń i godny następca zmarłego antropologa, prof. Zbigniew Drozdowski, powiedział: „Życiem swym Profesor Michał Ćwirko-Godycki dochował [...] wierności idei zbudowania akademickiej uczelni wychowania fizycznego, idei nauk o kulturze fizycznej, idei nauki o człowieku – dla człowieka, lecz także wierności zespołowi ludzi, z którymi przez lata pracował, których wychował, wykształcił i dalsze losy swej idei przekazał. [...] Do Poznańskiej Uczelni Wychowania Fizycznego wniósł Profesor Godycki swoje naukowe zainteresowania. Wykształcony w poznańskim i paryskim antropologicznym środowisku, rozumiał antropologię jako porównawczo ujętą biologię rozwoju człowieka. W tym ujęciu jest ona szczególnie bliska problemom kultury fizycznej. Poczynania wniesione do naszej uczelni przez Profesora Godyckiego owocują dzisiaj w stworzonych oryginalnych kierunkach badawczych w postaci antropologii sportowej, chronobiologii, antropomorfologii części miękkich. Potrafił skupić wokół swych zainteresowań badawczych, swą żarliwością i pracowitością zarazić liczne grono uczniów. Tylko z grona pracowników uczelni doktoryzował 11 osób; wśród jego uczniów znajduje się 7 profesorów i docentów. Jest autorem 3 oryginalnych do studiów wychowania fizycznego podręczników, wielokrotnie wznawianych. Możemy w tym świetle mówić o własnej u nas szkole Profesora Godyckiego, już nie tylko w aspekcie stawianych naukowych problemów, lecz także licznego grona uczniów, którzy je podejmują i twórczo rozwijają. Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu zasługi te podkreślała, nadając tytuł Doktora Honoris Causa".

Wiktor Dega (1896–1995) – pionier ortopedii i rehabilitacji

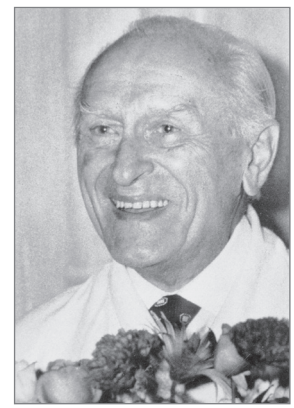

Wiktor Marian Dega to wybitny lekarz, profesor Uniwersytetu Poznańskiego, Akademii Medycznej i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu, naukowiec, pionier nowoczesnej ortopedii, członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, współzałożyciel Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego.

Urodził się 7 XII 1896 r. w Poznaniu w rodzinie urzędniczej, a imię otrzymał po ojcu – wicedyrektorze w Zakładzie Ubezpieczeń. Matka Zofia z d. Korzbok-Tuchołka nie pracowała i zajmowała się domem. Początkowo uczęszczał do Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu, lecz wybuch I wojny światowej nie pozwolił mu na ukończenie szkoły. Naukę łączył z aktywnością w patriotycznej organizacji – Towarzystwie Tomasza Zana (1913) oraz Tajnej Organizacji Niepodległościowej (1914). Będąc w wieku poborowym, we wrześniu 1915 r. otrzymał powołanie do armii pruskiej, w której służył do końca „wielkiej wojny". Początkowo przebywał na froncie wschodnim, a w 1918 r. trafił do Francji. W okresie służby w wojsku niemieckim uzyskał możliwość ukończenia szkoły średniej, dzięki czemu czasowo urlopowany w maju 1918 r. przystąpił do egzaminu maturalnego w Koblencji. Jak wspomina: „Zaraz też immatrykulowałem się korespondencyjnie na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu w Berlinie. Ku mojej wielkiej radości przysłano mi kartę immatrykulacji jako studenta medycyny. Karta ta ułatwiła mi później wydostanie się z piekła ofensywy wpierw pod St. Quentin, później pod Château Thierry pod Paryżem, a w końcu pod Le Cateau, gdzie wkroczyły wojska amerykańskie w kontrofensywę francuską".

W wyniku rewolucji w Niemczech i zakończenia wojny, w listopadzie 1918 r. Wiktor Dega wrócił do Poznania. Podobnie jak wielu rówieśników, po zakończeniu I wojny światowej zasilił szeregi oddziałów powstańczych. Uczestniczył w szeregach 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich w walkach o lotnisko na Ławicy, pod Paterkiem, na froncie galicyjskim i wołyńskim oraz w Wielkopolsce na froncie południowym. Po zakończeniu Powstania Wielkopolskiego pozostał w służbie w Wojsku Polskim, by w styczniu 1920 r. podjąć studia na Uniwersytecie Warszawskim. 10 I 1921 r. jako porucznik uzyskał bezterminowy urlop

z wojska i mógł bez przeszkód kontynuować studia. W 1922 r. przeniósł się na Wydział Lekarski Uniwersytetu Poznańskiego, na którym w 1924 r. uzyskał dyplom doktora wszech nauk lekarskich. Z dniem 1 lipca otrzymał na macierzystej uczelni etat zastępcy młodszego asystenta u prof. Ireneusza Wierzejewskiego – szefa Kliniki Ortopedycznej i wicedyrektora Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego. Już wówczas wykazywał talent i zainteresowanie w zakresie ortopedii. Ta dziedzina na lata stała się dla niego głównym spektrum zainteresowań medycznych, dzięki czemu stał się jednym z pionierów ortopedii w Polsce i czołowym specjalistą w Europie.

Podjęcie pracy akademickiej uważał za przełomowy moment w życiu. Pisał: „Dzień 1 kwietnia 1924 r. był jednym z tych dni, które są kamieniami milowymi na drodze mego życia. Zacząłem realizować swe marzenie specjalizowania się w chirurgii ortopedycznej i ortopedii. Pomógł mi w tym kontakt, jaki nawiązałem z prof. dr. Ireneuszem Wierzejewskim z okazji operacji, której dokonał u mego przyjaciela Janusza Zeylanda. Prof. Wierzejewski przyjął mnie jako pomocniczą siłę naukową do swej Kliniki Ortopedycznej Uniwersytetu Poznańskiego przy ulicy Gąsiorowskich w Poznaniu. [...] Prof. Wierzejewski był nadzwyczajny jako szef. Nie hamował nas w naszej pracy, był wyrozumiały i pełen życzliwości, nie okazywał nigdy zazdrości, jeśli mieliśmy jakieś sukcesy w naszych pracach, publikacjach czy w naukowych wystąpieniach na posiedzeniach lub zjazdach itp."

Wiktor Dega z wielką pasją specjalizował się w lecznictwie ortopedycznym i rehabilitacji. Cenne doświadczenia zebrał podczas staży zagranicznych we Francji (uzyskał stypendium rządu francuskiego), Włoszech i Szwecji. W latach 1925–1926 przebywał w Lyonie, gdzie pracował pod kierunkiem wybitnego specjalisty prof. Gabriela Nove-Josseranda oraz w Paryżu u boku prof. Ludwika Ombredanne'a. Po powrocie wspominał: „Był to chyba mój najpiękniejszy okres w życiu – podobny do okresu narzeczeństwa. Okres jak gdyby zaślubin z nauką". Nakreślił wówczas plan, jak pisał „rozwinięcia sprawy lecznictwa wrodzonego zwichnięcia biodra oraz wdrożenie metod operacyjnych, które uwolnią chorych od noszenia aparatów ortopedycznych". W 1927 r. ponownie wyjechał za granicę. Odbył staż w Instytucie Ortopedycznym Rizzoli w Bolonii u boku słynnego ortopedy prof. Vittorio Puttiego. W 1931 r. wyjechał wraz z żoną, dr Marią Żelewską-Dega, na staż w Zakładzie dla Kalek i w Uniwersyteckiej Klinice Ortopedycznej w Sztokholmie pod kierunkiem znanego specjalisty prof. Patrika Haglunda. W 1928 r. został kierownikiem Poradni Sportowo-Lekarskiej w Poznaniu. W latach 1931–1937 był prymariuszem w Poznańskim Zakładzie Ortopedycznym im. Gąsiorowskich. W listopadzie 1937 r. Wiktor Dega jako uznany specjalista został ordynatorem Oddziału Ortopedycznego Szpitala Miejskiego w Bydgoszczy, który powstał według jego koncepcji. Tam zastała go 31 VIII 1939 r. mobilizacja.

Równolegle kontynuował działalność akademicką i naukową. Po ukończeniu studiów pracował w Klinice Ortopedii Uniwersytetu Poznańskiego pod kierunkiem prof. Ireneusza Wierzejewskiego – twórcy polskiej szkoły ortopedii. Wykładał ortopedię i traumatologię dla studentów medycyny. W latach 1926–1937 jako asystent prowadził wykłady z gimnastyki leczniczej i masażu dla studentów Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego. Prowadził także w szkołach powszechnych Poznania pierwsze w Polsce bezpłatne kursy gimnastyki leczniczo-wyrównawczej (1931–1937). W 1933 r. uzyskał habilitację na podstawie dorobku naukowego i pracy *Badania z dziedziny etiologii i patogenezy wrodzonego zwichnięcia biodra* i na tej podstawie uzyskał stopień docenta. Do wybuchu drugiej wojny światowej wykładał na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego.

Wojna pokrzyżowała plany zawodowe i naukowe W. Degi. Podczas kampanii wrześniowej w stopniu kapitana służył w Armii Pomorze, doznając ran w bitwie pod Kutnem. Dnia 17 IX 1939 r. jego szpital polowy opanowali Niemcy i W. Dega dostał się do niewoli. Z internowania powrócił w kwietniu 1940 r. i został ordynatorem Oddziału Chirurgii Dziecięcej w Szpitalu Karola i Marii w Warszawie. Powstanie warszawskie przeżył jako chirurg w punkcie opatrunkowym przy ul. Lwowskiej. Po zakończeniu walk wraz ze Szpitalem Karola i Marii trafił do Włodzimierzowa w okolicach Piotrkowa Trybunalskiego. Tam pracował jako chirurg i wyczekiwał zakończenia wojny.

Zatrzymana wojną działalność akademicka nabrała tempa. Wiktor Dega powrócił do Poznania i kontynuował pracę na Uniwersytecie. W uznaniu dotychczasowych osiągnięć w grudniu 1945 r. został profesorem nadzwyczajnym i w konsekwencji objął posadę kierownika Katedry i Kliniki Ortopedycznej na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego (potem Akademii Medycznej). Jak pisano „uruchamia zrujnowaną i zdewastowaną wcześniej klinikę", posiadającą oddział rehabilitacji, warsztaty ortopedyczne, pracownię psychologiczno-socjalną, poradnie specjalistyczne, pracownię anatomo-patologiczną, patofizjologii i biomechaniki, a nawet powołaną z inicjatywy Profesora w 1949 r. szkołę podstawową dla leczonych dzieci. Wobec znacznej liczby kalekich dzieci z inicjatywy prof. W. Degi w 1948 r. uruchomiono w Świebodzinie Zakład Leczniczo-Wychowawczy dla Dzieci Kalekich, a w 1955 r. utworzono w Cieplicach własny Ośrodek Rehabilitacyjny. Klinika współpracowała także z Ośrodkiem Szkolenia i Leczenia Chorych Reumatycznych w Śremie oraz wytwórnią protez w Poznaniu. W 1960 r. Profesor doprowadził do utworzenia na Akademii Medycznej w Poznaniu pierwszej na świecie Katedry Medycyny Rehabilitacyjnej.

Profesor Wiktor Dega przygotował program autorski w zakresie ortopedii i podjął kompleksowe leczenie chorych z upośledzoną czynnością narządu ruchu. Intensywnie szkolił swoich współpracowników i przyszłych następców. Eksperymentował, badał i wprowadzał nowe, skuteczne metody leczenia, pio-

nierskie techniki operacyjne, w tym zwłaszcza stawu biodrowego. Jego dorobek naukowy oraz warsztat chirurga ortopedy systematycznie rozwijał się, dzięki czemu w 1956 r. został mianowany profesorem zwyczajnym, zaś w kadencji 1959–1962 pełnił zaszczytną funkcję rektora Akademii Medycznej. Profesor był czynny naukowo sześć dekad (1925–1985). Jego spuścizna naukowa z tego okresu obejmuje ponad 250 publikacji, wiele o charakterze pionierskim, w tym ok. 60 dotyczących wrodzonych zwichnięć stawu biodrowego, w czym się specjalizował. Na wyróżnienie zasługuje także kilkakrotnie wznawiany podręcznik dla studentów medycyny *Ortopedia i rehabilitacja*. Profesor popularyzował także profilaktykę, rehabilitację i ortopedię poprzez wykłady, wywiady i filmy popularnonaukowe emitowane w Polsce i za granicą.

Dzięki wieloletnim badaniom Profesora opracowano metodę operacyjnego leczenia, określaną jako osteotomia transiliakalna miednicy według Degi. Dążył do wczesnego wykrywania wrodzonych zwichnięć stawu biodrowego u dzieci. Wyjaśniał, że „u podstaw tej akcji leży dążenie do tego, aby przez profilaktykę, przez wczesne wykrywanie schorzeń u dzieci, ustrzec je przed nieuchronnym kalectwem, pomniejszyć liczbę kalek i potencjalnych pacjentów klinik ortopedycznych". W 1952 r. Klinika zapoczątkowała akcję wczesnego wykrywania i leczenia wrodzonego zwichnięcia stawu biodrowego. Wobec trwającej na początku lat 50. epidemii choroby Heinego-Medina prof. W. Dega skutecznie postulował tworzenie zakładów leczniczo-wychowawczych dla dzieci poszkodowanych tą groźną chorobą. W zaistniałej sytuacji podjął również szkolenie lekarzy i nauczycieli wychowania fizycznego w zakresie rehabilitacji chorych. Drugą główną dziedziną w szerokim spektrum zainteresowań prof. W. Degi i jego współpracowników była rehabilitacja, zdefiniowana i ujęta w program zawierający w sobie trzy równie ważne etapy: rehabilitacji fizycznej, psychicznej i społecznej.

Jako wielki autorytet naukowy był zapraszany do udziału w pracach towarzystw naukowych. Należał do 9 międzynarodowych i krajowych towarzystw, a także był członkiem honorowym 16 zagranicznych i 4 krajowych towarzystw naukowych. W latach 1950–1954 był prezesem Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego, następnie prezesem Polskiego Towarzystwa do Walki z Kalectwem, wiceprezesem Polskiego Towarzystwa do Walki z Poliomyelitis, a także członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego, członkiem Towarzystwa Chirurgów Polskich oraz Wydziału Lekarskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Od 1962 r. pozostawał członkiem korespondentem, od 1969 członkiem rzeczywistym, a w latach 1963–1968 członkiem Prezydium Polskiej Akademii Nauk. W latach 1946–1950 był konsultantem w zakresie ortopedii i traumatologii na Wielkopolskę i ziemie zachodnie oraz krajowym specjalistą w sprawach rehabilitacji. Od 1948 r. pełnił rolę naczelnego redaktora pisma „Chirurgia Narządów Ruchu i Ortopedia Polska",

a w następnym roku został członkiem Państwowej Rady Zdrowia, w 1951 r. Komisji Urazowo-Ortopedycznej Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia, Komisji do spraw Medycyny Sportowej, Rady Naukowej Instytutu Gruźlicy i przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Reumatologii, natomiast w 1952 r. został członkiem Rady Naukowej Instytutu Balneoklimatycznego.

Za granicą był członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Chirurgów, Towarzystwa Chirurgii Ortopedycznej i Traumatologii, Zgromadzenia Generalnego Międzynarodowego Towarzystwa Rehabilitacji Inwalidów z siedzibą w Nowym Jorku, Rady Naukowej Komitetu Redakcyjnego „Excerpta Medica" w Amsterdamie, Rady Naukowej „The American Journal of Orthopedics", a także członkiem honorowym Francuskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego, Czechosłowackiego Towarzystwa Chirurgii Ortopedycznej i Traumatologii, Towarzystwa Ortopedów w Austrii, Towarzystwa Ortopedów i Traumatologów Jugosłowiańskich, Fińskiego Towarzystwa Ortopedycznego. Został członkiem zagranicznym Francuskiej Akademii Chirurgów, członkiem korespondentem Włoskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Amerykańskiej Akademii Chirurgów Ortopedycznych oraz konsultantem Komisji Światowego Funduszu Badań Naukowych nad Rehabilitacją z siedzibą w Nowym Jorku. Gościł w wielu krajach (Austria, Czechosłowacja, Dania, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Jugosławia, NRD, RFN, Szwajcaria, Szwecja, USA, Wielka Brytania, Włochy, ZSRR), prezentując wyniki swoich badań, które zawsze przyjmowano z wielkim zainteresowaniem. W 1957 r. Światowa Organizacja Zdrowia powołała go na członka Komitetu Ekspertów Rehabilitacji.

Ugruntowana w Polsce i na arenie międzynarodowej najwyższa pozycja naukowa poznańskiego uczonego sprawiła, że za całokształt dorobku naukowego otrzymał doktoraty *honoris causa*, najwyższą godność sześciu uczelni: Akademii Medycznych w Poznaniu (1969), Wrocławiu (1973), Krakowie (1974), Łodzi (1977), Uniwersytetu w Halle i Wittenberdze (1977) oraz AWF w Poznaniu (1979). W 1966 r. został laureatem Nagrody im. Alberta Laskera – najwyższej światowej nagrody w dziedzinie rehabilitacji, przyznawanej przez Międzynarodowe Towarzystwo Rehabilitacji, zaś w 1973 r. otrzymał w Nowym Jorku prestiżową Nagrodę im. Alfreda Jurzykowskiego. Wyrazem naukowego prestiżu Profesora był fakt, że w latach 1957–1967 należał do grona ekspertów WHO w zakresie readaptacji. W 1970 r. Europejskie Biuro WHO, na forum którego wystąpił, uznało za wzorcowy program prof. W. Degi kompleksowej rehabilitacji obecnej na każdym etapie leczenia. Dzięki osiągnięciom Profesora Ministerstwo Zdrowia włączyło w 1969 r. rehabilitację do programu opieki medycznej w Polsce.

W ocenie specjalistów „w dziejach medycyny zapisał się jako jeden ze światowych pionierów rehabilitacji, twórca pierwszej na świecie Katedry Medycyny Rehabilitacyjnej. W wyniku działalności praktycznej i teoretycznej Profesora dr. Wiktora Degi opracowane zostały naukowe podstawy rehabilitacji osób

przewlekle chorych i kalekich. Jego liczne metody operacyjne z zakresu chirurgii ortopedycznej stały się trwałym dorobkiem polskiej medycyny, jego badania przyczyniły się do naukowego opracowania protez kończyn i aparatów ortopedycznych. Osiągnięcia te, powszechnie znane w kraju i wysoko cenione w medycynie światowej, stawiają polską ortopedię w rzędzie przodujących. Szczególne zainteresowanie i szacunek budzą wysiłki prof. dr. Wiktora Degi dla rozwoju i spopularyzowania idei rehabilitacji ludzi kalekich, stworzenia poza ogólną koncepcją także szerokiej bazy naukowej, pozwalającej zarówno na objęcie działalnością coraz szerszych rzesz pacjentów, jak i na ustawiczne doskonalenie metod działania". Profesor Andrzej Nowakowski wspomina: „Zrezygnował z funkcji rektora uczelni, wiedział, że administracja go pochłonie, a on chciał wykonywać pracę, którą lubił. Kochał swoich chorych, miał dla nich czas i cierpliwość. Posiadał olbrzymie doświadczenie kliniczne, śledził literaturę fachową i był bardzo krytyczny względem własnej osoby. W trudnych sytuacjach preferował konsylia, słuchał opinii innych, potrafił też wycofać się z poprzednich swoich nietrafnych decyzji".

Wybitny uczony pozostawił po sobie wielu znakomitych wychowanków, świetnych chirurgów, ortopedów, kontynuujących dzieło mistrza, spośród których 4 uzyskało tytuł profesorski, natomiast doktoraty pod jego kierunkiem osiągnęło 16 lekarzy. Profesor był żonaty z Marią z Żelewskich – pediatrą, z którą miał troje dzieci: Zofię (profesora chemii w PAN), Barbarę (profesora warszawskiej ASP) i Michała (leśnika).

Profesor Wiktor Dega zmarł 16 II 1995 r. w Poznaniu. „Głos Wielkopolski" na stronie tytułowej wymownie napisał: „Wiktor Dega opuścił swoich chorych". Spoczął na cmentarzu Junikowskim, w mieście, któremu tak wiele ofiarował. Profesora pożegnały tłumy przyjaciół, współpracowników i wdzięcznych pacjentów. Jego dzieło i życie ukazała Halina Bogutyn w pracy doktorskiej powstałej na Uniwersytecie w Würzburgu w 1985 r. Imię Profesora nosi Ortopedyczno-Rehabilitacyjny Szpital Kliniczny Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego, XV Liceum Ogólnokształcące oraz Szkoła Podstawowa nr 78 w Poznaniu. W serii Prace Historyczne Biblioteki Ortopedycznej i Traumatologicznej PTOiT w 2017 r. ukazała się publikacja jubileuszowa *Profesor Wiktor Marian Dega (1896–1995) w 120. rocznicę urodzin*, ukazująca życie i osiągnięcia wybitnego lekarza i uczonego. Muzeum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w 2018 r. przygotowało interesującą wystawę pt. „Prof. Wiktor Dega – wspomnienie o życiu i dziele".

Zbigniew Drozdowski (1930–2004) – współtwórca antropologii kultury fizycznej

Profesor Zbigniew Kazimierz Drozdowski urodził się 25 I 1930 r. w Sierakowie w województwie poznańskim w rodzinie Kazimierza i Anny z d. Góralczyk. Ojciec był pracownikiem Zarządu Miasta, natomiast matka zajmowała się prowadzeniem domu i wychowywaniem pięciorga dzieci – córki Grażyny oraz czterech synów: Mirosława, Seweryna, Sławomira i Zbigniewa. Podczas wojny pracował jako robotnik rolny w Brzeziu w powiecie jarocińskim i samodzielnie się uczył, dzięki czemu w rodzinnej miejscowości w 1945 r. ukończył szkołę podstawową. W latach 1945–1948 uczęszczał do Gimnazjum w Pleszewie, potem do Liceum Ogólnokształcącego w Międzychodzie, gdzie zdał egzamin dojrzałości w 1949 r. Następnie podjął studia w zakresie antropologii na Uniwersytecie Poznańskim na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Studia ukończył w 1952 r., osiągając magisterium z filozofii w zakresie antropologii.

Bardzo wcześnie podjął działalność akademicką. W latach 1950–1953, a zatem jeszcze jako student, był asystentem-wolontariuszem w Zakładzie Antropologii macierzystej uczelni. Jego mistrzem był twórca polskiej szkoły antropologicznej prof. Jan Czekanowski, na którym starał się wzorować. Inny wybitny antropolog, prof. Michał Ćwirko-Godycki, wprowadzał młodego adepta nauki w zagadnienia biologii rozwojowej i porównawczej człowieka. Po latach Z. Drozdowski stwierdził, że zawsze interesowały go cztery obszary wiedzy: antropologia, antropomotoryka, chronobiologia i metodologia nauki, którym poświęcił ponad pięć dekad działalności badawczej.

Ważnym momentem w życiu zawodowym i naukowym prof. Z. Drozdowskiego okazał się rok 1952, w którym po ukończeniu studiów podjął pracę (początkowo w ramach godzin zleconych z antropometrii), a od marca 1953 r. etatowo w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Poznaniu na stanowisku starszego asystenta. W tej uczelni przeszedł wszystkie kolejne stopnie awansu naukowego, od asystenta do profesora tytularnego, pracując na stanowiskach: starszy asystent (1953–1955), adiunkt (1955–1965), docent (1966–1971), profesor nadzwyczajny (1972–1988), profesor (1988–1990), profesor zwyczajny (1990–2004). Profesor Z. Drozdowski doktoryzował się na podstawie dysertacji *Wahania dobowe*

wzrostu i wagi uczestników obozów szkoleniowych Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu na Uniwersytecie Poznańskim w 1960 r. W tej samej uczelni habilitował się na podstawie rozprawy *Morfologiczne podstawy procesów selekcyjnych w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Poznaniu* w 1964 r. W następstwie bardzo aktywnej działalności naukowej w 1971 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1988 r. tytuł profesora zwyczajnego nauk przyrodniczych.

W Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego (potem AWF) w Poznaniu pełnił wiele ważnych funkcji, obejmując kolejne stanowiska kierownicze. Przez 34 lata kierował Katedrą Antropologii i Biometrii na Wydziale Wychowania Fizycznego, a w 1998 r. był kuratorem Katedry Biologii i Ochrony Przyrody. Pełnił kolejno funkcje prodziekana (1964–1965), dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego (1965–1969), prorektora (1969–1975), a w latach 1975–1981 rektora tej uczelni. Zasłużył się także dla Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp., będąc pełnomocnikiem rektora prof. S. Bączyka ds. utworzenia w 1971 r. Filii poznańskiej WSWF w Gorzowie Wlkp. Tam niemal przez trzy dekady opiekował się Pracownią Antropologii i Biometrii. Od 1985 r. równolegle był także związany z Uniwersytetem Szczecińskim, początkowo w wymiarze pół etatu, a od 1993 r. etatowo, na którym przez osiem lat kierował Zakładem Antropologii.

Autorytet naukowy Profesora sprawił, że liczne obowiązki akademickie łączył z działalnością na rzecz nauki w skali ogólnopolskiej. W latach 1971–2004 był członkiem, a potem przewodniczącym Komitetu Antropologii Polskiej Akademii Nauk oraz przewodniczył Komitetowi Antropologii PAN w latach 1975–1987. Był członkiem Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Sekcji Zdrowia Publicznego i Kultury Fizycznej Komitetu Badań Naukowych, Komitetu Rehabilitacji i Adaptacji Społecznej i Nauk o Kulturze Fizycznej PAN, Rady Naukowej Zakładu Antropologii PAN, Komitetu Honorowego Międzynarodowej Unii Nauk Biologicznych, członkiem i przewodniczącym Rady Wyższego Szkolnictwa Kultury Fizycznej, przewodniczącym Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN oraz przez trzy kadencje był członkiem Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych.

Jako znany antropolog należał do wielu towarzystw naukowych, w tym European Anthrophological Association, Polskiego Towarzystwa Antropologicznego, Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, Polskiego Towarzystwa Biometrycznego, Association of Sport Kinetics, International Academy of Integrative Anthropology. Wchodził w skład rad redakcyjnych czasopism „Biology od Sport", „Wychowanie Fizyczne i Sport", komitetów wydawniczych i naukowych pism „Przegląd Antropologiczny", „Studies in Physical Anthropology". W macierzystej uczelni kierował procesem wydawniczym, będąc w latach 1975–1992 przewodniczącym Komitetu Wydawniczego AWF.

Zbigniew Drozdowski zasłynął jako wybitny badacz, który zajmował się głównie teorią stosowania nauk antropologicznych w zakresie wychowania fizycznego. Propagował także antropometrię w badaniach nauk o kulturze fizycznej. Rozwijał techniki pomiarowe motoryczności człowieka, określanej jako biologiczna właściwość ludzkiego organizmu. Tworzył narzędzia kontroli morfofunkcjonalnych skutków zmiennej aktywności ruchowej człowieka. W wyniku niezwykłej pracowitości, która stała się wręcz legendarna, profesor opublikował ogółem 540 pozycji naukowych, w tym aż 28 monografii książkowych. Tematyka jego prac dotyczyła antropologii sportowej, a zwłaszcza morfofunkcjonalnych uwarunkowań i skutków ludzkiej aktywności, biologicznych skutków procesów zachodzących w danej populacji, chronobiologicznych podstaw aktywności człowieka, a także biologicznych skutków transformacji w krajach Europy Środkowej. Do najważniejszych opracowań Profesora należały syntetyczne prace: *Antropologia sportowa*, *Morfologiczne podstawy wychowania fizycznego i sportu*, *Antropologia a rehabilitacja ruchowa*, *Rytm biologiczny w wychowaniu fizycznym i sporcie*, *Wstęp do teorii wyniku sportowego*.

Profesor Z. Drozdowski wcześnie rozpoczął działalność w roli promotora. Przyczynił się do kształcenia wielu doktorów, doktorów habilitowanych i profesorów. W latach 1964–2004 przeprowadził ogółem 858 seminariów doktorskich. W pierwszym uczestniczył jego mistrz i wzór prof. Michał Ćwirko-Godycki. Jak podaje Ryszard Asienkiewicz – doktorant i uczeń prof. Z. Drozdowskiego: „Stworzył Profesor własną szkołę kształcenia kadry naukowej znanej w Polsce i poza jej granicami. Dla swych najbliższych współpracowników był nie tylko zwierzchnikiem i nauczycielem, ale także przyjacielem, kolegą i wychowawcą. W środowisku antropologicznym i kultury fizycznej Profesor Zbigniew Drozdowski postrzegany jest z szacunkiem i uznaniem za jego pracowitość, rzetelność, obiektywizm, takt, a nade wszystko za ogromną życzliwość i skromność osobistą. Ogółem Profesor Z. Drozdowski wypromował 92 doktorów (pierwszym był prof. Eugeniusz Wachowski w 1967 r.). Spośród jego doktorantów 11 osób zdobyło tytuł naukowy profesora".

Za całokształt wybitnych osiągnięć naukowych Profesor został dwukrotnie uhonorowany godnością doktora *honoris causa* AWF we Wrocławiu (22 XI 1998 r.) oraz AWF w Poznaniu (15 IV 2003 r.). W wygłoszonej wówczas laudacji prof. Wiesław Osiński wypowiedział ważne słowa: „Myślę, że Profesora Zbigniewa Drozdowskiego można i trzeba postrzegać jako dziedzica światłej myśli tych największych uczonych, którzy jeszcze u progu XX wieku w sposób odważny, gorliwy i niestrudzony dowodzili potrzeby tworzenia akademickiego kształcenia i rozwoju badań naukowych na rzecz wpierw wychowania fizycznego, a później rehabilitacji ruchowej, sportu, rekreacji i turystyki. Jest Pan, Panie Profesorze, niewątpliwie dzisiaj wielkim autorytetem jako człowiek nauki, oryginalny i wszechstronny myśliciel, ogarniający

różne dziedziny na poziomie najważniejszych uogólnień w naukach o kulturze fizycznej. Podziwiamy Pana, Panie Profesorze, jako znawcę, badacza i współtwórcę polskiej antropologii fizycznej, czynnego w różnych jej obszarach, zatroskanego o etyczne podstawy nauki, świadomego stojących przed cywilizacją i kulturą wyzwań i zagrożeń, u początku XXI wieku. W pracy największymi wartościami były dla Profesora: akademicka tradycja, powaga i etos uczelni wyższej. *Honos habet onus*, zaszczyt pociąga za sobą obowiązki – zdaje się myśleć i mówić zawsze Profesor".

Profesor Tadeusz Krupiński w swojej recenzji celnie powiedział: „Profesor Z. Drozdowski, kandydat do zaszczytnego tytułu *honoris causa*, człowiek tytan pod względem talentu, pracowitości i rodzących się błyskawicznie nowych pomysłów i ich realizacji zasługuje na najwyższą ocenę. Może się zastanawiać, jak można w jednym życiu dokonać tak wiele osiągnięć w pracy twórczej, dydaktycznej i organizacyjnej. Intensywna działalność naukowa Profesora Drozdowskiego stworzyła podwaliny pod obszerny dział wiedzy – antropologię sportową. Wprowadzenie przez Profesora Drozdowskiego do nauk kultury fizycznej i sportu wypracowanych w antropologii różnorodnych metod badawczych doprowadziło w konsekwencji do obiektywnych badań, a tym samym dobrze udokumentowanych wyników w tym zakresie wiedzy [...]. Badano wiele cech morfologicznych, fizjologicznych, z zakresu motoryki i oczywiście wyników sportowych. Określenie roli rytmów biologicznych doprowadziło do racjonalizacji szkolenia, treningu sportowego".

Profesor Ryszard Przewęda stwierdził: „Zawsze uważałem Profesora Z. Drozdowskiego za wielkiego patriotę poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego i w postrzeganiu Go zawsze podkreślałem potężny ładunek jego zaangażowania w sprawy Szkoły, dzięki czemu potrafił tak wiele dobrego dla niej uczynić. Problemy badawcze, którym Profesor Zbigniew Drozdowski poświęcił pół wieku swojego niezwykle pracowitego życia, obejmują wiele dziedzin [...]. Większość jego enuncjacji złożyła się na ukształtowanie antropologii sportowej. Wśród polskich antropologów ma tu bezdyskusyjnie palmę pierwszeństwa. Nietrudno dojść do takiego wniosku, kiedy się przegląda Jego publikacje, wśród których jest wiele pozycji, również książkowych, poświęconych roli antropologii w tworzeniu teoretycznych podstaw kultury fizycznej. [...] W formowaniu się polskiej antropologii kultury fizycznej istotne znaczenie miała dokonana przez Niego adaptacja metod antropometrycznych i biometrycznych dla potrzeb teorii wychowania fizycznego i sportu".

Profesor Joachim Cieślik ujął postać i dorobek Profesora następująco: „Człowiek – instytucja, tak można by najkrócej określić miejsce profesora Drozdowskiego w polskiej nauce, w polskiej antropologii, w polskim szkolnictwie wyższym, a w szczególności w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Jego dorobek przerasta to, czego może dokonać pojedynczy człowiek. Ponad

28 podręczników i skryptów, prawie pięć setek artykułów naukowych o różnym charakterze, dziesiątki wychowanków, nauczycieli, którzy Pana Profesora uważają za swojego mistrza i przewodnika [...]. Całe swoje pracowite życie służył [...] ofiarnie i kompetentnie na wszystkich polach – naukowym, dydaktycznym i społeczno-organizacyjnym – swoją budzącą niekłamany podziw i szacunek aktywnością zawodową i życiową. Pola te zresztą trudno precyzyjnie ograniczyć, gdyż osobowość Profesora cechuje organiczne i harmonijne połączenie teorii i praktyki, nauki i dydaktyki i idei czynu. [...] Profesor myślą sięgał obłoków, ale nogami zawsze twardo stąpał po ziemi".

Profesor Zbigniew Drozdowski zawsze skromnie mówił o swoich badaniach: „Byłem klasycznym uniwersyteckim antropologiem, wychowankiem Polskiej Szkoły Antropologicznej, przyjmującej, że jest antropologia nauką badającą człowieka jako biologiczne podłoże zjawisk społecznych. Podobnie jak spore grono moich rówieśników stanąłem przed koniecznością określenia swego miejsca, swych zadań w nowej dziedzinie naszego działania. Szybko uświadomiliśmy sobie, że także w niej samej rysuje się więcej pytań, aniżeli można uzyskać odpowiedzi. [...] Zarysowały się pytania, na które odpowiedź stała się dziełem życia wielu z nas. Pytaliśmy – 1. czym jest kultura fizyczna, 2. czym są nauki kultury fizycznej, jaki jest ich własny obszar badawczy, stosowane techniki i metody badawcze, 3. jakie są powiązania z klasycznymi, już ukształtowanymi dyscyplinami [...]. Mnie przypadło adaptowanie technik badawczych antropologii do potrzeb nauk kultury fizycznej, nierozłącznie wiążące się z jej tworzącymi się dopiero metodologicznymi aspektami, a także ujęcie jej biologicznych podstaw".

Profesor Dariusz Wieliński – uczeń i następca prof. Drozdowskiego w roli rektora AWF w Poznaniu, tak po latach wspomina swojego mistrza: „Pan Profesor był dla nas – pracowników Zakładu – kierownikiem bardzo wymagającym. Potrafił jednak tak stawiać wymagania, że traktowane one były jak polecenia otrzymywane od ojca. W dobie zależności panujących w przedsiębiorstwach korporacyjnych – nie da się tego jasno wytłumaczyć... Codziennie rano witał nas od progu pytaniem o artykuł lub obliczenia do artykułu. Wiedział, że każdy młody człowiek na początku kariery zawodowej musi mieć postawione bardzo konkretne i jasno sprecyzowane wymagania, jeśli cokolwiek pożytecznego ma z niego wyrosnąć. Sam był niedościgłym wzorem nauczyciela akademickiego. Dojeżdżający pociągiem, od 6 rano w pracy, wychodził późnym wieczorem. Pamiętam, że praktycznie non stop pisał – jakieś artykuły naukowe, książki, recenzje, opinie. Z natury skromny, pisał na wszystkim, co tylko mógł wykorzystać, nie wyłączając starych kopert czy paczek po papierosach. Potrafił pracować bez komputera i zdobyczy techniki. Na wykłady nigdy się nie spóźniał i nigdy też nie brał materiałów. Dokładnie wiedział, co ma i co chce przekazać studentom. Kiedy był na nas zły – nigdy nie usłyszeliśmy od Niego słowa, że

mamy szukać sobie innej pracy. Pełen kultury i spokoju starał się przekonywać, że ciężka praca ma sens i z czasem daje wymierne efekty. To wszystko powodowało, że zwyczajnie wstyd nam było nie wykonać polecenia czy spełnić Jego prośby. Nikt z nas nawet nie próbował czegoś nie zrobić. Bo co mielibyśmy Mu powiedzieć? Że dojeżdżamy do pracy? Że mamy dzieci i mnóstwo obowiązków? Może to zabrzmi dziwnie w ustach antropologa, ale nie wyobrażałem sobie, by mogło Go kiedyś zabraknąć. By mógł kiedyś nie przyjść do pracy. Wydawał mi się nieśmiertelny. Sam zresztą wielokrotnie powtarzał zdanie «tylko śmierć może mnie zwolnić z obowiązków». No i kiedyś nie przyszedł. Śmierć pojechała po Niego aż do Warszawy. Dopadła Go – a gdzieżby indziej – w czasie wykonywania obowiązków recenzenta w CK. Wszystko, co robiliśmy w Zakładzie Antropologii, zarówno naukowego, jak i dydaktycznego – robiliśmy tak naprawdę dla Niego. Prowadził słynne seminaria doktorskie, na które przyjeżdżało kilkadziesiąt osób z różnych stron kraju (Bydgoszczy, Szczecina, Przelewic, Gorzowa Wlkp., Gdańska). Seminaria odbywające się w ciasnym pokoju w naszym Zakładzie – w piątki od godz. 17. Wszyscy szli na weekend do domów, a my na seminarium. Wtedy trochę się buntowaliśmy. Dziś jednak każdy z nas uczciwie powie, że brakuje mu tych spotkań. Bo nigdy później nie udało się nikomu stworzyć tak fantastycznej atmosfery naukowej, wspartej nieformalnymi ćwiczeniami z zakresu metodologii badań naukowych. Kiedy na końcu jego drogi życiowej – stanęliśmy w Auli przy trumnie Profesora, pełniąc swego rodzaju wartę podczas Senatu żałobnego – nikt z nas nie słuchał przemówień Rektora, Prorektorów, Dziekanów. Wszyscy my, pracownicy Jego Zakładu, znaliśmy Go przecież najlepiej. Moglibyśmy powiedzieć dużo więcej niż zawarto w przemówieniach. Płakaliśmy więc tylko jak dzieci, mając świadomość, że od teraz nic już nie będzie normalne. Profesor zostawia bowiem pustkę, której żadne z nas ani osób z naszego otoczenia naukowego nie będzie w stanie wypełnić".

W życiu prywatnym prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski od 1955 r. był żonaty z Teresą Gościniak i miał dwóch synów: Stoigniewa i Macieja. Długie lata mieszkał w Puszczykowie i jak w uczelni mówiono – wczesnym świtem, pierwszym porannym pociągiem przyjeżdżał do uczelni, często powracając do domu wieczorem. Po prostu był tytanem pracy. Profesor dr hab. Zbigniew Drozdowski zmarł 21 IX 2004 r. podczas delegacji służbowej w Warszawie. W dowód hołdu dla jego wyjątkowych dokonań dla Akademii Wychowania Fizycznego ostatni raz przybył do swojej Alma Mater i został pożegnany w auli uczelni. Następnie w otoczeniu rodziny, przyjaciół, współpracowników i uczniów spoczął na cmentarzu w Puszczykowie.

Jan Dziedzic (1924–1997) – twórca kultury fizycznej osób niepełnosprawnych

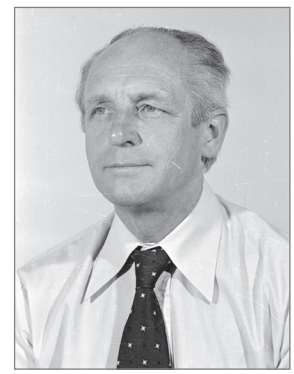

Życie prof. Jana Dziedzica przebiegało w czasie ograniczonym datą narodzin 13 VI 1924 r. i datą śmierci 5 VII 1997 r. Trafił więc w swym życiu na czas wyjątkowy. Dzieciństwo było kształtowane przez budzenie się Polski do wolności po okresie zaborów. Wczesną młodość przeżył w czasie II wojny światowej i podczas ponownego zniewolenia Polski przez Związek Radziecki. Czas dorosłego życia wyznaczały kolejne ważne daty w historii Polski – zrywy społeczne, które w latach: 1956, 1970 i 1980 były kolejnymi próbami odzyskania tożsamości narodowej przez Polskę. I wreszcie w późnej dorosłości doczekał – po przejściu stanu wojennego – wymarzonej chwili: odzyskania przez Polskę pełnej wolności w 1989 r. Patriotyzm Profesora sprawił, że kolejne zmiany polityczne istotnie określiły przebieg jego życia.

Urodzony w Poznaniu w rodzinie robotniczej, opuścił swoje miasto w wyniku przesiedlenia przez Niemców w 1940 r. do Jędrzejowa w województwie kieleckim. Na tym terenie jako 17-letni chłopak włączył się w walkę z niemieckim okupantem, najpierw podejmując działalność wywiadowczo-dywersyjną w ramach Batalionów Chłopskich, a potem w Armii Krajowej (pseudonim „Kadet"). Okres ten wspominał: „W styczniu 1940 zostałem wraz z rodziną wysiedlony do znajdującego się w Generalnym Gubernatorstwie, Jędrzejowa. Pracowałem tam w spółdzielni rolniczo-handlowej. 31 XII 1941 r. zostałem zaprzysiężony w Batalionach Chłopskich w Małogoszczy (przyjmując pseudonim „Kadet"), które później zostały wcielone do Armii Krajowej. W jednostce działałem prawie do końca 1944 r.". Po zakończeniu działań wojennych w lutym 1945 r. powrócił do Poznania. Zdając sobie sprawę z sytuacji politycznej, jakiej nie potrafił zaakceptować, podjął odważną próbę ucieczki na Zachód. Został jednak złapany i uwięziony na terenie Czechosłowacji, tuż przy granicy z Austrią. Dzięki szczęśliwemu zbiegowi okoliczności uzyskał zwolnienie z aresztu i powrócił do Poznania.

W 1945 r. podjął studia w dziedzinie wychowania fizycznego na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. Ciekawe jest to, że wyboru kierunku studiów dokonał z powodów politycznych. Młody student chciał doskonalić

własną sprawność fizyczną, aby być lepiej przygotowanym do walki z reżymem komunistycznym. W czasie studiów uczestniczył w reaktywowaniu Akademickiego Towarzystwa Sportowego „Sokół". Bezpośrednio po ukończeniu studiów w 1947 r. rozpoczął pracę jako nauczyciel wychowania fizycznego w poznańskim Liceum im. Jana Kantego. Szybko ją jednak utracił z powodu otwartego wyrażania swoich patriotycznych poglądów. Jedyną możliwością kontynuowania zatrudnienia, jaka mu pozostała, było przyjęcie stanowiska nauczyciela wychowania fizycznego w Zakładzie dla Niewidomych Dzieci w Owińskach. Pracował tam w latach 1951–1959.

Zetknięcie się z dziećmi niepełnosprawnymi było przełomem w życiu Profesora. Od tego momentu skuteczne udzielanie pomocy osobom niepełnosprawnym stało się dla niego wyzwaniem zawodowym. W tej pracy zdobywał też zupełnie nowe doświadczenia. Przekonał się, że aktywność ruchowa może być znakomitą formą wspierania rozwoju dzieci i młodzieży niewidomej. Dodatkowo zaangażował się w pracę społeczną w oddziale poznańskim Polskiego Związku Niewidomych, aby w ten sposób wspierać żołnierzy i cywilów, którzy na skutek działań wojennych utracili zdrowie i sprawność fizyczną. W środowisku tym propagował aktywność fizyczną jako wartościową formę odzyskiwania zdrowia fizycznego i psychicznego. W 1951 r. utworzył przy poznańskim oddziale Polskiego Związku Niewidomych pierwszą w Polsce sekcję sportową, umożliwiającą młodzieży, a także dorosłym niewidomym uprawianie w zorganizowany sposób różnych dyscyplin sportu, takich jak: gimnastyka przy muzyce, konkurencje lekkoatletyczne, wioślarstwo, jeździectwo. Profesor uważał, że „niewidomy nie goni za sukcesami sportowymi, chociaż dają mu ogromną satysfakcję, ale zdobywa wiarę w swoje możliwości, uczy się współdziałania z innymi oraz zdobywa samodzielność".

W ramach tej działalności zorganizował w 1951 r. wieloetapowy spływ kajakowy dla osób z uszkodzeniem wzroku (prawdopodobnie pierwszy na świecie). Podejmując tego typu inicjatywy, odkrył, jak duże są niewykorzystane możliwości rozwojowe osób niewidomych. Zdał sobie sprawę ze znaczenia ruchu w usprawnianiu osób niepełnosprawnych i upowszechnienia aktywności ruchowej wśród osób niewidomych w całej Polsce. Nawiązał współpracę z wieloma spółdzielniami pracy dla niewidomych i organizował w całym kraju turnusy rehabilitacyjno-sportowe, będące nowatorską i skuteczną formą rehabilitacji. O znaczeniu tej propozycji może świadczyć fakt, że bardzo szybko podobne turnusy zaczęto organizować dla osób z innymi rodzajami niepełnosprawności.

Pionierską działalność Profesora zauważyły i doceniły władze Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Został w niej zatrudniony w 1956 r. w Zakładzie Wychowania Fizycznego w Szkołach i Zakładach Specjalnych. Jego zadaniem było stworzenie pierwszego w Polsce kierunku kształcenia nauczycieli: „WF

w szkołach specjalnych", a także rozpoczęcie badań naukowych nad optymalizacją zajęć ruchowych pod kątem osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Do wykonania obu zadań podszedł Profesor z typową dla niego pasją. Bardzo szybko rozwinął i przekształcił Zakład w Instytut Specjalnego Wychowania Fizycznego, będący trzecią tego typu placówką naukową i dydaktyczną w Europie.

Nowe obowiązki naukowe nie odciągnęły go od praktyki rehabilitacyjnej. Nadal doskonalił programy turnusów rehabilitacyjno-sportowych, poszerzał ofertę aktywizowania niewidomych o nowe dyscypliny sportu, interesował się upowszechnianiem sportu nie tylko wśród osób niewidomych, ale także osób niesłyszących, niepełnosprawnych umysłowo, z dziecięcym porażeniem mózgowym. Będąc znakomitym organizatorem, nawiązał ścisłą współpracę z Ministerstwem Oświaty i Wychowania, Związkiem Spółdzielni Inwalidów, Zrzeszeniem Sportowym „Start" oraz Kliniką Ortopedii Akademii Medycznej w Poznaniu. Zdawał sobie bowiem sprawę z tego, że tylko poprzez zaangażowanie wielu instytucji można kompleksowo i skutecznie doskonalić rehabilitację osób niepełnosprawnych, właściwie przygotować przyszłych specjalistów do pracy w tym zakresie, a także rozwijać wszechstronne badania naukowe tworzące podstawę teoretyczną dla rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

Stopniowo krystalizowała się idea, że trzeba dążyć do stworzenia całościowego systemu wykorzystania ruchu w usprawnianiu osób niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie. Efektem tego myślenia stało się przekształcenie w 1991 r. Instytutu Specjalnego Wychowania Fizycznego w Katedrę Kultury Fizycznej Osób Niepełnosprawnych. Nowe określenie jednostki organizacyjnej AWF w Poznaniu lepiej odzwierciedlało zainteresowania badawcze i wdrożeniowe Profesora – traktowanie kultury fizycznej jako dopełniającej się całości, w której skład wchodziło specjalne wychowanie fizyczne, turystyka i sport osób niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie. Warto w tym miejscu podkreślić, że promowany przez Profesora w latach siedemdziesiątych XX w. pomysł wykorzystania ruchu w procesie resocjalizacji był na tyle dalekowzroczny, że do chwili obecnej nie został w pełni urzeczywistniony. Niemniej jego wartość jest coraz bardziej dostrzegana i doceniana.

Wcześniejsze pasje sportowe prof. Jana Dziedzica – niejako mimochodem – wyraziły się także w nieco inny sposób. W 1951 r. utworzył w klubie „Posnania" sekcję rugby, gdzie przez kilka lat pełnił funkcję trenera, a kiedy była taka potrzeba, to także zawodnika. Wychował wielu znakomitych sportowców, w tym reprezentantów Polski w rugby. Jednak historyczne znaczenie miało zorganizowanie, przy Jego istotnym zaangażowaniu, w dniach 30 VIII–1 IX 1963 r. I Festynu Sportowego Spółdzielczości Inwalidów w Sierakowie Wielkopolskim. Impreza, w której uczestniczyło ponad 500 niepełnosprawnych zawodników z całej Polski, startujących w wielu konkurencjach sportowych, zapoczątkowała rozwój profesjonalnego sportu osób niepełnosprawnych w na-

szym kraju. Nieco później, bo w 1968 r., przy wydatnym wsparciu Profesora, zorganizowano w Poznaniu I Ogólnopolską Olimpiadę Osób z Upośledzeniem Umysłowym. Nikt dziś już nie pamięta tego wydarzenia, a więc warto w tym miejscu przypomnieć, że ciężar organizacyjny jego przeprowadzenia wzięło na siebie poznańskie Stowarzyszenie Sportowe „Start", a Profesor dzięki swojemu autorytetowi naukowemu patronował także tej inicjatywie. Ogólnie można więc powiedzieć, że Profesor tworzył „fundamenty" współczesnego ruchu paraolimpijskiego i olimpiad specjalnych.

Doświadczenia praktyczne wyniesione z pracy z dziećmi niewidomymi w Ośrodku w Owińskach, a później w Zrzeszeniu Sportowym „Start", spowodowały, że Profesor ukierunkowywał swoje badania naukowe na rozwiązywanie realnych problemów życiowych osób niewidomych. W 1964 r. doktoryzował się na podstawie pracy *Rola szkicu punktowego w orientacji przestrzennej niewidomych*, napisanej pod kierunkiem prof. dr. Tadeusza Krajewskiego na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Z kolei na Wydziale Psychologii i Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego uzyskał w 1969 r. habilitację w zakresie pedagogiki specjalnej na podstawie monografii *Usprawnianie fizyczne niewidomych na turnusach rehabilitacyjno-leczniczych*. Tytuł profesora został mu nadany decyzją Rady Państwa w 1977 r.

Profesor Jan Dziedzic ogółem opublikował ponad 100 prac naukowych, w tym sześć pozycji książkowych, które warto wymienić: *Wychowanie fizyczne niewidomych, Z zagadnień orientacji przestrzennej niewidomych, Kultura fizyczna w szkołach i zakładach dla upośledzonych umysłowo, Kultura fizyczna w szkołach i zakładach dla głuchych i niedosłyszących. Poradnik metodyczny, Kultura fizyczna w szkołach i zakładach dla niewidomych i niedowidzących, Kultura fizyczna dla osób niepełnosprawnych. Psychopedagogiczne i medyczne studium terminologiczne*. Każda z wymienionych książek miała charakter nowatorski i istotnie zaważyła na podnoszeniu poziomu metodyki zajęć ruchowych z dziećmi i osobami dorosłymi z różnymi dysfunkcjami fizycznymi i psychicznymi.

Do Instytutu, a później do Katedry kierowanej przez Profesora, przyjeżdżali po naukę także badacze z innych ośrodków akademickich w Polsce i w Europie. Zawsze mogli liczyć z jego strony na życzliwą pomoc w rozwiązywaniu problemów naukowych i praktycznych. Pod jego kierunkiem zostało zrealizowanych dziewięć prac doktorskich, a w wielu przewodach doktorskich i habilitacyjnych Profesor pełnił funkcję recenzenta. Zasługą Profesora było też upowszechnianie w naszym kraju ciekawych rozwiązań zagranicznych, odnoszących się do usprawniania ruchowego osób niepełnosprawnych. Współpracował z badaczami o podobnych zainteresowaniach naukowych z: Uniwersytetu w Marburgu (Niemcy), Uniwersytetu im. Palackeho w Ołomuńcu (Czechy), Centralnego Ośrodka Rehabilitacji Upośledzonych Umysłowo w Rinekoti (Finlandia) i Urzędu do spraw Szkolenia Specjalnego w Sztokholmie (Szwecja).

Był autorytetem w zakresie teorii i praktyki rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Przede wszystkim pozostawał jednak niestrudzonym propagatorem kultury fizycznej osób niepełnosprawnych w kraju. Uznał, że można to robić efektywnie na konferencjach naukowo-szkoleniowych. Zorganizował ich w Poznaniu kilkanaście – przede wszystkim dla nauczycieli wychowania fizycznego, lekarzy, pedagogów specjalnych i rodziców osób niepełnosprawnych. Współpracował też systematycznie z Zakładem Badawczym Związku Spółdzielni Inwalidów jako członek Rady Naukowej, Centrum Naukowo-Badawczym Spółdzielczości Inwalidów oraz z Komitetem Rehabilitacji i Adaptacji Człowieka Polskiej Akademii Nauk, a także z innymi instytucjami związanymi z rehabilitacją tych osób.

W ocenie dorobku naukowego prof. J. Dziedzica dokonanej przez prof. Stanisława Kowalika czytamy: „Jego praca przyczyniła się do stworzenia pierwszej w Polsce placówki badawczej zajmującej się wychowaniem fizycznym i sportem osób niepełnosprawnych. Dzięki Jego działalności, wspieranej intensywnie przez Kazimierę Milanowską, Janinę Tomaszewską i Aleksandra Kabscha oraz najbliższych współpracowników Profesora: Wiesławę Dłużewską-Martyniec, Krystynę Kałuźniacką, Marię Knapik, Hannę Pracharczyk, Mirosława Górnego, Andrzeja Krawańskiego, Bernarda Wieczorka, powstały podstawy teoretyczne dla usprawniania ruchowego różnych kategorii osób niepełnosprawnych, a szczególnie upowszechnianie idei uprawiania sportu przez osoby niepełnosprawne. [...] wizja sportu osób niepełnosprawnych, którą prezentował Jan Dziedzic, akcentowała przede wszystkim troskę o zdrowie tych sportowców, co jednak skutkowało wyraźnym odróżnianiem się tej działalności od działalności sportowej osób niepełnosprawnych".

Profesor Stanisław Kowalik tak interpretuje fenomen Jana Dziedzica: „Można zadać pytanie: co sprawiało, że Profesor przyciągał do siebie tak wielu specjalistów zainteresowanych kulturą fizyczną osób niepełnosprawnych? Odpowiedzieć na to pytanie można stosunkowo łatwo, ponieważ osobowość i działania Profesora były bardzo wyraziste. Po pierwsze, decydującą rolę odgrywały jego kompetencje zawodowe. Ogromne doświadczenie praktyczne w pracy z osobami niepełnosprawnymi, połączone z solidną wiedzą teoretyczną, były gwarancją tego, że każda jego wypowiedź była wiarygodna i ważna z punktu widzenia doskonalenia rehabilitacji, szczególnie zaś rehabilitacji dzieci i dorosłych niewidomych. On po prostu wiedział dokładnie, o czym mówi, gdyż za analizami teoretycznymi stała wieloletnia praktyka pedagogiczna. Po drugie, był znakomitym metodykiem nauczania ruchu osób niewidomych. Oni też doceniali to w największym stopniu. Traktowali Profesora nie tylko jako swojego Nauczyciela, ale też jako Przyjaciela. Dzięki swej mądrości potrafił zachęcić osoby z dysfunkcją wzroku do przezwyciężania trudności życiowych, które wynikały nie tylko z kłopotów w orientacji przestrzennej, niedostatecznej wydolności fizycznej, braku estetyki wykonywanych ruchów, ale także z istniejących barier psychologicznych

(lęk, niska samoocena, wstyd) i społecznych (odrzucenie społeczne). Mówiąc prosto, Profesor kochał ich, a oni kochali jego. Po trzecie, Profesor ujmował wszystkich swoją pasją, z jaką wykonywał postawione sobie zadania. Gdy sam napotykał na przeszkody w dążeniu do celu, nigdy z niego nie rezygnował. Dla dobra osób niepełnosprawnych potrafił podporządkować się innym, skromnie wycofać się z rywalizacji o splendory, poszukiwać ciągle nowych ludzi, którzy wspieraliby go w dążeniu do celu. A ponieważ potrafił robić to z klasą, dlatego też w końcu zawsze otrzymywał potrzebne wsparcie społeczne. Po czwarte, był świetnym diagnostą potrzeb osób niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie. Dzięki towarzyszeniu im w codziennym życiu, szybko orientował się, co jest dla nich ważne, co ich frustruje i przeszkadza w normalnej egzystencji. Zdawał sobie sprawę z tego, że kultura fizyczna nie pomoże w rozwiązaniu tych spraw w całości. Jednak starał się w taki sposób ją kształtować, aby poprzez uczestnictwo w zorganizowanej aktywności fizycznej zwiększać szanse nie tylko na rozwój motoryczny i poprawę stanu zdrowia, ale również ułatwiać zdobycie pracy lub zawarcie bliskich znajomości. Po piąte, Profesor zawsze był autentyczny w swoich działaniach. Robił to, w co wierzył. Jego tolerancja była duża, ale miała też swoje granice. Gdy w 1980 r. powstała w Polsce «Solidarność», był jednym z pierwszych organizatorów Komisji Zakładowej tej organizacji w macierzystej uczelni. Później, w czasie stanu wojennego, w sposób odważny i bezkompromisowy zabiegał o odtworzenie tego ruchu społecznego. Wreszcie konsekwentnie wspierał ukochaną «Solidarność» po jej odrodzeniu się w 1989 r.".

Działalność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna na rzecz osób niepełnosprawnych została doceniona poprzez przyznanie prof. Janowi Dziedzicowi wielu odznaczeń regionalnych, resortowych i państwowych.

Jerzy Gaj (1929–2016) – współtwórca historii sportu i turystyki

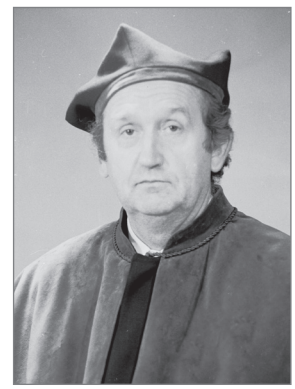

Jerzy Ludwik Gaj urodził się 22 XII 1929 r. w Lesznie. Był synem Stefana – starszego wachmistrza 17. Pułku Ułanów im. Bolesława Chrobrego i Heleny z d. Glumiak. Ojciec Jerzego pełnił funkcję szefa kancelarii 17. Pułku Ułanów, a w czasie II wojny światowej został mianowany chorążym, służąc w Armii Krajowej. Lata młodzieńcze Jerzy Gaj spędził w Lesznie. Do szkoły podstawowej uczęszczał w latach 1936–1939. W sierpniu 1939 r., wraz z matką, rodzeństwem i innymi rodzinami, przeniósł się za Lwów. W grudniu 1939 r. rodzina Gajów – Helena wraz z dziećmi: Czesławem (ur. 11 I 1926 r.) i Ludwiką (ur. 28 III 1935 r.) wróciła do Leszna. Niemcy skonfiskowali mieszkanie i Gajowie zmuszeni byli zamieszkać u rodziców matki Jerzego. W sierpniu 1940 r. Jerzy Gaj wraz z bliskimi został wysiedlony do Generalnej Guberni. Zamieszkał u rodziny w Tenczynku niedaleko Krzeszowic, w województwie krakowskim. Tam ukończył siedmioklasową szkołę powszechną.

Wiosną 1945 r. rodzina Gajów powróciła do rodzinnego Leszna. W miejscowym gimnazjum i liceum ogólnokształcącym Profesor kontynuował naukę (1945–1950). W tym czasie związał się z harcerstwem. Działał w jego strukturach w latach 1945–1950 i 1957–1961, uzyskując kolejne uprawnienia instruktorskie. Równocześnie uprawiał lekkoatletykę, startując w barwach Harcerskiego Klubu Sportowego, a następnie Kolejowego Klubu Sportowego w Lesznie. Zaraz po maturze rozpoczął studia w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Po ich ukończeniu podjął studia eksternistyczne na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Tytuł zawodowy magistra wychowania fizycznego uzyskał w 1954 r. na podstawie pracy pt. *Powstanie i rozwój Klubu Sportowego „Unia" w Lesznie (1938–1953)*, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Zdzisława Grota w Zakładzie Historii i Organizacji Kultury Fizycznej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej powołano w 1 I 1954 r. Zaczął tam prowadzić ćwiczenia z historii kultury fizycznej. W 1960 r. na UAM obronił pracę magisterską pt. *Miejsce Tadeusza Strumiłły w historii Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1919–1939.* Wkrótce awansował na stanowisko

adiunkta. Po trzech latach (w 1963 r.) na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UAM obronił pracę doktorską pt. *Główne nurty ideowe Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1919–1939*. W 1965 r. przebywał na stażach naukowych na wydziałach wychowania fizycznego w Pradze i Bratysławie. Znacznie pomnożył dorobek naukowy i w 1969 r. został powołany na stanowisko docenta etatowego WSWF w Poznaniu.

W tym samym roku przeniósł się do Gdańska, gdzie przyczynił się do przekształcenia tamtejszego Studium Nauczycielskiego Wychowania Fizycznego w Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego. Pełnił w niej funkcję dziekana, dyrektora Instytutu Szkolnego Wychowania Fizycznego, Instytutu Nauk Humanistycznych, kierownika Zakładu Nauk Społeczno-Politycznych, a od 1972 r. – prorektora ds. nauki. W 1973 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego w Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie na podstawie współautorskiej pracy z prof. Z. Grotem pt. *Zarys dziejów kultury fizycznej w Wielkopolsce*.

Propozycja ze strony kierownictwa AWF w Poznaniu w 1976 r. sprawiła, że prof. Jerzy Gaj w trakcie drugiej kadencji przeniósł się do Gorzowa Wlkp. W 1978 r. otrzymał tytuł naukowy profesora (1978). Jerzy Gaj był drugą osobą w Gorzowie Wlkp., która otrzymała tytuł profesora. Tam sprawował funkcję prorektora ds. Filii (1976–1984), a następnie prorektora ds. Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego (1984–1987), dyrektora Instytutu Nauk Humanistycznych (1987–1991). Pełnił też obowiązki kierownika Samodzielnej Pracowni Historii Kultury Fizycznej (przekształconej w 1984 r. w Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej, a następnie – w 1987 r. – w Zakład Historii Kultury Fizycznej), a od 1993 r. – aż do osiągnięcia wieku emerytalnego w 2000 r. – kierownika Katedry Historii Kultury Fizycznej. Profesor był zatrudniony nadal w Zamiejscowym Wydziale Kultury Fizycznej poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp. (do 2011 r.), a także w Wyższej Szkole Gastronomii i Hotelarstwa w Poznaniu w latach 2000–2011. Był wymagającym i życzliwym dydaktykiem – ogółem wypromował 500 magistrantów.

Jego zainteresowania naukowe początkowo dotyczyły dziejów ideologii społeczno-wychowawczej i układów sił politycznych w Związku Harcerstwa Polskiego w okresie międzywojennym. Analiza tych problemów znalazła odzwierciedlenie w publikacji książkowej Jerzego Gaja pt. *Główne nurty ideowe w Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1918–1939*. Książkę tę przygotował na podstawie swojej dysertacji doktorskiej i artykułów zamieszczanych w „Rocznikach Naukowych WSWF w Poznaniu" w 1963 i 1965 r. – *Charakter i kierunki ideowe w Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1918–1939* oraz *Miejsce Tadeusza Strumiłły w historii harcerstwa*.

Rezultatem badań ogólnopolskich była monografia pt. *Wychowanie fizyczne i sport w Polsce Ludowej* oraz monografia przygotowana wspólnie z Kajetanem Hądzelkiem *Dzieje kultury fizycznej w Polsce na przełomie XIX i XX wieku*. Ta

druga została oceniona bardzo wysoko. W 1997 r., wspólnie z K. Hądzelkiem, Jerzy Gaj opublikował kolejną monografię – *Dzieje kultury fizycznej w Polsce (od czasów najdawniejszych po współczesność)*. Wspólnie z Bernardem Woltmannem wydał monografie pt.: *Sport w Polsce 1919–1939* oraz *Zarys historii sportu w Polsce 1867–1996*. Kolejne monografie poświęcił historii turystyki: *Zarys turystyki w Polsce w XIX i XX wieku*, *Zarys historii turystyki w Polsce*, *Dzieje turystyki w Polsce* oraz *Dzieje turystyki w Polsce* – wydanie II rozszerzone.

Drugim nurtem zainteresowań badawczych prof. J. Gaja były dzieje najnowsze kultury fizycznej w ujęciu regionalnym, a następnie krajowym. Początkowo przedmiot dociekań stanowiła historia kultury fizycznej w Wielkopolsce. Ich rezultatem była monografia pt. *Kultura fizyczna w Wielkopolsce na tle sytuacji gospodarczo-społecznej i politycznej (1919–1939)*. Zawierała ona przede wszystkim rozważania związane z polityką państwa wobec rozwijającego się z różną dynamiką wychowania fizycznego i sportu. Problematykę tę Profesor kontynuował we wspólnej publikacji z prof. Z. Grotem – *Zarys dziejów kultury fizycznej w Wielkopolsce*, opracowując samodzielnie okres od 1919 do 1969 r. Na ten temat opublikował też wiele wartościowych artykułów, takich jak: *Kultura fizyczna w Wielkopolsce w 25-eciu PRL, Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" w Wielkopolsce w latach 1919–1939, Kultura fizyczna na wielkopolskiej wsi w latach 1920–1951*. Kilka tekstów poświęcił historii Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Były to m.in. *50-lecie Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, *Tradycje i dorobek Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Z dziejów poznańskiej AWF, Rola i miejsce Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu w Poznaniu w historii Akademii Wychowania Fizycznego*, *Tradycje i dorobek Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu*. Obchody jubileuszu 75-lecia Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu stały się okazją do zaprezentowania jej bogatego dorobku naukowego, dydaktycznego, sportowo-kulturalnego itp. Dzięki inicjatywie prof. J. Gaja powstała monografia pod jego redakcją pt. *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1919–1994*. Była to kontynuacja wcześniejszej inicjatywy Z. Grota, odnoszącej się do WSWF w Poznaniu.

Na łamach „Roczników Naukowych" AWF w Poznaniu Profesor zamieścił jeszcze wiele artykułów, z których na szczególną uwagę zasługują: *Źródła prasowe w badaniach dziejów kultury fizycznej w Wielkopolsce*, *O przydatności źródeł w archiwach terenowych dla badań rozwoju kultury fizycznej w Wielkopolsce (lata 1918–1939), Z problematyki badań dziejów kultury fizycznej w Wielkopolsce, Poznańskie badania w zakresie historii kultury fizycznej* (z T. Ziółkowską), *Badania regionalne w zakresie historii kultury fizycznej na przykładzie poznańskiej AWF*. Problematykę sportu wśród klasy robotniczej prezentował na łamach seryjnego wydawnictwa pt. „Sport Robotniczy", ukazującego się w latach 1962–1974. Były to teksty: *Sport robotniczy w Chodzieży*, *Udział Związku Walki Młodych*

w rozwijaniu kultury fizycznej w województwie poznańskim w latach 1945–1948, *Prasa wielkopolska jako informator, propagator i organizator kultury fizycznej w latach 1945–1948, Podziemne życie sportowe w okupowanej Wielkopolsce*. Swemu mistrzowi J. Gaj poświęcił artykuły: *W 70. rocznicę urodzin prof. dra Zdzisława Grota* i *Wkład prof. dra Zdzisława Grota do historii kultury fizycznej Wielkopolski*.

W dorobku naukowym Jerzego Gaja znalazły się publikacje dotyczące rodzinnego miasta autora: *Początki i rozwój sportu w Lesznie 1902–1939, Początki sportu w Lesznie i jego rozwój w latach 1902–1995*, *Sport w Lesznie w latach 1902–1996* (*Der Sport in Leszno in Jahren 1902–1996*), *Dzieje MKKS „Polonia – 1912" (1912–2002), Rola samorządu w rozwoju kultury fizycznej w Lesznie w latach III Rzeczypospolitej* (*The role of Self – Government in Leszno in the development of physical culture within the Third Republic period*). Wspólnie z gorzowskimi pracownikami naukowymi Katedry Historii Kultury Fizycznej opracowano monografie zespołowe: *Kultura fizyczna na ziemi gorzowskiej 1945–1979* oraz *Sport w województwie gorzowskim 1975–1990*,

Wynikiem badań regionalnych w odniesieniu do Wolnego Miasta Gdańska, a zwłaszcza interesującej Profesora „otoczki społeczno-politycznej kultury fizycznej" oraz rywalizacji sportowej między Polakami i Niemcami, była publikacja pt. *Zarys historii polskiej kultury fizycznej w Wolnym Mieście Gdańsku 1920–1939*. Jak stwierdził Jerzy Topolski, prof. UAM w Poznaniu, „J. Gaj dał przez pryzmat kultury fizycznej doskonałe wejrzenie w życie ludności polskiej w Gdańsku oraz pogłębiające się konflikty polsko-niemieckie". Problematykę kultury fizycznej w Gdańsku Jerzy Gaj przedstawił także w kilku artykułach drukowanych w monografiach i „Rocznikach Naukowych" WSWF w Gdańsku.

Profesor Jerzy Gaj organizował i współorganizował wiele konferencji krajowych i jedną międzynarodową: „Education Physique des enfants avants l'epoque de La puberté" (1974) oraz „Kultura fizyczna przełomu XIX i XX wieku" (1970), „Kultura fizyczna ludności rodzimej na byłym pograniczu niemieckim w WM Gdańsku do 1939 r." (1975). Jednym z największych przedsięwzięć organizacyjnych Profesora było zainicjowanie i prowadzenie Letniej Szkoły Historyków Kultury Fizycznej. Dzięki osobistemu zaangażowaniu Jerzego Gaja w Chycinie wykładał znany metodolog prof. Jerzy Topolski (1928–1998). Organizowane cyklicznie w ośrodku dydaktyczno-szkoleniowym poznańskiej AWF w Chycinie ogólnopolskie konferencje naukowe w ramach Letniej Szkoły Historyków Kultury Fizycznej (1986, 1988, 1990, 1993, 1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013, 2015) pozostawiły po sobie piętnaście obszernych tomów interesujących materiałów. Wszystkie tomy wydano pod wspólnym tytułem: *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*. Wśród konferencji współorganizowanych przez Profesora należy wymienić I Międzynarodową Konferencję Historyczną (1969) poświęconą polskiej kulturze

fizycznej okresu rozbiorów. Jej pokłosiem była monografia pt. *Studia nad dziejami kultury fizycznej XIX i XX wieku* (wyd. w 1973 r.). W tym samym roku zorganizował jeszcze konferencję z okazji 50-lecia Klubu Sportowego „Gedania" zwieńczoną monografią pod swoją redakcją. Sprawując funkcję prezesa Gdańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, Jerzy Gaj zorganizował w 1975 r. sesję popularnonaukową, która miała na celu ukazanie dorobku kultury fizycznej w powojennej Polsce. W 1977 r. współorganizował konferencję naukową nt. „Kultura fizyczna na ziemiach północno-zachodnich w PRL".

Z dużym zaangażowaniem podchodził Profesor do prowadzonych od 1972 r. seminariów doktorskich, a następnie habilitacyjnych. Łącznie wypromował jedenastu doktorów oraz otoczył opieką trzech habilitantów. Dysertacje doktorskie obronili: Adam Natanek (1973), Jerzy Krzysztofowicz (1981), Bożena Bruska-Steffen (1981), Zygmunt Twardowski (1985), Sławomir Tyszkowski (1987), Maciej Łuczak (1989), Małgorzata Nowacka (2002), Grzegorz Bieńczyk (2006), Aleksy Chmiel (2006), Bogdan Dębowski (2008), Jan Paweł Piotrowski (2012). Przewody habilitacyjne ukończyli: dr Leonard Nowak (1998), dr Maciej Łuczak (2003), dr Piotr Godlewski (2007), zaś L. Nowak uzyskał w 2015 r. tytuł profesora. Na zlecenia rad wydziału akademii wychowania fizycznego w Polsce oraz uniwersytetów w Gdańsku, Poznaniu i Szczecinie prof. J. Gaj napisał 31 recenzji prac doktorskich. Zrecenzował cztery prace na stopień doktora habilitowanego. Wydał jedną opinię o dorobku naukowym w sprawie nadania tytułu profesora. Na zlecenie komitetów wydawniczych wykonał 42 recenzje wydawnicze (monografii naukowych i prac zbiorowych). Zrecenzował również wiele artykułów naukowych w różnych wydawnictwach oraz opublikował kilkanaście recenzji na łamach czasopism. Napisał ponadto 10 recenzji wydawniczych materiałów pokonferencyjnych.

Profesor brał czynny udział w licznych zespołach redakcyjnych i opiniotwórczych. W latach 1968–1969 i 1978–1989 był członkiem i redaktorem Komitetu Wydawniczego WSWF w Poznaniu, następnie sekretarzem uczelnianego wydawnictwa nowo utworzonej WSWF w Gdańsku, a potem – do 1976 r. – wiceprzewodniczącym Komitetu Wydawniczego. Współtworzył także Gorzowskie Towarzystwo Naukowe. Pełnił w nim funkcję wiceprezesa i wiceprzewodniczącego Kolegium Wydawniczego GTN. Zasiadał w Resortowej Komisji Nauki (1977–1984), Komisji Wydawniczej Nauk o Kulturze Fizycznej PAN (1980–1983 i 1987–1988), w Komitecie Podstawowych Problemów Kultury Fizycznej, Komisji Badań Regionalnych Oddziału PAN w Poznaniu (1975–1977 i 1985–1986), a w latach 1987–1988 – Komisji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego ds. Rozwoju Szkolnictwa Wyższego. Działał też w towarzystwach naukowych, m.in. w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, Polskim Towarzystwie Naukowym Kultury Fizycznej. Należał do Sekcji Historii PTNKF. Współpracował

też z Komisją Historyczną Głównego Komitetu Kultury Fizycznej (od 1959 r.) oraz działał w Komisji Historycznej ZHP (1957–1961).

Warto podkreślić, że prof. Jerzy Gaj należał do grona najwybitniejszych historyków sportu, wychowania fizycznego i turystyki w Polsce. Jego wkład w upowszechnianie najnowszej historii wychowania fizycznego, sportu i turystyki w Polsce miał ogromne znaczenie dla rozwoju nauk historycznych, a zwłaszcza nauk o kulturze fizycznej. W swoich pracach prezentował szerszą perspektywę historyczną, uwzględniającą wpływ uwarunkowań zewnętrznych, wewnętrznych, społeczny zasięg sportu masowego i wyczynowego na dzieje kultury fizycznej, uwikłanej w ideologię państwa. Wiele zjawisk historycznych zachodzących w sporcie i wychowaniu fizycznym w wymiarze krajowym przedstawiał również na tle uwarunkowań międzynarodowych. W historiografii krytycznie odnosił się do nadmiernych uproszczeń. Raził go schematyzm w rozpatrywaniu rozwoju sportu, ograniczający się tylko do analizy działalności stowarzyszeń sportowych. Badaniom z zakresu historii turystyki nadał metodologiczny porządek, finalizując je wartościowymi syntezami historii turystyki w ujęciu ogólnopolskim. Był mistrzem i mentorem dla kilku pokoleń swoich uczniów. Żywe zainteresowania historią kultury fizycznej Wielkopolski, Pomorza w ujęciu regionalnym oraz rodzinnego Leszna, Gorzowa Wlkp., Poznania, Gdańska w ujęciu lokalnym, zaszczepione przez jego mentora prof. Zdzisława Grota, dały ciekawe wnioski, wysoko oceniane przez wybitnych znawców historii i metodologii.

Profesor był człowiekiem z natury pogodnym o wielostronnych zainteresowaniach. Wobec doktorantów był promotorem o usposobieniu łagodnym, ale w dyskusji potrafiącym w sposób subtelny celnie ripostować, odsłaniając wyraziście swoje racje, dając impuls do myślenia i zastanowienia. Cenił wysoko zawód historyka, starając się wypełniać go rzetelnie, będąc krytycznym wobec powierzchowności w badaniach i działalności naukowej. Ten wybitny znawca dziejów polskiej kultury fizycznej opublikował ponad 160 prac, w tym 11 prac zwartych, 11 zwartych współautorskich. W szkolnictwie wyższym przepracował 57 lat, w tym 35 lat w Zamiejscowym Wydziale Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. (1976–2011). Profesor Jerzy Gaj zmarł 30 XII 2016 r. Został pochowany 5 I 2017 r. na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu w otoczeniu rodziny, przyjaciół i uczniów oraz delegacji uczelni, której oddał pół wieku twórczej pracy.

Zdzisław Grot (1903–1984) – współtwórca historii kultury fizycznej

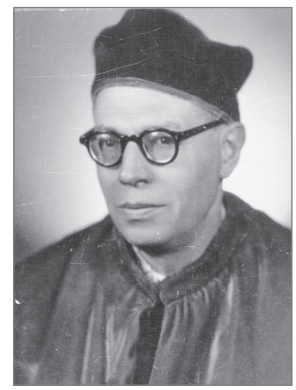

Profesor dr hab. Zdzisław Grot urodził się 30 XII 1903 r. w Gozdaninie w pobliżu Mogilna (woj. kujawsko-pomorskie). Jego ojcem był Feliks Grot, a matką Maria z d. Kobylska. Do szkoły podstawowej uczęszczał w latach 1911–1915 w Środzie Wielkopolskiej i w Poznaniu. Następnie kształcił się w Gimnazjum Klasycznym im. św. Marii Magdaleny w Poznaniu (1915–1923). Podczas nauki szkolnej był aktywny, należąc do tajnego kółka Towarzystwa im. Tomasza Zana, a potem był członkiem drużyny skautowej im. Romualda Traugutta oraz stowarzyszenia oświatowego „Sowa". Gdy wybuchło Powstanie Wielkopolskie, zaciągnął się w szeregi walczących powstańców, angażując się w charakterze gońca roznoszącego rozkazy i meldunki pomiędzy oddziałami powstańczymi a dowództwem. Na długo zapamiętał pamiętne powitanie w Poznaniu Ignacego Paderewskiego w dniu 26 XII 1918 r.

Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w 1923 r. podjął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Poznańskiego w zakresie historii i germanistyki. Był słuchaczem wybitnych uczonych, w tym mediewisty prof. Kazimierza Tymienieckiego i germanisty prof. Adama Kleczkowskiego. Największy wpływ na późniejszy rozwój naukowy Zdzisława Grota wywarł prof. Adam N. Skałkowski, zajmujący się badaniami politycznych dziejów Polski XVIII/XIX w. Podczas studiów Z. Grot podejmował różne prace zarobkowe, co wynikało z trudnej sytuacji materialnej w domu rodzinnym. Był m.in. kasjerem w Zakładach Kórnickich oraz bibliotekarzem w Poznańskiej Izbie Rzemieślniczej.

Po ukończeniu studiów w 1928 r. przez cztery lata pracował jako nauczyciel gimnazjalny w Grodzisku Wielkopolskim i Ostrzeszowie. W 1930 r. uzyskał tytuł zawodowy magistra filozofii i rozpoczął działalność naukową. Jego zainteresowania dotyczyły najnowszej historii Polski i zaowocowały wydaniem 20 publikacji oraz uzyskaniem stopnia doktora nauk filozoficznych z zakresu historii. Pracę doktorską pt. *Ks. Aleksy Prusinowski* obronił na Uniwersytecie Poznańskim 11 VI 1934 r., a następnie opublikował w serii „Życiorysy Zasłużonych Polaków w XVIII i XIX w." (Poznań 1935, t. 20). Po powrocie do Poznania początkowo podejmował różne prace dorywcze, m.in. jako redaktor pisma „Kupiec". W 1935 r.

objął stanowisko kierownika Biblioteki Starostwa Krajowego, które piastował aż do wybuchu II wojny światowej. Równolegle pracował naukowo, o czym świadczy powiększenie dorobku naukowego o 35 dalszych opracowań. W tym czasie (1937 r.) zawarł związek małżeński z mgr chemii Zofią Prange. Z tego związku urodziła się córka Iwona.

Po wybuchu wojny w grudniu 1939 r. wraz z żoną i córką, podobnie jak wielu Wielkopolan, został wysiedlony do Sokołowa Podlaskiego. Stamtąd wraz z rodziną przeniósł się do Częstochowy, gdzie w latach 1941–1944 pracował w różnych zakładach przemysłowych oraz uczestniczył w tajnym nauczaniu stopnia średniego i wyższego. Podczas okupacji urodziło się jeszcze troje dzieci, stąd sytuacja materialna rodziny Grotów stała się bardzo trudna.

W 1945 r. Zdzisław Grot powrócił wraz z rodziną do Poznania i krótko był asystentem na Uniwersytecie Poznańskim. Jeszcze w tym samym roku objął stanowisko dyrektora Centralnej Biblioteki Pedagogicznej przy Kuratorium Okręgu Szkolnego w Poznaniu, które pełnił bez przerwy do 1957 r. Równolegle był związany ze szkolnictwem średnim i wyższym. Pełnił funkcję dyrektora II Liceum dla Pracujących w roku szkolnym 1945/1946 oraz był wykładowcą historii Niemiec na Wydziale Germanistyki Uniwersytetu Poznańskiego (od 1948 r.). Równolegle aktywnie tworzył naukowo, czego wynikiem stały się dwie ważne prace – *100 lat Zakładów H. Cegielski 1846–1946* (Poznań 1946) oraz *Hipolit Cegielski* (Poznań 1947), za które we wrześniu 1948 r. uzyskał habilitację na macierzystej uczelni.

Z dniem 1 IX 1956 r., z dorobkiem ponad 100 publikacji naukowych, w tym 6 samodzielnych książek, związał się na stałe z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza. Wkrótce, 1 IV 1957 r., otrzymał tytuł naukowy i stanowisko profesora nadzwyczajnego, zaś 18 lipca 1963 r. – profesora zwyczajnego. Na uniwersytecie wykładał historię powszechną nowożytną. Pełnił szereg funkcji kierowniczych, w tym dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1958–1960) i kierownika Katedry Historii Niemiec (1961–1969). W latach 1957–1964 jako kurator sprawował nadzór nad uniwersyteckim archiwum, a w roku akademickim 1960/1961 jako przedstawiciel Wydziału Filozoficzno-Historycznego był członkiem Senatu UAM.

Skala zainteresowań badawczych prof. Z. Grota była rozległa. Z problematyki, którą się zajmował, wyodrębniły się dwa główne nurty: pierwszy dotyczył dziejów Poznania i Wielkopolski, przedstawionych w szerokich opisach licznego udziału Polaków w walkach narodowowyzwoleńczych w dobie zaborów, a szczególnie w Powstaniu Wielkopolskim. Do tego nurtu należały także biografie wybitnych Wielkopolan m.in. Hipolita Cegielskiego, Augusta Cieszkowskiego, Ewarysta Estkowskiego, Kazimierza Kantaka, Karola Libelta, Karola Marcinkowskiego. Drugi nurt obejmował problematykę niemiecką, wyrażoną w publikacjach traktujących o rozwoju parlamentaryzmu niemieckiego, udziale posłów polskich w Sejmie Prus i Parlamencie Rzeszy, a także walce polskiej i innych mniejszości

narodowych w Niemczech o zachowanie tożsamości narodowej. Wyniki swoich badań ogłosił w ponad 400 opracowaniach, w tym kilkunastu książkach. Ponadto był współautorem trzech monografii oraz 40 prac zespołowych, a także redaktorem 20 opracowań zbiorowych. Wydał także 6 tomów materiałów źródłowych.

Wśród zainteresowań badawczych z nowożytnej i najnowszej historii Polski zagadnienia kultury fizycznej stały się przedmiotem badań prof. Z. Grota stosunkowo późno. Podjęcie tej problematyki wiąże się z powołaniem 1 I 1954 r. Zakładu Historii i Organizacji Kultury Fizycznej w ówczesnej Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Poznaniu, w której Profesor objął wykłady, a następnie seminaria magisterskie i doktorskie w zakresie historii kultury fizycznej. Warto wspomnieć, że od 1945 r. przedmiot – dzieje wychowania fizycznego prowadził sam prof. Eugeniusz Piasecki. Po jego śmierci (17 VII 1947 r.) wykłady i ćwiczenia z historii kultury fizycznej w latach 1950–1953 prowadził mgr Antoni Balcerek. W tym okresie w WSWF dotkliwie brakowało kadry profesorskiej i doktorskiej, także w obrębie historii kultury fizycznej. Profesor Z. Grot zajął się też organizacją warsztatu naukowo-dydaktycznego i opracowaniem wieloletniego planu badawczego. Jako główne zagadnienia znalazły się w nim tematy z dziejów kultury fizycznej w Polsce, zwłaszcza w Wielkopolsce i na Pomorzu (początkowo do 1939 r., potem rozciągnięte na lata okupacji i okres Polski Ludowej) oraz problematyka europejskich systemów wychowania fizycznego: niemieckiego, szwedzkiego, francuskiego, angielskiego i ich wpływu na rozwój kultury fizycznej w Polsce. Później w planie badań – jako pierwsza w Polsce – znalazła się także problematyka polonijnej kultury fizycznej.

Profesor Grot zajmował się badaniami historii kultury fizycznej w Wielkopolsce w okresie zaboru pruskiego, rozwojem akademickiego kształcenia w zakresie wychowania fizycznego w Poznaniu oraz życiem i działalnością patrona poznańskiej AWF – prof. Eugeniusza Piaseckiego, którego imię uczelnia nosi od 4 VI 1982 r. Odzwierciedleniem tych badań były publikacje obrazujące działalność poznańskiego ośrodka kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego do II wojny światowej (*Krótki rys dziejów Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1939*, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Poznańskim w latach 1919–1945*), opracowania biograficzne o Eugeniuszu Piaseckim oraz obszerne studium pt. *Polska kultura fizyczna w Wielkim Księstwie Poznańskim (1815–1918)*, zamieszczone we wspólnej książce z Jerzym Gajem pt. *Zarys dziejów kultury fizycznej w Wielkopolsce*.

Powyższą problematykę wielkopolskiej kultury fizycznej rozszerzyli pod kierunkiem Profesora jego uczniowie: Jerzy Gaj, Seweryn Warsicki, Ryszard Wieczorek, Janina Pełkowska-Turati, Teresa Ziółkowska, Zofia Kozłowiecka-Tyll, natomiast inni podejmowali tematykę o zasięgu regionalnym (Marian Tuliszka) oraz z zakresu polonijnej kultury fizycznej (Bernard Woltmann). Kilka prac prof. Z. Grot zamieścił w wydawnictwach zagranicznych. Z tej grupy publikacji na

szczególną uwagę zasługują rozprawy – *Polska kultura fizyczna w ustroju feudalnym* (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu w Halle) oraz *Próba zarysu historii sportu i kultury fizycznej w Polsce od średniowiecza do II wojny światowe*j (niemieckie czasopismo „Stadion"). Potem Profesor stał się członkiem Rady Redakcyjnej tego kolońskiego pisma.

Wszystkie publikacje Profesora oparte są na bogatej i rzetelnej bazie źródłowej oraz nowoczesnym warsztacie metodologicznym. Charakteryzują się ukazaniem zjawiska kultury fizycznej na szerokim tle społecznym i ekonomiczno-politycznym, a także w ścisłym związku z przemianami społecznymi i kulturowymi epoki, której dotyczą. W ocenie uczniów i współpracowników pod tym względem prof. Grot był niedoścignionym mistrzem i wzorem godnym naśladowania. Cechowała go skrupulatność, wręcz naukowy pedantyzm i benedyktyńska cierpliwość, tak ważna w badaniach naukowych. Tego samego wymagał od magistrantów, doktorantów i habilitantów.

Warto zauważyć, że prof. Z. Grot wykazywał również dużą aktywność edytorską. Jako redaktor opracował trzy monografie: *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, wydaną z okazji 50-lecia uczelni, *Studia nad dziejami kultury fizycznej XIX/XX wieku* oraz *Struktura i działalność AWF w Poznaniu w latach 1965–1975*, do których napisał przedmowy i przygotował kilka artykułów, w tym wyczerpującą analizę stanu badań i źródeł dotyczących dziejów poznańskiej uczelni. Twórczymi konsultacjami przyczynił się do nadania kształtu dalszym pracom zbiorowym (*40 lat od Katedry Wychowania Fizycznego UP do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu* oraz *50 lat Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu*). Wybitny historyk, prof. Witold Jakóbczyk, recenzując pierwszą z tych prac, napisał, że „nie ma w niej nic z jubileuszowego patosu, ani samochwalstwa, choć było się czym pochwalić. Autorzy w sposób rzetelny i obiektywny zdołali wykazać ogrom wysiłku garści – z czasem rozrastającej się – entuzjastów, doskonalących swoje umiejętności mimo nieustannych przeszkód, reform organizacyjnych i programowych".

Ogółem prof. Z. Grot przepracował w Akademii Wychowania Fizycznego 21 lat (1955–1976). Utrzymywał żywe kontakty nie tylko z instytucjami i zakładami naukowo-dydaktycznymi w kraju, głównie warszawskim (z prof. Ryszardem Wroczyńskim, prof. Stefanem Wołoszynem, prof. Andrzejem Wohlem), ale także z uczelniami zagranicznymi. Należały do nich następujące uniwersytety, które prowadziły badania nad historią kultury fizycznej: Uniwersytet w Halle – prof. Gerhard Lukas, Uniwersytet w Pradze – prof. Franciszek Krátký, Uniwersytet w Budapeszcie – prof. László Kutassi oraz innymi. Kontakty te miały na celu nie tylko wielokierunkową współpracę z pokrewnymi ośrodkami za granicą, ale także dały możliwość wymiany myśli i informacji naukowo-badawczej oraz korzystnie wpłynęły na ukształtowanie poznańskiego planu badań.

Osiągnięcia naukowe, zarówno w zakresie organizacji badań, jak i wyników własnych dociekań naukowych, spowodowały duże uznanie i rozgłos, jakie prof. Grot zdobył w kręgach historyków kultury fizycznej za granicą. Świadczą o tym m.in. zaproszenia na wykłady dla nauczycieli akademickich wielu uniwersytetów, do recenzowania prac doktorskich i habilitacyjnych przygotowanych w tych ośrodkach na międzynarodowe sympozja i seminaria naukowe, m.in. w Niemczech i Szwajcarii. W dowód uznania Profesor był przedstawicielem Polski i członkiem korespondentem Międzynarodowego Komitetu Historii Kultury Fizycznej (ICOSH).

Interesujące wykłady, zwykle o charakterze monograficznym, systematyczne seminaria ze studentami (pod jego kierunkiem powstało 150 prac magisterskich), wnikliwe badania źródłowe i ogromny dorobek pisarski, a także zaangażowane uczestnictwo w dziedzinie organizacyjnej i wydawniczej na temat historii kultury fizycznej nie zamykają rejestru osiągnięć naukowych Profesora. Wiele czasu i energii poświęcił też na kształcenie swoich następców. Realizował je poprzez seminaria i liczne konsultacje indywidualne, na które znajdował zawsze czas, nie szczędząc rad i wskazówek. Taktownie, ale konsekwentnie motywował swoich podopiecznych do systematycznej pracy, mobilizował do kwerendy źródłowej i weryfikował postęp w tworzeniu doktoratów.

Efektem tej działalności promotorskiej jest 10 pomyślnie ukończonych prac doktorskich (Jerzy Gaj – *Główne nurty ideowe w Związku Harcerstwa Polskiego (1918–1939)* (1963), Seweryn Warsicki – *Kultura fizyczna w Wielkopolsce w latach 1919–1927* (1965), Ryszard Wieczorek – *Działalność klubów sportowych miasta Poznania w latach 1919–1939* (1966), Bernard Woltmann – *Polska kultura fizyczna na Krajnie Złotowskiej i Zachodnich Kaszubach pod panowaniem niemieckim (1919–1939)* (1970), Janina Pełkowska-Turati – *Instytucje przedszkolne w Wielkim Księstwie Poznańskim w latach 1842–1918* (1970), Marian Tuliszka – *Rozwój sportu pływackiego w Polsce w latach 1919–1939* (1970), Teresa Ziółkowska – *Niemieckie zrzeszenie gimnastyczne i sportowe w Poznańskiem w latach 1815–1918* (1974), Zofia Kozłowiecka-Tyll – *Taniec na scenie polskiej w Poznaniu w latach 1815–1918* (1974), Henryk Podgórski – *Kultura fizyczna w Kielcach na tle przemian społeczno-ekonomicznych w latach 1863–1939* (1975), Hassan Nagi Mahmoud – *Geneza i rozwój piłki nożnej w wybranych krajach Zatoki Arabskiej do 1980 r.* (1985) oraz dwie prace habilitacyjne – Jerzy Gaj (1972) i Bernard Woltmann (1981). Ponadto dwóch uczniów prof. Z. Grota otrzymało tytuł naukowy profesora (Jerzy Gaj – 1978, Bernard Woltmann – 1993).

Dzięki Profesorowi poznańska szkoła historii kultury fizycznej, którą tworzył przez prawie 30 lat uporczywej pracy, należy nie tylko do czołowych ośrodków w kraju, ale także jest uznawana poza jego granicami. Do przedstawionego w pewnym skrócie dorobku naukowo-dydaktycznego i wkładu do historii kultury fizycznej prof. Grota należy dodać, że należał on do tej grupy wybitnych

uczonych, którzy niechętni byli wszelkiego rodzaju rozgłosom, a ujmował swoich podopiecznych ogromną pracowitością i niezwykłą skromnością. Jak wspominał prof. Bernard Woltmann, jego seminaria były fascynującą przygodą intelektualną. Niektóre indywidualne konsultacje Profesor prowadził „w drodze", spacerując z doktorantem i dyskutując o realizowanej pracy doktorskiej.

Profesor Bernard Woltmann (1932–2013) tak wspominał swojego promotora i mistrza: „Profesor Zdzisław Grot był oazą spokoju i uosobieniem życzliwości. Sam w życiu wiele przeżył, więc starał się postępować godnie. Doktorantów uczył cierpliwości i rzetelności, zalecając, aby pisząc mało, powiedzieli jak najwięcej. Był zwolennikiem precyzyjnego słowa, bez zbędnych ozdobników i pustych określeń w narracji. Cenił skromność i umiar w życiu oraz w nauce. Często odbywaliśmy konsultacje doktorskie spacerując i namiętnie dyskutując". Profesor Jerzy Gaj (1929–2016) zapytany o swojego promotora, odpowiedział, że prof. Zdzisław Grot zawsze był dla niego mistrzem i najważniejszą postacią w życiu naukowym. Cenił go za prawość i okazywaną doktorantom życzliwość. Wielu z nich bardzo pomógł w życiu, promując naukowo i kierując na właściwe tory pracy zawodowej. Jego wartość docenił szczególnie wtedy, gdy już sam został promotorem.

Za swoją wieloletnią działalność naukową, dydaktyczno-wychowawczą i organizatorską prof. Z. Grot został uhonorowany licznymi odznaczeniami i nagrodami państwowymi, resortowymi i regionalnymi. Na okolicznościowej sesji naukowej dla uczczenia jego 80. rocznicy urodzin, która odbyła się w AWF w Poznaniu 13 III 1984 r. z udziałem kierownictwa uczelni, licznego grona współpracowników i uczniów, został udekorowany najwyższym odznaczeniem uczelni – Medalem im. Eugeniusza Piaseckiego. Odbierając zaszczytną nagrodę, nie krył wzruszenia, uznając ją za jedną z najważniejszych w swoim życiu. Profesor dr hab. Zdzisław Grot zmarł w 7 VIII 1984 r. i pochowany został na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu, w mieście, dla którego żył i tworzył przez 50 lat. Wybitnego historyka żegnała rodzina, grono przyjaciół i uczniów.

Kazimierz Grottel (1930–2017) – prekursor neurobiologii sportu

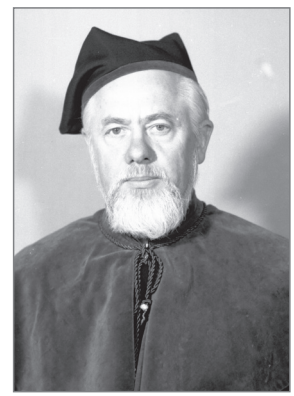

Kazimierz Grottel urodził się 21 II 1930 r. w Pabianicach, w rodzinie Józefa i Marianny Grottel z d. Szajbner. Jego życie silnie ukształtowała II wojna światowa. Podczas wojny rodzina Grottelów była mocno zaangażowana w walkę konspiracyjną, za co zapłaciła wysoką cenę. Wielu najbliższych trafiło do obozów koncentracyjnych, z których ojciec i jeden z braci Kazimierza nie wrócili. Pomimo młodego wieku K. Grottel w okresie wojny był żołnierzem Armii Krajowej pod pseudonimami „Dzidek" i „Patyk".

Po wojnie działał w harcerstwie oraz interesował się archeologią. W trudnych warunkach uzyskał maturę i w 1951 r. rozpoczął studia medyczne na poznańskiej Akademii Medycznej na kierunku lekarskim. Aby się utrzymać, po zaliczeniu pierwszego roku podjął pracę na stanowisku młodszego asystenta w Zakładzie Anatomii, z którym był związany aż do 1981 r. Do 1961 r. był tam zatrudniony jako asystent, a także pracował jako chirurg w kilku szpitalach w Poznaniu. Gdy był studentem, brał udział w Poznańskim Czerwcu 1956, później był członkiem Tymczasowego Środowiskowego Komitetu Rewolucyjnego Studentów w Poznaniu, będącego studencką formą wsparcia zrywu października 1956 r. W 1958 r. zawarł związek małżeński z Jolantą Rucką (również lekarzem), z którego urodziło się pięcioro dzieci: Maciej, Katarzyna, Tomasz, Anna i Marcin. W latach siedemdziesiątych XX w. uczestniczył w spotkaniach konspiracyjnych, w trakcie których wraz z grupą przyjaciół intelektualistów tworzył projekty konstytucji oraz ustawy o samorządzie terytorialnym. W 1976 r. za wsparcie protestu antykomunistycznego został skazany na dwa lata więzienia w zawieszeniu.

Równolegle przebiegała jego droga naukowo-dydaktyczna. 10 VI 1961 r. uzyskał stopień doktora nauk medycznych z zakresu neuroanatomii. Od 1963 r. pełnił funkcję kierownika ds. administracji Zakładu Anatomii i kierownika dydaktycznego kształcenia dla studentów kierunku lekarskiego. Rozprawę habilitacyjną, przygotowaną u boku prof. Józefa Kołaczkowskiego, obronił przed Radą Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu 13 XII 1967 r. W latach 1968–1981 był docentem w Zakładzie Anatomii Prawidłowej, z którym związał się na 28 lat. W tym okresie opublikował 37 oryginalnych prac w czasopismach

zagranicznych i krajowych: „Journal für Hirnforschung", „Folia Morphologica", „Polish Endocrinology", „Anatomischer Anzeiger", współpracując z tak wybitnymi naukowcami, jak profesorowie: Teresa Hofman, January Jaśkowski, Józef Kołaczkowski, Mirosław Kozik, Witold Michałkiewicz, Andrzej Obrębowski, Tadeusz Sobusiak, Roman Zimny.

W 1981 r. na prośbę ówczesnego rektora Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu prof. Aleksandra Kabscha utworzył Zakład Morfologicznych i Czynnościowych Podstaw Ruchu (przekształcony później w Katedrę Neurobiologii), w którym zajmował się badaniami i kształceniem studentów w zakresie struktury oraz czynności ośrodków i dróg nerwowych sterujących ruchem. Było to całkowicie nowatorskie, gdyż żadna z polskich uczelni sportowych nie zajmowała się układem nerwowym, a za granicą było zaledwie kilka takich wydziałów. Jednocześnie był to pierwszy zakład naukowy w Poznaniu, którego głównym celem było poszerzanie podstawowej wiedzy o układzie nerwowym.

Pomimo trudności okresu stanu wojennego prof. K. Grottel zorganizował od podstaw nowoczesną jednostkę naukową, badającą zagadnienia neurobiologii eksperymentalnej przy niespotykanym dotąd podejściu w Polsce, łączącym najnowocześniejsze światowe metody z zakresu neuroanatomii (metody znakowania histochemicznego neuronów) i neurofizjologii (rejestracje wewnątrzkomórkowe z pojedynczych neuronów oraz jednostek ruchowych mięśni). W jednostce tej zrealizowano pod kierownictwem prof. Kazimierza Grottela oraz młodych współpracowników liczne granty naukowe Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, Komitetu Badań Naukowych, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Liczne kontakty naukowe i personalne prof. K. Grottela z czołowymi przedstawicielami świata nauki – zarówno za granicą, jak i w Polsce – ugruntowały pozycję Katedry Neurobiologii w światowej czołówce. Dzięki współpracy naukowej prof. Grottela z kierownikiem Zakładu Fizjologii na Uniwersytecie w Göteborgu prof. Elżbietą Jankowską poznańscy neurobiolodzy mogli znacząco powiększyć swoje doświadczenia badawcze poprzez liczne staże zagraniczne w renomowanym ośrodku w Szwecji.

W latach 1984–1987 prof. Grottel pełnił funkcję prorektora do spraw nauki poznańskiej AWF. Zapamiętano, że promował jakość nauki i publikacji, co nie było łatwe ani zrozumiałe w tamtym okresie. Choć pełnił tak wysoką funkcję w uczelni, nadal spotykał się z licznymi szykanami natury politycznej. Jego wniosek o nadanie tytułu profesora był latami blokowany przez uczelnianą Podstawową Organizację Partyjną, co stanowiło naruszenie prawa nawet w ustroju tego okresu. Ostatecznie Kazimierzowi Grottelowi nadano tytuł profesora nauk medycznych 14 IV 1991 r. Wcześniej, w 1990 r., na prośbę ówczesnego rektora Akademii Medycznej w Poznaniu prof. Antoniego Pruszewicza oraz odchodzącej na emeryturę kierownik Zakładu Patofizjologii Narządu Ruchu

prof. Jadwigi Koczocik-Przedpelskiej objął na 10 lat funkcję kierownika tej jednostki.

Profesor Kazimierz Grottel w latach 1982–2000 był inicjatorem i organizatorem sześciu ogólnopolskich kolokwiów „Organizacja mięśnia i sterowanie ruchem", których celem było nawiązanie kontaktów naukowych i wymiana doświadczenia badawczego z tak renomowanymi ośrodkami, jak Instytut Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego PAN (prof. prof.: Teresa Górska, Julita Czarkowska-Bauch, Urszula Sławińska, Remigiusz Tarnecki, Stefan Kasicki, Henryk Majczyński) oraz Instytut Biocybernetyki i Inżynierii Biomedycznej (prof. Wojciech Zmysłowski, prof. Maria Piotrkiewicz) w Warszawie.

Naczelną ideą jego działalności naukowej było powiązanie osiągnięć nowoczesnej neurofizjologii eksperymentalnej z aspektami praktycznymi neurofizjologii klinicznej. Wynikiem tej pracy było rozwinięcie metod diagnostycznych, takich jak elektromiografia oraz techniki rejestracji potencjałów wywołanych poprzez ich automatyczną akwizycję i analizę komputerową z wykorzystaniem nowoczesnej, jak na tamte lata, metodologii i aparatury. Realizację wizji prof. Kazimierza Grottela umożliwiło wdrożenie metod propagowanych przez czołowych przedstawicieli polskiej neurofizjologii klinicznej w osobach prof. Ireny Haussmanowej-Petrusewicz, prof. Barbary Emeryk-Szajewskiej oraz prof. Józefa Kopcia. W pracy naukowej Profesor stanowił wzór rzetelności i precyzji, a wizja nowoczesnego dokumentowania wyników w publikacjach z zakresu neurobiologii, dotycząca powiązania metod neuroanatomicznych oraz neurofizjologicznych, była jego oryginalnym pomysłem.

Już w pierwszym okresie pracy zawodowej zainteresowania naukowe Kazimierza Grottela koncentrowały się głównie na badaniach anatomicznych układu nerwowego, przydatnych dla praktyki klinicznej, później poszerzone o eksperymenty z użyciem technik czynnościowych. Dotyczyły one m.in. wpływu uszkodzeń splotu nadnerczowego, stosunków topograficznych w kanale kręgowym (z tego zakresu się doktoryzował), zmian w jądrach nerwów czaszkowych po ich uszkodzeniu, efektów drażnienia gałęzi pnia nerwu błędnego na wydzielanie hydroksykortykoidów, unerwienia nadnerczy, połączeń z narządu równowagi do jądra nerwu odwodzącego i jądra klinowatego dodatkowego, lokalizacji ośrodków informacji z zakresu aparatu ruchowego gardła, krtani i języka, móżdżkowych źródeł projekcji do nerwu przedsionkowo-ślimakowego, dwukierunkowych połączeń jądra smukłego z móżdżkiem, drogi rdzeniowo-móżdżkowej; z tego szerokiego zakresu badań w latach 1960–1975 powstało 26 oryginalnych publikacji naukowych.

Pod koniec pracy w Zakładzie Anatomii Prawidłowej i pierwszych latach działalności w Zakładzie Neurobiologii AWF (1976–1983) opublikował wiele prac dokumentujących przebieg dendrytów neuronów w rdzeniu kręgowym i pniu mózgu, które wskazywały, iż kontaktów synaptycznych nie można ograni-

czać tylko do położenia ciał neuronów, ale trzeba uwzględnić również przestrzenie, w których rozmieszczone są ich wypustki dendrytyczne. Wyniki umożliwiły sformułowanie pojęć „pole dendrytyczne" i „przestrzeń aferentacji", które później były stosowane także przez innych autorów.

Ogromną ambicją naukową prof. Grottela była chęć poszerzenia badań neuroanatomicznych o poznawanie czynności układu nerwowego. W ogólnym ujęciu te neurofizjologiczne badania dotyczyły dwóch wątków – sieci neuronalnej, szczególnie rdzenia kręgowego, oraz jednostek ruchowych mięśni szkieletowych. Z tego zakresu w latach 1986–2001 prof. Grottel wraz z zespołem opublikował około 50 oryginalnych prac w czasopismach o zasięgu międzynarodowym. Znaczącym odkryciem stało się ponadto zidentyfikowanie obustronnych i dwukierunkowych połączeń pomiędzy neuronami zlokalizowanymi w ośrodkach ruchowych segmentów S2 i C6 rdzenia kręgowego.

Drugi kierunek badań elektrofizjologicznych, wdrożonych całkowicie od podstaw, dotyczył doświadczeń z rejestracją czynności izolowanych funkcjonalnie jednostek ruchowych mięśni szkieletowych. Pierwsze opublikowane wyniki badań (1986) dotyczyły potencjałów czynnościowych jednostek ruchowych w mięśniu brzuchatym przyśrodkowym. W dalszych pracach opisane zostały liczne cechy skurczu jednostek ruchowych. Cykl kolejnych publikacji dotyczył kodowania informacji eferentnej przez neurony motoryczne w procesach sterowania siłą skurczu mięśni. W pracach tych opisano wpływ układu bodźców pobudzających na rozwój siły skurczów tężcowych jednostek ruchowych różnych typów. Prace te wykazały znacząco większą wrażliwość jednostek ruchowych szybkich na takie zmiany, a z drugiej strony wykazały, że niska wrażliwość wolnych jednostek ruchowych stanowi o ich przystosowaniu do udziału w skurczach o charakterze tonicznym, na stałym poziomie siły. Jako interesującą warto wskazać publikację metodyczną wprowadzającą pomiar stopnia wypełnienia skurczów tężcowych (wskaźnik wypełnienia), wykorzystywany w późniejszych publikacjach różnych autorów.

Osiągnięcia naukowe prof. Kazimierza Grottela zostały udokumentowane w ponad 100 oryginalnych pracach z zakresu neuroanatomii i neurofizjologii, biomechaniki i biocybernetyki, opublikowanych w recenzowanych czasopismach naukowych w Polsce i za granicą. Publikacje jego autorstwa były cytowane ponad 500 razy. Był autorem 20 prac poglądowych oraz treści w pięciu podręcznikach, w tym *Organizacja mięśnia i sterowanie ruchem*. Przygotował ponad 100 referatów i streszczeń wygłoszonych na konferencjach międzynarodowych. W zakresie kształcenia młodej kadry naukowej wypromował jedenastu doktorantów (Teresa Hofman, Jan Celichowski, Juliusz Huber, Krzysztof Kowalski, Dorota Jakielska-Bukowska, Alicja Nowak, Leszek Zguczyński, Eleonora Sikora, Włodzimierz Mrówczyński, Piotr Krutki, Barbara Mierzejewska-Krzyżowska). Do 2018 r. trzech uczniów Profesora (Jan Celichowski, Juliusz Huber, Piotr Krutki) uzyskało tytuł profesora, a Krzysztof Kowalski został profesorem w USA. Jako mentor

zawsze taktownie kierował zainteresowania badawcze współpracowników ku nowym, szerszym horyzontom, angażował się w projekty będące „białą plamą" w neurofizjologii, dotyczące m.in. analizy „kodu nerwowego".

Należy wskazać, że dzięki badaniom prowadzonym pod kierunkiem prof. Grottela w pracowni elektrofizjologicznej powstała szkoła, z której wywodzi się wielu neurobiologów kontynuujących działalność naukową swojego nauczyciela. Profesor Grotttel zwracał uwagę na doświadczenie międzynarodowe swoich uczniów, którzy przebywali na licznych zagranicznych stażach naukowych, m.in. w Collège de France w Paryżu (Jan Celichowski), Uniwersytecie w Göteborgu (Juliusz Huber, Piotr Krutki), Uniwersytecie Washingtona w Seattle (Jan Celichowski), Instytucie Pawłowa w Petersburgu (Jan Celichowski, Krzysztof Kowalski).

Profesor Kazimierz Grottel był cenionym członkiem towarzystw naukowych, w tym International Brain Research Organization, Polish Anatomical Society, Polish Neuroscience Association, Komisji Neurobiologii Polskiej Akademii Nauk. Został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Armii Krajowej i Odznaką Weterana Walk o Niepodległość. Po przejściu na emeryturę w 2000 r. pozostawał w częstym kontakcie ze współpracownikami, śledził postęp badań naukowych i publikacji, służył radą i pomocą.

Pisząc o prof. Grottelu, nie sposób pominąć jego owocnej współpracy naukowej z neuroanatomem Romanem Zimnym (1937–1992), która z czasem przerodziła się w przyjaźń. Umożliwiła organizowanie przez tego drugiego od 1983 r. nowoczesnego laboratorium badań neuroanatomicznych w Zakładzie Anatomii Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. Roman Zimny urodził się 20 XI 1937 r. w Poznaniu, gdzie w 1962 r. ukończył studia lekarskie na Akademii Medycznej. Będąc jeszcze studentem, podjął pracę w Zakładzie Anatomii Prawidłowej AM w Poznaniu, początkowo jako wolontariusz, a następnie jako demonstrator, asystent i wreszcie jako adiunkt (1958–1976). W latach sześćdziesiątych odbył szkolenia w znanych ośrodkach naukowych za granicą (Wielka Brytania, Węgry), mając tam możliwość zapoznania się z metodyką badań doświadczalnych nad strukturami ośrodkowego układu nerwowego. Uzyskał również II stopień specjalizacji w zakresie neurochirurgii pod kierunkiem prof. Hieronima Powiertowskiego i kontynuował działalność kliniczną u boku prof. Feliksa Tokarza w Klinice Neurochirurgii AM w Poznaniu, pracując jako wolontariusz, co, jak sam przyznawał, ułatwiło mu pracę badawczą oraz dydaktyczną w zakresie anatomii funkcjonalnej układu nerwowego.

W 1964 r. prof. R. Zimny uzyskał stopień doktora nauk medycznych z zakresu neuroanatomii, a w 1971 r. habilitował się na podstawie dorobku naukowego i rozprawy *Jądra zespołu okołopodjęzykowego w obrazie doświadczalnych uszkodzeń niektórych nerwów czaszkowych* (jednym z recenzentów pracy był prof. dr hab. n. med. Olgierd Narkiewicz – czołowa postać polskiej neuroana-

tomii). W 1976 r. przeszedł do pracy w nowo powstałej placówce neurochirurgii poznańskiego szpitala MSW. W latach 1983–1992 pracował w Zamiejscowym Wydziale Kultury Fizycznej AWF w Gorzowie Wlkp. – był kierownikiem Zakładu Anatomii i Katedry Nauk Morfologicznych. Zorganizował w Zakładzie warsztat badawczy dla neuroanatomów, wyposażony w zaawansowane w tamtym czasie narzędzia badawcze, pozwalające prowadzić badania korespondujące ze współczesną nauką światową.

Zasadniczym kierunkiem jego badań była anatomia układu nerwowego, przede wszystkim: organizacja strukturalno-czynnościowa połączeń ośrodków rdzenia kręgowego i pnia mózgu z móżdżkiem. We wszystkich tych działaniach prof. Zimny dokonał oryginalnych odkryć, które w sposób istotny wzbogaciły wiedzę neuroanatomiczną. Badaniami dotyczącymi połączeń przedsionkowo-móżdżkowych, związanych funkcjonalnie ze zmysłem równowagi, długo po śmierci Profesora, zainteresowana była amerykańska Narodowa Agencja Aeronautyki i Przestrzeni Kosmicznej (NASA). Całokształt dorobku naukowego prof. Zimnego to ok. 70 publikacji w czasopismach zagranicznych i krajowych, rozdziały w podręcznikach neurochirurgicznych oraz wnioski racjonalizatorskie dotyczące konstrukcji narzędzi usprawniających operacje neurochirurgiczne. Rozpoczętą procedurę nadania tytułu profesora przerwała przedwczesna śmierć 3 XI 1992 r.

Dla swoich uczniów zawsze jednak był „Profesorem", współczującym i opiekującym się innymi, ciekawym świata, kochającym muzykę, niezwykle skromnym człowiekiem. Zmarł w wieku 55 lat w Poznaniu, po ciężkiej nieuleczalnej chorobie nowotworowej i spoczął na miejscowym cmentarzu Junikowskim, żegnany przez rodzinę, uczniów, przyjaciół, w tym prof. Kazimierza Grottela, który wcześniej widział w nim swojego następcę w Zakładzie Neurobiologii.

Profesor Kazimierz Grottel, nestor poznańskiej neurobiologii, lekarz, naukowiec i wspaniały mentor, przeżył przyjaciela o 25 lat i odszedł 14 VI 2017 r. w Poznaniu. Spoczął na cmentarzu Junikowskim, godnie i wzruszająco pożegnany przez rodzinę, uczniów i przyjaciół.

Aleksander Kabsch – współtwórca biomechaniki

Profesor Aleksander Bogusław Antoni Kabsch urodził się w Śremie 21 I 1928 r. w rodzinie Antoniny z d. Malińskiej i Władysława Kabschów. Do 1939 r. ukończył pięć klas szkoły podstawowej w Krzywiniu, w powiecie kościańskim. Podczas okupacji rodzina Kabschów została wysiedlona do Kielc, gdzie młody Aleksander do 1942 r. pracował jako subiekt sklepowy, potem (1942–1944) jako robotnik rolny w majątku w Ossolinie, w powiecie opatowskim. Po wojnie był zatrudniony w Fabryce Karoserii w Ostrowie Wielkopolskim i równocześnie uczęszczał do miejscowego liceum, gdzie w 1947 r. uzyskał maturę. W latach 1947–1952 studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, uzyskując w sierpniu 1952 r. dyplom lekarza medycyny.

Już podczas studiów pracował w Akademii Medycznej w Poznaniu (Zakład Anatomii Opisowej i Topograficznej) na stanowisku młodszego asystenta (1949–1951), a następnie asystenta i po uzyskaniu stopnia doktora – na stanowisku adiunkta (1952–1963). W Akademii Medycznej podjął badania naukowe pod kierunkiem prof. Józefa Kołaczkowskiego. Blisko też współpracował z Kliniką Ortopedyczną Akademii Medycznej, specjalizując się w dziedzinie ortopedii i rehabilitacji (lata 1952–1958). W 1961 r. pod kierunkiem prof. Józefa Kołaczkowskiego uzyskał stopień doktora w zakresie nauk medycznych na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu (rozprawa *Biomechaniczna analiza niektórych ewolucji narciarskich u amputowanych*). Na tym samym Wydziale habilitował się w 1967 r. w zakresie nauk medycznych z ortopedii/biomechaniki (rozprawa *Biomechaniczna ocena chodu w protezie osób amputowanych powyżej stawu kolanowego usprawnianych na obozach narciarskich*). Po habilitacji, w marcu 1969 r., został nominowany na stanowisko docenta etatowego i objął kierownictwo Zakładu. W listopadzie 1977 r. uzyskał mianowanie na profesora nadzwyczajnego, a w 1990 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego.

W 1958 r., podobnie jak wielu innych wybitnych przedstawicieli UAM i Akademii Medycznej, związał się z przeżywającą trudności kadrowe Wyższą Szkołą Wychowania Fizycznego w Poznaniu. To właśnie w tej uczelni nastąpiło sforma-

lizowane nauczanie biomechaniki, włączonej do planu studiów, najpierw od roku akademickiego 1951/1952 jako przedmiot anatomia z biomechaniką, a następnie jako biomechanika. Początkowo przedmiot prowadzono w Zakładzie Anatomii, w latach 1958–1965 w nowym Zakładzie Anatomii i Biomechaniki, a następnie w Zakładzie Biomechaniki. Profesor A. Kabsch był odpowiednim kandydatem o ugruntowanej wiedzy anatomicznej i klinicznej, posiadającym specjalizację kliniczną z zakresu narządu ruchu w ortopedii i rehabilitacji. W WSWF/AWF był zatrudniony na kolejnych stanowiskach naukowo-dydaktycznych: jako asystent (1958–1961), adiunkt (1961–1967), docent (1967–1977), profesor nadzwyczajny (1977–1991), prof. zwyczajny (1991–2001).

Profesor A. Kabsch w Zakładzie Biomechaniki pracował od 15 IX 1958 r. i był pierwszym nauczycielem akademickim specjalizującym się wyłącznie w zakresie biomechaniki. W znaczącym stopniu przyczynił się do organizacji i rozwoju jednostek, z którymi był związany naukowo i dydaktycznie: Zakład Anatomii i Biomechaniki – adiunkt, z *veniam legendi* biomechaniki (1958–1966), Zakład Biomechaniki – kierownik (1969–1984), Zakład Biomechaniki Klinicznej – kierownik (1984–2001), Katedra Biomechaniki i Kinezyterapii – kierownik (1990–2001), Instytut Rehabilitacji – dyrektor (1993–1998). W latach 1969–1972 był prodziekanem Wydziału Wychowania Fizycznego. Doprowadził także do powstania w 1972 r. Pracowni Biomechaniki w Filii AWF w Gorzowie Wlkp., gdzie również prowadził wykłady i zajmował się dokształcaniem miejscowej kadry.

Ukoronowaniem działalności akademickiej prof. Aleksandra Kabscha w AWF był wybór w przełomowym 1981 r. na zaszczytne stanowisko rektora tej uczelni, które piastował w latach 1981–1985. Profesor był pierwszym włodarzem poznańskiej AWF w historii uczelni wybranym w wolnych wyborach. Nakreślił ambitne plany rozwoju Akademii, w tym jej otwarcie na świat, wzorowanie się na uczelniach zachodnich, a także wprowadził demokratyczne formy zarządzania. Możliwość sprawowania godności rektora trwała tylko cztery lata. Nie brakowało wówczas wrogów demokratycznych reform. Ze względów politycznych został odwołany przez ówczesnego ministra z tej funkcji w trakcie drugiej kadencji, bez możliwości odwołania się i ponownego ubiegania się o rektorstwo.

Profesor Aleksander Kabsch przejawiał wszechstronne zainteresowania naukowe. Dzięki holistycznemu spojrzeniu na człowieka, nie tylko jak na biomaszynę, osiągnął znaczące sukcesy i wyniki na skalę międzynarodową, nawiązując do wybitnych dokonań prof. prof. Kazimierza Fidelusa, Tadeusza Bobera oraz Adama Moreckiego. Główne kierunki jego badań w ujęciu ogólnym obejmowały następujące problemy: charakterystykę siły mięśniowej i jej pomiar; biomechanikę chodu, chodu w protezach udowych, goleniowych; przeciążenia układu ruchu, zwłaszcza kręgosłupa; patomechanizmy przeciążeń (szerokie spektrum zagadnień). Od podstaw rozwinął działalność naukową w zespole badawczym.

Wynikało to z faktu, iż należało stworzyć odpowiedni warsztat badawczy (w rozumieniu stanowisk badawczych i aparatury), opierający się na prototypach i nowatorskich wówczas rozwiązaniach inżynierskich.

Jak podaje sam Profesor oraz prof. Lechosław Dworak w opracowaniu pt. *Zakład Biomechaniki w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego* (współautor L. Dworak), początkowo badania dotyczyły następujących kierunków: biomechanika ćwiczeń sportowych inwalidów ze szczególnym uwzględnieniem narciarstwa w protezach kończyn dolnych i narciarstwa osób z niedowładami kurczowymi; siła mięśniowa w funkcji kątów stawowych w różnych łańcuchach biokinematycznych; wpływ procesu treningowego i zawodowego na wielkość siły (momentu) u zawodników różnych dyscyplin sportowych oraz uczniów; kształtowanie się siły zespołu tzw. mięśni antygrawitacyjnych w rozwoju osobniczym oraz procesie treningowym; parametry czasowo-siłowe mięśni; biomechanika chodu w protezach kończyn dolnych oraz niewidomych; koordynacja mięśniowa ruchu badana w oparciu o elektromiografię i fizyczny model ruchu cyklu wioślarskiego; identyfikacja i badania nad optymalizacją techniki ruchu w wybranych dyscyplinach sportowych; biomechanika postawy ciała w normie i patologii; badania nad konstrukcją stanowisk pomiarowych różnych parametrów ruchu ciała ludzkiego.

W połowie lat siedemdziesiątych podjęto nowe wyzwania naukowe, określane przez prof. A. Kabscha i współpracowników jako: „kontynuacja badań nad konstrukcją nowych stanowisk pomiarowych; identyfikacja właściwości mechanicznych mięśni, w tym badanie czasowo-siłowych charakterystyk mięśni szkieletowych, badania parametrów funkcyjnych mięśni działających na kręgosłup ludzki jako podstawa do dalszych badań biomechaniki kręgosłupa, modelowanie wybranych struktur i funkcji ruchowych ciała ludzkiego, w tym modelowanie cyklu wioślarskiego, badania nad standaryzacją i kryteriów oceny techniki wiosłowania, modelowanie startu żużlowego i badania nad standaryzacją kryteriów oceny techniki startu; biomechanika postawy ciała, w tym badania nad obiektywizacją pomiarów parametrów postawy, kształtowanie się krzywizn fizjologicznych kręgosłupa; biomechanika kręgosłupa; badania nad czynnościami zawodowymi prowadzącymi do przeciążeń kręgosłupa na różnych stanowiskach pracy (symulowanych, w przemyśle ogrodniczym i hutniczym)".

Badania realizowano przy współpracy z Komisją Rehabilitacji Polskiej Akademii Nauk oraz Krajowym Komitetem Międzynarodowej Federacji Chirurgów Kręgosłupa i Spondyliatrów. Profesor A. Kabsch uczestniczył w konferencjach za granicą, w których przedstawiał wyniki prowadzonych badań (II Kongres Biomechaniki w Eindhoven (Holandia) – 1969, Przedolimpijski Kongres Naukowy w Monachium – 1972, Kongres Biomechaniki w Jyväskylä (Finlandia) – 1975. Profesor A. Kabsch oraz jego współpracownicy czynnie współpracowali naukowo

z innymi ośrodkami specjalizującymi się w podobnej problematyce badawczej. Należały do nich m.in.: Katedra Anatomii Opisowej i Topograficznej oraz Klinika Ortopedyczna Akademii Medycznej w Poznaniu, Katedra Antropologii UAM w Poznaniu, Akademia Rolnicza w Poznaniu, Akademia Rolniczo-Techniczna w Olsztynie, Naukowy Instytut Kultury Fizycznej w Warszawie, Instytut Sportu w Warszawie, Komisja Fizjologii Pracy, Aktywności Fizycznej oraz Wpływów Środowiskowych Polskiej Akademii Nauk. Od 1973 r. do licznego grona instytucji współpracujących należały także: Komisja Rehabilitacji PAN, Główny Instytut Górnictwa, Centralny Instytut Ochrony Pracy, Ogólnopolska Sekcja Spondylologiczna Polskiego Towarzystwa Lekarskiego. Profesor A. Kabsch był także głównym organizatorem IV Krajowego Sympozjum Biomechaniki, na którym zaprezentowano 38 artykułów naukowych, opublikowanych w 1977 r. w specjalnej monografii pod jego redakcją.

Od 1968 r. prof. A. Kabsch regularnie prowadził seminaria doktorskie, zazwyczaj raz w miesiącu. Początkowo uczestniczyli w nich doktoranci i habilitanci, a od 1976 r. także zainteresowani nauczyciele wychowania fizycznego, trenerzy i lekarze. Był promotorem w 18 przewodach doktorskich z zakresu nauk medycznych i nauk o kulturze fizycznej. Doktoraty uzyskało 13 osób związanych z WSWF/AWF (w porządku chronologicznym): Jerzy Szmyt (1969), Lechosław B. Dworak (1974), Andrzej Krawański (1975), Barbara Kochowicz-Pietrzak (1978), Andrzej Lisiecki (1979), Piotr Lewandowicz (1980), Wojciech Mikołajczyk (1987), Józef Knysz (1987), Wojciech Błaszak (1987), Małgorzata Ogurkowska (1992), Tomasz Tasiemski (1997), Marzena Wiernicka (1999), Jarosław Gabryelski (2004), a także pięć osób spoza WSWF/AWF: Włodzimierz Erdmann (1976), Zbigniew Kuczewski (1977), Andrzej Liberowicz (1977), Sameer Alhashimi (1985), Wojciech Romanowski (1997). Pięcioro spośród wypromowanych doktorów to samodzielni pracownicy nauki. Troje współpracowników z Zakładu/Katedry uzyskało stopnie doktora habilitowanego: dr L.B. Dworak (1991), dr inż. Z. Kołaczkowski (2007), dr M.B. Ogurkowska (2008), a także Tomasz Tasiemski (2008). W 1997 r. dr hab. L.B. Dworak, a w roku 2018 dr hab. Tomasz Tasiemski uzyskali tytuły naukowe profesora. Warto uzupełnić, że w latach 1960–1969 prof. A. Kabsch prowadził także Studenckie Koło Naukowe, któremu nadał wysoką rangę.

Pracę w AWF, którą traktował niczym służbę, zakończył w wieku 73 lat w 2001 r. Jednak do 2008 r. prowadził jeszcze wykłady z biomechaniki klinicznej na kierunku fizjoterapia. Czuł się jednak wciąż potrzebny, zdrowie dopisywało, więc swoim wielkim doświadczeniem i wiedzą służył innym uczelniom, nie tylko w Poznaniu. Początkowo związał się z Akademią Medyczną w Bydgoszczy, przekształconą następnie w Collegium Medicum UMK w Toruniu (2000–2005). Przyczynił się tam do organizacji Zakładu Biomechaniki Klinicznej. W latach 2007–2009 pracował na kierunku fizjoterapia w Państwowej Wyższej Szkole Za-

wodowej w Pile. Od 2010 r. wykładał na tym samym kierunku w Wyższej Szkole Fizjoterapii we Wrocławiu. Potem przez dwa lata był związany z Wyższą Szkołą Edukacji i Terapii w Poznaniu, a ostatnim akordem działalności akademickiej Profesora stały się wykłady monograficzne z zakresu rehabilitacji społecznej na Wydziale Nauk Społecznych UAM.

Już w 1958 r. A. Kabsch uzyskał dyplom specjalisty II stopnia w ortopedii/rehabilitacji. Jako wybitny specjalista swojej pomocy nie odmawiał zwracającym się o wsparcie instytucjom i placówkom. Równolegle do obowiązków akademickich, w roli lekarza specjalisty związany był zawodowo z placówkami służby zdrowia, okresowo współpracował ze środowiskiem osób niepełnosprawnych, a także był konsultantem i rzeczoznawcą w dziedzinie rehabilitacji. W latach 1958–1979 był cenionym specjalistą wojewódzkim w zakresie rehabilitacji (województwo bydgoskie 1958–1976, województwo poznańskie i województwo pilskie 1976–1979), a w latach 1976–1979 pracował jako kierownik Wojewódzkiej Przychodni Rehabilitacyjnej w Poznaniu. Ponadto uczestniczył w licznych kursach, szkoleniach, seminariach, egzaminach oraz innych formach doskonalenia i weryfikacji wiedzy.

Dużą aktywność wykazywał Profesor w organizacji życia naukowego, w tym zwłaszcza w propagowaniu wyników badań podczas konferencji naukowych. Starał się promować biomechanikę jako nową dyscyplinę nauki oraz integrować początkowo niewielkie, z czasem powiększające się środowisko polskich biomechaników. Był inicjatorem Ogólnopolskich Sympozjów Biomechaniki, które ukierunkowane były na dydaktykę i naukowe aspekty biomechaniki. Należały do nich kolejno: 1959 – I Sympozjum „Nauczanie biomechaniki"; 1960 – II Sympozjum „Programy nauczania podstaw fizyki i biomechaniki na Wydziale Wychowania Fizycznego WSWF w Poznaniu"; 1962 – III Sympozjum „Biomechanika sportu"; 1974 – IV Sympozjum „Problematyka sił mięśniowych, biomechanika sportów wodnych". W latach 2006–2013 Profesor był organizatorem sześciu konferencji z cyklu „Promocja polskiej rehabilitacji" oraz sympozjum naukowego „Ergonomia w rehabilitacji". Ponadto zainicjował wydawnictwo „Zeszyty Promocji Rehabilitacji" i został redaktorem naczelnym tego pisma, które w 2012 r. przekształcono w kwartalnik naukowy „Zeszyty Promocji Rehabilitacji, Ortopedii, Neurofizjologii i Sportu – IRONS".

Profesor cieszył się zasłużonym autorytetem w kraju i za granicą, co znalazło swój wyraz w członkostwie licznych instytucji i towarzystw naukowych. Należały do nich prestiżowe Komitety i Komisje PAN: Komisja Rehabilitacji Komitetu Terapii Doświadczalnej PAN (1980–1985), Komitet Rehabilitacji i Adaptacji Społecznej, (1985–2012) – wiceprzewodniczący w latach 1997–2004, Komisja Rehabilitacji Medycznej w Komitecie Rehabilitacji i Adaptacji Społecznej (od 1968), Komisja Inżynierii Rehabilitacyjnej w Komitecie Rehabilitacji i Adaptacji Społecznej – przewodniczący Komisji w latach 1995–1998,

Komitet Nauk o Kulturze Fizycznej (1987–1999), Komisja Badań Naukowych i Wdrożeń w Komitecie Nauk o Kulturze Fizycznej (1987–1997), Komisja Wychowania Zdrowotnego w Komitecie Kultury Fizycznej (1997–1999), Komitet Rehabilitacji Kultury Fizycznej i Integracji Społecznej (2000–2011), Komitet Ergonomii przy Prezydium PAN (1987–2011), Komitet Ergonomii przy Wydziale Nauk Technicznych (od 2011), od 2012 członek Prezydium Komitetu, Komisja Ergonomii w Rehabilitacji w Komitecie Ergonomii PAN (od 2000) – inicjator i organizator Komisji, przewodniczący w latach 2000–2004, honorowy przewodniczący od 2008 r.

W 1970 r. został ekspertem Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) do spraw rehabilitacji w Mongolii. Był ekspertem Sejmowej Komisji Młodzieży, Kultury Fizycznej i Sportu w Sejmie RP I kadencji (1991–1993). W latach 1992–1993 działał jako ekspert Komitetu Społecznego Rady Ministrów ds. Narodowego Programu Zdrowia Publicznego. Na forum regionalnym prof. A. Kabsch działał od 1981 r. w poznańskim oddziale PAN. Był członkiem założycielem, a w latach 1991–1993 przewodniczącym Komisji Podstawowych Problemów Kultury Fizycznej. W 2006 r. należał do członków założycieli Komisji Ergonomii, a także Komisji Rehabilitacji i Integracji Społecznej, której przewodniczył w latach 2006–2016.

W 2018 r. prof. A. Kabsch obchodził 90. rocznicę urodzin. Szacunek wobec autorytetu i dorobku Profesora wyraził w imieniu władz uczelni oraz całej społeczności akademickiej w okolicznościowej laudacji prorektor AWF w Poznaniu prof. dr hab. Jan Celichowski: „Wielce Szanowny Panie Profesorze, w naszej uczelni trwa pamięć o licznych funkcjach akademickich, społecznych i medycznych, w tym szczególnie – rektora Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w latach 1981–1983 i 1983–1984, w okresie gdy pojawiły się na polskich uczelniach – po wielu latach trwania ustroju komunistycznego – wolne wybory rektorów. Rektorzy z tej kadencji cieszyli się ogromnym autorytetem, a ich rola w odniesieniu do kształtowania postaw społeczeństwa była trudna do ocenienia. Pamiętamy też, że ta wolność akademicka przerwana została bezrefleksyjnie w związku ze stanem wojennym, co dotknęło Pana osobiście".

Z okazji minionego jubileuszu 90-lecia Pan Profesor z dumą i satysfakcją może spoglądać na godny dorobek dziewięciu dekad życia. Wybitnemu uczonemu przyjaciele, współpracownicy i uczniowie z AWF dedykują – *ad multos annos* Mistrzu.

Wojciech Lipoński – filolog anglista, historyk kultury i sportu

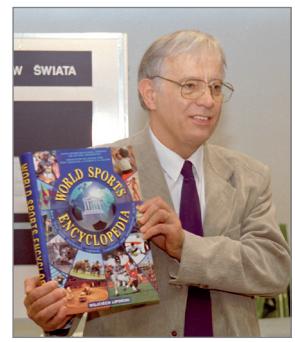

Profesor Wojciech Lipoński urodził się 16 XII 1942 r. w Sosnowcu. W 1948 r. jego rodzina przeniosła się do Poznania, z którym Profesor związał swoje życie. W latach 1949–1956 uczęszczał do Szkoły Podstawowej nr 11, a następnie do Technikum Łączności (1957–1962). W latach 1962–1967 studiował filologię polską na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza. W dzieciństwie (1956–1958) przeżył dwa ciężkie wypadki drogowe oraz zapadł na zapalenie opon mózgowych, co skutkowało utratą koordynacji ruchowej i otępieniem umysłowym. Z obu ułomności udało się mu wyrwać po kilku latach rehabilitacji. To go zahartowało, doprowadzając do kadry narodowej i udziału w Igrzyskach Olimpijskich w Tokio, a w pracy naukowej do profesury tytularnej.

Po ukończeniu studiów w roku akademickim 1967/1968 pracował jako asystent stażysta w Katedrze Literatury Polskiej UAM. W 1968 r., po odbyciu stażu asystenckiego, nie przedłużono mu etatu w związku z „odmiennością poglądów" na pracę naukową i ze względu na zgłoszoną tematykę pracy doktorskiej dotyczącą związków sportu z literaturą i sztuką. Uznano, że temat odbiega od standardów naukowych, gdyż w tamtych czasach traktowano sport jako problem błahy i wręcz frywolny, niegodny poważnych studiów. Dostał do wyboru: albo napisze doktorat zgodnie z oczekiwaniami przełożonych, albo nie zostanie mu przedłużony etat stażysty. Uparł się i nie zrezygnował z wybranej tematyki. Uważał bowiem, że związek sportu z literaturą i sztuką wzbogaci humanistykę przez spojrzenie na sport z niedocenianej wówczas strony, wyrwie go z nieznośnej, jednostronnej rutyny wyników i medali. Stracił jednak zatrudnienie na UAM. Co prawda ówczesny sekretarz PZPR zaproponował mu pozostanie na uczelni, choć w innym instytucie, pod warunkiem, że weźmie udział w kampanii propagandowej skierowanej przeciw studentom „Marca 1968". Miał być wzorcem jako olimpijczyk, młody pracownik naukowy. Mógł zostać na UAM za cenę udziału w tej akcji, lecz odmówił. Dodatkowym skutkiem było usunięcie go z lekkoatletycznej kadry narodowej w najlepszym dla sportowca wieku 26 lat.

Pracę doktorską, pisaną bez zatrudnienia na uczelni, wziął pod swoje skrzydła prof. Włodzimierz Dworzaczek, mówiąc „nie znam się na pańskim

temacie, jako historyk kultury zapewnię panu przynajmniej opiekuńczy parasol naukowy". Praca powstała w ciągu ośmiu miesięcy, ale na opinię jednego z recenzentów czekała od jesieni 1970 do lutego 1972 r. Została opublikowana jako książka naukowa pod zmienionym tytułem *Sport, literatura, sztuka* (1974) w nakładzie 10 tys. egzemplarzy. Maszynopis jej skróconej wersji francuskiej został przesłany prezydentowi MKOl Avery Brundage'owi i stał się przedmiotem jego oficjalnych gratulacji wyrażonych w oficjalnym liście. Po opublikowaniu o tym informacji w „Przeglądzie Sportowym" rozproszone zostały zastrzeżenia wobec jego doktoratu. Stworzyło to przesłanki powrotu na UAM. Znając sytuację świeżo upieczonego doktoranta, ale także dostrzegając zawarte w niej elementy anglistyczne dotyczące brytyjskiej literatury i sztuki sportowej, prof. Jacek Fisiak zaproponował mu pracę w Instytucie Filologii Angielskiej, co wymagało szybkiego uzupełnienia wiedzy anglistycznej i języka. Po powrocie w 1976 r. z Uniwersytetu Florydy, gdzie przez rok wykładał historię kultury i języka polskiego, habilitował się już „anglistycznie" pracą *Polska a Brytania 1801–1830*. Na UAM utworzył i zorganizował od podstaw Zakład Stosunków Kulturalnych Polsko-Anglosaskich, którym kierował do chwili przejścia na emeryturę w 2014 r. W 1987 r. zainicjował jako redaktor naczelny dwurocznik naukowy „Polish-AngloSaxon Studies" (do 2018 r. ukazało się 17 tomów). W 1995 r. uzyskał tytuł profesora w oparciu o książkę *Narodziny cywilizacji Wysp Brytyjskich* (indywidualna nagroda ministra, 1996); do 2017 r. ukazały się jej cztery wydania, była kilkakrotnie cytowana m.in. przez Normana Daviesa w jego historii Wysp Brytyjskich, *The Isles. A History* (1998).

W 1991 r. prof. Lipoński związał się z AWF w Poznaniu, gdzie wykładał do 2014 r. Stworzył nowatorską koncepcję kształcenia w zakresie olimpizmu i etnologii sportu. Doprowadził do powstania Pracowni, a następnie Zakładu Etnologii Sportu i Olimpizmu, w których pełnił funkcję kierownika. Wchodził w skład Komitetu Wydawniczego AWF. W latach 1991–2012 był redaktorem naczelnym uczelnianego czasopisma „Studies in Physical Culture and Tourism", w ramach którego wydał m.in. specjalistyczny tom pod auspicjami UNESCO *Sports Language and Linguistics*, jedyną polską publikację związaną z „Rokiem Języka jako Dziedzictwa Światowej Kultury". Po przejściu na emeryturę w UAM i AWF został w 2014 r. profesorem Uniwersytetu Szczecińskiego, zatrudniony na pełnym etacie na Wydziale Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia, a następnie od 2016 r. w Instytucie Anglistyki Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego, gdzie utworzył i został kierownikiem Zakładu Kultur Anglojęzycznych w Instytucie Anglistyki.

Profesor Wojciech Lipoński jest promotorem ok. 400 prac magisterskich w dwóch dziedzinach: historii i etnologii sportu oraz filologii angielskiej. Profesor wypromował 19 doktorów; otoczył opieką naukową 5 doktorów habilitowanych oraz 3 profesorów. Równocześnie od 1983 r. działał na polu olimpijskim.

W 1986 r. został powołany na eksperta MKOl oraz został członkiem Międzynarodowego Komitetu Pierre'a de Coubertina, rekomendowany przez rodzinę wskrzesiciela olimpiad. W latach 1986–1991 był członkiem Komisji Ewaluacji Kulturowej przy Komitecie Organizacyjnym Igrzysk w Seulu, gdzie pojechał w 1987 r. mimo ministerialnego zakazu, gdyż brał czynny udział w kampanii przeciw potencjalnemu bojkotowi Igrzysk w Seulu w 1988 r. W latach 1989–1992 prowadził mediacje z ramienia prezydenta MKOl Juana Antonio Samarancha między Polskim Komitetem Olimpijskim a Solidarnościowym Komitetem Olimpizmu, zakończone sukcesem i pełnieniem funkcji wiceprezesa PKOl w latach 1991–1993. W 1990 r. został członkiem zagranicznym Kanadyjskiej Akademii Olimpijskiej, a w 1998 r. również Polskiej Akademii Olimpijskiej.

Od 1992 r. czterokrotnie był wykładowcą, a od 2001 r. trzykrotnie *supervising professor* prowadzącym *postgraduate seminars*, odpowiedniki seminariów doktorskich dla uczestników z całego świata, utworzonych przy Międzynarodowej Akademii Olimpijskiej Antycznej Olimpii. Jego wykłady od 1992 r. są tam drukowane w trzech językach: angielskim, francuskim i greckim. „Mieć publikacje w języku greckim w oparciu o wykłady wygłaszane w najświętszym miejscu kultury greckiej, antycznej Olimpii – mówi prof. Lipoński – to zaszczyt równy złotemu medalowi olimpijskiemu". Jako jedyny polski uczony w 2017 r. został wymieniony wśród kilkunastu najbardziej zasłużonych profesorów MAOl w raporcie sporządzonym przez dziekana Akademii prof. Konstantinosa Georgiadisa. W latach 1988–2001 był przedstawicielem na Europę Wschodnią londyńskiego czasopisma „The International Journal of the History of Sport". Od 2007 r. jest członkiem zagranicznym Brytyjskiego Towarzystwa Historii Sportu.

W latach 2003–2011 był również ekspertem UNESCO, a efektem tej współpracy była etnologiczna *Encyklopedia sportów świata*, wydana pod auspicjami UNESCO. Encyklopedia ta nie była poświęcona tylko technicznym aspektom sportu, lecz jego głębszemu kontekstowi kulturalnemu, związkom z literaturą i sztuką, a przede wszystkim etnograficznym aspektom tradycji ponad 3 tysięcy gier i zabaw sportowych różnych narodów całego świata. To monumentalne dzieło, nagrodzone listem gratulacyjnym UNESCO, było drukowane w Polsce przez Oficynę Wydawniczą Atena, prowadzoną przez byłego doktoranta prof. Lipońskiego dr. Krzysztofa Sawalę. Doczekało się kilku wydań, jak dotąd, w czterech wersjach językowych: polskiej, francuskiej, angielskiej i w odrębnej wersji amerykańskiej (*World Sports Encyclopedia, L'Encyclopédie des sports*). Wersja polska doczekała się rozszerzenia i druku aż w 16 tomach nakładem Agory (2008). Wszystkie wersje opatrzone były wstępem ówczesnego dyrektora generalnego UNESCO Koichiro Matsuury.

Profesor W. Lipoński udzielał się jako aktywny publicysta takich czasopism i gazet, jak PAX-owski tygodnik katolików „Kierunki", który zapewnił mu za-

trudnienie w czasie gdy utracił je na UAM. W poznańskim „Nurcie" prowadził stały felieton *O sporcie inaczej*, a następnie pierwszy w Polsce stały felieton o tematyce anglistycznej *Mój las ardeński*. Stałe felietony publikował w tygodniku „Wprost", w krakowskim „Tempie" i wygłaszał w radiu. Jego publikacja pt. *Colloseum świata*, trzykrotnie odrzucana przez cenzurę, ukazała się w warszawskiej „Kulturze". Artykuł ten zbulwersował w 1973 r. polską opinię do tego stopnia, że W. Lipoński został wyrzucony z ówczesnego Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich. Kontrowersyjna publicystyka o tematyce sportowej i anglistycznej była powodem dwukrotnego usuwania go i przywracania do współpracy z PKOl. Pisał także do „Gazety Poznańskiej", „Głosu Wielkopolskiego", miesięcznika „Polska" (Poland, Pologne itd. – publikowanego w sześciu językach), „Polish Perspectives", a z pism zagranicznych „American Studies International", „Coaching News", „The International Journal of the History of Sport", „European Review of Sports History". Podczas misji olimpijskiej w Korei 1987–1991 publikował w „Hankook Ilbo", „Korea Times" oraz w kwartalniku politologicznym „Korea and World Affairs". W 2014 r. był autorem serii 11 artykułów w trzech dodatkach historycznych tego pisma: „Imperium Brytyjskie", „Winston Churchill" i „Zimna wojna". Był także autorem kilku programów telewizyjnych i radiowych.

Za działalność naukową w kraju i za granicą prof. W. Lipoński został w 1972 r. wyróżniony Wawrzynem Olimpijskim za książkę *Zapomniani piewcy sportu*; w 1978 i 1998 r. otrzymał Medal za Zasługi dla Polskiego Komitetu Olimpijskiego; w 1986 r., wraz z 10 innymi profesorami z innych krajów, otrzymał tytuł Najlepszego Wykładowcy Kultury i Historii USA, nadany przez United States Information Agency, i w tym samym roku tytuł Honorowego Obywatela Nowego Orleanu za wykłady uniwersyteckie z historii jazzu nowoorleańskiego; w 1988 r. został laureatem złotego Medalu „Sport-Culture-Science", nadanego przez Internationale Olympiade Vereinigung (wręczany na górze Olimp w Grecji); w 1995 r. otrzymał Nagrodę Ministra Edukacji Narodowej za książkę *Narodziny cywilizacji Wysp Brytyjskich*; w 1998 r. Medal Komisji Edukacji Narodowej; w 2004 r. Nagrodę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i tytuł „Najlepszej polskiej książki akademickiej" za *Dzieje kultury brytyjskiej*, nagrodzonej równolegle drugą z kolei indywidualną nagrodą ministra; w 2004 r. otrzymał Nagrodę Ministra Edukacji i Sportu za popularyzację polskich sportów ludowych; w 2008 r. dostał Złoty Wawrzyn PKOl w dziedzinie literatury o tematyce sportu, a w 2012 r. po raz drugi tenże Złoty Wawrzyn za książkę *Historia sportu na tle rozwoju kultury fizycznej*.

Profesor wykładał w następujących uczelniach zagranicznych: Uniwersytet Stanowy Floryda (1975–1976), Hanyang University, Seul (1986, 1991), Haifa University, Izrael (1991), Deutsche Sporthochschule, Köln 2008, Anatolian Universidasi, Eskishehir, Turcja (2009), Universität Koblenz (2017). Brał udział z referatami w ok. 60 konferencjach międzynarodowych w: Grecji, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Holandii, Francji, Izraelu, Niemczech, Szwajcarii, Singapurze,

Kanadzie, USA, Francji, Włoszech. Jego wykłady wygłaszane na Tajwanie (1993) zostały opublikowane w wersji angielskiej i w języku chińskim.

Debiutował wspomnianą już wcześniej antologią literackich tekstów o tematyce sportowej *Zapomniani piewcy sportu* (Warszawa 1970), którą opracował i opatrzył wstępem filologicznym. Książka otrzymała życzliwą, ale i krytyczną recenzję pióra Wisławy Szymborskiej, z którą potem krótko korespondował. Oprócz wspomnianych już drukowanych jako książki prac: doktorskiej, habilitacyjnej i profesorskiej oraz *Encyklopedii sportów świata*, największe znaczenie dla kultury fizycznej ma *Historia sportu*, która ukazała się nakładem PWN (2012). To obszerne studium obejmuje nie tylko dzieje sportu samego w sobie, ale i jego szerokiego kontekstu kulturowego, związanej z nim filozofii, literatury, sztuki, muzyki. We wstępie padają słowa: „główny ton historii sportu w skali międzynarodowej wciąż nadają kraje zachodnie, przede wszystkim anglojęzyczne. [...] Jest to historiografia, jeśli nie tendencyjna i arogancka, w najlepszym wypadku jednostronna i pełna ułomności. Nie znamy przypadku, i to w skali doprawdy światowej, by któryś z zachodnich historyków sportu sięgnął po szersze opracowanie polskie, bułgarskie, rumuńskie, tureckie czy arabskie. Jednym słowem, dotychczas uprawiana historia sportu i wychowania fizycznego ma charakter fragmentaryczny i okcydentalny, czyli niepełny i jednoznacznie prozachodni".

Jego *Dzieje sportu polskiego* miały kilka wydań między 1997 a 2000 r. i zyskały kilkadziesiąt recenzji. Z synem Sewerynem napisał książkę *Polacy na olimpiadach* (3 wydania). Jest ponadto autorem podręcznika *Olimpizm dla każdego. Popularny zarys wiedzy o historii, organizacji i filozofii ruchu olimpijskiego* (2000); ważnej tematycznie broszury *Kultura europejska a historiografia zachodnia ignorująca Europę na wschód od Łaby* (2014). Nie zaniedbywał pozornie mniejszych tematów, jak np. historia sportu wojskowego na Pomorzu, napisana na zamówienie Wojskowego Klubu Sportowego Zawisza (*25 lat w służbie sportu polskiego*, 1971), oraz podręcznik oparty na własnym doświadczeniu treningowym pt. *Jak biegać po zdrowie* (1985).

W monografii *Rochwist i palant. Studium etnologiczne dawnych polskich sportów i gier ruchowych na tle tradycji europejskiej*, wydanej przez Dział Wydawnictw – AWF Poznań (2004), poszedł symbolicznie śladami idei Eugeniusza Piaseckiego, wskrzeszając zaniedbaną pamięć o tradycyjnych grach i sportach dawnej Polski jako ważnej cząstce kultury narodowej. Dwie ostatnie książki Wojciecha Lipońskiego to pozycje anglojęzyczne: *Landmarks in British History and Culture*, przygotowana przez Wydawnictwo Naukowe UAM (Poznań 2015, II wyd. 2016), oraz *The Truth of Sport*, przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego (2016, wznowienie przez dodruk 2017).

W okresie pięciu dekad pracy twórczej Profesor szedł tropami na pograniczu anglistyki, etnologii, historii literatury i sztuki, sportu i w szerszym ujęciu kultury fizycznej. Wcześniej mało kto ważył się sięgać po tak trudne transgraniczne,

interdyscyplinarne, a zarazem syntetyczne tematy, ukazywane w skali globalnej. Ogółem opublikował 19 monografii w trzech językach oraz 90 artykułów naukowych tłumaczonych na 12 języków.

Ważny rozdział w życiu W. Lipońskiego stanowi kariera sportowa, zapoczątkowana po wygranej walce z urazami i chorobą. Jako uczeń szkoły średniej zainteresował się lekkoatletyką i uprawiał biegi sprinterskie w poznańskim klubie „Warta" (trener Ignacy Kopeć), a potem jako student w barwach AZS pod okiem Janusza Jackowskiego i Janusza Ludki. W 1963 r. awansował do kadry narodowej, a następnie olimpijskiej. Wziął udział w Igrzyskach XVIII Olimpiady w Tokio w 1964 r. jako rezerwowy w sztafecie 4 × 400. W 1965 r. pozostawił w polu pokonanych mistrza olimpijskiego Michaela Larabee podczas słynnego mityngu Weltklasse w Zurychu oraz zajął piąte miejsce w finale 400 m na Akademickich Mistrzostwach Świata w Budapeszcie. Dwunastokrotnie reprezentował Polskę w biegu na 400 i sztafecie 4 × 400 m oraz dwukrotnie ustanawiał rekord Polski z legendarną sztafetą, na czele z Andrzejem Badeńskim. Jego rekord życiowy na 400 m – 46,9 s został ustanowiony w erze „przedtartanowej". Po przedwczesnym zakończeniu kariery sportowej udzielał się jako instruktor lekkoatletyki (1969–1974) w klubie AZS Poznań.

Profesor Wojciech Lipoński nadal pozostaje bardzo aktywny naukowo. Mówi, że wszystko, co dotąd osiągnął, to tylko uwertura do właściwej opery, zaś pierwszym aktem będą znajdujące się w końcowej fazie pisania *Dzieje kultury europejskiej* dla PWN. Jego zdaniem „historia sportu jest izolowana od głównego nurtu dziejów, mimo że sport odgrywał bardzo ważną rolę w ogólnych losach wielu narodów. Nie chodzi jednak o to, by do historii ogólnej wpisywać wyniki, rekordy czy medale. Te niech sobie pozostaną w czystej historii sportu – mówi – ja natomiast chciałbym, aby sport był widziany jako uczestnik dziejów powszechnych w takich sferach, jak biologiczne przetrwanie zagrożonych narodów (np. rola czeskiego i polskiego Sokoła), także jako składnik różnych nacjonalizmów czy dziedzina wykorzystywana do propagandy ideologicznej. To nie są elementy «czystej» historii sportu, to jest jego udział w ogólniejszych procesach historycznych. Także w pracach anglistycznych poświęcam mu sporo miejsca. Sport odegrał niebagatelną rolę w budowie imperium brytyjskiego, w kształtowaniu kultury tego państwa, a to jest coś więcej niż wyniki na igrzyskach czy mistrzostwach świata. Chciałbym, by inni historycy poszli tym śladem. Dotyczy to również historii sztuki czy literatury, gdzie tematyka sportu od czasów antycznych odgrywała poważną rolę". Trudno się z tym nie zgodzić.

Eugeniusz Piasecki (1872–1947) – twórca nauk o kulturze fizycznej

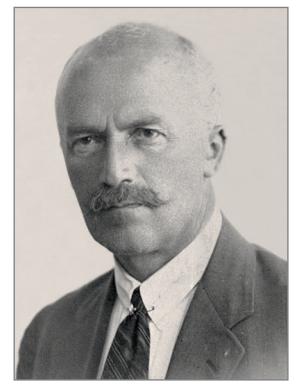

Urodził się we Lwowie 13 XI 1872 r. jako trzecie dziecko Klementyny Tekli z Hendrichów i Wenantego Piaseckiego. Matka pochodziła z zamożnej rodziny mieszczańskiej z Krakowa, zajmowała się domem i wychowywaniem dzieci. Jego ojciec – Wenanty – brał udział w powstaniach narodowych (1848 i 1863). Z wykształcenia był lekarzem specjalizującym się w przyrodolecznictwie i fizjoterapii, a jako kwalifikowany nauczyciel wychowania fizycznego stał się pionierem ruchu gimnastycznego. Eugeniusz w młodości pomagał ojcu w prowadzeniu ćwiczeń cielesnych w Zakładzie Gimnastyki Leczniczej i Higienicznej w Krakowie (1885–1890) oraz funkcjonującym w sezonie wakacyjnym Zakładzie Wodoleczniczym zwanym „Klemensówką" w Zakopanem (1892–1897). Był też w gronie współzałożycieli zakopiańskiego gniazda Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" (1894) i klubu sportowego (1901), którego celem była popularyzacja narciarstwa, saneczkarstwa i zabaw na świeżym powietrzu. Równocześnie przejawiał zainteresowania teorią i praktyką gimnastyki, taternictwem, narciarstwem i kolarstwem oraz muzyką, malarstwem i sztuką.

Po ukończeniu Gimnazjum św. Jacka w Krakowie w 1890 r. podjął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu we Lwowie i został członkiem lwowskiego „Sokoła". Na życzenie ojca zmienił uczelnię i kierunek studiów. Od 7 X 1891 r. kontynuował naukę na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Tam zapoznał się z ideami rekreacji i gier oraz zabaw słynnego ginekologa i położnika prof. Henryka Jordana (1842–1907) – założyciela pierwszego w Europie, otwartego w 1889 r. na Błoniach krakowskich, parku publicznego z basenem i 12 boiskami do gier i zabaw dla młodzieży do lat 15. Profesor E. Piasecki włączył się też w prace krakowskiego „Sokoła" (1891–1897), m.in. jako przewodnik. Dyplom doktora wszech nauk lekarskich (*doctoris universae medicinae*) uzyskał 23 XII 1896 r. Wiedzę z zakresu gimnastyki leczniczej pogłębiał w 1897 r. w Wiedniu u słynnego Antoniego Bluma, a z wodolecznictwa w pierwszej w Europie Katedrze Wodolecznictwa Uniwersytetu Wiedeńskiego, kierowanej przez prof. Wilhelma Winternitza. Po kursie stwierdził, że „nie ma przeciwieństwa między umiejętną medycyną a umiejętną hydroterapią", mimo

że hydroterapia w klinikach wykorzystywana była w minimalnym stopniu. Po powrocie do kraju w 1898 r. Eugeniusz poślubił Gizelę Marię Silberfeld-Szelińską i osiadł we Lwowie.

W 1899 r. Eugeniusz Piasecki zdał państwowy egzamin dla nauczycieli gimnastyki w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich. Wkrótce podjął pracę w charakterze nauczyciela gimnastyki i lekarza szkolnego w szkołach lwowskich, m.in. w IV Gimnazjum we Lwowie. Lekcje gimnastyki prowadził zgodnie z zasadami systemu szwedzkiego. Uważał go za model oparty na wiedzy medycznej i znacznie bardziej racjonalny od gimnastyki niemieckiej, którą krytykował za elementy akrobatyczno-siłowe. Argumenty za wdrożeniem reformy systemu niemieckiego prezentował podczas wystąpień w formie referatów programowych i głosów w dyskusji – m.in. na IX Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich w Krakowie i X Zjeździe we Lwowie w 1900 r. W szkole, w której pracował, wprowadził ćwiczenia śródlekcyjne w postaci gier i zabaw ruchowych oraz krótkich wycieczek. W okresie lwowskim Piasecki dał się także poznać jako popularyzator wszelkich form aktywności sportowej, zwłaszcza piłki nożnej, uszatej, palanta i krykieta, ćwiczeń lekkoatletycznych, boksu francuskiego, łyżwiarstwa i saneczkarstwa. Zainteresowanie Piaseckiego piłką nożną było tak duże, że przetłumaczył i wydał własnym nakładem w 1902 r. *Prawidła gry w piłkę nożną angielską*, według których rozgrywano mecze międzynarodowe. W 1904 r. utworzył Kółko Gimnastyczne Młodzieży, a następnie Klub Gimnastyczno-Sportowy IV Gimnazjum we Lwowie. Był to pierwszy na ziemiach polskich szkolny klub sportowy, który dał początek jednemu z najstarszych klubów piłkarskich – lwowskiej „Pogoni", założonej oficjalnie w 1907 r. Piasecki został jej pierwszym prezesem. Wkrótce powołał Polski Związek Sportowy, skupiający i integrujący stowarzyszenia sportowe z terenu Galicji i zza tzw. kordonu.

Od 1899 r. działał w Towarzystwie Nauczycieli Szkół Wyższych i Średnich (przy którym zorganizował odrębną Komisję Wychowania Fizycznego) oraz w Związku Rodzicielskim (prowadzącym tzw. domy opieki pozaszkolnej i akcję dożywiania). Pełnił wiele funkcji, m.in. sekretarza Towarzystwa Przyjaciół Zdrowia we Lwowie (od 1 XI 1900 r.) oraz inspektora gimnastyki dla Galicji Wschodniej (1912–1914). Dzięki tej posadzie miał wpływ na praktykę wychowania fizycznego i higieny szkolnej oraz mógł wdrażać przygotowane przez siebie reformy. W 1903 r. był współinicjatorem otwarcia Polskiego Muzeum Szkolnego we Lwowie. Przyczynił się do organizacji Towarzystwa Zabaw Ruchowych (TZR, 1905) i otwarcia lwowskiego parku tego towarzystwa (1909). Uczestniczył w pracach Rady Miejskiej (1905–1914) oraz Rady Miejskiej Szkolnej (1909–1914). Należał do Towarzystwa Ochrony Młodzieży i Ligi Obyczajności Społecznej (1907). Powołano go nadto do Międzynarodowego Komitetu Wychowania Fizycznego w Odense (1910), w którym zorganizowano sekcję polską, oraz

ustanowiono Piaseckiego stałym członkiem Komitetu Kongresów Wychowania Fizycznego w Brukseli.

W 1899 r. związał się z Wydziałem Lekarskim i Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. Współpracował z prof. Adolfem Beckiem z Zakładu Fizjologii oraz prof. Stanisławem Bądzyńskim i prof. Pawłem Kučerą z Zakładu Higieny i Bakteriologii. To naukowe współdziałanie zaowocowało pracami badawczymi z higieny szkolnej ucznia oraz rozprawą habilitacyjną, obronioną 9 VI 1909 r., zatytułowaną *Zdobycze lat ostatnich w zakresie walki z chorobami zakaźnymi ostrymi w szkole*. Dotyczyła ona rozwoju fizycznego i psychicznego ucznia w powiązaniu z problematyką zdrowotno-higieniczną w szkole oraz naukami o wychowaniu fizycznym. Uzyskał stopień docenta prywatnego i rozpoczął aktywność jako samodzielny pracownik nauki. Dalsze badania Piaseckiego dotyczyły nadal higieny szkolnej (na podstawie ankiet i analizy literatury wykazał niski jej poziom na terenie Galicji, w tym zły stan higieniczno-sanitarny pomieszczeń oraz brak lekarzy szkolnych), a także fizjologii ruchu (ćwiczeń fizycznych) oraz teorii i metodyki wychowania fizycznego i kształcenia kadr. W książce *Zasady wychowania fizycznego* (1904) ukazał oddziaływanie ćwiczeń fizycznych na organizm i psychikę. Opracowany przez niego tekst *Fizjologia ruchów*, zamieszczony w pracy zbiorowej pt. *Fizjologia człowieka* (1915), stworzył grunt dla studiów z zakresu fizjologii wychowania fizycznego i sportu. Od 1902 r. w celach naukowych zaczął odwiedzać m.in. kraje skandynawskie, Niemcy, Szwajcarię, Francję, Belgię i Wielką Brytanię, a następnie Danię i Włochy, zapoznając się w praktyce z tamtejszymi systemami ćwiczeń fizycznych. Tym sposobem zaliczono go do czołowych przedstawicieli nowej dziedziny naukowej o autorytecie sięgającym poza granice kraju.

Działalność publicystyczną Piaseckiego do końca pierwszej wojny światowej cechowała różnorodność i intensywność. Znaczny akcent kładł wtedy na badania z zakresu medycyny. Pierwszą udaną próbą aktywności wydawniczej był artykuł *O wpływie ćwiczeń fizycznych na rozwój psychiczny młodzieży* (1899). Napisał wówczas łącznie 50 prac, w tym cztery monografie, oraz podjął współpracę z miesięcznikiem „Muzeum", zamieszczając w nim kilka rozpraw i artykułów z dziedziny wychowania fizycznego. Piasecki czynnie uczestniczył w międzynarodowych kongresach higieny szkolnej, m.in. w pierwszym zorganizowanym w Norymberdze (1904), w Londynie (1907) i w Paryżu (1910, 1913).

Pod koniec okresu lwowskiego działalność naukowo-badawcza Piaseckiego koncentrowała się na genezie zabaw i gier ruchowych. W 1916 r. wydał *Zabawy i gry ruchowe dzieci i młodzieży – ze źródeł dziejowych i ludoznawczych, przeważnie rodzimych i tradycji ustnej*. Zwłaszcza te ostatnie uważał za ważny składnik społeczny w procesie wychowania i kształtowania postaw moralnych młodzieży. Naukowo zajmował się także pracami ręcznymi, warsztatami szkolnymi, chorobami zakaźnymi młodzieży, organizacją opieki le-

karskiej w szkołach oraz skoliozą (rozpowszechnioną u dziewcząt), w której leczeniu istotną rolę przypisywał gimnastyce i masażowi. Były to na owe czasy bardzo postępowe poglądy. Wśród przyczyn skoliozy wymieniał stan higieny w szkole i brak ćwiczeń fizycznych. Niestety, wymyślony przez niego regulowany pulpit ławki szkolnej z możliwością dostosowania do wzrostu ucznia nie zyskał szczególnego zainteresowania dyrekcji szkół. Wśród wielu zajęć i zainteresowań kwitło także jego życie rodzinne, to we Lwowie przyszły na świat jego dzieci: Eugenia (1899), Stanisław (1900), Władysław (1901), Wanda (1905) i Leszek (1907).

Wybuch pierwszej wojny światowej przerwał Piaseckiemu praktykę lekarską we własnym Zakładzie Gimnastyki Leczniczej, Ortopedii i Masażu (1900–1915), w którym tworzył podwaliny polskiej rehabilitacji. Już 2 VIII 1914 r. zmobilizowano go do armii austriackiej w charakterze lekarza pospolitego ruszenia z przydziałem do Szpitala Rezerwowego we Lwowie. Mając dużo wolnego czasu, poświęcił się pracy naukowej, a zwłaszcza badaniom nad praźródłem ćwiczeń fizycznych. Szczególnie interesował się pochodzeniem i rozwojem gier i zabaw ruchowych. Zapoczątkowany w 1915 r. rozpad imperium carskiego sprzyjał liberalizacji w oświacie i kulturze. Większość inteligencji przeniosła się do liczącego pół miliona mieszkańców Kijowa, gdzie żyła mniejszość polska. Przebywający tam Eugeniusz Piasecki (od czerwca 1915 do 1918 r.) uczestniczył czynnie w życiu tej społeczności (m.in. zorganizował 10 akcji kolonii letnich dla młodzieży szkolnej przebywającej w mieście). Aby ułatwić prowadzenie zajęć na koloniach, obozach harcerskich i lekcjach wychowania fizycznego w szkole, Piasecki wydał podręcznik pt. *Zabawy i gry ruchowe dzieci i młodzieży*. Do kraju powrócił na przełomie lata i jesieni 1918 r.

Komisja organizacyjna Wszechnicy Piastowskiej (przemianowanej w 1920 r. na Uniwersytet Poznański), zwróciła się do niego z ofertą objęcia katedry higieny szkolnej i wychowania fizycznego. Eugeniusz Piasecki nominację na stanowisko kierownika Katedry Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego na Wydziale Filozoficznym otrzymał 4 IV 1919 r. Mianowano go wówczas profesorem nadzwyczajnym. Po uroczystym otwarciu Wszechnicy Piastowskiej 7 V 1919 r. Profesor znalazł odpowiednie pomieszczenie i zdobył wyposażenie dla zakładu. Jego znaczna aktywność na polu organizacyjnym i społecznym oraz naukowym została 20 IX 1922 r. zwieńczona tytułem profesora zwyczajnego Wydziału Lekarskiego. Starania Piaseckiego sprawiły, że 7 III 1924 r. Rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego powołano Studium Wychowania Fizycznego jako samodzielną jednostkę funkcjonującą przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego i powierzono mu funkcję dyrektora tej jednostki. Dla potrzeb Studium Piasecki przygotowywał plany, programy nauczania, dopilnowywał ich sprawnej realizacji i aktualizacji, prowadził proseminaria z teorii wychowania fizycznego, a także wykłady i ćwiczenia

z higieny szkolnej, zasad wychowania fizycznego, teorii i dziejów wychowania fizycznego oraz ćwiczenia z antropometrii i fizjologii stosowanej. W 1922 r. uruchomił pierwsze w Polsce seminarium naukowe z teorii wychowania fizycznego. Eugeniusz Piasecki postarał się także o autonomię dla Studium WF oraz pomieszczenia, bibliotekę, wyposażenie i odpowiednie pomoce naukowe. Dzięki niemu i Walerianowi Sikorskiemu udało się pozyskać wykwalifikowaną kadrę, co pozwala stwierdzić, że Poznańskie Studium WF było nie tylko pierwszą, ale także najlepszą placówką tego typu w Polsce, reprezentującą najwyższy poziom naukowo-dydaktyczny. Opinię tę podzielano nie tylko w kraju, ale również za granicą, z którą utrzymywano żywe kontakty. W okresie poznańskim Piasecki sprawował poza tym funkcję opiekuna naukowego w poznańskiej Centralnej Szkole Wojskowej Gimnastyki i Sportów – prowadził tam zajęcia i wydał skrypt.

Profesor tworzył czasopisma naukowe i pełnił różne funkcje w komitetach redakcyjnych, wiele przy tym publikując. Od jesieni 1918 r. był w składzie komitetu redakcyjnego „Przewodnika Gimnastycznego «Sokół»". Pełnił też obowiązki redaktora miesięcznika „Walka o Zdrowie" (na jego łamach ukazało się wiele artykułów jego autorstwa). W 1920 r. założył czasopismo naukowe „Wychowanie Fizyczne", pełniąc w nim funkcję przewodniczącego komitetu redakcyjnego. Pismo to, wydawane w Poznaniu, zaliczane było do najlepiej redagowanych w swojej kategorii w kraju.

W twórczości Piaseckiego z okresu II Rzeczypospolitej wyróżnić można kilka kierunków badawczych: historia kultury fizycznej (nowe zainteresowanie Profesora), teoria wychowania fizycznego oraz gry i zabawy ruchowe (kontynuacja wcześniejszych studiów). Twórczość Piaseckiego w okresie poznańskim była systematyczna i charakteryzowała się „wzbogaceniem tematyki i pogłębieniem badań w porównaniu z okresem lwowskim, ze zwróceniem szczególnej uwagi na wychowanie fizyczne", jednak liczba publikacji w niektórych dziedzinach rosła, a w innych wyraźnie spadała. Jego badania z zakresu nauk biologicznych i medycznych wyraźnie osłabły, a higieną zajmował się jedynie w trakcie wykładów. Zainteresowanie Piaseckiego historią kultury fizycznej uwidoczniło się już w pierwszych latach okresu poznańskiego. Najcenniejszą książką z tego zakresu są *Dzieje wychowania fizycznego* (1925), gdyż brakowało tego typu opracowania w Polsce. Książka zyskała życzliwe przyjęcie. Ponadto istniała potrzeba badań szczegółowych i analitycznych nad kulturą fizyczną w Polsce w tym zakresie. Kolejna książka *Zarys teorii wychowania fizycznego* (1931) miała znamiona pionierskiej. Poprzedziły ją badania analityczne i rozmyślania oraz drobniejsze artykuły i referaty. Profesor Stanisław Ciechanowski stwierdził w recenzji, że nie ma opracowania na rynku wydawniczym krajowym i zagranicznym, którego zawartość by uprawniała do noszenia tego tytułu.

Jego autorytet i wysokie kompetencje powodowały, że powoływano go w charakterze eksperta do społeczno-państwowych organów kierowniczych. Z prof.

S. Ciechanowskim kierował X Sekcją Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego Sejmu Nauczycielskiego (1918). Był członkiem Rady do spraw Wychowania Fizycznego i Kultury Cielesnej (1919). Należał do Rady Komisji Wychowania Fizycznego i Sportu na Wsi. Współpracował z naczelnymi władzami Związku Harcerstwa Polskiego, uczestnicząc m.in. w pracach Okręgu Wielkopolskiego i Chorągwi Poznańskiej. Działał w Komisji Wychowania Fizycznego Zarządu Głównego Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych (1918–1919). Był członkiem Komisji Pedagogicznej przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (1922–1928) oraz przewodniczącym Oddziału Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego, utworzonego w Poznaniu w 1923 r. W Naczelnej Radzie Zdrowia w Warszawie pełnił funkcję rzecznika opieki lekarskiej i higieny szkolnej w szkołach. Działał też w Wojewódzkim Komitecie Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Poznaniu. Współpracował z licznymi związkami i organizacjami sportowo-turystycznymi. Od 1922 r. był także prezesem Polskiej Ligi Przeciwalkoholowej. Profesor Piasecki był członkiem Rady Naczelnej Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (1925). W 1927 r. wszedł w skład Rady Naukowej Wychowania Fizycznego Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego.

Eugeniusz Piasecki był członkiem Komisji Lekarskiej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego (przewodniczył Komisji Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej), Towarzystw Lekarskich we Lwowie, Kijowie i w Poznaniu, Towarzystwa Higienicznego we Lwowie, Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, członkiem Komisji Pedagogicznej Ministerstwa Oświaty i przewodniczącym jej Oddziału Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego, członkiem Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności oraz członkiem Towarzystwa Fizjologicznego w Warszawie. Współpracował z wieloma organizacjami: Institution Internationale de l'Education Physique w Brukseli, Wissenschafliche Gessellschaft für Körperliche Erziehung, Comité de Patronage Faculté International de Pedologie w Brukseli, Comité Permanent Internationale des Congrès d'Hygiéne Scolarie w Paryżu, La Fédération Internationale de Gymnastique Ling. Należał do Międzynarodowego Stowarzyszenia Lekarzy Szkolnych w Paryżu. W 1927 r. jako delegat Ligi Narodów Profesor odbył podróż po 13 krajach Europy. Odwiedził 22 ośrodki wychowania fizycznego. Analizę stanu nauki i praktyki zawarł w raporcie przygotowanym dla Sekcji Higieny Ligi. Czynnie uczestniczył w wielu konferencjach, m.in. we Wszechsłowiańskim Kongresie Lekarzy w Splicie (1930) i Międzynarodowym Kongresie Wychowania Fizycznego (1939).

W połowie sierpnia 1939 r. Eugeniusz Piasecki opuścił Poznań. Wraz z cierpiącą na gościec stawowy żoną udał się do sanatorium w Zaleszczykach. Po wkroczeniu wojsk radzieckich na tereny polskie 17 IX 1939 r. zamieszkał u syna we Lwowie. Pracował na Uniwersytecie Lwowskim (wykładał język starocerkiewny)

i we lwowskim „Medinstytucie". W czasie okupacji hitlerowskiej rozstrzelano jego syna Stanisława, a synową – Irenę – wysłano do obozu koncentracyjnego. Własna choroba (ischias) i ciągły strach przed aresztowaniem osłabiły jego zdrowie fizyczne i psychiczne.

W lutym 1945 r. Profesor otrzymał z Uniwersytetu Poznańskiego wezwanie do podjęcia pracy w Studium Wychowania Fizycznego. Liczący 73 lata Piasecki postanowił przywrócić Studium dawny blask, podejmując szereg działań organizacyjnych i badawczych. 23 XII 1946 r. uroczyście obchodzono w Studium 50-lecie promocji doktorskiej Eugeniusza Piaseckiego. W celu podreperowania zdrowia pod koniec czerwca 1947 r. prof. Piasecki wyjechał w Sudety. W Ptaszynie koło Cieplic gościł w domu Jana Jabłońskiego. Tam zmarł nagle na udar mózgu 17 VII 1947 r. Spoczął na cmentarzu Górczyńskim w Poznaniu. W 1973 r. w AWF w Poznaniu wmurowano tablicę pamiątkową ku pamięci Eugeniusza Piaseckiego oraz ustanowiono medal jego imienia „Zasłużony dla AWF w Poznaniu". Dnia 30 X 1981 r. Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu otrzymała imię Eugeniusza Piaseckiego.

Podsumowując dokonania Eugeniusza Piaseckiego, należy podkreślić bardzo dużą liczbę opracowań o charakterze monograficznym, artykułów, recenzji, sprawozdań, referatów, doniesień naukowych. Ukazywały się one w polskich czasopismach z zakresu medycyny, higieny, pedagogiki i wychowania fizycznego, a także na łamach prasy codziennej i w czasopismach naukowych w krajach zachodnich. Publikował w siedmiu językach obcych: francuskim (23 prace), angielskim, włoskim, niemieckim, czeskim, rosyjskim, skandynawskich i serbsko-chorwackim – łącznie ok. 40 prac. Dorobek pisarski E. Piaseckiego obejmuje 271 pozycji, w tym 5 książek, 7 rozdziałów oraz jedną obszerną monografię wydaną po śmierci autora, a także liczne artykuły i studia naukowe. Aż 170 pozycji z dorobku Piaseckiego miało charakter naukowy. Najwięcej prac poświęcił teorii wychowania fizycznego i sportu, dydaktyce, metodyce, systematyce i organizacji ćwiczeń fizycznych.

Wanda Rożynek-Łukanowska (1919–2008) – pionier fizjologii sportu

Wanda Henryka Rożynek-Łukanowska urodziła się 7 III 1919 r. w Berlinie w rodzinie polskich emigrantów. W domu panowała patriotyczna atmosfera, a młoda Wanda należała do Hufca Berlińskiego Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech oraz Związku Polaków w Niemczech. Jako działaczka tych organizacji w 1939 r. została aresztowana na sześć tygodni przez gestapo. Po maturze studiowała medycynę na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie. Należała wówczas do Związku Akademików Polskich w Niemczech. Studia ukończyła w 1944 r. i uzyskała stopień doktora. Następnie przeniosła się do Poznania i do stycznia 1945 r. pracowała jako lekarz na oddziale chirurgii szpitala przy ul. Długiej.

Po zakończeniu wojny w czerwcu 1945 r. poddała się nostryfikacji dyplomu lekarskiego, a we wrześniu tego roku otrzymała akt uznania obywatelstwa polskiego. Dnia 28 VI 1946 r. otrzymała promocję, jak sama pisze: „przez dziekanat Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego na doktora medycyny". Habilitację uzyskała w 1964 r., tytuł profesora nadzwyczajnego w 1971 r., a tytuł profesora zwyczajnego w 1982 r. Początkowo, w latach 1945–1948, pracowała jako lekarz ogólny w Buku. W latach 1948–1959 była lekarzem rejonowym w Poznaniu. W roku 1948 związała się z Uniwersytetem Poznańskim, gdzie rozpoczęła karierę akademicką w Zakładzie Fizjologii. W latach 1948–1950 była asystentem, w latach 1950–1952 starszym asystentem, w latach 1952–1966 adiunktem, a w latach 1966–1971 docentem na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu.

Ważną datą w życiu prof. W. Rożynek-Łukanowskiej był rok 1966, gdy związała się z Wyższą Szkołą Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Należała do grupy lekarzy naukowców, którzy wywodzili się z Akademii Medycznej i wzmocnili skromną pod względem kadrowym uczelnię sportową. Od tego roku pracowała na stanowisku docenta oraz kierownika Zakładu Fizjologii Ogólnej i Sportu. W latach 1967–1969 pełniła funkcję prodziekana, a w latach 1969–1972 była dziekanem Wydziału Wychowania Fizycznego. Po uzyskaniu tytułu profesorskiego została zatrudniona na stanowisku profesora. W AWF pracowała do 1991 r., początkowo na pełnym etacie, a w latach 1987–1991 na pół etatu.

Profesor Wanda Rożynek-Łukanowska bardzo wiele wymagała od siebie oraz od współpracowników i studentów. Przeszła do uczelnianej legendy jako bardzo wymagający, wręcz surowy, jednak niezłomny i sprawiedliwy wykładowca. Egzamin z fizjologii u Pani Profesor uchodził w opinii studentów za najtrudniejszy. Studentami jej było wielu znakomitych polskich sportowców, a wśród nich znany kulomiot Władysław Komar. Będąc studentem kierunku trenerskiego AWF w Poznaniu w 1972 r., pojechał na Igrzyska Olimpijskie w Monachium. Pani Profesor, życząc mu powodzenia, równocześnie obiecała (pewnie miało to mieć charakter specyficznego dopingu), że jeżeli przywiezie złoty medal, to w nagrodę od niej dostanie ocenę bardzo dobrą z czekającego go egzaminu z fizjologii i danego wcześniej słowa dotrzymała.

Początkowo badania Pani Profesor skupiały się na patologii doświadczalnej i farmakologii, a także biologii nowotworowej. Analizowała mechanizm działania antybiotyku streptomycyna w aspekcie rozwoju tkankowych zmian gruźliczych oraz wrażliwość ustroju na histaminę poprzez usunięcie nadnerczy i hipotermię. Badała układ siateczkowo-śródbłonkowy w hipotermii i wpływ na jego czynność histaminy, środków przeciwhistaminowych i farmakologicznych. Zajmowała się wpływem antybiotyków na procesy metaboliczne, a także zmianami histopatologicznymi w doświadczalnym wstrząsie barwnikowym. W późniejszym okresie głównie zajmowała się fizjologią wysiłku sportowego. Interesowała ją adaptacja funkcji zaopatrzenia tlenowego, przydatność prób czynnościowych dla fizjologicznego określenia formy sportowej. Badania wydolnościowe wykonywane były na zawodnikach różnych dyscyplin sportowych oraz o różnym poziomie wytrenowania. Wyniki powyższych badań referowano na konferencjach naukowych. Tego typu publikacje w owym okresie były bardzo potrzebne.

Od 1970 r. prof. W. Rożynek-Łukanowska wraz z zespołem Zakładu Fizjologii oraz doktorantami prowadziła badania w ramach Problemu Resortowego 105, obejmującego zagadnienia efektywności treningu sportowego, w tym badania określające formę sportową zawodników oraz skuteczność treningu sportowego w warunkach laboratoryjnych i naturalnych. Od 1974 r. Pani Profesor oraz współpracownicy wykonywali badania szeregu parametrów fizjologiczno-biochemicznych, pozwalających na kontrolę efektywności treningu sportowego oraz planowanie obciążeń. Badania dotyczyły m.in. znaczenia niektórych parametrów fizjologicznych i rejestracji zmian aktywności enzymatycznej w sterowaniu treningiem wytrzymałościowym wioślarek i wioślarzy, a także wpływu treningu na poziom stężenia hormonu wzrostu. Jak podała sama Pani Profesor, badania obejmowały „fizjologiczne metody sterowania treningiem sportowym oparte o oznaczanie stężenia poziomu kwasu mlekowego, kwasu adenozynotrójfosforowego, stężenie jonów wodorowych we krwi oraz deficytu zasad buforujących, z równoczesnym uwzględnieniem reakcji układu krążenia i przebiegiem stopnia jego restytucji powysiłkowej. Obserwacje te

wzbogacone zostały badaniami aktywności wybranych enzymów. Określany był wpływ wysiłku fizycznego o różnej intensywności na aktywność enzymatyczną niektórych układów oksydoredukcyjnych, przemiany w gospodarce białkowej, tłuszczowej oraz węglowodanowej w aspekcie zmian poziomu hormonu wzrostu, insuliny i trójjodotyroniny".

Wyniki badań naukowych były prezentowane podczas cyklicznych konferencji dotyczących efektywności treningu wioślarskiego (1971–1976) oraz treningu hokeistów na trawie (1972–1975). Ponadto prof. W. Rożynek-Łukanowska zorganizowała wraz z zespołem dwa krajowe sympozja z zakresu fizjologii sportu nt. „Badania fizjologiczne w wychowaniu fizycznym i sporcie" (9 XI 1973 r.) oraz nt. „Fizjologiczne aspekty sterowania treningiem sportowym" (11 XII 1976 r.). Kierowany przez Panią Profesor Zakład Fizjologii Ogólnej i Sportu zorganizował także trzy konferencje naukowe Komisji Podstawowych Problemów Kultury Fizycznej Oddziału Poznańskiego PAN (1976–1978).

Ogółem prof. Wanda Rożynek-Łukanowska opublikowała 95 pozycji z przedstawionej wcześniej problematyki. Wśród nich znajdują się prace zwarte: *Fizjologia pracy* (1965), *Zakład Fizjologii Ogólnej i Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego* (1979). Pod redakcją Pani Profesor został wydany w 1976 r. pierwszy w Polsce skrypt z zakresu prób czynnościowych przeznaczony dla studentów wyższych szkół i akademii wychowania fizycznego. W kolejnych latach ukazały się następne, również pod jej redakcją: *Wybrane ćwiczenia z fizjologii sportu* (1982), *Wybrane ćwiczenia z fizjologii ogólnej* (1986), *Podstawy fizjologii człowieka* (1987). Wkład prof. W. Rożynek-Łukanowskiej do nauk o kulturze fizycznej był szczególnie istotny w zakresie fizjologii wysiłku sportowego. Polegał na wielu pionierskich ustaleniach dotyczących głównie opracowywania zakresów intensywności wysiłków treningowych z uwzględnieniem udziału tlenowych i beztlenowych źródeł energetycznych. Wyniki badań przekazywano trenerom, co umożliwiało precyzyjne sterowanie treningiem sportowym. W latach osiemdziesiątych XX w. uruchomiona została pracownia izotopowa, co umożliwiło określanie zmian stężenia wybranych hormonów we krwi uczestniczących w regulacji metabolizmu wysiłkowego. Skonstruowana została fizjologiczna i biochemiczna charakterystyka wytrenowania i skuteczności treningu sportowego.

W tym okresie prof. W. Rożynek-Łukanowska swoje zainteresowania badawcze poszerzyła o rolę systematycznej aktywności rekreacyjnej w celu utrzymania dobrostanu zdrowia. Można stwierdzić, że w tym względzie wyprzedzała swoją epokę, wskazując na nadchodzące zgubne skutki cywilizacyjne, wynikające z obniżania się aktywności fizycznej społeczeństwa. Korzystając z doświadczeń zdobytych w obszarze fizjologicznego wspomagania skuteczności treningu sportowego, uznała, że podobne postępowania mogą być wykorzystane w procesie rehabilitacji osób z różnymi schorzeniami, czyli tego, co obecnie określa się

mianem treningu rehabilitacyjnego. Polska kultura fizyczna ma wiele do zawdzięczenia prof. Wandzie Rożynek-Łukanowskiej.

Pani Profesor znalazła szerokie uznanie w kraju i za granicą. Przejawem tego była jej aktywność na forum licznych towarzystw naukowych. Była sekretarzem naukowym Komisji Podstawowych Problemów Kultury Fizycznej przy Oddziale Poznańskim PAN, członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego, Polskiego Towarzystwa Endokrynologicznego, Polskiego Towarzystwa Medycyny Sportu, Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, Komitetu Nauk Fizjologicznych PAN, Komisji Fizjologii Pracy i Aktywności Fizycznej PAN, Wyższej Komisji Dyscyplinarnej dla Nauczycieli Akademickich przy Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Sekcji Medycznej Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Kadr Naukowych. Pełniła także funkcję prezesa Oddziału Poznańskiego PTNKF.

Profesor Wanda Rożynek-Łukanowska regularnie prowadziła seminaria doktorskie, ogółem wypromowała piętnastu doktorów: Roland Brehmer – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1973); Tadeusz Rychlewski – AM w Poznaniu, Wydział Lekarski (1974); Marian Lemecha – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1977); Andrzej Jastrzębski – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1978); Barbara Drygas – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1978); Elżbieta Woźniak – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1978); Barbara Nieścieruk – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1979); Maria Laurentowska – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1980); Aniela Czarnecka – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1980); Silvio Juan Vina Brito – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1980); Krzysztof Pietrusik – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1980); Józef Wojnar – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1983); Mirosław Mrozkowiak – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1987); Zdzisław Adach – AWF w Poznaniu, Wydział WF (1987); Franciszek Banaszak – AM w Poznaniu, Wydział Farmaceutyczny (1988). Warto podkreślić, że spośród wypromowanych doktorów trzech uzyskało stopnie naukowe doktora habilitowanego (Tadeusz Rychlewski, Maria Laurentowska, Zdzisław Adach), a w późniejszym czasie dwoje uczniów otrzymało tytuły naukowe profesora (prof. Tadeusz Rychlewski, prof. Maria Laurentowska).

W pamięci prof. Marii Laurentowskiej – wieloletniego współpracownika i doktorantki – prof. W. Rożynek-Łukanowska pozostaje człowiekiem o ogromnej wiedzy i autorytecie naukowym. „Całe swoje życie zawodowe związana jestem z Zakładem Fizjologii, po ukończeniu studiów rozpoczęłam tu pracę jako asystent stażysta. To Pani Profesor pokierowała moim rozwojem naukowym, wskazując kierunek badań naukowych, którym była ocena fizjologicznej reakcji organizmu człowieka na wysiłek fizyczny w różnych jego aspektach. Pani Profesor zawsze dużo wymagała od swoich asystentów, między innymi wysłuchania całego kursu Jej wykładów przeznaczonych dla studentów, z czego trzeba było się skrupulatnie wywiązać. Było to szczególnie dla mnie pomocne, bowiem byłam absolwentką

UAM, a nie WSWF, zatem dało mi to możliwość zapoznania się z programem z zakresu fizjologii realizowanym na tej uczelni. Systematycznie odbywały się zebrania naukowe skupiające pracowników Zakładu, a często także doktorantów i magistrantów, na których to zebrani przedstawiali wyniki prowadzonych badań. Kontrolowanie skuteczności treningu sportowego było w owym czasie niezwykle ważne, w szczególności, że zespół Pani Profesor zajmował się członkami kadry narodowej. Dyscyplina, systematyczność, punktualność – to cechy, których Pani Profesor wymagała od swoich pracowników, bo tylko wtedy, jak mówiła, można osiągnąć obrany cel. Były także inne chwile zdecydowanie mniej oficjalne, równie często rozmawialiśmy o naszych sprawach prywatnych. Wspólnie przeżywaliśmy radości i smutki, które w życiu każdego z nas występowały, bo przecież życie z chwil się składa. Pani Profesor po przejściu na emeryturę przez długie lata utrzymywała zażyłe kontakty z Zakładem i uczelnią, służyła pomocą i życzliwą radą".

Profesor Tadeusz Rychlewski tak przywołuje postać Pani Profesor: „Prof. W. Rożynek-Łukanowską poznałem w 1961 r. Zostałem wówczas stypendystą naukowym w Zakładzie Fizjologii AM w Poznaniu. Pod kierunkiem Pani Profesor wdrażałem się w prowadzenie zajęć dydaktycznych oraz uczestniczyłem w wykonywanych badaniach naukowych. Po ukończeniu studiów na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu i odbyciu 2-letniego stażu lekarskiego Pani Profesor zaproponowała mi pracę w powstającym w 1966 r. Zakładzie Fizjologii WSWF w Poznaniu. Powstał zakład naukowo-dydaktyczny, w którym prowadzono zajęcia dydaktyczne dla studentów stacjonarnych i niestacjonarnych oraz badania naukowe związane tematycznie z wpływem wysiłków fizycznych na organizm sportowców i osób niepełnosprawnych. Wraz z rozszerzającą się z inicjatywy Pani Profesor bazą do badań naukowych wdrażała nowe kierunki badań. Zaowocowały one szeregiem publikacji naukowych oraz rozpraw na stopień naukowy doktora nauk medycznych i wychowania fizycznego. Pani Profesor była promotorem mojej rozprawy doktorskiej i wspomagała mnie w wykonywaniu badań naukowych w zakresie regulacji układu hormonalnego podczas wysiłków fizycznych. Badania te były podstawą do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego medycyny oraz sterowania treningiem sportowym w wioślarstwie, kajakarstwie, lekkiej atletyce oraz piłki nożnej. Dzięki tym badaniom mogłem podjąć pracę w charakterze lekarza fizjologa kadry narodowej Polskiego Związku Towarzystw Wioślarskich oraz piłki nożnej. Panią Profesor W. Rożynek-Łukanowską wspominam jako mojego nauczyciela, wybitnego naukowca i wykładowcę, człowieka niezwykle pracowitego i życzliwego".

Jak wspomina dr hab. Zdzisław Adach: „Pani Profesor urodziła się i wychowała w Niemczech (Berlinie) w polskiej rodzinie. Tam też ukończyła studia medyczne. Miała ambicję udowodnić niemieckiemu otoczeniu, że jako Polka może być najlepszą studentką. Gdy przyjechała do Polski początkowo pracowała

jako lekarz. Z czasem podjęła się pracy na Akademii Medycznej w Poznaniu. Przez studentów i pracowników była odbierana jako wyjątkowo wymagająca, a nawet apodyktyczna. Wynikało to z jej kultu pracy. Jednak wszyscy doceniali jej obiektywizm w sposobie podejmowania decyzji, czym zdobyła szacunek środowiska. Pozornie bezwzględna była jednak osobą bardzo serdeczną i wyrozumiałą, wrażliwą na nieszczęścia. Była promotorką mojej pracy doktorskiej. Tuż przed obroną doszło do niezwykłego zdarzenia. Tuż przed wyjazdem na wcześniej zaplanowany urlop do Meksyku (1985) zachorował mąż Pani Profesor. Mimo jego zachęt zrezygnowała z wyjazdu. W tym czasie miało tam miejsce tragiczne trzęsienie ziemi (zginęło 250 tys. ludzi). Uważała to za dar Boga. Odeszła na zawsze jako jedna z wielkich legend uczelni".

Doktor Barbara Nieścieruk-Szafrańska tak zapamiętała Panią Profesor: „Byłam i jestem bardzo dumna, że mogłam pracować w zespole osób kierowanym przez Profesor Rożynek-Łukanowską. Był to okres ciągłej nauki, wytężonej pracy i nieustannego zdobywania doświadczeń, poszerzania wiedzy, tak na płaszczyźnie dydaktycznej, jak i naukowej. Tego Pani Profesor wymagała nie tylko od swoich asystentów, ale takie wymagania stawiała również sobie, co powodowało, że była dla nas niedoścignionym wzorem. Pamiętam, jak wróciła z któregoś z wykładów i powiedziała, że nie potrafiła odpowiedzieć na pytanie, jakie zadał Jej student. Obiecała, że za tydzień udzieli mu wyczerpującej odpowiedzi – i tak się stało, a nam po prostu powiedziała, że całe życie człowiek musi się uczyć. Podejmowane przez Nią jednoznaczne decyzje nie zawsze były popularne, ale dla Niej liczyła się uczciwość, lojalność, sprawiedliwość i obiektywność. Była osobą budzącą respekt, szczególnie wśród studentów, ale tylko Panią Profesor podczas uroczystości 25-lecia gorzowskiego wydziału AWF Poznań w 1996 r. powitano niekończącymi się owacjami na stojąco".

Wanda Rożynek-Łukanowska wraz z mężem byli bezdzietni, jednakże utrzymywali ścisłe kontakty ze swoimi rodzinami i starali się pomagać im w różny sposób, a w szczególności w kształceniu ich dzieci. Bezspornym potwierdzeniem tego jest fakt, że dwójka dzieci kolejno przez okres 6-letnich studiów medycznych zamieszkiwała w domu Pani Profesor. Profesor dr hab. Wanda Rożynek-Łukanowska zmarła 20 II 2008 r. w Poznaniu i spoczęła na cmentarzu Górczyńskim – w mieście, któremu poświęciła pół wieku pracy.

Eugeniusz Wachowski (1932–2000) – pionier teorii sportu

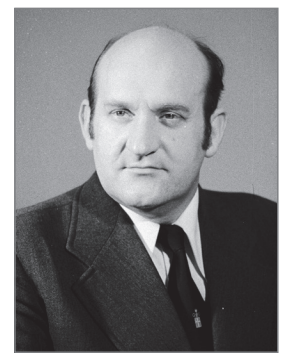

Profesor Eugeniusz Wachowski urodził się 15 I 1932 r. w Niedźwiadzie w pow. łowickim. Ojciec Franciszek prowadził gospodarstwo rolne, natomiast matka Marianna z d. Perzyna zajmowała się domem. Ojciec był działaczem ruchu ludowego. Po uzyskaniu matury w 1951 r. E. Wachowski dwukrotnie zdawał na studia w AWF w Warszawie (1951–1952), lecz z powodu braku miejsc nie został przyjęty, natomiast w 1952 r. otrzymał skierowanie na studia w WSWF w Poznaniu, gdzie studiował w trybie 3-letnim do 1955 r. Tytuł magistra uzyskał w 1959 r. Już podczas studiów od 1954 r. prowadził zajęcia z lekkoatletyki w macierzystej uczelni. Od 1 IX 1955 r., po ukończeniu studiów, podjął pracę w uczelni jako asystent w Zakładzie Lekkiej Atletyki. Przeszedł wszystkie szczeble awansu akademickiego, pracując kolejno na stanowiskach: asystent (1954–1959), starszy asystent (1959–1964), pomocniczy pracownik nauki (1965–1966), nauczyciel wychowania fizycznego (1966–1967), adiunkt (1967–1977), docent kontraktowy (1977–1984), adiunkt (1984–1990), profesor kontraktowy (1990–1992), profesor nadzwyczajny (1992–2000).

Wcześnie zainteresował się sportem, a ze względu na warunki fizyczne upodobał sobie rzuty lekkoatletyczne, w tym zwłaszcza rzut dyskiem. Treningi podjął w wieku 16 lat w klubie „Kolejarz" Łowicz (1948–1952), a potem jako student trenował pod kierunkiem olimpijczyka z 1936 r. Karola Hoffmanna w barwach poznańskiego AZS. Został mistrzem Polski juniorów w rzucie dyskiem i awansował do kadry narodowej, w której występował w latach 1950–1958. Był reprezentantem kraju i członkiem znanej lekkoatletycznej drużyny, która zasłynęła jako Wunderteam. Należał do czołowych dyskoboli w Europie, a jego rekord życiowy wynosił 52,69 m. Rekord kraju ustanowił dwukrotnie, a także 15 razy wystąpił w reprezentacji kraju. Zdobył dwa brązowe medale podczas Akademickich Mistrzostw Świata w Paryżu (1957) i na Uniwersjadzie w Turynie (1959). Następnie został trenerem AZS Poznań, trenerem koordynatorem sekcji lekkoatletycznej tego klubu oraz w latach 1960–1966 trenerem kadry narodowej i olimpijskiej dyskoboli.

Po zakończeniu kariery sportowej w 1958 r. posiadał nie tylko podstawy teoretyczne jako absolwent WSWF, ale również wiedzę praktyczną dotyczącą teorii i metodyki lekkoatletyki. Sprzyjało to rozwojowi dalszej kariery naukowej E. Wachowskiego. Początkowo pracował w Zakładzie Teorii i Metodyki Lekkiej Atletyki, a od 1 IX 1966 r. przeniósł się do utworzonego Zakładu Teorii Sportu, którym wówczas kierował dr Bogusław Ryba. W 1969 r., po uzyskaniu stopnia doktora, został kierownikiem Zakładu. Przez lata mottem jego działalności było hasło „sport jest dla człowieka, nie człowiek dla sportu". Wytyczył też kierunek swoich badań w myśl słów: „aby badania naukowe mogły weryfikować postępowanie praktyki wychowania fizycznego i sportu, muszą przenikać do tego obiegu, gdzie funkcjonują nauczyciele i trenerzy".

W 1972 r. Zakład Teorii Sportu połączono z Zakładem Teorii Wychowania Fizycznego w nową jednostkę, która przyjęła nazwę – Zakład Teorii Wychowania Fizycznego i Sportu, którym kierował do 1990 r. Jednocześnie podjął skuteczne działania na rzecz utworzenia w Filii AWF w Gorzowie Wlkp. Pracowni Teorii i Metodyki Sportu. Z jego inicjatywy w latach 1973–1974 powstało zakładowe laboratorium badawcze, wyposażone w nowoczesną aparaturę pomiarowo-badawczą, stosowaną w analizie dynamicznych czynności ruchowych wykonywanych przez człowieka. W 1990 r., po podziale dotychczasowego zakładu, powstał Zakład Teorii Sportu, którego kierownikiem pozostał prof. Eugeniusz Wachowski. Do następnej zmiany organizacyjnej doszło w 1996 r., gdy po uzyskaniu habilitacji kierownikiem Zakładu Teorii Sportu został dr hab. Ryszard Strzelczyk, a prof. E. Wachowski pozostał kierownikiem Katedry Teorii i Metodyki Sportu.

W maju 1981 r. prof. E. Wachowski został wybrany na dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego. W związku ze stanem wojennym zmuszony był ustąpić z funkcji 20 I 1982 r., gdyż jak argumentował „w styczniu 1982 r. przedstawiciele Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego w Poznaniu postawili mi jako dziekanowi ultimatum – albo zrezygnuję z dziekaństwa, albo nie zostaną odwieszone zajęcia, a studenci zostaną wcieleni do wojska". W 1990 r. prof. E. Wachowski został wybrany na prorektora ds. dydaktyki, lecz w 1991 r. zrezygnował z tej funkcji ze względu na pogarszający się stan zdrowia.

Początkowo Eugeniusz Wachowski interesował się historią kultury fizycznej, co wynikało z profilu pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem wybitnego historyka prof. Zdzisława Grota. Pracę doktorską pt. *Kształtowanie się budowy ciała a sprawność fizyczna czołowych sportowców polskich uprawiających rzuty lekkoatletyczne* napisał pod kierunkiem prof. Zbigniewa Drozdowskiego i obronił w 1967 r. Następnie koncentrował się w badaniach naukowych na zagadnieniach związanych z lekkoatletyką. Pierwszą jego znaną publikacją był podręcznik pt. *Rzut dyskiem,* który ukazał się w 1964 r. w ramach znanej serii z zakresu teorii i metodyki poszczególnych konkurencji lekkoatletycznych. Znany ze swoich

ciekawych określeń twierdził, że „badania naukowe należy prowadzić nie na przykładzie sportu, lecz dla sportu". Wyniki swoich badań publikował w licznych artykułach naukowych oraz monografiach. Materiały z wieloletnich badań przedstawił we współautorskiej monografii z Ryszardem Strzelczykiem i Wiesławem Osińskim pt. *Pomiar cech sprawności motorycznej osobników uprawiających sport. Wyniki badań* (Monografia AWF, nr 238, Poznań 1987).

Jak sam pisał o swojej pracy naukowej: „W dalszych badaniach zajmowałem się bezpośrednio siłą mięśniową i prędkością oraz poszukiwaniem związków między nimi a obciążeniami treningowymi. Celem tych badań było zwiększenie trafności oceny poziomu wytrenowania i programowanie rozwoju różnych zespołów sportowych, umożliwiające stosowanie treningu oraz poszukiwanie metod rejestracji siły, jako cechy fizycznej i motorycznej. W związku z tym ostatnim zamiarem opracowałem dokumentację urządzenia prototypowego do pomiaru siły, drogi i czasu w wybranych ćwiczeniach sportowych. W opracowaniu dokumentacji szczegółowej współpracowałem z zespołem inżynierów".

Duży wpływ na wysoki poziom realizowanych badań miało laboratorium badawcze, posiadające m.in. urządzenie do pomiarów fizycznych człowieka, tzw. PSM–1, wykonane we współpracy z Politechniką Poznańską. Ponadto skonstruowano urządzenie do pomiaru i treningu siły ciągu pływaka. Jak podaje R. Strzelczyk i współpracownicy: „Ważnym i owocnym nurtem badań były liczne próby identyfikacji czynników determinujących optymalizację treningu sportowego (miotacze), analizy obciążeń treningowo-meczowych wykorzystywanych przez zawodników wyczynowych (kajakarze) oraz opracowywanie metod i narzędzi diagnostyki stanu wytrenowania sportowców z elementami monitoringu efektów treningowych. Szczególne osiągnięcia w tym zakresie odnosił zespół kierowany przez E. Wachowskiego i należały tutaj analizy rozkładu obciążeń treningowych w makrocyklu szkoleniowym kajakarzy. Badania te [...] opisane zostały w wielu publikacjach polskich i zagranicznych, a niektóre z nich zostały dostrzeżone i nagrodzone przez środowisko szkoleniowo-metodyczne".

Realizowane badania doprowadziły do zebrania poważnego dorobku, który stał się podstawą do powstania rozprawy habilitacyjnej pt. *Wpływ pracy i mocy użytecznej na wybrane cechy motoryczne i morfologiczne* (Monografia AWF, nr 94, Poznań 1977). Opierała się ona na badaniu zmiennych stanowiących składowe obciążeń wysiłkowych (objętość, intensywność, liczba powtórzeń, czas i charakter przerw wypoczynkowych). Po pomyślnym kolokwium 19 XII 1978 r. w AWF w Warszawie habilitacja nie została zatwierdzona przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną ds. Stopni i Tytułu Naukowego, co w powszechnej opinii interpretowano jako decyzję polityczną. Wynikała ona z pryncypialnej i odważnej postawy Profesora wobec sytuacji politycznej w Polsce Ludowej. Profesor zaangażował się w aktywną działalność na rzecz demokratycznej opozycji oraz był czynnym działaczem NSZZ „Solidarność" w legalnych i nielegalnych struk-

turach tego związku. Zapłacił wówczas bardzo wysoką cenę za swoje poglądy. Dopiero po 15 latach od ukazania się monografii habilitacyjnej Centralna Komisja ds. Stopni i Tytułu Naukowego uchyliła w 1992 r. wcześniejszą negatywną decyzję i zatwierdziła E. Wachowskiemu habilitację.

Lata dziewięćdziesiąte XX wieku stanowiły apogeum działalności naukowej i twórczej prof. E. Wachowskiego. Liczne publikacje ogłoszone w czasopismach naukowych doczekały się puenty w monografii współautorskiej z R. Strzelczykiem pt. *Trafność pomiaru motorycznych cech kondycyjnych* (Monografia AWF, nr 342, Poznań 1999). Była to ostatnia książka prof. Wachowskiego, który w następnym roku zmarł. Okres ten trafnie ukazują współpracownicy Profesora, pisząc: „Działalność Zakładu Teorii Sportu kształtowana była w tamtym czasie osobowością Eugeniusza Wachowskiego, który wyznaczał standardy postępowania i tworzył perspektywę oryginalnego patrzenia na sport, w którym największą wartość stanowiło zawsze dobro zawodników, ich zdrowie i możliwość wszechstronnego rozwoju. Pod tym kątem tworzył także zespół najbliższych współpracowników. Jako wykładowca teorii sportu występował z protestami potępiającymi wynaturzenie występujące w sporcie wyczynowym. Domagał się wykluczenia z życia sportowego tych wszystkich zawodników, trenerów, lekarzy i działaczy sportowych, którzy przyczynili się do stosowania zakazanych i niemoralnych metod sztucznie stymulujących wynik sportowy. [...] Należy konkretnymi działaniami popierać badania naukowe weryfikujące praktykę i zmierzające w kierunku humanizacji sportu. Jej wyrazem powinna być m.in. zmiana niektórych pojęć i zadań. [...] Propagowano atrakcyjne i upowszechniające się szybko hasło: «Mój rekord życiowy jest moim rekordem świata». Kojarzone jest ono do dzisiaj z Zakładem i osobą Eugeniusza Wachowskiego".

Profesor E. Wachowski doczekał się uhonorowania swojej drogi naukowej w postaci nadania przez Prezydenta RP tytułu profesora nauk o kulturze fizycznej, co nastąpiło w 1999 r. Profesor czynnie uczestniczył w międzynarodowym i krajowym ruchu naukowym. Brał udział w sympozjach i stażach zagranicznych. W 1964 r. odbył 5-miesięczny staż studyjny w USA jako jedyny przedstawiciel Polski w ramach Światowego Forum Nauczycieli i Trenerów. Uczestniczył w Międzynarodowej Konferencji z okazji igrzysk olimpijskich w Ruhpolding (1972), Konferencji MKOl w Teheranie (1974), Konferencji Międzynarodowego Stowarzyszenia Wyższych Szkół Wychowania Fizycznego AIESEP w Tunisie (1976) i w Splicie (1979), a także w konferencjach w Tbilisi (1980), Iyväskyla (1989), Izraelu (1990), natomiast na konferencję w Heidelbergu w 1986 r. nie wyjechał, ponieważ nie otrzymał paszportu. Jego dorobek naukowy obejmuje 122 publikacje, w tym 3 monografie i 6 skryptów, a także publikacje zagraniczne, które ukazały się w Anglii, Argentynie, Finlandii, Iranie, RFN, Tunezji, USA, ZSRR. W ramach działalności na rzecz nauki prof. E. Wachowski był w latach 1986-1991 prezesem Oddziału Poznańskiego PTNKF, członkiem Rady Głównej

PTNKF, Polskiego Towarzystwa Prawa Sportowego, Komisji Biologicznych Podstaw Kultury Fizycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Międzynarodowego Towarzystwa Motoryki Sportowej oraz innych.

Profesor Eugeniusz Wachowski był osobowością, która pociągała za sobą wielu zdolnych uczniów. Opiekował się naukowo takimi samymi pasjonatami nauki jak on. Zawsze był do dyspozycji, początkowo podczas opracowania koncepcji badań, nadzorując czynności techniczne badań, opracowanie wyników, a na końcowym etapie powstanie artykułów i monografii. Regularnie prowadził seminarium doktorskie, czynnie wspierając swoich doktorantów. Pod jego opieką doktoraty ukończyli kolejno: Wiesław Osiński (1978), Ryszard Strzelczyk (1979), Tadeusz Rynkiewicz (1981) i Mariusz Kerste (1984). Zachęcał do kontynuacji drogi naukowej i pracy nad habilitacją. Spośród jego podopiecznych habilitację uzyskali: Wiesław Osiński (1988), Ryszard Strzelczyk (1996), Tadeusz Rynkiewicz (2005), a po tytuł profesorski sięgnęli: Wiesław Osiński (1996) i Ryszard Strzelczyk (2002).

Profesor dr hab. Wiesław Osiński tak po latach wspomina swojego promotora i mentora naukowego: „Od Niego uczyliśmy się mądrości. Profesor Eugeniusz Wachowski otrzymywał wiele odznaczeń, osiągał najwyższe sukcesy sportowe, był wybitnym trenerem, w uczelni pełnił najbardziej zaszczytne funkcje. Jestem jednak przekonany, że najważniejsze dla niego było zawsze prowadzenie badań naukowych służących rozwojowi sportu, spotkania ze studentami i trenerami oraz kształcenie młodej kadry naukowej. Wszystkim działaniom podejmowanym przez Profesora towarzyszyła powaga owego – jakby to powiedział wielki polski filozof Kazimierz Twardowski – akademickiego dostojeństwa, szacunek dla świata podstawowych wartości oraz umiłowanie dla krzewienia prawdy. Niewątpliwie do cech znamiennych charakteru Profesora należały przenikliwość i mądre doradzanie, umiejętność obrony rozumu oraz organiczna niezgoda na wszelkie pozory, kłamstwo i udawanie. Podziwiałem wielokrotnie Jego umiejętność argumentowania, sprawność umysłu, fantastyczną pamięć do ludzi, idei i wydarzeń, a nade wszystko oddanie sprawom dobra wspólnego. Nigdy nie kalkulował, że ewentualne zasługi czy udane przedsięwzięcia mogą zostać nie Jemu przypisane. Osobiście miałem to poczucie, że spotkał mnie jakiś szczególny przywilej obcowania z człowiekiem absolutnie spolegliwym w tym rozumieniu – jakie nadawał temu słowu Tadeusz Kotarbiński w *Medytacjach o życiu godziwym* – pisząc, że to ten, na którym zawsze i wszędzie można polegać. Niechaj mi wolno będzie powiedzieć, że dzięki bywaniu z Profesorem stawaliśmy się wszyscy cokolwiek lepsi, a pewnie i mądrzejsi. Myśląc o Profesorze, mam przed oczyma człowieka patrzącego ze spokojem za i przed siebie, człowieka głębokiej wiary w słuszność obranej drogi, o zdumiewającym harcie ducha, ale i fantastycznym poczuciu humoru. Profesor osiągnął rangę prawie już dziś niespotykaną, rangę mistrza duchowego i Tego, u którego można było zawsze szukać wsparcia. Kiedy

zdecydowaliśmy, w gronie pracowników, uczniów i przyjaciół, zawiesić w holu uczelni pamiątkową tablicę poświęconą pamięci Naszego Profesora, wówczas zdecydowaliśmy się na takie ostatnie słowa: „Oddany Uczelni i Ludziom".

Profesor dr hab. Ryszard Strzelczyk – doktorant prof. E. Wachowskiego tak określa postać swojego mistrza: „Całe moje życie zawodowe związane jest z osobą mojego Szefa i Patrona. Kolejne stopnie awansu naukowego wiązały się i wynikały z działalności naukowej, inspirowanej Jego wizją badań, prowadzonych – jak mawiał – «na rzecz sportu, a nie na przykładzie sportu», a potem zgodnej, twórczej współpracy i współdziałania. Efektem tego z biegiem lat było ukształtowanie się rozpoznawalnej «szkoły naukowej» Profesora Eugeniusza Wachowskiego, formalizowanej w postaci systematycznie odbywających się w Zakładzie Teorii Sportu seminariów koleżeńskich, nazywanych później seminariami doktorskimi. Uczestniczyło w nich wielu naukowców i wybitnych trenerów, których łączyła i jednoczyła myśl Profesora, że wyniki wszelkich poczynań badawczych, podejmowanych przez specjalistów z obszaru nauk o kulturze fizycznej, muszą być weryfikowane przez praktykę sportu i wychowania fizycznego, znajdując w ten sposób swoje uzasadnienie i rzeczywistą przydatność. Akceptacja tego stanowiska przez współpracowników i słuchaczy wynikała z autentycznego autorytetu Profesora – wybitnego zawodnika, trenera, profesora – a ponad to wszystko – dobrego Człowieka i Przyjaciela. Miałem szczęście trwać przy Jego boku w różnych sytuacjach zawodowych i życiowych. Moja własna profesura jest tego jednym z ważnych efektów, a kontynuacja wyznaczonej przez Niego drogi skutkowała między innymi wypromowaniem trzynastu doktorów nauk o kulturze fizycznej – «wnuków naukowych» Profesora, którzy główne Jego idee i wartości świadomie i z przekonaniem rozpowszechniają w środowisku sportu i wychowania fizycznego. Jeden z nich, po uzyskaniu habilitacji, wypromował już swojego doktora – tak więc kontynuacja Jego dzieła znalazła się na czasowym poziomie – naukowego prawnuka".

Profesor Eugeniusz Wachowski był żonaty z nauczycielką i posłanką RP Urszulą z d. Maciaszek. Z tego związku urodziły się dwie córki: Maria i Barbara. Profesor zmarł niespodziewanie, 19 III 2000 r., w Grzebienisku pod Poznaniem, i spoczął na cmentarzu w Ceradzu Kościelnym. Został pożegnany tłumnie przez rodzinę, uczniów, przyjaciół i przedstawicieli Akademii Wychowania Fizycznego, w której pracował do końca życia.

Bernard Woltmann (1932–2013) – prekursor polonijnej kultury fizycznej

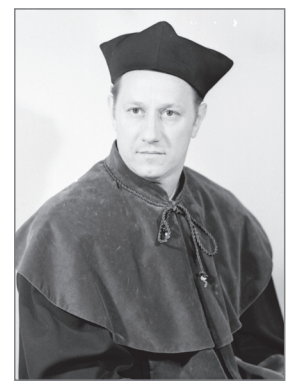

Profesor Bernard Woltmann pochodził z pogranicza wielkopolsko-pomorskiego, gdzie jego przodkowie od pokoleń zajmowali się kupiectwem i rolnictwem. Urodził się 9 XI 1932 r. w niewielkim, liczącym wówczas 3 tys. mieszkańców Szamocinie, położonym w powiecie chodzieskim. Był jedynym dzieckiem Franciszka Woltmanna (1905–1945) i Matyldy z Kowalskich (1908–1997), którzy utrzymywali się z małej restauracji i sklepu, usytuowanych przy ul. Marcinkowskiego. Od września 1939 r. pobierał naukę w szkole niemieckiej, skąd wyniósł biegłą znajomość języka Goethego. Gdy nastał pokój, okazało się, że pozostał sam z matką, bowiem ojciec zaginął i jak się potem okazało, poległ w ostatnich dniach wojny. Po ukończeniu w 1946 r. szkoły podstawowej kontynuował naukę w Gimnazjum im. św. Barbary w Chodzieży. Po uzyskaniu w 1951 r. świadectwa dojrzałości pragnął studiować. Wybór padł na Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego (WSWF) w Poznaniu i wcale nie był przypadkowy. Zaważyło na tym głównie mocno rozbudzone zainteresowanie sportem, który B. Woltmann uprawiał zarówno w rodzinnym Szamocinie, jak i w Szkolnym Kole Sportowym „Orlę" w Chodzieży. Do jego ulubionych dyscyplin należały lekkoatletyka i zespołowe gry sportowe. Najwartościowsze wyniki osiągnął w rzucie oszczepem, skoku o tyczce oraz pięcioboju. Tajniki tych konkurencji zgłębiał podczas studiów w Poznaniu (1951–1954) jako zawodnik Kolejowego Klubu Sportowego „Lech", natomiast piłkę ręczną (jedenastoosobową) trenował w I-ligowej sekcji AZS.

Wraz z ukończeniem studiów w 1954 r., na mocy decyzji uczelnianej komisji przydzielającej tzw. nakazy pracy, a następnie koszalińskiego kuratora oświaty, otrzymał skierowanie do swojej pierwszej pracy w Liceum Pedagogicznym w Szczecinku. Znalazł tam sprzyjające warunki, jako że szkoła posiadała profil wychowania fizycznego i młody nauczyciel tego wiodącego przedmiotu mógł wykazać pełnię swoich możliwości. W okresie 6-letniej pracy B. Woltmanna szczecineckie liceum awansowało do grona najlepszych i najbardziej usportowionych tego typu szkół w kraju. W 1957 r. powołał przy liceum Międzyszkolny Klub Sportowy „Orlę". Prowadził też zajęcia z adeptami lekkoatletyki w Kolejowym Klubie Sportowym „Darzbór" (1954–1957), kładąc podwaliny

wieloletniego rozwoju „królowej sportów" w tym mieście. Pracując w Szczecinku, powrócił jeszcze na krótko do swojej macierzystej uczelni, wieńcząc w 1958 r. dotychczasowe studia zawodowe tytułem magistra wychowania fizycznego. Ze Szczecinkiem wiążą się też bardzo ważne wydarzenia w życiu prywatnym prof. B. Woltmanna. Tam poznał, a następnie poślubił 23 VIII 1958 r. nauczycielkę Irenę Karaszewską – odtąd towarzyszkę Jego życia. Owocem tego związku jest córka Małgorzata – absolwentka i wykładowczyni (dr hab.) Wydziału Wokalno-Aktorskiego Akademii Muzycznej w Poznaniu.

W 1960 r. rodzina Woltmannów przeniosła się do Kołobrzegu. Bezpośrednim powodem tego kroku było objęcie posady wykładowcy w nowo tworzonym Studium Nauczycielskim (SN). W 1968 r. został mianowany kierownikiem powołanego wówczas Wydziału Wychowania Fizycznego z Biologią. W latach 1970–1971 pełnił natomiast funkcję wicedyrektora Studium. Nadal nieprzerwanie udzielał się jako szkoleniowiec i działacz lekkoatletyki, prowadząc treningi w kołobrzeskich klubach LZS „Wybrzeże" i MKS „Sztorm". Jednak kołobrzeskie Studium Nauczycielskie uległo likwidacji, co zobligowało Profesora do zmiany miejsca pracy i zamieszkania.

Ostatecznie podjął kluczową decyzję dla swojej dalszej zawodowej kariery, wiążąc się z początkiem roku akademickiego 1971/1972 z powstałą właśnie Filią poznańskiej WSWF (od 1973 r. AWF) w Gorzowie Wlkp. W latach 1971–2012 znacząco przyczynił się do rozwoju gorzowskiego ośrodka kształcenia kadr wychowania fizycznego i sportu, pełniąc w Filii (1971–1984), potem Wydziale (1984–1993) i Instytucie (1993–2003) wiele odpowiedzialnych funkcji. W gorzowskiej placówce był zatrudniony na stanowiskach starszego wykładowcy (do 1973 r.), docenta kontraktowego (1973–1982), docenta etatowego (1982–1990), profesora nadzwyczajnego (1990–1993) i profesora zwyczajnego (od 1993 r.), co wyraźnie odzwierciedlało jego awans zawodowy. Sprawował kolejno kilka ważnych funkcji administracyjnych w kierownictwie uczelni: prodziekana do spraw Filii (l IX 1971–31 VIII 1982 i l IX 1984–22 XI 1984), prodziekana do spraw nauki Filii (l IX 1982–31 VIII 1984), dziekana Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego (23 XI 1984–31 VIII 1987), prorektora do spraw Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego (l IX 1987–30 XI 1990), prorektora do spraw kształcenia zamiejscowego (l IX 1993–31 VIII 1999), dyrektora Instytutu Wychowania Fizycznego (l IX 1999–31 X 2003).

Od podstaw organizował proces dydaktyczno-wychowawczy. Najpierw był kierownikiem Pracowni Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego (l IX 1971–31 VII 1972), następnie sprawował tę funkcję w odniesieniu do struktur historii kultury fizycznej: Pracowni Historii Organizacji Kultury Fizycznej (l IX 1972–31 VIII 1975), Samodzielnej Pracowni Historii i Organizacji Kultury Fizycznej (l IX 1975–3 VIII 1982), Pracowni Badań Polonijnej Kultury Fizycznej (l IX 1982–31 VIII 1984), Samodzielnej Pracowni Badań Polonijnej

Kultury Fizycznej (l IX 1984–30 IX 1991), Zakładu Badań Polonijnej Kultury Fizycznej (l X 1991–20 XII 1992), Zakładu Polonijnej Kultury Fizycznej (21 XII 1992–30 XI 2001), Zakładu Olimpizmu i Polonijnej Kultury Fizycznej (od l XII 2001). Równolegle był organizatorem i szefem Zespołu Pracowni Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego (l IX 1971–31 VIII 1977), Katedry Rekreacji i Organizacji Kultury Fizycznej (22 XII 1992–30 XI 2001) oraz Katedry Historii Kultury Fizycznej i Olimpizmu (1 XII 2001–31 VIII 2012).

Był członkiem senatu, rady wydziału i kolegium rektora, licznych komisji i komitetów; kierował Radą Zamiejscowego Wydziału WF i Radą Instytutu. Powyższe obowiązki łączył z indywidualnym rozwojem naukowym. W 1970 r. osiągnął stopień doktora, a w 1981 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie dorobku i pracy habilitacyjnej pt. *Polska kultura fizyczna na wschodnim pograniczu niemieckim (1919–1939)* (AWF Warszawa). Za całokształt dorobku naukowego 24 VI 1993 r. prezydent Lech Wałęsa nadał B. Woltmannowi tytuł naukowy profesora nauk o kulturze fizycznej (przewód profesorski został przeprowadzony w AWF w Krakowie). Awans naukowy znalazł realne odzwierciedlenie w kolejno zajmowanych stanowiskach uczelnianych: starszego wykładowcy (1971–1973), docenta kontraktowego (1973–1982), docenta etatowego (1982–1990), profesora nadzwyczajnego (1990–1993) oraz profesora zwyczajnego (1993–2012).

Profesor Bernard Woltmann kształcił kadry naukowe w ramach prowadzonego od 1973 r. seminarium doktorskiego. Spośród 40 osób uczęszczających na seminarium doktoraty ukończyły następujące osoby (w porządku chronologicznym): Zbigniew Szafkowski (1980), Roman Korban (1981), Leonard Nowak (1981), Edward Janik (1981), Wojciech Jans (1981), Leszek Trybuś (1987), Piotr Godlewski (1987), Tomasz Jurek (1989), Janusz Płaczek (1989), Ignacy Krzewiński (1992), Ryszard Kulczycki (1997), Grzegorz Cwojdziński (1997), Renata Golanko (1999), Przemysław Pieczyński (2002), Renata Urban (2003), Stanisław Zaborniak (2004), Magdalena Krawczyk (2007), Iwona Tabaczek-Bejster (2007), Iwona Pezdan-Śliż (2010), Marta Przydział (2010), Barbara Grańska (2012). Opiekował się także rozwojem naukowym swoich wychowanków pod kątem habilitacji. Stopień doktora habilitowanego uzyskali: Tomasz Jurek (2002), Eligiusz Małolepszy (2005), Stanisław Zaborniak (2007), Jerzy Urniaż (2012), Renata Urban (2014). Ponadto stopień doktora habilitowanego uzyskali następujący doktoranci prof. B. Woltmanna – Leonard Nowak (1998) i Piotr Godlewski (2007).

Obok działalności promotorskiej prof. B. Woltmann napisał 30 recenzji dysertacji doktorskich oraz pełnił rolę recenzenta rozpraw habilitacyjnych (L. Nowak, U. Kowieska, T. Jurek, E. Kałamacka), recenzenta dorobku habilitantów (D. Blecking, M. Łuczak, E. Kałamacka, E. Małolepszy, S. Zaborniak, J. Urniaż), a także wykonał recenzje dorobku naukowego w postępowaniu o tytuł profesora (M. Ponczek, K. Obodyński, S. Zaborniak, M. Ordyłowski).

W ramach organizacji życia naukowego B. Woltmann czynnie uczestniczył w pracach wielu stowarzyszeń naukowych. Początkowo angażował się na niwie organizacji regionalnych, działając w Ośrodku Badań Naukowych Koszalińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego oraz w Lubuskim Towarzystwie Naukowym w Zielonej Górze. W 1976 r. był członkiem założycielem Gorzowskiego Towarzystwa Naukowego, a następnie udzielał się w ramach Ośrodka Badań Regionalnych w Gorzowie Wlkp. Był inicjatorem i należał do grona założycieli Sekcji Historii Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, której w latach 1993–2003 przewodniczył. Przez wiele lat pełnił funkcję prezesa Oddziału Gorzowskiego PTNKF, był również aktywnym członkiem Polskiej Rady Olimpijskiej w Warszawie oraz innych stowarzyszeń naukowych, regionalnych i sportowych.

Równie dużą aktywność przejawiał na forum międzynarodowym. W latach 1979–1984 był oficjalnym delegatem Polski i członkiem prezydium (1984–1989) Międzynarodowego Komitetu Historii Sportu i Wychowania Fizycznego (ICOSH), a od 1989 r. był członkiem Międzynarodowego Stowarzyszenia Historii Wychowania Fizycznego i Sportu (ISHPES). W 1999 r. został członkiem honorowym Europejskiego Komitetu Historii Sportu (CESH). Wchodził także w skład zarządu Instytutu im. W. Gebhardta w Essen, Rady Naukowej Collegium Humanum w Niederurnen w Szwajcarii, Kuratorium Europejskiej Akademii Sportu w Cottbus oraz Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią w Warszawie. Wykładał na uniwersytetach w Halle (1974), Münster (1978, 1983), Bonn, Essen (1988) i Bochum (1990). Uczestniczył w licznych konferencjach: w Bułgarii, Czechach, Danii, Finlandii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Japonii, Norwegii, RPA, Szwajcarii, Szwecji i Włoszech.

Początki zainteresowań naukowych Bernarda Woltmanna sięgają okresu realizacji pracy magisterskiej pod opieką wybitnego poznańskiego historyka Zdzisława Grota. Ważną cezurę w działalności naukowej B. Woltmanna stanowi 1970 r., w którym na macierzystej uczelni obronił dysertację doktorską nt. *Polska kultura fizyczna na Krajnie Złotowskiej i Zachodnich Kaszubach pod panowaniem niemieckim (1919–1939)*. Recenzentami wysoko ocenionej pracy byli prof. Janusz Pajewski i doc. Jerzy Gaj. Doktorat zamknął pierwszy etap naukowych poszukiwań Profesora na gruncie badań ludności rodzimej polsko-niemieckiego pogranicza do wybuchu drugiej wojny światowej. Pozwolił też otworzyć nowy rozdział działalności naukowej związanej instytucjonalnie z gorzowskim ośrodkiem WSWF w Poznaniu i szeroko zakrojonymi badaniami, głównie nad dziejami kultury fizycznej w środowiskach polonijnych.

W dalszej pracy przejął wzorce i starał się naśladować swojego mistrza i autorytet – prof. Zdzisława Grota (1903–1984), twórcę poznańskiej szkoły historii kultury fizycznej, którego zawsze podziwiał za wielką erudycję i powszechnie znaną życzliwość wobec wychowanków i współpracowników. Pierwszy etap

naukowej drogi B. Woltmanna w Gorzowie Wlkp. stanowiły lata 1971–1981. Profesor rozszerzył wówczas badania nad pograniczem, obejmując przy tym nie tylko ludność rodzimą, ale także wszystkie aspekty rozwoju kultury fizycznej na tle złożonej sytuacji dwustronnej Polski i Niemiec okresu międzywojennego XX w. Ukoronowaniem tych działań było kilkanaście publikacji, w tym dwie prace zwarte, powstałe na początku i u schyłku omawianej dekady.

Jako pierwsza ukazała się książka *Kultura fizyczna pod znakiem Rodła. Wychowanie fizyczne, sport i turystyka polskiej ludności rodzimej na ziemi złotowskiej w latach 1919–1939* (Koszalin 1972), kreśląca obraz polskiej kultury fizycznej w czasach Republiki Weimarskiej i Trzeciej Rzeszy. Podsumowaniem wieloletnich badań stała się natomiast obszerna monografia, obejmująca swoim zasięgiem trzy dzielnice (śląską, poznańsko-pomorską i warmińsko-mazurską) Związku Polaków w Niemczech pt. *Polska kultura fizyczna na wschodnim pograniczu niemieckim 1919–1939* (Poznań 1980). Książka zyskała pozytywne recenzje i stała się podstawą do wszczęcia przez B. Woltmanna przewodu habilitacyjnego, który został pomyślnie zakończony w 1981 r. Ogółem w latach 1971–1981 opublikował on 39 prac i awansował do nielicznego grona samodzielnych pracowników nauki, specjalizujących się w zakresie historii kultury fizycznej.

W latach osiemdziesiątych prof. B. Woltmann znacznie poszerzył horyzonty badawcze o tematykę regionalną i polonijną. Zwiastunem tego była współredakcja tomu *Kultura fizyczna na ziemi lubuskiej w XXX-leciu PRL* oraz tomu *Wychowanie fizyczne i sport szkolny na ziemi koszalińskiej w latach 1945–1970*. W następnym okresie ukazały się dwa obszerne opracowania z dziejów sportu na Ziemiach Odzyskanych. Wraz z Jerzym Gajem, Adamem Natankiem i Leonardem Nowakiem wydał pracę pt. *Kultura fizyczna na ziemi gorzowskiej 1945–1979* (Poznań 1983) oraz z Tomaszem Jurkiem: *Kultura fizyczna w województwie zielonogórskim 1950–1989* (Zielona Góra 1990). Był też redaktorem prac zbiorowych, wyznaczających nowy, edytorski obszar działalności. Należały do nich: *Z dziejów kultury fizycznej w organizacjach polonijnych* (Warszawa 1989), *Światowe Sejmiki Działaczy Polonijnych* (Gorzów Wlkp. 1989), *Co dzień Polak narodowi służy* (Gorzów Wlkp. 1990).

Dużym echem w środowiskach polonijnych odbiły się cykliczne konferencje naukowe „Polonijna Kultura Fizyczna", zorganizowane w podgorzowskich Lubniewicach i Rogach, w latach 1978–1990, podsumowujące stan badań nad dziejami sportu wśród Polaków w diasporze. Jako główny organizator B. Woltmann opracował i wydał materiały pokonferencyjne w latach 1980, 1986, 1987 i 1990 (2 tomy). Sprzyjał temu jego udział w realizacji tzw. problemów centralnie sterowanych w zakresie badań polonijnej kultury fizycznej. Przy współudziale AWF w Warszawie prowadził w latach 1987–1990 zadanie, następnie temat, w Problemie Węzłowym 10.7, natomiast przy współpracy z Uniwersytetem Jagiellońskim prowadził w latach 1987–1990 grupę tematyczną CPBP 11.09.

Szczególnie bogatą grupę stanowią prace z dziejów sportu, wychowania fizycznego i turystyki w poszczególnych regionach i ośrodkach Polski, przygotowane wraz z zespołem współpracowników pod merytoryczną opieką i redakcją Profesora. Omawiany okres przyniósł także wymierne efekty działalności edytorskiej dotyczącej zbiorów pokonferencyjnych. Wraz ze swoimi współpracownikami przygotował kilkanaście konferencji, a następnie opracował i wydał materiały będące pokłosiem tych naukowych spotkań. Należały do nich obszerne tomy z lat 1998–2012 publikowane pod wspólnym tytułem serii „Z Najnowszej Historii Kultury Fizycznej w Polsce", zawierające materiały z Letniej Szkoły Historyków Kultury Fizycznej w Chycinie.

Profesor Bernard Woltmann zetknął się na niwie naukowej ze wszystkimi historykami kultury fizycznej, zaś bliższe kontakty utrzymywał z tak znanymi uczonymi, jak: Jerzy Gaj, Andrzej Gąsiorowski, Kajetan Hądzelek, Wojciech Lipoński, Leonard Nowak, Kazimierz Obodyński, Mirosław Ponczek, Marek Szczerbiński, Leonard Szymański, Kazimierz Toporowicz, Teresa Ziółkowska i inni. W ostatnim okresie do tego grona dołączyli niedawni habilitanci, którzy pod egidą Profesora pomyślnie zakończyli przewody habilitacyjne: Tomasz Jurek (AWF Poznań, 2002), Ewa Kałamacka (AWF Kraków, 2003), Eligiusz Małolepszy (AWF Poznań, 2005) oraz Stanisław Zaborniak (AWF Warszawa, 2007).

Pozostawił po sobie rozległą spuściznę naukową i pokaźny dorobek dydaktyczny. Wypromował ponad 500 magistrów wychowania fizycznego, 21 doktorów oraz opiekował się 4 habilitantami. Ogółem opublikował 280 pozycji, w tym: monografie autorskie – 2, monografie współautorskie – 3, prace zbiorowe pod redakcją – 12, prace zbiorowe pod współredakcją – 9, materiały konferencyjne w opracowaniu lub pod redakcją – 12, kroniki AWF Poznań – 4, Biuletyny Sekcji Historii PTNKF – 14, artykuły zagraniczne i obcojęzyczne – 47, artykuły w języku polskim – 177. Ponadto był autorem ponad 60 recenzji wydawniczych oraz ponad 40 opinii naukowych.

Profesor dr hab. Bernard Woltmann zmarł dnia 2 X 2013 r. w Poznaniu po krótkiej i ciężkiej chorobie. Dnia 9 X 2013 r. na cmentarzu komunalnym przy ul. Żwirowej w Gorzowie Wlkp. pożegnała Profesora rodzina oraz liczne grono przyjaciół, współpracowników i wychowanków. Padły wówczas słowa: „Panie Profesorze, byłeś wspaniałym nauczycielem, naukowcem rangi międzynarodowej, któremu tak wiele zawdzięczamy i dzięki któremu mogliśmy rozwinąć skrzydła. W małym Gorzowie potrafiłeś stworzyć własną szkołę naukową historii kultury fizycznej. Żegnaj kochany Mistrzu".

Podsumowanie

Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu mogła powstać dzięki przedwojennym tradycjom kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego, zapoczątkowanym w Katedrze Higieny Szkolnej i Teorii Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego, kontynuowanym w nowej rzeczywistości ustrojowej lat 1945–1950. Dzięki niespożytej energii i wiedzy charyzmatycznego twórcy Katedry, a potem Studium Wychowania Fizycznego, prof. Eugeniusza Piaseckiego powstało środowisko akademickie, a tym samym warunki rozwoju samodzielnej uczelni. Nowa szkoła wyłoniła się również z powojennych koncepcji władz Polski Ludowej, których głównym wykonawcą od 1947 r. był minister szkolnictwa wyższego, nominujący rektorów oraz powołujący i likwidujący wydziały i katedry. Osłabiło to uniwersytety poprzez wyodrębnienie i przeniesienie wielu kierunków kształcenia do nowych uczelni. Kulminacja tego procesu nastąpiła w latach 1950–1951, gdy w Poznaniu powołano Akademię Medyczną, Wyższą Szkołę Rolniczą i Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego. A zatem przedwojenne tradycje splotły się z komunistyczną wizją rozwoju szkolnictwa. Legitymizowała je Ustawa z grudnia 1951 r. kończąca reorganizację szkół wyższych, likwidując resztki ich samodzielności. Do powstania WSWF przyczyniły się także dotkliwe braki kadrowe w szkolnictwie oraz państwowa koncepcja rozwoju sportu wyczynowego jako oręża propagandowego kraju na arenie międzynarodowej.

Dokonując krótkiego podsumowania działalności uczelni w latach 1950–2019, należy stwierdzić, że na przestrzeni niemal siedmiu dekad istnienia WSWF/AWF w Poznaniu wypełniła swoją główną misję, kształcąc 35 826 absolwentów studiów magisterskich oraz tysiące trenerów i instruktorów wielu dyscyplin sportu. Z uczelni jednowydziałowej o profilu zawodowym stopniowo przekształciła się w akademicką szkołę wyższą o strukturze trzywydziałowej, a liczba kierunków kształcenia wzrosła z jednego do ośmiu. Na poszczególnych kierunkach studenci mogli wybierać profil kształcenia spośród kilku specjalności. Posiadając stosowne kompetencje naukowe, ogółem wypromowała 609 doktorów, 63 doktorów habilitowanych i 22 pro-

fesorów. Najważniejszą rolę w procesie naukowo-dydaktycznym odegrał Wydział Wychowania Fizycznego Sportu i Rehabilitacji (do 2011 r. Wydział Wychowania Fizycznego), przez wiele lat jedyny, który skupiał największy potencjał badawczy oraz posiadał dwa uprawnienia doktorskie, habilitacyjne i profesorskie. Wydział ten ukończyła największa liczba absolwentów. Pozostałe dwa wydziały powstały znacznie później: Wydział Turystyki i Rekreacji w 1974 r., a Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w 1984 r. Nawet ich połączony potencjał naukowo-dydaktyczny był mniejszy od głównej jednostki uczelni, co wynikało z dłuższych tradycji kształcenia w jednostce poznańskiej AWF.

W 2019 r. Akademia osiągnęła jubileusz 100-lecia kształcenia w zakresie wychowania fizycznego, będąc od 1919 r. w strukturze Uniwersytetu, a w latach 1950–2019 na samodzielnej drodze rozwoju. Najtrudniejsze okresy w dziejach uczelni to pierwsza połowa lat pięćdziesiątych XX w., gdy powstała i stopniowo wzrastała, oraz lata osiemdziesiąte, gdy na AWF padł cień stanu wojennego i jego konsekwencji. Szkołą na przestrzeni 69 lat kierowało 13 rektorów, w tym dwóch pełniących obowiązki rektora, w kolejności chronologicznej: Jan Krotoski, Józef Burbelka, Feliks Kamiński, Michał Ćwirko-Godycki, Stefan Bączyk, Zbigniew Drozdowski, Aleksander Kabsch, Jerzy Matynia, Zdobysław Stawczyk, Wiesław Osiński, Jerzy Smorawiński, Tadeusz Rychlewski, Dariusz Wieliński, w większości w okresie dwóch-trzech kadencji, a najdłużej funkcję tę pełnił w okresie czterech kadencji (1996–2002, 2008–2016) prof. Jerzy Smorawiński. Każdy z włodarzy uczelni zasłużył na uznanie oraz chlubne miejsce w dziejach WSWF/AWF za godne i efektywne wypełnienie powierzonej funkcji.

Dokonując oceny dorobku poznańskiej AWF, nie można pominąć kluczowej roli, jaką odegrała kadra naukowo-dydaktyczna, dla której praca w uczelni często stanowiła misję wypełnianą z ogromnym poświęceniem. W skromnych ramach publikacji trudno ukazać wszystkich wielce zasłużonych nauczycieli akademickich, bowiem w latach 1950–2019 w WSWF/AWF pracowało w różnych formach zatrudnienia ponad 3,5 tys. osób, wśród nich liczna grupa uznanych naukowców, łączących badania z aktywnością dydaktyczną. Dla wielu uczelnia stała się pierwszym miejscem pracy, którą lojalnie kontynuowali aż do końca drogi zawodowej. Jak już wspomniano, początkowo dominowała kadra samodzielnych pracowników nauki wywodzących się z Uniwersytetu i Akademii Medycznej, a w latach sześćdziesiątych XX w. zaczęła przynosić efekty ich praca i zaznaczył się trend podnoszenia kwalifikacji przez kolejne pokolenia młodych pracowników. Z upływem czasu ze szkołą najczęściej wiązali się jej absolwenci. Warto także pamiętać o rzeszy pracowników administracji, naukowo-technicznych i obsługi technicznej, którzy często pozostając w cieniu, harmonijnie zabezpieczali proces naukowo-dydaktyczny.

Rozwój kadry naukowo-dydaktycznej w znaczącym stopniu mógł nastąpić dzięki awansom wynikającym z prowadzonych badań naukowych, które obok dydaktyki tworzyły drugi filar Akademii. Były realizowane głównie w obszarze nauk o kulturze fizycznej oraz nauk o zdrowiu. Do dziedzin najbardziej eksplorowanych należały: teoria i metodyka wychowania fizycznego i sportu, biochemia i fizjologia wysiłku fizycznego, higiena sportu, antropologia kultury fizycznej, biomechanika sportu, neurobiologia i biologia, turystyka i rekreacja, kultura fizyczna osób niepełnosprawnych, anatomia człowieka, medycyna sportu, rehabilitacja, historyczne, psychologiczne i pedagogiczne aspekty wychowania fizycznego i sportu. W mniejszym zakresie badania wykonywano także w odniesieniu do innej tematyki, co wynikało z uwarunkowań kadrowych i materialnych. Życie naukowe toczyło się w zróżnicowanej formule badań centralnych, węzłowych, resortowych, statutowych, własnych, a w ostatnim okresie w coraz powszechniejszym systemie projektów grantowych i zamawianych.

W dziejach uczelni można wyłonić kilka głównych etapów. Pierwszy przypada na lata 1950–1973, gdy szkoła rozwijała się jako Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego. Ogromną rolę w pierwszym, trudnym okresie działalności odegrała pomoc kadrowa Uniwersytetu i Akademii Medycznej, bez której trudno wprost wyobrazić sobie rozwój WSWF w latach pięćdziesiątych. Uczelnia borykała się także z trudnościami lokalowymi, co skutkowało zajęciami w licznych obiektach na terenie miasta. Z zawodowej placówki bezwydziałowej stopniowo przekształciła się w uczelnię akademicką, kształcąc na studiach magisterskich oraz uzyskując w 1968 r. uprawnienia do nadawania stopnia doktora. Rozwinięto kształcenie zamiejscowe w punktach konsultacyjnych, a od 1971 r. w gorzowskiej Filii uczelni. Poznańska WSWF wzbogaciła się o nowe obiekty przy ul. Grunwaldzkiej oraz ośrodek dydaktyczno-sportowy w Chycinie. W końcu tego okresu liczba studiujących przekroczyła tysiąc słuchaczy. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku, gdy uczelnia okrzepła już organizacyjnie, na szerszą skalę zainicjowano badania naukowe, które przyczyniły się do rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej.

Drugi etap zamyka się w latach 1973–1989, a zatem w okresie dojrzałego (lata siedemdziesiąte) i schyłkowego (lata osiemdziesiąte) okresu Polski Ludowej. Uczelnia została przekształcona w Akademię Wychowania Fizycznego oraz wzbogaciła się o dwie nowe jednostki podstawowe: Wydział Turystyki i Rekreacji oraz Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. Powstał wówczas nowoczesny obiekt uczelni jako zalążek przyszłego kampusu przy ul. Królowej Jadwigi, a także nowoczesny dom studenta. Systematycznie wzrastała liczba studentów, która w końcu tego okresu wynosiła 2,2 tys. Nie powiodły się jednak próby uzyskania uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego, a w końcu tego okresu ograniczeniu uległy inwestycje. Etap ten zaznaczył się trudnym czasem dekady lat osiemdziesiątych,

gdy w wyniku retorsji władz resortu kultury fizycznej demokratyczny mandat rektora utracił prof. Aleksander Kabsch, a ze stanowiska dziekana w dramatycznych okolicznościach musiał zrezygnować prof. Eugeniusz Wachowski. Pogorszyła się atmosfera w pracy, a demokratyczne zmiany z pierwszej połowy lat osiemdziesiątych uległy zahamowaniu i ograniczeniu.

Trzeci etap określają lata 1990–2019. W wyniku transformacji ustrojowej uczelnia działała w nowych demokratycznych uwarunkowaniach społeczno-politycznych i gospodarczych. Musiała stawić czoło nowym wyzwaniom w postaci akademickiej konkurencji, a potem postępującego niżu demograficznego. Początkowo liczba studentów stale wzrastała i przekroczyła 4 tys. słuchaczy, a w drugiej dekadzie XXI w. uległa niewielkiemu zmniejszeniu, co pozytywnie wpłynęło na poprawę jakości kształcenia. Szkoła osiągnęła pełnię praw akademickich, prowadząc od 1993 r. przewody habilitacyjne i profesorskie, a także uzyskała dwa uprawnienia do nadawania stopnia doktora w zakresie nauk o kulturze fizycznej i nauk o zdrowiu. Metamorfozę przeszła baza dydaktyczna, która z wysłużonych obiektów rozsianych po całym Poznaniu przerodziła się w nowoczesny kampus akademicki przy ul. Królowej Jadwigi, co znacząco podniosło komfort studiowania oraz poprawiło warunki pracy wykładowców. W wyniku przeprowadzonych inwestycji (obiekty dydaktyczne w Poznaniu i Gorzowie Wlkp., biblioteka główna, rektorat, kryta pływalnia, stadion, dwie hale sportowe, domy studenckie w Poznaniu i Gorzowie Wlkp., ośrodek w Chycinie) uczelnia dysponowała najnowocześniejszymi obiektami spośród wszystkich szkół wyższych wychowania fizycznego w Polsce.

W jubileuszowym 2019 r. Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu należy życzyć: *ad multos annos Alma Mater.*

Bibliografia

Źródła

Źródła archiwalne

Archiwum Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu

Dział Nauki i Nauczania, sygn. A 11/2, odpis pisma rektora WSWF z dn. 13 XII 1952 r. do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, Oddział Kwaterunkowy w Poznaniu.

Dział Nauki i Nauczania. Protokoły posiedzenia Rady Wydziału Wychowania Fizycznego 1978, sygn. 83.

Protokoły posiedzeń Rady Wydziału TiR w roku akademickim 1974–1976, sygn. 348.

Protokół z krajowej narady rektorów w GKKF z dnia 26 X 1950 r. sygn. II A1.

Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1996/1997.

Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1998/1999.

Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1999/2000, s. 13.

Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 2001/2002, s. 13.

Sprawozdania z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 2002/2003, s. 12.

Sprawozdanie dyrektora administracyjnego inż. Władysława Przyczynka, „Kronika AWF" za lata 1972/1973 wyd. 1974, z. 17.

Sprawozdanie z działalności administracyjnej Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w okresie kadencji 1990–1993. Materiały na Kolegium rektorskie i Senat. Poznań 30 IV 1993. Informacja o stanie prawnym budynków i gruntów użytkowanych przez Akademię Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Sporządziła mgr Danuta Jurkowska. Poznań dn. 26 I 1994 r.

Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1975/76–1980/81.

Sprawozdanie z działalności naukowo-dydaktycznej Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego za rok 1946/47.

Sprawozdanie z działalności naukowo-dydaktycznej za rok 1944/45. Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego.

Sprawozdanie z przebiegu inwestycji i remontów w latach 2008/2014 Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu.
Teczka akt osobowych Małgorzaty Dłużewskiej-Wieliczko, sygn. 3615. Dyplom ukończenia studiów nr 5742.
Teczka akt osobowych Izabelli Dylewskiej-Światowiak, sygn. 7. Dyplom ukończenia studiów nr 8828.
Teczka akt osobowych Lucyny Kałek, sygn. 22. Dyplom ukończenia studiów nr 4541.
Teczka akt osobowych Ryszarda Katusa, sygn. 13. Dyplom ukończenia studiów nr 585.
Teczka akt osobowych Władysława Kozakiewicza, sygn. 12. Dyplom ukończenia studiów nr 2305.
Teczka akt osobowych Bronisława Malinowskiego, sygn. 15. Dyplom ukończenia studiów nr 2305.
Teczka akt osobowych Wiesława Maniaka, sygn. 13. Dyplom ukończenia studiów nr 883.
Teczka akt osobowych Julii Michalskiej, sygn. 15. Dyplom ukończenia studiów nr 2305.
Teczka akt osobowych Piotra Mowlika, sygn. 22. Dyplom ukończenia studiów nr 4626.
Teczka akt osobowych Grzegorza Nowaka, sygn. 93a. Dyplom ukończenia studiów nr 3389.
Teczka akt osobowych Rafała Macieja Piszcza, sygn. 257. Dyplom ukończenia studiów nr 5689.
Teczka akt osobowych Tadeusza Ślusarskiego, sygn. 23. Dyplom ukończenia studiów nr 2721.
Teczka akt osobowych Kazimierza Zimnego, sygn. 14. Dyplom ukończenia studiów nr 85.
Teczka osobowa nr 8/1997, Akta osobowe prof. J. Boguckiego.
Teczka osobowa nr 3/1968, sygn. IVA/19, Akta osobowe prof. M. Ćwirko-Godyckiego.
Teczka osobowa nr 5/2004, Akta osobowe prof. Z. Drozdowskiego.
Teczka osobowa nr 9/1997, Akta osobowe prof. J. Dziedzica.
Teczka osobowa nr 3/2000, Akta osobowe prof. K. Grottela.
Teczka osobowa nr 13/2001, Akta osobowe prof. A. Kabscha.
Teczka osobowa nr 4/1991, Akta osobowe prof. W. Rożynek-Łukanowskiej.
Teczka osobowa nr 4/2000, Akta osobowe prof. E. Wachowskiego.
Uchwała 66/2017 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 13 grudnia 2017 r. w sprawie zgody na sprzedaż miastu Poznań nieruchomości położonej w Poznaniu przy ul. Chwiałkowskiego 38, stanowiącej własność Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu.

Archiwum Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim

Analiza stanu obiektów Instytutu Wychowania Fizycznego w latach 2000–2002.
Dokumentacja techniczna bazy dydaktycznej Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej (2003–2016) – plany, analizy, kosztorysy.
Protokół z wyborów w 2015 r.
Sprawozdanie Dziekana z kadencji 1990–1993.
Teczka: Zarządzenia AWF Poznań, 1992/1993, Struktura organizacyjna wydziałów Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Stan na dzień 1 grudnia 1992 r.
Teczki osobowe studentów. Sprawozdanie dziekanatu z lat 1971–2018.
Wykaz obiektów sportowo-dydaktycznych Filii 1971–1984.
Zarządzenia Dziekana Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej (2003–2018).

Źródła drukowane

Aneks nr 2/2016 z dnia 14 grudnia 2016 r. do zarządzenia nr 39/16 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 20 września 2016 r. w sprawie struktury organizacyjnej Wydziałów Uczelni.

Aneks nr 3/2017 z dnia 16 stycznia 2017 r. do zarządzenia nr 39/16 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 20 września 2016 r. w sprawie struktury organizacyjnej Wydziałów Uczelni.

Biblioteka Główna AWF w Poznaniu. Stan na 31 XII 2017 r.

Dokument nr 3 do uchwały nr 35/2017 Senatu AWF w Poznaniu z dnia 25.04.2017 r.

Dz.U. z 2015 poz. 1994.

Informacja w sprawie złożonego pisma przez NSZZ „Solidarność" Akademii Wychowania Fizycznego z dnia 29.11.1989 r.

Księga Dyplomów (1976–2018) – prace doktorskie obronione w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu.

Materiał do wniosku o przekształcenie Instytutu Kultury Fizycznej AWF Poznań w Gorzowie Wlkp. w Wydział Kultury Fizycznej. Gorzów Wlkp. 2002.

Ocena prac inwestycyjnych realizowanych w 1986 r. i planowanych na 1987 r. Materiały na posiedzenie Kolegium Rektorskiego w dniu 3.02.1987 r.

Pismo rektora prof. dr hab. med. Jerzego Smorawińskiego powołujące prof. dra hab. Jacka Gracza na kierownika Studium Doktoranckiego na Wydziale Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji AWF im. E. Piaseckiego w Poznaniu, Poznań 31.07.2013 r.

Plan perspektywicznego rozwoju Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu do roku 2000, Monografie AWF, nr 185, Poznań 1979.

Plan perspektywicznego rozwoju Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu do roku 2000, Poznań 1981.

Plan Sześcioletni. Ustawa o 6-letnim planie rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu na lata 1950–1955, Warszawa 1950.

Podsumowanie kadencji 2008–2016, prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński, Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, b.r.m.w.

Podsumowanie prac zespołu dziekańskiego w kadencji 2008/2009–2011/2012, Poznań 2012.

Podsumowanie prac zespołu dziekańskiego w kadencji 2012/2013–2015/2016.

Porozumienie o współpracy w zakresie turystyki, wypoczynku i rekreacji między AWF w Poznaniu i Biurem Podróży SZSP „Almatur" w Warszawie, z dnia 18 maja 1976 r.

Program studiów na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Specjalność turystyka sportowa.

Protokół nr 1, Rada Wydziału Turystyki i Rekreacji z dnia 14 X 1975 r.

Raport samooceny kształcenia w ramach kierunku fizjoterapii w Poznaniu w Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego, Poznań 2003.

Raport samooceny, ocena programowa (profil ogólnoakademicki), Załącznik nr 1 do Uchwały nr 1/2017 Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej z dnia 12 stycznia 2017 r.

Raport samooceny, ocena programowa (profil praktyczny), Załącznik nr 2 do Uchwały nr 1/2017 Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej z dnia 12 stycznia 2017 r.

Rejestr prac doktorskich w Zamiejscowym Wydziale Kultury Fizycznej w latach 2005–2018.

Rejestr wyróżnionych studentów AWF 1975–2018, Poznań 2018.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 XII 1972 r. w sprawie zmiany nazwy Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Dz.U. z 1972 r. Nr 57 poz. 349.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 VII 1952 r. w sprawie poddania wyższych szkół wychowania fizycznego przepisom ustawy z dnia 15 XII 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki. Dz.U. z 1952 r. Nr 34 poz. 242.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 III 1958 r. Dz.U. z 1958 r. Nr 15 poz. 65.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 IV 1952 r. W sprawie organizacji aspirantury naukowej.

Sprawozdanie Prorektora ds. Studiów AWF Poznań z działalności w roku akademickim 2013/2014.

Sprawozdanie Rektora z działalności uczelni w latach 2008–2012.

Sprawozdanie rektorskie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1984/85.

Sprawozdanie z Badań Statutowych w 2014 r.

Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 1991/1992.

Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2007/2008.

Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu za rok akademicki 1995/1996.

Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2001/2002.

Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2009/2010.

Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 2008/2009.

Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2000/2001.

Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2003/2004.

Sprawozdanie z działalności Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w roku akademickim 2004/2005.

Statut Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Poznań 1986.

Statut Fundacji na rzecz Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu.

Uchwała nr 6/08 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 14 X 2008 r. w sprawie rozwiązania Instytutów na Wydziale Wychowania Fizycznego. Instytuty na Wydziale Wychowania Fizycznego rozwiązano w oparciu o § 34 ust. 3 Statutu Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu z dnia 7 XI 2006 r.

Uchwała nr 90/15 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 17 III 2015 r. w sprawie przyjęcia efektów kształcenia dla kierunku Taniec w kulturze fizycznej prowadzonych w Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu na studiach pierwszego stopnia o profilu praktycznym.

Uchwała nr 99/15 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 19 V 2015 r. w sprawie utworzenia interdyscyplinarnych, międzywydziałowych studiów II stopnia na kierunku Neurobiologia o profilu ogólnoakademickim.

Uchwała Senatu nr 37 z dnia 23 V 2017 r. określenia liczby miejsc na poszczególnych kierunkach studiów stacjonarnych realizowanych w Akademii w roku akademickim 2017/2018.

Uchwały i dokumenty w sprawie kultury fizycznej za rok 1950. Warszawa 1951.
Ustawa z dnia 20 lipca 2018, Dz.U. z 2018 r. poz. 1668.
Ustawa z dnia 5 listopada 1958 r. o szkołach wyższych, Dz.U. z 1958 r. Nr 68 poz. 336.
Wniosek o utworzenie kierunku studiów, zgodnie z art. 11 ust. 2–3 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, 2016.
Zakres obowiązków Kanclerza Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu.
Zaproszenie dla prof. J. Boguckiego na uroczystość podpisania porozumienia z „Bałtywią", w sali hotelu „Skanpol" w Kołobrzegu, dnia 11 II 1977 r.
Zarządzenie nr 14 Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27.08.2003 r. w sprawie utworzenia Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, z siedzibą w Gorzowie Wielkopolskim.
Zarządzenie nr 16/04 Dziekana ZWKF w Gorzowie Wlkp. z dn. 17.12.2004.
Zarządzenie nr 180 Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 1953 r. w sprawie utworzenia wydziałów i katedr w Akademii Wychowania Fizycznego im. Gen. Broni Karola Świerczewskiego w Warszawie i w Wyższych Szkołach Wychowania Fizycznego w Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu. MP 1954, nr A–5, poz. 150.
Zarządzenie nr 2/2018 z dnia 24 stycznia 2018 r. Dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji w sprawie reorganizacji i podziału Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji.
Zarządzenie nr 27 Przewodniczącego GKKFiT z dnia 24.04.1971 r. Dziennik Urzędowy GKKFiT, nr 3, poz. 8.
Zarządzenie nr 29 Przewodniczącego GKKFiS z dnia 23.11.1984 r.
Zarządzenie nr 30/82 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu z dnia 23 grudnia 1982 r. w sprawie zmiany w strukturze organizacyjnej AWF w Poznaniu.
Zarządzenie nr 39/16 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z dnia 20 września 2016 r. w sprawie struktury organizacyjnej Wydziałów Uczelni.
Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 września 1952 r.
Zarządzenie Rektora AWF nr 12/84 z dnia 1 października 1984 r.

Relacje

Relacja pisemna Justyny Andrzejczak.
Relacja pisemna Jolanty Biernackiej.
Relacja pisemna Stefana Błażejewskiego.
Relacja pisemna Michała Bronikowskiego.
Relacja pisemna Jana Celichowskiego.
Relacja pisemna Krystyny Cieślik.
Relacja pisemna Urszuli Czerniak.
Relacja pisemna Mariana Drażdżewskiego.
Relacja pisemna Elżbiety Frankowskiej.
Relacja pisemna Jerzego Gaja.
Relacja pisemna Pawła Kowalskiego.
Relacja pisemna Małgorzaty Kozłowskiej.
Relacja pisemna Tomasza Kryka.

Relacja pisemna Małgorzaty Krzyżanowskiej-Szejner.
Relacja pisemna Karoliny Kubiak.
Relacja pisemna Bogdana Kunickiego.
Relacja pisemna Krzysztofa Kusego.
Relacja pisemna Marii Laurentowskiej.
Relacja pisemna Jacka Lewandowskiego.
Relacja pisemna Macieja Łuczaka.
Relacja pisemna Jerzego Matyni.
Relacja pisemna Edyty Michalak.
Relacja pisemna Hanny Mizgajskiej-Wiktor.
Relacja pisemna Alicji Nowak.
Relacja pisemna Małgorzaty Ogurkowskiej.
Relacja pisemna Macieja Pawlaka.
Relacja pisemna Zofii Rychty.
Relacja pisemna Anny Straburzyńskiej-Lupy.
Relacja pisemna Ryszarda Strzelczyka.
Relacja pisemna Roberta Szeklickiego.
Relacja pisemna Marzeny Szerment.
Relacja pisemna Agnieszki Szwed-Kowalińskiej.
Relacja pisemna Anny Szymul.
Relacja pisemna Lidii Świadek.
Relacja pisemna Wernera Urbańskiego.
Relacja pisemna Andrzeja Wieczorka.
Relacja pisemna Marcina Witkowskiego.
Relacja pisemna Agaty Wizy.
Relacja pisemna Aleksandra Wojciechowskiego.
Relacja pisemna Bernarda Woltmanna.
Relacja pisemna Izabeli Wyszowskiej.
Relacja ustna Wiesława Kuhnerta.
Relacja ustna Bogusława Mareckiego.
Relacja ustna Franciszka Molskiego.
Relacja ustna Eugeniusza Wachowskiego.
Relacja ustna Wojciecha Ziemniaka.
Relacja ustna Jana Znoja.

Opracowania

Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w liczbach (1970–1981), pod red. Z. Drozdowskiego, Poznań 1981.

Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w okresie jubileuszu, pod red. Z. Drozdowski, Monografie AWF, nr 186, Poznań 1981.

Analiza działalności Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej za lata 1989–2003. Gorzów Wlkp. 2004.

Bartkowiak T., *Wszystko dla zdrowia i sprawności*, „Gazeta Poznańska" 1984, 5 XI.

Bartkowski T., *O definicjach i zakresach pojęć rekreacji, turyzmu i turystyki*, Monografie AWF nr 90, Poznań 1977.

Bączyk S., *Dorobek Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1919–1969*, „Kronika Miasta Poznania" 1969, nr 4.

Bączyk S., *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w r. 1968/69 i perspektywy jej dalszego rozwoju*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, pod red. Z. Grota, Poznań 1969.

Bączyk S., Krajewska J., *Zakład Biochemii Sportu w 60-leciu Akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 161, Poznań 1979.

Bogucki J., *Pojęcie „turystyka" i „rekreacja"*, Monografie AWF, nr 90, Poznań 1977.

Bogucki J., Zątek W., *Realizacja procesu dydaktycznego – programy i formy kształcenia*, [w:] *Dwudziestolecie Wydziału Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu*, pod red. J. Boguckiego, Poznań 1994.

Boras Z., *Szkoła miejska i kolegium jezuickie 1302–1773*, [w:] *Szkoła św. Marii Magdaleny w Poznaniu 1302–2002*, pod red. G. Łukowskiego, Poznań 2002.

Boras Z., *Tradycje uniwersyteckie Poznania*, Poznań 2003.

Bosiacki S., *Ryszard Gałecki*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego, M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

Bosiacki S., *Słowo wstępne*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego, M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

Buczkowska K., *Wymiana międzynarodowa Erasmus*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego, M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

Budzyńska-Cicha A., *II Poznański Festiwal Nauki i Sztuki*, „Biuletyn Informacyjny AWF" 1999, nr 4.

Burbelka J., *Wspomnienie z działalności Studium i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w okresie powojennym (1945–1959)*, [w:] *40 lat od Katedry WF do WSWF w Poznaniu*, Poznań 1959.

Celichowski J., *Działalność naukowo-badawcza w latach 2016–2018*, Poznań 2018.

Chełmecki J., *Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie (1929/1930–2014/2015)*, [w:] M. Łuczak, E. Kałamacka, J. Chełmecki, R. Szubert, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, W. Moska, M. Żmudzka-Brodnicka, B. Gondek, *Akademie wychowania fizycznego w Polsce. Od przeszłości ku przyszłości*, Monografie AWF, nr 446, Poznań, 2015.

Ciechanowski S., *Trzydziestolecie pracy Profesora Piaseckiego*, „Wychowanie Fizyczne" XI, (1930), z. 1.

Czapski Z., *Zakład Biologii z Pracownią Ochrony Przyrody w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 174, Poznań 1979.

40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, pod red S. Bosiackiego, M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

40 lat od Katedry Wychowania Fizycznego UP do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu, pod red. M. Ćwirko-Godyckiego, Poznań 1959.

Czubiński A., *Dzieje Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1918–1939*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 1919–1969*, pod red. Z. Grota, Poznań 1972.

Czubiński A., *Polska i Polacy po II wojnie światowej (1945–1989)*, Poznań 1998.

Ćwirko-Godycki M., *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w okresie dwudziestolecia Polski Ludowej*, „Roczniki Naukowe" WSWF 1965, z. 11.

Dąbrowska M., *Jedyna taka noc w Europie. AWF po raz pierwszy w Nocy Naukowców*, „AWF Press" 2013, nr 12.

Dobrzański M., *Adapciak 2011. W Chycinie odbył się obóz adaptacyjny dla studentów I roku*, „AWF Press" 2011, nr 6.

Dokąd zmierzasz Poznańska Akademio Wychowania Fizycznego?, pod red. S. Kowalika, Poznań 2010.

Drozdowski Z., *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu – dzień dzisiejszy*, Monografie AWF, nr 184, Poznań 1979.

Drozdowski Z., *Bibliografia Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu za lata 1950–1969*, Poznań 1972.

Drozdowski Z., *Zakład Antropologii Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 157, Poznań 1979.

Drozdowski S., Młokosiewicz H., *Zakład Gimnastyki w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 166, Poznań 1979.

Drozdowski Z., Świergiel W., *Wydawnictwa Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1919–1979*, Monografie AWF, nr 154, Poznań 1979.

Duński W., *Od Paryża 1924 do Sydney 2000. Polscy medaliści olimpijscy i paraolimpijscy. Encyklopedia ilustrowana*, Warszawa 2001.

Dwudziestolecie Wydziału Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, pod red. J. Boguckiego, Poznań 1994.

Dymarczyk-Kuroczycka M., *Integracje pełne pasji. Rozmowa z Dariuszem Majchrowiczem, twórcą i dyrektorem artystycznym Światowego Przeglądu Folkloru „Integracje"*, „AWF Press" 2011, nr 6.

Dziedzic J., *Zakład Wychowania Fizycznego w Szkołach Specjalnych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 160, Poznań 1979.

Dzieje kultury fizycznej (do roku 1918), pod red. Z. Grota i T. Ziółkowskiej, Monografie AWF w Poznaniu, nr 22, Warszawa-Poznań 1990.

Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969, praca zbiorowa pod red. Z. Grota, Poznań 1969.

Erdmann L., Kozłowiecka-Tyll Z., *Instytut Teoretycznych Podstaw i Programowania Rekreacji w 60-lecie akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 172, Poznań 1979.

Fabiś E., Melcer J., Olejniczak T., *Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 171, Poznań 1979.

Fundowicz S., *Prawo sportowe*, Warszawa 2013.

Gaj J., *50 lat Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1919–1969*, Poznań 1970.

Gaj J., *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1950/51–1955/56*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, praca zbiorowa pod red. Z. Grota, Poznań 1970.

Gaj J., *Rozwój Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1956/57–1967/68*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, praca zbiorowa pod red. Z. Grota, Poznań 1970.

Gaj J., *Tradycje i dorobek Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu*, „Wychowanie Fizyczne i Sport" 1994, nr 3.

Gaj J., *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1950/1951–1972/1973*, [w:] *Dzieje poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1919–1994)*, praca zbiorowa pod red. J. Gaja, Monografie AWF w Poznaniu, nr 312, Poznań, 1996.

Gaj J., *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1956/57–1967/68*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, praca zbiorowa pod red. Z. Grota, Poznań 1969.

Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w XIX i XX wieku*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 289, Poznań, 1991.

Gaj J., Woltmann B., *Rozwój i dorobek Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego Poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Gorzowie*, [w]: *Gorzowski ośrodek Poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w latach 1971–1986*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 242, Poznań 1986.

Gałecki R., Mocek M., *Instytut Ekonomiki i Organizacji Turystyki w 60-lecie akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 170, Poznań 1979.

Gaudeamus igitur w Pile, „Ziemia Notecka" 1977, grudzień.

Gmytrasiewicz M., Pastwa M., *Szkolnictwo wyższe w warunkach przebudowy polskiej gospodarki*, „Dydaktyka Szkoły Wyższej" 1991, nr 2.

Godlewski P., *Rozwój nauki*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu (1971–2006)*, pod red. T. Jurka, Monografie AWF w Poznaniu, nr 111, Poznań 2007.

Godycki M., *Rzut oka na kształcenie w zakresie wychowania fizycznego w Poznaniu*, „Kronika" WSWF za rok 1956/57 wyd. 1957, z. 1, s. 8.

Golan A., *Złote EuGeniusze,* „AWF Press" 2017, nr 19.

Gołembski G., *Profesor Ryszard Gałecki (1929–2015),* „Turyzm" 2015, nr 25/2, s. 162.

Grot Z., *Czterysta lat walki o Uniwersytet w Poznaniu*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 1919–1969*, pod red. Z. Grota, Poznań 1972.

Grot Z., *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Poznańskim*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, praca zbiorowa pod red. Z. Grota, Poznań 1970.

Grot Z., *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Poznańskim*, w: *Dzieje kultury fizycznej (do roku 1918),* pod red. Z. Grota i T. Ziółkowskiej, Monografie AWF w Poznaniu, nr 22, Warszawa-Poznań 1990.

Grot Z., *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1945*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, praca zbiorowa pod red. Z. Grota, Poznań 1969.

Grot Z., *Krótki rys dziejów Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1939*, [w:] *40 lat od Katedry Wychowania Fizycznego UP do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, Poznań 1959.

Grot Z., *Struktura i działalność AWF w Poznaniu w latach 1969–1975*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 111, Poznań 1978.

Inauguracja działalności roku akademickiego 1971/1972 Filii w Gorzowie Wlkp., „Kronika" AWF w Poznaniu za rok 1971/1972 wyd. 1973, z. 16, Poznań 1973.

Informator 2018/2019. Akademia Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu. Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp., Gorzów Wlkp. 2018.

Jaśkowska F., Semrau Z., Zbierska-Wilczak E., *Biblioteka Główna Ośrodek Informacji Naukowej i Archiwum Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 156, Poznań 1979.

Jaworski Z., Buchta K., *Rozwój publicznych uczelni wychowania fizycznego w Polsce*, Warszawa 2007.

Jurek T., *Podsumowanie*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu (1971–2006)*, pod. red. T. Jurka, Monografie AWF w Poznaniu, nr 371, Poznań 2007.

Jurek T., Pieczyński P., *45-lecie Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. (1971–2016)*, Gorzów Wlkp. 2016.

Kabsch A., Dworak L., *Zakład Biomechaniki w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 177, Poznań 1979.

Kałamacka E., *Z przeszłości Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie*, [w:] M. Łuczak, E. Kałamacka, J. Chełmecki, R. Szubert, E. Małolepszy, T. Drozdek–Małolepsza, W. Moska, M. Żmudzka-Brodnicka, B. Gondek, *Akademie wychowania fizycznego w Polsce. Od przeszłości ku przyszłości*, Monografie AWF, nr 446, Poznań, 2015.

Kampus w centrum miasta. Rośnie baza dydaktyczna uczelni. Od jubileuszu do jubileuszu 2009–2014, „AWF Press", 2014, wyd. spec.

Kania-Gudzio T., *Organizacja i przebieg kształcenia na studiach eksperymentalnych zaoczno-eksternistycznych kierunku rehabilitacji ruchowej w Punkcie Konsultacyjnym w Pile*, Monografie AWF, nr 204, Poznań 1982.

Kołaczkowski Z., Marecki B., *Zakład Anatomii Funkcjonalnej w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 167, Poznań 1979.

Koniarek A., Nitka J., *Zakład Zespołowych Gier Sportowych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 179, Poznań 1979.

Kopczyński Z., *Poznańskie Dni Nauki i Sztuki,* „Biuletyn Informacyjny AWF" 1998, nr 2.

Kosicki B., Szczęśniak Ł., *Zakład Higieny i Żywienia Sportowców w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 162, Poznań 1979.

Kościański W.K., *Z „Almaturem" na turystyczne szlaki*, „Gazeta Zachodnia" 17 I 1977.

Krakowiak J., *Eugeniusze rozdane*!, „AWF Press" 2014, nr 13.

Kraśnicki A., *Międzywydziałowe Studium Nauk Społeczno-Politycznych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 176, Poznań 1979.

Krzyżanowska-Szejner M., *Biuro Karier*, [w]: *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego, M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

Kucharska A., *Na 35-lecie Zespołu Tańca Ludowego „Poznań" Akademii Wychowania Fizycznego garść wspomnień i refleksji*, „Przegląd Wielkopolski" 2018, nr 2.

Kunicki B., *Instytut Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. (1971–2001)*, Gorzów Wlkp. 2001.

Kuriańska-Wołoszyn J., *Działalność pozaprogramowa*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu (1971–2006),* praca zbiorowa pod red. Tomasza Jurka, Wyd. AWF, Poznań 2007.

Kuźmińska O., *Zakład Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 159, Poznań 1979.

Łuczak M., *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1973/1974–1993/1994*, [w:] *Dzieje poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1919–1994)*, praca zbiorowa pod red. J. Gaja, Monografie AWF, nr 312, Poznań 1996.

Łuczak M., *Tradycja i współczesność poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego (1919–2014)*, [w:] *Akademie wychowania fizycznego w Polsce. Od przeszłości do przyszłości*, Poznań 2015.

Łuczak M., Kałamacka E., Chełmecki J., Szubert R., Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., Moska W., Żmudzka-Brodnicka M., Gondek B., *Akademie wychowania fizycznego w Polsce. Od przeszłości ku przyszłości*, Monografie AWF, nr 446, Poznań 2015.

Łuczak M., Ziółkowska T., Gaj J., *Z dziejów Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, „Biuletyn Sekcji Historii Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej" 2005, nr 3/4.

Majchrzak M., *Współpraca międzynarodowa. Realizacja projektu TEMPUS JEP_3271 Poznański projekt modernizacji uniwersyteckiego kształcenia kadr dla turystyki i hotelarstwa w Polsce na Wydziale Turystyki i Rekreacji*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego, M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

Majdecka L., *Kariera na 10, rozmowa z Małgorzatą Krzyżanowską-Szejner – kierownikiem Biura Karier AWF*, „AWF Press" 2013, nr 12.

Majdecka L., *Legenda powraca. Otwarcie Centrum Kultury Studenckiej „Trops"*, „AWF Press" 2013, nr 12.

Matynia J., Pic I., *Zakład Sportów Wodnych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 168, Poznań 1979.

Mazurkiewicz A., *Ewolucja programów kształcenia kadr dla potrzeb rekreacji i turystyki w AWF w Krakowie*, [w:] *10 lat Wydziału Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie*, pod red. Z. Kruczka, Kraków 1986.

Miąso J., *Historia wychowania wiek XX*, t. 2, Warszawa 1980.

Milanowska K., Dytz-Świtek D., *Zakład Rehabilitacji Ruchowej w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 158, Poznań 1979.

Minkiewicz K., *Finał Akademii Kobiecej Kreatywności*, „AWF Press" 2009, nr 1.

Mleczko E., *O „Sorbonie" polskich lekkoatletów,* [w:] *Dokąd zmierzasz poznańska Akademio Wychowania Fizycznego?*, pod red. S. Kowalika, Poznań 2010.

Moszyński A., *Lista katyńska*, Warszawa 1989.

Nowacki H., *„Kulinarne" EuGeniusze 2013*, „AWF Press" 2013, nr 10.

Nowak L., *Podstawy rozwoju uczelni*, [w]: *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu (1971–2006)*, pod red. T. Jurka, Poznań 2007.

Nowak L., *Rozwój organizacyjny gorzowskiego ośrodka AWF w latach 1971–1996*, [w:] *Gorzowski ośrodek akademicki w latach 1971–1996*, pod red. B.J. Kunickiego, B. Woltmanna, Gorzów Wlkp. 1996.

Nowotny J., *Rozwój kształcenia w zakresie rehabilitacji i fizjoterapii,* [w]: *Rehabilitacja polska 1945–2009*, pod red. J. E. Kiwerskiego, A. Kwolka, Z. Śliwińskiego, M. Woźniewskiego, Wrocław 2009.

Okupniak Z., *Zakład Sportów Różnych w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 180, Poznań 1979.

Olszewska G., *Akademia Wychowania Fizycznego w latach 1971–1975 w służbie kultury fizycznej*, „Kronika Miasta Poznania" 1978, nr 1.

Olszewska G., *Nauka w Akademii Wychowania Fizycznego w latach 1919–1979*, Monografie AWF, nr 153, Poznań 1979.

Olszewska G., *Zakład Psychologii Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 175, Poznań 1979.

Osiński W., *Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w roku akademickim 1993/1994 i perspektywy rozwoju*, [w:] *Dzieje poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1919–1994)*, pod red. J. Gaja, Monografie AWF, nr 312, Poznań 1996.

Oszast H., *Stan wychowania fizycznego na Uniwersytecie Jagiellońskim w I połowie XIX wieku*, „Roczniki Naukowe WSWF w Krakowie" 1964, t. 2, s. 77–147.

Oszast H., *„Szkoła Pływania" na Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku*, „Wychowanie Fizyczne i Sport" 1964, nr 4, s. 517–522.

Oszast H., *Szkoły jazdy konnej i szermierki w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku*, „Wychowanie Fizyczne i Sport" 1963, nr 4, s. 487–500.

Pasko A., *Sport wyczynowy w polityce państwa 1944–1989*, Kraków 2012.

Pawłowska E., *Wybrano EuGeniuszy*, „AWF Press" 2011, nr 5, s. 14

Piasecki E., *Studium Wychowania Fizycznego w Uniwersytecie Poznańskim*, „Kurier Poznański" 1925, nr 1.

Piasecki E., *Tradycyjne gry i zabawy ruchowe oraz ich geneza*, [w:] *40 lat od Katedry Wychowania Fizycznego UP do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, pod red. M. Ćwirko-Godyckiego, Poznań 1959.

Pluta B., *Podstawowe kierunki badań naukowych na Wydziale Turystyki i Rekreacji*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego i M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

Płaczek J., *Dydaktyka*, [w]: *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu (1971–2006)*, pod red. T. Jurka, Monografie AWF, nr 371, Poznań 2007.

Poprawska M., *Muzyka łączy pokolenia. Światowy Przegląd Folkloru „Integracje"*, „AWF Press" 2012, nr 9.

Prager R., *Pamięci Profesora Jerzego Boguckiego*, „Biuletyn Informacyjny AWF" 2002, nr 2.

Rakowski S., *„Insimul – znaczy razem". Ruszył nowy program współpracy AWF ze szkołami Wielkopolski*, „AWF Press" 2013, nr 10.

Rakowski S., *20 lat jak jeden dzień. Obchody dwudziestolecia Fundacji na rzecz AWF*, „AWF Press" 2013, nr 12.

Rataszewski W., *Kierunki i formy kształcenia w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1919–1979*, Monografie AWF, nr 152, Poznań 1979.

Rąglewska P., Wyszowska I., *Studencki ruch naukowy w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, [w:] *Postęp cywilizacyjny a kultura fizyczna*, pod red. I. Wyszowskiej i P. Rąglewskiej, Poznań 2016.

Rebelski J., Wyszowska I., *W rytmie zumby i kosmicznych opowieści. Jubileuszowy V Festiwal Nauki i Kultury Studenckiej AWF „FeNiKS" 2011*, „AWF Press" 2012, nr 7.

Rożynek-Łukanowska W., *Zakład Fizjologii Ogólnej i Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 181, Poznań 1979.

Ruch olimpijski na ziemi gorzowskiej, pod red. B. Woltmanna, Gorzów Wlkp. 2007.

Rymar D. A., *Społeczno-polityczne aspekty rozwoju Gorzowa w warunkach województwa zielonogórskiego w latach 1950–1975*, [w:] *Z dziejów Gorzowa Wielkopolskiego (1945–2007)*, pod red. T. Jurka i H. Szczegóły, Gorzów Wlkp. 2009.

Rymaszewski J., *Wspólny front działania*, „Hotelarz" 1977, nr 3.
Sikorski W., *Gimnastyka. Podręcznik metodyczny dla nauczycieli*, cz. II: *Systematyka ćwiczeń gimnastycznych*, Lwów-Warszawa-Kraków 1930.
Sikorski W., *Gimnastyka. Podręcznik metodyczny dla seminariów i kursów nauczycielskich*, cz. I: *Metodyka ćwiczeń gimnastycznych*, Lwów-Warszawa-Kraków 1927.
Siwiński W., *Wprowadzenie*, [w:] *Polskie Stowarzyszenie Naukowe Animacji Rekreacji i Turystyki 200–2015, jego dorobek naukowy i popularyzatorski*, pod red. W. Siwińskiego, Poznań 2015.
Skarżewska J., Jackowska E., *Zakład Pedagogiki w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 164, Poznań 1979.
Smorawiński J., *Podsumowanie kadencji 2008–2016*, Poznań 2016.
Sobieraj I., *Targi Książki*, „AWF Press" 2013, nr 12.
Sobkowiak R., *AWFalia*, „AWF Press" 2009, nr 1.
Sobkowiak R., *Juwenalia 2009*, „AWF Press" 2009, nr 1.
Sobkowiak R., *Studenci opanowali całe miasto. Juwenalia i AWFalia*, „AWF Press" 2012, nr 9.
Sobkowiak R., *Wybory Miss AWF*, „AWF Press" 2010, nr 2.
Sobkowiak R., *Wybory Mistera*, „AWF Press" 2010, nr 2.
Sopolak G., *Studenci i absolwenci gorzowskiego ośrodka AWF w latach 1971–2006*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu (1971–2006)*, pod red. T. Jurka, Poznań 2007.
Sprawozdanie dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu za pierwsze dziesięciolecie zakładu w niepodległej i wolnej ojczyźnie 1919–1929, Poznań 1930.
Sroczyński W., Stachura D., *Działalność Filii poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w latach 1971/72–1978/79*, Monografie AWF, nr 183, Poznań 1979.
Stawczyk Z., Szudrowicz M., *Zakład Lekkiej Atletyki w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 173, Poznań 1979.
100 lat KS „Posnania" 1907–2007, pod red. B. Woltmanna, M. Łuczaka, Poznań 2007.
Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Poznańskim, „Wychowanie Fizyczne" 1928, nr 8, s. 230.
Studium Wychowania Fizycznego w Uniwersytecie Poznańskim, „Wychowanie Fizyczne" 1920, z. 3–4, s. 98.
Studium Wychowania Fizycznego w Uniwersytecie Poznańskim, „Wychowanie Fizyczne" 1927, nr 9–10, s. 250.
Szczęśniak S., Gruchot A., Dyczkowski A., Swarowski J., *Zakłady i studia międzywydziałowe Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w 60-lecie akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 182, Poznań 1979.
Szymańska M., *Dorobek 10-lecia w zakresie szkolenia kadr nauczycielskich wychowania fizycznego*, „Kultura Fizyczna" 1954, nr 10.
Szymański L., *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944–1989*, Studia i Monografie AWF, nr 72, Wrocław 2004.
Świetlik E., *„Bałtywia" gościnna jak zawsze, wywiad z J. Rymaszewskim, dyrektorem Kołobrzeskiego Przedsiębiorstwa Turystycznego*, „Głos Pomorza" 14 VI 1977, nr 132.
TiR na Tour Salonie 2013, „AWF Press" 2013, nr 12.
Tomik R., *Działalność Waleriana Sikorskiego (1876–1940) w zakresie wychowania fizycznego i sportu szkolnego*, Katowice 2006.

Topolski J., *Historia Polski od czasów najdawniejszych do 1990 r.*, Warszawa-Kraków 1992.
Toporowicz K., *Eugeniusz Piasecki (1872–1947). Życie i dzieło*, Warszawa-Kraków 1988.
Trener osiedlowy AWF, „AWF Press" 2010, nr 2.
Trzeciakowski L., *Dziewięćdziesięciolecie Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Tradycja i współczesność*, „Kronika Miasta Poznania" 2010, nr 1.
35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu (1971–2006), praca zbiorowa pod red. T. Jurka, Monografie AWF w Poznaniu, nr 371, Poznań 2007
Tucholska-Załuska H., *Tadeusz Tucholski (1898–1940) przyczynek do biografii naukowej*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" R. 59, 2014, nr 2.
Turko R., *Współpraca ze środowiskiem*, [w:] *35 lat działalności gorzowskiego ośrodka akademickiego Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu (1971–2006)*, praca zbiorowa pod red. Tomasza Jurka, Poznań 2007.
Tuszyński B., *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1-2, Wrocław 2004
Tymowski J., *Organizacja szkolnictwa wyższego w Polsce*, Warszawa 1980.
Wachowski E., Wieczorek R., *Zakład Teorii Wychowania Fizycznego i Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 178, Poznań 1979.
Walicka G., *Monografia punktów konsultacyjnych AWF w Warszawie*, Poznań 1978.
Wasilewska-Hładka S., *Zakład Medycyny Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 165, Poznań 1979.
Wasztyl R., *Pierwsze lwowskie placówki wychowania fizycznego*, „Wychowanie Fizyczne i Sport" 1994, nr 4.
Wasztyl R., *Wychowanie fizyczne i sport w Krakowie w latach 1773–1890*, Kraków 1993.
Wesoła R., *Kornelia Hałas*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego, M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.
Wieczorek R., *Etapy rozwoju poznańskiej uczelni wychowania fizycznego*, „Roczniki Naukowe AWF w Poznaniu" 1990, z. 39.
Wieczorek R., *Struktura organizacyjna*, [w:] *Struktura i działalność AWF w Poznaniu w latach 1969–1975*, Monografie AWF, nr 111, Poznań 1978.
Wieczorek R., *Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1945–1950*, [w:] *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, pod red. Z. Grota, Poznań 1970.
Wieczorek R., *Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1945–1950*, [w:] *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1919–1994),* pod red. J. Gaja, Monografie AWF, nr 312, Poznań 1996.
Wkład poznańskiej AWF w rozwój teoretycznych podstaw kultury fizycznej, pod red. Z. Drozdowskiego, Poznań 1975.
Woltmann B., *Dziewięćdziesięciolecie Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu*, [w:] „Przegląd Naukowy Kultury Fizycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego", Rzeszów 2010.
Woltmann B., *Filia poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp. w latach 1971–1976*, „Przegląd Lubuski" 1976, nr 3–4.
Woltmann B., *Filia uczelni w Gorzowie Wlkp.* [w]: *Struktura i działalność AWF w Poznaniu w latach 1969–1975*. Monografie AWF, nr 111, Poznań 1978.
Wybitni trenerzy i sportowcy poznańskiej Uczelni Wychowania Fizycznego, Monografie AWF, nr 155, Poznań 1979.

Wyszowska I., *Akademia Kobiecej Kreatywności. „Żyj pełnią życia, radośnie i z entuzjazmem”,* „Biuletyn Informacyjny AWF” 2009, nr 1.

Wyszowska I., *Festiwal w festiwalu*, „AWF Press” 2013, nr 11.

Wyszowska I., *Kultura fizyczna a jakość ludzkiego życia. IX Festiwal Nauki i Kultury Studenckiej AWF Poznań „FeNiKS 2017”,* „AWF Press” 2017, nr 20.

Wyszowska I., *Postęp a kultura fizyczna. Konferencja Studenckich Kół Naukowych AWF*, „AWF Press” 2014, nr 14.

Wyszowska I., *Problematyka historii kultury i sztuki w kształceniu kadr turystycznych.* [w:], *Kształcenie kadr dla gospodarki turystycznej i rekreacji, stan obecny i prognozy*, pod red. S. Bosiackiego, Poznań 2015.

Wyszowska I., *Przygoda z FeNiKS–em. IV Festiwal Nauki i Kultury Studenckiej AWF „FeNiKS 2010*, „AWF Press” 2011, nr 4.

Wyszowska I., *Sylwetki dziekanów Wydziału Turystyki i Rekreacji*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego, M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

Wyszowska I., *Święto uczelni, ale nie studentów. XIV Poznański Festiwal Nauki i Sztuki 29–31 marca 2011*, „AWF Press” 2011, nr 5.

Wyszowska I., Buczkowska K., *Danuta Żywiecka*, [w]: *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego, M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

Wyszowska I., Machnik A., *Kultura fizyczna i turystyka – od teorii do praktyki. VIII edycja Festiwalu Nauki i Kultury Studenckiej AWF*, „AWF Press” 2015, nr 16.

Wyszowska I., Machnik A., *Prof. zw. dr hab. Jerzy Bogucki*, „Przegląd Wielkopolski” 2018, nr 2.

Wyszowska I., Rąglewska P., *Festiwale Nauki i Kultury Studenckiej AWF (FeNiKS I i II),* „Biuletyn Informacyjny AWF” 2007, nr 1.

Wyższe szkoły wychowania fizycznego w roku akademickim 1972/1973, Warszawa 1972.

Wyższe uczelnie wychowania fizycznego (wybrane dane statystyczne). GKKFiT, Departament Szkolnictwa i Nauki, Warszawa 1976.

Z dziejów poznańskiej AWF. Materiały Sesji Naukowej Poznań, 10 marca 1987 r., Monografie AWF, nr 254, Poznań 1988.

Zamelska M., Kaczor B. , Machnik A., Wyszowska I., *Powstanie Wydziału Turystyki i Rekreacji i jego ewolucja w latach 1974–2014,* [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego, M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

Zamelska M., Kaczor B., *Realizacja procesu dydaktycznego – zmiany programowe w latach 1974–2014*, [w:] *40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu*, pod red. S. Bosiackiego i M. Stuczyńskiego, Poznań 2015.

Zbigniew Kazimierz Drozdowski doktor honoris causa Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Poznań 2003.

Ziółkowska T., *Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*, Monografie AWF, nr 163, Poznań 1979.

Żołądź-Strzelczyk D., *Akademia Lubransciana (1519–1780). Dzieje szkoły od powstania do czasów Komisji Edukacji Narodowej*, [w:] *Jan Lubrański i jego dzieło*, „Kronika Miasta Poznania” 1999, nr 2.

Żywiecka D., *Powstanie i organizacja Wydziału,* [w:] *Dwudziestolecie Wydziału Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu,* pod red. J. Boguckiego, Poznań 1994.

Maszynopisy

Kowalczyk A., *Rozwój kajakarstwa wyczynowego w Polsce w latach 1928–1989*, praca doktorska, Gorzów Wlkp., ZWKF, 2010.

Magdowski M., *Życie i działalność Bronisława Malinowskiego (1951–1981)*, praca licencjacka, Konin, PWSZ, 2005.

Patalas J., *Społeczno-medyczne aspekty działalności Karola Stojanowskiego (1895–1947) – antropologa, eugenika oraz działacza społeczno-politycznego*, praca doktorska, Poznań, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego, 2010.

Pęcherska-Markiewiczowa J., *Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1947*, praca magisterska, Poznań, UP, 1947.

Netografia

http://biblioteka.awf.poznan.pl/index.php?option=content&task=view&id=18&Itemid=50 [dostęp: 15 VII 2018].

http://gazetapraca.pl/gazetapraca/1,95288,6154599,System_studiow_w_Polsce.htmlhttp://gazetapraca.pl/gazetapraca/1,95288,6154599,System_studiow_w_Polsce.html [dostęp: 4 VII 2018].

http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Komar [dostęp: 20 VII 2018].

http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Kozakiewicz [dostęp: 20 VII 2018].

http://www.2018.pomorskie.pl/d–Eligiusz_Preisler.Html [dostęp: 15 VII 2018].

http://www.awf.poznan.pl/pl/wydarzenia/1937–podsumowanie–kadencji–jego–magnificencji–rektora [dostęp: 17 VII 2018].

http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/leon–julian–jozef–padlewski [dostęp: 20 VII 2018].

http://www.olimpijski.pl/pl/bio/2344,zimny–kazimierz–franciszek.html [dostęp: VII lipca 2018].

http://www.paraolympic.pl/index.php?id=4&strona=19 [dostęp: 20 VII 2018].

http://www.pkol.pl/pl/pages/display/13503 [dostęp: 10 VII 2018].

http://www.pkol.pl/pl/pages/display/13503 [dostęp: 10 VII 2018].

http://www.gloswielkopolski.pl/artykul/656121,poznan–rafal–piszcz–medalista–olimpijski–w–kajakarstwie–z–1972–r–nie–zyje,id,t.html [dostęp: 15 VII 2018].

http://www.surma.org.pl/docs/Wspomnienie%20o%20sp%20F!%20Prof.%20Eligiuszu%20Preislerze.%20doc.pdf [dostęp: 15 VII 2018].

http://www.wbc.poznan.pl/Content/185483/index.pdf [dostęp: 10 VII 2018].

https://iochota.pl/artykul/janusz–zeyland–naukowiec/140007 [dostęp: 19 IV 2018].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Janusz_Zeyland [dostęp: 19 IV 2018]

https://pl.wikipedia.org/wiki/Karol_Stojanowski [dostęp: 20 VII 2018].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_Kalandyk [dostęp: 15 VII 2018].

Katedra i Zakład Mikrobiologii Lekarskiej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, http://mikrobiologialekarska.ump.edu.pl/historia–katedry [dostęp: 15 VII 2018].
www.fundacja.awf.poznan.pl [dostęp: 15 X 2018].
trops.awf.poznan.pl/#trops www.gorzowiacy.jimdo.com [dostęp: 12 X 2018].
www.ztl.awf.poznan.pl [dostęp: 12 X 2018].
http://paka.pl/2017/07/19/kabaret–czolowka–piekla/ [dostęp: 17 X 2018].

Indeks osób

Adach Jolanta 309, 321
Adach Zdzisław 305, 306, 309, 312, 316, 320, 321, 323, 324, 334, 417, 418
Adamczewski Lucjan 348
Adamkowska Joanna 332
Adamska Bogusława 325
Agapow Lucjan 297, 298, 302, 305, 309, 312, 316, 334, 335
Alhashimi Sameer 398
Ambroszczyk Katarzyna 281
Andrzejczak Justyna 79
Andrzejewska Irena 269
Andrzejewski Marcin 103, 263, 283
Antkowiak Jerzy 146
Asienkiewicz Ryszard 367
Aszemberg Katarzyna 331
Ausserhuber Katarzyna 332
Awedyk Matylda 103, 263, 282, 285, 290

Babicz Otylia 331
Baczyński Tadeusz 29, 33
Bajdziński Michał 309, 311, 316
Bajko Grzegorz 332
Bakota Daniel 327
Balcer Mieczysław 26, 30, 37, 44–46, 48, 53, 55–58, 68, 153, 198
Balcerek Antoni 46, 140, 223, 385
Banach Joanna 331
Banaszak Franciszek 417
Bańdziak Julia 332
Bara Michał 332
Barabasz Zbigniew 326
Baran Aleksandra 332
Baran Jan 26, 31, 37, 40
Barinow-Wojewódzki Aleksander 95, 102, 190, 196
Bartkowski Tadeusz 269, 285
Basta Piotr 321, 323, 336
Bączyk Franciszek 341
Bączyk Helena 341
Bączyk Iwona 11, 346
Bączyk Stefan 67, 79, 80, 81, 94, 104, 175, 176, 180, 181, 183, 184, 193, 194, 198, 203, 208, 238, 247–249, 293, 295, 298, 341–346, 348, 350, 366, 434, 474
Bednarski Leszek 80
Berski Leon 31
Bezmienow Alicja 262, 282
Bezulska Anna 327
Biczysko Grażyna 309
Bielczyk Zygmunt 58
Bieńczyk Grzegorz 326, 381
Bierkowski Ludwik 150
Biernacka Jolanta 324, 325
Bilińska Janina 251, 264, 350
Biniakiewicz Bożena 89, 187
Bjørksten Elli 24, 32
Blecking Diethelm 334, 428
Bloch Marc 339
Blum Antoni 407
Błachowski Stefan 21, 24, 26, 31, 33, 39, 46, 47, 55, 67, 198
Błaszak Wojciech 398
Błaszyk Henryk 264, 266, 267

Błażejewski Stefan 69, 109, 115
Bobrzyński Michał 16
Bocian Natalia 165
Bogdańska Pamela 332
Bogucka Agnieszka 347
Bogucka Janina 256
Bogucki Jerzy 79, 89, 141, 145, 178, 179, 199, 247–251, 255–257, 260, 264, 266, 267, 269, 271, 281, 283–287, 291, 347–352, 463
Bogucki Władysław 347
Bojsa Patryk 332
Bomirska Lidia 199
Bończak Michał 331
Borankiewicz Jerzy 348
Boras Zygmunt 14, 15
Borguński Jan 348
Borowiecki Stefan 24
Boruszczak Mirosław 348
Borzęcki 31
Bosiacki Stefan 89, 95, 98, 205, 246, 247, 251, 253, 264–267, 271, 275, 287–289, 350
Botwina Ryszard 309, 321
Brehmer Roland 417
Bręczewski Grzegorz 199
Brodniewicz Aleksander 67, 198
Bronikowska Małgorzata 263
Bronikowski Michał 102, 229
Browiński Józef 24
Brożek Zuzanna 309, 326
Bruska-Steffen Bożena 381
Brzana Tomasz 332
Brzenczek-Owczarzak Wioletta 309, 321
Brzezińska Ewa 309
Brzeziński Zygmunt 296
Brzozowski Janusz 183, 187, 195, 345
Brzuchalski Michał 245
Buchta Krystyna 104, 173, 190, 208
Buczkowska-Gołąbek Karolina 103, 259, 262, 263, 266, 270, 282, 284, 285
Buczyński Andrzej 269
Budzyńska-Cicha Anna 147
Bukartyk Wiesław 331
Bukh Niels 24
Bukowski Paweł 191
Burbelka Józef 65–68, 70, 75, 93, 113, 140, 143, 173, 174, 176, 178, 193, 194, 216, 217, 356, 434, 474

Cegielski Hipolit 384
Cejba Daniel 331
Celichowski Jan 10, 11, 96, 100–102, 190, 235, 334, 392, 393, 400
Celka Roman 102
Chalcarz Wojciech 102, 168, 262, 263, 288, 290, 292
Chełmecki Jerzy 96, 105, 113, 159
Chłoń-Domińczak Agnieszka 191
Chmiel Aleksy 326, 381
Chmurska-Lewandowska Magdalena 168
Chochowska Małgorzata 321
Chróścicka-Jedlińska Maria
Chruścicka Maria 68, 198
Chudzik Kinga 332
Chwalencicki Marcin 331
Ciechanowski Stanisław 17, 19, 31, 35, 41, 411, 412
Ciereszko Agnieszka 281
Cieszkowski August 16, 384
Cieślik Joachim 368
Cieślik Krystyna 102, 188, 196, 219, 232
Cieślińska Janina 346
Cisowski Jan 141
Coubertin Pierre de 242, 403
Cwojdzińska-Goździkiewiczowa Izabela 46
Cwojdziński Grzegorz 428
Cybulski Czesław 165
Czaczka Piotr 327
Czajczyńska Małgorzata 336
Czapski Zdzisław 81, 89, 94, 181, 187, 197
Czarkowska-Bauch Julita 391
Czarnecka Aniela 417
Czarnecki Edward 47, 48, 55, 57, 67, 198, 356, 466
Czarnecki Władysław 26, 29, 466
Czarnodolska Klaudia 332
Czartoryska Maria 25
Czekanowski Jan 25, 35, 38, 46, 365

Czerniak Urszula 191, 197, 199, 233
Czernicka Agnieszka 332
Czernicka Katarzyna 332
Czerwiński Stanisław 42–44
Czubiński Antoni 13, 14, 61

Ćwirko-Godycka Antonina 353
Ćwirko-Godycki Hipolit 353–358
Ćwirko-Godycki Michał 21, 22, 46, 47, 67, 69, 70, 74, 93, 110, 111, 174, 198, 203, 226, 353–358

Dawidowicz Katarzyna 332
Dąbek Magdalena 332
Dąbrowska Agata 382
Dąbrowska Alena 256, 350
Dąbrowska Joanna 332
Dąbrowska Matylda 147
Dąbrowski L. 156
Dąbrowski Stefan 24, 26, 45–47, 56
Dega Barbara 364
Dega Michał 364
Dega Wiktor 25, 26, 33, 35, 38, 40, 47, 59, 67, 110, 198, 359–364
Dega Zofia 364
Deja Walentyna 89, 251, 260, 264, 267, 286, 288, 290, 350
Depko Andrzej 146
Deptuła Wiesław 345
Dera Roman 144, 145
Dębczyńska-Wróbel Iwona 309
Dębiec Mirosław 332
Dębowski Bogdan 326, 381
Dębowski Horacy 191
Dębski Lech Andrzej 269
Dittmann Artur 42
Dłużewska-Wieliczko Małgorzata 244
Dobkowicz Irena 325
Dobrzański Marcin 164
Doerferowa Henryka 25
Doleciński Damian 11, 215, 221
Dominiczuk Natalia 332
Dondajewska Marta 331
Doś Janusz 309, 321, 323
Drażdżewski Marian 245, 246
Dreczka Janusz 158
Dreszer Ryszard 65
Drogosz-Zabłocka Elżbieta 191
Drozdek-Małolepsza Teresa 96, 105, 113, 159
Drozdowska Anna 365
Drozdowska Grażyna 365
Drozdowski Kazimierz 365
Drozdowski Maciej 370
Drozdowski Mirosław 365
Drozdowski Seweryn 365
Drozdowski Sławomir 81, 88, 143, 182, 183, 187, 193, 195, 199, 238
Drozdowski Stoigniew 370
Drozdowski Zbigniew 80–82, 89, 94, 98, 110, 141–143, 175, 176, 187, 193, 194, 198, 199, 203, 226, 232, 249, 253, 254, 269, 293, 298, 301, 354–358, 365–370, 421, 434, 463, 473, 474
Drygas Barbara 417
Duda-Bobko Iwona 327
Dudalski Maciej 331
Dudkowska Krystyna 68
Dworak Lechosław B. 11, 81, 89, 95, 110, 145, 187, 199, 397, 398, 473
Dworzaczek Włodzimierz 401
Dwużnik Barbara 332
Dybaś Magdalena 191, 203
Dyczkowski Adam 82
Dylewicz Piotr 102, 187, 190, 199
Dylewska-Światowiak Izabela 244
Dylewski Tadeusz 345
Dytz-Świtek Danuta 82
Dziedzic Jan 140, 178, 180, 183, 184, 187, 197, 199, 371–376, 464
Dziemianowicz-Bąk Agnieszka 191, 203

Embden Gustav 344
Emeryk-Szajewska Barbara 391
Erdmann Lech 81, 89, 94, 250, 251, 260, 267, 286, 288, 291, 294, 301, 324

Fabiś Edmund 81, 180, 181, 183
Fafiński Jacek 336
Faliszewski Stanisław 321

Falk Elin 24
Falkiewicz Barbara 354
Fazanowicz Jan 31
Federowicz Michał 191
Fedoruk Irena 90, 308, 309, 312, 317
Ferlińska Katarzyna 331
Fibak Jan 175, 194
Fidelus Kazimierz 200, 396
Filipiak Jerzy 249
Filipowicz Zygmunt 250, 269
Fisiak Jacek 402
Flis Natalia 332
Florkowski Robert 262, 263, 285
Forjasz Justyna 309
Francuz Małgorzata 78
Frankowska Elżbieta 325

Gabryelski Jarosław 102, 398
Gaj Czesław 377
Gaj Helena 377
Gaj Jerzy 10, 44, 53, 63, 64, 67, 68, 70, 71,72, 74, 75, 78, 87, 88, 89, 91, 94, 113, 114, 116, 118, 119, 122, 124, 140, 141, 143, 153, 154, 171, 174–176, 177, 198, 200, 202, 204, 206, 207, 208, 209, 216, 217, 224, 237, 238, 251, 293, 301, 302–305, 308, 309, 324, 334, 356, 377–382, 385, 387, 388, 429–431
Gaj Stefan 377
Gaj Ludwika 377
Gajdzińska Anna 88
Gajewska Ewa 321
Gajewski Piotr 309, 312, 316
Gałecki Antoni 45
Gałecki Ryszard 81, 247, 251, 260, 269, 350
Gałęska-Tritt Jadwiga 160
Gantkowski Paweł 21, 24, 31
Garbolewski Krzysztof 309
Garczarczyk Józef 269
Gardzińska Adrianna 328
Garmulewicz Marek 336
Garsztka Tomasz 102
Gawlak-Kica Gabriela 89, 187, 198
Gawliński Tadeusz 348
Gądzikiewicz Witold 31, 46
Geise Piotr 262
Georgiadis Konstantinos 403
Gębka Adam 294
Gębka Lidia 294, 309
Gilewicz Zygmunt 40
Gintowt-Dziwiłł Mieczysław 46
Głażewski Rafał 336
Gmytrasiewicz Michał 84
Godlewska Danuta 309
Godlewski Piotr 90, 107, 308, 309, 311, 312, 317, 334, 335, 381, 428
Golan Anna 164, 292
Golanko Renata 428
Gołdyka Bartłomiej 331
Gondek Bartosz 96, 105, 113, 159
Gontowicz Maria 336
Gończewska Katarzyna 332
Gornow Tomasz 309
Goszczyk Małgorzata 332
Gościniak Teresa 370
Góralczyk Szymon 167, 168
Górczyński Michał 331, 332
Górecki Maciej 321
Górka Jowita 263, 270
Górska Paulina 282
Górska Teresa 391
Górska-Doś Magdalena 309, 321
Górski Andrzej 331
Górski Piotr 327
Grabianowski Maciej 328
Grabowski Jerzy 248, 252, 253, 269
Gracz Jacek 187, 188, 196, 199, 229
Graczyk Renata 332
Grańska Barbara 327, 428
Grell Janusz 265, 275, 288
Grochmalski Jan 23
Grochocki Lubomir 309
Grocholski, major 23
Grochowski Piotr 321, 323, 324, 334
Grodzka-Kubiak Elżbieta 102
Gronek Piotr 102, 191
Grot Feliks 383
Grot Iwona 384
Grot Maria 383

Grot Zdzisław 10, 13–17, 19, 20, 21–23, 25, 27, 29, 33, 37, 39, 41, 42, 44, 74, 93, 111, 112, 113, 153, 154, 198, 206, 207, 377–379, 382, 383–388
Grottel Anna 389
Grottel Józef 389
Grottel Katarzyna 389
Grottel Kazimierz 89, 94, 182, 187, 389–394
Grottel Maciej 389
Grottel Marcin 389
Grottel Marianna 389
Grottel Tomasz 389
Gruchot Andrzej 82
Grupa Magdalena 263
Grus Józef 68, 198
Gruszka Magdalena 328
Gruszka Wojciech 103
Grzybowski Tomasz 327, 331
Guszpit Joanna 331
Gutowski Aleksander 67

Hałas Kornelia 251, 266
Hansen Emanuel 41
Hanusz Halina 327
Haussman-Petrusewicz Irena 391
Hądzelek Kajetan 122, 378, 379, 431
Hébert Georges 35
Hejduk Bolesław 75
Hoffman Ignacy 21
Hoffmann Karol 45, 46, 55–57, 68, 174, 198, 223, 420
Hofman Teresa 390, 392
Hojka Paulina 332
Holzer-Żelażewska Dorota 191
Hołderna-Mielcarek Bernadeta 263
Hołownia Marta 309
Hornowski Bolesław 198
Huber Juliusz 392, 393

Iłłakowicz-Grajnert Ligia 252
Iwachów Agnieszka 331

Jabłoński Dariusz 336
Jabłoński Henryk 62
Jabłoński Jan 413
Jacewicz Jacek 332
Jachnik Stefan 75, 180, 195
Jackowska Emilia 82
Jackowski Jacek 331, 332
Jackowski Janusz 140, 156, 179, 181, 197, 406
Jagiełka Paulina 332
Jahn Friedrich Ludwig 19, 35
Jakielska-Bukowska Dorota 392
Jan Kazimierz, król Polski 14
Jan III Sobieski 14
Janiak Arkadiusz 327
Janik Edward 428
Jankowiak Adam 46
Jankowska Elżbieta 234
Jankowska Magdalena
Jankowski Alojzy 269
Jans Wojciech 428
Januchowska Katarzyna 331
Janusz Magdalena 322
Januszewska Katarzyna 332
Januszonek Marek 309
Jarosz Wojciech 199
Jaroszewski Franciszek 178
Jaroszyński Tadeusz 39
Jaskólska Anna 309, 334
Jaskólski Artur 305, 309, 324, 334
Jastrzębski Andrzej 417
Jaśkowska Faustyna 78, 79, 81
Jaśkowski January 390
Jawor Irena 159
Jaworski Zygmunt 104, 173, 190, 208
Jaxa-Bykowski Ludwik 21, 26, 45, 46
Jeliński Michał 336
Jersak Ewelina 331
Jędrzejczak Tomasz 309, 321
Jonscher Karol 24, 26, 33, 45
Jordan Henryk 17, 407
Joteyko Józefa 39
Jurek Tomasz 9, 90, 97, 103, 105, 143, 158, 203, 210, 293, 299, 308, 309, 311, 314, 315, 317, 318, 321, 323–325, 334, 336, 339, 428, 431
Jurkowska Danuta 127

Kabsch Aleksander 81–85, 89, 94, 140, 176, 186, 187, 194, 197, 199, 203, 298, 303, 306, 375, 390, 395–400, 434, 436

Kabsch Antonina 395
Kabsch Władysław 395
Kaczmarek Paweł 336
Kaczor Beata 11, 205, 247, 261, 263, 269, 270, 271, 277, 281, 282–284, 291, 292
Kafka Edyta 322
Kajzer-Rafalska Elżbieta 331
Kalandyk Stanisław 24, 26
Kaliciecka Eugenia 157, 294
Kaliszewska-Drozdowska Maria 354
Kalkowska Krystyna 11, 205, 236, 237
Kałamacka Ewa 96, 105, 113, 159, 428, 431
Kamiński Feliks 33, 38, 43, 69, 70, 74, 93, 114, 204, 434
Kania Sławomir 256
Kania-Gudzio Teresa 89, 181, 187, 190, 218
Kaniowski Michał 90, 308, 309, 315, 336
Kantak Kazimierz 16, 384
Kapała Grzegorz 331
Kapitan Bolesław 247
Karoń Henryk 89, 182, 187
Karpińska Aleksandra 270, 355
Karpiński Dariusz 328
Karpowicz Krzysztof 102
Kasicki Stefan 391
Kasperczak Maciej 291
Kasperska Anna 321
Kasprzak Krzysztof 11, 255, 258, 265–267, 276, 289
Katus Ryszard 242, 243
Kazimierczak Marek 103, 262, 263, 265, 273, 288, 290
Kaźmierowicz Bogumił 30
Kerste Mariusz 424
Kędzierzawska Aleksandra 294, 299
Kielan Urszula 143
Kiełbasiewicz-Drozdowska Iwona 265
Kiełczewski Bohdan 74, 93, 94, 197, 198
Kipketer Wilson 245
Kisiel Krzysztof 245
Kita Artur 327
Kitowska Małgorzata 309
Kiwerski Jerzy E. 104, 208
Klejny Piotr 331
Klemens XIV, papież 14
Klemensiewicz Zygmunt 39
Klimpel Jurgen 258
Kluk Mirosław 309
Kłobuszewska Małgorzata 191
Knudsen K.A. 41
Knysz Józef 398
Kochanowska-Gniazdowska Bronisława 309
Kochański Maciej 321
Kochowicz-Pietrzak Barbara 398
Koczocik-Przedpelska Jadwiga 391
Kołaczkowski Józef 94, 198, 389, 390, 395
Kołaczkowski Zdzisław 297, 354
Kołodziej Rafał 327
Komar Władysław 240–243, 245, 415
Konarski Adam 14
Konarski Józef 46
Koniarek Andrzej 81, 83, 94, 140, 178, 193–195, 299
Konieczny Czesław 156
Konys Leszek 256, 262, 265–267, 288
Kopańska Agnieszka 191
Kopański Ryszard 321
Kopczyński Stanisław 39
Kopczyński Zdzisław 147
Kopeć Ignacy 406
Kopeć Józef 391
Koperska Felicja 33
Koralewska-Zakrzewska Paulina 282
Korban Roman 428
Kos Henryk 309, 316
Kosicki Bogdan 78, 81, 176, 179, 197
Kosmaczewska Joanna 283
Kostański Leszek 187
Kostrzewski Józef 17, 34
Koszewski Erich 42
Kościański W. 142
Kowal Zbigniew 250
Kowalczyk Artur 244, 327
Kowalik Stanisław 187, 199, 200, 204, 238, 239, 375
Kowalska Anna 11
Kowalska Wanda 46, 48
Kowalski Jacek 56

Kowalski Krzysztof 392, 393
Kowalski Paweł 245, 246
Kowieska Urszula 428
Kozakiewicz Władysław 143, 240, 241, 243
Koziej Maria 168
Koziełło Danuta 199
Kozik Mirosław 390
Kozłowiecka-Tyll Zofia 81, 385, 387
Krajewska Janina 81
Krajewski Stanisław 261, 280, 283, 294
Krajewski Tadeusz 198, 374
Krakowiak Jakub 164
Krasowski Robert 327
Kraśnicki Andrzej 81
Kraśnik Witold 298
Kratky Franciszek 386
Krause Alfons 46
Krawański Andrzej 187, 375, 398
Krawczak Józef 90, 308, 334
Krawczyk-Radwan Magdalena 191, 203, 428
Kreń Romuald 250
Krotoski Jan 49, 65–69, 93, 114, 116, 173, 198, 434
Królikowska Anna 332
Król-Zielińska Magdalena 199
Kruczek Zygmunt 208
Kruk Marcin 292, 328
Krupiński Tadeusz 368
Kruszczyńska Galina 294
Krutki Piotr 102, 191, 392, 393
Kryk Tomasz 245, 246
Krystek Dawid 328
Krzewiński Ignacy 428
Krzykała Magdalena 263
Krzysztofowicz Jerzy 381
Krzyżanowska-Szejner Małgorzata 107, 168, 280, 281
Krzyżańska Daria 332
Kubiak Bartosz 331
Kubiak Karolina 228
Kubiak Paulina 11, 108, 202, 204
Kucharska Alina 160
Kucharska Karolina 332
Kucharski Tomasz 336, 337, 339
Kuchnio Małgorzata 309
Kuczewski Zbigniew 398
Kuczma Monika 321
Kudelski Tadeusz 336, 337
Kuhnert Wiesław 109, 296, 318
Kulczycki Ryszard 428
Kulik Anita 103, 321
Kulisch Angelika 331
Kulpiński Jacek 327
Kunicka Kaja 162
Kunicki Bogdan 89, 95, 157, 162, 300, 304, 305, 308–312, 314–316, 324, 329, 334, 336
Kunysz-Rozborska Magdalena 327
Kuprel Renata 331
Kuprowska Barbara 332
Kurczewski Damian 309
Kurczewski Rafał 255, 291
Kuriańska-Wołoszyn Joanna 158, 162, 163, 309
Kurkiewicz Tadeusz 24, 26
Kuroczycka Mariola 149, 160
Kusik Jadwiga 202, 203, 204
Kusy Krzysztof 102, 108, 188, 222, 231
Kuźmińska Olga 82, 88, 159, 187
Kużaj Sławomir 291
Kwarta Przemysław 160
Kwiatkowska Karolina 332
Kwilecka Maria 90, 143, 157, 160, 186, 255, 294, 298, 299, 302, 305, 308, 309, 311, 315, 316, 334
Kwilecki Andrzej 255
Kwilecki Krzysztof 309
Kwolek Andrzej 104, 208

Labijak Wacław 65
Lange Łucjan 25, 26, 30, 32, 37, 39, 46, 48, 53, 55, 68
Langer-Kałek Lucyna 143, 244
Lanżanka-Kucnerowiczowa Maria 26, 30, 46, 53
Laskowik Zenon 156, 167
Laskowski Kazimierz 31
Laskowski Mirosław 250
Latour Ewa 321

Laudańska-Krzemińska Ida 238
Laurentowska Maria 11, 102, 188, 190, 196, 233, 417
Laurentowski Franciszek 174, 176, 179, 194, 197, 223
Lebiedzińska Iwona 168
Lembicz Marlena 256, 291
Lemecha Marian 417
Lempka Grzegorz 250
Lenart Ireneusz 309, 331
Lenik Justyna 326
Lenik Paweł 326
Lepiato Maciej 336
Leszner Zofia 68
Lewandowicz Piotr 398
Lewandowski Jacek 102, 190, 193, 196, 197, 199, 236
Lewkowicz Zbigniew 336
Libelt Karol 16, 384
Liberowicz Andrzej 398
Lindhard Johannes 23
Ling Pehr 41
Ling Peter Henryk 19, 20, 47
Lingowie 24, 35
Linkowski Krzysztof 345
Lipa Patrycja 332
Lipiński 31
Lipiński Krzysztof 336
Lipiński Sławomir 331
Lipnicki Ludwik 90, 308, 309, 312, 316, 334
Lipoński Wojciech 11, 401–406, 431
Lipoński Seweryn 405
Lipski Wojciech 15
Lisiecki Andrzej 181, 183, 398
Lisowska Krystyna 325
Lorenc Aleksandra 331
Lubowiecki-Vikuk Adrian 263
Lubrański Jan 14, 15
Ludwiczak Witalis 56
Ludwik XV, król Francji 15
Lukas Gerard 110, 386
Lutomski Przemysław 102

Łazar Karol 336
Łazarska Karolina 331
Łażewska Elżbieta 331
Łęcki Włodzimierz 255
Łobożewicz Tadeusz 94, 298, 301, 302
Łobożewicz Wanda 299
Łochińska-Stawikowska Anna 309
Łochyński Dawid 191
Łojewski Jan 103, 309, 321, 323, 336
Łoś Anna 331
Łuczak Maciej 9, 63, 90, 96, 102, 105, 113, 119, 122, 125, 143, 156, 158, 159, 183, 185, 190, 191, 196, 197, 200, 202, 204, 209, 218, 224, 229, 238, 240, 241
Ługowski Seweryn 26, 30, 46, 48, 53, 55, 68, 198
Łukasiewicz Józef 14
Łukowski Grzegorz 14
Łysiak Anita 331

Machnik Aleksandra 169, 247, 256, 261, 282, 291
Maciejewska Irena 294
Maciejewski Dariusz 309, 321, 336
Maciejewski Zygmunt 294
MacLean Hector 287
Madej Ireneusz 336
Magdowski Michał 243
Mahmoud Hassan Nagi 387
Majchrowicz Dariusz 160
Majchrzak Katarzyna 270, 271
Majchrzak Radosław 165
Majczyński Henryk 391
Majdecka Lidia 148, 161, 281
Malchrowicz-Mośko Ewa 262, 263, 282, 291
Malina Robert 200
Malinowski Andrzej 354
Malinowski Bronisław 143, 240, 241, 243
Maliszewska Anna 191
Maluszczak Agnieszka 331
Małachowska Cecylia 68, 78
Małolepszy Eligiusz 96, 105, 113, 159, 428, 431
Manasterska Tatiana 265, 272, 285
Maniak Wiesław 242

Marcinkowski Karol 384
Marcinkowski Marian 262
Marecki Bogusław 81, 88, 182, 186–188, 193, 195, 196, 221
Maria Leszczyńska, królowa Francji 15
Markowski Józef 21
Marszałek Sławomir 103, 321
Maścianica Krzysztof 331
Matsuura Koichiro 403
Matuszewski Łukasz 166
Matynia Jerzy 11, 75, 78, 82–85, 94, 95, 143, 176, 178, 193, 194, 204, 224, 299, 434
Mazurek Justyna 331
Mazurkiewicz Anna 208
Melcer Jerzy 81
Metzig Johann 16
Mezo właśc. Jacek Mejer 161
Miąso Józef 63
Michalak Edyta 106, 190, 197, 212
Michalska Agata 331
Michalska Julia 245
Michalski Mieczysław 56
Michalski Zygmunt 187
Michałkiewicz Witold 390
Miciniak Ewa 11, 256, 263, 281
Miedzińska Iwona 265, 282, 291
Mielech Monika 291
Mierzejewska-Krzyżowska Barbara 11, 103, 309, 321, 323, 334, 392
Mietkowski Eugeniusz 46
Migacz Izabela 331, 332
Miklaszewski Bolesław 23
Mikołajczyk M. 253
Mikołajczyk Wojciech 398
Milanowska Kazimiera 82, 178, 199, 298, 375
Minkiewicz Kamila 146
Missiuro Włodzimierz 25, 32, 35, 38, 59
Mizgajska-Wiktor Hanna 102, 184, 187, 188, 193, 195, 196, 199, 232
Mleczko Edward 204
Młodziejowski Jerzy 46
Młokosiewicz Halina 46, 68, 178
Młynarczyk Leokadia 46, 67, 198
Mocek Marek 81, 290
Moczarski Zygmunt 46
Modrzyk Romuald 331
Molski Dariusz 309
Molski Franciszek 296
Morawiń Barbara 331
Morman Paulina 332
Moska Waldemar 96, 105, 113, 159
Mowlik Piotr 244
Możejko Małgorzata 331
Mrozkowiak Mirosław 417
Mrówczyński Włodzimierz 392
Mulak Jan 110
Musiał Sebastian 332
Musiałowski Tomasz 309
Muszkieta Radosław 188, 196
Muszyńska Malwina 332
Myślicki Przemysław 291

Nachtegall Franz 20
Naczk Alicja 103, 321, 327
Naczk Mariusz 103, 309, 326, 334
Nadkierniczna Monika 331
Nadobnik Jarosław 309, 312, 316, 326
Nadolska-Ćwikła Irena 90, 308, 309, 311, 317
Naja Karolina 336
Narkiewicz Olgierd 393
Natanek Adam 294, 298, 299, 330, 381
Nawroczyński Bogdan 24, 26
Nazar Krystyna 110
Ndubeze Nwangwu Patrick 255
Niemczyn Dariusz 309, 321
Nieścieruk Ryszard 294
Nieścieruk-Szafrańska Barbara 11, 294, 309, 417, 419
Niewczas Marta 326
Niewiadomska Beata 331
Niewiadomska Maria 294, 299
Niewiadomski Jerzy 294
Niewitecki Kazimierz 144
Niewolna Natalia 331
Niezabitowski Edward 24
Nijakowski Feliks 67, 68
Nitka Irena 331
Nitka Jadwiga 81, 181, 195

Nitka Marta 328
Noszczyński Zbigniew 68
Nove-Josserand Gabriel 360
Nowacka Gizela
Nowacka Małgorzata 381
Nowacki Hubert 164
Nowacki Marek 256, 270, 282
Nowak Alicja 102, 234, 392
Nowak Grzegorz 244
Nowak Kamila 331
Nowak Leonard 103, 300, 301, 309, 312, 314, 316, 321, 323, 324, 334, 364, 381, 428, 430, 431
Nowak Maria 309
Nowak Sławomir 245
Nowicka Katarzyna 331
Nowotny Janusz 104, 105, 208, 209, 210
Nożyńska Zofia 26, 30, 37, 46, 55, 57

Obodyński Kazimierz 428, 431
Obodyński Marcin 327
Obrębowski Andrzej 390
Ogarzyńska Barbara 199
Ogrodowczyk Arkadiusz 298
Ogurkowska Małgorzata 102, 231, 398
Okuniewski Piotr 331
Okupniak Zdzisław 82
Olechnowska Magdalena 331
Olejniczak Teresa 81, 88, 187
Olejnik Jan 348
Olszewska Gertruda 78, 82, 89, 94, 176, 179, 181, 183, 184, 197, 247, 260, 269, 286, 298
Ołtuszewski Wacław 46
Ordyłowski Marek 428
Orłowicz Mieczysław 39
Osiński Wiesław 63, 86–88, 95, 102, 110, 127, 187, 199, 204, 287, 311, 367, 422, 424, 434
Osipczuk Halina 325
Osmolski Władysław 39
Osseta Pamela 164
Ostapiuk-Karolczuk Joanna 321
Ostrowska Anna 309
Oszast Halina 20

Paczoski Józef 34
Paczyński Wojciech 191
Padlewski Leon 26, 33, 40
Pajdziewicz-Ożdzińska Jolanta 251, 261, 350
Pajzderski Sylwester 23
Pakuła Rafał 309
Pałładin Aleksandr 344
Panfil Ryszard 305
Parczewski Eugeniusz 31
Parzy Wiesława 168
Pasko Artur 85
Pastwa Marta 84
Paszczyk Stanisław Stefan 255
Paszke Klaudia 332
Patalas Joanna 33, 39
Paterka Stanisław 88, 187, 188
Patyk Natalia 281
Pawelski Roman 251, 264, 350
Pawełka Magdalena 331
Pawlak Ewelina 332
Pawlak Grzegorz 331
Pawlak Maciej 102, 191, 193, 197, 235
Pawlik Marcin 331
Pawlina Małgorzata 332
Pawliński Sławomir 158
Pawłowska Elżbieta 164, 251, 263, 283, 350
Pawłowski Stanisław 34
Pawuła Regina 275
Pazder Ewa 11, 213, 214, 220
Pełkowska-Turati Janina 385, 387
Perzyńska-Pochowska Ewa 251
Petruk Józef 256, 257
Pezdan-Śliż Iwona 327, 478
Pęcherska-Markiewiczowa Jadwiga 55
Piasecka Eugenia 410
Piasecka Gizela Maria 408
Piasecka Klementyna Tekla 407
Piasecki Eugeniusz 9, 10, 16–24, 26–28, 30–41, 43–48, 52, 54–56, 58, 59, 65, 109, 111, 112, 153, 164, 171, 354, 356, 385, 405, 407–413, 433, 436
Piasecki Leszek 410
Piasecki Stanisław 410
Piasecki Wenanty 407

Piasecki Władysław 410
Piasta Marek 282
Piątkowski Eugeniusz 294
Pic Irena 82
Piech Joanna 328
Pieczyński Przemysław 309, 321, 339, 428
Piekarski Robert 309
Pietrusik Krzysztof 88, 187, 195, 417
Pigoniówna Aniela 26, 30, 37, 46, 55, 68
Pilaczyńska-Szcześniak Łucja 11, 95, 184, 187, 195, 196, 227, 343, 345, 346
Pilawski Andrzej 67, 198
Piotrkiewicz Maria 391
Piotrowska Irena 25
Piotrowski Jan Paweł 327, 381
Piszcz Rafał Maciej 243, 244
Piszczygłowa Tomasz 332
Pluta Beata 103, 227, 239, 263, 266, 267, 270, 283, 286, 289, 290, 292
Płaczek Janusz 105, 210, 309, 311, 315, 316, 321, 323, 428
Płomiński Arkadiusz 327
Płonka Artur 327
Pocętek Aldona 331
Poczta Joanna 262, 263, 270, 285
Podciechowska Karolina 263, 326
Podgórski Henryk 387
Podoski Kazimierz 255
Podwójcic Krzyszof 191
Połaniecka Agnieszka 327
Pomykaj Stanisław 174
Ponczek Mirosław 428, 431
Poniż Wenczesław 117
Popielewska Hanna 159
Poprawska M. 160
Posadzy Katarzyna 332
Poznańska Magda 332
Prager Renata 78, 256
Prange Zofia 384
Preisler Eligiusz 25, 35, 38, 44, 45–48, 52, 54, 55, 58, 59, 67, 68, 198
Pridalova Mirosława 258
Prinke Rafał 103, 263,265, 266, 273, 285, 287, 290
Promińska Elżbieta 354
Prusinowski Aleksy 383
Przednowek Karolina 328
Przewęda Ryszard 368
Przybylski Janusz 250
Przybylski Paweł 187
Przyczynek Władysław 109, 122, 472
Przydział Marta 327, 428
Puczyński Włodzimierz 75, 298, 301, 302, 305, 330, 348
Puścizna Bogdan 158, 321
Putek Anita 331
Pych Mirosław 336

Raczkowiak Grzegorz 331
Radajewski Marian 65
Radzińska Mariola 103, 309, 312, 316, 321, 323
Rafiński Teodor 46
Rajchowicz Ewa 168
Rakowski Szymon 146, 149
Raszejowa Stanisława 46
Ratajczak Ewa 332
Ratajczak Karolina 103, 263, 265, 270, 276
Ratajski Cyryl 23
Rataszewski Włodzimierz 82, 109, 145, 181, 213, 214, 218, 220
Rąglewska Patrycja 168, 169, 238, 291, 292
Rebelski Jakub 168
Reiss Piotr 165
Rejman Aneta 327
Rębas Karolina 332
Rogaliński Józef 15
Rokita Marek 163, 309
Romanowski Wiesław 187
Romanowski Wojciech 398
Rostkowska Elżbieta 348
Rozmiarek Aleksander 46, 53, 56
Rożnowska Izabela 158
Rożnowski Franciszek 354
Rożynek-Łukanowska Wanda 82, 175, 176, 193, 194, 199, 269, 294, 297, 414–419
Różycki Stefan 21, 24, 26, 38, 44–46
Rucińska Marta 191
Rutkowska Anita 331
Rutkowska Martyna 332

Rutkowski Jan 34
Rutkowski Józef 57
Ryba Bogusław 249, 421
Rybak Jan 183
Rychlewski Tadeusz 11, 89, 92, 95, 96, 146, 184, 187, 193, 195, 196, 204, 315, 318, 324, 417, 418, 434
Rymar Dariusz 293
Rymaszewski J. 141
Rynkiewicz Mateusz 327
Rynkiewicz Tadeusz 309, 334, 424
Rynkowska Barbara 158, 309
Rysiówna Elżbieta 33
Rzadkiewicz Armanda 332
Rzeszutko-Polak Agata 327

Sadzik Anna 309
Sahaj Tomasz 262, 263, 290
Samaranch Juan Antonio 403
Sankowski Tadeusz 83, 181, 187, 195, 199
Sawala Arkadiusz 199
Sawala Krzysztof 403
Schechtelówna L. 46
Schmidt Paweł 145
Schmit Paweł 45
Schodowski Zbigniew 336
Semrau Zofia 78, 79, 81
Sierczyński Marek 58
Siergiejuk Monika 191
Sikora Eleonora 107, 309, 321, 392
Sikorska-Tomaszewska Janina 46
Sikorski Walerian 24, 25, 27, 31, 32, 35, 37, 39–41, 43, 59, 411
Silberfeld-Szelińska Gizela Maria 408
Silva Manuel 200
Siwiński Wiesław 89, 94, 199, 251, 258, 261, 266, 286, 288
Skalik Michał 328
Skałkowski Adam 34, 383
Skarpańska-Stejnborn Anna 103, 309, 321, 323, 334
Skarżewska Janina 82
Skibiński D. 162
Skoczyńska Wanda 26, 42, 44
Skowronek Joanna 332
Skowroń Joanna 336
Skrypko Anatol 321, 334
Skrzęta Małgorzata 328
Skrzyński Jacek 332
Skrzyński Michał 331
Sławińska Urszula 391
Sławiński Stanisław 191
Słojka Eugeniusz
Smagina Anna 309
Smolak Agata 332
Smoleńska Olga 270, 282
Smorawiński Jerzy 11, 89, 91, 92, 93, 95, 96, 98, 110, 127, 129, 142, 147, 149, 165, 168, 187, 188, 204, 226, 276, 321, 332, 434
Sobańska Barbara 11, 90, 308, 309, 312, 315, 316, 334, 345
Sobczak Klaudia 332
Sobeski Michał 17
Sobiech Krzysztof Andrzej 344
Sobieraj Ina 148, 168
Sobkowiak Rajmund 164, 165
Sobótka Sylwia 331
Sobusiak Tadeusz 390
Sochacka Katarzyna 328
Sokołowski Marek 102, 190, 197, 273
Sopalak Grażyna 203, 309, 321
Spiess Adolf 35
Sroczyński Wojciech 82, 89, 296–298, 300–302, 308
Stachura Danuta 82, 294, 296, 297
Stachura Kazimierz 294
Staniewska-Zątek Wanda 89, 95, 250, 266, 269, 271, 281, 283, 284, 291, 350
Staniszewska Aleksandra 78
Staniucha Michał 332
Stapf-Skiba Agata 321
Starosta Włodzimierz 90, 308, 309, 334, 335
Stasiak Jacek 321
Stasiak Przemysław 296
Staszczuk Jan 290
Stawczyk Zdobysław 46, 57, 68, 82, 85, 86, 88, 94, 143, 178–181, 183, 184, 187, 193, 195, 199, 204, 240, 299, 354, 434

Stepczyńska Arleta 263
Stęchły Wojciech 191
Stępniak Robert 326
Stobecka Maria 38
Stojanowski Karol 25, 26, 33, 35, 38–40, 43, 59
Stolzman Zdzisław 198
Straburzyńska-Lupa Anna 102, 187, 236
Straburzyński Gerard 89, 187
Strobiń Paula 332
Strumiłło Tadeusz 46
Stryła Wanda 321
Strzałko Jan 354
Strzałkowski Stefan 158
Strzelczyk Ryszard 11, 95, 102, 187, 196, 199, 227, 230, 421–425
Stuczyński Marek 168, 205, 265–267, 273, 282, 285, 288, 290
Stuła Aleksander 309, 311, 316
Styperek Jarosław 282
Suchecka Joanna 332
Suchecka Maria 331, 332
Sumińska Dorota 146
Suszko Jerzy 341
Swarowski Jerzy 82
Szablikowska-Manyś Maja 291
Szafkowski Zbigniew 309, 428
Szall Józef 75
Szczegóła Hieronim 293
Szczepanowska F. 31
Szczepańska Anna 331
Szczerbiński Marek 90, 308, 309, 334, 431
Szczęśniak Stefan 82
Szczygieł Emanuel 38
Szeklicki Robert 188, 191, 196, 197, 230
Szeremeta Katarzyna 328
Szmyd Łukasz 327
Szmyt Jerzy 398
Szober Jerzy 345
Sztanderska Urszula 191
Szubert Rafał 96, 105, 113, 159
Szudrowicz Maria 82
Szulc Tadeusz 17, 20, 27, 39
Szuman Stefan 35, 38, 40, 59
Szumska Elżbieta 309
Szuszkiewicz Rafał 26, 31, 37
Szwarc Halina 175, 194
Szwed-Kowalińska Agnieszka 11, 215, 217, 221
Szydłowska Janina 331
Szymańska Maria 71
Szymański Leonard 85, 334, 431
Szymul Anna 244, 245
Szyszka Kazimierz 90, 186, 308, 309, 312, 314–316, 334

Śliwiana Oliwia 332
Śliwiński Zbigniew 104, 208
Ślusarski Tadeusz 143, 240, 241, 243, 245
Śniadek Joanna 263, 266, 267, 270
Świadek Lidia 108, 223
Świątnicki Zdzisław 294
Świca Małgorzata 89
Świder Paweł 326
Świergiel Władysława 81
Świetlik E. 141
Święcicki Heliodor 17, 21

Tabaczek-Bejster Iwona 326, 428
Tacław Tomasz 332
Tajkiewicz Henryk 348
Tarasiewicz Aleksander 299
Targler Leopold 31
Tarnecki Remigiusz 391
Tarnowski Stanisław 16
Tasiemska-Knapik Magdalena 345
Tasiemski Tomasz 191, 398
Taylor Edward 34
Tecler 15
Teresiak Danuta 261
Toczyska Teresa 325
Tokarz Feliks 393
Tokarz Wacław 16
Tomasik Magdalena 191
Tomczak Maciej 102, 199, 229
Tomczak Marzena 309, 321
Tomiak Marzena Alicja 327
Tomkiewiczówna L. 31
Tomkowiak Marian 56
Topolski Jerzy 85, 200, 380

Toporowicz Kazimierz 16, 17, 431
Torbińska Ewelina 332
Torliński Lech 343
Tracz Józef 336
Trafas Dariusz 336
Trawińska-Konador Katarzyna 191
Trawkowska Agnieszka 331
Truszczyński Henryk 156
Truszkowska Danuta 250
Trybuś Leszek 428
Trzaska Tadeusz 89, 187
Trzeciak Jerzy 103, 309, 321
Trzeciakowski Lech 15, 16, 19
Trzecieski Antoni 21
Tucholska-Domańska Bożena 30, 33, 37
Tuliszka Marian 140, 143, 178, 183, 194, 195, 385, 387
Turko Ryszard 143, 309, 312, 316
Tuszewski Konrad 275
Tuszyński Bogdan 242–244
Twardokens Jerzy 200
Twardowska Małgorzata 309
Twardowski Kazimierz 424
Twardowski Zygmunt 381
Tybiszewski Maciej 90, 308, 309, 311, 316
Tyczka Mieczysław 251, 269
Tymieniecki Kazimierz 34, 383
Tymowski Janusz 63, 73
Tyrs Mirosław 19
Tyszkowski Sławomir 381
Tywoniuk-Budek Halina 294

Ulatowski Tadeusz 200
Urban Renata 309, 334, 428
Urbańska Helena 298
Urbański Werner 246
Urniaż Jerzy 428

Vieves Juan Luis 14
Vina Brito Silvio Juan 417

Wachowska Marianna 420
Wachowski Eugeniusz 82, 83, 88, 95, 140, 143, 145, 178, 180, 181, 183, 186–188, 193, 195, 240, 299, 334, 367
Wachowski Franciszek 420
Wachowski Marian 46
Wagner Wiesław 89, 262, 269, 292
Walczak Dominika 191, 203
Walczak Małgorzata 199
Walicka Grażyna 75
Walicka-Neymannowa Zofia 29, 33, 38
Warsicki Seweryn 385, 387
Wartecka-Ważyńska Agnieszka 103, 263, 270
Wartecki Andrzej 265, 276, 292
Wasilewska-Hładka Stanisława 82
Wasilewski M. 31
Wasilkiewicz Krzysztof 309
Wasztyl Ryszard 20
Wawrzyniak Tomasz 331
Ważydrąg Agata 147
Wąwoźny Adam 332
Wegner Erwin 42
Wesoła Róża 11, 168, 266, 278, 279
Wieczorek Andrzej 95, 96, 102, 187, 188, 190, 196, 230, 325
Wieczorek Bernard 375
Wieczorek Grzegorz 326
Wieczorek Michalina 332
Wieczorek Ryszard 13, 44, 46, 47, 49, 53–56, 82, 107, 140, 143, 156, 174, 176, 178, 179, 181, 184, 195, 206, 247, 385, 387
Wieliński Dariusz 9, 11, 95, 96, 98, 100–102, 188, 196, 204, 325, 369, 434
Wiercioch Michał 331
Wiernicka Marzena 398
Wierzbicka Aniela 309
Wierzbicki Andrzej 68
Wierzejewski Ireneusz 21, 24–26, 35, 40, 360, 361
Wilejto Jadwiga 336
Wilski Maciej 199
Wiluszówna Helena 45
Winiarczyk Małgorzata 332
Winiarski Bohdan 24
Wiśniewska Maria 26
Wiśniowski Andrzej 162
Witaszek Franciszek 33

Witkowski Marcin 246
Wiza Agata 102, 228, 265, 270
Władysław Jagiełło, król Polski 13
Włodarczyk Anita 165
Wnuk Barbara 256, 350
Wochna Krystian 102, 191, 197
Wohl Andrzej 386
Woitas-Ślubowska Donata 90, 308, 309, 312, 316, 321, 323
Wojakowski Andrzej 178, 182, 194, 195
Wojciechowski Aleksander 245, 246
Wojciechowski Julian 27
Wojciechowski Ryszard 142
Wojciuk Anna 191
Wojtkowiak Michał 26, 42–45, 67, 68
Wolny Ryszard 336
Wolski Jerzy 269
Woltmann Bernard 90, 95, 143, 199, 293–295, 298, 300–305, 308–312, 314–316, 324, 325, 329, 334–336, 385, 387, 388, 426–431
Woltmann Franciszek 426
Woltmann Irena 427
Woltmann Małgorzata 427
Woltmann Matylda 426
Wołoszyn Andrzej 263
Wołoszyn Arkadiusz 309, 326
Wołoszyn Stanisław 90, 299, 305, 308
Wołoszyn Stefan 67, 198, 386
Woronin Marian 143
Woszczyński Łukasz 336
Woźniak Alicja 251, 256, 262, 269, 282, 286, 291
Woźniak Elżbieta 417
Woźniewicz-Dobrzyńska Małgorzata 263, 265, 270, 276
Woźniewski Marek 104, 105, 208, 210
Wójciak Piotr 309, 321, 327
Wójcik Zbigniew 327
Wójtowicz Adam 90, 301, 302, 308, 309, 311, 316
Wójtowicz Maria 90, 305, 308, 309, 312, 316
Wroczyński Ryszard 386
Wroński Andrzej 336
Wrzosek Adam 21, 24, 26, 45, 46, 353, 355, 356
Wujek Jakub 14
Wykrętowicz Stanisław 67, 174, 251, 255, 269, 275, 286, 287, 350
Wylegalski Stanisław 89, 187, 195, 345
Wyskok Marlena 11, 282
Wysocka Beata 331
Wyszowska Izabela 10, 146, 147, 168, 169, 239, 247, 256, 259, 261–263, 266, 282, 284, 291, 292

Zabierzańska Magdalena 33
Zaborniak Stanisław 428, 431
Zagacki Stanisław 26, 46
Zahaczewska Zofia 348
Zajadacz Bernard 312, 316
Zakrzewski Hieronim 15
Zakrzewski Stanisław 33, 38
Zakrzewski Zygmunt 355
Zaleska-Posmyk Izabela 321, 327
Zalewski Janusz 331
Zalewski Zbigniew 184
Zamelska Maria 89, 205, 247, 250, 251, 256, 261, 264, 265, 269–273, 277, 281–284, 290, 291, 350
Zawadzki Władysław 30
Zawadzki Włodzimierz 336
Zawrocki Oskar 38
Zbierska-Wilczak Ewa 78, 79, 81
Zbyszewski Leon 21, 26, 33
Zdun Michał 161
Zembroń-Łacny Agnieszka 309
Zguczyński Leszek 103, 309, 321, 323, 325, 334, 392
Ziarnek Władysław 168
Zielińska Klaudia 332
Zieliński Jacek 102, 191
Zieliński Tomasz 321
Ziemacka Halina 46, 47, 54, 55, 68, 198
Ziemniak Wojciech158
Ziewiec Gabriela 191
Zimny Kazimierz 242
Zimny Roman 90, 308, 334, 390, 393, 394
Ziomkowska Ewa 331

Ziółkowska Teresa 14, 78, 82, 89, 187, 188, 379, 385, 387, 431
Ziółkowska-Łajp Ewa 188, 190, 199
Ziółkowski Franciszek 89, 250, 251, 261, 264, 265, 269, 280, 283, 284, 350
Zmysłowski Wojciech 391
Znaniecki Florian 34
Znój Jan 296, 338
Zwoliński Lucjan 294, 299
Zwoliński Rafał 309
Zygalski Jerzy 327
Zyśk Adrianna 332
Zywert Józef 294, 299, 301, 302, 306
Żelewska-Dega Maria 360, 364
Żeligowska Jolanta 263
Żmudzka-Brodnicka Monika 96, 105, 113, 159
Żołądkowski Andrzej 144
Żurawicz Ireneusz 336
Żurek Piotr 103, 309, 321, 334
Żylewicz Aleksandra 331
Żywiecka Danuta 247, 250, 251, 258, 259, 261, 262, 265, 271, 265, 282, 284, 290, 291, 350
Żywiecki Jerzy 156, 247, 249, 251, 269, 269, 286, 348, 350

Sporządziła Małgorzata Szkudlarska

Spis fotografii

1. Pismo powołujące prof. dr. hab. Eugeniusza Piaseckiego na stanowisko kierownika Katedry Higieny Szkolnej i Teorii Wychowania Fizycznego (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 18
2. Prof. dr hab. Eugeniusz Piasecki (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 19
3. Budynek Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 22
4. Uczestnicy dwuletniego kursu wychowania fizycznego przy Studium Wychowania Fizycznego UP z prof. dr. hab. Eugeniuszem Piaseckim (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 31
5. Grupa absolwentów Studium Wychowania Fizycznego z 1932 r. (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 34
6. Okładki wydawanego przez Eugeniusza Piaseckiego miesięcznika „Wychowanie Fizyczne" oraz publikacji *Dzieje wychowania fizycznego* i *Zarys teorii wychowania fizycznego* (J. Gaj, M. Olszewski, *50 lat Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1919–1969*, Poznań 1970, b.p.) 36
7. Walerian Sikorski (1876–1939) (J. Gaj, M. Olszewski, *50 lat Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1919–1969*, Poznań 1970, b.p.) 43
8. Pierwszy rektor WSWF w Poznaniu w latach 1950–1951 prof. dr Jan Krotoski (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 66
9. Pierwszy dziekan WSWF i p.o. rektora (1951) mgr Józef Burbelka (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 66
10. Rektor WSWF w latach 1951–1956 prof. dr Feliks Kamiński (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 69
11. Rektor WSWF w latach 1956–1965 prof. dr hab. Michał Ćwirko-Godycki (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 69
12. Rektor WSWF/AWF w latach 1965–1975 prof. dr hab. Stefan Bączyk (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 80
13. Rektor AWF w latach 1975–1981 prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 80
14. Rektor AWF w latach 1981–1985 prof. dr hab. Aleksander Kabsch (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 84

15. P.o. rektora AWF w latach 1985–1987 doc. dr Jerzy Matynia (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 84
16. Rektor AWF w latach 1987–1990 prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 86
17. Rektor AWF w latach 1990–1996 prof. dr hab. Wiesław Osiński (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 86
18. Rektor AWF w latach 1996–2002 i 2008–2016 prof. dr hab. Jerzy Smorawiński (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 92
19. Rektor AWF w latach 2002–2008 prof. dr hab. Tadeusz Rychlewski (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 92
20. Rektor AWF od 2016 r. dr hab. Dariusz Wieliński, prof. AWF (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 101
21. Baraki przy ul. Grunwaldzkiej 55 (J. Gaj, M. Olszewski, *50 lat Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1919–1969*, Poznań 1970) 115
22. Nowy budynek dydaktyczny AWF w Poznaniu (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 119
23. Budynki Filii poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp. (B.J. Kunicki, *Instytut Wychowania Fizycznego w Gorzowie (1971–2001)*, Gorzów 2001, s. 19) 121
24. Akademik przy ul. Rocha 9; wnętrze hali sportowej przy ul. Chwiałkowskiego (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 123
25. Ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy w Chycinie (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 126
26. Rektorat, wielofunkcyjny stadion, pływalnia AWF, nowoczesna biblioteka, hala do gier sportowych (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 128
27. Hala do zespołowych gier sportowych (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 130
28. Budynek dydaktyczny Wydziału TiR dawny i obecny oraz korty tenisowe (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 132
29. Pawilon z salami do zajęć praktycznych przy ul. Wyszyńskiego, hala sportowa oraz dom studencki, basen „Słowianka", przystań wioślarska przy ul. Fabrycznej oraz obiekt dydaktyczny przy ul. Orląt Lwowskich (2016 r.) w Gorzowie Wlkp. (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 135
30. Studenci AWF budujący akademik przy ul. św. Rocha w 1975 r. (*40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, red. S. Bosiacki, M. Stuczyński, Poznań 2015 (CD-ROM)) 157
31. Juwenalia w 1978 r. (*40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, red. S. Bosiacki, M. Stuczyński, Poznań 2015 (CD-ROM)) 159
32. Zespół Tańca Ludowego AWF „Poznań" (2013 r.) („AWF Press" 2013, nr 10, s. 17) 161
33. Występ kabaretu „Czołówka Piekła" w klubie „Trops" w 2006 r. podczas I Festiwalu FeNiKS (zbiory dr Izabeli Wyszowskiej) 166
34. Zenon Laskowik podczas udzielania wywiadu wspomnieniowego Szymonowi Góralczykowi na 90-lecie AWF w 2009 r., w ramach Festiwalu Nauki i Kultury Studenckiej AWF FeNiKS w klubie „Trops" (zbiory dr Izabeli Wyszowskiej) . . . 167

35. Uczestnicy Festiwalu FeNiKS w 2013 r. (*40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, red. S. Bosiacki, M. Stuczyński, Poznań 2015 (CD-ROM)) 168
36. Rozporządzenie Rady Ministrów z 5 VII 1950 r. o przekształceniu studiów wychowania fizycznego w wyższe szkoły wychowania fizycznego w Polsce (J. Gaj, M. Olszewski, *50 lat Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1919–1969*, Poznań 1970, b.p.) 172
37. Poczet dziekanów Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji: mgr Józef Burbelka, prof. dr hab. Stefan Bączyk, prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski, prof. dr hab. Wanda Rożynek-Łukanowska, doc. dr Jerzy Matynia, doc. dr Andrzej Koniarek; prof. dr hab. Eugeniusz Wachowski, prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk, prof. dr hab. Sławomir Drozdowski, prof. dr hab. med. Tadeusz Rychlewski, prof. dr hab. Bogusław Marecki, dr hab. Hanna Mizgajska-Wiktor, prof. AWF, prof. dr hab. Jacek Lewandowski, prof. dr hab. Maciej Pawlak (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 193
38. Dyrektorzy instytutów: doc. dr Gertruda Olszewska – dyr. Instytutu Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej, doc. dr Janusz Jackowski – dyr. Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu, prof. dr hab. Jan Dziedzic – dyr. Instytutu Specjalnego Wychowania Fizycznego w Szkołach Specjalnych, doc. dr hab. Zdzisław Czapski – kurator Instytutu Specjalnego Wychowania Fizycznego w Szkołach Specjalnych, prof. dr hab. med. Aleksander Kabsch – dyr. Instytutu Rehabilitacji Ruchowej, doc. dr Bogdan Kosicki – kurator Instytutu Przyrodniczych Podstaw Kultury Fizycznej (Archiwum AWF w Poznaniu, Zbiory fotografii) 197
39. Budynek mieszkalny kadry nazywany „Domontem" w Chycinie (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii). 209
40. Bronisław Malinowski (a) (*Zarys historii sportu w Polsce 1867–1997*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów 1999, wkładka, fot. 53), Władysław Komar (b) (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii), Władysław Kozakiewicz (c), Tadeusz Ślusarski (c) (*Zarys historii sportu w Polsce 1867–1997*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów 1999, wkładka, fot. 55). 241
41. Inauguracyjne posiedzenie Rady Wydziału w dniu 15 X 1974 r., Jerzy Żywiecki, Bogusław Ryba, prof. dr hab. inż. Jerzy Bogucki, Jerzy Filipiak i prof. dr hab. Stefan Bączyk (*40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, red. S. Bosiacki, M. Stuczyński, Poznań 2015 (CD-ROM)). 249
42. Wnętrze budynku Wydziału TiR w 2012 r. (zbiory dr Izabeli Wyszowskiej) 251
43. Sala wykładowa 07 na Wydziale TiR w 2012 r. (zbiory dr Izabeli Wyszowskiej) . . 252
44. Sala ćwiczeniowa 213 na Wydziale TiR (zbiory dr Izabeli Wyszowskiej) 253
45. Prof. dr hab. inż. Jerzy Bogucki w gronie współpracowników Katedry Ekologii Człowieka, siedziba Wydziału przy ul. Rybaki 19, 1994 r., dr Aleksandra Machnik, dr Marek Nowacki, mgr Sławomir Kania, dr Alena Dąbrowska, dr Alicja Woźniak, mgr Barbara Wnuk, dr Maria Zamelska, dr Lena Lembicz, mgr Ewa Miciniak (*40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, red. S. Bosiacki, M. Stuczyński, Poznań 2015 (CD-ROM)) 256

46. Tablica upamiętniająca prof. dr. hab. inż. Jerzego Boguckiego (proj. J. Petruk) (*40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, red. S. Bosiacki, M. Stuczyński, Poznań 2015 (CD-ROM)) 257
47. Prof. dr hab. inż. Jerzy Bogucki, prof. dr hab. Henryk Błaszyk, dr hab. Stefan Bosiacki, prof. AWF, dr Leszek Konys, dr hab. Krzysztof Kasprzak, prof. AWF, dr. hab. Marek Stuczyński, dr. hab. Beata Pluta, prof. AWF (Archiwum Wydziału TiR AWF w Poznaniu) 267
48. Kadra nauczająca na Wydziale TIR (*Dwudziestolecie Wydziału Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu,* red. J. Bogucki, Poznań 1994) 268
49. Pracownicy Wydziału: mgr Franciszek Ziółkowski, prof. dr. hab. Jan Sikora, dr Alicja Woźniak, mgr Danuta Żywiecka, prof. dr hab. Maciej Pietrzak, prof. dr hab. Wiesław Wagner (*40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, red. S. Bosiacki, M. Stuczyński, Poznań 2015 (CD-ROM)) 269
50. Pracownicy Wydziału Turystyki i Rekreacji w roku jubileuszowym 40-lecia Wydziału (2015 r.) przed wejściem do nowego budynku dydaktycznego (*40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, red. S. Bosiacki, M. Stuczyński, Poznań 2015 (CD-ROM)) 270
51. Absolutorium Wydziału TiR, aula AWF, 2009 r., rektor prof. dr hab. med. Jerzy Smorawiński, dziekan dr hab. Krzysztof Kasprzak, prof. AWF, prodziekan ds. studenckich dr Karolina Ratajczak, prodziekan ds. studiów dr Małgorzata Woźniewicz-Dobrzyńska, prodziekan ds. rozwoju dr Andrzej Wartecki oraz pracownicy Wydziału TiR (zbiory prof. Krzysztofa Kasprzaka) 276
52. Wizyta w Queen Margaret College – prof. dr hab. Wiesław Osiński, dr hab. Stefan Bosiacki, prof. AWF, oraz dr Rafał Prinke (*40 lat kształcenia na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, red. S. Bosiacki, M. Stuczyński, Poznań 2015 (CD-ROM)) 287
53. Widok ogólny – kompleks dydaktyczny Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. (Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Zbiory fotografii) 294
54. Absolutorium w Filii WSWF w 1978 r. (Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Zbiory fotografii) 296
55. Prodziekani dr Wojciech Sroczyński i doc. dr Bernard Woltmann z pracownicami Dziekanatu Filii (Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Zbiory fotografii) 300
56. Inauguracja roku akademickiego 1979/1980; rektor prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski (Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Zbiory fotografii) 301
57. Inauguracja roku akademickiego 1984/1985 w Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego (Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Zbiory fotografii) . . . 304
58. Uroczystość 35-lecia ZWKF, prodziekani: doc. dr Jan Łojewski, dr Piotr Grochowski, dr hab. Zdzisław Adach, dziekan prof. dr hab. Tomasz Jurek, rektor prof. dr hab. Tadeusz Rychlewski, prorektorzy gorzowskiej placówki: doc. dr Lech Erdmann, prof. dr hab. Jerzy Gaj, prof. dr hab. Bernard Woltmann, prof. dr hab. Artur Jaskólski, dr hab. Bogdan Kunicki (Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Zbiory fotografii) 324

59. Inauguracja roku akademickiego 2016/2017 w ZWKF, rektor dr hab. Dariusz Wieliński, prof. AWF, prof. Andrzej Wieczorek, dr hab. Leszek Zguczyński (Archiwum ZWKF w Gorzowie Wielkopolskim. Zbiory fotografii) 325
60. Kadra profesorska podczas inauguracji roku akademickiego (Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Zbiory fotografii) 328
61. Uczestnicy jubileuszowej XV Ogólnopolskiej Konferencji w Chycinie w 2015 r. (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 335
62. Dwukrotny złoty medalista olimpijski Tomasz Kucharski z władzami Wydziału (Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Zbiory fotografii) 337
63. Tadeusz Kudelski – zdobywca Mount Everest (Archiwum ZWKF w Gorzowie Wlkp. Zbiory fotografii) 337
64. Prof. dr hab. Stefan Bączyk (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) ... 341
65. Prof. dr hab. inż. Jerzy Bogucki (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 347
66. Prof. dr hab. Michał Ćwirko-Godycki (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 353
67. Prof. dr hab. med. Wiktor Dega (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 359
68. Prof. dr hab. Zbigniew Drozdowski (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 365
69. Prof. dr hab. Jan Dziedzic (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 371
70. Prof. dr hab. Jerzy Gaj (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 377
71. Prof. dr hab. Zdzisław Grot (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) .. 383
72. Prof. dr hab. Kazimierz Grottel (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 389
73. Prof. dr hab. Aleksander Kabsch (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 395
74. Prof. dr hab. Wojciech Lipoński (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 401
75. Prof. dr hab. Eugeniusz Piasecki (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 407
76. Prof. dr hab. Wanda Rożynek-Łukanowska (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 414
77. Prof. dr hab. Eugeniusz Wachowski (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) 420
78. Prof. dr hab. Bernard Woltmann (Archiwum AWF w Poznaniu. Zbiory fotografii) grafii) 426

Poznań University of Physical Education from 1950-2019

Summary

With its hundred-year-long tradition in sports education, Poznań University of Physical Education (otherwise known as the Eugeniusz Piasecki University of Physical Education in Poznań, and also AWF) can be listed among Poland's top universities. After the Jagiellonian University in Cracow, where physical education teachers had been trained since 1895, AWF Poznań became the second higher education institution with this profile in the country. The Chair of School Hygiene and Theory of Physical Education established at Poznań University in 1919 was the first of its kind in Poland, and the third of this type in Europe (after the universities of Ghent and Copenhagen). This long tradition, whose roots date back to the beginnings of Poznań University, has always been recalled as a source of pride during the annual celebrations at Poznań University of Physical Education.

This commemorative publication presents the main fields of the University's activity. Chapter One looks back in time to recall the University's history from its founding until 1950. In other words, this part deals with the time of the Chair of School Hygiene and the Theory of Physical Education, as well as the Institute of Physical Education, both of which were headed by Prof. Eugeniusz Piasecki, a renowned figure in the field and later the patron of the Academy of Physical Education. Chapter Two provides an insight into the origins of the Academy of Physical Education and its organisational structure from 1950-2019. Chapter Three focuses on the Academy's research and teaching facilities. The following two chapters deal with the Academy's contributions to public space of the city of Poznań and Gorzów Wielkopolski. It also covers student life, which was obviously not limited solely to studying. Chapter Six comprises quite a significant part of this publication, as it provides a detailed presentation of the three faculties of the Academy, i.e. Faculty of Physical Education, Sports and Physiotherapy, Faculty of Tourism and Leisure, and finally the branch of the Faculty of Physical Education in Gorzów Wielkopolski. The last chapter in this publication can be considered new, as it presents the development of research and study at the Higher School of Physical Education and the Academy of Physical Education as determined by the achievements of the following fifteen luminaries:

Stefan Bączyk (1911-2001) – pioneer in sports biochemistry, Jerzy Bogucki (1935-1997) – creator of biometeorology in sports and tourism, Wiktor Dega (1896-1995) – pioneer in orthopaedics and rehabilitation, Zbigniew Drozdowski (1930-2004) – co-creator of the anthropology of physical culture, Jan Dziedzic (1924-1997) – creator of physical culture for the disabled, Jerzy Gaj (1929-2016) – co-creator of the history of sport and tourism,

Zdzisław Grot (1903-1984) – co-creator of the history of physical culture, Kazimierz Grottel (1930-2017) – forerunner of sports neurobiology, Aleksander Kabsch – co-creator of biomechanics, Wojciech Lipoński – philologist and English studies specialist, cultural and sports historian, Eugeniusz Piasecki (1872-1947) – creator of the science of physical culture, Wanda Rożynek-Łukanowska (1919-2008) – pioneer in sports physiology, Eugeniusz Wachowski (1932-2000) – pioneer in the theory of sport, Bernard Woltmann (1932-2013) – forerunner of physical culture of Poles abroad.

Throughout its hundred-year history (1919-2019), the Univeristy has undergone various transformations. From its establishment in 1919 until 1950 it was part of Poznań University, whereas since 1950 it has been operating as a separate institution of higher education. The favourable conditions for its establishment date back to Germany's defeat in the First World War and the signing of the Compiègné armistice, whose terms obliged Germany to withdraw its troops to behind the line that marked what had been Poland's borders in 1914. The fate of the regions belonging to the territory previously under the Prussian Partition, which included Wielkopolska, was supposed to be decided during the peace conference. However, not waiting for the decision, the Polish community of Wielkopolska established its own public authorities and para-military troops. As a result, a tripartite power system was put in place, i.e. the German administration, the workers' and military councils that emerged in Germany as a result of the November Revolution (3-10th of November 1918) and, finally, the Polish Workers' Councils. Soon afterwards, on 27th December 1918 the Wielkopolska Uprising broke out, ending on 16th February 1919 with the Polish victory over German rule.

The first plenary of the Council for the Establishment of Poznań University took place on 11th November 1918. It was then decided to initiate the efforts to establish the Faculty of Philosophy through the support from the Supreme People's Council (which was at the time the political authority governing over the then Polish territories of the former Prussian Partition) and the Inter-University Stabilisaton Committee (represented by the Ministry of Education). The main figures behind the realisation of this plan were three professors, Heliodor Święcicki, Michał Sobeski and Józef Kostrzewski. At the Cracow plenary of the Committee on 5th February 1919, a decision was made regarding the structure and management of the future university, and Eugeniusz Piasecki (b. 3rd November 1872-d.17th July 1947) was selected as the head of the Physical Education Department. In spring 1919, a university under the name of Wszechnica Piastowska (The Piast Univeristy) was established with two faculties, i.e. the Faculty of Philosophy (including sections for the humanities and maths-science) and the Faculty of Law. Heliodor Święcicki was elected rector of the newly established university, Michał Sobeski became dean of the Faculty of Philosophy, and Eugeniusz Piasecki the head of the Chair of School Hygiene and Theory of Physical Education. At the same time, the latter was also ordained university professor of the Faculty of Philosophy (1st April 1919).

Eugeniusz Piasecki (1872-1947) was a physician and a specialist in hygiene and education, highly engaged in voluntary work for society. He was also the pioneer of scouting in Poland and a renowned specialist in physical education theory in Europe. He was the first in Poland to be granted a professorship in school hygiene (1909). Prof. Piasecki was the key figure in establishing the foundations for the system of physical education that drew on his family tradition, and incorporated an insightful transposition of the conclusions of the contemporary science, as well as resulting from his own research and analysis. He introduced the Swedish model of gymnastics designed by Pehr Henrik Ling into the school curriculum,

as, in his opinion, the latter was a much more rational system than the German gymnastics of Friedrich Ludwig Jahn and Mirosław Tyrs. The theory of physical education as delineated by Piasecki was of an interdisciplinary nature, i.e. it combined anatomy, physiology, hygiene and science together with pedagogy, psychology and sociology. Piasecki lay the foundations of a new subdiscipline, i.e. the physiology of sport, and also identified paths for the development of a contemporary study of physical education. Throughout his career he remained devoted to the university department he had established, working on improving what was his life's work until the very end.

In summing up Prof. Piasecki's scientific output, it has to be highlighted that it comprises numerous publications of various types, i.e. monographs, scholarly articles and reviews, research reports, papers and research newsletter items. His publications all appeared in Polish scholarly journals on medicine, hygiene, pedagogy and physical education, newspapers and also in foreign academic journals. He published in seven foreign languages: French (23 papers), English, Italian, German, Czech, Russian, Scandinavian languages and Serbo-Croatian, in total c. 40 works. Piasecki's total publication output amounts to 271 works, out of which 5 are books, 7 chapters, various academic articles and studies, as well as one extensive posthumously published monograph. As many as 170 works are of an academic nature and most of them are devoted to the theory of physical education and sport, teaching and methodology, systematisation and organisation of physical exercise. In Poland, Prof. Piasecki is considered to be the founding father of physical education as an academic field.

The establishment of the Chair of School Hygiene and Physical Education in 1919 was an unprecedented event in independent Poland. From the organisational structure point of view, it was part of the Faculty of Philosophy between 1919-1922 and later in 1939 it became part of the newly established Faculty of Medicine. In the first years of its operation, this university major was designed as a two-year course, which in 1922 was extended to three years and in 1924 became a fully-fledged university major that, as a result of Prof. Piasecki's pioneering initiative, provided graduates with a master's degree. It was also possible to take it up as a simplified university major starting from 1925. Various types of courses were also organised around that time, e.g. a five-year course in school and sports medicine (designed for the students of the Faculty of Medicine, commencing in 1931), courses in physical education (available from 1919 for all university students based on the American example), National Courses in Physical Education (1921-1922, 1925-1927), courses in physical education and music (organised in cooperation with the Poznań Music Conservatory 1924-1939), summer camps (devoted to water sports and tourism, mainly mountain trekking, starting from 1928), winter camps (from 1927 focusing mainly on training and further training in skiing, and from 1933 devoted to skating), seminars (from 1922 devoted mainly to reports on the current state of the art and from 1928 focused mainly on independent academic research on physiology, anthropomentry, theory of physical education and anthropology).

The physical education study programme was systematically modified and extented to include new courses. At its outset, the two-year study comprised 15-17 hours per week. Starting from 1921/1922 academic year, the number of hours was extended to include lectures on psychology and physiology. Practical classes included gymnastics, games and various sports disciplines that took place on the Pogoń Sports Club ground in Poznań, plus water sports on the River Warta with equipment from the Rowing Club. There were 16 full-time and approximately 64 part-time students.

The study programme designed by Eugeniusz Piasecki and Walerian Sikorski for the initial two-year cycle and also later for the three-year simplified study programme provided

graduates with the right to teach gymnastics in high school and teacher training colleges as an additional subject or as a secondary course that was attached to any major. In 1922 Eugeniusz Piasecki designed a new study programme. Every academic year comprised a total of 420 teaching hours, out of which in the first year of study 210 hours were devoted to practical classes and 210 hours to theoretical subjects. The second and third study year placed more emphasis on practical classes.

Theoretical subjects in the first year of study included mainly medical courses, such as anatomy (60 hours), physiology (60 hours) and general hygiene (40 hours). In the second year, there were specialised theoretical subjects, such as the history of physical education (20 hours), systematisation and methods of physical exercise (60 hours). In the third year of study, there was also a seminar (20 hours). Practical classes were divided into the following categories gymnastics (90 hours), games and sports (90 hours), water sports, swimming, rowing (30 hours). This study programme was realised until 1925, at which point a three-year MA study programme was established, whereas within the simplified study course certain modifications extended the number of subjects provided. As a consequence, the following subjects were provided: lectures on pediatrics, pedagogy, teaching methodology, and the theory of scouting, as well as a massage course. The extended practical classes included practical scouting, fencing, rhythm and art class and national folk dance. 1926 saw the introduction of athletics for women and in 1928 anthropology and medical gymnastics.

In 1931 the simplified study programme was reformed. This modification was determined by the burden of both theoretical and practical subjects through which what was intended as the simplified study course in fact did not differ from the full-time MA programme. The number of sports camps was reduced to two, i.e. one in summer and one in winter. Seminars and students' papers on physical education were abandoned. In this way, the only simplified study course on physical education in the country was viable again and was provided in Poznań until 1939. Students who took up this study programme were mainly those who already studied at the Faculty of Philosophy and starting from 1925 also from the Departments of Humanities and Maths-Science that had been established within its structure by then. The number of students of the simplified study was not very high and usually comprised 20-30 people. It was only in the academic years of 1927/1928 and 1934/1935 that the number of students exceeded 60. In the 1937/1938 academic year there were 93 students, the majority of whom were women.

The number of students ranged from 21 in the 1925/1926 academic year to 60 in 1927/1928 and 62 in 1938/1939. The average number of students taking up physical education study programme was 50-60 people. Initially, it was mainly men, and with time the balance changed in favour of women. The simplified study programme was slightly more popular with women. The first graduates received their master's degree on 2nd July 1931 and they were Zofia Walicka-Neymannowa, Tadeusz Baczyński and Władysław Czarnecki. From that point every academic year saw new graduates and by 1939 there were 87 students with such a degree, of whom 47 were men and 40 women.

Apart from the simplified study and the full-time MA programme, other courses were also provided, i.e. school medicine and sports. These mainly targeted the students of those Faculty of Medicine who wished to become school or sports doctors. Medical students were additionally obliged to attend practical classes and theoretical subjects related to physical education. In 1932 there were 21 students enrolled in the courses on school medicine and sports, 15 of whom were women and 6 men. With time the number of students increased to 60. These studies were quite popular due to the growing interest in sports.

The graduates of the full-time MA study programme, which ended with a final exam in physical education, had much wider knowledge than their counterparts on the simplified programme. The former course dates back to 1922 and this is how Piasecki envisaged it: "For the first two years of their study, students are to follow the same programme (with minor adjustments) as medical students, while at the same time attending practical classes in gymnastics and sports. In the third year they take up all the specialised courses that focus on modern physical education. There is a hope that graduates of a study programme designed this way will be able to take up posts as specialised school inspectors, clerks dealing with this particular subject in various branches of administation, and lecturers on physical education at higher education insitutions".

The Department of Physical Education confirmed its good reputation during the International Congress of Physical Education in Stockholm in July 1939. This is where Piasecki gave a presentation on the centenary of Pehr Ling's death, entitled *Applications des principes de Ling aux jeux et aux sports éducatifs* (*The Application of Ling's Model in Educational Games and Sports).* This was the last event before the outbreak of the Second World War. As Prof. Zdzisław Grot put it: "The fame of the Poznań unit spread widely in academic circles of Poland and worldwide". The Department was at the the time the best and the only such unit in inter-war Poland and represented the highest quality of research and education.

As a result of the Second World War, the Department suffered serious loss in terms of human and material capacity. Walerian Sikorski, one of the founding fathers of the unit, did not return from the War. He took part in the military operation of September 1939 and was murdered in Katyń. This was a great loss, as Sikorski had been one of the finest gymnasts and lecturers at the Department in the inter-war period. Another important figure that did not return from the war was Prof. Stanisław Kalandyk, who had enjoyed popular acclaim and had been a long-time specialist in physics, as well as being the Dean of the Faculty of Medicine (1939/1940).

The Second World War also claimed other victims. Eugeniusz Parczewski, PhD, was murdered in Żabikowo; Jan Skrzypczak, a promising young academic and Franciszek Witaszek, PhD. The latter worked at the Institute of Bacteriology of Poznań University and was also an officer in the Polish underground Home Army (Armia Krajowa). He was executed on 8th January 1943 at Fort VII in Poznań after it was discovered that he was taking part in sabotage plots. He was a member of the "Witaszaks", a group that he established in 1940 under the name of the Union of Retaliation of the Armed Resistance (Odwet Związku Walki Zbrojnej), which used pathogenic bacteria to kill a number of Gestapo and Abwehr officers, as well as other Germans who were seen as particularly hostile towards Poles. Prof. Leon Zbyszewski, a specialist in physiology and the tutor to several MA students at the Department, died of a heart attack on 17 April 1943 as a result of traumatic war experiences. Prof. Leon Julian Padlewski, a specialist in microbiology, the Dean (1931/32-1932/33) and anesthesiologist at the Faculty of Medicine between 1935-1939, died in Warsaw on 8th September 1943. He had previously lectured on General Hygiene at the Department. In September 1939 Padlewski was arrested twice by the Germans and held hostage. Later, on 13th November 1939, he was forced to leave Poznań and moved together with his family to Warsaw. This is where he would become a lecturer in bacteriology and microbiology at the Jan Zaorski Sanitary School from the moment that the Faculty of Medicine was established as part of the underground University of the Western Lands in the 1942/1943 academic year. He also worked at the Polish National Institute of Hygiene, where he specialised in

research on typhoid and paratyphoid fever. He wrote a monograph on these infectious diseases, which was burnt during the 1944 Warsaw Uprising.

Poznań University resumed its activity straight after the Second Word War. The Department of Physical Education was restablished within the university's organisational structure. Between 1945-1950 the Department managed to award the total of 27 MA diplomas. The biggest number of MA papers came in the 1948/1949 academic year. It is important to highlight that the study programme did not, in fact, oblige the graduates to obtain an MA degree and it was the free choice of the students. The increase in the number of MA papers submitted by the students of the Department was a reflection of the growing number of people choosing this study programme.

The key impact on the structure of the higher education in Poland after 1945 came from the Decree of the 26th of May 1950, which regulated this sphere of public life. As a result of this decree, all faculties of medicine and pharmacy were taken out of the university structure and turned into separate academies of medicine that would from then on be part of the government-controlled health sector. Art departments were raised to the rank of separate higher education schools specialising in fine arts and music respectively. Departments of economics were turned into separate higher education Schools of Economics, just like faculties of agriculture would become separate higher education Schools of Agriculture. All such schools were directly subordinate to their respective sectors within the Ministry of Higher Education. This reorganisation definitely weakened the position of universities in Poland, but at the same time, resulted in an increase in the number of higher education institutions, whose number almost doubled within the 1946-1951 period, from 46 to 83. The number of students in Poland tripled from 56,000 to 142,000.

The rapid growth of the higher education sector in Poland in the early 1950s brought about important transformations in the organisational structure of higher education institutions. The specialised faculties that were turned into separate units served as the starting point for independent academies, one of them being the Academy of Physical Education. The transformation of the higher education structure in Poland was a political agenda. Its main objective, as rightly identified by W. Osiński, was: "the need to establish at least a small counter-balance for the overintellectualised university that cultivated even in the harshest of times its tradition of independent thought and openness to the world". The communist government's premise was that it would be easier to keep smaller higher education units under control and therefore it aimed at dividing academic circles. As a consequence, in addition to Poznań University, three more higher education institutions appeared in the city of Poznań, i.e. the Academy of Medicine, Higher School of Physical Education and Higher School of Agriculture.

In the 1949/1950 academic year, the Faculty of Medicine of the Poznań University was transformed into an independent Academy of Medicine and the Department of Physical Education that had hitherto been part of its structure, also started its preparation for a similar move. Soon a newly established ministerial unit labelled the Central Committee on Physical Education the Department took control over the Department and changed its name into the Higher School of Physical Education. This move resulted in a severe lack of qualified lecturers, especially those specialising in the humanities (e.g. psychology, pedagogy) and bio-medical subjects (biology, anatomy, physiology etc.), as well as an acute lack of facilities to run such courses. Therefore, the newly established School had to operate in close cooperation with Poznań University, the Academy of Medicine and the Higher School

of Agriculture. The situation was further complicated by the fact that the School of Physical Education had to change its chief educational officer twice.

On 5th July 1950 the Council of Ministers issued a decree by virtue of which all physical education study units were transformed into independent higher schools of physical education. This is when three new higher schools of physical education were established, i.e. in Cracow, Poznań and Wrocław, in addition to the one already existing academy in Warsaw. All of them were under the direct control of the Central Committee on Physical Education, which was affilated to the Prime Minister's office. The Committee was given the task of educating specialists in physical education and improving their qualifications. For the period 1951-1955, all higher education schools of physical education were allocated limits on the number of graduates in order to keep them within the 1945 total. The particular insitutions were given the following limits on their graduate numbers: Academy of Physical Education in Warsaw 760, the Higher School of Physical Education in Wrocław 500, the Higher School of Physical Education in Cracow 370, and for the Higher School of Physical Education in Poznań, 315. In order to increase the number of teachers of physical education and to fulfill the obligations stated in the plan on the number of graduates all the higher education institutions launched their efforts to train staff specialised in physical education, as well as instructors and professional sports coaches.

Three new higher education schools were carved out of Poznań University, i.e. the Academy of Medicine (initially called the Doctor's Academy), the Higher School of Agricultre and finally the Higher School of Physical Education. This newly established school developed on the basis of the Department of Physical Education, whose academic traditions dated back to 1919. The process of creating a new higher education institution had to be undertaken in particularly difficult circumstances. The 1949/1950 academic year saw the change of the representative of the Department of Physical Education on the Board of the Physician Faculty twice, which resulted in the lack of the representative of the Department at such a vital point in time. Another obstacle stemmed from very scarce facilities and insufficient academic staff to deal with the teaching and research. Specialists in social sciences, humanities and bio-medical subjects were particularly needed.

The newly established institution also lacked specialised sports facilites and equipment. In practice, the facilities available did not even provide appropriate conditions to run a lot of the courses, especially those related to biology and medicine. Finally, on the 5th of July 1950 a long-awaited moment arrived, when the committee specifically established by the Ministry of Health at the Doctor's Academy in Poznan officially handed down its jurisdiction over the Department of Physical Education. At this point, it commenced its operations as an independent school of higher education.

The main objective set out for the newly established Academy of Physical Education was to produce qualified staff specialising in physical education, especially due to the great demand for PE teachers in Poland's fast-growing school system in the 1950s. There were various study programmes, in both the full-time and extramural study system. There was a distance learning programme (1970s and 1980s), evening programme (1996-2000), an extramural MA course, postgraduate MA course (since 1990s onwards), and also a PhD course (from the 1996/1997 academic year onwards). Initially, the Academy only ran a full-time three-year study programme, which provided its graduates with the qualifications of a PE teacher. The four-year programme started in the 1954/1955 academic year. Moreover, in cooperation with the Extramural Study Department at the Warsaw Academy of Physical Education, the Poznań Academy also provided a five-year extramural programme. The

extramural programme started to operate as the sole Poznań Academy activity in 1964 at the newly established Extramural Vocational Study Department in Poznań, which further developed its regional branches in other cities, i.e. in Zielona Góra (1964), Bydgoszcz (1965), and Koszalin (1966), as well as at the branch of the Poznań Academy of Physical Education in Gorzów Wielkopolski. As a result of the Regulation no. 18 of the Chair of the Central Committee on Physical Education from 23rd March 1973, the full-time MA study programme was reactivated. The decision was determined on the one hand by the need to align the status of the graduates of the Academy of Physical Education with that of the graduates from other universities; on the other hand, the idea was also to create specialised profiles within the study programme that included the following majors: teaching, coaching and physical rehabilitation.

In the 1970s the education offer was extended with new majors, one of which was physical rehabilitation, whose name was designed in order to highlight its close link with physical education. Starting from 1976 new majors within the four-year MA study programme were introduced, such as coaching, physical rehabilitation, sports leisure and tourism. In the same year, the Department of Professional Training began offering the possibility to obtain additional qualifications in coaching and sports instruction courses.

Up until 1990/1991, study programmes at the Faculty of Physical Education in Poznań and its Gorzów Wielkopolski branch overlapped. The project of unifying them took place between 1993-1995. In 1997 the name of the Physical Rehabilitation major was changed into Physiotherapy. Starting from 2000 it was possible to study Physiotherapy on two levels, i.e. the BA and MA programme. Ultimately, the PhD study programme was not activated. With the 1990 Act on Higher Education, all three faculties were obliged to follow the minimum limits on the programme content and staff, which since then has determined the staffing policy of the University. In 1998 the Poznań Academy of Physical Education provided the following study programmes: full-time four-year MA programme with two majors: Physical Education and Physical Rehabilitation, a full-time five-year MA programme in Physiotherapy, and an extramural five-year MA programme in Physical Education. The Faculty of Tourism and Leisure ran a three-year vocational study with the major in tourism and leisure.

As a result of consultations held in all faculties and on the basis of the decision of the Academy's Senate, in the 2001/2002 academic year the four-year study programme was extended to four and a half years at both the Faculty of Physical Education in Poznań and the Institute of Physical Education in Gorzów Wielkopolski. Two new majors were also introduced, i.e. sports for the disabled and sports management. At the same time, the five-year physiotherapy programme was shortened to four and a half years, which made it possible for all study programmes to be the same length. In 2008/2009 academic year the two-tier system of studies was introduced, together with ECTS points, elective subjects and monograph lectures. The number of teaching hours was also extended in the extramural study programme.

In 2010 the Physical Education major included the following specialisations at the BA level: sports instructor, fitness and school tourism. At the MA level they were: coach, sports for the disabled, sports management and organisations, health education, management and managerial studies. In the Faculty of Tourism and Leisure in Poznań and as part of the Tourism and Leisure major in Gorzów Wielkopolski, the following specialisations were provided: hospitality, hotel management and service, tourism policy and leisure. After the launch of two-tier study programmes in 2010, the following specialisations were avail-

able: at the BA level: tourism management, leisure, hospitality, cultural tourism, dietetics in tourism and leisure, and eco-tourism; at the MA level: leisure time animation, sustainable tourism, international tourism.

Starting from the 2012/2013 academic year, an important change in education policy took place. It was related to the fact that the existing educational standards were replaced with the new system of National Qualifications Framework for Higher Education. As a result, significant changes in all study programmes provided at the Poznań Academy of Physical Education had to be introduced. All three faculties specified their educational objectives for each of the study programmes, on each level and for each profile. New study plans were also prepared. All these changes followed the requirements specified in the Act of the 27th of July 2005, higher education law and decree of the Ministry of Science and Higher Education from 2007 on educational standards for particular majors and levels of education, as well as the requirements that higher education institutions have to meet in order to be authorised to run interdisciplinary studies and macro-studies.

Great emphasis was also placed on postgraduate studies, whose importance increased towards the end of the 1990s together with the growing number of the graduates of physical education. As there was growing demand for additional qualifications (i.a. those of an instructor and coach), the Academy responded to the needs of its graduates and other people with qualifications related to physical education. At the Academy in Poznań it was the Centre of Education and Further Training that dealt with this type of study, whereas in Gorzów Wielkopolski it was the Department of Postgraduate Education and Further Training. This form of education provided opportunities to obtain the following additional qualifications: Sports Manager, Sport Events Manager, Physiotherapy in Spa, Organisation and Management of Tourist and Hotel Industry, Gymnastics Dance and Fitness, Corrective and Compensating Gymnastics, Corrective Gymnastics, Physical Education for teachers, Secondgrade Coach.

The graduates of the Academy were also provided with support in searching for prospective jobs and choosing their professional career. Since 2003 there has been a Career Centre which cooperates with over 500 employers, mainly from Poznań and the Wielkopolska region. These mainly include sports associations, sports and leisure centres, hotels, travel agencies, foundations and various other businesses that would be interested in employing the Academy's graduates. The Centre has organised employment fairs, conferences, workshops, trainings, discussion panels, visits at the prospective employers' sites. On top of that, the Centre has also kept track of the graduates' later career paths in order to make the necessary adjustments to the study programmes to make sure that they respond to the most recent labour market developments.

The level of development of the Academy was reflected in the number of students taking up both the full-time and extramural study programme. In the 1950/1951 academic year the number of students was merely 183, whereas in the period up until 1969 increased up to 906. From that point on, there has been continual growth in numbers, i.e. in 1988 there were 2,200, in 2008 it was 4862, in 2014 it was 3,877 and 3,344 in 2018. In 1996 the PhD programme was launched. At this point a new Department of Doctoral Studies was also established to see to the new PhD students. In 1996 there were 12 PhD students (5 in the full-time programme and 7 in the extramural one). In the following years there were the following numbers of PhD students: 2008-82, 2010 – 92, 2012 – 100, 2014 – 87, 2016 – 73, 2018 – 56. By 2018 the total number of 199 students took up the PhD Programme at the Academy. There were two faculties authorised to issue PhD degrees. They were the Faculty

of Physical Education, Sports and Rehabilitaion (starting from 1968) and the Faculty of Physical Culture at the branch of the Poznań Academy in Gorzów Wielkopolski (starting from 2005). In the period up to 2018 a total of 609 PhD students obtained their degree from the Academy, while 63 became associate professors. 22 professorship procedures were also launched.

It is impossible to describe a higher education institution without taking into consideration its academic staff. The period from 1950 and 2019 saw gradual change in terms of their number and qualifications, from difficult beginnings when there was only one professor and one PhD. As the Academy evolved, the academic staff also grew in number. This was to a certain degree thanks to the support that the Academy received from Adam Mickiewicz University and the Academy of Medicine, both of which allowed their professors and PhDs to lecture at Poznań Academy of Physical Education. Owing to this positive transfer of academic staff from other universities in Poznań and continuous improvement of the Academy's staff's qualifications, the number of lecturers and researchers grew systematically and in 1973 it had reached 14 professors and 30 PhDs. This upward trend continued and the Academy employed the following number of lecturers: 2004 – 44 professors and 98 PhDs, 2010 – 62 professors and 173 PhDs, 2014 – 59 professors and 133 PhDs, 2016 – 73 professors and 135 PhDs, 2018 – 69 professors and 135 PhDs. As of 1st July 2018 the lecturing staff numbers at Poznań University of Physical Education was as follows: professors – 17, associate professors – 52, PhDs – 135, MAs – 48. In the academic year 2018/2019 the total number of academic staff was 252.

Apart from its teaching and research activity, the Academy also had a particular organisational structure with administrative support. Important tasks were performed by those members of staff not directly involved in lecturing or research but who nevertheless provided professional support for both scientific endeavours and teaching. From the very beginning, a particular administrative and technical organisational structure emerged, which was first supervised by administrative directors and later chancellors. They had sweeping powers with regard to all the staff responsible for providing support for teaching and research at the Academy. They would work extremely closely with rectors, vice-chancellors and deans, they were members of the Academy's Senate, Faculty Boards and the Rector's Board. The following people held the post of the administrative directors: Wacław Sopoliński (1950-1952), Stefan Błażejewski (1952-1969), Władysław Przyczynek MSc (1969-1974), Zdzisław Kudła MA (1974-1990), Włodzimierz Rataszewski MA (1990-2004), Stefan Kęszycki MA (2004-2005). XX

Since 2005, the management of administrative and non-academic staff has been the remit of the chancellors, a position that has been held by the following people: Stefan Kęszycki MA (2005-2007), Andrzej Nowakowski MA (2007-2009) and Stanisław Wiesław Kuhnert MA (2009-2019). Both the chancellors and department managers have contributed greatly to the organisational development of the Academy, especially in terms of investment and modernisation of the Academy's facilities. On behalf of the rector, the chancellor was responsible for administration, policy and the decisions related to the Academy's assets within the scope of ordinary management activities as specified in Polish law, the Academy's Statute and Organisational Rule. The chancellor also represented the Academy in public within the scope of ordinary management activities. He was also responsible for the organisation, coordination and supervision of administration, finance, technical support and economic policy of the Academy. Finally, the chancellor also held responsibility for staffing and remuneration policy.

This general description the Academy cannot omit its academic and research activity. Apart from various distinctions that the Academy awards to its exceptional academics and those from outside, there is also the most prestigious of honours, i.e. the title of honoris causa, which has been awarded since 1975 to the Academy's most prominent academics, as well as the most eminent figures from outside. The prestige of this honour is emphasised by the fact that only six people have been awarded the Academy's title of honoris causa. These are (in chronological order): Prof. Michał Ćwirko-Godycki (1975), Prof. Wiktor Dega (1979), Prof. Gerhard Lukas from Germany (1979), Jan Mulak (1995), Prof. Zbigniew Drozdowski (2003) and Prof. Krystyna Nazar (2009). It should be emphasised at this point that there were also several prominent Academy academics who received the title of honoris causa. Prof. Wiesław Osiński is the only one to have received it twice, i.e. from Warsaw Academy of Physical Education (2015) and Wrocław Academy of Physical Education (2017). Prof. Jerzy Smorawiński was awarded this title by Wrocław Academy of Physical Education (2015), and Prof. Lechosław Dworak from Warsaw Academy of Physical Education (2015).

The Academy of Physical Education could only come into existance thanks to the tradition dating back to the interwar period and the onset of the training for physical education teachers which started at the Chair of School Hygiene and Theory of Physical Education at Poznań University and continued in the new political system in the period 1945-1950. It was thanks to Prof. Eugeniusz Piasecki, his boundless energy and knowledge as the charismatic creator of the Chair, and later the Department of Physical Education that this academic environment emerged and provided the ground for the development of an independent institution of higher education. This new school also emerged from the post-war concepts of the communist People's Republic of Poland, whose ideals starting from 1947 were implemented by the minister of higher education, who nominated rectors, established and liquidated faculties and chairs. This process weakened the universities in Poland by separating and moving many majors into newly established higher education institutions. The culmination of this process came in 1950-1951, when Poznań saw the establishment of the Academy of Medicine, the Higher School of Agriculture and the Higher School of Physical Education. In this way, the interwar traditon interlocked with the communist vision of the transformation in education, This vision was legitimised by the Act on Higher Education from December 1951, which finalised the reorganisation of higher education institutions and ultimately deprived them of the remaining vestiges of independence. What contributed to the establishment of the Higher School of Physical Education was also the acute lack of academic staff and the Polish state's concept of developing professional sport as a propaganda weapon in the country and worldwide.

A brief summary of the events from 1950-2019 would lead to the conclude that during these seven decades, the Higher School/ Academy of Physical Education succeeded in its primary mission by educating 35,826 master's degree graduates and thousands of trainers and instructors in many sports disciplines. From a one-faculty school focused on sports it gradually changed into a university-level institution with three faculties, with the number of degree courses rising to eight. On particular courses students could choose their study profile from many specialisations on offer. Having the appropriate academic competences, it promoted 609 PhDs, 63 PhDs holding habilitation degrees and 22 professors. The Faculty of Physical Education, Sport and Rehabilitation (until 2011 known as the Faculty of Physical Education) played the most important role in the teaching and research process. For many years, it remained the only faculty to focus the greatest research potential and had two doctoral, habilitation degree and professorial rights. This faculty also had the highest number

of graduates. The remaining two faculties were founded much later: the Faculty of Tourism and Recreation in 1974, and the Gorzów Faculty of Physical Education in 1984. Even its combined research and teaching potential smaller than the main university, which stems from that Academy's longer educational tradition.

In 2019 the Academy celebrated its 100th anniversary of education in the field of physical education, having been part of Poznań Unviersity in 1919 and from 1950-2019 following its own, independent path. The most difficult period for this institution was the early 1950s, when it was founded and gradually established itself, and also the 1980s, when it was affected by martial law in Poland and its consequences. Over the course of 69 years, this institution as had 12 rectors, including two acting rectors: Jan Krotoski (1950-1951), Józef Burbelka (1951), Feliks Kamiński (1951-1956), Michał Ćwirko-Godycki (1956-1965), Stefan Bączyk (1965-1975), Zbigniew Drozdowski (1975-1981), Aleksander Kabsch (1981-1985), Jerzy Matynia (1985-1987), Zdobysław Stawczyk (1987-1990), Wiesław Osiński (1990-1996), Jerzy Smorawiński (1996-2002, 2008-2016), Tadeusz Rychlewski (2002-2008), Dariusz Wieliński (2016-2019). Most served two to three terms in office, with the longest being Prof. Jerzy Smorawiński's four from 1996-2002 and 2008-2016. Each of these fine leaders deserves recognition and an esteemed place in the annals of the Higher School of Physical Education and the Academy that followed it for their dignified and effective performance of their duties.

In evaluating the achievements of Poznań Academy of Physical Education, we cannot overlook the key role played by its research and teaching staff, for whom working at the Academy was often a mission requiring great devotion. In a modest publication such as this one it is difficult to show all esteemed academic teachers who worked at the Higher School/ Academy from 1950-2019. Of the total of 3,500 staff members employed on various forms of contracts, many were renowned academics who combined research with teaching. For many the Academy became their primary employer, with whom they cooperated until retirement. As mentioned previously, the staff was intially dominated by academics from Poznań University and the Medical Academy, and in the 1960s their work began to bear fruit, with a new trend of raising the qualifications of the next generation of young workers. As time passed, more graduates were employed as staff members. It is also important to remember the administrative staff, technical-research and technical service staff, who remained in the background, ensuring a harmonious process of teaching and research.

The development of the teaching and research staff was possible thanks to a great extent to the advances in research, which constituted the Academy's second pillar alongside its teaching work. Research was mainly conducted in the field of physical culture and health science. The fields that were most explored include the theory and methodology of physical education and sport, biochemistry and physiology of physical exertion, sports hygiene, the anthropology of physical culture, sports biomechanics, neurobiology and biology, tourism and recreation, physical culture of disabled persons, human anatomy, sports medicine, rehabilitation, and the historical, psychological and pedagogical aspects of physical education and sport. Research related to other fields was carried out to a lesser extent, which stemmed from staff and material constraints. Academic life continued in a diverse form of central research, network, ministerial, statutory, own-financed, and more recently in the form of more widely available grant-based and commissioned projects.

Several principal stages emerge in the history of this institution. The first refers to the period from 1950-1973, when it developed as the Higher School of Physical Education. The staff from Poznań University and the city's Medical Academy were of immense importance

in this difficult initial period, and without them it is simply impossible to imagine how the Higher School would have developed in the 1905s. The institution wrestled with local difficulties, which meant that classes were held at numerous locations around the city. The vocational centre without faculties gradually transformed into a university that educated students to the master's degree level and which in 1968 earned the right to confer doctoral degrees. Education was developed through consultation points, and in 1971 at the Gorzów branch. Poznań Higher School of Physical Education expanded to include new buildings on Grunwaldzka Street and a sports/ teaching centre in Chycina. By the end of this period over a thousand students were studying. In the late 1950s, when the university had established itself as an organisation, scientific research was initiated on a wider scale, which in turn led to the development of the teaching and research staff.

The second stage was from 1973-1989, the middle (1970s) and final (1980s) periods of the time of communist Polish People's Republic. The instituion was transformed into the Academy of Physical Education and was augmented by two new units: the Faculty of Tourism and Recreation and the Faculty of Physical Education in Gorzów Wielkopolski. A new building was erected as the first part of the future campus on Królowej Jadwigi Street, along with a modern student dormitory. Student numbers rose systematically, reaching 2,200 by the end of this period. However, attempts to gain the right to award habilitation degrees proved unsuccessful, and investments were subject to restriction. This stage marked the difficult times of the 1980s, when the democratically elected rector Prof. Aleksander Kabsch lost his post as a result of revenge on the part of the state authorities, and Prof. Eugeniusz Wachowski was forced to resign as dean in dramatic circumstances. The atmosphere deteriorated and the democratic changes in the early 1980s were also hampered and halted.

The third stage covers the years from 1990-2019. As a result of the political transformation, the institution began operating in new democratic socio-political and economic conditions. It needed to meet the new challenges of competition in higher education head on, followed by the demographic slump. Initially, its student numbers grew to over 4,000, registering a slight drop in the second decade of the 21st century, which had a positive impact on the quality of its education provision. It was awarded full university rights, introducing habilitation and professorship procedures since 1993, as well as the right to award doctoral degrees in physical culture and health science. The teaching facilities also underwent transformation, as the worn-out buildings strewn around the whole of Poznań were replaced by a new university campus on Królowej Jadwigi Street. This brought significant improvements in the comfort of studying and working conditions for teaching staff. As a result of these investments (teaching facilities in Poznań and Gorzów Wielkopolski, the main library, rector's office, indoor swimming pool, stadium, two sports halls, student dormitories in Poznań and Gorzów Wielkopolski, the centre in Chycina), the university has at its disposal the most modern buildings among all Poland's institutions of higher education for physical education and sport.

An integral part of the Academy was its branch 130 km to the west of Poznań in Gorzów Wielkopolski, a city of 126,000 inhabitants. Between 1971-2019 it operated as a Branch, Faculty and Institute. Summing up the 48-year history of the Gorzów Wielkopolski Branch of the Faculty of Physical Culture, it can be stated that the institution transformed from a modest branch of the Poznań Academy into a Faculty with the right to award master's and then doctoral degrees. The Gorzów branch proved a success in a city with little academic tradition. Initially, it was the only institution of higher education in the Gorzów Wielkopolski poviat of the time.

The stages in the Faculty's development were marked by periods of structural change. The first covers the period from 1971-1984, when organisational, staffing, teaching and research facility foundations were laid at the Gorzów branch. The institution received an expansive building for teaching purposes, a dormitory, jetty and sports hall. Poznań's Academy of Physical Education provided invaluable assistance, with lectures and seminars being given by a group of academics clearly lacking in Gorzów Wielkopolski: professors, readers and PhDs[1]. The second stage of development covers the 1984-1992 period, when the first Faculty existed in Gorzów Wielkopolski, which took on a running track with stand and a new hall. Over 1,000 students were studying there at the time. An ambitious reform of the education programme was implemented, part-time studies were reintroduced and vocational studies were introduced for trainers. The third stage covers the years from 1992-2003, when the Institute of Physical Education (Institute of Physical Culture), which returned to Faculty of Physical Education in Poznań. However, this era saw Gorzów's ambitions subordinated to the aspirations of its home university in terms of obtaining the right to confer habilitation degrees and to initiate the conferment procedure for professorship. The most recent period in the development of the Gorzów branch is from 2003-2018, marked by this centre being elevated once again to the rank of faculty. The Faculty's academic staff is now more numerous than ever before (18 professors), and in 2005 it was awarded the right to confer doctoral degrees (60 individuals have obtained this degree) and four courses of study. Students facilities have expanded, including a teaching building, a jetty on the River Warta, a dormitory. In total, between 1971-2019 almost 15,000 students studied at the Gorzów Faculty, of whom 8,377 graduated.

Alongside its teaching work, the Gorzów centre also conducts research related to the kind of studies conducted there. This has resulted in better qualified academic staff, mainly PhDs, associate professors and professors, as well as raising the profile of the centre itself. Academics from the social sciences and humanities have played a key role in this scientific research. Due to the profound effects of resarch into physical education, sport and tourism, for many years the Gorzów institute has been regarded as one of the country's strongest. Interesting sociological studies on the potential of medium-sized cities, creative environments and physical culture in Antiquity has been conducted here. In addition to research in the social sciences and humanities, research in the fields of medicine and biology has also developed. At the end of the 1980s, experimental hodological research began on the nervous system. This dealt with biorhythms in the human organism, particularly in women. This research by physiologists focused on human capacity, in particular regarding physical exertion in those who were actively engaged in sport and those who were not. Qualitative research on fauna and flora in the western and southern areas of Poland was conducted by a team of biologists, who contributed to the setting up of two national parks and several nature reserves. Cooperation with the Gorzów medical environment bore fruit in biochemical research on physical exertion. Research also continued in the field of sports theory and methodology and anthropomotor skills.

The Faculty of Physical Education maintained partnership contacts for research and educational projects. As part of international cooperation on teaching, the Faculty cooper-

[1] Many of those starting out in their academic teaching career at the time (mainly assistants) were given accommodation by the city. This was possible thanks to an agreement between the authorities of the Pozanń Academy of Physical Education, the city authorities of Gorzów Wielkopolski and Gorzów Housing Association. As reported by J. Znoj.

ated with numerous institutions including the following: the University of Freiburg (Germany), the Charles University in Prague (Czech Republic), and the University of Strasbourg (France). Through its research cooperation, the Faculty maintained contacts with the Polish Institute and Sikorski Museum and the Polish University Abroad in London, the Charles de Gaulle University – Lille III, the universities of Freiburg, Greifswald, Magdeburg, Potsdam, Copenhagen, the Institute for Research on Polish Culture in Munich, the Polish Research Institute in New York, the Central Archives of Polonia in Orchard Lake, and the Polonia Biography Institute in Vaudricourt.

In summing up almost five decades of the Faculty, it is worth listing other notable achievements. The teaching staff expanded from PhDs and 21 Master's degree holders to do 17 professors and associate professors and 50 PhDs. In total, the teaching staff at the Gorzów have authored 4,5000 publications, including over 300 books. They have participated in more than 400 conferences in Poland and 110 abroad. Student-sportsmen and women and members from the University's AZS AWF club have won 11 Olympic medals, of which 7 were gold and 11 Paralympic medals, including 7 gold, all of which ranks the University's Gorzów branch among the country's best. Tomasz Kucharski, the two-time Olympic rowing champion, two-time world rowing champion and three-time runner-up is the most decorated sportsman in the history of Poznań University of Physical Education.

By way of conclusion, one might state that Poznań University of Physical Education used the opportunity to develop, become a modern university and one of Poland's premier sports education insitutions. This is the result of its long tradition, renowned lecturing staff, who are often leaders in their field, and state-of-the-art teaching and sports facilities, which are among the country's best, and live up to the University pedigree.

Translated by Rob Pagett

UNIWERSYTET POZNAŃSKI 1919·2019

UAM UMP UPP AWF

AWF
Akademia Wychowania Fizycznego
im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

ISBN 978-83-232-3463-0